

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ภาษาไทย)

ปริญญา

ภาษาไทย

ภาษาไทย

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง ลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยกับ
นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

Language and Cultural Co-characteristic Existing in Thai Folktales
with Lao People's Democratic Republic Folktales

นามผู้วิจัย นางสาวจิรัฐพร ไทยงูเหลือม

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์ประเทือง ทินรัตน์, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(อาจารย์สุพัตรา อินทนะ, Ph.D.)

หัวหน้าภาควิชา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์โกวิทย์ พิมพวง, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา ชีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

สิงสีทงิ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

ลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย
กับนิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

Language and Cultural Co-characteristic Existing in Thai Folktales
with Lao People's Democratic Republic Folktales

โดย

นางสาวจิรฐิพร ไทยงูเหลือม

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ภาษาไทย)

พ.ศ. 2557

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จิรัฐิพร ไทยงูเหลื่อม 2557: ลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏใน
นิทานพื้นบ้านไทยกับนิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ปริญญา
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ภาษาไทย) สาขาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย อาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์หลัก: รองศาสตราจารย์ประเพ็ญ ทินรัตน์, Ph.D. 581 หน้า

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษานิทานพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมาประเทศไทย
กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 2. เพื่อ
เปรียบเทียบลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านจังหวัด
นครราชสีมาประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว นิทานที่นำมาศึกษาครั้งนี้ ได้มาจากการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย
นิทานพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทย และกลุ่มชาติพันธุ์ลาว

ในการศึกษานิทานพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว จำแนกออกได้เป็น 11 ประเภท และม
การใช้ภาษา ด้านกลวิธีเขียน 5 วิธี ได้แก่ 1. การตั้งชื่อเรื่อง 2. กลวิธีการเล่าเรื่อง 3. การดำเนินเรื่อง
4. การสร้างตัวละคร 5. การจบเรื่อง นอกจากนี้ยังมีการใช้ภาษาด้านการใช้คำ สำนวนและ
ภาพพจน์ ไวยากรณ์ในนิทานพื้นบ้านอีกด้วย

ผลการเปรียบเทียบอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรม
ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย กับกับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์
และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตย พบว่า มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในนิทานพื้นบ้าน 3
ด้าน ได้แก่ 1. ด้านลักษณะนิสัย 2. ด้านสถาปัตยกรรม 3. ดนตรี การกีฬา และการละเล่นพื้นเมือง
ส่วนลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏมี 14 ด้าน ได้แก่ 1. ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน
2. การปกครอง 3. การศึกษาเล่าเรียน 4. ระบบครอบครัว 5. การดำรงชีวิต 6. อาชีพ 7.การวางตน
การปฏิบัติตน 8. ค่านิยม 9. ศาสนา 10. ความเชื่อ 11. ประเพณี พิธีกรรม 12. การสาธารณสุข
13. การคมนาคม 14. ภูมิปัญญาของผู้เล่านิทาน

นอกจากนี้นิทานพื้นบ้านทั้งสองกลุ่มส่วนมากมีโครงเรื่องที่คล้ายคลึงกัน เมื่อมีการ
เคลื่อนย้าย และการแพร่กระจายไปจากถิ่นเดิมก็มีความแตกต่างกันขึ้นในภายหลัง ถึงกระนั้น
นิทานพื้นบ้านยังคงเป็นเสมือนกระจกที่คอยส่องสะท้อนสังคมได้ในหลายมุมมอง

Jirathiporn Thainguluan 2014: Language and Cultural Co-characteristic Existing in Thai Folktales with Lao People's Democratic Republic Folktales. Doctor of Philosophy (Thai Language), Major Field: Thai Language, Department of Thai Language. Thesis Advisor: Associate Professor Pratuang Dinnaratana, Ph.D. 581 pages.

The present thesis had purpose to – 1) study the folktales of Nakhon Ratchasima Province, Thailand with those of Veintiene and Xaignabouli Provinces, People's Democratic Republic, 2) compare the co-identities of language and culture existing in the folktales of the both groups. The materials for this research are the Thai and Lao ethnic folktales which were collected by interviewing.

By the research result it was found that the ethnic Thai-Lao folktales were divided into 11 types, and the methods of writing strategies were found in 5 categories, i.e. 1) the title naming, 2) the strategy of narrating stories, 3) the story- proceeding, 4) the characterization and 5) the story closing. Besides, the usage of words, idioms, figures of speech and the language styles were also found in those folktales.

By comparison of the ethnic identities and the co-identities of the both groups of folktales it was found that there were three dimensions of ethnic identities. They are 1) behavior, 2) architecture, 3) music, sports and the local playing. There are 14 co-identities of language and culture; i.e. 1) habitat settlement, 2) government, 3) education, 4) family system, 5) life living, 6) occupation, 7) self behaving, 8) value judgment, 9) religion, 10) beliefs, 11) rituals, 12) public health, 13) communication and 14) wisdom of the tellers of folktales.

Majority of the folktales in the both groups are of similar structures. When those folktales were moved and spread from their origin there were some differences later. But still the folktales are compared with the mirrors reflecting the societies in various ways.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความรู้ ความเมตตาการให้คำปรึกษา ชี้แนะ ตลอดจนตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ด้วยดีจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ประเทือง ทินรัตน์ และ อาจารย์ ดร.สุพัตรา อินทนะ ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ขอกราบขอบพระคุณ ดร.สุรสิทธิ์ ไทรัตน์ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม อาจารย์ ดร.ปรีชา อุยตะกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิมลศิริ ร่วมสุข ที่ได้ให้คำแนะนำการทำวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเป็นครูที่มีความเมตตาต่อศิษย์

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. วิไลศักดิ์ กิ่งคำ ประธานกรรมการสอบ ซึ่งเป็นผู้ให้คำแนะนำต่าง ๆ เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์มีความถูกต้อง ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก รองศาสตราจารย์ ดร. ชลธิชา บำรุงรักษ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำการทำวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกวิทย์ พิมพวง หัวหน้าภาควิชาภาษาไทย ที่กรุณาให้กำลังใจคอยสอบถามความก้าวหน้าของวิทยานิพนธ์ด้วยความห่วงใย รวมทั้งคณาจารย์ ภาควิชาภาษาไทย ที่ได้ให้ข้อแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ เจ้าหน้าที่ห้องสมุด ที่ได้ให้ความสะดวกในการค้นคว้าเอกสาร และขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคน ที่ช่วยให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ตามวัตถุประสงค์

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.บัวลี ปะพาพันธ์ หัวหน้าภาควิชาภาษาลาว และอาจารย์บุญมี มหาวิทยาลัยดงโดก ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลในหมู่บ้าน

ขอขอบพระคุณชาวบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอบักธงชัย ชาวบ้านแก่นท้าว ตำบลเสมานิคม อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย และชาวบ้านท้าวแก่น ตำบลท้าวแก่น อำเภอกันท้าว แขวงไชยบุรี และชาวบ้านนาทรายทอง ตำบลน้ำเกลี้ยง แขวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่ได้สละเวลาอันมีค่าในการให้ข้อมูล ทั้งได้รับความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวก เพื่อการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

ขอขอบคุณในความช่วยเหลืออย่างจริงใจจากพี่และเพื่อน ๆ ภาษาไทยรุ่น 1 ทุกคน ที่ไม่ตรีจิตในการไต่ถาม ให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ บุคลากรคณะมนุษยศาสตร์ทุกท่าน ประการสำคัญที่สุดผู้วิจัยขอระลึกถึงพระคุณบิดา มารดา พี่ ๆ ที่คอยให้กำลังใจและสนับสนุนด้านทุนทรัพย์ และมีให้ยอโทษและต่อสู้กับอุปสรรค จนประสบความสำเร็จเป็นวิทยานิพนธ์ที่มีความสมบูรณ์

จิรวิพร ไทยสูงเหลื่อม
กุมภาพันธ์ 2557

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง	(3)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	7
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีของนิทานพื้นบ้านและวรรณกรรม	11
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้าน	29
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาษาและวัฒนธรรม	55
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคำ สำนวน และโวหาร	84
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิหลังของแหล่งข้อมูลที่ศึกษา	117
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	176
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	186
ขั้นการรวบรวมข้อมูล	186
ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล	188
ขั้นเสนอผลการวิจัย	190
ขั้นสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	190
บทที่ 4 ผลการศึกษานิทานพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้าน	
แขวงเวียงจันทน์ และแขวงไชยบุรี ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	191
การจำแนกประเภทนิทานพื้นบ้าน	191
การศึกษาการใช้ภาษาไทยในนิทานพื้นบ้าน	214

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 5 ผลการเปรียบเทียบลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏ ในนิทานพื้นบ้าน จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้าน แขวงเวียงจันทน์และแขวงไชยบุรี ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	292
ลักษณะทางสังคม บริบทร่วมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน	294
ลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน	333
บทที่ 6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	551
สรุป	551
อภิปรายผล	557
ข้อเสนอแนะ	558
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	560
ภาคผนวก	577
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	581

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	การอ่านนิทานจากบนลงล่าง	20
4.1	แสดงผลการเปรียบเทียบประเภทนิทานของแต่ละท้องถิ่น	204
4.2	เปรียบเทียบนิทานเมืองไทยและเมืองลาวที่คล้ายคลึงกันและคล้ายคลึงกันบางส่วน	217
4.3	แสดงผลหมวดของมนุษย์	277
4.4	แสดงผลหมวดมนุษย์กับมนุษย์	280
4.5	แสดงผลหมวดสรรพสิ่ง	285
4.6	แสดงผลหมวดมนุษย์กับสรรพสิ่ง	289
4.7	แสดงผลหมวดเวลากับมนุษย์และสรรพสิ่ง	291

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

การติดต่อสื่อสารในยุคปัจจุบันมีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น ทำให้การถ่ายทอดผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชนชาติมีความหลากหลาย โดยอาศัยภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการสื่อสาร เป็นผลให้วรรณกรรมเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันควบคู่กับเทคโนโลยี คนในสังคมเมืองมักจะได้รับสิ่งแปลกใหม่ และเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญของสิ่งแวดล้อมได้ง่าย ต่างไปจากคนที่อยู่ในชนบท ที่ยังคงรักษาสันนิบาตนิยมประเพณี ความเชื่อและค่านิยมในท้องถิ่นของตนเองไว้ นิทานพื้นบ้านเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นที่มีความสำคัญ เพราะนอกจากจะบ่งบอกเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นแล้ว ยังแสดงให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองด้านวรรณกรรมและวัฒนธรรมทางภาษาที่ควรอนุรักษ์ ดังที่ กุสุมา รัชมนิ (2547: 68) กล่าวว่า นอกเหนือจากความสนุกสนานและได้แง่คิดจากนิทาน ก็จะทำให้เราเข้าใจความคิดและมุมมองของผู้คนผ่านนิทานที่ผู้อ่านผู้ฟังได้รับเมื่อนิทานจบลง นิทานเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เล่าสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน ส่วน จารุวรรณธรรมวัตร (2521: 166) กล่าวว่า วรรณกรรมบางเรื่องเป็นเหตุการณ์สมมุติขึ้น แต่นิทานอีกหลายเรื่องก็เป็นเรื่องจริงตามที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน มนุษย์รู้จักเล่านิทานมาเป็นเวลานานมากตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ การเล่านิทานได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ ศิริพร ณ ถลาง (2545: 199) กล่าวว่า วัฒนธรรมทางความคิด ความเชื่อ ถ่ายทอดผ่านภาษา นิทาน ตำนาน และพิธีกรรม ซึ่งเป็นลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่มีความคล้ายคลึงกันที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน

การเล่าเรื่องเป็นศาสตร์เก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาลก่อนการเขียน โดยเฉพาะการเล่านิทานเป็นศิลปะที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย และปรากฏอยู่ในสังคมทุกระดับชั้น ดังจะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ของชาวตะวันออก ที่กล่าวถึงตลกหลวงผู้มีหน้าที่เล่านิทานหรือเรื่องตลกถวายพระมหากษัตริย์ในสมัยก่อน (วนิดา ศรีสินธุรส, 2551: 2) อย่างไรก็ตามมนุษย์ใช้นิทานเป็นเครื่องมือในการแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิด คติความเชื่อ ตลอดจนความต้องการที่จะอธิบายถึงปรากฏการณ์ทางธรรมต่าง ๆ ที่ยังไม่สามารถหาคำตอบได้ในขณะนั้น โดยแสดงออกมาในรูปแบบของเรื่องเล่า เช่น ตำนานการสร้างโลก ตำนานเกี่ยวกับเทพเจ้า และนิทานปรัมปรา เป็นต้น

นิทานพื้นบ้าน (Folktale) เป็นเรื่องที่เล่าสืบต่อกันมา ไม่ได้แสดงประวัติความเป็นมา เล่าถึงความเป็นไปในชีวิตมนุษย์บางเรื่องปรุงแต่งขึ้นให้มีภาพเกินความเป็นจริง โดยการเล่าปากต่อปากหรือเรียกว่ามุขปาฐะ ที่เก่าแก่ทางสังคมซึ่งเป็นผลผลิตทางปัญญาและจินตนาการทางสังคม ในเนื้อหาของนิทานแฝงแนวคิดด้านจริยธรรม คติธรรม นอกจากนี้เนื้อหาของนิทานพื้นบ้านยังสะท้อนภาพสังคมและการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ของคนท้องถิ่น ในช่วงเวลาที่แต่งไว้หลายแง่มุม นิทานนอกจากจะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้วยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอน บุคคลทุกสถานภาพ ทุกเพศ ทุกวัย เนื้อหาของนิทานบางเรื่องยังช่วยกล่อมเกลাজิตใจ และจรรโลงใจผู้อ่าน ทำให้ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบประเพณีที่ดีงาม คนในสมัยโบราณมีกลวิธีเล่านิทานที่แยบยล โดยแทรกคติธรรมคำสอนไว้ในเนื้อหาแนวคิด ตลอดจนบทบาทและพฤติกรรมของตัวละคร

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 588) ได้อธิบายความหมายของนิทานว่าเป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมา เช่น นิทานชาดก นิทานอีสป เป็นต้น นิทานพื้นบ้านในทางคติชนวิทยาหมายถึง เรื่องที่เล่าสืบต่อกันมาจนถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งส่วนมากจะถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ กึ่งแก้ว อัฒนากร (2519: 12) กล่าวว่า นิทานคือ การเล่าแบบปากต่อปาก จากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลายประการด้วยกัน อาทิ เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน เพื่อความจรรโลงใจ เพื่อสั่งสอนและเป็นคติเตือนใจ รวมทั้งเป็นเครื่องมือขัดเกลাজิตใจให้บริสุทธิ์ นอกจากนี้เนื้อหาของนิทานยังสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม และประเพณีของคนในสมัยโบราณ นิทานจึงนับเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์อย่างยิ่ง

วิธีเล่าแบบมุขปาฐะส่งผลให้นิทานพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว มีการนำเนื้อเรื่องหรือตัวละครไปปรับเปลี่ยนเพื่อให้เหมาะสมกับท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งการอพยพย้ายถิ่นมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ดังจะเห็นได้จากวรรณกรรมต่าง ๆ ของไทยที่ได้รับอิทธิพลจากชาติตะวันตกและตะวันออก เนื่องด้วยการทำสงคราม การค้าขาย การเผยแพร่ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นต้น ประเทศไทยจึงรับวัฒนธรรมจากชาติต่าง ๆ และนำมาปรับให้เข้ากับสภาพสังคม รวมทั้งได้เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของตนให้แก่ชาติอื่น ๆ

ประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีความสัมพันธ์อันยาวนานมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยมีจังหวัดนครราชสีมาเป็นเมืองเชื่อมต่อระหว่างสองประเทศ มีหลักฐานว่าพระเจ้าอู่ทองได้ส่งช้างพลายเงิน และของบรรณาการอีกจำนวนมากให้แก่พระเจ้าฟ้ารุ่ง

(กษัตริย์ของลาว) จากหลักฐานนี้สันนิษฐานได้ว่าอาณาจักรล้านช้างจึงมีอำนาจครอบคลุมดินแดนอีสาน ยกเว้นเมืองนครราชสีมาที่ยังคงเป็นอิสระ ซึ่งมีหลักฐานปรากฏในหนังสือ King of Laos เขียนบทนำ โดย ยอร์ช เซเดย์ ระบุว่าในปี ค.ศ. 1385 อาณาจักรล้านช้างทางทิศตะวันตกติดต่อกับเมืองนครราชสีมา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545: 71) จากข้อความนี้แสดงให้เห็นว่าเมืองนครราชสีมาเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่ง จึงไม่ตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งสาเหตุหนึ่งมาจากพระมหากษัตริย์ในสมัยนั้น คือ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดฯ ให้พระยายมราชมาเป็นผู้ปกครองเมือง ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์เมืองนครราชสีมาถูกตั้งให้เป็นหัวเมืองชั้นเอก ปรีชา อุตระกุล (2540: 34) กล่าวว่า กลุ่มไทยอีสานส่วนใหญ่อพยพมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย จนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น และตั้งหลักแหล่งอยู่ทั่วไปในเขตจังหวัดนครราชสีมา จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นพบว่า มีนิทานหลายประเภทที่ฝั่งประเทศไทยและประเทศลาวมีเนื้อเรื่องคล้ายกัน ความสัมพันธ์ทั้งสองประเทศมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่ามีความผูกพันลึกซึ้งต่อกันมีวิถีชีวิต ภาษาพูดและวรรณกรรมคล้ายคลึงกับคนไทยในถิ่นอีสาน

ชาติพันธุ์หรือกลุ่มเผ่าพันธุ์ เป็นสายใยความสัมพันธ์อย่างหนึ่งที่คอยเป็นเครื่องเชื่อมโยงให้ชนชาติไทย-ไท ระลึกถึงความเป็นไทยทั้งเลือดเนื้อและจิตใจ สายสัมพันธ์ดังกล่าวคือ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ ที่ได้ถ่ายทอดมาหลายชั่วอายุคน นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ทำให้เกิดความรู้สึกกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ ธเนศ อารยะรังสี (2551: สัมภาษณ์) ได้กล่าวว่า ชาวบ้านแก่นท้าว ตำบลเสม้าใหญ่ อำเภอสองเนิน จังหวัดนครราชสีมาส่วนใหญ่ อพยพมาจากบ้านท้าวแก่น ตำบลแก่นท้าว อำเภอแก่นท้าว แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งตั้งอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ตรงข้ามอำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย ชาวบ้านจึงนำชื่อเมืองมาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้าน เพื่อรำลึกถึงถิ่นเดิม ส่วนชาวบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา จากการสัมภาษณ์ ประจักษ์ อักษรพิมพ์ (2551: สัมภาษณ์) ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้าน เล่าว่า ชาวบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา อพยพมาจากบ้านนาทรายทอง ตำบลน้ำเกลี้ยง อำเภอนาทรายทอง แขวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ชาวบ้านเหล่านี้ได้นำวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนนิทานพื้นบ้านมาด้วย ดังนั้นการศึกษาเปรียบเทียบอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และลักษณะร่วมของวัฒนธรรมทางภาษาของกลุ่มชนทั้งสองประเทศ นับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การอพยพย้ายถิ่นทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างสองชนชาติ ทั้งวิถีชีวิต คติความเชื่อ ตลอดจนภาษาและวรรณกรรมของกลุ่มชาติลาวได้ปะปนอยู่ในกลุ่มคนไทยในภาคอีสาน แม้จะมีการปะปนทางเชื้อชาติ แต่วัฒนธรรมของจังหวัดนครราชสีมาและสาธารณรัฐประชาธิปไตย

ประชาชนลาว มีความแตกต่างกันอันเนื่องมาจากอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชนชาติ อาทิ ศิลปะและวรรณกรรม เป็นต้น ซึ่งสิ่งที่เห็นได้อย่างเด่นชัด คือ ภาษา ซึ่งชาวนครราชสีมาและชาวเมืองลาวต่างมีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง แต่กลับมีความคล้ายคลึงในด้านการออกเสียงของคำบางคำ อันเนื่องมาจากมีถิ่นกำเนิดที่มาจากถิ่นฐานเดียวกันได้แก่ กลุ่มแม่น้ำโขง

นิทานพื้นบ้านเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ของแต่ละท้องถิ่น เมื่อกลุ่มชนมีการอพยพย้ายถิ่นฐาน เนื้อหาของนิทานพื้นบ้านจึงย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมโดยหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยและการรับวัฒนธรรมใหม่ของแต่ละท้องถิ่น เมื่อกาลเวลาผ่านไปส่งผลให้นิทานพื้นบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบท ฉะนั้น การศึกษานิทานพื้นบ้านของแต่ละท้องถิ่นจะช่วยให้เข้าใจกลุ่มชนและสังคมได้ดี ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้คนในชาติเกิดความสามัคคี อันเนื่องมาจากความเข้าใจซึ่งกันและกัน วรรณกรรมดังกล่าวจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรศึกษา อนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศต่อไป ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย กับนิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ว่ามีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไร รวมทั้งทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างนิทานกับกลุ่มชน และเข้าใจบริบททางภาษาและวัฒนธรรมของทั้งสองประเทศ ตลอดจนศึกษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชนชาวเวียงจันทน์และชาวไชยบุรีเมื่ออพยพมาอาศัยอยู่ในจังหวัดนครราชสีมาว่ามีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษานิทานพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมาประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
2. เพื่อเปรียบเทียบลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมาประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการศึกษาครั้งนี้จะเป็นการรวบรวมนิทานพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมาประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จัดหมวดหมู่ อนุรักษ์ เผยแพร่มิให้สูญหาย และเป็นมรดกแก่อนุชนรุ่นหลังต่อไป
2. ทำให้ทราบลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน จังหวัดนครราชสีมาประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
3. ทำให้ทราบลักษณะโครงสร้างของนิทานที่เป็นภาษาและวัฒนธรรมพื้นถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา กับภาษาพื้นถิ่นในแขวงเวียงจันทน์ แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาโดยสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ดังนี้

1. ผู้เล่านิทานแบ่งเป็นสองกลุ่ม คือ

1.1 ประเทศไทย

1.1.1 บ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

1.1.2 บ้านแก่นท้าว ตำบลเสม็ดใหญ่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

1.2 สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.2.1 บ้านนาทรายทอง ตำบลน้ำเกลี้ยง อำเภอนาทรายทอง แขวงเวียงจันทน์

1.2.2 บ้านท้าวแก่น ตำบลแก่นท้าว อำเภอแก่นท้าว แขวงไชยบุรี

ในการศึกษานิทานพื้นบ้านในจังหวัดนครราชสีมาได้แก่ ชาวบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา อพยพมาจากบ้านนาทรายทอง ตำบลน้ำเกลี้ยง อำเภอนาทรายทอง แขวงเวียงจันทน์ ส่วนชาวบ้านแก่นท้าว ตำบลเสมาใหญ่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งราษฎรในหมู่บ้านนั้นได้อพยพมาจากบ้านแก่นท้าว ตำบลแก่นท้าว อำเภอแก่นท้าว แขวงไชยบุรี ซึ่งทั้งสองหมู่บ้านได้อพยพมาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอาศัยอยู่เป็นกลุ่ม

2. ผู้วิจัยจะเลือกข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องนิทานจากผู้ให้สัมภาษณ์ในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

3. ศึกษาหลักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ทฤษฎีโครงสร้างนิยม ทฤษฎีบริบททางสังคม และทฤษฎีวรรณกรรม

นิยามศัพท์เฉพาะ

นิทานพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องที่เล่าสืบต่อกันมา ไม่ได้แสดงประวัติความเป็นมา ซึ่งผู้เล่านิทานพื้นบ้านในปัจจุบันมีภูมิลำเนา จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย และแขวงเวียงจันทน์ แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เรื่องเล่าความเป็นไปในชีวิตมนุษย์บางเรื่องปรุงแต่งขึ้นให้มีภาพเกินความเป็นจริง

ภาษา หมายถึง ถ้อยคำที่ใช้ในการสื่อความรู้ ความรู้สึก ความคิด ความต้องการของคนในสังคม ขึ้นอยู่กับข้อตกลงในกลุ่มชน ซึ่งผู้ใช้จะต้องเรียนรู้ เพื่อทำข้อตกลงในกลุ่มของบุคคลในสังคม เพื่อให้มีความเข้าใจตรงกัน

วัฒนธรรม หมายถึง มรดกทางสังคม ความเป็นระเบียบ แบบแผนในความคิด การกระทำที่แสดงถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ที่แสดงออกในทางเจริญงอกงาม

ลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรม หมายถึง ความคล้ายคลึงกันของภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ในการศึกษาลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏ ในนิทานพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมาประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีของนิทานพื้นบ้านและวรรณกรรม

1.1 ทฤษฎีของนิทานพื้นบ้าน

1.1.1 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์

- 1) พัฒนาการของมนุษย์
- 2) อิด (Id) และหน้าที่ของอิด
- 3) อีโก้ (Ego) และหน้าที่ของอีโก้
- 4) ทฤษฎีจิตวิเคราะห์กับการเล่านิทาน

1.1.2 ทฤษฎีโครงสร้างนิยม

- 1) โครงสร้างนิยม
- 2) ความหมาย
- 3) การวิเคราะห์หน่วยความคิดย่อย

1.1.3 ทฤษฎีบริบททางสังคม

1.2 ทฤษฎีวรรณกรรม

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้าน

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้านของไทย

2.1.1 ความหมายของนิทาน

2.1.2 ความหมายของนิทานพื้นบ้าน

2.1.3 ประเภทของนิทาน

2.1.4 ความสำคัญของนิทาน

2.1.5 นิทานพื้นบ้านกับสังคม วรรณคดี ศิลปะ และคติชน

2.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้านของลาว

2.2.1 นิทานพื้นบ้านลาว

2.1.2 ประเภทของนิทานพื้นบ้านไทย-ลาว

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาษาและวัฒนธรรม

3.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาษา

3.1.1 ความหมายของภาษา

3.1.2 กำเนิดของภาษา

3.1.3 ทฤษฎีทางภาษา

3.1.4 ความสำคัญของภาษา

3.1.5 ลักษณะทั่วไปของภาษา

3.1.6 ประเภทของภาษา

3.1.7 ระดับของภาษา

3.1.8 ปัจจัยที่กำหนดระดับภาษา

3.1.9 ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของภาษา

3.1.10 ภาษากับสังคม

3.1.11 ภาษาในสังคมไทยจำแนกตามเกณฑ์หน้าที่

3.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

3.2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรม

3.2.2 ความหมายของวัฒนธรรม

3.2.3 ความสำคัญของวัฒนธรรม

3.2.4 ลักษณะของวัฒนธรรม

3.2.5 ประเภทของวัฒนธรรม

3.2.6 องค์ประกอบของวัฒนธรรม

3.2.7 สาระพื้นฐานทางวัฒนธรรม

3.2.8 ความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมกับอารยธรรม

3.2.9 การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

3.2.10 การธำรงรักษาวัฒนธรรม

3.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องภาษากับวัฒนธรรม

3.3.1 ภาษาเป็นวัฒนธรรมได้อย่างไร

3.3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรม

4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคำ สำนวน และการใช้ภาษาภาพพจน์

4.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้คำ

4.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้สำนวน

4.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาภาพพจน์

5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิหลังของแหล่งข้อมูลที่ศึกษา

5.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแหล่งข้อมูลในประเทศไทย

5.1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดนครราชสีมา

5.1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอำเภอสูงเนิน

5.1.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอำเภอบักรังชัย

5.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแหล่งข้อมูลในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

5.2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชนชาติลาว

5.2.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแขวงเวียงจันทน์

5.2.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแขวงไชยบุรี

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิทาน

6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษาและวัฒนธรรม

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีของนิทานพื้นบ้านและวรรณกรรม

1. ทฤษฎีของนิทานพื้นบ้าน

ศิริพร ณ ถลาง (2550: 5-13) กล่าวว่า ทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลนิทานพื้นบ้าน เพื่อศึกษารูปแบบโครงสร้างอันเป็นสากลที่สำคัญอยู่ 3 ทฤษฎี ดังนี้

1.1 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theories)

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์เป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการของมนุษย์ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษามนุษย์ในลักษณะองค์รวม เนื่องจากทฤษฎีจะช่วยอธิบายและวิเคราะห์พัฒนาการด้านต่าง ๆ ทั้งด้านความคิด ลักษณะอารมณ์ และพฤติกรรมของมนุษย์

1.1.1 พัฒนาการของมนุษย์

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) จิตแพทย์ชาวออสเตรียเป็นผู้ให้กำเนิดทฤษฎีนี้ขึ้น Freud (n.d. อ้างใน กันยา สุวรรณแสง, 2536: 35-39) มีความคิดที่มนุษย์เรามีจิตสามลักษณะ กล่าวคือ การแบ่งภาคของจิต (Regions of mind) นั้น มีการแบ่งจิตออกเป็น 3 ภาค ดังนี้

1) จิตสำนึก (Conscious mind) คือ สภาพที่มีสติ รู้ตัว รู้ว่าตัวกำลังทำอะไร หรือกำลังจะทำอะไร รู้จักตัวเองว่าเป็นใคร ต้องการอะไร ทำอะไร อยู่ที่ไหน กำลังรู้สึกอย่างไรต่อสิ่งใด การแสดงอะไรออกไปก็เป็นการแสดงไปตามหลักเหตุผล แสดงตามแรงผลักดันจากภายนอก สอดคล้องกับหลักความเป็นจริง (Principle of reality)

2) จิตกึ่งรู้สำนึก (Preconscious mind) คือสภาพที่ไม่รู้ตัวในบางขณะ เช่น กระดิกเท้า ผิวกาย ฮัมเพลงโดยไม่รู้ตัว ร้องกรี๊ดกร๊าด หรือร้องเฮ้อฮัมออกมาโดยไม่รู้ตัว ยิ้มคนเดียว โดยไม่รู้ตัว พูดอะไรออกมาโดยไม่ได้ตั้งใจ จะถือว่าประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เก็บไว้ในรูปของความทรงจำ ก็เป็นส่วนของจิตใต้สำนึกด้วย เช่น ความขมขื่น ความประทับใจในอดีต ถ้าไม่สำนึกก็ไม่รู้สึกละไร แต่ถ้าพบทวนเหตุการณ์ที่ไรท์ทำให้เกิดเศร้าทุกทีหรือปลื้มใจทุกที

3) จิตไร้สำนึก (Unconscious mind) เป็นส่วนของพฤติกรรมภายใน ที่เจ้าตัวไม่รู้สึกละเลย อาจเนื่องมาจากเจ้าตัวพยายามเก็บกดเอาไว้ เช่น อิจฉาน้อง เกลียดครู อยากทำร้ายชาวต่างชาติ ฯลฯ เป็นสิ่งที่เก็บกดเอาไว้หรือพยายามที่จะลืม แล้วในที่สุดก็ลืม ๆ ไป แต่ที่จริงไม่ได้หายไปไหน ยังอยู่ในลักษณะจิตไร้สำนึก และแสดงออกมาในรูปของความฝันการละเมอ การพลั่งปากพูดออกมา พฤติกรรมผิดปกติต่าง ๆ ความสามารถด้านจิตนาการในศิลปะวรรณคดี นอกจากนี้ยังเป็นเรื่องของ Id ซึ่งมีอยู่ในตัวเรา เป็นพลังที่ผลักดันให้เราแสดงออกมาซึ่งเป็นพฤติกรรมตามหลักแห่งความพอใจ (Principle of pleasure) แต่สิ่งนั้นถูกกดหรือข่มไว้จนถอยร่นไปอยู่ในสภาพที่เราไม่รู้ตัว

ฟรอยด์ กำหนดองค์ประกอบที่สำคัญของจิต (The components of mind) ไว้สามส่วน คือ อิด (Id) อีโก้ (Ego) ซุปเปอร์อีโก้ (Super-ego) ซึ่งเรียก “พลังจิต” เขาเชื่อว่าการแสดงออกของมนุษย์จะแสดงออกมาเป็นพลังจิต (Psychic energy)

1.1.2 อิด (Id) และหน้าที่ของอิด

อิด (Id) เป็นระบบแรกและระบบหลักที่มนุษย์มี Id ประกอบด้วยทุกสิ่งทุกอย่างที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด เป็นความอยากที่มีมาแต่กำเนิด เป็นความต้องการดั้งเดิมของมนุษย์ รวมถึงสัญชาตญาณและแรงขับด้วย เป็นแหล่งพักเก็บของพลังงานจิตที่มีอยู่ทั้งหมด Id เป็นความต้องการพื้นฐานของคนที่มีมาแต่กำเนิด อยู่ในจิตไร้สำนึกของคนตลอดเวลา เกิดจากสัญชาตญาณใน

การดำรงพันธุ์ (Sexual Instincts หรือ Life Instinct) เช่น ความต้องการทางเพศ อาหาร น้ำ การขับถ่าย การเคลื่อนไหว ฯลฯ และสัญชาตญาณแห่งการทำลายหรือสัญชาตญาณแห่งความตาย (Death instinct) Id เป็นเรื่องของแรงขับต่าง ๆ สัญชาตญาณ ความอยาก เป็นส่วนของจิตที่กระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมความหลักแห่งความพอใจ มนุษย์ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลกฎแห่งความพอใจ จึงพยายามกระทำการต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการของตน การกระทำหรือพฤติกรรมที่เป็นไปตามการบงการของ Id จะเป็นพฤติกรรมที่ไม่ได้ขัดเกลา ไม่คำนึงอะไรทั้งสิ้น แสดงพฤติกรรมเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการหรือสนองความเรียกร้องของสัญชาตญาณที่มีมาแต่กำเนิด พลังที่ขับเคลื่อนที่สำคัญ คือ สัญชาตญาณทางเพศ Id เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เป็นความต้องการดิบ ไม่มีการขัดเกลา Id เป็นองค์ประกอบของจิตที่ติดตัวบุคคลมาโดยกำเนิด Id เป็นบ่อเกิดแห่งเดียวของจิต เป็นพลังขับให้บุคคลกระทำการพฤติกรรมต่าง ๆ ความพอใจของตนส่วนใหญ่ เพื่อเป็นการสนองความต้องการตามสัญชาตญาณ ซึ่งติดตัวมาแต่กำเนิด

หน้าที่ของอิด (Id) ได้แก่

- 1) สร้างแรงขับสัญชาตญาณ (Instinctive Force) ออกมาเพื่อให้บุคคลแสดงพฤติกรรมและสัญชาตญาณ (Instinct)
- 2) กระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาเพื่อให้สอดคล้องกับหลักแห่งความพึงพอใจ (Principle of Pleasure) ดังนั้นพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลที่แสดงออกมาภายใต้อิทธิพลของ Id จึงมีพฤติกรรมที่ป่าเถื่อน หยาดคาย แข็งกร้าว เห็นแก่ตัว โหดร้าย ทารุณ
- 3) เป็นแกนกลางของบุคลิกภาพของบุคคล

1.1.3 อีโก้ (Ego) และหน้าที่ของอีโก้

อีโก้ (Ego) คือ พลังจิตส่วนที่ควบคุมการแสดงพฤติกรรมให้เหมาะสม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลได้รับมาจากการเรียนรู้ เป็นพลังส่วนที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้มาแล้ว ฉะนั้น พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมาเพราะพลังงานของ Ego จึงมีลักษณะเป็นพฤติกรรมที่ผ่านการฝึกหัดอบรมมาแล้ว (Learned or Trained Behaviors) Ego หมายถึง การดิ้นรนของร่างกายเพื่อสนองความต้องการที่เกิดขึ้น Ego หมายถึง พลังที่ควบคุมไม่ให้แสดงพฤติกรรมที่สังคมไม่ปรารถนาออกมา

และปรับตัวไม่ให้เกิดความทุกข์ทรมาน เมื่อควบคุมไม่ให้เกิดพฤติกรรมที่สังคมไม่ปรารถนาออกมา และปรับตัวไม่ให้เกิดความทุกข์ทรมาน เมื่อความต้องการถูกกดไว้ (Repression) หาทางให้ความต้องการอันเกิดจาก Id ได้รับการตอบสนอง แต่ไม่ได้ขัดกับคุณธรรม กล่าวคือ พยายามยับยั้งการสนองความต้องการที่เกิดจาก Id ให้เหมาะสม Ego เป็นพลังที่คอยห้ามมนุษย์ไม่ให้เกิดพฤติกรรมสนองตามที่ Id ต้องการโดยขัดกับคุณธรรม วัฒนธรรม ขนบประเพณีของสังคม และพยายามปรับปรุงตนให้บรรลุจุดหมายให้สูงสุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคม Ego เป็นพลังส่วนที่ควบคุมการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของคนให้ดำเนินไปอย่างเหมาะสมภายใต้อิทธิพลของจิตและ Super-Ego พยายามแก้ไขข้อขัดแย้งต่าง ๆ ของ Id และ Super-Ego ซึ่งบางกรณีถ้าความขัดแย้งมีมากจะเกิดความวิตกกังวล กระวนกระวาย เป็นโรคจิต โรคประสาทได้ วิธีหนึ่งที่เป็นทางออกของ Ego คือ กลไกการป้องกันตัวหรือใช้กลวิธาน (Defense mechanism)

หน้าที่ของอีโก้ (Ego) ได้แก่

1) ควบคุมการแสดงพฤติกรรมของบุคคลให้สอดคล้องกับหลักแห่งความเป็นจริง (Principle of reality) คือ ควบคุมความอยากอันไม่เป็นที่พึงปรารถนาของสังคมมิให้ปรากฏออกมาภายนอกได้ ใช้หลักความเป็นจริง (Principle of reality) มาคอยควบคุมหลักแห่งความพอใจ (Principle of reality) ควบคุมมิให้ความต้องการที่เกิดจากพลังของ Id ในสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ของสังคมปรากฏออกมา

2) ผ่อนคลายความทุกข์เนื่องจากการเก็บกด ระบายความขัดแย้งระหว่างความต้องการเพื่อสนองความพอใจของตน (Id) กับความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ซึ่งทำให้คนเราเกิดความทุกข์ร้อนกระวนกระวาย อาจรุนแรงถึงเป็นโรคจิตประสาทได้ ควบคุมการแสดงพฤติกรรมของบุคคลให้ดำเนินไปอย่างเหมาะสมภายใต้อิทธิพลของ Id และ Super-Ego คือ พยายามแก้ไขข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากความต้องการ เพราะขัดแย้งต่าง ๆ นี้เองเป็นที่มาของความทุกข์ร้อน (Anxiety) พยายามมิให้เกิดความทุกข์โดยการเก็บความยากเหล่านั้น Ego ทำหน้าที่ใช้กลวิธานหรือวิธีป้องกันตัว (Defense mechanisms) ไม่ให้เกิดความเดือดร้อนเป็นทุกข์ (Anxiety) กลไกการแก้ไขหรือคลายความทุกข์ อาจแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาโดยไม่รู้สึกตัว เช่น การทดแทนหรือหลีกเลี่ยง

3) ทำให้บุคคลเป็นผู้มีวุฒิภาวะ (Maturity) คือ สะสมความสามารถ รู้จักตนเองได้เมื่อเผชิญกับแรงดันจากความเป็นจริงภายนอก (External reality) Super -Ego คือ

ผลจากการถูกลงโทษภายนอก ทำให้เกิดการเรียนรู้และสะสมรวบรวมกันเข้าเป็นอุดมคติ (Ideal) สามารถควบคุมตนเองได้ สามารถแสดงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับหลักแห่งความจริง (Principle of reality) ได้ดีขึ้น และทำให้เกิดทัศนคติ (Attitude) และคุณค่า (Value) อันเป็นแรงขับเคลื่อนทางจิตที่ได้จากการเรียนรู้ (Learned motive) Super-Ego เป็นพลังส่วนที่เป็นแรงผลักดันจากภายนอก Super-ego หมายถึง ค่านิยม ความรู้สึก ผิดชอบชั่วดี วัฒนธรรม ระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม คุณธรรม หลักศีลธรรม อุดมคติในการดำเนินชีวิต เป็นพลังส่วนที่ควบคุมหรือบัญชาให้บุคคลแสดงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับหลักแห่งความเป็นจริง เช่น บัญชาให้เลือกกลวิธีที่เหมาะสมมาใช้หน้าที่ของ Super-Ego แก้ปมด้อยออดิปัส (Oedipus complex) ซึ่งเป็นปมด้อยของพัฒนาการทางเพศ และสร้างอุดมคติที่พึงปรารถนาของสังคม

1.1.4 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์กับการเล่นนิทาน

การใช้ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ในการเล่นนิทานมีนักวิชาการกล่าวไว้ดังนี้

ศิริพร ณ ถลาง (2539: 67-69) กล่าวว่า นักวิชาการในกลุ่มทฤษฎีจิตวิเคราะห์มีความเชื่อว่า มนุษย์มีความปรารถนา ความรู้สึกบางประการที่แฝงอยู่ในจิตใต้สำนึก ซึ่งความปรารถนาอันนี้ถูกกดดันเอาไว้ภายในจิตใจ แต่คงจะปรากฏในแต่ความฝัน ด้วยความเชื่อว่ามนุษย์มีความปรารถนาที่ถูกกดดันเอาไว้ภายในจิตใต้สำนึก นักจิตวิเคราะห์ก็พยายามหาหลักฐานยืนยันด้วยการชี้ให้เห็นว่า นิทานหรือตำนานที่ดี เป็นผลของของความกดดันอันนี้ นักจิตวิเคราะห์ยังกล่าวเฉพาะลงไปอีกว่า ความกดดันเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นความกดดันทางจิตใจอันเนื่องด้วยเรื่องเพศ (Sexual Repression) ดังจะเห็นว่าในนิทานหรือตำนาน จะมีอนุภาคที่เกี่ยวกับไม้เท้า ต้นไม้ มีด ซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์ทางเพศของผู้ชาย และมีอนุภาคที่เกี่ยวกับถ้ำ ขวด กล้อง ซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์ทางเพศของผู้หญิง เบธเลเฮม (Bettleheim) ผู้ได้รับอิทธิพลจากฟรอยด์ เจ้าของทฤษฎีจิตวิเคราะห์เห็นว่า ปัญหาสากลทางจิตใจของมนุษย์ แสดงออกอยู่ในนิทานทั้งหลาย ในทางจิตวิทยาถือว่าในช่วงพัฒนาการของวัยรุ่น เด็กจะมีความต้องการที่เป็นอิสระจากการขึ้นตรงต่อพ่อแม่ Bettleheim ชี้ให้เห็นว่านิทานเรื่อง แฮนเซล แอนด์ กรีเทล (Hansel and Gretel) สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของเด็กที่ต้องการจะหนีพ่อแม่ออกไปเผชิญโลกเอง จึงพยายามหนีจากแม่เลี้ยงใจร้าย และหนีเรื่องรีฟันเซล (Repunsel) ก็เป็นเรื่องแบบเดียวกัน คือ เป็นเรื่องของเด็กวัยรุ่นที่อิจฉาแม่และเกลียดแม่ผู้พยายามกักขังเธอไว้ไม่ให้เป็นอิสระ Bettleheim ได้สรุปว่า เทพนิยายทุกเรื่องเป็นเรื่อง

ของการเดินทางเข้าไปสู่จิตใจภายในของมนุษย์โดยเฉพาะเด็กทุกวัยทั้งชายและหญิง และเทพนิยายมีความหมายอันยิ่งใหญ่ต่อจิตใจของเด็กอันเป็นสากล

จุง (Jung) นักจิตวิเคราะห์อีกผู้หนึ่งเชื่อว่ามนุษย์มีจิตไร้สำนึกร่วม (Collective Unconsciousness) มีความปรารถนาและความคิดอันเป็นสากล เช่น ประการแรก ความคิดเรื่องแม่ ซึ่งพบว่า “แม่” เป็นสัญลักษณ์สากล ซึ่งอาจจะออกมาในรูปของเทพธิดา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ประการที่สอง ความคิดเรื่องการเกิดใหม่ ซึ่งอาจจะออกมาในรูปของการที่พระเอกถูกกลืนเข้าไปในท้องปลาแล้วออกมาใหม่ ประการที่สาม ความคิดเรื่องผีหรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งมักจะมีเรื่องของคนแก่ หรือสัตว์ที่ปลอมมาช่วยหรือทำร้ายมนุษย์ ประการที่สี่ ความคิดเรื่องตัวตลก (Trickster) ซึ่งเป็นตัวละครที่เจ้าเล่ห์แสนกล ซึ่งมักพบอยู่มากมายในนิทานของแต่ละวัฒนธรรม

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) นักจิตวิทยามีความเชื่อว่า มนุษย์มีความรู้สึกปรารถนา ความรู้สึกบางประการที่แฝงอยู่ในใต้จิตสำนึก ซึ่งความปรารถนาที่ถูกกดเอาไว้ภายในจิตใจแต่คงจะปรากฏในความฝัน ด้วยความเชื่อที่ว่ามนุษย์มีความปรารถนาที่ถูกกดตันเอาไว้ภายใต้จิตสำนึก นักจิตวิเคราะห์ ก็พยายามหาหลักฐานเข้ามายืนยันด้วยการชี้ให้เห็นว่า นิทานก็ดียุคโบราณก็ดี เป็นผลของการแสดงออกความกดดันนี้

โดยสรุป นักจิตวิเคราะห์มองว่านิทานหรือตำนานเป็นผลผลิตจากจิตใจมนุษย์ในส่วนที่มีปัญหาและจิตใจที่มีปัญหาของมนุษย์ในการรักษาเยียวยาโดยการได้เล่าหรือการได้ฟังเรื่องเหล่านี้ การที่นิทานเป็นเรื่องความปรารถนาของมนุษย์ในสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ได้ในชีวิตจริง นิทานจึงเสมือนสิ่งปลอบประโลมใจให้ทางจิตใจมนุษย์ หยิบยื่นเนื้อหาเรื่องราวอันเป็นสิ่งที่มนุษย์อยากเห็นอยากจะทำให้เกิดขึ้นในชีวิตจริงของตนอันเป็นการบำบัดทางใจประการหนึ่ง

1.2 ทฤษฎีโครงสร้างนิยม (Structuralism Theory)

1.2.1 โครงสร้างนิยม

ปรมินทร์ จารูว (2550) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีของโคลด เลวี สเตราส์ (Claude Levi-Strauss) เป็นนักมานุษยวิทยาเชิงโครงสร้าง ชาวฝรั่งเศส เกิดในปี 1908 เลวี สเตราส์ เคยเป็น

ทหารในสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ่งที่เป็นแรงบันดาลใจในการศึกษาเรื่องโครงสร้างนิยมก็คือ ดอกไม้ ดอกหนึ่งกลางสนามรบ แล้วถามตัวเองว่า รู้ได้อย่างไรว่าเป็นดอกไม้ดอกนั้น เลวี สเตราส์ จึงคิด และตอบตามโครงสร้างนิยม นั่นคือ ดอกไม้ไม่ว่าจะเป็นดอกอะไรก็ตาม ย่อมมีความแตกต่างกัน ความแตกต่างของดอกไม้คือสิ่งที่บอกให้ทราบว่าดอกไม้ดอกนั้นคือดอกอะไร เมื่อคิดในทางกลับกัน ถ้ามีดอกไม้อยู่เพียงชนิดเดียว เราก็จะไม่รู้เลยว่าเราจะเรียกดอกไม้ชนิดนั้นว่าอะไร เลวี สเตราส์ กล่าวว่า ทุกสิ่งทุกอย่างบนโลกนี้มีความสัมพันธ์แบบองค์รวม ความหมายที่เรารู้อาจได้คืออะไร เกิดจาก กระบวนการเปรียบเทียบในความคิดของมนุษย์ ดังนั้นการศึกษาทางโครงสร้างนิยมจะต้องนำข้อมูล ทางวัฒนธรรมมาพิจารณาเพื่อเปรียบเทียบกับสิ่งอื่น ๆ เพื่อหาข้อแตกต่าง จนทำให้เกิดความหมาย หรืออาจกล่าวได้ว่า ความหมายใด ๆ ก็ตามเกิดขึ้น ก็เนื่องมาจากการเปรียบเทียบนั่นเอง

เลวี สเตราส์ นำแนวความคิดนี้มาใช้กับนิยายปรัมปรา โดยกล่าวว่านิทาน ปรัมปรามากมายหลายเรื่องนั้น เมื่อเปรียบเทียบกันก็จะพบว่ามีส่วนใดส่วนหนึ่งที่คล้ายกัน ใน สังคมไทยก็เช่นกัน ตำนานมีความเกี่ยวพันและสัมพันธ์กัน ตำนานปรัมปราจะสะท้อนให้เห็นถึง ระบบความคิดของมนุษย์ หรือโครงสร้างความคิดของมนุษย์ที่มีลักษณะเป็นคู่ตรงข้าม ดังนั้น ตำนานปรัมปราจึงเป็นเหมือนแว่นขยายที่ส่องให้เห็น วิธีคิดว่า มนุษย์คิดอย่างไร เลวี สเตราส์ ศึกษา โครงสร้างนิยมและคิดว่าสิ่งที่มนุษย์แสดงออกมาทั้งหลายเกิดจากโครงสร้างของมนุษย์ โดยโครงสร้าง นั้นเป็นโครงสร้างที่พยายามจะแบ่งทุกสิ่งเป็นสองด้าน (Binary Opposition) ปมสองด้านนี้เป็นปม ความขัดแย้งในใจ ที่ขับเคลื่อนให้เราเล่าตำนานปรัมปราออกมา ดังนั้นการศึกษาด้านปรัมปรา ก็คือการศึกษาเพื่อย้อนกลับไปพบโครงสร้างในระดับที่เป็นจิตไร้สำนึกนั่นเอง

สมมติฐานในการศึกษาด้านปรัมปราของ เลวี สเตราส์ คือ ตำนานปรัมปรา ในสังคมวัฒนธรรมเดียวกันจะมีกฎของมันเอง นั่นหมายความว่าต่อให้ในสังคมมีตำนานมากกว่า 500 เรื่อง ก็ย่อมสร้างมาจากกฎอันเดียวกัน อาจกล่าวได้ว่า ตำนานที่เป็นเรื่องเล่าในวัฒนธรรม ต่าง ๆ มีกฎภายในของตัวเอง

1.2.2 ความหมายของโครงสร้างนิยม

โครงสร้างนิยม (Structuralism) คือ การศึกษาความสัมพันธ์ภายใน โดยที่ หน่วยต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประกอบขององค์รวมได้ถูกสร้างให้เป็นระบบ ดังนั้นการวิเคราะห์โครงสร้าง จึงประกอบไปด้วยการค้นพบหน่วยต่าง ๆ ที่มีความหมายสำคัญ และค้นพบลำดับของหน่วยต่าง ๆ

เหล่านั้น เช่น ถ้าเปรียบไฟหนึ่งสำหรับซึ่งมี 52 ใบ กับตำนานปรัมปราในสังคมไทยที่มีทั้งหมด 52 หน่วยย่อย ๆ ถ้าเราหยิบไฟสองดอกจิกที่อยู่ตามลำพังก็จะไม่มีความหมายอะไร แต่ที่ทราบว่าเป็นสองดอกจิกก็เพราะว่าไฟสองดอกจิกถูกเปรียบเทียบกับไฟอีก 51 ใบที่เหลือ ในขณะที่หากเราจะเล่าเรื่องของ ไฟเกี่ยวกับความเป็น “สอง” เราอาจจะพูดถึง สองข้าวหลามตัด สองโพธิ์แดง ก็ได้ ถ้าหากเรามองว่าไฟทั้ง 52 ใบให้แยกขาดออกจากกัน มันก็อาจจะดูไม่น่าเกี่ยวข้อง ต่างฝ่ายต่างมีอิสระในตัวเอง แต่ถ้าจะมองว่าไฟทั้ง 52 ใบมีความหมาย นั่นคือ ความหมายจะเกิดขึ้นเมื่อเราเอาไฟมารวมทั้งสำหรับแล้วบอกว่าหน้าที่ของไฟแต่ละใบมีหน้าที่อย่างไร วิธีการศึกษาของ เลวี สเตราส์ ก็คือ จะต้องนำของที่มีอยู่ในวัฒนธรรมทั้งหมดมาจัดลำดับ สลับที่ สลับทางแล้วจัดชุดออกมาให้เห็นว่า แต่ละชุดเป็นอย่างไร ดังนั้นวิธีการศึกษาโครงสร้างก็ขึ้นอยู่กับว่าผู้ศึกษาจะหยิบจับส่วนไหนออกมาแล้วมาจัดชุดความคิดแล้วอ่านความหมายของมันออกมา แต่ละคนอาจจะใช้วิธีการที่ไม่เหมือนกัน แต่ถ้าเชื่อว่าโครงสร้างมีอยู่จริง ก็จะมีโครงสร้างเหล่านั้นร่วมกัน สรุปได้ว่าวิธีการศึกษานิทานปรัมปราของ เลวี สเตราส์ แบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ

1) นำตำนานปรัมปราแต่ละเรื่องมาแยกออกเป็นหน่วยย่อย ๆ แล้วนำหน่วยย่อย ๆ นั้นมาเปรียบเทียบกันกระบวนการนี้เรียกว่า พิจารณาความสัมพันธ์ของหน่วยย่อยในตำนานปรัมปรา (Mythemes)

2) ต้องเปรียบเทียบการแปรรูปของตำนานปรัมปราว่า ทำไมตำนานปรัมปราแต่ละเรื่องถึงเล่าออกมาด้วยเนื้อหาที่แตกต่างกัน

3) วิเคราะห์ คู่ตรงข้าม (Binary Opposition) และตัวเชื่อม (Mediator) ซึ่งเป็นกุญแจหลักสำคัญในการวิเคราะห์

ทั้งหมดนี้เป็นการศึกษาเพื่อพิสูจน์สิ่งที่ เลวี สเตราส์ กล่าวว่า เมื่อศึกษาด้านปรัมปราทั้งทางสังคมและวัฒนธรรมแล้ว จะพบปะขัดแย้งในใจของบรรพชนหรือของคนที่เราตำนานปรัมปราว่าเป็นปะขัดแย้งในเรื่องใด และปะขัดแย้งนั้นจะมีลักษณะของคู่ตรงข้ามโดยจะพบตัวเชื่อมที่เชื่อมความขัดแย้งที่ไม่น่าจะเข้ากันได้ให้อยู่ด้วยกันได้ถ้าเรามองความสัมพันธ์ในหน่วยย่อยของตำนานปรัมปรา เชื่อว่าตำนานปรัมปราเป็นการถ่ายทอดด้วยภาษาที่พิเศษเป็นภาษาสัญลักษณ์ โดยถ้าการอ่านหนังสือทั่วไปจะเป็นการอ่านในแนวนอนเพียงอย่างเดียว แต่ เลวี สเตราส์ มีความเชื่อว่าการอ่านตำนานปรัมปราในแนวนอนอย่างเดียวไม่เพียงพอแต่ต้องอ่านในแนวตั้งด้วย ถ้าเปรียบเทียบการเล่าตำนานปรัมปราของมนุษย์เราอาจเปรียบเทียบได้ดังนี้ว่า “เหมือนคนสองคนยืนคนละฝั่งถนน บรรพบุรุษพยายามจะเล่าสิ่งหนึ่งผ่านรถและภาวะรบกวนเช่นเสียงให้คนอื่นด้าน

หนึ่งฟัง ทำให้การส่งสารนั้นส่งสารได้ไม่เต็มที่ แต่ก็มีคนเล่าให้ฟังหลายครั้ง คนอีกด้านของถนนจะได้รับฟัง เรื่องราวที่เหมือนและต่างกัน ช้า ๆ กัน จนเกิดความเข้าใจในที่สุด”

เลวี สเตราส์ กล่าวว่า การที่คนอีกฟากถนนเข้าใจในเนื้อหาสารที่ส่งไปนั้น เพราะเขาไม่ได้ฟังในแนวนอนเพียงอย่างเดียว แต่ฟังในแนวตั้งด้วย คือ การฟังในเรื่องใดเรื่องหนึ่งในจุดใด ๆ ที่มีความช้า ๆ กัน แล้วจับมารวมกันจึงจะมีความเข้าใจทั้งหมด ถ้าเปรียบเทียบการพูดให้คนอีกฟากถนนแต่ละครั้งเป็นตำนานแต่ละเรื่อง การพูดครั้งที่หนึ่ง คือ ตำนานเรื่องหนึ่ง การพูดครั้งที่สอง คือ ตำนานเรื่องที่สอง และต่อ ๆ ไป หน้าที่ของนักโครงสร้างนิยมก็คือ จะต้องนำตำนานแต่ละเรื่องมาแยกส่วนย่อย ๆ ออก แล้วเปรียบเทียบว่าที่บรรพชนเล่าออกมานั้นแต่ละส่วนมัน คืออะไร วิเคราะห์ไปจนครบ

1.2.3 การวิเคราะห์หน่วยความคิดย่อย

การวิเคราะห์หน่วยความคิดย่อยของตำนานปรัมปราเรื่องอีดิพัส ซึ่ง เลวี สเตราส์ จำแนกหน่วยย่อยได้ 11 หน่วยเขียน เป็นความสัมพันธ์แบบประโยคหรือแบบวากยสัมพันธ์ได้ดังนี้

- 1) “แคดมอสตามหาน้องสาวซึ่งอยู่โรปาซึ่งถูกชีอุสลักพาตัวไป”
- 2) “แคดมอสฆ่ามังกร”
- 3) “พวกสปาร์ทอยฆ่ากันเอง”
- 4) “อีดิพัสฆ่าพ่อของตัวเอง (เลออส)”
- 5) “อีดิพัสฆ่าสฟิงซ์”
- 6) “อีดิพัสแต่งงานกับโจคาสตาแม่ของตัวเอง”
- 7) “อีทีโอคลิสฆ่าน้องชายคือโพลินีซีส”

8) “แอนทิโกนีฝังศพพี่ชายโพลินีซีสทั้ง ๆ ที่ถูกห้าม” ส่วนหน่วยความคิดย่อยของตำนานปรัมปราที่เหลือ เลวี สเตราส์ ได้ตั้งข้อสังเกตในเรื่องชื่อของตัวเองละครว่า

9) แลปดาคอส (พ่อของเลออส) = ชาพิการ

10) เลออส (พ่อของอีดิพัส) = ถนัดซ้าย และ

11) อีดิพัส = เท้าบวม

จากนั้น เลวี สเตราส์ ได้นำหน่วยความคิดย่อยทั้ง 11 หน่วยมาจำแนกเป็น กระบวนทัศน์ได้ 4 แถวแนวนั่ง (Column) ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า เลวี สเตราส์ อ่านตำนานปรัมปรา เป็นภาษาพิเศษ ดังนั้นการอ่าน นอกเหนือจะอ่านตามแนวนอนจากซ้ายไปขวาแล้ว จะต้องอ่านจาก บนลงล่างเพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของหน่วยต่าง ๆ ทั้งหมด ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 การอ่านนิทานจากบนลงล่าง

1	2	3	4
แคดมอสตามหา น้องสาวที่อยู่โรปา ซึ่งถูกซีอุสลักพาตัวไป			
	แคดมอสฆ่ามังกร		
	พวงสปรทอยฆ่ากันเอง		แลปดาคอส (พ่อของ เลออส) = ชาพิการ
	อีดิพัสฆ่าพ่อของตัวเอง		
			เลออส (พ่อของอีดิพัส) ถนัดซ้าย
		อีดิพัสฆ่าสฟิงซ์	
อีดิพัสแต่งงานกับ โจคาสตาแม่ของตนเอง			อีดิพัส = เท้าบวม
	อิทิโคคลิสฆ่าน้องชายคือ โพลินิซัส		
แอนทีโกนีฝังศพพี่ชาย โพลินิซัสทั้ง ๆ ที่ถูกห้าม			

จากตารางดังกล่าว เลวี สเตราส์ อธิบายว่า แถว (Column) ที่ 1 และ 2 เป็นเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสายเลือด (Blood Relations) โดยแถวที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ทางบวก (+) ในเรื่องความรักของคนที่มีสายเลือดเดียวกัน และแถวที่ 2 แสดงถึงความสัมพันธ์ทางลบ (-) ในเรื่องการฆ่ากันของคนในสายเลือดเดียวกัน ในขณะที่แถวที่ 3 และ 4 เป็นเรื่องที่มนุษย์ถือกำเนิดจากพื้นดิน โดยแถวที่ 3 เป็นเรื่องการฆ่าสัตว์ที่มีกำเนิดจากพื้นดินเท่ากับเป็นการปฏิเสธ (-) ว่ามนุษย์เกิดมาจากพื้นดิน และแถวที่ 4 เป็นการยอมรับ (+) ว่ามนุษย์เกิดจากพื้นดิน โดยชื่อของตัวละครแสดงให้เห็นถึงความยากลำบากในการเดิน

1.3 ทฤษฎีบริบททางสังคม (Social Context)

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความนิยมศึกษานิทานในบริบททางสังคม ดังต่อไปนี้

ศิริพร ณ ถลาง (2539: 73-77) กล่าวว่า ในช่วงทศวรรษ 1960 วิชาการหลายแขนงได้อิทธิพลทางความคิดจากมานุษยวิทยาในการนำเอาบริบททางสังคม (Social Context) มาศึกษาประกอบกับสิ่งที่ตนศึกษา นักมานุษยวิทยานั้นโดยปกติถือว่านิทานมีความเกี่ยวข้องกับทางสังคม มาลิโนวสกี (Malinowski) ถือว่าตำนาน (Myth) กับพิธีกรรม (Ritual) เป็นสิ่งที่แยกกันไม่ได้ โดยเฉพาะในสังคมระดับชนเผ่า (Tribal Societies) ตำนานเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของพิธีกรรม และพิธีกรรมหรือการร่ายรำในพิธีกรรมก็เป็นไปตามเรื่องราวในตำนานที่เล่ากันในสังคมนั้น ๆ นอกจากนั้น ลีช (Leach) นักมานุษยวิทยาผู้ศึกษากลุ่มสังคมทางตอนเหนือของพม่าก็มองว่าเนื้อหาในนิทานสะท้อนความขัดแย้งของบุคคลในสังคมนั้น ในสังคมกะฉิ่น (Kachin) พี่ชายและน้องชายมักจะมีเรื่องขัดแย้งกันอันเนื่องมาจากกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมที่ขัดแย้งกันเอง คือ กฎที่ว่าลูกชายจะแต่งงานกับลูกสาวคนเล็กจะเป็นผู้ได้บ้านเป็นมรดก พี่ชายจึงรู้สึกเหมือนว่าน้องชายคอยจะผลักดันให้พี่ชายออกจากบ้าน ทั้ง ๆ ที่ตนควรจะมีสิทธิ์อยู่ในบ้าน น้องชายจึงรู้สึกว่าพี่ชายควรจะย้ายออกเมื่อถึงเวลาอันสมควร ในนิทานกะฉิ่นจะมีเรื่องพี่ชายน้องชายขัดกันอยู่มาก ฟิชเชอร์ (Fischer) นักมานุษยวิทยาอีกผู้หนึ่งกับบอกว่าถ้าเราเอานิทานพื้นบ้านในสังคมนั้น ๆ มาวิเคราะห์ดู จะพบว่าพระเอกและผู้ร้ายในนิทาน มักจะเป็นตัวสะท้อนบุคคลจริงในครอบครัวที่มีความขัดแย้งกันในสังคมนั้น

อิทธิพลของวิชามานุษยวิทยาในเรื่องการให้ความสำคัญกับชาติพันธุ์ (Ethnography) อันเป็นเรื่องราวของสังคมหนึ่ง ๆ อย่างรอบด้านนั้น มีผลต่อการเปลี่ยนแนวการศึกษาในวิชาภาษาศาสตร์แต่ก่อนนักภาษาศาสตร์นิยมศึกษาไวยากรณ์หรือโครงสร้างของภาษา ในช่วงทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา มีแนวโน้มใหม่เกิดขึ้น เรียกว่า ชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography of Speaking) ซึ่งเป็นความนิยมที่จะศึกษาการใช้ภาษาในบริบททางสังคม เพื่อพิจารณาสถานการณ์ที่แวดล้อมคำพูด หรือประโยคที่กำลังศึกษา ในปี 1962 ไฮม์ (Hymes) เขียนบทความชื่อ The Ethnography of Speaking เสนอปัจจัย 7 ประการในการศึกษาการใช้ถ้อยคำรวมทั้งการศึกษาข้อมูลทางคติชนวิทยานั้นคือ 1) ผู้พูดหรือผู้เล่านิทาน (Sender) 2) ผู้ฟัง (Receiver) 3) สาร (Message) 4) ช่องทางหรือโอกาส (Channel) 5) สัญลักษณ์ (Code) 6) ประเด็นหรือหัวข้อการสนทนา (Topic) และ 7) ฉาก หรือสถานการณ์ (Setting) วงการคติชนวิทยาซึ่งได้อิทธิพลจากมานุษยวิทยาและภาษาศาสตร์ จึงเปลี่ยนความสนใจจากการศึกษาแต่ตัวนิทาน (Text) มาเป็นการศึกษาสถานการณ์หรือเหตุการณ์การเล่านิทาน (Storytelling Event) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนความสนใจจากการวิเคราะห์หาโครงสร้าง หรือเนื้อหาอันเป็นสากลมาพิจารณานิทานเฉพาะแต่ละสำนวน หรือพิจารณาสำนวนต่าง ๆ ของนิทานเรื่องเดียวกัน เพื่อจะดูว่าบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ตัวผู้เล่า กลุ่มผู้ฟัง หรือสถานที่ในขณะที่เราเล่านิทานสำนวนนั้น ๆ มีส่วนกำหนดเนื้อหาของนิทานสำนวนนั้นให้ต่างไปจากสำนวนอื่นอย่างไร หน้าที่ของนักคติชนวิทยาผู้ที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography of Speaking) ก็คือจะต้องศึกษากฎเกณฑ์หรือปัจจัยต่าง ๆ ที่กำหนดแบบแผนหรือเรื่องราวในแต่ละสำนวนที่ต่างกัน

งานวิจัยทางคติชนวิทยาในช่วงทศวรรษที่ 1970 จนถึงปัจจุบัน นิยมศึกษาบริบททางสังคมที่มีส่วนกำหนดความเป็นไปของนิทาน ไฮม์ (Hymes) ศึกษาเปรียบเทียบสำนวนนิทานในสังคมชินุก (Chinook) ที่เล่าโดยนักเล่านิทานคนละคนและต่างเวลากันในสำนวนที่เล่าโดยนายซิมสัน (Mr. Simson) ใช้คำที่โบราณว่า การใช้กริยาบอกเวลาก็บ่งความเป็นอดีตที่ห่างไกลและที่สำคัญ คือเล่าในลักษณะตำนาน (Myth) คงรายละเอียดเรื่องราวความศักดิ์สิทธิ์ของเทพเจ้าโยงเรื่องราวกับสถานที่ในสังคม ใช้นิทานอธิบายพฤติกรรมของคนในสังคม และเล่าด้วยท่าทางที่เป็นทางการในขณะที่น่าายสมิท (Mr. Smith) เล่านิทานเรื่องเดียวกันนี้ในลักษณะของนิทาน (Folktale) ซึ่งเป็นเรื่องเล่าธรรมดา มิได้พยายามโยงเนื้อหาในนิทานกับความจริงในสังคม ไฮม์จึงชี้ให้เห็นว่านักเล่านิทาน (Sender หรือ Storyteller) มีส่วนสำคัญในการกำหนด รูปแบบและเนื้อหาของนิทานหรืออาจกล่าวได้ว่า โฟล์ค (Folk) เป็นผู้กำหนด ลอร์ (Lore)

บาสโกซ (Basgoz) สนใจที่จะดูว่าผู้ฟัง (Receiver หรือ Audience) มีบทบาทอย่างไร ในสถานการณ์การเล่านิทาน เขาเปรียบเทียบสำนวนนิทานที่เล่าโดยนักเล่านิทานคนเดียวกัน แต่ในสถานที่ เวลา และกลุ่มคนฟังที่ต่างกัน เขาพบว่า เมื่อนักเล่านิทาน เล่านิทานให้กลุ่มคนที่ฟังที่เป็น ชาวนา คนตัดต้นไม้ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ผู้เล่าคุ้นเคย เขาจะสอดแทรกปากเกร็ดหรือมุขตลกโดยเฉพาะ เรื่องเพศ และมีการโยงสถานที่ในหมู่บ้านกับนิทาน (Localization) ในขณะที่นักเล่าคนเดียวกันได้รับ เชิญไปเล่านิทานในห้องประชุมของจังหวัดให้กับผู้ว่าราชการ หมอ ทนายความและครูของเมืองนั้น เขาจะเล่าอย่างเป็นทางการไม่มีการสอดแทรก มุขตลก และมีความเป็นกันเองกับผู้ฟังน้อย งานวิจัย ชิ้นนี้แสดงให้เห็นเช่นกันว่า Folk ในฐานะที่เป็นคนฟังก็มีส่วนกำหนด Lore

นักคติชนวิทยาผู้ใช้แนวชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography of Speaking) มิได้พิจารณา แต่ปัจจุบันแวดลอม 7 ประการในสถานการณ์การเล่านิทานเท่านั้น แต่พิจารณาบริบททางสังคมโดย ทั่ว ๆ ไป ประกอบด้วย ไฮม์และกัมเปอร์ (Hymes and Gumper) กล่าวว่า ในการศึกษาการเล่านิทาน “เรา จะต้องพิจารณาแง่มุมต่าง ๆ ทางด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ สถาบันทางสังคม บทบาทบุคลิกภาพ ประวัติศาสตร์ สภาพแวดลอมในสังคมนั้นประกอบไปด้วย “จอยเนอร์ (Joyner) ก็เห็นเช่นเดียวกันว่า “ในการวิเคราะห์การเล่านิทาน จะต้องพิจารณาปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรมจิตวิทยา และสภาพ แวดลอม” ยอร์จ (George) เห็นว่า สารที่สื่อออกมาจากนิทานเป็นผลจาก “ประการแรก ลักษณะของ ความตึงเครียดบางประการในสังคมนั้น และประการที่สอง ลักษณะความสัมพันธ์ และเครือข่ายของ ความสัมพันธ์ของบุคคล สถานภาพต่าง ๆ ในสังคมนั้น”

ศิริพร ณ ถลาง (2550: 359-360) กล่าวว่า คติชนมีบทบาทหน้าที่อย่างไร ดำรงอยู่ อย่างไรในแต่ละสังคม วัฒนธรรมของกลุ่มชน ดำเนินการปริมปราและนิทานประเภทต่าง ๆ มีบทบาท อย่างไรในฐานะเรื่องเล่าในสังคมชาวบ้าน และมีความสัมพันธ์อย่างไรกับข้อมูลทางวัฒนธรรม ประเภทอื่น ๆ เราสามารถนำข้อมูลทางคติชนมาวิเคราะห์ให้เห็นภาพสังคมที่น่าสนใจในแง่มุม ใดบ้าง ทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยามมองว่า วัฒนธรรมส่วนต่าง ๆ ในสังคมมีหน้าที่สนองความต้องการ ของมนุษย์ทั้งทางด้านปัจจัยพื้นฐาน ด้านความมั่นคงของสังคม และความมั่นคงทางด้านจิตใจ วัฒนธรรมในส่วนที่เป็นคติชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล่าประเภทต่าง ๆ เพลง การละเล่น การแสดง ความเชื่อ พิธีกรรม ล้วนมีบทบาทหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทางด้านจิตใจและช่วย สร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงทางวัฒนธรรมให้แต่ละสังคม ดังนั้นการศึกษาวรรณกรรมที่เป็น คติชนจึงควรศึกษาในบริบททางสังคมนั้น ๆ

โดยสรุปนักคติชนวิทยาปัจจุบันเห็นว่า ปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรมมีส่วนสำคัญในการกำหนด สถานการณ์การเล่านิทาน เป็นหน้าที่ของนักคติชนวิทยาที่ต้องรื้อออกมาให้ได้ว่าปัจจัยแต่ละชนิด ปัจจัยต่าง ๆ มีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวข้องหรือมีบทบาทในการเล่านิทานอย่างไร และตัวนิทานเป็นผลผลิต จากสถานการณ์แต่ละสถานการณ์อย่างไร

2. ทฤษฎีวรรณกรรม

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2545) ได้กล่าวถึงทฤษฎีวรรณกรรม (Literary theory) คือ แนวคิดที่ใช้ในการทำความเข้าใจ พิจารณาวรรณกรรม โดยทฤษฎีวรรณกรรม ในการศึกษาวรรณกรรมนั้นมีดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีวรรณกรรมแนวปฏิฐานนิยม (Positivism) เช่นเดียวกับแนวคิด Positivism ทั่ว ๆ ไป แนวคิดนี้ มีความเชื่อว่า ความเป็นจริงเป็นสิ่งที่สามารถรับรู้ได้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้าของมนุษย์ และเนื่องจากประสาทสัมผัสทั้งห้าของมนุษย์นั้นไม่แน่นอน ไม่มีความเป็นวัตถุวิสัยแบบวิทยาศาสตร์ แนวคิดวรรณกรรมแนว Positivism ที่พัฒนามาจาก แนวคิด Positivism ก็เช่นเดียวกัน จึงเห็นว่า ความงาม (ของภาษา) คุณค่า ในวรรณกรรมนั้นไม่สามารถศึกษาแบบเป็นวิทยาศาสตร์ได้ จึงเน้นศึกษาไปที่ ปัจจัยภายนอกตัววรรณกรรม ในที่นี้ก็คือ เจอาน์ทางสภาพสังคมที่ผู้เขียนวรรณกรรม นั้น ๆ ดำรงอยู่ รวมไปถึงศึกษาประวัติ "ชีวิตและงาน" ของผู้เขียนวรรณกรรมนั้น ๆ ที่สามารถศึกษา ได้อย่างเป็นวิทยาศาสตร์มากกว่า

2. ทฤษฎีวรรณกรรมแนวใหม่ หรือนววิจารณ์ (New Criticism) แทบจะตรงกันข้ามกับ แนว Positivism นววิจารณ์เห็นว่า งานวรรณกรรมเมื่อสร้างสรรค์ออกมาแล้ว ย่อมมีลักษณะเป็น สากล ที่อยู่นอกเหนือปัจจัยภายนอก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสภาพสังคม หรือแม้แต่ตัวผู้เขียน เพราะ เห็นว่า เมื่องานเหล่านั้นมาถึงมือคนอ่าน คนอ่านเองนั่นแหละ ที่จะเป็นผู้มีอำนาจในความตีความ ตัวบท (Text) เอง ดังนั้น นววิจารณ์จึงให้ความสำคัญกับการอ่านเพื่อพิจารณา ความสัมพันธ์ระหว่าง องค์ประกอบต่าง ๆ ในวรรณกรรม (ทั้งจินตภาพ, สัญลักษณ์, อุปมา, โครงเรื่อง, ตัวละคร, สถานที่) เพื่อค้นหาเอกภาพ และความหมายของแก่นเรื่อง (Theme) โดยความสัมพันธ์ระหว่าง องค์ประกอบต่าง ๆ ในวรรณกรรม หรือโครงสร้างของวรรณกรรม ในที่นี้ของนววิจารณ์ไม่ได้ หมายถึง โครงสร้างทางภาษาแบบ ที่พวกโครงสร้างนิยมนำเสนอ (จะกล่าวถึงต่อไป) แต่หมายถึง โครงสร้างที่อิงกับ ประสบการณ์ชีวิตและสังคม สรุปได้ว่าแนวนววิจารณ์เห็นว่า วรรณกรรมเป็นสิ่ง

ที่สะท้อนถึงสภาพความเป็นจริงของสังคมภายนอก เป็นประหนึ่งภาพจำลองของสังคมจริงภายนอก ที่เชื่อว่า มักจะมีความเข้มข้น และนำเสนอแบบรุนแรงกว่าชีวิตและประสบการณ์จริง

3. ทฤษฎีวรรณกรรมแนวโครงสร้างนิยม (Structuralism) แนว Structuralism นั้น มีความเชื่อที่ว่าภาษาไม่ได้สะท้อนความเป็นจริงภายนอก โดยเห็นว่าภาษานั้นเป็นระบบที่สื่อความหมาย โดยประกอบไปด้วย หน่วยสื่อความหมาย (Signifier) ที่มาสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ความหมายของสัญลักษณ์ที่ถูกหมาย (Signified) แต่ละตัว เกิดขึ้นจากการที่ตัวมันเองไปสัมพันธ์กับสัญลักษณ์ที่ถูกหมายตัวอื่น ๆ ในภาษาเดียวกัน ภาษาจึงไม่ได้สะท้อนความเป็นจริงของโลกภายนอก หากแต่มันอิงอยู่กับโครงข่ายของความสัมพันธ์ของบรรดาสัญลักษณ์ที่ถูกหมายเป็นระบบปิด ซึ่งระบบปิดนี้เองคือ โครงสร้างสรุป แนว Structuralism เห็นว่า การสื่อความหมายของวรรณกรรมนั้น เป็นเรื่องของการสื่อความหมายของภาษาในวรรณกรรมนั้นนั่นเอง โดยเน้นไปที่การศึกษาทั้งในเรื่อง ความหมายตรง และความหมายแฝงของภาษาในวรรณกรรม

4. ทฤษฎีวรรณกรรมแนวคิดรื้อถอนโครงสร้าง Deconstruction-แนวคิด Deconstruction นั้น ก็เห็นเหมือนกับแนวโครงสร้าง ต่างกันก็ตรงที่ แนว Deconstruction นั้น เห็นว่า ความหมายต่าง ๆ ของระบบภาษาไม่ว่าจะเป็นทั้งความหมายตรง และความหมายแฝงไม่ได้มีลักษณะคงที่ หากแต่มีลักษณะที่เลื่อนไหล หรือกล่าวอีกอย่างก็คือ ความหมายของสัญลักษณ์ต่าง ๆ นั้นเลื่อนไหลได้ขึ้นอยู่กับความเชื่อ หรืออุดมการณ์อะไรบางอย่างที่เข้ามาแย่งชิงกันในการให้ความหมายของความหมายของสัญลักษณ์ที่ถูกหมาย

สรุปได้ว่า ทฤษฎีวรรณกรรมเป็นแนวคิดที่ใช้ในการพิจารณาวรรณกรรมได้แก่ ทฤษฎีแนวปฏิฐานนิยม มีความเชื่อว่าความจริงเป็นสิ่งที่สามารถรับรู้ได้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้าของมนุษย์ ทฤษฎีวรรณกรรมแนวใหม่ หรือนวนิวิจารณ์มีลักษณะเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงสภาพความจริงของสังคม และทฤษฎีวรรณกรรมแนวโครงสร้างนิยมเป็นการสื่อความหมายของภาษาทั้งความหมายตรง และความหมายแฝง

ตรีศิลป์ บุญขจร (2545: 6) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคมอาจแบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ

1. วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคม การสะท้อนสังคมของวรรณกรรม มิใช่เป็นการสะท้อนอย่างบันทึกเหตุการณ์ทำนองเอกสารประวัติศาสตร์ แต่เป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของผู้เขียนและเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม วรรณกรรมจึงมีความจริงทางสังคม วรรณกรรมอาจสะท้อนสังคมในด้านรูปธรรม

2. สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือต่อนักเขียน นักเขียนอยู่ในสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมทั้งด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา ปรัชญาและการเมืองสภาพการณ์ของปัจจัยเหล่านี้ย่อมเป็นสิ่งกำหนดโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ของเขา การพิจารณาอิทธิพลของสังคมต่อนักเขียน ควรให้ความสนใจว่านักเขียนได้รับอิทธิพลจากสังคมมาอย่างไร และเขามีท่าทีสนองตอบต่ออิทธิพลเหล่านั้นอย่างไร อิทธิพลของสังคมที่มีต่อวรรณกรรมยังเป็นไปได้ในอีกลักษณะหนึ่งคือ สภาพเศรษฐกิจและการเมืองกำหนดแนวโน้มของวรรณกรรม ปัจจัยทางเศรษฐกิจอาจทำให้นักเขียนต้องตามใจผู้อ่าน หรือตามใจเจ้าของสำนักพิมพ์ ส่วนด้านการเมือง การจำกัดขอบเขตในการแสดงความคิดเห็นก็เป็นการบั่นทอนเสรีภาพของนักเขียน ฐานะของนักเขียนในสังคมจึงเป็นสิ่งที่ควรสนใจ นักเขียนที่ดีจะปลดปล่อยตนเองให้เป็นอิสระจากการบีบบังคับทางเศรษฐกิจและการเมือง

3. วรรณกรรมหรือนักเขียนมีอิทธิพลต่อสังคม นักเขียนที่ยิ่งใหญ่นอกจากจะเป็นผู้มีพรสวรรค์ในการสร้างสรรค์วรรณกรรมให้มีชีวิต โดดเด่นน่าจดจำผู้อ่านแล้วยังเป็นผู้มีทัศนะกว้างไกลกว่าคนธรรมดา ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเขามีความเข้าใจและเข้าถึงสภาพของมนุษย์และสังคม ลีโอ โลว์เวนธอล (Leo Lowenthal) นักสังคมวิทยา กล่าวว่า “ศิลปินวาดภาพที่เป็นจริงเสียยิ่งกว่าตัวความจริงเอง” ซึ่งหมายถึงนักเขียนสามารถเข้าใจโลกและมองสภาพความเป็นจริงได้ลึกกว่าคนทั่วไปมองเห็นด้วยทัศนะที่กว้างไกลและลุ่มลึก ภาพที่เขาให้จึงเป็นจริงยิ่งกว่าความเป็นจริง เพราะเป็นแก่นแท้ที่กลั่นกรองแล้วของความเป็นจริง ด้วยเหตุนี้วรรณกรรมที่ยิ่งใหญ่จึงเป็นอมตะ เพราะไม่เพียงแต่จะเสนอภาพปัจจุบันอย่างถึงแก่นของความเป็นจริงเท่านั้น แต่ยังคาดคะเนความเป็นไปได้ในอนาคตได้อีกด้วยอิทธิพลของวรรณกรรมต่อสังคมอาจเป็นไปได้ทั้งด้านอิทธิพลภายนอก เช่น การแต่งกายหรือการกระทำตามอย่างในวรรณกรรม และอิทธิพลภายใน คือ อิทธิพลทางด้านความคิด การสร้างค่านิยมรวมทั้งความรู้สึกนึกคิด นักเขียนจึงมีบทบาทในฐานะผู้นำแนวความคิดของสังคมและผู้นำทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง

การศึกษาความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคมทั้ง 3 ลักษณะดังกล่าวจะสมบูรณ์ยิ่งขึ้น หากผู้ศึกษาให้ความสนใจกับทัศนะที่ปรากฏในวรรณกรรม ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมเป็นภาพชีวิตที่ “เหมือนจริง” ซึ่งสะท้อนผ่านทัศนะของนักเขียน ไม่ใช่ภาพชีวิตจากประสบการณ์โดยตรง หรือทัศนะต่อโลก

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2539: 162-217) ได้กล่าวไว้ว่า วรรณกรรมมิได้สร้างขึ้นมาเพื่อแสดงออก (Expression) ของผู้แต่งเท่านั้น แต่เป็นการติดต่อสื่อสาร (Communication) การสื่อสารของผู้แต่งมิได้นำเสนออย่างตรงไปตรงมาเสมอไป แต่กวีหรือผู้ประพันธ์มักซ่อนความหมายเอาไว้ให้ผู้อ่านได้ใคร่ครวญ ขบคิดและค้นหา ด้วยวิธีการเฉพาะของวรรณกรรมแต่ละประเภทและยังขึ้นอยู่กับกลวิธีหรือชั้นเชิงทางวรรณศิลป์ของผู้แต่งอีกด้วย วรรณกรรมถือเป็นงานศิลปะแขนงหนึ่ง นักอ่านที่มีประสบการณ์ในการอ่านมากพอ ย่อมเข้าถึงคุณค่าสาระของวรรณกรรมนั้นๆ ได้ไม่ยาก แต่สำหรับนักอ่านโดยทั่วไปอาจมีปัญหาในการรับ “สาร”

การวิจารณ์วรรณกรรมมีกฎเกณฑ์ และทฤษฎีเป็นหลักในการพิจารณาประเมินค่าแนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ มีแนวการวิจารณ์ที่แตกต่างกันออกไป สำหรับการวิเคราะห์เอกลักษณ์ไทย ที่ปรากฏในนวนิยายได้ใช้แนวการวิจารณ์ที่ยึดหลักการสะท้อนความจริงเป็นหลัก (Realistic) การวิจารณ์ตามแบบนี้ถือว่า วรรณกรรม คือ การเลียนแบบหรือถ่ายแบบโลกและชีวิตมนุษย์ หลักพื้นฐานในการวิจารณ์จะยึดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับ “ความจริง” เป็นหลักในการวิจารณ์ โดยจะพิจารณาว่าการถ่ายแบบนั้นได้แสดงให้เห็นความเป็นจริงจากสิ่งที่เป็นต้นแบบได้มากน้อยเพียงไร การวิจารณ์แบบนี้ปรากฏเป็นครั้งแรกในงานของเพลโตและอริสโตเติล ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นพื้นฐานที่สำคัญของวรรณกรรมแนวสังคมนิยม และนวนิยายทั้ง 2 เรื่อง ก็เป็นวรรณกรรมแนวสังคมนิยมทั้งหมด

วรรณกรรมบันเทิงคดีประเภทเล่าเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสั้นหรือนวนิยายประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน คือ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก มุมมอง และลีลาในการใช้ภาษา ในการวิจารณ์นวนิยายจึงต้องวิเคราะห์องค์ประกอบดังกล่าว เพื่อนำไปสู่การประเมินค่า และการวิเคราะห์องค์ประกอบเป็นทางหนึ่งที่ทำให้เข้าใจเอกลักษณ์ไทยที่ปรากฏในนวนิยายโครงเรื่อง (Plot) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญและเป็นพื้นฐานของการเรื่องเล่า โครงเรื่องเน้นการลำดับเหตุการณ์และสถานการณ์ในเรื่อง และการเผชิญหน้าของตัวละครกับเหตุการณ์ต่าง ๆ หัวใจสำคัญที่สุดของโครงเรื่องคือการสร้างข้อขัดแย้งหรืออุปสรรคให้แก่ตัวละครเอก ขั้นตอนสำคัญของการวิเคราะห์โครงเรื่องคือการวิเคราะห์ปัญหาและข้อขัดแย้ง โครงเรื่องที่ดีต้องมีความสมเหตุสมผล ความน่าสนใจใคร่ติดตามและความสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ ในเรื่อง ได้แก่

1. เนื้อเรื่อง (Story) คือ เรื่องราวที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลาจากต้นจนจบ การวิจัยจะนำเนื้อเรื่องมาสังเคราะห์ให้เป็นเนื้อเรื่องย่อ โดยการเก็บใจความสำคัญของเรื่องเดิม อาจเป็นข้อเท็จจริงหรือข้อคิดเห็นมาเขียนใหม่ให้สั้นกว่าเดิม เพื่อความสะดวกแก่การเข้าใจและการนำไปใช้ตัวละคร (Character) คือ ผู้มีบทบาทในเรื่องอาจเป็นคน สัตว์หรือวัตถุสิ่งของก็ได้

2. ตัวละคร เป็นแบบจำลองชีวิตของมนุษย์ การนำเสนอตัวละครในเรื่องทำได้โดยการบรรยายโดยตรงและโดยอ้อม ตัวละครในเรื่องทั่ว ๆ ไป มีสองลักษณะ คือ ตัวละครที่มีลักษณะนิสัยคงที่กับตัวละครที่หลากหลายลักษณะนิสัย สำคัญในการวิเคราะห์ตัวละคร คือ การพิจารณาพฤติกรรมการสร้างตัวละคร ลักษณะบทบาทและบุคลิกภาพ รวมไปถึงการพิจารณาแนวโน้มและท่าทีของผู้แต่งที่มีต่อละครตัวนั้น ๆ ตัวละครที่ดีต้องมีลักษณะสมจริง มีการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างสมเหตุสมผลและช่วยทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในชีวิตมนุษย์

3. แก่นเรื่อง (Theme) คือ ความคิดอันเป็นศูนย์กลางของเรื่องซึ่งมักจะเป็นข้อคิดหรือไม่ก็แสดงให้เห็นสัจธรรมบางประการเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ การวิเคราะห์ประเมินค่าแก่นเรื่องทำได้โดยการพิจารณาวิธีการนำเสนอแก่นเรื่อง ความสมจริงและคุณค่าที่ผู้อ่านควรจะได้รับ

4. ฉากและสถานที่ (Setting) เป็นการเสนอสิ่งที่เป็นรูปธรรม ซึ่งโดยทั่วไปหมายถึงสิ่งแวดล้อมที่เป็นกายภาพ เช่น สถานที่ ธรรมชาติ เวลา สิ่งประดิษฐ์ ข้าวของเครื่องใช้ รวมไปถึงสภาพแวดล้อมทางด้านจิตใจของตัวละคร ฉากที่ดีจะต้องมีความสัมพันธ์กับการแสดงพฤติกรรมและความคิดจิตใจของตัวละครเสมอในการประเมินค่าการใช้ฉาก จึงดูที่ความสมจริงน่าเชื่อถือความสัมพันธ์กับตัวละคร การสร้างบรรยากาศในท้องเรื่องและความสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ

5. มุมมอง (Point of view) ได้แก่กลวิธีในการเล่าเรื่อง มุมมองมีความสัมพันธ์กับนักเขียน เพราะนักเขียนเป็นคนเลือกและกำหนดมุมมองมาใช้ในการเล่าเรื่อง ซึ่งอาจใช้มุมมองของผู้เล่าเรื่องที่ปรากฏตัวในฐานะตัวละคร และมุมมองของผู้เล่าเรื่องที่ไม่ปรากฏตัวในเรื่อง การใช้มุมมองต้องขึ้นอยู่กับเนื้อหา และจุดมุ่งหมายของการแต่ง ในการวิเคราะห์ประเมินค่าการใช้มุมมองควรเริ่มจากการศึกษาว่าเรื่องนั้น ๆ ใช้มุมมองแบบใด มีเหตุผลอย่างไรในการเลือกใช้ รวมไปถึงความคงที่ในการใช้ และความเหมาะสม

6. ลีลาในการใช้ภาษาและท่าทีของผู้แต่ง (Style) ภาษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในงานประพันธ์ประเภทนวนิยายและเรื่องสั้น เพราะเป็นเครื่องมือในการสื่อความคิดและเรื่องราว นักเขียนแต่ละคนมีลีลาในการใช้ภาษาที่แตกต่างกัน และเป็นแบบเฉพาะของตนเอง การศึกษาลีลาการใช้ภาษา พิจารณาได้จากการใช้คำ ความเปรียบ และรูปแบบของประโยค ลีลาการใช้ภาษาจะแสดงให้เห็นน้ำเสียง หรือท่าทีของผู้แต่งในลักษณะต่าง ๆ

สรุปได้ว่า วรรณกรรมบันเทิงคดีประเภทเล่าเรื่อง จะประกอบไปด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน คือ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก มุมมอง และลีลาในการใช้ภาษา ในการวิจารณ์จึงต้องวิเคราะห์องค์ประกอบดังกล่าวเพื่อนำไปสู่การประเมินค่าและการวิเคราะห์องค์ประกอบเป็นทางหนึ่งที่ทำให้เข้าถึงเอกลักษณ์ไทยที่ปรากฏในเรื่อง โครงเรื่อง (Plot) จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญและเป็นพื้นฐานของการเรื่องเล่า

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้าน

นิทานถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมมนุษย์ทุกสังคม ทุกชนชาติล้วนมีนิทานประจำถิ่นของตน เนื้อหาของนิทานแต่ละถิ่นย่อมมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างกันออกไป เนื้อหาของนิทานบางเรื่องเป็นเรื่องตลกขบขัน บางเรื่องอธิบายความเป็นมาของเรื่องราวต่าง ๆ และบางเรื่องเป็นคติสอนใจ (วนิดา ตรีสินธุรส, 2545: 31) โดยทั่วไปแล้วผู้เล่านิทานไม่ได้สนใจว่านิทานที่ตนเล่านั้นเป็นนิทานประเภทใด ไม่เคยจัดจำแนกประเภทนิทานต่าง ๆ เพราะไม่รู้ว่าจะไปเพื่อวัตถุประสงค์ใด แต่การจัดจำแนกประเภทของนิทานพื้นบ้านได้จัดขึ้นในกลุ่มของนักวิชาการ ทั้งนี้เพื่อสะดวกในการศึกษาวิเคราะห์ และประโยชน์อื่น ๆ ทางด้านคติชนวิทยา

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้านของไทย

1.1 ความหมายของนิทาน

มีนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายความหมายของนิทานไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 588) ได้อธิบายความหมายของนิทานว่าเป็นเรื่องเล่าที่เล่ากันมา เช่น นิทานชาดก นิทานอีสป เป็นต้น ส่วนนิทานหรือนิทาน

พื้นบ้านในทางคติชนวิทยา หมายถึง เรื่องที่เล่าสืบต่อกันมาจนถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งส่วนมากจะถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ ส่วน กิ่งแก้ว อรรถากร (2519) กล่าวว่า นิทาน หมายถึง เรื่องเล่าที่สืบทอดต่อกันมาจนถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง กุหลาบ มัลลิกะมาส (2518) กล่าวว่า นิทานเป็นเรื่องเล่าที่เล่ากันมาปากต่อปาก (มุขปาฐะ) เล่ากันมาเป็นเวลาช้านาน ภาษาที่ใช้เป็นภาษาร้อยแก้วธรรมดาและไม่ทราบว่าเป็นผู้แต่ง จรุงนธ์ เพชรมณี (2523: 53) กล่าวว่า นิทานเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ ซึ่งหมายถึงเรื่องราวที่ผู้ก่อกำเนิดแล้วสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ส่วน ประคอง นิมมานเหมินท์ (2551: 5) กล่าวว่า คำว่า นิทาน เป็นคำศัพท์ภาษาบาลี แปลว่า เหตุการณ์ เรื่องเล่า นิยาย และมีคำศัพท์ นิทานกถา แปลว่า การเล่าเรื่อง นอกจากนี้ ประคอง นิมมานเหมินท์ (2531: 59) ได้กล่าวไว้ในหนังสือของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชในเอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาไทย 8 คำว่า “นิทาน” ที่ใช้ในวิชาคติชนวิทยา หมายถึง เรื่องเล่าที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา จนถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง สำหรับ นพดล สังข์ทอง (2549: 14-15) กล่าวว่า นิทาน คือ เรื่องราวที่แต่งขึ้น หรือเล่าสืบต่อกันมาเน้นความสนุกสนานเพลิดเพลินเป็นหลัก นิทานมีตัวละคร และบางครั้งเรื่องราวในนิทานอาจสอดแทรกความรู้ หรือข้อคิดต่าง ๆ ให้ผู้ฟังหรืออ่านตามสมควร บุญส่ง คุรุศรี (2538: 1) กล่าวว่า นิทานพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องเล่าของคนในท้องถิ่นที่เล่าถ่ายทอดด้วยปากเปล่าจากความทรงจำ จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรม โดยไม่ทราบว่าเป็นผู้แต่ง มีวัตถุประสงค์ในการเล่าเพื่อก่อให้เกิดความบันเทิงใจและสั่งสอนให้บุคคลกระทำความดี

สรุปได้ว่า นิทานเป็นเรื่องที่เล่าสืบทอดต่อกันมา ที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร นิทานเป็นแหล่งรวมความคิดความฝันและจินตนาการ นับว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ เป็นสิ่งที่มีความหมาย มีคุณค่า ซึ่งนิทานนั้นจะมีทั้งที่เล่าปากเปล่า จดจำกันมาแบบมุขปาฐะ

1.2 ประเภทของนิทาน

เกณฑ์ในการจัดจำแนกนิทานมีหลายวิธี นักคติชนวิทยาที่ได้เสนอแนวในการจำแนกที่รู้จักกันทั่วไป คือ สตีล ทอมป์สัน (Thompson, 1946) ซึ่งได้เขียนหนังสือเรื่อง Folklore ได้เสนอแนวทางในการจัดจำแนก หรือแบ่งนิทานไว้เป็นหมวดหมู่ 4 แนวทาง คือ

1. แบ่งตามพื้นที่ (Area) คือ ใช้เขตแดนหรือภูมิศาสตร์เป็นเกณฑ์ เช่น เขตอินเดีย เขตประเทศลาวีค เขตแหลมสแกนดิเนเวีย เป็นต้น

2. แบ่งตามรูปแบบ (Form) คือ แบ่งโดยดูลักษณะเนื้อหาส่วนใหญ่ของนิทาน เกณฑ์ที่แบ่งไว้มี 5 ประเภท คือ เทพนิยาย นิยาย ตำนาน นิทานสัตว์ และนิทานตลก

3. แบ่งตามแบบเรื่อง (Type) คือ แบ่งตามโครงเรื่อง ลำดับเหตุการณ์ที่สำคัญของเรื่อง

4. แบ่งตามอนุภาค (Motif) คือ แบ่งตามองค์ประกอบย่อยของนิทาน

กิ่งแก้ว อัคราภกร (ม.ป.ป.) แบ่งประเภทของนิทานตามเนื้อหา ไวยาหาร และโครงสร้างได้ 6 ประเภท คือ

1. นิทานไม่รู้จบ

2. นิทานเรื่องสัตว์

3. นิทานคติ

4. นิทานมุขตลก

5. นิทานเรื่องไม้

6. นิทานทรงเครื่อง

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2518) ได้กล่าวไว้ในหนังสือนิทานพื้นบ้านว่า ได้แบ่งประเภทนิทานพื้นบ้านออกเป็น 4 แบบ ดังนี้

1. แบ่งนิทานตามเขตพื้นที่ (Area) เป็นการอาศัยเขตแดนทางภูมิศาสตร์ดังนี้ เขตอินเดีย เขตประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม เขตชาวยิว ในเอเชียไมเนอร์เขตประเทศสลาวิก เขตรัฐต่าง ๆ ในแถบตะวันออกของทะเลบอลติก เขตแหลมสแกนดิเนเวีย เขตของชนชาติที่พูดภาษาเยอรมัน เขตประเทศฝรั่งเศส เขตประเทศสเปนและโปรตุเกส เขตประเทศอิตาลี เขตประเทศอังกฤษ เขตสกอตแลนด์ และไอซ์แลนด์

2. แบ่งตามรูปแบบของนิทาน (Form) แบ่งได้เป็น 5 ประเภทดังนี้

2.1 นิทานปรัมปรา (Fairy tale) มีลักษณะมีเรื่องค่อนข้างยาวมีสารัตถะหลายสารัตถะประกอบอยู่ในนิทานนั้น เป็นเรื่องสมมุติว่าเกิดขึ้นในที่ไหนที่หนึ่งแต่สถานที่เลื่อนลอย กำหนดชัดลงไปไม่ได้ว่าที่ไหน ตัวบุคคลไม่ใช่มนุษย์ธรรมดาที่มีความจริงตามสภาพปกติของมนุษย์ เนื้อเรื่องประกอบด้วยอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ตลอดจนอำนาจอันพันวิสัยมนุษย์ตัวเอกของเรื่องเป็นผู้มีคุณสมบัติพิเศษ

2.2 นิทานท้องถิ่น (Legend) นิทานชนิดนี้มีขนาดสั้นกว่านิทานปรัมปรามักเป็นเรื่องเหตุการณ์เดียวและเกี่ยวกับความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ไซโคลง หรือคตินิยมอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นพื้นฐานของคนในแต่ละท้องถิ่น แม้ว่าจะเป็นเรื่องแปลกพิสดาร หรือพันวิสัยความเป็นจริงไปบ้างก็ตามแต่ก็ยังเชื่อกันว่าเรื่องเหล่านี้เกิดขึ้นจริง มีเค้าความจริงมีตัวละครจริง ๆ มีสถานที่จริงที่กำหนดแน่นอน นิทานท้องถิ่นอาจจำแนกออกได้ดังนี้

2.2.1 นิทานอธิบาย (Explanatory Tale) เช่น นิทานอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของธรรมชาติ อธิบายสาเหตุของความเชื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับสถานที่ ตลอดจนโบราณสถานที่สำคัญ

2.2.2 นิทานเกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ เช่น ไซโคลง เรื่องผี เรื่องไสยศาสตร์

2.2.3 นิทานเกี่ยวกับสมบัติที่ฝังไว้และลายแทง แนะนำให้หาสมบัตินั้น ๆ

2.2.4 นิทานวีรบุรุษ เรื่องที่กล่าวถึงคุณธรรม ความฉลาด ความสามารถ และความกล้าหาญของบุคคล มักมีกำหนดสถานที่แน่นอนว่าเป็นที่ไหนและมีกำหนดเวลาของเรื่องที่แน่ชัด

2.2.5 นิทานคติสอนใจ เป็นเรื่องสั้น ๆ ไม่สมจริงมีเจตนาจะสอนความประพฤติอย่างใดอย่างหนึ่ง

2.2.6 นิทานเกี่ยวกับนักบวชต่าง ๆ เป็นเรื่องเกี่ยวกับภิกษุหรือภิกษุณีของผู้นับถือพระพุทธศาสนาที่มีญาณแก่กล้า มีฤทธิ์เดช

2.3 นิทานเทพนิยาย (Myth) หมายถึง นิทานที่มีเทวดา นางฟ้าเป็นตัวละครในเรื่องนั้นและมักมีส่วนสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมทางศาสนา

2.4 นิทานเรื่องสัตว์ (Animal tale) ตัวละครในเรื่องเป็นสัตว์ทั้งที่เป็นสัตว์ป่า สัตว์บ้าน และบางเรื่องมีคนมาเกี่ยวข้องอยู่ด้วย ไม่ใช่มีแต่สัตว์ล้วน ๆ แต่ทั้งคนและสัตว์นั้นจะพูดโต้ตอบกันเสมือนหนึ่งว่าเป็นมนุษย์ แบ่งย่อยออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.4.1 นิทานประเภทสอนคติธรรม (Fable) ต่างกับคติสอนใจตรงที่ว่า นิทานประเภทนี้ตัวเอกของเรื่องจะต้องเป็นสัตว์เสมอ

2.4.2 นิทานตลกขบขัน (Jest) มักเป็นเรื่องสั้น ๆ จุดสำคัญของเรื่องอยู่ที่มีเรื่องที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ต่าง ๆ อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับความโง่ กลโกง การแกล้งแหย่การแสดงปฏิกิริยา ไหวพริบ การพนันขันต่อ การเดินทางและการผจญภัยที่ก่อเรื่องผิดปกติในแง่ขบขันต่าง ๆ

การแบ่งนิทานตามรูปแบบนี้มีผู้นิยมนำมาใช้แบ่งนิทานของไทยกันมาก เนื่องจากครอบคลุมนิทานไทยได้เกือบทั้งหมด

3. แบ่งตามชนิดนิทาน (Type Index) เป็นการแบ่งตามที่ แอนติอาร์น (Antti Aarne) ชาวฟินแลนด์ได้แบ่งไว้เมื่อ ค.ศ. 1910 และสตีล ธอมป์สัน ได้ปรับปรุงให้ดีขึ้นใน ค.ศ. 1928 ต่อมาภายหลังได้เรียกวิธีการนี้ว่า รูปแบบนิทานชาวบ้านของอาร์น-ธอมป์สัน เป็นการแบ่งแยกนิทานให้ละเอียดมากขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 3 หมวดใหญ่ ๆ คือ

3.1 นิทานเกี่ยวกับสัตว์ แยกออกเป็นสัตว์ป่า สัตว์บ้าน เช่น

1 – 99	เกี่ยวกับสัตว์ปีก
100 – 149	เกี่ยวกับสัตว์ป่าและสัตว์บ้าน
150 – 199	เกี่ยวกับสัตว์ป่า
200 – 219	เกี่ยวกับสัตว์เลี้ยง

ฯลฯ

3.2 นิทานชาวบ้านทั่วไป แยกออกได้อีกหลายแบบ เช่น

300 – 399	ก. นิทานเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถา
500 – 559	เกี่ยวกับผู้ช่วยที่มีอำนาจพิเศษ
560 – 649	เกี่ยวกับอาวุธพิเศษหรือของพิเศษ
750 – 849	ข. นิทานทางศาสนา
850 – 999	ค. นิทานแบบโรแมนติก

ฯลฯ

3.3 นิทานตลกขบขัน แยกละเอียดออกไปได้หลายชนิด เช่น

1200 -1349	ก. นิทานเกี่ยวกับคนโง่
1350 – 1439	ข. นิทานเกี่ยวกับสามีภรรยา
1875 – 1999	ค. นิทานโกหก

ฯลฯ

4. แบ่งนิทานตามสารัตถะ (Motif-Index) เป็นการแบ่งเพื่อจัดหมวดหมู่ จัดระเบียบของนิทานให้ชัดเจนเพื่อสะดวกแก่การสอบสวนค้นคว้า และเปรียบเทียบนิทาน (คำว่า สารัตถะ หมายถึง แก่นแท้ หรือจุดสำคัญของนิทานเรื่องนั้น) สารัตถะประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ

4.1 ตัวสำคัญในเรื่องนิทานจะต้องแปลกพิสดารกว่าตัวอื่น ๆ ในเรื่องอาจเป็น เทวดา สัตว์ประหลาด หรือคนที่มีความแปลกพิเศษออกไปอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ

4.2 มีข้อสำคัญหรือสิ่งสำคัญอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่จะเป็นเหตุให้เรื่องนิทานนั้น เกิดขึ้นและดำเนินไปอาจเป็นสิ่งที่ของ เวทมนตร์คาถา ความเชื่อถือ หรือขนบธรรมเนียม ฯลฯ

4.3 สารัตถะหนึ่งมีเหตุการณ์เดียว ถ้านิทานเรื่องหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยเหตุการณ์ หลาย ๆ เหตุการณ์เท่ากับว่าในนิทานเรื่องนั้นมีหลายสารัตถะ

ประคอง นิมมานเหมินทร์ (2543: 7-10) ได้เสนอทฤษฎีการจัดประเภทของนิทานตาม แนวของ สติธ ทมมปัสัน ไว้ 11 ประเภท คือ

1. นิทานมหัศจรรย์ (Marchen) เป็นนิทานที่มีเรื่องราวความน่าอัศจรรย์เหนือ ธรรมชาติ เนื้อเรื่องค่อนข้างยาว มีหลายอนุภาคหรือหลายตอน ดำเนินเรื่องอยู่ในโลกแห่ง จินตนาการบอกสถานที่และเวลาไม่แน่ชัด ตัวละครเอกต้องผจญภัยและได้รับความช่วยเหลือจาก บุคคลอื่นแต่งงานแล้วมีฐานะดีขึ้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ตัวอย่างเช่น เรื่อง สโนไวท์ ความอัศจรรย์ของเรื่องก็คือกระจกพูดได้ สโนไวท์ฟื้นขึ้นเพราะแอปเปิ้ล เป็นต้น

2. นิทานชีวิต (Novella) เป็นนิทานที่ดำเนินเรื่องราวอยู่บนโลกแห่งความจริง บ่งบอก สถานที่ ตัวละครชัดเจน อาจมีเรื่องอิทธิฤทธิ์ความมหัศจรรย์ แต่เป็นเรื่องที่น่าจะเป็นไปได้ นิทาน ชีวิตของไทย เช่น ไกรทอง และเรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นต้น

3. นิทานวีรบุรุษ (Hero tales) เป็นนิทานที่เล่าถึงการผจญภัยของวีรบุรุษที่มีความสามารถเหนือมนุษย์

4. นิทานประจำถิ่นหรือนิยายประจำถิ่น (Sage) เป็นเรื่องที่อธิบายถึงสิ่งที่มีอยู่ใน ท้องถิ่นอาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือก่อสร้างขึ้นมา เนื้อเรื่องมีความแปลกพิสดารที่เชื่อว่า เกิดขึ้นจริงในสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง ตัวละครและเวลาถูกบ่งไว้ชัดเจน อาจเป็นเรื่องของบุคคลใน ประวัติศาสตร์ คนสำคัญของเมือง ตัวละครอาจเป็นมนุษย์ เทวดา สัตว์ เป็นต้น

5. นิทานอธิบายเหตุ (Explanatory tales) เป็นเรื่องที่อธิบายถึงกำเนิด หรือ ความเป็นมาของสิ่งเหนือธรรมชาติ อธิบายถึงกำเนิดของสัตว์บางชนิด เป็นต้น

6. ตำนานปรัมปรา (Myth) เป็นเรื่องที่อธิบายถึงกำเนิดของจักรวาล โครงสร้างและ ระบบของจักรวาล มนุษย์ สัตว์ ปากฎการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ลม ฝน กลางวัน กลางคืน ตลอดจน ความเป็นมาของชนชั้นผู้นำ ลำดับชั้น และบทบาทหน้าที่ของมนุษย์ ประเพณี พิธีกรรม ความประพฤติ ต่าง ๆ ว่าเกิดขึ้นเมื่อไร เพราะเหตุใด เช่น เรื่องเมฆลากับรามสูร

7. นิทานสัตว์ (Animal tale) เป็นนิทานที่มีสัตว์เป็นตัวละครเอก โดยทั่วไปมักจะ แสดงให้เห็นความฉลาดของสัตว์หนึ่งและความโง่เขลาของสัตว์อีกชนิดหนึ่ง สัตว์ที่เป็นตัวละครเอก มักจะเป็นตัวโกง เทียบกลั่นแกล้งเอาเปรียบสัตว์อื่น บางครั้งก็ได้รับความเดือดร้อน ความขบขันของ นิทานสัตว์ขึ้นอยู่กับการเล่นกลองหรือการตกอยู่ในภาวะที่ลำบากเพราะความโง่เขลา ถ้านิทานสัตว์ ซึ่งมีเนื้อเรื่องมุ่งสอนจริยธรรมเรียกว่านิทานคติ

8. นิทานมุขตลก (Jest) ความขบขันอยู่ที่ความไม่น่าจะเป็นไปได้ เนื้อเรื่องมีขนาดสั้น โครงเรื่องไม่ซับซ้อน มีเพียงอนุภาคเดียว ตัวละครอาจเป็นมนุษย์หรือสัตว์ก็ได้ นิทาน มุขตลก จัดจำแนกออกเป็น 16 ประเภท คือ

- 8.1 ความฉลาด
- 8.2 ความโง่เขลา
- 8.3 การชนะการแข่งขันด้วยกลลวง
- 8.4 การต่อรองแบบกลลวง
- 8.5 การขโมยและการหลอกต้ม
- 8.6 การหนีโดยใช้กลลวง
- 8.7 การล่อลวงและการปิดประเวณี
- 8.8 กลลวงที่ทารุณ
- 8.9 กลลวงโดยวิธีแข่งขัน
- 8.10 การปลอมแปลง
- 8.11 การกล่าวหาที่ผิด
- 8.12 ภรรยาที่เลว

8.13 ความเกียจคร้าน

8.14 เรื่องคนหูหนวก

8.15 นักบวช

8.16 การไม้

9. นิทานศาสนา (Religious tale) เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาแต่ไม่ใช่เทพปกรณัม เช่น เรื่องเล่าเกี่ยวกับนักบุญต่าง ๆ ในคริสต์ศาสนาซึ่งไม่ปรากฏในพระคัมภีร์ นิทานดังกล่าวตามทัศนะของผู้เล่าถือว่าเป็นเรื่องจริง

10. นิทานเรื่องผี (Ghost stories) เป็นเรื่องเล่าที่กล่าวถึงผีต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ทุกสังคม ผีบางตนไม่ปรากฏชัดว่ามาจากไหน เกิดขึ้นได้อย่างไร และมีบางประเภทที่กลายเป็นวิญญาณแล้ว กลับมาหลอกคนด้วยวิธีการต่าง ๆ

11. นิทานเข้าแบบ (Formal tales) หมายถึง นิทานที่มีแบบแผนในการเล่าพิเศษ โครงเรื่องมีความสำคัญเป็นรองของแบบแผนในการเล่า การเล่าก็เพื่อความสนุกสนานของการเล่า โดยแท้ บางเรื่องอาจใช้ในการเล่นเกม มีหลายแบบ เช่น นิทานลูกโซ่ นิทานหลอกผู้ฟัง นิทานไม่จบเรื่อง และนิทานไม่รู้จบ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

11.1 นิทานลูกโซ่ คือ นิทานที่มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นหลายครั้ง หรือเกี่ยวกับสิ่งหลายสิ่ง มีการแจกแจงรายละเอียดตามจำนวนนับหรือวันเดือนปี อีกแบบหนึ่งก็คือ เป็นเรื่องที่วนกลับมาที่เดิม คือ เป็นเรื่องเล่าถึงเหตุการณ์หนึ่งซึ่งเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นต้องมีการแก้ไขโดยอาศัยสิ่งต่าง ๆ เกี่ยวโยงกันไปเป็นลูกโซ่ ในที่สุดก็วนกลับมาสู่จุดเริ่มต้นของเรื่องแล้วเรื่องก็จบลง

11.2 นิทานหลอกผู้ฟัง (Catch tales) เป็นนิทานที่ผู้เล่า เล่าเพื่อหลอกผู้ฟังให้เป็นตัวตลก ผู้เล่ามักเล่าเรื่องโดยให้ผู้ฟังนั้นมีส่วนร่วม

11.3 นิทานไม่จบเรื่อง (Unfinished tales) เป็นนิทานที่เล่าเพื่อหยอกเย้าให้เกิดความสนุกสนานหรือว่าเล่าเพราะว่ารำคาญที่ถูกเข้าชี้ให้เล่า นิทานประเภทนี้เริ่มเรื่องอย่างน่าสนใจแล้วก็จบลงอย่างกะทันหัน จบลงทั้ง ๆ ที่ไม่น่าจบ

11.4 นิทานไม่รู้จบ (Endless tales) เป็นนิทานที่มักเกี่ยวข้องกับการนับ ผู้เล่าสามารถเล่าไปได้นานเท่าที่ผู้ฟังต้องการ ไม่มีวันจบ ปกติผู้ฟังจะรำคาญจนต้องบอกให้หยุดเล่า

ประคอง นิมมานเหมินทร์ ได้กล่าวเพิ่มเติมถึงแนวคิดมุกตลกไทยที่ปรากฏ คือ

1. เกี่ยวกับความฉลาด
2. เกี่ยวกับความโง่หรือความเป็น
3. เกี่ยวกับความเกียจคร้าน
4. เกี่ยวกับเรื่องเพศ เช่น พูดถึงเรื่องเพศที่เกี่ยวกับบุคคลที่ปกตินั้น จะต้องถือพรหมจรรย์อย่างเคร่งครัด เป็นเรื่องเพศระหว่างเครือญาติ เป็นเรื่องเกี่ยวกับคนที่ประพฤติวิธการ เช่น มีความสัมพันธ์กับสัตว์ เป็นเรื่องคนที่ไม่ค่อยประสีประสาในเรื่องเพศ เช่น สาวแวกุ่น ทิดซี เป็นต้น
5. เกี่ยวกับคนพิการ
6. เกี่ยวกับนักบวช อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับความขี้เกียจ ความตระหนี่ ความไม่รู้ฉลาดขาดไหวพริบ ไม่ทันคน ความละโมภ เล่นการพนัน ประพฤติผิดพรหมจรรย์กับชี กัปปหญิงชาวบ้าน
7. เกี่ยวกับคนต่างถิ่น หรือต่างชาติ
8. คนที่ฐานะสูงในสังคม

บุญส่ง คุรุศรี (2538: 1-2) กล่าวว่า การแบ่งประเภทของนิทานได้มีผู้รวบรวมและแบ่งแยกประเภทไว้หลายประเภท ในบทเรียนนี้จะใช้วิธีการแบ่งประเภทนิทานตามลักษณะเนื้อหาและรูปแบบของนิทานดังนี้

1. นิทานปรัมปรา เป็นเรื่องสมมุติที่ค่อนข้างยาวมีสาระซับซ้อน ตัวละคร เวลา และสถานที่ไม่ระบุแน่นอน มีการพรรณนาอย่างวิจิตรพิสดาร ตัวเอกของเรื่องเป็นผู้มีคุณสมบัติพิเศษ โครงเรื่องอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับเจ้าชายที่เก่งกล้าสามารถ ต้องผจญภัยต่อสู้อุปสรรค จนในที่สุดได้ประสบความสำเร็จและมีความสุขในชีวิต

2. นิทานท้องถิ่น มีขนาดสั้นกว่านิทานปรัมปรา เนื้อเรื่องส่วนใหญ่มักจะมีเหตุการณ์เดียวและเป็นเรื่องจริงหรือมีเค้าความจริง มีตัวละครเป็นบุคคลและสถานที่จริงหรืออาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับวีรบุรุษประจำชาติ โดยมีความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ใจกลาง หรือคตินิยมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยนิทานท้องถิ่นยังแบ่งย่อยออกได้ดังนี้

2.1 นิทานอธิบายเหตุ เป็นนิทานที่อธิบายที่มาของคน สัตว์ สิ่งของ ตลอดจนปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์สงสัยหาคำตอบไม่ได้ บางเรื่องอธิบายที่มาของพิธีกรรม ประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชนกลุ่มนั้น

2.2 นิทานที่เกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ เช่น ไสยศาสตร์ เวทมนตร์ คาถา ใจกลาง และความเชื่อทางพระพุทธศาสนาอันเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนในสมัยโบราณ

2.3 นิทานเกี่ยวกับสมบัติลายแทงหรือสมบัติที่ฝังไว้

2.4 นิทานวีรบุรุษ เป็นเรื่องที่กล่าวถึงคุณธรรม ความเฉลียวฉลาด ความสามารถ และความกล้าหาญของบุคคล

2.5 นิทานคติสอนใจ เป็นเรื่องที่มีขนาดสั้นไม่สมจริง มีวัตถุประสงค์เพื่อการสอนด้านความประพฤติอย่างใดอย่างหนึ่ง

2.6 นิทานเกี่ยวกับนักบวชต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้ที่เจริญภาวนาแก้กมล มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์

3. เทพนิยาย เป็นนิทานที่มีเทวดา นางฟ้า เป็นตัวสำคัญของเรื่อง เรื่องราวมักมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมต่าง ๆ

4. นิทานเรื่องสัตว์ เป็นนิทานที่ตัวละครของเรื่องเป็นสัตว์ มีความคิด การกระทำและสามารถพูดได้อย่างมนุษย์ นิทานเรื่องสัตว์สามารถแบ่งออกได้อีก 2 ประเภท คือ

4.1 นิทานสอนคติธรรม ลักษณะของนิทานประเภทนี้ต่างกับนิทานที่เป็นคติสอนใจตรงที่ตัวละครในเรื่องจะต้องเป็นสัตว์เสมอ

4.2 นิทานเล่าซ้ำหรือนิทานไม่รู้จบ เป็นนิทานที่เล่าซ้ำ ๆ เปลี่ยนเฉพาะคำบางคำเล่าต่อเนื่องกันไปไม่มีจุดจบ

5. นิทานมุกตลก เป็นนิทานที่มีขนาดสั้น ลักษณะสำคัญของนิทานประเภทนี้คือเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับการแกล้งตลก การแสดงปฏิกิริยาขิงไหวพริบ การพ่นนินทาเล่ห์เหลี่ยมกลโกงต่าง ๆ

จันทร์ศรี นิตยฤกษ์ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงรูปแบบของนิทานไว้ ดังนี้

1. นิทานซับซ้อน เป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาวมีหลายตอนภาค ฉากเป็นเรื่องที่สมมติขึ้น เวลา สถานที่ บ่งบอกไม่ชัดเจน เนื้อเรื่องเกี่ยวข้องกับปฏิกิริยาหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ตัวละครเอกเป็นเจ้าชาย เจ้าหญิง นิทานประเภทนี้โดยทั่วไปเรียกว่า นิทานปรัมปรา นิยายปรัมปราและนิทานเทพนิยาย

2. นิทานชีวิต เป็นเรื่องที่คล้ายนิทานซับซ้อน ต่างกันตรงที่เป็นเรื่องที่สมจริงกว่า

3. นิทานท้องถิ่น คือ เป็นเรื่องที่คุณผู้อ่านรู้สึกรู้ว่าเป็นเรื่องจริง แบ่งเป็นหลายประเภท คือ

3.1 นิทานประเภทอธิบาย

3.2 นิทานเกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ

3.3 นิทานเกี่ยวกับโชคลาภ

3.4 นิทานวีรบุรุษ

3.5 นิทานประเภทตำนาน

3.6 นิทานเรื่องสัตว์

4. นิทานมุกตลก แนวคิดเด่นในการใช้มุกตลก มี 16 ข้อ เช่นเดียวกับที่ ประคอง นิมมานเหมินทร์ ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งนอกจาก 16 ข้อดังกล่าวยังมีอีกหลายแง่มุม คือ

- 4.1 มุกตลกเกี่ยวกับเครือญาติ เช่น พ่อตากับลูกเขย
- 4.2 ตลกเกี่ยวกับนักบวช
- 4.3 มุกตลกคนเจ้าปัญญา
- 4.4 เรื่องไม้ เล่าเกี่ยวกับเรื่องประหลาด มหัศจรรย์ เพื่อความสนุกสนาน
- 4.5 ประสบการณ์ เป็นเรื่องสั้นที่เกิดขึ้นจริง
- 4.6 นิทานไม่รู้จบหรือนิทานซ้ำแบบ

1.3 ความสำคัญของนิทาน

นิทานเป็นวรรณกรรมเพื่อความเพลิดเพลินและสอนคติธรรมแก่เด็ก นิทานบางเรื่องเป็นต้นเค้าของวรรณคดีลายลักษณ์อักษร เป็นแหล่งรวบรวมวัฒนธรรมทางภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาติ ความรู้สึกนึกคิด ความเป็นมาของชาติ ขนิษฐา จิตตินະกุล (2545: 142-143) ได้ให้ความสำคัญของนิทานพื้นบ้านซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

1. นิทานพื้นบ้านให้ความสนุกสนานแก่กลุ่มชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอดีตที่ยังไม่มีเครื่องอำนวยความสะดวกอย่างอื่น นิทานจะทำหน้าที่ให้ความบันเทิงอย่างเต็มที่กับคนทุกเพศทุกวัย เพราะเรื่องราวที่ปรากฏในนิทาน ความเร้นลับมหัศจรรย์ได้นำมนุษย์ไปสู่โลกแห่งจินตนาการ
2. นิทานพื้นบ้านเป็นแหล่งรวมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนความเชื่อของคนในสังคม โดยจะแทรกไว้ในเนื้อเรื่อง ซึ่งช่วยสะท้อนสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชนต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี
3. นิทานพื้นบ้านเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนจริยธรรม เพราะเนื้อหาของนิทานจะแทรกคติธรรม ปรัชญา ค่านิยมที่พึงประสงค์ไว้ และเสนอแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม เช่น นิทานอีสป

4. นิทานพื้นบ้านเป็นสายใยแห่งความรัก ความผูกพันเป็นของคนในครอบครัวและสังคม เพราะการเล่านิทานย่อมทำให้เกิดการรวมกลุ่มกัน ซึ่งอาจเป็นกลุ่มเครือญาติ เพื่อนฝูงหรือคนทั่วไป ซึ่งก่อให้เกิดความสนิทสนมคุ้นเคย สร้างความผูกพันที่ดีต่อกัน

5. นิทานพื้นบ้านเป็นต้นกำเนิดของวรรณคดีหลายเรื่องด้วยกัน เช่น ไกรทอง ขุนช้างขุนแผน เงาะป่า คาวี เป็นต้น

6. นิทานพื้นบ้านเป็นเครื่องมือในการระบายความคับข้องใจที่เกิดขึ้น จากการเก็บกดของภาวะทางเศรษฐกิจ การเมือง และระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคมที่ประสงค์เนื้อหาในนิทานจะมีการล้อเลียน เสียดสีเรื่องเหล่านั้นอย่างตลกขบขัน

7. นิทานพื้นบ้านเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ ความคิดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิทานอธิบายเหตุและนิทานประจำท้องถิ่น

8. นิทานพื้นบ้านเป็นเครื่องบอกความปรารถนาและความต้องการในชีวิตของมนุษย์ เพราะนิทานบางเรื่องได้ให้ตัวละครขอพรจากสิ่งวิเศษตามที่ต้องการ ตลอดจนมีนิทาน มหัศจรรย์ต่าง ๆ เกิดขึ้นกับตัวละครในนิทาน ซึ่งพรหรือความมหัศจรรย์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก็คือ ความต้องการของมนุษย์นั่นเอง

ประยูร ทรงศิลป์ (2542: 6) กล่าวถึงความสำคัญของนิทานพื้นบ้านว่ามีบทบาทสำคัญต่อการถ่ายทอดการเรียนรู้ เสริมสร้างบุคลิกภาพมีพลังในมน้ำความคิด ทักษะคิด และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล รวมทั้งมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์และสังคมในหลายด้าน กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1. เป็นเครื่องช่วยให้มนุษย์เข้าใจสภาพของมนุษย์โดยทั่วไปได้ดียิ่งขึ้น เพราะในนิทานพื้นบ้านเป็นที่ประมวลแห่งความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ความนิยม ความกลัว ความบันเทิงใจ ระเบียบแบบแผน และอื่น ๆ

2. เป็นเสมือนกรอบล้อมชีวิตให้อยู่ในขอบเขตที่มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ นิยมว่าดีหรือถูกต้อง แม้กฎหมายบ้านเมืองก็ยังไม่สามารถบังคับจิตใจของมนุษย์ได้เท่า เพราะมนุษย์ได้ฟังได้ซึมซับสั่งสมการอบรมนั้น ๆ ไว้ในวิถีชีวิตตั้งแต่เด็ก

3. ทำให้มนุษย์รู้จักสภาพชีวิตท้องถิ่น โดยพิจารณาตามหลักที่ว่าคติชาวบ้านเป็นพื้นฐานชีวิตของคนชาติหนึ่ง ๆ หรือชนกลุ่มนั้น ๆ

4. เป็นมรดกของชาติในฐานะเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์แต่ละชาติแต่ละภาษา มีการจดจำและถือปฏิบัติกันต่อ ๆ มา

5. เป็นต้นเค้าแห่งศาสตร์ต่าง ๆ ทั้งศิลปและศาสตร์ และช่วยให้การศึกษาในสาขาวิชาอื่นกว้างขวางยิ่งขึ้น

6. ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ช่วยให้คนแลเห็นสภาพของตนว่าคล้ายคลึงกับคนอื่น ๆ ความคิดเช่นนี้ก่อให้เกิดความเป็นกลุ่ม ไม่เกิดการแบ่งแยก นิทานพื้นบ้านเป็นเครื่องบันเทิงใจยามว่างของมนุษย์

ธวัช ปุณโณทก (2553: 12) กล่าวว่า นิทานพื้นบ้านได้รับความสนใจจากคนรุ่นใหม่ น้อยมาก นิทานพื้นบ้านของไทยมีส่วนจรรโลงสังคมไทยให้อยู่รอดมาได้จนถึงทุกวันนี้ เพราะนิทานพื้นบ้านไม่ได้เป็นเรื่องบันเทิงใจอย่างเดียว แต่ยังช่วยให้การศึกษาเรียนรู้แก่ผู้ฟังและรักษาพฤติกรรมร่วมของคนในสังคมไทยให้เป็นตามแบบแผน รวมทั้งสร้างความผูกพัน ความรัก ความเข้าใจระหว่างบุคคล และเครือญาติอีกด้วย ดังนั้นประโยชน์ของการศึกษานิทานพื้นบ้านการศึกษานิทานพื้นบ้านพอสรุปได้ดังนี้

1. ให้ความบันเทิงแก่ผู้ฟัง สังคมในชนบทไทยในอดีตนิยมเล่าและฟังนิทานเป็นกิจกรรมบันเทิงในชุมชน

2. ให้ความรู้ นิทานบางเรื่องอาจมีความรู้สอดแทรกอยู่ เช่น ความรู้เกี่ยวกับจารีต ประเพณี พิธีกรรม ศาสนา และประวัติศาสตร์

3. ให้แนวทางในการดำเนินชีวิต นิทานพื้นบ้านโดยทั่วไปจะใช้หลักธรรมเป็นแนวคิด ลำคัญตัวเองของเรื่องจะยึดมั่นในคุณธรรม ถึงแม้ว่าจะอดกลั้นจะและต่อสู้กับอุปสรรค ถูกฝ่ายอธรรมกลั่นแกล้งด้วยกลอุบายต่าง ๆ นานาก็ตาม ก็ต้องอดทนอดกลั้น แต่ด้วยคุณงามความดีย่อมมีผู้ช่วยเหลือในที่สุด และทำให้ได้รับสันติสุขในบั้นปลายชีวิต

สรุปได้ว่า นิทานมีความสำคัญเป็นแหล่งข้อมูลสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ ความรู้สึกนึกคิด อบรมสั่งสอนจริยธรรม ระบายความคับข้องใจ แสดงความปรารถนา ความต้องการในชีวิตของมนุษย์ เป็นต้น

1.4 นิทานพื้นบ้านกับสังคม วรรณคดี ศิลปะ และคติชนประเพณี

นิทานมีส่วนเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับคนในสังคม วรรณคดี ศิลปะ และคติชนประเพณีอื่น เช่น วัฒนธรรมทางภาษา ตลอดจนอัตลักษณ์ของคนในสังคม ซึ่งสามารถสะท้อนภาพวิถีชีวิตดังมีนักวิชาการกล่าวไว้ดังนี้

1.4.1 นิทานพื้นบ้านกับสังคม

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2543: 71-75) กล่าวว่านิทานพื้นบ้านมีความสัมพันธ์กับสังคม ในการศึกษาเรื่องนี้ มีประเด็นที่ควรทราบอยู่ 3 ประการ คือ กิจกรรมการเล่นิทานในสังคมต่าง ๆ บทบาทของนิทานพื้นบ้านในสังคม และอิทธิพลของสังคมต่อนิทานพื้นบ้าน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ก. กิจกรรมการเล่นิทานในสังคม

ในสังคมต่าง ๆ มีกิจกรรมการเล่นิทานในโอกาสใดบ้าง นักเล่นิทานมักประกอบอาชีพอะไร และระหว่างผู้ชายผู้หญิง เพศไหนเป็นนักเล่นิทานมากกว่ากัน นักคติชนวิทยาเหล่านี้ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการเล่นิทานในชุมชนต่าง ๆ ดังนี้

1) โอกาสที่มีการเล่นิทาน การเล่นิทานในชุมชนต่าง ๆ มีเกิดขึ้นในโอกาสต่อไปนี้

- (1) ขณะที่มีการทำงานร่วมกัน เช่น ทำนา ทำไร่ ตัดฟืน ตัดเย็บเสื้อผ้า
- (2) ในช่วงฤดูหนาวซึ่งไปไหนไม่สะดวก

(3) ในสถานที่ที่จำกัด เช่น โรงพยาบาล ในที่คุมขัง ในค่ายทหาร และที่กักกันนักโทษ

2) อาชีพของนักเล่านิทาน นักเล่านิทานในหมู่บ้านต่าง ๆ มักเป็นคนฐานะไม่สู้ดี แต่เป็นผู้มีโอกาสเดินทางและได้พบปะกับผู้คนมาก นักเล่านิทานจึงมักไม่ใช่ชาวนา นักเล่านิทานมักเป็นบุคคลที่อาชีพการงานทำให้ต้องเดินทางเคลื่อนไหวย่อมมีโอกาสพบผู้คนและมีประสบการณ์มาก ด้วยเหตุนี้จึงมักเป็นช่างฝีมือ ชาวประมง กลาสี กรรมกรก่อสร้าง ฯลฯ มากกว่าชาวนา หรือถ้าเป็นชาวนา ก็มักเป็นชาวนาที่มีอาชีพอื่นด้วย

3) นักเล่านิทานมีทั้งผู้ชายและผู้หญิง ผู้หญิงสามารถเป็นนักเล่านิทานได้เท่า ๆ กัน ผู้หญิงมักเป็นนักเล่านิทานในบ้าน โดยมีเด็ก ๆ เป็นผู้ฟัง ผู้หญิงและผู้ชายสามารถเป็นนักเล่านิทานได้ทั้งคู่ จำนวนนักเล่านิทานเป็นชายมากกว่าหญิง อาจเป็นเพราะผู้ชายมีโอกาสเดินทางและพบปะผู้คนได้มากกว่า

ข. บทบาทของนิทานพื้นบ้านในสังคม

- 1) ให้ความเพลิดเพลิน
- 2) ช่วยกระชับความสัมพันธ์
- 3) ให้การศึกษาและเสริมสร้างจินตนาการ
- 4) ปลูกฝังจริยธรรมและรักษาบรรทัดฐานของสังคม

ค. อิทธิพลสังคมต่อนิทานพื้นบ้าน

สังคมมีอิทธิพลต่อนิทานอยู่หลายด้าน ดังนี้

1) แม้ว่านิทานจะเป็นเรื่องจินตนาการ แต่เนื่องจากผู้เล่านิทานเป็นสมาชิกของสังคม นิทานจึงมักสะท้อนให้เห็นลักษณะชีวิตของสังคมนั้นไม่มากนักน้อย แม้นิทานที่เราได้รับมาจากที่อื่น ๆ กันไปก็มักมีการเปลี่ยนแปลงสอดแทรกลักษณะที่เป็นไทยเข้าไป นอกจากวิถีชีวิตการกินอยู่แล้ว นิทานยังสะท้อนให้เห็นทัศนคติความคิดเห็นของคนในสังคมที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ

2) สังคมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ความเปลี่ยนแปลงของสังคมย่อมมีผลกระทบต่อนิทานไม่มากนักน้อย เมื่อมีความเจริญทางเทคโนโลยี มนุษย์มีเครื่องอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้น การจับกลุ่มฟังนิทานหน้าเตาผิงในฤดูหนาว อาจเปลี่ยนไปจับกลุ่มวิทยุ หรือชมโทรทัศน์แทน นิทานพื้นบ้านบางเรื่องอาจถูกแปลงเป็นละครวิทยุโทรทัศน์ วิธีการถ่ายทอดนิทานก็เปลี่ยนแปลงไป และเพื่อให้เหมาะสมกับกาลเวลาและการแสดง ก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงนิทานบ้างไม่มากนักน้อย นอกจากนี้เราได้ติดต่อกับต่างประเทศ นิทานจากต่างประเทศก็แพร่หลายเข้ามา ทั้งที่เป็นภาษาต่างประเทศ และมีผู้แปลเป็นภาษาไทย พ่อแม่บางคนก็อาจอ่านแล้วเห็นว่าเหมาะกับเด็กก็เล่าให้ลูก ๆ ฟังหรือซื้อให้อ่าน จนอาจกล่าวได้ว่าเด็กในเมืองปัจจุบันบางคนรู้จักนิทานต่างประเทศก่อนนิทานพื้นบ้านไทย

1.5 นิทานพื้นบ้านกับวรรณคดี

นิทานพื้นบ้านก็เป็นวรรณคดีประเภทหนึ่ง คือ เป็นวรรณคดีที่ถ่ายทอดกันด้วยปาก เรียกเป็นศัพท์ว่าวรรณคดีมุขปาฐะ ในชาติหรือสังคมที่ไม่มีตัวอักษรใช้ จะมีวรรณคดีประเภทนี้เพียงอย่างเดียว แต่ในชาติที่มีอักษรใช้ก็จะมีวรรณคดีประเภทที่เขียนหรือพิมพ์ขึ้น เรียกว่า วรรณคดีลายลักษณ์

นิทานพื้นบ้านเป็นบ่อเกิดวรรณคดีลายลักษณ์บางเรื่อง ธรรมดาวรรณคดีลายลักษณ์บางเรื่อง ธรรมดา วรรณคดีลายลักษณ์มีที่มาจากหลายแห่ง เช่น จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงจากจินตนาการของกวี และจากนิทานพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้านบางเรื่องมีความสัมพันธ์กับวรรณคดีอย่างใกล้ชิด เพราะนิทานพื้นบ้านเป็นบ่อเกิดของวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ กวีจากหลายยุคหลายสมัยได้นำเอาเค้าโครงเรื่องของนิทานพื้นบ้านมาจินตนาขึ้นเป็นวรรณคดีลายลักษณ์อาจเป็นรูปแบบเป็นร้อยแก้วหรือร้อยกรอง การหยิบเอาเรื่องวรรณคดีลายลักษณ์ อาจหยิบยกเอามาเพียงบางส่วนและอยู่ในรูปของวรรณคดีลายลักษณ์ นอกจากจะมีความประณีตบรรจงในการใช้ภาษาแล้ว ก็อาจมีการเสริมแต่งหรือดัดแปลง อันอาจทำให้เรื่องราวไม่เหมือนเดิมทีเดียว

วรรณคดีลายลักษณ์ช่วยเก็บรักษาและเป็นสื่อถ่ายทอดนิทานพื้นบ้าน วรรณคดีลายลักษณ์มีที่มาจากนิทานพื้นบ้านบางเรื่องแต่งได้ดี มีความงดงามทางศิลปะ มีความไพเราะซาบซึ้ง ทำให้ผู้อ่านผู้ฟังติดอกติดใจ นำเรื่องราวไปเล่าหรือขับขานเป็นบทเพลงกันต่อไป ปรณิ

เช่นนี้อาจกล่าวได้ว่า วรรณคดีลายลักษณ์ช่วยเก็บรักษานิทานพื้นบ้านและเป็นสื่อถ่ายทอดนิทานพื้นบ้านเรื่องนั้น ๆ ให้คงอยู่ต่อไป (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2543: 82-84)

1.6 นิทานพื้นบ้านกับศิลปะ

นิทานพื้นบ้านมีความสำคัญให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นที่ประทับใจของมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย เป็นบ่อเกิดและมีอิทธิพลต่อวรรณคดีดังกล่าวมาแล้ว ถ้าพิจารณาดูศิลปะบางแขนง เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ก็พบว่านิทานพื้นบ้านมีบทบาทไม่น้อยเลย ในฐานะเป็นแรงบันดาลใจให้ศิลปินผลิตงานศิลปะขึ้น นิทานพื้นบ้านที่มีอิทธิพลมากเป็นพิเศษ คือ นิทานเทพปกรณัมเรื่องราวของเทพเจ้าและสัตว์ประหลาดต่าง ๆ ทำให้ศิลปินเกิดจินตนาการและผลิตผลงานที่น่าสนใจขึ้นมากมายในโลก (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2543: 84-85)

1.7 นิทานพื้นบ้านกับคติชนประเภทอื่น

นอกจากจะมีความสัมพันธ์กับวรรณคดีและศิลปะดังกล่าวมาแล้วนิทานพื้นบ้านยังมีความสัมพันธ์กับวรรณคดีประเภทอื่น ได้แก่ ภาษิต ปริศนา และเพลงพื้นบ้าน ดังนี้

1. ภาษิตมีที่มาจากนิทานพื้นบ้าน เช่น กิ้งก่าได้ทอง ได้ทีชีแพะไล่ เผอเรอ กระเซอ ก้นรัว เป็นต้น
2. ปริศนาบางบทมีที่มาจากนิทานพื้นบ้านอะไร่อยอยู่ใต้ต้นจันทน์ เห็นโคชนกัน ชายคนนั้นชื่อว่าอะไร เฉลยว่าชายคนนั้นชื่อว่าจันทโครพ เป็นต้น
3. เพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงกล่อมเด็ก และเพลงโต้ตอบของท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น เพลงแหล่และเพลงทรงเครื่องของภาคกลาง เพลงซอของภาคเหนือ หมอลำของอีสาน เพลงชาनोंของปักษ์ใต้ ก็มักมีเนื้อร้องมาจากนิทานพื้นบ้านเรื่องต่าง ๆ นิทานที่พบบ่อยในเพลงและการแสดงพื้นบ้านภาคกลาง เช่น เรื่องดาวลูกไก่ เรื่องนางสิบสอง หรือ พระรถเมรี เรื่องไกรทอง เรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นต้น (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2543: 86-87)

2. เอกสารที่เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านของลาว

2.1 นิทานพื้นบ้านลาว

ในการศึกษานิทานพื้นบ้านของลาว ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ดังต่อไปนี้

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2540: 62) กล่าวถึงนิทานลาวว่ามีเนื้อหาสัมพันธ์กับพัฒนาการทางสังคมกับวัฒนธรรมล้านช้าง พบว่า มีนิทานสองกลุ่ม คือ ตำนานเมืองตำนานวัด ตำนานเมือง หมายถึง เรื่องเล่าเกี่ยวกับชุมชนและผู้นำที่ถือว่าเป็นเรื่องจริง มีนามบุคคลและสถานที่จริงในเรื่องนั้น เช่นตำนานศรีโคตรบอง ตำนานท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง พื้นขุนบรมราชาธิราช พื้นเมืองเวียงจันทน์ ตำนานเมืองไผ่หนาม เป็นต้น ส่วนตำนานวัดหมายถึงเรื่องเล่าเกี่ยวกับการสร้างวัด การสืบศาสนา

นิทานพื้นบ้านลาว เป็นเรื่องเล่าที่ถือกำเนิดมาเป็นเวลานานแล้วตั้งแต่ยุคสมัยที่ชาวลาวยังคงอยู่เป็นชุมชนเล็ก ๆ อาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจายยังไม่ได้รวมกันเป็นปึกแผ่นมั่นคงและยังไม่มีตัวอักษรใช้ ต่อมาเมื่อลาวมีตัวอักษรใช้แล้วนิทานพื้นเมืองก็ยังคงขยายสืบทอดมาจนปัจจุบัน และมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมในสมัยหลังด้วย นับว่าชาวลาวบ้านผู้เล่านิทานเหล่านี้ช่วยในการแพร่กระจายและอนุรักษ์นิทานเป็นอย่างดี

ในสมัยหลังมีการถ่ายทอดนิทานพื้นเมืองมุขปาฐะเป็นลายลักษณ์อักษร สำหรับการศึกษา ค้นคว้านิทานพื้นเมืองลาวอย่างเป็นหลักฐานชัดเจนนั้น หนังสือวรรณคดีลาว ตำราทางด้านวรรณคดี ซึ่งจัดทำโดยสถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์สังคม กระทรวงศึกษาของประเทศลาว เมื่อปี ค.ศ.1987 (พ.ศ. 2530) ภายในเล่มมีเนื้อหาเกี่ยวกับการอธิบายกำเนิดที่มา และลักษณะของวรรณคดีลาว ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รวมทั้งการวิเคราะห์และวิจารณ์วรรณคดีลาว ได้กล่าวถึงประวัติการค้นคว้าวรรณคดีลาวซึ่งรวมถึงนิทานพื้นเมืองลาวด้วยว่า ในประเทศลาวการค้นคว้าวรรณคดีลาวได้เริ่มมีมาตั้งแต่ต้นปี 40 ปี 1941 (พ.ศ. 2484) มีหนังสือพิมพ์ฉบับแรกในประเทศลาวชื่อลาวใหญ่ ประชาชนลาวผู้รักชาติในสมัยนั้นใช้ ลาวใหญ่เป็นเวทีส่งเสริม และศึกษาค้นคว้าเผยแพร่วรรณกรรม ศิลปะวรรณกรรมลาว แต่ลาวใหญ่ออกมาได้ไม่นานนักก็เงียบหายไป

ต่อมาปี ค.ศ. 1949 (พ.ศ. 2492) ได้มีการจัดตั้งกองวรรณคดีขึ้นเพื่อศึกษาค้นคว้านิทานพื้นเมืองให้เจริญก้าวหน้าและเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม ปี ค.ศ. 1951 (พ.ศ. 2494) ก็เปลี่ยนชื่อเป็น

คณะกรรมการวรรณคดี ต่อมาในปี ค.ศ. 1953 (พ.ศ. 2496) องค์การนี้ออกวารสารรายเดือนฉบับแรก ชื่อวรรณคดีสาร มีเนื้อหาบรรยายผลงานที่คณะกรรมการวรรณคดีได้ปฏิบัติ และลงบทความด้าน อักษรศาสตร์ประวัติศาสตร์ โบราณคดี กวีนิพนธ์ นิทานสุภาษิต กล่าวโดยรวมแล้วก็คือการนำเสนอ เนื้อเรื่องนิทานพื้นเมือง แต่ก็ยังเป็นเพียงเนื้อเรื่องเท่านั้น ไม่ได้เป็นการค้นคว้าวารสารดังกล่าวนี้ จัดพิมพ์ได้ 9 ฉบับก็ปิดตัวลง แต่นักค้นคว้าผู้ร่วมจัดทำวรรณคดีสาร โดยเฉพาะ มหาสีลา วีรวงส์ ก็ได้พยายามชำระและเรียบเรียงชำระเรียบเรียงนิทานพื้นเมืองเรื่องต่าง ๆ จากหนังสือผูกมาพิมพ์ เป็นเล่ม เช่น นิทานเรื่องสินไซ เชียงเหมียง และเสียวสะหวาด เป็นต้น และยังตีพิมพ์ผลงานค้นคว้า เรื่อง วรรณคดีเพื่อการศึกษา เมื่อปี ค.ศ. 1960 (พ.ศ. 2503) นอกจากนี้ยังมีนักค้นคว้าชื่อ สุธัง เดดวงสา เขียนหนังสือเรื่อง ภาษา วรรณคดี และวัฒนธรรมตะวันออก ตีพิมพ์เมื่อปี ค.ศ. 1974 (พ.ศ. 2517) หนังสือทั้งสองเล่มนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับการอธิบายกำเนิดและการแพร่กระจายของนิทาน ลาวแต่ยังไม่สมบูรณ์

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการประเทศอื่น ๆ ให้ความสนใจศึกษาค้นคว้านิทานพื้นเมืองลาว ได้แก่ นักวิชาการชาวเวียดนาม ซึ่งรวบรวมเอกสารข้อมูลวรรณคดีลาวในยุคสมัยต่าง ๆ มีการพิมพ์ บทกวีนิทานพื้นเมืองลาวลงหนังสือพิมพ์ วารสาร และหนังสือต่าง ๆ มีการตีพิมพ์บทกวีนิทาน พื้นเมืองลาวลงหนังสือพิมพ์วารสาร และหนังสือต่าง ๆ ของเวียดนาม มีการเลือกนิทานพื้นเมืองลาว บางเรื่องไปแปลเป็นภาษาเวียดนาม และตีพิมพ์จำหน่าย เช่น หนังสือเรื่องนิทานโบราณของ ประเทศลาว ตีพิมพ์เมื่อปี ค.ศ. 1959 (พ.ศ. 2492) และรวบรวมวรรณคดีเลือกเฟ้น ตีพิมพ์เมื่อปี ค.ศ. 1981 (พ.ศ. 2524) เป็นต้น ที่สหภาพโซเวียตก็มีการศึกษานิทานพื้นเมืองลาวเช่นกัน นักวิชาการ ชื่อไอชิปป ตึกษาวรรณคดีนิทานลายลักษณ์สมัยอาณาจักรล้านช้างเปรียบเทียบกับนิทานลายลักษณ์ ของประเทศเพื่อบ้านที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย และยังมีนักภาษาศาสตร์ ชื่อ โมแล็บ เขียนเรื่อง เกี่ยวกับเมืองลาวลงในหนังสือชื่อ เสนอประเทศลาว ที่สถาบันค้นคว้าภาคตะวันออกของสถาบันพิต แห่งสหภาพโซเวียตเป็นผู้เรียบเรียง ภายในมีเนื้อหาเกี่ยวกับวรรณคดีลาวโดยสังเขปอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ยุคนิทานพื้นเมืองโบราณถึงวรรณคดีสมัยใหม่ของลาวโดยอิงตามทฤษฎีวรรณคดีแบบมาร์ก-เลนิน (Ibid, introduction. 1987: 7-9)

อย่างไรก็ตามการศึกษานิทานพื้นบ้านเมืองลาวถือว่ายังไม่ก้าวหน้ามากนัก จนกระทั่งลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสังคมนิยมและเปลี่ยนชื่อประเทศเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 1975 (พ.ศ. 2518) หลังจากที่ตั้งอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศอื่นเป็นเวลาถึง 197 ปี (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2322-2518) ขณะที่ชนชาติลาวเป็นประเทศราชของประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2322-2436 ประเทศฝรั่งเศสตั้งแต่ปี พ.ศ. 2436-2497 และตกอยู่ภายใต้ไต่อเมริกาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2497-2518 ประเทศเหล่านั้นได้พยายามเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีของประเพณีของประเทศของตน เช่น ภาษา และลวดลายวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชาวลาวลงงานศึกษาวิจัยนิทานพื้นบ้านเมืองลาวไม่มีอิสระต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของประเทศผู้ปกครอง ดังนั้นเมื่อลาวได้รับเอกราชจึงส่งผลให้มีการตื่นตัวในการเผยแพร่และศึกษาวิจัยนิทานพื้นบ้านเมืองลาวขึ้นอย่างสูง พรรคประชาชนปฏิวัติลาวให้ความสำคัญกับการศึกษานิทานพื้นบ้านเมืองมากและมีความเห็นว่าการเก็บรวบรวมและการศึกษาวิจัยนิทานพื้นบ้านเมืองรวมทั้งวรรณคดีลาวในสมัยต่าง ๆ เป็นภาระสำคัญและจำเป็นอย่างรีบด่วนประการหนึ่งสำหรับคนลาวทุก ๆ คน นักวิชาการลาว กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้นับเป็นการไขศักราชใหม่ให้แก่การแต่งและค้นคว้านิทานพื้นบ้านเมืองรวมทั้งวรรณคดีลาวในยุคต่าง ๆ

วารสาร วรรณศิลป์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสืบสานนิทานพื้นบ้านเมืองลาวและเป็นเวทีแพร่วรรณคดีศิลปกรรมได้กำหนดขึ้นในวันที่ 5 พฤศจิกายน ค.ศ. 1979 (พ.ศ. 2522) และตีพิมพ์นิทานพื้นบ้านเมืองลาวอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังตีพิมพ์คำทวาย (คำทายปริศนา) และสุภาษิตพื้นบ้านเมืองลาวเป็นจำนวนมาก และยังส่งเสริมวรรณกรรมสมัยใหม่ด้วยการตีพิมพ์เรื่องสั้น กาพย์กลอน ข่าวเรื่องแปลที่ดี ๆ ของต่างประเทศอีกด้วย ปัจจุบันนี้วรรณศิลป์ ก็ยังคงทำหน้าที่เวทีสืบสานนิทานพื้นบ้านเมืองลาวดังเช่นในอดีต

หลังการเปลี่ยนการปกครองการศึกษาวิจัยนิทานพื้นบ้านเมืองมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นเป็นอันมากขึ้น เช่น วารสาร วรรณศิลป์ เสี่ยงประชาชน (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นประชาชน) หนุ่มสาว นักศึกษาใหม่ ๆ ตามโรงเรียนและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จัดให้มีการศึกษา ค้นคว้าเอกสารข้อมูลนิทานพื้นบ้านเมืองลาว ที่มหาวิทยาลัยสร้างครูเวียงจันทน์ (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นมหาวิทยาลัยแห่งชาติดงโดก) มีการจัดตั้งแผนกวรรณคดีขึ้นเพื่อศึกษาค้นคว้าและเปิดสอนวิชาทางวรรณคดีลาวยุคสมัยต่าง ๆ รวมทั้งนิทานพื้นบ้านเมืองเพื่อให้นักศึกษาที่เรียนจบนำไปสอนให้แก่เด็กนักเรียนสามัญทั่วไป นอกจากนี้ “สถาบันค้นคว้าศิลปวรรณคดีแห่งชาติ” ของกระทรวงวัฒนธรรม “คณะกรรมการบรรดาเฒ่า” และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “คณะกรรมการค้นคว้าเรียบเรียงเขียนหนังสือ วรรณคดีลาว

ประวัติศาสตร์ลาว และภูมิศาสตร์ลาว" ของกระทรวงการศึกษาศึกษาซึ่งต่อมาในปี ค.ศ.1986 (พ.ศ. 2529) ได้เลื่อนขึ้นเป็น "สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์สังคม" ได้ดำเนินการค้นคว้าเรียบเรียงเขียนหนังสือ วรรณคดีลาว ประวัติศาสตร์ลาว และภูมิศาสตร์ลาว" ของกระทรวงศึกษาซึ่งต่อมาในปี ค.ศ. 1986 (พ.ศ. 2529) ได้เลื่อนขึ้นเป็น "สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์สังคม" ได้ดำเนินการค้นคว้านิทานพื้นเมืองลาวอย่างเป็นระบบตามแนวนโยบายของพรรค (พรรคประชาชนปฏิวัติลาว) บนพื้นฐานทฤษฎีวรรณคดีแบบมาร์กซ์-เลนิน ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญต่อคนระดับล่างในสังคม และเชื่อว่าคติชนเกิดจากชนชั้นแรงงานแล้วแพร่ไปสู่ชนชั้นสูง นักวิชาการชาวรัสเซียชื่อ โซโคลอฟ (Y.M. Sokolov) เสนอแนวคิดซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของลัทธิของลัทธิมาร์กซ์คิดว่า "คติชนเป็นเสียงสะท้อนของอดีตแต่ละขณะเดียวกันก็เป็นเสียงประกาศก้อง ในปัจจุบันคติชนเป็นการสะท้อนและเป็นอาวุธของการขัดแย้งระหว่างชนชั้น" นิทานพื้นเมืองถือเป็นคติชนประเภทหนึ่ง และนักวิชาการลาวก็ใช้ทฤษฎีนี้เป็นแนวทางในการศึกษานิทานพื้นเมืองลาว

ส่วนนโยบายในการศึกษานิทานพื้นเมืองของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวก็คือ การเชิดชูพื้นผูนิทานพื้นเมืองของชาวลาวเผ่าต่าง ๆ เพื่อประกอบส่วนเข้าในงานด้านแนวคิดวัฒนธรรม และก่อสร้างคนใหม่สังคมใหม่ ต้องส่องแสงและสรรเสริญแบบอย่างอันดีเกี่ยวกับศีลธรรมของคนใหม่ที่แสดงออกในการสู้รบและการผลิต พร้อมกันนั้นต้องต่อสู้และปิดกั้นครอบงำแนวคิดและวัฒนธรรมของระบอบศักดินา ล้าเมืองขึ้น ฮิตคองประเพณีอันล้าหลังพินสมัยของสังคมเก่าให้หมดไป นิทานพื้นเมืองไม่ได้มีความสำคัญในแง่ศิลปวัฒนธรรมของประเทศลาวเท่านั้น แต่ยังมีคุณค่าในฐานะเครื่องมือการปกครองและสร้างชาติในรูปแบบสังคมนิยมอีกด้วย

นอกจากรัฐบาลจะพยายามให้ความสำคัญสนับสนุนการศึกษานิทานพื้นเมืองแล้ว ประชาชนลาวเองก็ตระหนักถึงความสำคัญ และเอาใจใส่ในนิทานพื้นเมืองในฐานะมรดกล้ำค่าของชาติ โดยดูได้จากเมื่อสถาบันค้นคว้าศิลป วรรณคดี ร่วมกับวารสาร วรรณศิลป์ จัดประกวดนิทานพื้นเมืองสำหรับบุคคลทั่วไป หากเปรียบเทียบกับประเทศไทยแล้วลาวยังมีความก้าวหน้าในวงการวรรณกรรมน้อยกว่ามาก แต่ปริมาณที่ในทีนี้น้อยเราจะเห็นว่าเป็นความน้อยที่เปี่ยมด้วยคุณภาพ แม้ว่าวารสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวรรณศิลป์วัฒนธรรมจะมีน้อยแต่ก็มีจุดยืนที่มั่นคง คอลัมน์ นิทานพื้นเมืองในวารสารวรรณศิลป์ เริ่มมีขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2522 สิบแปดปีต่อมาคอลัมน์นี้ก็ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของหน้าหนังสือพิมพ์ แสดงให้เห็นว่าชาวลาวไม่เคยทอดทิ้งศิลปวัฒนธรรมเก่าแก่ดั้งเดิมของตน ถึงแม้ว่าการตีพิมพ์หนังสือรวมเล่มจะมีน้อย ทั้งนี้ข้อจำกัดทางเศรษฐกิจและการปกครอง สำนักพิมพ์ในประเทศลาวมีเพียงไม่กี่แห่งและผูกขาดโดยรัฐบาลทั้งหมด การตีพิมพ์สิ่งใด ๆ จะต้องได้รับความ

เห็นชอบจากรัฐบาลว่าเหมาะสมกับระบบสังคมนิยม และจะต้องมีเนื้อหาสาระอันเป็นคุณประโยชน์ และเป็นคติธรรมในการดำเนินชีวิต นิทานที่มีเนื้อหาขัดกับศีลธรรมอันดีงามหรือมีเนื้อเรื่องบันเทิง แต่ไร้สารประโยชน์จึงไม่ได้รับการตีพิมพ์ ประชาชนผู้มีความรู้ อ่านออกเขียนได้ และสามารถซื้อหนังสืออ่านได้ก็มีไม่มากนัก แต่ถึงกระนั้นเมื่อปี พ.ศ. 2530 ที่มีการจัดประกวดนิทานพื้นเมืองลาวขึ้น ก็มีชาวลาวจากแขวงต่าง ๆ ทั่วประเทศให้ความสนใจส่งนิทานเข้าร่วมประกวดเป็นจำนวนมาก หากมองในแง่นี้จะเห็นว่าชาวลาวให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของชาติ อย่างสูงและจริงจังเมื่อเทียบกับปัจจัยต่าง ๆ ที่อำนวยความสะดวกให้ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลาวเคยตกเป็นเมือง ประเทศราชของประเทศอื่นมาเป็นระยะเวลานาน ตลอดระยะเวลานั้นถูกประเทศผู้ปกครองพยายาม ที่จะกลืนและทำลายความเป็นชาติมาโดยตลอด เมื่อได้รับเอกราชจึงต้องการที่จะอนุรักษ์และสืบสาน ศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกอันล้ำค่าและเป็นเอกลักษณ์ของชาติให้คงอยู่สืบต่อไป (จารุวรรณ เชาว์นวม, 2542: 8-14)

2.2 ประเภทของนิทานพื้นบ้านไทย-ลาว

นักวิชาการทำการจำแนกประเภทนิทานเพื่อความสะดวกในการศึกษาค้นคว้าไว้หลาย ประเภทด้วยกัน ในหนังสือ Folktale ของสติธ ธอมป์สัน (Stith, 1946: 7-10) จำแนกนิทานออกเป็น 8 ประเภท ซึ่งตรงกับที่ กิ่งแก้ว อุตถากร จำแนกไว้ ดังนี้

1. เทพนิยาย (marchen, fairy tale, household tale, conte populaire)
2. นิทานชีวิต (novella, romantic tale)
3. นิทานวีรบุรุษ (hero tale)
4. นิทานประจำถิ่น (sage, local legend, migratory legend, tradition populaire)
5. นิทานเล่าประวัติ (explanatory tale, etiological tale, natursage, pourquoi story)
6. ตำนานและเทพปกรณัม (myth)
7. เรื่องสัตว์ (animal story)
8. มุกตลก (Jest, humourous, merry tale, numskull tale, schwank)

นักวิชาการลาวจำแนกนิทานพื้นเมืองลาวเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1. เทพนิยาย (myth)
2. พื้นสืบ (legend)
3. นิทานอัศจรรย์ (fairy tale)
4. นิทานชวนหัว (jest)
5. นิทานสัตว์ (animal tale)

นอกจากนี้ นักวิชาการได้กล่าวถึงเกี่ยวกับนิทานลาว ไว้ดังนี้

1. นิทานปรัมปรา (myth) ซึ่ง ประคอง นิมมานเหมินท์ (2543: 66) กล่าวว่า เป็นเรื่องอธิบายถึงกำเนิดของจักรวาล โครงสร้างของระบบจักรวาล มนุษย์ สัตว์ ปราภฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ลม ฝน กลางวันกลางคืน พายุ ฟ้าผ่า ลำดับชั้นและบทบาทหน้าที่ของมนุษย์ ตลอดจนพิธีกรรมการปฏิบัติต่าง ๆ ว่าเกิดขึ้นเมื่อไร

นักวิชาการลาวเรียกนิทานประเภทนี้ว่าเทพนิยาย ในทัศนะของนักวิชาการลาวเชื่อว่า นิทานปรัมปราของลาวเกิดขึ้นก่อนเรื่องเล่าพื้นเมืองประเภทอื่นในยุคโบราณที่คนลาวต้องการค้นหาสาเหตุและคำอธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นฝนตก พายุ ฟ้าร้อง น้ำท่วม ภัยแล้ง เป็นต้น ในขณะที่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ยังต่ำ แต่ต้องการแสวงหาความรู้และความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ มีสูง ปรากฏการณ์ที่อธิบายธรรมชาติมีน้อย ส่วนปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มีผลลบต่อการดำรงชีวิตอยู่มาก ทำให้คนลาวในอดีตเกิดความเกรงกลัวจนยกปรากฏการณ์เหล่านั้นไว้ในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต้องให้ความเคารพบูชา นิทานปรัมปรา คือ การแสดงถึงความรับรู้และวิถีคิด วิธีอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ และความเป็นไปในโลกของคนลาวในอดีต

2. ตำนาน หรือพื้นสืบ (legend) ตำนานเป็นเรื่องเล่าของคนในแต่ละท้องถิ่นเกี่ยวกับวีรบุรุษในท้องถิ่น เกี่ยวกับวีรบุรุษในท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีวัฒนธรรมหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อของคนในท้องถิ่น รวมทั้งตำนานชื่อสถานที่ในท้องถิ่นด้วย แม้ตำนานจะมีเนื้อหาที่แปลกพิสดารหรือเกินจริงไปบ้าง แต่ก็เชื่อว่าเรื่องเหล่านี้เกิดขึ้นจริง เป็นจริง หรือมีเค้าของความจริง มีบุคคลจริง ๆ มีสถานที่กำหนดแน่นอน

ชาวลาวเรียกนิทานประเภทตำนานว่านิทานพื้นสืบ จารุวรรณ ธรรมวัตร (ม.ป.ป.: 73-74) ได้กล่าวว่า คำว่าพื้นในภาษาลาวหมายถึงเรื่องเล่าที่เป็นจริง ซึ่งแตกต่างจากนิทานหรือนิยายที่สมมุติขึ้น พื้นสืบเป็นเรื่องเล่าที่เกิดขึ้นในชุมชนซึ่งถือเป็นเรื่องเล่าที่เกิดขึ้นในชุมชนซึ่งถือเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในชุมชน มีบุคคลมีสถานที่รองรับ พื้นสืบประกอบด้วยปรากฏการณ์ทางสังคม คติความเชื่อ ความศรัทธาและความรู้สึกนึกคิดของผู้บันทึกหรือเล่า นักวิชาการเชื่อว่าพื้นสืบล้านช้างเกิดขึ้นในยุคสังคมประเพณีฐาน คือ สังคมที่ไม่มีชนชั้น เมื่อเคลื่อนไหวสู่สังคมศักดินาที่มีการแยกชนเผ่าต่าง ๆ เริ่มมีสำนึกแบบชาตินิยมคือรักกลุ่มรักเผ่าพันธุ์ตน มีการสร้างศูนย์กลางการปกครอง ทำให้มีพื้นสืบเกี่ยวกับเมืองโบราณและมีวีรบุรุษผู้นำชุมชนหรือชนเผ่า

3. นิทานมหัศจรรย์ (fairy tale) นิทานมหัศจรรย์ เมื่อแปลตามรูปศัพท์ว่า fairy tale ทำให้เข้าใจว่าเป็นนิทานเกี่ยวกับเทวดานางฟ้าซึ่งที่จริงแล้วนิทานหลายเรื่องที่จัดว่าเป็น fairy tale ไม่มีเทวดานางฟ้า แต่น่าสังเกตว่านิทานประเภทนี้ทุกเรื่องราวของความมหัศจรรย์เหนือธรรมชาติ ชาวลาวเรียกนิทานประเภทนี้ว่านิทานอัศจรรย์ นักวิชาการเชื่อว่านิทานมหัศจรรย์หรือที่เขาเรียกว่านิทานอัศจรรย์เกิดขึ้นในยุคหลังสังคมเริ่มมีการแบ่งชนชั้นระหว่างคนรวยกับคนจน นิทานมหัศจรรย์จึงถูกใช้เป็นเครื่องมือจำลองสภาพความเป็นจริงของสังคมโดยใช้โครงเรื่องสมมุติหลักนี้ความเป็นจริง

4. นิทานตลกขบขัน (jest) นิทานตลกขบขัน กุหลาบ มัลลิกะมาส (2518: 109) กล่าวว่าจุดสำคัญของนิทานชนิดขบขันเรื่องไม่น่าจะเป็นไปได้ต่าง ๆ อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับความโง่และกลโกง การแกล้งแกล้ง การแสดงปฏิภาณไหวพริบ การพ่นขันต่อ การเดินทางผจญภัยที่ก่อเรื่องผิดปกติในแง่ขบขันต่าง ๆ ตัวเอกของเรื่องบางทีก็ไม่ใช่คนฉลาดมีความสามารถ แต่เป็นคนโง่เง่าอย่างที่สุด และทำเรื่องปดิวสัยที่มนุษย์มีสติปัญญาตามธรรมดาเขาทำกันได้ ดังนั้นจะเห็นนิทานตลกขบขันทำให้ผู้ฟังได้ผ่อนคลายความเครียด และได้ระบายความคับข้องใจที่ไม่อาจทำได้ในชีวิตจริง

5. นิทานสัตว์ (animal tale) นิทานสัตว์มีสัตว์เป็นตัวละครเอกในเรื่อง นิทานสัตว์บางเรื่องไม่ได้มีเพียงตัวละครที่เป็นสัตว์เท่านั้น แต่มีตัวละครมนุษย์หรือเทพด้วยแต่ก็จะมีสัตว์เป็นตัวละครที่สำคัญ นิทานสัตว์หากเล่าโดยเจตนาจะสอนจริยธรรมหรือคตินิยมอย่างใดอย่างหนึ่ง จัดเป็นนิทานคติ (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2543: 67)

นอกจากนี้ สุเทพ สุนทรเวช (2546: 45) กล่าวว่า ตำนานปรัมปราเกี่ยวกับกำเนิดและการสืบเชื้อสาย (Myths of Origin and Descent) ซึ่งใช้เป็นตัวกำหนดถิ่นฐานร่วมกัน (Collective Location) อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นกฎบัตร (Charter) ที่จะอธิบายถึงกำเนิด การเติบโต และชะตากรรมของประชาคม แต่สิ่งที่เราให้ความสนใจไม่ใช่ประเด็นที่ว่า การสืบเชื้อสายเป็นความจริงหรือไม่ แต่เป็นความสำคัญเกี่ยวกับความเชื่อที่ว่า พวกเขามีบรรพบุรุษ และกำเนิดความเป็นมาร่วมกัน

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวก็ยังปรากฏนิทานพื้นบ้านที่หล่อหลอมมาจากสภาพสังคมอันมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว ในบทต่อไปผู้วิจัยจะนำเสนอวิเคราะห์ภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานจังหวัดนครราชสีมา กับนิทานแขวงเวียงจันทน์และแขวงไซบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาษาและวัฒนธรรม

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาษา

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาษาและวัฒนธรรมไว้ ดังนี้

1.1 ความหมายของภาษา

ในการศึกษาภาษากับวัฒนธรรมมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ดังนี้

ภาษาเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ภาษาแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของวัฒนธรรมทางภาษามีความผูกพันในความเป็นชนชาติเดียวกัน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 822) ให้ความหมายของภาษาไว้ว่า ภาษา หมายถึง ถ้อยคำที่ใช้พูดหรือเขียนเพื่อสื่อความของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เอมอร์ ตรูวี่เชียร์ (2531: 1) ได้กล่าวไว้ว่า ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารอย่างหนึ่ง ใช้ในการสื่อความหมายมีความเกี่ยวข้องกับสังคมด้วย ภาษาที่อาศัยอยู่ในสังคมเดียวกันใช้จะไม่เหมือนกันทั้งหมด ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดกันมา ฉะนั้นอาจเป็นไปได้ว่าคนที่เรียนภาษาจากกลุ่มคนสองกลุ่มที่มีวัฒนธรรมความเชื่อและค่านิยมทางสังคมต่างกัน บุคคลนั้นก็จะใช้ภาษาต่างกันในการแสดงความคิดเห็นของสังคมที่ต่างกัน ส่วน วิศนุ ทรัพย์สุวรรณ (2549: 10) กล่าวว่า ภาษาเกิดจากการสร้างของคนในสังคม ภาษาไม่ใช่สิ่งที่เกิดและเป็นไปตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ภาษาจึงอาจจะไร้เหตุผล หรือพิสูจน์ทาง

วิทยาศาสตร์ไม่ได้ การกำหนดคำใช้ในแต่ละภาษาเป็นเรื่องสมมติ สำหรับ ปราณี กุลละวณิช และคณะ (2544: 13) กล่าวว่า ภาษาพูดของมนุษย์เป็นระบบสื่อสารที่มีคุณสมบัติหลายประการที่ทำให้ภาษาสามารถสื่อสารได้ทุกเรื่องโดยไม่มีข้อจำกัด เป็นระบบสื่อสารซึ่งไม่ปรากฏในระบบการสื่อสารของสัตว์อื่น นอกจากนี้ ฐะปะนีย์ นาครทรรพ (2537: 33) ได้กล่าวว่า ถ้าเปรียบภาษาไทยหรือภาษากลางซึ่งเป็นภาษาประจำชาติ เหมือนต้นไม้ใหญ่ที่ให้ร่มเงา ภาษาถิ่นก็เปรียบได้กับกิ่งก้านสาขาของต้นไม้ใหญ่นั้น ภาษาถิ่นของภาคต่าง ๆ นั้นมีความไพเราะงดงามลึกซึ้งอยู่ในตัว และเป็นรากเหง้าของภาษาไทยที่ดี ภาษาถิ่นหรือภาษาพื้นเมืองนี้เป็นหลักประกันความบริสุทธิ์ของภาษา ประภาศรี สีหอำไพ (2550: 15) กล่าวว่า ภาษา คือ วิธีที่มนุษย์แสดงความรู้สึก ความคิดให้ผู้อื่นเข้าใจความหมายได้ ภาษาจำแนกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ภาษาถ้อยคำ และภาษาท่าทาง

ประภาศรี สีหอำไพ (2538: 355) กล่าวว่า ภาษาในนิยายนิทานไทย มีลักษณะเป็น เรื่องบอกเล่า ดำเนินความให้สนุกสนานตื่นเต้น ผู้ใหญ่มักเล่าให้เด็กในครอบครัวฟัง เป็นที่ สนุกสนานเพลิดเพลิน มีความอบอุ่นสัมพันธ์กันระหว่างปู่ย่าตายาย ลูกหลาน เวียนไทยจึงนิยม สร้างให้มีชานบ้านกว้างขวาง เปิดหลังคาให้แสงจันทร์สาดส่อง นั่งล้อมวงกันฟังนิทานไทย

จะเห็นว่า ภาษามีความสำคัญในการติดต่อสื่อสารของมนุษย์ ทำให้มนุษย์เกิด การเรียนรู้และถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงาม

1.2 กำเนิดของภาษา

นิจพงศ์ ศรีวรรณ (2542: 2-3) กล่าวว่า ภาษาเกิดขึ้นได้อย่างไรไม่มีใครทราบ ภาษา เป็นสิ่งที่เกิดมาตั้งแต่เริ่มมีมนุษย์และวิวัฒนาการมาตลอดไม่มีที่สิ้นสุด นักปราชญ์ทางภาษาให้ ข้อสันนิษฐานการเกิดของภาษาไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. ภาษาเกิดจากการเลียนเสียงธรรมชาติ (Onomatopoeia Language)
2. ภาษาเกิดจากการเลียนเสียงอุทาน (Injectional Language)
3. ภาษาเกิดจากการเลียนเสียงเด็กทารก (Nursery Language)
4. ภาษาเกิดจากมนุษย์สมมติเรียกกัน (Artificial Language)

อย่างไรก็ตามการกำเนิดภาษาที่กล่าวมานี้เป็นเพียงข้อสันนิษฐานเท่านั้น เพราะยังมีการโต้แย้งกันอยู่มาก

1.3 ทฤษฎีทางภาษา

นักภาษาศาสตร์ได้ศึกษาแล้วนำมาตั้งเป็นทฤษฎีไว้หลากหลาย เปรมจิต ชนะวงศ์ (2542: 32-36) ได้ศึกษาแล้วสรุปสาระสำคัญของทฤษฎีทางภาษาไว้ 5 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีโครงสร้าง ทฤษฎีปริวรรต ทฤษฎีแทกมิมิก ทฤษฎีการก และทฤษฎีไวยากรณ์อรรถการก ดังนี้

1. ทฤษฎีโครงสร้าง (Structural theory) เป็นการศึกษาโดยยึดภาษาพูดเป็นหลัก เน้นการวิเคราะห์เสียง คำ และประโยค

2. ทฤษฎีปริวรรต (Transformational theory) ภาษาของมนุษย์มี 2 ระดับ คือ ระดับลึก (deep structure) และระดับผิว (surface structure) ในด้านการใช้ภาษาก็แบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ระดับความรู้ในภาษา และระดับการใช้ภาษา

3. ทฤษฎีการก (case theory) เกิดจากการสังเกตเห็นความไม่สมบูรณ์ของทฤษฎีโครงสร้างกับทฤษฎีปริวรรต ส่วนประกอบสำคัญของโครงสร้างลึก คือ “การก” (case) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคำนามกับคำกริยาในประโยค

4. ทฤษฎีแทกมิมิก (Tagmemic theory) วิเคราะห์คล้ายคลึงกับทฤษฎีโครงสร้าง นักภาษากลุ่มนี้เชื่อเรื่องพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมาด้วยเสียง จึงจำเป็นต้องศึกษาภาษาภาคสนามเพื่อแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมด้วย

5. ทฤษฎีไวยากรณ์อรรถ-การก ช่วงแรกไวยากรณ์อรรถ-การกมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ วากยสัมพันธ์ เสียง และความหมาย แต่ในระยะหลังถือว่ากริยาเป็นตัวสำคัญที่สุดและคุณลักษณะของกริยาจะเป็นตัวกำหนดหน่วยต่าง ๆ ที่จะเกิดกับกริยา

1.4 ความสำคัญของภาษา

ภาษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งของสังคมมนุษย์ก่อให้เกิดวิวัฒนาการต่าง ๆ ต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ ภาษาจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่า

กองทัพ เคลือบพนิชกุล (2542: 9) กล่าวว่า ภาษามีผลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ 4 ระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับสังคม ระดับชาติ และระดับโลก สรุปความได้ ดังนี้

1. ความสำคัญของภาษาในระดับบุคคล ช่วยให้ทุกคนมีโอกาสในการพัฒนาตนเอง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข
2. ความสำคัญของภาษาในระดับสังคม มีผลต่อความเจริญก้าวหน้าของสังคมมนุษย์ในทุก ๆ ด้าน ช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน อย่างเป็นระบบ
3. ความสำคัญของภาษาในระดับประเทศชาติ มีส่วนในการช่วยสร้างจิตสำนึกของความเป็นชาติ เพราะภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างเอกภาพ และความเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ
4. ความสำคัญของภาษาในระดับโลก มีส่วนในการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในโลก ด้วยการสร้างสัมพันธไมตรีทางการทูต การเจรจาเพื่อขอความร่วมมือทางการค้า ช่วยเปิดโลกทัศน์ให้กว้างขวางขึ้น

นิภาพรรณ ศรีพงษ์ (2552: 1) กล่าวว่า ภาษามีความสำคัญ ดังนี้

1. ภาษาเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ชนทุกชาติที่เจริญและมีอารยธรรมรุ่งเรือง มาช้านานจะมีภาษาเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง สำหรับใช้ติดต่อสื่อสารกันภายในชาติทำให้เกิดความภาคภูมิใจเพราะมีภาษาแสดงความเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ

2. ภาษาเป็นสื่อถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และวรรณคดี องค์ความรู้ที่สำคัญมีอยู่มากมายในสังคมทุกท้องถิ่น ทุกชนชั้น ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยบันทึกและทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นให้บรรพชนรุ่นหลังได้รับทราบอย่างดีที่สุด

3. ภาษาช่วยผดุงคุณธรรมในสังคม การใช้ภาษาเดียวกันของคนในชาติ จะช่วยให้การถ่ายทอดความรู้สึนึกคิดเพื่อแสดงไมตรีจิตต่อกัน ช่วยให้สังคมอยู่ด้วยความสันติสุข

4. ภาษาใช้เป็นหลักฐานการบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ ก็ด้วยอาศัยการอ่านบันทึกทางภาษา

5. ภาษาเป็นสื่อที่ใช้ติดต่อกันระหว่างกลุ่มชนในสังคมประเทศและทั่วโลก มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ประเพณี และความก้าวหน้าทางวิทยาการมากยิ่งขึ้น

6. ภาษาเป็นศาสตร์และเป็นศิลป์ ภาษามีกฎระเบียบ มีกฎเกณฑ์ สามารถศึกษา สัมผัสได้ และเปลี่ยนแปลงให้เห็นเป็นรูปธรรมได้

7. ภาษาช่วยให้สังคมมีการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตประจำวัน การเรียนรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ของสังคมในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ภาษานับว่าเป็นส่วนสำคัญในการบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้

1.5 ลักษณะทั่วไปของภาษา

ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมทุกสังคม ไม่ว่าชนกลุ่มใดต่างก็มีภาษาใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารกัน โดยทั่วไปภาษาทุกภาษามีลักษณะที่พอจะสรุปในภาพรวม ตามที่ อุดม วิโรตม์สิริขัตติ (2547: 11-14) กล่าวไว้ 9 ลักษณะ ดังนี้

1. ภาษาเป็นกลุ่มของเสียง

2. ภาษา มีลักษณะที่ทำนายล่วงหน้าไม่ได้ กล่าวคือ ไม่สามารถบอกได้ว่าทำไมจึงต้องใช้คำหนึ่งแทนสิ่งของชนิดหนึ่ง

3. ภาษามีระบบและกฎเกณฑ์ แต่ละภาษาย่อมมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน ทั้งทางด้านไวยากรณ์หรือการเรียงคำ และด้านเสียงหรือการเรียงลำดับเสียง

4. ภาษามีความหมาย แต่ว่าความหมายทางภาษาแตกต่างจากความหมายที่เกิดจากลักษณะที่ไม่ใช่ภาษา

5. ภาษาแต่ละภาษาย่อมมีความสมบูรณ์ในตัวเอง แม้ว่าภาษานั้นจะมีคำเพียงไม่กี่พันคำก็สามารถแสดงออกถึงความรู้สึก ประสบการณ์ และวัฒนธรรมของภาษานั้นได้อย่างสมบูรณ์

6. ภาษามีลักษณะเป็นสากล กล่าวคือ ทุกภาษาในโลกจะต้องมีลักษณะอย่างเดียวกัน คือ มีประโยค และประโยคประกอบด้วยนามวลี และกริยาวลี มีคำที่เรียกว่านาม และกริยา

7. ภาษาเป็นลักษณะทางสังคม ภาษาใช้ในการสื่อความหมายติดต่อกับผู้อื่นในสังคม และใช้เป็นเครื่องมือช่วยให้สังคมดำเนินไปได้ด้วยดี

8. ภาษามีประโยคไม่รู้จบ ประโยคนั้นเกิดจากการสร้างประโยคใหม่จากจำนวนคำจำนวนจำกัด เกิดขึ้นเมื่อนำคำต่าง ๆ มาเรียงต่อเนื่องกันก็จะได้เป็นประโยคที่ไม่รู้จบ

9. ภาษาเป็นลักษณะที่ว่าคำหนึ่งใช้แทนที่ (Substitute) คำอื่นที่เป็นคำพวกเดียวกัน เพื่อให้เกิดความหมายต่าง ๆ กันได้

1.6 ประเภทของภาษา

ประเภทของภาษาแบ่งตามลักษณะของการรับรู้ นิภาพรรณ ศรีพงษ์ (2552: 4) กล่าวว่า การรับรู้ทางภาษามี 3 ประเภท คือ

1. จักษุภาษา คือ ภาษาที่สามารถรับรู้และเข้าใจได้ทางสายตา เช่น ป้ายประกาศ ตัวหนังสือ รูปภาพ เครื่องหมายการจราจร ตรา ธง สัญลักษณ์ขององค์กร หน่วยงาน บริษัท ห้างร้าน เป็นต้น

2. โสตภาษา คือ ภาษาที่สามารถรับรู้และเข้าใจโดยการฟัง เช่น เสียงพูด เสียงสัญญาณ เสียงดนตรี เสียงกริ่งโทรศัพท์ เสียงเครื่องยนต์ เสียงรถไฟ เสียงเครื่องบิน เป็นต้น

3. สัมผัสภาษา คือ ภาษาที่สามารถรับรู้และเข้าใจโดยการสัมผัส เช่น อักษรเบรลล์ ของคนตาบอด ความร้อน ความเย็น เป็นต้น

1.7 ระดับของภาษา

นิภาพรรณ ศรีพงษ์ (2552: 7) กล่าวว่า ระดับของภาษา หมายถึง รูปแบบการใช้ภาษาในลักษณะใดลักษณะหนึ่งซึ่งขึ้นอยู่กับกาลเทศะ สถานการณ์ โอกาส และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร การสื่อสารจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวก็ขึ้นอยู่กับการใช้ระดับภาษานั้นเอง ระดับของภาษา แบ่งได้ดังนี้คือ

1. ภาษาแบบแผน หมายถึง ภาษาที่ใช้อย่างเป็นทางการทั้งในรูปแบบของการพูดและการเขียนในการพูดได้แก่ การกล่าวคำปราศรัย ปาฐกถา โอวาท เป็นต้น การเขียนได้แก่ หนังสือแบบเรียน เอกสารคำสอน ตำราทางวิชาการ งานวิจัย ฯลฯ

2. ภาษากึ่งแบบแผน หมายถึง ภาษาที่ใช้อย่างเป็นทางการทั้งในรูปแบบของการพูดและการเขียน

การพูดได้แก่ การพูดในที่ชุมชน การแนะนำบุคคลให้รู้จักกัน การสนทนาในที่ประชุมชนและมีสุขภาพสตรีอยู่ด้วย การสนทนาในวงธุรกิจ การสนทนาระหว่างบุคคลที่ไม่สนิทสนมคุ้นเคย เป็นต้น

การเขียนได้แก่ ข้อเขียนในสื่อสิ่งพิมพ์ ประกาศหรือแจ้งความของบริษัท/ห้างร้าน หรือผู้ประกอบการ สารคดีท่องเที่ยว บทวิจารณ์ ภาพยนตร์ ดนตรี ละคร หรือบุคคลในวงการบันเทิง

3. ภาษาปาก ได้แก่ ภาษาที่ใช้กันในกลุ่มชนที่มีความสนิทสนม คั่นเคยกัน เป็นภาษาไม่สุภาพ ไม่คำนึงถึงความไม่ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ประโยคมีการตัดทอน แต่สามารถสื่อสารกันได้เข้าใจและรู้เรื่อง ระดับภาษาปากส่วนใหญ่จะเป็นภาษาพูด เช่น ภาษาถิ่น ภาษาสแลง คำผวน คำย่อ ภาษาตลาดหรือร้านค้า ภาษาที่ใช้ในการละเล่นพื้นเมือง เช่น เพลงโคราช เพลงน้อย ลำตัด หรือข้อเขียนในบางประเภท เช่น ภาษาที่ใช้เขียนในภาพล้อ บันเทิงคดี และในกรณียกคำพูดหรือข้อความของบุคคลที่พูดภาษาถิ่นหรือภาษาสแลงมาโดยตรง

1.8 ปัจจัยที่กำหนดระดับภาษา

นิภาพรรณ ศรีพงษ์ (2552: 8-9) กล่าวว่า ในการใช้ภาษาแต่ละระดับจะขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
2. สถานที่สาธารณะหรือส่วนบุคคล
3. ลักษณะของเนื้อหา
4. สื่อที่ใช้

จะเห็นว่า ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดภาษา ได้แก่ บุคคล สถานที่ เนื้อหา และสื่อที่ใช้ เป็นต้น

1.9 ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของภาษา

ภาษามีลักษณะเหมือนกับสิ่งมีชีวิต ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของภาษาสามารถมองเห็นหรือพิสูจน์ได้ ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของภาษาสามารถสรุปลักษณะการเปลี่ยนแปลงได้ 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงด้านเสียง เสียงเป็นองค์ประกอบที่ย่อยที่สุดในการเปลี่ยนแปลงด้านเสียงนั้น เปรมจิต ชนะวงศ์ (2542: 207-212) สรุปไว้ 5 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1.1 การกลมกลืนเสียง การกลมกลืนเสียง หมายถึง การที่เสียงเปลี่ยนรูปไปตามสภาพแวดล้อม หรือเสียงข้างเคียง และหลังจากการเปลี่ยนเสียงแล้วทำให้เสียงที่อยู่ใกล้เคียงมีความคล้ายคลึงกันมากยิ่งขึ้น

1.2 การผลัดเสียง การผลัดเสียงเป็นขบวนการเปลี่ยนแปลงเสียงที่ตรงกันข้ามกับการกลมกลืนเสียง ซึ่งมีผลทำให้เสียงที่เปลี่ยนไปแตกต่างจากเสียงข้างเคียง มักเกิดกับคำที่เป็นเสียง ล น หรือ ร

1.3 การสูญเสียง การสูญเสียงเสียงที่สูญไปอาจเป็นเสียงพยัญชนะหรือสระและเสียงที่สูญไปอาจเป็นเสียงในตำแหน่งต้นคำ ท้ายคำหรือกลางคำก็ได้ การสูญเสียงหรือการตัดเสียงเกิดได้หลายลักษณะ คือ เสียงที่โดนตัดไปอาจมีเพียงเสียงเดียว

1.4 การเพิ่มเสียง ในการเพิ่มเสียงหน่วยคำบางหน่วยคำซึ่งเป็นหน่วยเสียงเดียวกันเมื่อเกิดในที่ต่างกันมีรูปต่างกัน คือ อาจมีเสียงเพิ่มมากขึ้น

1.5 การสับเสียง ในการสับเสียงนั้นการเปลี่ยนแปลงของเสียงในคำบางครั้งเกิดจากเสียงในคำสับเปลี่ยนตำแหน่งกัน คือ เสียงที่เคยอยู่หน้ากลับไปอยู่หลัง ในภาษาไทยมักจะเกิดกับคำที่มี ร ล ควบกล้ำ

2. การเปลี่ยนแปลงด้านไวยากรณ์ การเปลี่ยนแปลงของภาษาด้านไวยากรณ์เป็นการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับประเภทของคำ ระบบคำ และโครงสร้างของคำ ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงในด้านไวยากรณ์ รัญญรัตน์ ปาณะกุล (2535: 253-257) ได้สรุปลักษณะการเปลี่ยนแปลงไว้ 3 ลักษณะ ดังนี้

2.1 การเปลี่ยนประเภทคำ กล่าวคือ เมื่อคำเปลี่ยนหน้าที่ เพิ่มหน้าที่มากกว่าเดิมหรือลดหน้าที่ลง เราถือว่าการเปลี่ยนแปลงประเภทนี้เกิดขึ้น

2.2 การเปลี่ยนแปลงระเบียบของถ้อยคำ ระเบียบของถ้อยคำ ได้แก่ บุรุษ ลिंगค์ พจน์ การกร วาจก เป็นต้น จะพบในภาษาประเพณีวิภัติปัจจัยมากกว่าคำภาษาคำโดด

2.3 การเปลี่ยนโครงสร้าง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหมายถึงการเปลี่ยนแปลงการเรียงคำ (Word order) และการเปลี่ยนวิธีแสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ (Grammatical Relationship) กล่าวคือ

2.3.1 การเปลี่ยนแปลงการเรียงคำ เกิดขึ้นได้ทั้งในระดับวลีและประโยค

2.3.2 การเปลี่ยนวิธีการแสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ ประกอบคำแต่ละคำเป็นวลี อนุประโยคหรือประโยค

4. การเปลี่ยนแปลงด้านศัพท์และความหมาย ความหมายในภาษาเป็นหน่วยที่เปลี่ยนแปลงยากที่สุด แต่อย่างไรก็ตามเมื่อเวลาผ่านไปนาน ๆ ความหมายของภาษาก็จะเปลี่ยนไปเช่นกัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงด้านศัพท์และความหมาย รัชนีรัตน์ ปาณะกุล (2535: 267-290) ได้อธิบายว่ามีการเปลี่ยนแปลง 4 ลักษณะ ดังนี้

4.1 การเปลี่ยนแปลงศัพท์ ศัพท์หมายถึงรวมถึงคำ ถ้อยคำ และสำนวน คำที่เปลี่ยนแปลงอาจเป็นคำเดี่ยว ๆ คำประสมหรือคำซ้อน ส่วนถ้อยคำ สำนวน หมายถึง สำนวนเปรียบเทียบคำอุปมาอุปไมยต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงศัพท์แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ การสูญเสียศัพท์และการเพิ่มศัพท์

4.2 การสูญเสียศัพท์ เราจะมองเห็นความเปลี่ยนแปลงด้านศัพท์ที่เคยใช้การเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย บางศัพท์สูญไป มีศัพท์ใหม่เกิดขึ้น หมุนเวียนไปตลอดเวลา ศัพท์ที่ไม่เป็นที่ยอมรับเมื่อมีคนใช้น้อยก็ค่อย ๆ สูญไปในที่สุด

4.3 การเพิ่มศัพท์ การเพิ่มศัพท์หมายถึงการเพิ่มปริมาณคำในภาษา การเพิ่มศัพท์โดยการยืมคำมีมากยิ่งขึ้นแทบทุกภาษาในโลกปัจจุบัน เนื่องจากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม วิทยาการใหม่และเทคโนโลยีกันได้สะดวกรวดเร็วกว่าสมัยก่อน

4.4 การเปลี่ยนแปลงความหมาย ความหมายเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งของภาษาความหมายในภาษามีอยู่ 3 อย่าง คือ ความหมายที่แทนรูปธรรม ความหมายที่แทนนามธรรม และความหมายของคำที่มีบริบท

4.5 การเปลี่ยนแปลงของความหมายชนิดต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงของความหมายชนิดต่าง ๆ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ความหมายแคบเข้า ความหมายกว้างออก และความหมายย้ายที่

1.10 ภาษากับสังคม

เอดเวิร์ด ซาเวียร์ (2531: 23) ได้อธิบายภาษากับชนชั้นในสังคมไว้ดังนี้

1. ความเหลื่อมล้ำในฐานะทางสังคม ปัจจัยที่ทำให้ภาษาของคนในสังคม หรือ ชุมชนหนึ่ง หรือในประเทศหนึ่งแตกต่างกันไปอีกประการหนึ่ง คือ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม
2. รูปแบบของภาษาที่บอกฐานะทางสังคมของผู้ใช้ ความแตกต่างทางฐานะทางสังคม จะแสดงให้เห็นความแตกต่างบางอย่างในภาษาคนที่มีฐานะทางสังคมต่างกันจะใช้รูปแบบต่างกันออกไป ซึ่งมีใช้ความแตกต่างที่เกิดจากถิ่นที่อยู่อาศัย ดังนั้นภาษาที่ใช้จึงสามารถบอกได้ว่า ผู้พูดอยู่ในฐานะทางสังคมใด
3. ภาษาที่ไม่ถูกต้องและไม่เป็นที่ยอมรับ โดยปกติผู้ที่มีการศึกษาน้อย หรือผู้ที่อยู่ในสังคมในกลุ่มผู้ใช้แรงงานมักจะใช้ภาษาที่ไม่ถูกต้อง หรือที่เรียกว่า Non-Standard ซึ่งเป็นภาษาที่มีลักษณะบางอย่างแตกต่างจากภาษามาตรฐาน และความแตกต่างนี้ไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม และมักจะเป็นที่ดูถูกของคนที่ใช้ภาษามาตรฐาน
4. การแก้ภาษาที่ถูกต้องให้ผิด ผู้ที่ใช้ภาษาไม่ถูกต้องตามมาตรฐาน ในบางครั้งจะพยายามแก้ไขภาษาที่ตนใช้เพื่อให้ถูกต้องตามมาตรฐาน แต่พยายามมากเกินไปจนแก้ไขภาษาที่ถูกแล้วให้ผิด
5. ภาษาที่บอกชนชั้นในสังคมไทย สังคมไทยจะคล้ายคลึงกับสังคมอเมริกา คือ ไม่มีการแบ่งชนชั้นในสังคมอย่างแน่นอน และทุกคนมีโอกาสเปลี่ยนแปลงฐานะทางสังคมของตนเองได้ กลุ่มคนที่เรายกย่องอยู่ในฐานะสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ คือ พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ ซึ่งเราจะต้องใช้ภาษาพิเศษ คือ ราชาศัพท์

1.11 ภาษาในสังคมไทยจำแนกตามเกณฑ์หน้าที่

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2541: 48) ได้กล่าวว่า ภาษาต่าง ๆ มีหน้าที่ทางสังคมต่างกัน หน้าที่ทางสังคม หมายถึง บทบาทของภาษาในสังคม หรือคนในสังคมใช้ภาษา ในการทำกิจกรรม ภาษาในแต่ละสังคม อาจจำแนกตามหน้าที่ทางสังคม แบ่งได้เป็น 10 ประเภท ดังนี้

1. ภาษาราชการ หมายถึง ภาษาที่ใช้ในกิจกรรมระดับชาติ เช่น การประชุมรัฐสภา การประกาศในวงการต่าง ๆ ของรัฐในหนังสือราชการที่เป็นทางการ
2. ภาษาเมืองหลวง หมายถึง ภาษาที่ใช้ในอาณาบริเวณเมืองหลวงของประเทศ ไม่จำเป็นต้องเป็นภาษาเดียวกับภาษาราชการ
3. ภาษาภูมิภาค หมายถึง ภาษาระดับภาคที่ใช้ในต่างจังหวัดซึ่งไม่ใช่ในเขตเมืองหลวง ของประเทศ ไม่จำเป็นต้องเป็นภาษาเดียวกับภาษาราชการ
4. ภาษานานาชาติ หมายถึง ภาษาที่ทำหน้าที่เป็นภาษากลาง สำหรับใช้สื่อสารกับประเทศอื่น หรือชาวต่างประเทศที่อยู่ในประเทศ
5. ภาษากลางในประเทศ หมายถึง ภาษาที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารภายในประเทศ ในสังคมไทยภาษาที่ทำหน้าที่นี้ได้แก่ ภาษาไทยมาตรฐาน

นอกจากนั้น ภาษาประจำภาคต่าง ๆ ก็ทำหน้าที่นี้เช่นเดียวกันแต่ในระดับที่ต่ำกว่า เช่น ภาษาไทยถิ่นภาคอีสาน หรือภาษาลาว จะทำหน้าที่เป็นภาษากลางของผู้คนกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสาน

6. ภาษาเฉพาะกลุ่ม หมายถึง ภาษาที่ใช้สื่อสารเฉพาะคนในกลุ่ม ชาติพันธุ์เดียวกัน โดยเฉพาะในบ้านหรือในชุมชนของตน

7. ภาษาการศึกษา หมายถึง ภาษาที่ใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอนที่โรงเรียน มหาวิทยาลัย และสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ในสังคมส่วนใหญ่ภาษาทำหน้าที่เป็นภาษาการศึกษา กับภาษาราชการมักเป็นภาษาเดียวกัน

8. ภาษาสอนเป็นวิชา หมายถึง ภาษาที่สอนในโรงเรียนหรือสถาบันต่าง ๆ เพื่อให้ ผู้เรียนเรียนเป็นภาษาที่หนึ่ง ภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศ ในสังคมไทยภาษาสอนเป็นวิชา มีหลายภาษาทั้งภาษาไทยมาตรฐานเอง และภาษาตะวันตกกับตะวันออก

9. ภาษาศาสนา คือ ภาษาที่ใช้ในกิจกรรมทางศาสนาในสังคมไทยภาษาศาสนา ที่สำคัญได้แก่ ภาษาบาลีที่ใช้ในกิจกรรมพุทธศาสนา

10. ภาษาวรรณกรรม หมายถึง ภาษาที่ใช้เขียนวรรณกรรม หรือผลงานตีพิมพ์ เผยแพร่ ในสังคมไทยภาษาไทยมาตรฐานจะทำหน้าที่นี้

จะเห็นได้ว่า จำนวนภาษาทั้งหมดในสังคมไทย ภาษาไทยมาตรฐานทำหน้าที่มากที่สุดหน้าที่สำคัญได้แก่ เป็นภาษาราชการ ภาษาการศึกษา ภาษากลางในประเทศ ภาษาวรรณกรรม และแม้แต่ภาษาศาสนา เป็นต้น

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

ชนชาติต่าง ๆ ในโลกย่อมมีวัฒนธรรมเพื่อเป็นเครื่องแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น ค่านิยม ทศนคติ ความสัมพันธ์ในสังคม ตลอดจนความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ในขณะเดียวกัน วัฒนธรรมเป็นบ่อเกิดของภาษา และภาษาก็สะท้อนให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของวัฒนธรรม ดังนั้น องค์ประกอบของภาษาด้านวัฒนธรรมจึงเข้ามาเกี่ยวข้องกับการสอนภาษาเป็นอย่างมาก

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นคำที่มีความหมายและขอบข่ายกว้างมาก รวมไปถึงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ทุกด้านของมนุษย์ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่กล่าวถึงในที่นี้มี 7 ประเด็นได้แก่ ความหมาย

ของวัฒนธรรม ลักษณะของวัฒนธรรม ประเภทของวัฒนธรรม องค์ประกอบของวัฒนธรรม ความสำคัญของวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม การธำรงรักษาวัฒนธรรม ดังนี้

2. ความหมายของวัฒนธรรม

นักปราชญ์และท่านผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาการต่าง ๆ ได้ให้ความหมายและอธิบาย “วัฒนธรรม” ไว้หลายอย่างตามแนวความคิดและประสบการณ์ของตนเอง เช่น นักสังคมวิทยา นักมานุษยวิทยา มีทั้งนักปราชญ์ชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งต่างก็ให้คำจำกัดความไว้ ดังนี้

นักสังคมวิทยา ได้กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึงวิถีชีวิต หรือรูปแบบแห่งพฤติกรรมที่มนุษย์ ได้ประดิษฐ์คิดค้นมาเป็นแนวปฏิบัติหรือแนวพฤติกรรมที่จะใช้ในการติดต่อคบหาสมาคมกันในสังคม

นักมานุษยวิทยาให้ความหมายของวัฒนธรรมเหมือนกับนักสังคมวิทยาว่า วัฒนธรรม หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ได้กำหนดและสร้างขึ้น มีทั้งแนวปฏิบัติที่แสดงถึงความรู้สึกนึกคิด ศิลปกรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณี ระเบียบกฎหมาย ข้อบังคับ ความสามารถนิสัยใจคอของคนในสังคมนั้นรวมทั้งวัสดุสิ่งของที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมาใช้ในการเป็นอยู่การดำเนินชีวิต

ตามแนวคิดของนักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยาได้กล่าวถึงค่านิยม คุณค่าแนวปฏิบัติ วัสดุสิ่งของที่มนุษย์ได้ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อเป็นแนวปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อให้มีเครื่องมือ เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพเพื่อความสะดวกสบายและอำนวยความสะดวกต่อสังคม

วัฒนธรรมตามความหมายของวิชามานุษยวิทยาสมัยใหม่ หมายถึง มรดกทางสังคมเป็นลักษณะเฉพาะในการดำรงชีวิตของกลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกัน และมีการเปลี่ยนแปลงให้เจริญงอกงามตามยุคตามสมัย แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มชนก็ยังคงมีความแตกต่างกันสาเหตุที่ทำให้แตกต่างกันส่วนหนึ่งมาจากวัฒนธรรม เช่น สังคมหนึ่งมีวัฒนธรรมเป็นแนวปฏิบัติและแนวปฏิบัตินั้นย่อมมีความแตกต่างจากอีกสังคมหนึ่ง ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญในอันที่จะแสดงถึงวิถีชีวิตมนุษย์ในสังคมของแต่ละกลุ่มให้มีเอกลักษณ์เป็นของตนและแตกต่างจากสังคมอื่น

เสถียร โกเศศ (2515: 93) ได้ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” เป็น 4 แนวทาง ดังนี้

แนวที่ 1 วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ผลิตสร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามในวิถีแห่งชีวิตของมนุษย์ ในส่วนที่ถ่ายทอดกันได้ เอาอย่างกันได้

แนวที่ 2 วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งอันเป็นผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณีกันมา

แนวที่ 3 วัฒนธรรม หมายถึง ความคิดเห็น ความรู้สึก ความประพฤติ และกิริยาอาการ หรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในส่วนรวม ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อ ระเบียบประเพณี

แนวที่ 4 วัฒนธรรม หมายถึง มรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม

สุพัตรา สุภาพ (2523: 20) อธิบายความหมายของคำว่า วัฒนธรรม ไว้ว่าหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ วิธีในการปฏิบัติการจัดระเบียบตลอดจนระบบความเชื่อความนิยมความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ

อุทัย หิรัญโต (2521: 90) ได้ให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรม ไว้ว่าหมายถึง ความเจริญงอกงามที่มนุษย์ทำให้มีขึ้น และกระทำสืบต่อกันมาเป็นมรดกตกทอดไปสู่ชนรุ่นหลังมรดกทางสังคมนี้มีลักษณะเป็นการครองตนและครองชีวิต รวมทั้งขนบประเพณีประจำกลุ่มของคนที่ประจำอยู่กันเป็นพวก เป็นหมู่คณะ ลักษณะเฉพาะในการครองตนและครองชีวิต รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีเหล่านั้นนับว่าเป็นวัฒนธรรมที่ตกทอดกันต่อ ๆ มา และได้มีการเปลี่ยนแปลง คลี่คลาย หรือเจริญงอกงามขึ้นตามยุคตามสมัย

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2532: 18) ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์ และ ภูมิธรรม ภูมิปัญญา ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้น ๆ หรือวัฒนธรรมเป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญาทั้งหมด ที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ อยู่รอดและเจริญสืบต่อมาได้

3. ความสำคัญของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นเครื่องวัดและเครื่องกำหนดความเจริญ หรือความเสื่อมของสังคมและขณะเดียวกันวัฒนธรรมยังกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคม ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติมาก ความสำคัญของวัฒนธรรมจึงมีดังต่อไปนี้ (ณรงค์ เสงี่ยมประชา, 2537: 40-41)

1. วัฒนธรรมช่วยให้มนุษย์สะดวกสบายขึ้น ช่วยแก้ปัญหาและสนองความต้องการต่าง ๆ ของมนุษย์ทำให้มนุษย์พ้นจากอันตรายสามารถเอาชนะอุปสรรคได้ เพราะมนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาช่วย
2. วัฒนธรรมช่วยเหนี่ยวรั้งสมาชิกในสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและสังคมที่มีวัฒนธรรมอันเดียวกันก็ย่อมมีความรู้สึกผูกพันเป็นพวกเดียวกัน
3. วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชาติและเป็นหลักประกันความมั่นคงของชาติชาติที่มีวัฒนธรรมสูงย่อมได้รับยกย่องจากชาติอื่น ๆ
4. วัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ช่วยให้สังคมอยู่กันอย่างสันติสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาติหรือสังคมที่มีเอกภาพทางวัฒนธรรม
5. ช่วยให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรืองถาวร โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าชาตินั้นมีรูปแบบของการดำเนินชีวิตที่ดี มีทัศนคติในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม ยึดมั่นในหลัก ขยัน ประหยัด อุดม มีระเบียบวินัย สังคมนั้นก็เจริญ

จากความสำคัญของวัฒนธรรมดังกล่าว ส่งผลให้มีอิทธิพลต่อสังคมและประเทศชาติสะท้อนให้เห็นความเป็นระเบียบและแนวปฏิบัติอันดีงาม ตลอดจนความเจริญของสังคมและประเทศชาติ

4. ลักษณะของวัฒนธรรม

สังคมทุกสังคมจะต้องมีวัฒนธรรม และวัฒนธรรมของแต่ละสังคมย่อมมีลักษณะเฉพาะที่แสดงออกให้ปรากฏจนสามารถใช้เป็นเขตวัฒนธรรมที่เป็นเครื่องแบ่งอาณาเขตประเทศชาติได้ มูร์ดีก (George, n.d. อ้างใน อุทัย ปัญญาโกณ, 2547: 11-12) ได้สรุปเกี่ยวกับลักษณะเด่นของวัฒนธรรมไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. วัฒนธรรมเกิดจากการเรียนรู้ วัฒนธรรมไม่ได้เกิดขึ้นเอง โดยสัญชาตญาณหรือโดยลักษณะทางชีวภาพของมนุษย์แต่เกิดจากการเรียนรู้ของสมาชิกในสังคมวัฒนธรรมเกิดขึ้นในหมู่มนุษย์จากการที่มนุษย์เป็นสมาชิกของสังคม
2. วัฒนธรรมเป็นการถ่ายทอดจากสมาชิกรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งวัฒนธรรม ถือได้ว่าเป็นมรดกทางสังคม ซึ่งทำให้มนุษย์ต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เริ่มแรกมนุษย์จะใช้ประสบการณ์จากการลองผิดลองถูกจนสามารถค้นพบวิธีการต่าง ๆ ที่สามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตและถ่ายทอดสืบต่อมา ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดก็สามารถนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมแก่การดำรงชีวิตยิ่งขึ้น วัฒนธรรมจึงกลายเป็นการสั่งสมประสบการณ์ของมนุษย์ที่สืบทอดต่อกันมา
3. วัฒนธรรมเกิดจากการรับรู้ร่วมกันทางสังคม วัฒนธรรมมิได้เป็นของผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะแต่เป็นกระบวนการที่มนุษย์อยู่ร่วมกันและสร้างรูปแบบในการดำเนินชีวิตในสังคมร่วมกัน วัฒนธรรมจึงเป็นลักษณะร่วมของสมาชิกในสังคม
4. วัฒนธรรมแสดงถึงรูปแบบแนวความคิดในการแสดงพฤติกรรม วัฒนธรรมของสังคมเกิดขึ้นโดยการร่วมกันกำหนดรูปแบบความคิดในการแสดงพฤติกรรมของสมาชิก โดยสมาชิกคาดหวังว่าจะประพฤติปฏิบัติตามแนวคิดที่รับรู้ร่วมกัน อย่างไรก็ตามการแสดงพฤติกรรมจริงของสมาชิกบางคนอาจไม่เป็นไปตามวัฒนธรรมของสังคม เพราะวัฒนธรรมเป็นเพียงแนวคิดต่อพฤติกรรมที่คาดหวังให้สมาชิกแสดงออกเท่านั้น
5. วัฒนธรรมเป็นการสนองความต้องการและความพึงพอใจของสมาชิก วัฒนธรรมเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ทั้งที่เป็นความต้องการทางร่างกายและความต้องการทางจิตใจ ซึ่งก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจแก่สมาชิกที่สามารถบรรลุถึงความต้องการเหล่านั้นได้ ด้วยการประพฤติปฏิบัติตามแบบแผนทางวัฒนธรรมของสังคม

6. วัฒนธรรมมีการปรับปรุง วัฒนธรรมมีความจำเป็นที่จะต้องรับการปรับปรุงเพื่อควบคุมสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม

7. วัฒนธรรมมีการบูรณาการ วัฒนธรรมแต่ละอย่างในสังคมหนึ่ง ๆ ย่อมมีความสอดคล้องระหว่างกันเป็นส่วนรวมของสังคม วัฒนธรรมแต่ละส่วนจะเสริมสร้างความมั่นคงระหว่างกันเพื่อให้การแสดงพฤติกรรมระหว่างสมาชิกมีความกลมกลืนโดยไม่ขัดแย้งต่อกัน

จากการศึกษาเรื่องความหมายของวัฒนธรรม ทำให้มีผู้สรุปลักษณะร่วมของวัฒนธรรมไว้อย่างหลากหลาย ดังต่อไปนี้

สุพัตรา สุภาพ (2523: 142-144) อธิบายลักษณะของวัฒนธรรมไว้พอสรุปได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ได้มาโดยการเรียนรู้ ไม่ได้เกิดจากสัญชาตญาณหรือกรรมพันธุ์
2. วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมเป็นสิ่งที่เกิดจากสังคม เรียนรู้ และสืบทอดโดยบุคคลในสังคม
3. วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตหรือแบบของการดำรงชีวิต
4. วัฒนธรรมเป็นสิ่งไม่คงที่ เพราะมีการคิดค้นปรับปรุงและพัฒนาให้เหมาะสมกับสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา

วิเชียร รักการ (2529: 29) สรุปลักษณะของวัฒนธรรมไว้สั้น ๆ ว่า

1. วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ในอาณาบริเวณหนึ่ง
2. วัฒนธรรมเป็นพฤติกรรมที่เป็นวิถีชีวิตมนุษย์ไม่ใช่พันธุกรรมแต่เป็นการเรียนรู้
3. วัฒนธรรมเป็นพฤติกรรมที่สืบทอดกันต่อ ๆ ไป โดยอาศัยตัวมนุษย์เอง และมนุษย์เองก็ต้องอาศัยสัญลักษณ์เป็นสื่อ

สุพิศวง ธรรมพันธุ์ (2532: 9-13) กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมในแง่ธรรมชาติของวัฒนธรรมสรุปได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่อยู่เหนืออินทรีย์ (Super organic) คือ การที่มนุษย์ใช้ร่างกายสื่อความหมายที่อยู่เหนือการแสดงออกตามธรรมชาติ
2. วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ (Pattern of learned behavior)
3. วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นวิถีชีวิตมนุษย์ (ways of life) โดยมนุษย์ในสังคมจะยึดเป็นวิถีในการดำเนินชีวิต
4. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สมาชิกผู้ศึกษามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ (Culture is shared) บุคคลในสังคมรู้สึกรัก ห่วงแหน ปราบปรามจะรักษาและเผยแพร่วัฒนธรรมของตน เพราะรู้สึกเป็นเจ้าของ
5. วัฒนธรรมแสดงให้เห็นเป็นผลผลิตของพฤติกรรม (Products of behavior) ได้แก่ ประเพณี ความรู้ ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี เครื่องมือเครื่องใช้ อาคาร ผลงานทางศิลปะ
6. วัฒนธรรมเป็นมรดกของสังคม (Social heritage) สมาชิกในสังคมจะรู้สึก รู้จัก ค้นคว้า ทะนุบำรุงและถ่ายทอด
7. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลง (Culture is changed) ให้เหมาะสมกับสภาพสมัยของสังคม

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2537: 19-28) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญบางประการของวัฒนธรรมไว้พอสรุปดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นรูปแบบที่สื่อสารสำหรับคนหมู่ใหญ่ มิใช่เป็นเรื่องเฉพาะบุคคล
2. วัฒนธรรมจะดีจะต้องพร้อมทั้งสาระและรูปแบบ โดยนำมาใช้ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของกาลเทศะ

3. วัฒนธรรมมีความต่อเนื่องเป็นกระแส คือ เป็นสิ่งที่มีการถ่ายทอดแล้วต่อเนื่องไปไม่หยุดนิ่ง

ยศ สันตสมบัติ (2537: 11-13) ได้สรุปลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม (Shared ideas) และค่านิยมทางสังคม ซึ่งเป็นตัวกำหนดมาตรฐานพฤติกรรมของคนในสังคม
2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (Culture is learned) ที่ละเล็กทีละน้อยจากการเกิดและเติบโตมาในสังคมแห่งหนึ่ง
3. วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) เช่น ภาษา เงินตรา
4. วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้ และภูมิปัญญาโดยสนองตอบความต้องการพื้นฐานของมนุษย์
5. วัฒนธรรม คือ กระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว ซึ่งออกมาในรูปความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม จักรวาล
6. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่ตลอดเวลา

จากแนวความคิดในเรื่องลักษณะวัฒนธรรมของผู้ทรงคุณวุฒิข้างต้น จึงทำให้สามารถสรุปลักษณะของวัฒนธรรมได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจากการเรียนรู้ หรือภูมิปัญญา เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต
2. วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตของคนในสังคมที่แสดงออกมาให้เห็นในลักษณะของพฤติกรรม เช่น ความเชื่อ ประเพณี เครื่องมือเครื่องใช้ งานศิลปะ

3. วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่คนในสังคมรู้สึกรัก ห่วงแหน เป็นเจ้าของและใช้ร่วมกัน

4. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ ต้องมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของการนำไปใช้

5. ประเภทของวัฒนธรรม

ตามประกาศตั้งกระทรวงวัฒนธรรม พ.ศ. 2485 ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. คติธรรม คือ วัฒนธรรมซึ่งเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ด้านศีลธรรมจิตใจ ช่วยเสริมสร้างปรับปรุงทัศนคติ ค่านิยม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความมีวินัย กล้าหาญรักชาติ ซื่อสัตย์ สามัคคี มีเมตตา เป็นต้น ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากหลักธรรมคำสอนในศาสนา

2. สหธรรม คือ วัฒนธรรมทางสังคม เช่น มารยาทในการไปงานต่าง ๆ เป็นต้น

3. เนติธรรม คือ วัฒนธรรมทางระเบียบกฎหมายและข้อบังคับต่าง ๆ ที่เป็นกรอบปกป้องสมาชิกละเมิดสิทธิกันและกันและระเบียบวินัยของสังคมรวมทั้งจารีตประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การหมั้น การแต่งงาน การตาย การปลูกบ้าน เป็นต้น

4. วัตถุธรรม คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น เครื่องนุ่งห่ม บ้านเรือน ยารักษาโรค เครื่องมือเครื่องใช้

ณรงค์ เส็งประชา (2537: 32-33) ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมตามแนวของสังคมวิทยา เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางแนวความคิด (Idea-Thinking) หมายถึง วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความคิดเห็น ความเชื่อ หรือความรู้สึกนึกคิด ซึ่งอาจถูกหรือผิดก็ได้ เช่น เรื่องบุญ-บาป โชคลาภ

2. วัฒนธรรมทางบรรทัดฐาน (Norms-Doing) ได้แก่ ระเบียบแบบแผน หรือประเพณีที่บุคคลในสังคมยึดถือ ปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วย

2.1 วิธีชาวบ้าน (Folkways) คือ ระเบียบแบบแผนที่บุคคลในสังคมควรจะทำปฏิบัติ ได้แก่ ธรรมเนียม ประเพณี เช่น การทดแทนบุญคุณ

2.2 จารีต (Mores) คือ ระเบียบแบบแผนที่บุคคลในสังคมต้องปฏิบัติตามหากฝ่าฝืนถือเป็นการกระทำผิดทางศีลธรรม ได้แก่ ข้อห้ามทางศาสนา

2.3 กฎหมาย (Laws) คือ ระเบียบแบบแผนที่บุคคลในสังคมทุกคนต้องปฏิบัติตามหากฝ่าฝืนจะถูกลงโทษ

3. วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material-Having) ได้แก่ วัตถุ สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ในสังคม เช่น เสื้อผ้า อาหาร ยา ที่อยู่อาศัย

จากแนวคิดทางด้านประเภทของวัฒนธรรมตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นว่าวัฒนธรรมแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 3 ประเภท คือ วัฒนธรรมทางแนวความคิด ได้แก่ ความคิดเห็น ความเชื่อ ความรู้สึกนึกคิด วัฒนธรรมทางบรรทัดฐาน ได้แก่ ระเบียบแบบแผนหรือประเพณีที่บุคคลในสังคมยึดถือ และวัฒนธรรมทางวัตถุ ได้แก่ วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ในสังคม

6. องค์ประกอบของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นผลจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ที่ต้องการเข้าควบคุมธรรมชาติและพฤติกรรมของมนุษย์ การพิจารณาองค์ประกอบของวัฒนธรรมจึงพิจารณาตามองค์ประกอบต่อไปนี้ (อานนท์ อาภาภิรม, 2516: 48)

1. องค์คติ (Concepts) ได้แก่ ความเชื่อ ความคิด ความเข้าใจและอุดมการณ์ต่าง ๆ

2. องค์พิธีการ (Usages) ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณีซึ่งแสดงออกในรูปพิธีกรรมต่าง ๆ

3. องค์การ (Organization) ได้แก่ องค์การ สถาบัน สังคม หรือสโมสร ซึ่งได้ตั้งขึ้นอย่างมีระเบียบและระบบ กล่าวคือ มีกฎเกณฑ์ หรือระเบียบข้อบังคับ

4. องค์วัตถุ (Instrumental and Symbolic Objects) ได้แก่ วัตถุที่มีรูปร่าง จับต้องได้ เรียกว่าวัฒนธรรมทางวัตถุ

ประภาสรี สีนำไฟ (2550: 8-9) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบ ของวัฒนธรรมไว้ ดังนี้

1. องค์วัตถุ (Instrumental and Symbolic Objects) คือ ผลผลิตจากความคิดและศิลปกรรม ได้แก่ สถาปัตยกรรม ภาษา ฯลฯ

2. องค์การ (Organization) คือ ระบบโครงสร้างในสังคม

3. องค์พิธีการ (Usages) คือ ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย

4. องค์คติ (Concepts) คือ ความเชื่อ อุดมคติ ความคิด และความเข้าใจ

ดังนั้น วัฒนธรรมจะต้องมีองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อ หรืออุดมการณ์ การแสดงออกต้องแสดงออกในรูปพิธีกรรมต่าง ๆ โดยมีระเบียบกฎเกณฑ์เป็นข้อบังคับที่คนในสังคม ปฏิบัติสืบต่อกันมา นอกจากนี้วัฒนธรรมบางประเภทจะมีองค์ประกอบที่มีรูปร่างสามารถจับต้องได้

7. สารพื้นฐานทางวัฒนธรรม

ศูนย์ชุมชนส่งเสริมวัฒนธรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการแถลงเรื่องการร่วมกำหนดความมุ่งหมายพื้นฐานทางวัฒนธรรมไว้ 3 ข้อ

1. เอกลักษณ์ของชาติ ได้แก่ ภาษาไทย อักษรไทย วรรณกรรมไทย นาฏศิลป์ไทย ดนตรีไทย สถาปัตยกรรมไทย ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย การช่างฝีมือไทย การอบรมเลี้ยงดูลูกหลานแบบไทย

2. ศักดิ์ศรีของไทย ความดีความงาม ความไพเราะ ความซาบซึ้งตรึงใจ ความอ่อนช้อย ละมุนละไม และความสง่างามภาคภูมิใจของคนไทยทั้งมวล

3. ความมั่นคงของชาติ ได้แก่ ความแน่วแน่ในความเป็นไทย ความนิยมไทย ไม่เอนเอียง ไม่ถูกชักนำง่าย ๆ และความสามัคคีของชนในชาติ (ประกาศรี สี่ห้าไฟ, 2550: 5-6)

8. ความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมกับอารยธรรม

ประกาศรี สี่ห้าไฟ (2550: 8) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดก่อนแล้วขยายตัวขึ้นเป็น อารยธรรม อารยธรรมจึงเป็นการรวมตัวของวัฒนธรรมนั่นเอง นักมานุษยวิทยาจึงถือเอาความเจริญยิ่ง ของวัฒนธรรมเป็นอารยธรรม แต่ความเจริญในทางวัฒนธรรมนั้นมีลักษณะประจำชาติแอบแฝงอยู่ อันถือเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ลักษณะของวัฒนธรรมมีจุดเด่นที่ควรมอง คือ เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เรียนรู้และถ่ายทอดสู่สังคมอย่างเหมาะสมกับวิถีทางการดำรงชีวิต สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตาม ความต้องการ สิ่งที่ยังระงัง คือ บางครั้งการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดจากอิทธิพลของวัฒนธรรมนำไปสู่ การสูญเสียวัฒนธรรมของตนเองไปการเล็งเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ทางสังคม คือ ความสำคัญของชนชาติ

9. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

ลักษณะของวัฒนธรรมประการหนึ่งก็คือ เป็นสิ่งไม่คงที่ ต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงมีดังนี้ (ณรงค์ เสงี่ยมประชา, 2537: 35)

1. การทะนุบำรุงส่งเสริมวัฒนธรรม เพื่อปลูกแต่งวัฒนธรรมของตนให้เจริญงอกงามขึ้น มีการคิดค้นวัฒนธรรมใหม่ มีการปรับปรุงวัฒนธรรมเดิมให้เหมาะกับสังคมปัจจุบันซึ่งล้วนแต่มีผล ต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทั้งสิ้น

2. การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ อันได้แก่ สภาพของดินฟ้าอากาศ ก่อให้เกิดการเสื่อม ของคุณภาพดิน น้ำท่วม ลมพายุ ความแห้งแล้ง มีผลกระทบต่อนักมนุษยประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ เพื่อ ควบคุมสภาพการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เช่น ผลិតปุ๋ย เครื่องปรับอากาศ เป็นต้น

3. การเปลี่ยนแปลงในความต้องการของมนุษย์ โดยปกติมนุษย์มีความต้องการเพิ่มขึ้นเสมอจึงพยายามคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาเป็นผลให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป

4. การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคม สังคมย่อมไม่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่ตลอดเวลา เช่น จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีการแข่งขันกันเพิ่มมากขึ้น มีการขัดแย้งกันทางชนชั้นมากขึ้น มนุษย์จึงต้องหาวิธีการเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นโดยการสร้างกฎระเบียบ ดังนั้นวัฒนธรรมของมนุษย์จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วย

5. การแลกเปลี่ยนหยิบยืมวัฒนธรรม มนุษย์ในสังคมต่างมีการติดต่อสื่อสารอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้การคมนาคมมีความสะดวกรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมจึงเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็ว

6. วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปตามความประสงค์ของผู้มีอำนาจในสังคม เช่น การแต่งกายในสมัยจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม ที่กำหนดให้คนไทยสวมหมวกกะโล่

7. การเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการมองเห็นประโยชน์และความจำเป็นของสิ่งนั้น ๆ ทำให้ผู้คนรับเอาวัฒนธรรมนั้น ๆ มาใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น เมื่อมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นก็จำเป็นต้องอาศัยการผลิตของระบบอุตสาหกรรมเข้ามาช่วย

จากแนวคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาพของการเมืองการปกครอง และจากบุคคลในสังคมเองเพื่อปรับเปลี่ยนให้เกิดความสะดวกเหมาะสมและสนองความต้องการของมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ

10. การธำรงรักษาวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องธำรงรักษาให้สืบทอดต่อไปอย่างต่อเนื่อง ตามแนวทางดังนี้ (สมชัย ใจดี, 2533: 39-40)

1. การสะสม สามารถทำได้ทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นด้านประเพณี วรรณกรรม ศิลปกรรม คุณธรรมและเทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นการเลือกสะสมสิ่งที่ดีงาม เพื่อเป็นเอกลักษณ์ของชาติ และมีการถ่ายทอดเพื่อจะได้เป็นมรดกให้กับคนรุ่นต่อไปได้ปฏิบัติ

2. การสืบต่อทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องของการเรียนรู้จากบุคคลอื่น เป็นการเรียนรู้จากสิ่งที่ดีงามจากบรรพบุรุษ

3. การปรับปรุงและการเผยแพร่ วัฒนธรรมต้องมีการปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพ และมีการเผยแพร่

การธำรงรักษาวัฒนธรรมนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ใช้เป็นเครื่องมือในการธำรงรักษา คือ ภาษา เพราะภาษาจะเป็นสื่อในการทำความเข้าใจและถ่ายทอดวัฒนธรรม ทั้งในด้านการสะสม การสืบทอด การปรับปรุงเผยแพร่ โดยการบอกเล่า การบันทึก การแสดงหรือการปฏิบัติ (ประภาศรี สีหอำไพ, 2538: 40)

เอกสารที่เกี่ยวข้องภาษากับวัฒนธรรม

1. ภาษาเป็นวัฒนธรรมได้อย่างไร

กลุ่มคนที่พูดภาษาเดียวกันมีความผูกพันรักใคร่กลมเกลียวกัน เพราะมีหลายสิ่งหลายอย่าง ร่วมกัน

ฐะปะนีย์ นาครทรรพ (2520: 7) กล่าวว่า ภาษาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสาขาหนึ่ง คือ วัฒนธรรมทางวรรณกรรมและภาษาที่บรรพบุรุษของไทยได้สร้างสมไว้ และถ่ายทอดต่อ ๆ กันมา ตั้งแต่คนรุ่นแรกจนถึงปัจจุบัน จึงถือว่าเป็นเรื่องที่น่าภาคภูมิใจยิ่งนักที่มีภาษาประจำชาติ นิจุพงศ์ ศิริวรรณ (2542: 164) กล่าวว่า ภาษาเป็นเครื่องวัดความเจริญของชาติ ชาติแต่ละชาติมีวัฒนธรรม สูงส่งเพียงใด การใช้ภาษาที่ไพเราะจะทำให้ผู้ใช้ภาษามีจิตใจที่สะอาด วัฒนธรรมจะยืนยงและ มีความเจริญงอกงามได้ก็อยู่ที่มนุษย์มีภาษา ถ้าหากขาดภาษาวัฒนธรรมจะหมดสภาพความก้าวหน้า เพราะการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่กันในสังคม จะทำได้ส่วนใหญ่อยู่ที่ภาษาสำหรับสื่อสารความรู้สึกร่วมกัน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรม

ภาษากับวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม และเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะที่พิเศษ นั่นคือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาแล้วจะไม่สูญหาย และเป็นวัฒนธรรมเดียวที่ใช้ต่อเนื่องยาวนานที่สุด และจะสิ้นสุดก็ต่อเมื่อคนเลิกพูดภาษานั้น พระยาอนุมานราชธน (2499: 25-26) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับถ้อยคำในภาษาไว้ว่า ที่ว่าคำพูดในภาษาจะต้องมีเสียงและความหมายแน่นอน หมายถึงความว่า ใช้กันอยู่ในถิ่นหนึ่ง และในระยะหนึ่งเท่านั้น เพราะถ้าผิดสถานที่หรือผิดระยะเวลา คือ ยุคสมัย เสียงและความหมายของคำที่ว่าแน่นอนอาจเพี้ยนหรือกลายได้ เพราะภาษาก็เหมือนกับสิ่งอื่น ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น จะต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเทศะ เสียงและความหมายของคำในภาษาจะแจ้งกระดังตามตัวทีเดียว หาได้ไม่ จะต้องกลายขยายตัวบ้าง สูญหายบ้าง เกิดใหม่บ้าง อันเป็นไปตามความเจริญและความเสื่อมของภาษาและชาติที่เป็นเจ้าของภาษานั้น ทั้งนี้ก็เพราะผู้ใช้ภาษาหนึ่ง ๆ ไม่ใช่เพียง 2-3 คน แต่ละภาษาก็มีผู้พูดผู้ใช้เป็นจำนวนด้วยแสนด้วยล้าน พวกเหล่านี้ไม่ใช่ว่ามีชาติ ชั่ววรรณะ และความเป็นไปเท่า ๆ กัน ตลอดจนปัญญา ความสามารถความคิดความอ่านและความรู้สึกก็ไม่ทัดเทียมกันอยู่ หรือคบค้าสมาคมกันเป็นพวก ๆ ใกล้เคียง ห่างบ้าง ตามส่วนของสังคม เพราะฉะนั้นภาษาที่ใช้พูดกันแม้ได้ชื่อว่าเป็นภาษาเดียวกัน แต่ก็ผิดเพี้ยนกันไปตามสังคม เกิดเป็นภาษาย่อยเฉพาะเหล่า เป็นภาษาคนชั้นสูง ชั้นกลาง ชั้นต่ำ เป็นภาษาศาสนา ภาษานักปราชญ์ ภาษาหมอความ ภาษาเฉพาะกิจ ภาษาแบบภาษาปาก ภาษาสแลง เป็นต้น ภาษาเหล่านี้ย่อมมีที่ผิดเพี้ยนกันเป็นธรรมดา

ประกาศรี สีนอำไพ (2550: 8-9) กล่าวว่า ภาษากับวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์ที่ต้องส่งเสริมซึ่งกันและกัน เพราะภาษาบันทึกวัฒนธรรมเก็บรวบรวมไว้ ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญ สามารถสะท้อนวัฒนธรรมเจ้าของภาษา การเรียนรู้วัฒนธรรมล้วนต้องผ่านภาษา ภาษาจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม

บุญยงค์ เกศเทศ (2548: 2) กล่าวว่า การใช้ภาษามีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตในสังคม เพราะภาษาสามารถเป็นการสื่อสารถ่ายทอดมรดกของสังคมต่อ ๆ กันมา ความรู้แขนงต่าง ๆ ที่บรรพชนได้ค้นพบนับเป็นพัน ๆ ปีมาแล้วนั้น ได้ถ่ายทอดมาสู่คนรุ่นเราในช่วงเวลาอันเล็กน้อยก็เพราะใช้ภาษาเป็นเครื่องมือ นอกจากนี้ภาษายังสร้างสติปัญญาให้แก่มนุษย์มีความเป็นอยู่แตกต่างไปจากสัตว์ ภาษาเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถแสดงความคิด ความรู้สึก ความเข้าใจให้ปรากฏออกมา อาจกล่าวได้ว่า วิถีชีวิตแห่งอดีตขยายมาสู่ปัจจุบัน และส่งต่อไปสู่นาคตอันไม่มีที่

สิ้นสุดนั้น ก็ด้วยมีภาษาเป็นองค์ประกอบสำคัญ ภาษาจึงเป็นสื่อสำคัญที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสัมพันธ์ติดต่อกันและกัน ภาษาดั้งเดิมของมนุษย์เกิดขึ้นจากความจำเป็นในการทำมาหากินต้องมีการร่วมมือกันอย่างรวดเร็ว และประสานงานกันอย่างใกล้ชิดจึงสร้างภาษาขึ้นใช้ ภาษาจึงช่วยให้เราเรียนรู้วัฒนธรรมของเผ่าชนได้อย่างละเอียด กล่าวได้ว่า ภาษาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้น เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตในสังคม โดยกำหนดเสียงเป็นสัญลักษณ์แทนความหมายเพื่อสื่อความเข้าใจ ภาษาของแต่ละกลุ่มชนได้สมมติเรียกสิ่งต่าง ๆ ด้วยถ้อยคำที่ผิดไป ตามข้อตกลงและยอมรับร่วมกัน และมีการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งเสมอ ภาษามีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งในแง่เสียง ความหมาย และการใช้คำ

วิไลพร ธนสุวรรณ (2536: 4) อธิบายว่า เมื่อพิจารณาคำสองคำระหว่าง “ภาษา” กับ “วัฒนธรรม” แล้วกล่าวได้ว่า ภาษาและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่คู่กันมาโดยตลอดเพราะวัฒนธรรมเป็นบ่อเกิดภาษา ในขณะที่เดียวกันภาษาเป็นสื่อที่ใช้แสดงออกซึ่งวัฒนธรรม เราไม่สามารถแยกคำสองคำนี้ออกจากกันได้ ดังกล่าวของ Hockelte (1972) นักมานุษยวิทยาที่ว่า “การศึกษาวรรณกรรมโดยธรรมชาติจากการใช้ภาษาก็เหมือนตาบอด และการศึกษาภาษาโดยไม่มีความรู้ที่เหมือนกับ” คนเป็นหมัน” ดังนั้น ภาษาจึงเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงอดีตมาสู่ปัจจุบันและอนาคตให้คนเราได้เข้าใจและรู้จักสิ่งที่ผ่านมาแล้ว และในขณะที่เดียวกันภาษาเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในแต่ละสังคมอันได้แก่ ความเป็นอยู่ ความคิด ค่านิยม ตลอดจนสภาพสังคม นอกจากนี้ภาษายังเป็นเครื่องมือที่ระดับวัฒนธรรมในสังคม ชี้ให้เห็นความแตกต่างทางวัฒนธรรมในลักษณะต่าง ๆ ทั้งในด้านความรู้ ความคิด ตลอดจนทัศนคติ และประการสุดท้ายภาษาเป็นวัฒนธรรมเนื่องจากวัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมมนุษย์ ถ่ายทอดสืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นหนึ่ง โดยมีการปรับปรุง แก้ไข เพื่อให้เหมาะสมกับกาลเวลาและสภาพสังคมที่ได้รับ

นิจพงศ์ ศรีวรรณ (2542: 167-169) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กัน ดังนี้ คือ

1. คนในชาติสื่อสารกันรู้เรื่องและเข้าใจก็เพราะตกลงใช้สัญลักษณ์ทางภาษาที่เป็นแบบเดียวกัน ภาษาจึงเป็นวัฒนธรรม สัญลักษณ์ที่คนในแต่ละชาติต้องเรียนรู้เพื่อรักษาเอกลักษณ์ของชาติ ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

2. ภาษาเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้า หรือความล้าหลังของวัฒนธรรมชาติใด มีทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง แสดงว่าชาตินั้นมีวัฒนธรรมสูง เพราะสามารถบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ภายในชาติ ไว้เป็นหลักฐานให้คนในชาติและคนต่างชาติศึกษาได้

3. ภาษาเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้านวัฒนธรรมของสังคมแต่ละยุคมาตามลำดับ ในสมัยที่มนุษย์ยังไม่เจริญก็ใช้อักษรภาพแทนตัวหนังสือ

4. ภาษาเป็นเครื่องมือถ่ายทอดวัฒนธรรมของชาติมิให้สูญหาย โดยจารึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ พงศาวดาร ตำนาน กฎหมาย วรรณคดี จดหมายเหตุ ตำรา เป็นต้น ภาษาจึงช่วยจรรโลงวัฒนธรรมของชาติไว้

5. ภาษาเป็นเครื่องสะท้อนชีวิตของคนในชาติแต่ละชาติว่ามีสภาพความเป็นอยู่ ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนประเพณีต่าง ๆ มีความเป็นมาอย่างไร สิ่งเหล่านี้ศึกษาได้จากวรรณคดี เพลง นิทานพื้นบ้าน บทกล่อมเด็ก หนังสือประวัติศาสตร์ เป็นต้น

6. ภาษาเป็นเครื่องแสดงความเป็นระเบียบเรียบร้อยของคนในชาติ คนทุกคนต้องใช้ภาษาเดียวกัน จึงจะเข้าใจกันได้ ใช้ภาษากลางเป็นภาษาราชการ ถ้าต่างคนต่างใช้ภาษาถิ่นจะก่อให้เกิดปัญหาความไม่เข้าใจกัน ทำให้ไม่มีแบบแผนที่ดี ความไม่มีระเบียบก็จะเกิดขึ้น ภาษา ก็จะไม่เป็นวัฒนธรรม

7. ภาษาเป็นสิ่งที่ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพื่อให้ก้าวหน้าทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ คำบางคำมีใช้มากมาย เช่น คำว่า ตาย มรณะ ถึงแก่กรรม สิ้นชีพ สวรรคต สิ้นชีพิตักษัย สิ้นลม ปราณ ล้ม ฯลฯ เวลาจะใช้ต้องรู้จักเลือก คำมาใช้ให้เหมาะสมกับเหตุการณ์และฐานะของบุคคล ถ้าใช้ได้ถูกต้องก็นับว่าใช้เป็น และเป็นผู้มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาไทย

8. ภาษาบางภาษาใช้กันมากจนได้รับการยกย่องให้เป็นภาษาสากล คือ ภาษาอังกฤษ แสดงให้เห็นถึงความมั่นคง ความพร้อมเพียง ภาษาจึงเจริญไปไกลและเป็นความจริง เพราะอังกฤษมีเมืองขึ้น เมืองเหล่านี้ต้องใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร

9. ภาษาเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน เห็นได้จากการแสดงของแต่ละชาติ ไม่ว่าจะเป็นในด้านกีฬาหรือการบันเทิง เมื่อต่างฝ่ายต่างเห็นดีงามก็จะจดจำทำทางไปฝึกฝนกัน

10. วรรณคดีแต่ละชาติเป็นเครื่องชี้ถึงวัฒนธรรมของชาติในแต่ละยุคว่ามีความเป็นอยู่อย่างไร

ภาษากับวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ได้ แต่ละชาติจะรู้จักวัฒนธรรมของกันและกัน ได้ก็ โดยการศึกษาภาษาของชาตินั้น ๆ ก่อน จะได้ปรับตัวให้เข้ากับชนบประเพณีวัฒนธรรมของบ้านเมือง ที่ตนจะเกี่ยวข้องด้วย

จากที่ผู้เชี่ยวชาญได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างภาษาวัฒนธรรมข้างต้นดังกล่าวนี้พบว่า ภาษาเป็นวัฒนธรรมสาขาหนึ่ง และวัฒนธรรมเป็นบ่อเกิดของภาษา ดังนั้นภาษาจึงมีความสำคัญ ในฐานะเป็นเครื่องมือเรียนรู้วัฒนธรรมเพื่อดำรงรักษา ถ่ายทอด ส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรม ถึงแม้ภาษากับวัฒนธรรมจะสัมพันธ์กับภาษาหนึ่งภาษา ชนชาติที่พูดภาษาคนละตระกูลอาจมี วัฒนธรรมต่างกัน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาษาและวัฒนธรรม ทั้งในประเทศไทยและประเทศ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่า มีความหลากหลาย และเชื่อมโยงกันอย่างน่าสนใจ ผู้วิจัยจะใช้เป็นแนวทางในการศึกษาภาษากับวัฒนธรรมที่ปรากฏ ในนิทานพื้นบ้าน จังหวัดนครราชสีมาประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์ แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวต่อไป

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคำ สำนวน และโวหาร

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคำ

1.1 ความหมายของคำ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปีพุทธศักราช 2542 (2546: 248) ได้กล่าวถึง “คำ” หมายถึง เสียงพูด, เสียงที่เปล่งออกมาครั้งหนึ่ง ๆ, เสียงพูดหรือลายลักษณ์อักษรที่เขียนหรือ พิมพ์ขึ้นเพื่อแสดงความคิดเห็น โดยปกติถือว่าเป็นหน่วยเล็กที่สุดที่มีความหมายในตัว ส่วนพระยา อุปกิจศิลปสาร (2507: 19) ได้กล่าวไว้ในหนังสือหลักภาษาไทยว่า คำ คือ เสียงที่พูดออกมาได้

ความอย่างหนึ่งตามความต้องการของผู้พูด จะเป็นกี่ยางค์ก็ตามเรียกว่าคำหนึ่ง สำหรับ กองเทพ เคลือบพณิชกุล (2544: 25) ได้กล่าวไว้ในหนังสือการเขียนเชิงปฏิบัติการว่า คำ เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลมากในการใช้ภาษา คำอาจก่อให้เกิดความรู้สึกกระทบกระเทือนอารมณ์ผู้อ่านอย่างรุนแรง บางครั้งคำจะปลุกเร้ามนคติให้บังเกิดความอีกเหิมกระตือรือร้น บางครั้งอาจจะให้ความรู้สึกที่สดชื่น กระชุ่มกระชวย ในขณะที่บางครั้งอาจทำให้เกิดความเศร้าสะเทือนใจ คำให้ทั้งความรู้สึกที่เป็นสุข และความปวดร้าวระทมทุกข์ นอกจากนี้ สิริวรรณ นันทจันฑุล (2551: 46-49) ได้กล่าวไว้ในหนังสือภาษาไทยเพื่อการสื่อสารเกี่ยวกับ “คำ” ว่าหมายถึง เสียงที่เปล่งออกมาแล้วมีความหมายซึ่งเกิดจากการประสมเสียงพยัญชนะ เสียงสระ และเสียงวรรณยุกต์ ส่วนเมื่อเขียนรูปคำที่ปรากฏตามเสียง เรียกว่า “การประสมอักษร” คือ การนำรูปพยัญชนะ รูปสระ รูปวรรณยุกต์ มาประสมกันให้เกิดเป็นคำ

ดวงใจ ไทยอุบุญ (2552: 85-89) ได้กล่าวว่า ความหมายของคำอาจแยกพิจารณาได้ 2 ประการ คือ 1) ความหมายเฉพาะคำ หมายถึง คำที่มีความหมายได้หลายอย่าง เช่น หัว อาจหมายถึง ส่วนบนสุดของร่างกาย หรืออาจหมายถึงส่วนหนึ่งของพืชที่อยู่ในดิน 2) ความหมายเทียบเคียงกับคำอื่น คือการนำถ้อยคำในภาษามาเปรียบเทียบกับในแง่ต่าง ๆ คือ อาจมีความหมายเหมือนกัน ความหมายร่วมกัน และความหมายแคบกว้างต่างกัน

รสริน ดิษฐบรรจง (2552: 39) กล่าวว่า คำ คือ หน่วยสำคัญในภาษาที่ใช้สื่อความหมายระหว่างบุคคลในสังคม คำมีอิทธิพลต่อการใช้ภาษา อาจทำให้ผู้ฟังรู้สึกเป็นสุขหรืออาจก่อให้เกิดความบาดหมางกันได้

1.2 ชนิดของคำ

สิริวรรณ นันทจันฑุล (2551: 48-49) กล่าวว่า การจำแนกชนิดของคำมีหลายลักษณะ ทั้งนี้อยู่ที่เกณฑ์การแบ่ง ในบทเรียนนี้จะแบ่งชนิดของคำโดยใช้ความหมายของคำเป็นเกณฑ์ ซึ่งแบ่งได้ 2 ประเภท ใหญ่ ๆ คือ คำที่มีความหมายตรง และคำที่มีความหมายโดยนัย

1. คำที่มีความหมายตรง หมายถึง คำที่มีความหมายตามคำศัพท์ที่ปรากฏ เช่น คำว่า “กิน” หมายถึง อาการเคี้ยวอาหารแล้วกลืนลงคอ คำว่า “เสื่อ” หมายถึง สัตว์ประเภทกินเนื้อเป็นอาหาร มีลักษณะนิสัยดุร้าย คำที่มีความหมายตรงยังแบ่งได้อีก 2 ลักษณะได้แก่ คำที่มีความหมายเดียว และคำที่มีหลายความหมาย

1.1 คำที่มีความหมายเดียว หมายถึง คำหนึ่งคำมีความหมายหนึ่งความหมาย ซึ่งผู้สื่อสารควรเลือกใช้คำให้ตรงความหมายที่ต้องการส่งไปยังผู้รับสาร และผู้รับสารต้องเข้าใจความหมายของคำเหล่านั้นให้ถูกต้อง ตัวอย่างคำที่มีความหมายเดียว เช่น กระจาด หมายถึง ภาชนะสาน รูปเตี้ย ๆ ปากกว้าง ก้นสอบ คำที่มีความหมายหลายความหมาย หมายถึง คำหนึ่งคำที่มีความหมายหลายความหมาย ซึ่งความหมายของคำนั้นจะเปลี่ยนไปตามข้อความแวดล้อมหรือบริบทของคำนั้น

ตัวอย่างเช่น

1. เธอได้รับมรดกตกทอดจากพ่อแม่
(ทอด หมายถึง ระยะเวลาหรือหลายระยะ ต่อเนื่องกัน)
2. ผู้หญิงมักเดินทอดน่อง
(ทอดน่อง หมายถึง อาการที่เดินช้า ๆ ตามสบาย)

1.2 คำที่มีความหมายโดยนัย หมายถึง คำที่มีความหมายอื่นซึ่งไม่ตรงตามศัพท์แฝงอยู่ ทั้งนี้ผู้รับสารจะต้องแปลความหมายจากบริบททางภาษาหรือใช้ประสบการณ์เชื่อมโยงเพื่อทำความเข้าใจคำนั้น

ตัวอย่างเช่น

1. พ่อค้าคนกลางทำตัวเป็นเสือนอนกิน
เสือนอนกิน หมายถึง คนที่ได้รับผลประโยชน์หรือผลกำไร โดยไม่ต้องลงทุนลงแรง
2. สุชาติได้รับฉายาจากเพื่อน ๆ ว่าเป็นเสื่อผู้หญิง
เสื่อผู้หญิง หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถหรือเชี่ยวชาญการทำให้ผู้หญิงรัก ทำให้ผู้หญิงชอบ

1.3 การเลือกใช้คำ

รสริน ดิษฐบรรจง (2552: 43-51) ได้กล่าวไว้ในหนังสือการเขียนว่า การเลือกใช้คำ คือ การพิจารณาเลือกคำที่มีอยู่มากมายมาใช้ให้ถูกต้องตรงตามความหมายที่แท้จริง ถูกต้องตรงตามบริบท เหมาะสมกับกาลเทศะ โอกาส เวลาและสถานที่

ปัจจัยที่นำมาพิจารณาในการเลือกใช้คำมีดังต่อไปนี้ (คณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542: 21-26)

1. ความถูกต้อง
2. ความชัดเจน
3. ความสละสลวย

1.3.1 ความถูกต้อง

การใช้ภาษาควรระมัดระวังให้ถูกต้อง ทั้งในด้านความหมายและหน้าที่ของคำ รวมทั้งกาลเทศะ ระดับภาษา ตลอดจนการสะกดคำผิดพลาด เนื่องจากเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสื่อความหมาย การเลือกใช้คำให้ถูกต้องมีหลัก ดังนี้

ก. การใช้คำให้ถูกความหมาย

การใช้คำให้ถูกความหมาย คือ การเลือกใช้คำที่มีความหมายตรงตามบริบท หากคำที่ต้องการใช้นั้นมีหลายความหมาย ผู้เขียนควรตรวจสอบความหมายที่ถูกต้องให้ตรงตามรูปประโยค การเลือกใช้คำผิดความหมายอาจเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น คำนั้นมีหลายความหมาย การไม่รู้ความหมายที่แท้จริงของคำนั้น คำทั้งสองมีเสียงใกล้เคียงกันหรือคำทั้งสองมีความหมายคล้ายกัน ซึ่งผู้เขียนควรตรวจสอบความถูกต้องจากพจนานุกรมก่อนนำมาใช้

ตัวอย่างคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน

คำ

ความหมาย

1. กบ-กลบ

กบ-เต็ม

กลบ-ปิดบัง

2. จุกจิก-จุกจิบ

จุกจิก-จู้จี้

จุกจิบ-กินพรว้าเพรื่อที่ละเล็กละน้อย

ข. การใช้คำให้ถูกตำแหน่ง

ภาษาไทยเป็นภาษาตระกูลคำโดด คำในภาษาไทยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงรูปศัพท์เพื่อทำหน้าที่ต่าง ๆ ในประโยค เช่นเดียวกับภาษาตระกูลวิภัติปัจจัย เช่น ภาษาบาลี-สันสกฤต หรือภาษาอังกฤษ ดังนั้นการเลือกใช้คำให้ถูกต้องตรงตามตำแหน่งจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะหากวางผิดตำแหน่งอาจทำให้ความหมายเปลี่ยนไปได้ เช่น พี่ที่นั่ง กับน้องตีพี่ ประธานในประโยคกับกรรมมีความหมายต่างกันอย่างสิ้นเชิง ประโยคแรก ประธาน คือ พี่ กรรม คือ น้อง ส่วนประโยคที่ 2 ประธาน คือ น้อง กรรม คือ พี่ ความหมายที่แตกต่างกันนี้ เนื่องมาจากการวางคำในตำแหน่งต่างกัน จึงทำให้ความหมายของคำเปลี่ยนไปเช่นเดียวกับการวางตำแหน่งคำขยาย ตามหลักไวยากรณ์ไทย คำขยายต้องวางไว้หลังคำที่ถูกขยาย

ตัวอย่างเช่น

เสียงรถสามล้อดังตุ๊กตุ๊กที่นาน ๆ ครั้งจะมีผ่านมา

จากตัวอย่าง “นาน ๆ ครั้งจะมีผ่านมา” เป็นกลุ่มคำที่ทำหน้าที่ขยาย “สามล้อ” จึงควรย้ายนาน ๆ ครั้งจะมีผ่านไปไว้ ในตำแหน่งที่ถูกต้อง ประโยคข้างต้นควรเปลี่ยนเป็น

เสียงรถสามล้อที่นาน ๆ ครั้งจะมีผ่านมาดังตุ๊กตุ๊ก

ค. การใช้คำให้ถูกระดับภาษา

ระดับภาษา คือ การใช้ภาษาให้แตกต่างกันตามโอกาสกาลเทศะและบุคคล ภาษาไทยเป็นภาษาที่มีคำใช้มากมาย และมีการแบ่งระดับขึ้นในการใช้ให้แตกต่างกัน คำที่มีความหมายเดียวกัน อาจมีรูปลักษณะของคำแตกต่างกัน และเลือกใช้กับบุคคลที่ต่างระดับกันด้วย เช่น คำว่า “กิน” คนชั้นสามัญใช้ กิน ทาน รับประทาน หากต้องการแสดงอารมณ์ความรู้สึก ใช้เป็นภาษาพูด ใช้ว่า เขมือบ สวาปาม ยัด เมื่อใช้กับพระสงฆ์ ใช้ว่าฉัน และหากต้องการใช้กับพระบรมวงศานุวงศ์ จะใช้ เสวย คำว่า “ตาย” คนชั้นสามัญ ใช้ว่า เสียชีวิต ถึงแก่กรรม เมื่อต้องการแสดงอารมณ์ความรู้สึก ใช้ในภาษาพูดหรือใช้ในบทสนทนาในเรื่องสั้น นวนิยาย อาจใช้ว่า ม่องเพ่ง ชี้แจงแก่ แต่หากนำมาใช้กับเจ้านาย และพระบรมวงศานุวงศ์ ก็จะมีระดับในการใช้ไม่เหมือนกัน กล่าวคือ สวรรคต ใช้กับพระราชาและพระราชินี ล้นพระชนม์ ใช้กับพระราชวงศ์ชั้นสมเด็จเจ้าฟ้าลงมา ล้นชีพิตักษัย ใช้กับหม่อมเจ้า เป็นต้น ผู้เขียนควรระวังในการเลือกใช้คำให้ถูกระดับภาษา

ตัวอย่างเช่น

บิดาอยากให้ฉันเป็น**แพทย์**แต่**แม่**อยากให้ฉันเป็น**แอร์** ฉันไม่รู้จะปฏิบัติตามความต้องการของใครดี

จากตัวอย่างข้างต้นใช้ระดับภาษาต่างกัน กล่าวคือ ใช้ทั้งภาษาทางการ และภาษาพูดในประโยคเดียวกัน ผู้เขียนควรเปลี่ยนคำให้ถูกต้อง โดยหากต้องการให้ประโยคมีความเป็นทางการ ควรเปลี่ยน คำว่า แม่ เป็น มารดา เพื่อให้สอดคล้องกับบิดา และเปลี่ยนคำว่า แอร์ เป็น พนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน เพื่อให้สอดคล้องกับคำว่า แพทย์ แต่หากต้องการให้ประโยคข้างต้นเป็นประโยคภาษาพูด ควรเปลี่ยนคำว่า บิดา เป็น พ่อ และเปลี่ยนคำว่า แพทย์ เป็น หมอ

ง. การใช้คำให้ถูกต้องตามการสะกด

การสะกดคำให้ถูกต้องเป็นพื้นฐานสำคัญในการเขียน ผู้เขียนพึงตระหนักถึงความสำคัญนี้และตรวจสอบตัวสะกดการันต์ของงานเขียนก่อนเผยแพร่ออกไปเพราะการสะกดคำผิดเพียง 1 ตัวอาจทำให้ข้อความนั้นสื่อความหมายต่างไปได้ เนื่องจากคำในภาษาไทย คำที่

สะกดต่างกันย่อมมีความหมายต่างกัน โดยเฉพาะคำพ้องเสียง บางคำเมื่อเปลี่ยนแปลงตัวอักษรในคำ ความหมายก็เปลี่ยนไป เช่น ชน ชล ชนม์ เป็นต้น

การสะกดคำผิดอาจเกิดขึ้นได้ทั้งที่ผู้เขียนอาจจะไม่ตั้งใจ อาจเกิดจากความเผอเรอ ความไม่รู้ หรือการเข้าใจผิดแต่เริ่มต้นเพราะสับสนในการออกเสียง ดังนั้นผู้เขียนพึงตรวจสอบความถูกต้องของตัวสะกดการันต์จากพจนานุกรม

ตัวอย่างเช่น

คำสะกดถูก

เผอเรอ

อาพาธ

คำสะกดผิด

เปลอเรอ

อาพาท

1.3.2 ความชัดเจน

การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารควรคำนึงถึงความหมายที่ชัดเจนกระชับแจ่มแจ้งในเนื้อความ เพื่อมิให้ผู้อ่านเกิดความสับสนหรือเข้าใจผิดหรือไม่เข้าใจเลย ความไม่ชัดเจนอาจเกิดจากสาเหตุหลายประการด้วยกัน ดังนี้

ก. การใช้คำที่มีความหมายโดยนัย

คำที่มีความหมายโดยนัย คือ คำที่มีความหมายไม่ตรงตามรูปศัพท์ที่ปรากฏ แต่จะมีความหมายใหม่ซึ่งเกิดจากการนำลักษณะเด่นของสิ่งที่ใช้เรียกคำคำนั้นมาใช้เป็นความหมายเชิงอุปมา การเข้าใจความหมายโดยนัยต้องอาศัยประสบการณ์หรือการรับรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน ดังนั้นผู้ที่มีประสบการณ์ในชีวิตมาก เช่น ผู้ใหญ่จะเข้าใจความหมายโดยนัยได้มากกว่าเด็ก

ตัวอย่างเช่น

อย่ามาทำตัวเป็นแม่ค้ำแถวนี้ละ

คำว่า แม่คำ ในประโยคข้างต้น หากเป็นเด็กที่มีประสบการณ์ในชีวิตน้อย อาจจะเข้าใจว่าเป็น ผู้ที่ขายของในตลาด ซึ่งเป็นคำความหมายตรง แต่ในความเป็นจริงแล้ว ประโยคนี้ แม่คำ มีความหมายโดยนัยถึงคนที่มีกิริยาไม่สุภาพ ปากจัด

ข. การใช้คำกำกวม

คำกำกวม คือ คำที่มีความหมายไม่ชัดเจน คลุมเครือ หรือมีหลายนัย การใช้คำกำกวมทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้ เนื่องจากสามารถตีความหมายได้หลายแง่

ตัวอย่างเช่น

ตุ๊กวิ่งชนตึกจนหล่นแขนถลอก

ประโยคข้างต้นอาจหมายความว่า ตุ๊กเป็นคนบาดเจ็บ หรือตุ๊กเป็นคนบาดเจ็บก็ได้ คำกำกวมเช่นนี้อาจแก้ไขด้วยการเติมคำให้ชัดเจน เช่น ตุ๊กวิ่งชนตึกจนตึกหล่นแขนถลอก

ค. การใช้คำย่อ

คำย่อ คือ คำที่นำตัวอักษรด้านหน้าของคำเต็มมาใช้เป็นสัญลักษณ์ และใช้เครื่องหมายมหัพภาคกำกับไว้หลังอักษร เพื่อความสะดวกในการสื่อสารที่ต้องการความกระชับและรวดเร็ว แต่ข้อผิดพลาดก็อาจเกิดขึ้นได้ง่าย หากผู้ใช้ใช้คำย่อที่ไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม เช่น สบมยห. หมายถึง สบายมากอย่าห่วง การใช้คำย่อจึงควรใช้เฉพาะคำที่เป็นทางการ เป็นที่เข้าใจโดยทั่วไป และเลือกใช้ในโอกาสอันเหมาะสม หากใช้คำเต็มยาวได้ก็ควรใช้เพราะจะสื่อความได้ดีกว่า

ตัวอย่างเช่น

คำย่อ	คำเต็ม
จยย.	รตจักรยานยนต์
กทม.	กรุงเทพมหานคร

ง. การใช้คำภาษาต่างประเทศ

คำภาษาต่างประเทศ คือ คำยืมจากชาติต่าง ๆ ที่คนไทยนำมาใช้โดยเขียนด้วยตัวอักษรไทย แต่ออกเสียงเหมือนคำในภาษาต่างประเทศนั้น ๆ ใช้เพื่อเรียกสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นใหม่แต่ยังไม่มีคำศัพท์บัญญัติใช้ คำภาษาต่างประเทศเหล่านี้ควรใช้เท่าที่จำเป็น หากมีคำศัพท์บัญญัติใช้อยู่แล้ว ก็ควรใช้คำไทยเพื่อความสละสลวยในการใช้ภาษาและยังเป็นการอนุรักษ์เอกลักษณ์ทางภาษาของชาติอีกด้วย

ตัวอย่างเช่น

ขอรีนะคะ ฉันไม่ทันระวัง ไม่เห็นว่าคุณเดินมา ควรแก้เป็น ขอโทษนะคะ
ฉันไม่ทันระวัง ไม่เห็นว่าคุณเดินมา

1.3.3 ความสละสลวย

การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารนอกจากจะคำนึงถึงความถูกต้องในการเลือกใช้แล้ว ผู้เขียนต้องคำนึงถึงความสละสลวยของถ้อยคำที่นำมาใช้ โดยต้องมีความไพเราะ เหมาะสมกับบริบท น่าอ่านและน่าฟัง การใช้คำเพื่อให้เกิดความสละสลวยมีข้อควรพิจารณา ดังนี้

ก. ความกระชับ

ความกระชับในการใช้ภาษา ไม่ใช่การเลือกสรรคำสั้น ๆ แต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึงความหมายด้วยว่าตรงหรือใกล้เคียงกับความหมายที่ต้องการ ความกระชับ

ในที่นี้ หมายถึง การใช้คำที่กะทัดรัด ไม่เยิ่นเย้อ ไม่ใช้คำฟุ่มเฟือย คำที่ไม่จำเป็นในประโยค หากสามารถตัดได้ก็ควรตัดออก เพื่อให้ข้อความกระชับ มีความสละสลวยมากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างเช่น

เรื่องนี้เราได้**ทำการศึกษา**มาเป็นเวลานาน

“**ทำการ**” เป็นคำฟุ่มเฟือย หากตัดออกก็ไม่ทำให้เสียความ

ข. ศักดิ์ของคำ

ศักดิ์ของคำ คือ ระดับของคำที่ผู้เขียนพึงเลือกใช้ให้เหมาะสม หลักสำคัญคือ เมื่อประโยคใช้คำระดับใด ก็จำเป็นต้องเลือกสรรคำให้มีศักดิ์ของคำอย่างเดียวกัน หรือระดับของคำเหมือนกัน ดังตัวอย่าง ประเทศแถบยุโรปมีสถานที่ให้เที่ยว**ชม**หลายแห่งล้วนแต่**น่าทัศนา** ทั้งนั้น สังเกตได้ว่า ประโยคข้างต้นใช้คำที่มีศักดิ์ของคำต่างกัน กล่าวคือ ใช้คำว่า “ชม” และ “ทัศนา” ในประโยคเดียวกัน ทำให้ประโยคไม่สละสลวย ดังนั้นควรแก้ไขให้ถูกต้อง เป็นประเทศแถบยุโรปมีสถานที่ให้เที่ยว**ชม**หลายแห่งล้วนแต่**น่าดู**ทั้งนั้น

ค. การหลាកคำ

การหลាកคำ คือ การเลือกใช้คำที่มีรูปศัพท์ต่างกัน แต่ความหมายคล้ายกัน หรือเลี่ยงการใช้คำเดิมซ้ำ ๆ เพื่อให้ข้อความไม่จำเจ

ตัวอย่างเช่น

สุนทรี**พอใจ**กับการเดินชมสวนดอกไม้ **พอใจ**ที่ได้ชม

งานศิลปะ และ**พอใจ**ที่ได้พูดคุยกับผู้ที่มาเที่ยวชมงาน

จากประโยคข้างต้นใช้คำว่า “พอใจ” ถึง 3 ครั้ง จึงทำให้ประโยคไม่สละสลวย ผู้เขียนควรเลี่ยงโดยใช้การหลាកคำ ดังนี้

สุนทรีมีความสุขกับการเดินชมสวนดอกไม้ **สุขใจ**ที่ได้ชมงานศิลปะ และ **พอใจ**ที่จะพูดคุยกับผู้ที่มาเที่ยวชมงาน

ง. สมัยนิยม

สมัยนิยม คือ ความนิยมในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ในการเลือกใช้ภาษานั้น ผู้เขียนพึงคำนึงถึงการเลือกใช้คำให้เหมาะสมกับยุคสมัย กล่าวคือ คำที่เคยนิยมในอดีต ก็ไม่ควรนำมาใช้ในปัจจุบัน เพราะอาจทำให้คนส่วนมากไม่เข้าใจได้

ตัวอย่างเช่น

คำพ้องสมัย	ความหมาย
อ้าแดง	ค่าน้ำหน้าซื้อหญิงสามัญ
เรียม	คำแทนตัวผู้พูด

การเลือกใช้คำให้เหมาะสมกับสมัยนิยม นอกจากจะสื่อความได้อย่างชัดเจนแล้ว ยังให้เกิดความสละสลวย ทำให้การสื่อสารในครั้งนั้น ๆ ประสบความสำเร็จอีกด้วย

2. ไวยากรณ์

2.1 ความหมายของไวยากรณ์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 1090) ได้ให้ความหมายของไวยากรณ์ หมายถึง ชั้นเชิงหรือสำนวนแต่งหนังสือหรือพูด เช่น มีไวยากรณ์ ถ้อยคำที่เล่นเป็นสำบัดสำนวน

รสริน ดิษฐบรรจง (2552: 69) ได้กล่าวไว้ในหนังสือการเขียนว่า ไวยากรณ์เป็นกลวิธีการใช้ภาษาที่แบบคายของคนไทย อันแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาการใช้ภาษาที่สะท้อนเอกลักษณ์ของชาติ

ชำนาญ รอดเหตุภัย (2552: 82) ได้กล่าวไว้ในหนังสือสัมมนาการใช้ภาษาไทยในปัจจุบันว่า โวหาร หมายถึง กลวิธีในการใช้ภาษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ในการใช้ภาษา ไม่ว่าจะเป็นภาษาพูดหรือภาษาเขียน ผู้ใช้ภาษาย่อมจะต้องใช้ “กลวิธี” หรือ “โวหาร” ทั้งสิ้น หากผู้ใช้ภาษามีกลวิธีที่แยบคาย จลลัดในการเลือกสรรคำ เนื้อความ และประโยคมาใช้อย่างเหมาะสม ก็ย่อมก่อให้เกิดความประทับใจ และทำให้บรรลุความมุ่งหมายของการใช้ภาษาในครั้งนั้น

สังวาล คงจันทร์ (2538: 3) ได้กล่าวไว้ในหนังสือการใช้ภาษาไทยว่า โวหาร คือ การใช้ถ้อยคำอย่างมีชั้นเชิงในการเขียน เพื่อมุ่งให้ผู้อ่านเข้าใจและรับรู้สารที่เป็นความรู้ ความคิด ประสพการณ์ หรือเรื่องที่เกิดจากจินตนาการ ได้ตรงตามจุดมุ่งหมายที่ผู้เขียนต้องการจากการศึกษา ความหมายของโวหาร สรุปได้ว่า โวหาร หมายถึง การใช้ถ้อยคำในการสื่อสารอย่างมีศิลปะ มีชั้นเชิง เพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจเรื่องราว ความคิด ประสพการณ์ ตลอดจนเกิดจินตภาพและอารมณ์ คล้อยตามกับผู้ส่งสารต้องการของคนไทย อันแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาการใช้ภาษาที่สะท้อนเอกลักษณ์ของชาติ

2.2 ประเภทของโวหาร

บุปผา บุญทิพย์ (2550: 130-139) ได้กล่าวไว้ในหนังสือการเขียนว่า โวหารในภาษาไทย แบ่งเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1. บรรยายโวหาร
2. พรรณนาโวหาร
3. เทศนาโวหาร
4. สาธกโวหาร
5. อุปมาโวหาร

ซึ่งโวหารแต่ละประเภทมีรายละเอียดดังนี้

1. บรรยายโวหาร คือ โวหารที่ใช้อธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ตามลำดับ เหตุการณ์ หรือ ใช้บอกเล่า เล่าเรื่องประสพการณ์ความรู้ต่าง ๆ การเขียนบรรยายโวหารจะใช้ภาษาตรงไปตรงมา ชัดเจน รวบรัด เหมาะกับข้อเขียนประเภทอธิบายให้ความรู้ การเล่านิทาน การเขียนประวัติศาสตร์ ตำรา ตำนาน การเขียนรายงาน เป็นต้น

2. พรรณนาโวหาร คือ กระบวนการเขียนที่ใช้ถ้อยคำสละสลวยละเอียดลออ เพื่อให้เห็นภาพที่บรรยายชัดเจน ให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์คล้อยตาม เกิดจินตนาการ ชาบซึ่ง ประทับใจ มักใช้กับเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการชมความงามของสถานที่ บุคคล ธรรมชาติ หรือพรรณนาอารมณ์ ลักษณะของบุคคล หรืออาจพรรณนาให้เห็นความน่าเกลียด น่ากลัว น่าขยะแขยง ก็ได้

3. เทศนาโวหาร คือ ข้อความที่ชักจูงโน้มน้าวใจให้ผู้อ่านคล้อยตามจะใช้กับเรื่องปลุกใจ แนะนำ สั่งสอน โน้มน้าวใจ เป็นต้น เทศนาโวหารจึงมักมีสาธกโวหาร อุปมาโวหาร หรือโวหารแบบพรรณนา มาช่วยให้เกิดความชัดเจน จูงใจ และจะให้เหตุผลประกอบ

4. สาธกโวหาร คือ โวหารที่มุ่งให้ความชัดเจนโดยการยกตัวอย่าง ซึ่งจะไปเสริมโวหารชนิดอื่น ๆ เช่น เสริมเทศนาโวหาร เสริมบรรยายโวหาร เป็นต้น จะใช้กับเรื่องเล่าต่าง ๆ แนะนำ สั่งสอน เป็นต้น

5. อุปมาโวหาร คือ โวหารที่นำการเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปไมยมาใช้ในการเขียน เพื่อให้เห็นภาพ ความรู้สึก หรือความหมายแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น อุปมาโวหารมักอยู่กับพรรณนาโวหาร หรืออาจใช้เสริมเทศนาโวหาร หรือบรรยายโวหารก็ได้

ดวงใจ ไทยอุบุญ (2552: 209-220) ได้กล่าวไว้ในหนังสือทักษะการเขียนภาษาไทย เกี่ยวกับโวหารว่า โวหาร คือ การเลือกใช้ถ้อยคำที่เลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดี มีความเหมาะสม โวหารใช้ขยายความให้ชัดแจ้ง และเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด ความรู้หรือจินตนาการของผู้เขียนให้กว้างไกลออกไป ในการเขียนอาจใช้โวหารต่าง ๆ กัน โดยจะต้องเลือกใช้ให้ตรงกับ ความหมายของข้อความที่เขียน ซึ่งจะต้องขึ้นอยู่กับผู้อ่านผู้ฟังว่าจะรับรู้และเข้าใจโวหารนั้นได้มากน้อยเพียงใด การใช้โวหารจึงถือว่าเป็นการใช้ภาษาอย่างมีศิลปะ โวหารในการเขียนมี 5 ประเภท คือ

1. บรรยายโวหาร
2. พรรณนาโวหาร
3. เทศนาโวหาร
4. อุปมาโวหาร
5. สาธกโวหาร

1. บรรยายโวหาร หมายถึง การเขียนอธิบาย หรือบรรยายเหตุการณ์ที่เป็นข้อเท็จจริงตามลำดับเหตุการณ์ เป็นการเขียนตรงไปตรงมา ไม่เยิ่นเย้อ มุ่งความชัดเจนเพื่อให้ผู้อ่านได้รับความรู้ ความเข้าใจ ผู้เขียนควรใช้ภาษาที่กะทัดรัด เขียนให้ตรงเป้าหมาย อ่านเข้าใจง่าย ในการเขียนทั่ว ๆ ไปมักใช้บรรยายโวหาร เช่น การเขียนเล่าเรื่อง เล่าเหตุการณ์หรือประสบการณ์ที่เกิดขึ้น การเขียนรายงาน เขียนตำรา หรือเขียนบทความ

2. พรรณนาโวหาร หมายถึง การเขียนที่สอดแทรกอารมณ์ความรู้สึกของผู้เขียนเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความซาบซึ้งประทับใจ มีความรู้สึกคล้อยตามไปกับผู้เขียน เช่น การเขียนพรรณนาอารมณ์ความรู้สึก รัก ห่วง โกรธเกลียด เศร้า เป็นต้น โดยเลือกใช้ถ้อยคำที่ไพเราะเห็นภาพพจน์ได้ง่าย เพื่อโน้มน้าวอารมณ์ผู้อ่านให้คล้อยตามและเกิดความประทับใจ

3. เทศนาโวหาร หมายถึง การเขียนอธิบาย ชี้แจงให้ผู้อ่านเข้าใจ ชี้ให้เห็นประโยชน์หรือโทษของเรื่องที่กล่าวถึง เป็นการชักจูงให้ผู้อ่านคล้อยตาม เห็นด้วยหรือเพื่อแนะนำสั่งสอน ปลุกใจ หรือเพื่อให้รู้ถึงข้อเท็จจริง การเขียนแบบเทศนาโวหารต้องอาศัยกลวิธีการชักจูงใจ

4. อุปมาโวหาร หมายถึง การเขียนเป็นสำนวนเปรียบเทียบที่มีความคล้ายคลึงกันเพื่อทำให้อ่านเกิดความเข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยการเปรียบเทียบสิ่งของที่เหมือนกัน เปรียบเทียบโดยโยงความคิดไปสู่อีกสิ่งหนึ่งหรือเปรียบเทียบข้อความตรงกันข้ามหรือข้อความที่ขัดแย้งกัน

5. สาธกโวหาร หมายถึง การที่ผู้เขียนหยิบยกตัวอย่างมาอ้างอิงประกอบการอธิบาย เพื่อสนับสนุนข้อความที่เขียนไว้ให้ผู้อ่านเข้าใจ และเกิดความเชื่อถือ

สอดคล้องกับ สังวาลย์ คงจันทร์ (2550: 3-8) ได้กล่าวไว้ในหนังสือการใช้ภาษาไทย 2 ว่า โวหาร คือ การใช้ถ้อยคำอย่างมีชั้นเชิงในการเขียน เพื่อมุ่งให้ผู้อ่านเข้าใจและรับรู้สารที่เป็นความรู้ ความคิด ประสบการณ์ หรือเรื่องที่เกิดจากจินตนาการ ได้ตรงตามจุดมุ่งหมายที่ผู้เขียนต้องการ

โวหารแบ่งตามจุดมุ่งหมายในการเขียนได้เป็น 5 ประเภท คือ

1. บรรยายโวหาร
2. พรรณนาโวหาร
3. เทศนาโวหาร
4. สาธกโวหาร
5. อุปมาโวหาร

1. บรรยายโวหาร หมายถึง การใช้ถ้อยคำอย่างมีชั้นเชิงในการเล่าเรื่อง หรืออธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ที่ผู้เขียนได้รู้หรือได้ประสบการณ์มาด้วยตนเอง ตามลำดับเหตุการณ์ เป็นโวหารที่มุ่งให้ผู้อ่านได้รับรู้สาระสิ่งที่ต้องการถ่ายทอดอย่างถูกต้อง ตรงไปตรงมา และชัดเจน

2. พรรณนาโวหาร หมายถึง การใช้ถ้อยคำอย่างมีชั้นเชิงในการถ่ายทอดเรื่องราวเหตุการณ์จากความรู้สึก อารมณ์ หรือจินตนาการของผู้เขียน โดยเน้นให้ภาพและรายละเอียดของสิ่งที่ต้องการถ่ายทอดจากความรู้สึก อารมณ์ หรือจินตนาการนั้น ๆ ผู้เขียนมุ่งให้ผู้อ่านเห็นภาพ ได้รับความซาบซึ้งประทับใจ หรือสะท้อนอารมณ์ เกิดความรู้สึกคล้อยตามผู้เขียน และในขณะเดียวกันก็ได้รับความเพลิดเพลินด้วย

3. เทศนาโวหาร หมายถึง การใช้ถ้อยคำอย่างมีชั้นเชิงในการสั่งสอน ชักชวน โน้มน้าว หรือแนะนำโดยการชี้แจงแสดงเหตุผล มุ่งชักจูง โน้มน้าวให้ผู้อ่านเกิดความเชื่อถือและปฏิบัติตามเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือการพัฒนาไปในทางที่ดี ประการสำคัญหากผู้เขียนเป็นผู้ที่อยู่ในฐานะที่ผู้อ่านศรัทธาเชื่อถือ ก็จะทำให้งานเขียนมีน้ำหนักน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

4. สาธกโวหาร หมายถึง การใช้ถ้อยคำอย่างมีชั้นเชิงในการยกตัวอย่าง หรือเรื่องราวต่าง ๆ มาสนับสนุนเนื้อหาที่เขียน เพื่อให้เนื้อหามีความสมบูรณ์มากขึ้น มุ่งให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาที่เขียนอย่างชัดเจนโดยการยกตัวอย่าง

5. อุปมาโวหาร หมายถึง การใช้ถ้อยคำอย่างมีชั้นเชิงในการแสดงการเปรียบเทียบ โดยการนำสิ่งที่คล้ายคลึงมาเปรียบเทียบ ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพ เกิดอารมณ์ หรือความรู้สึกมากยิ่งขึ้น

สำหรับ สิริวรรณ นันทจันทร์ (2551: 67-70) ได้กล่าวไว้ในหนังสือภาษาไทยเพื่อการสื่อสารว่า โวหารที่ใช้ในการเขียนแบ่งได้เป็น 2 ประเภทได้แก่ โวหารหลัก และโวหารเสริม

1. โวหารหลัก หมายถึง โวหารที่ใช้เป็นหลักในงานเขียน ได้แก่ บรรยายโวหาร และพรรณนาโวหาร

1.1 บรรยายโวหาร หมายถึง ถ้อยคำภาษาที่กะทัดรัด ตรงไปตรงมาเน้นสาระสำคัญ ความชัดเจนแจ่มแจ้ง มักใช้โวหารชนิดนี้เล่าเรื่อง อธิบายเรื่องราวเหตุการณ์ หรือข้อความรู้เสนอข้อเท็จจริง เสนอความคิดเห็น งานเขียนที่ใช้โวหารชนิดนี้ เช่น รายงาน หรือข้อเขียนตำรา คำตอบข้อสอบ บทความวิชาการ บทความแสดงความคิดเห็น หนังสือราชการ เป็นต้น

1.2 พรรณนาโวหาร หมายถึง ถ้อยคำภาษาที่แสดงอารมณ์ ความรู้สึก เสนอภาพเหตุการณ์เรื่องราวอย่างละเอียดลออ ทำให้ผู้รับสารเกิดความซาบซึ้ง เกิดความรู้สึกคล้อยตามเรื่องราว เหตุการณ์ ตลอดจนเห็นภาพเหตุการณ์อย่างชัดเจน พรรณนาโวหารมักใช้ในงานเขียนแนวบันเทิงคดี หรืองานเขียนที่ต้องการก่อให้เกิดความสะเทือนอารมณ์มากกว่างานเขียนที่เน้นข้อเท็จจริง เช่น บทละคร นวนิยาย เรื่องสั้น เป็นต้น

2. โวหารเสริม หรือโวหารประกอบ หมายถึง โวหารที่ใช้ประกอบโวหารหลักเพื่อเสริมเรื่องราวในโวหารหลักให้ชัดเจน มีจุดประสงค์ที่เฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้น โวหารเสริม ได้แก่ เทศนาโวหาร สาธกโวหาร และอุปมาโวหาร

2.1 เทศนาโวหาร หมายถึง ถ้อยคำภาษาที่ใช้แสดงความแจ่มแจ้ง โนมนำใจให้ผู้รับสารคิดเห็นคล้อยตาม และปฏิบัติตาม โดยชี้ให้เห็นคุณและโทษของสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งแนะนำสั่งสอนงานเขียนที่ใช้เทศนาโวหารเป็นโวหารเสริม เช่น พระบรมราชาวาท โอวาท พระธรรมเทศนา บทความประเภทโนมนำใจ เป็นต้น

2.2 สาธกโวหาร หมายถึง ถ้อยคำภาษาที่ใช้ให้เกิดความชัดเจนด้วยการยกตัวอย่าง นิทาน สุภาษิต ตำนาน หรือเหตุการณ์มาประกอบเพื่อให้แจ่มแจ้งหรือหนักแน่นน่าเชื่อถือ

2.3 อุปมาโวหาร หมายถึง ถ้อยคำภาษาที่แสดงการเปรียบเทียบเปรียบเทียบเปรย ทำให้ข้อความเรื่องราวชัดเจนขึ้น แสดงอารมณ์ความรู้สึกได้ลึกซึ้ง

3. สำนวนไทย

3.1 ความหมายของสำนวนไทย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546: 187) ได้ให้ความหมายของสำนวนไว้ว่า ถ้อยคำที่เรียบเรียง โวหาร บางทีก็ใช้ว่า สำนวนโวหาร ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบต่อกันมาอย่างช้านานแล้ว มีความหมายไม่ตรงตามตัวหรือมีความหมายอื่นแอบแฝงอยู่ ถ้อยคำที่แสดงออกมาเป็นข้อความพิเศษเฉพาะภาษาหนึ่ง ๆ ส่วน กาญจนาคพันธุ์ (นามแฝง) (2513: 1) ได้อธิบายความหมายของสำนวนไว้ในหนังสือสำนวนไทยว่า “สำนวน” คือ “คำพูดของมนุษย์เราไม่ว่าชาติใด ภาษาใด แยกออกได้กว้าง ๆ เป็น 2 อย่าง อย่างหนึ่งพูดตรงไปตรงมาตามภาษารวมตาม เมื่อพูดออกมาก็เข้าใจได้ทันที อีกอย่างหนึ่งพูดเป็นเชิงไม่ตรงไปตรงมา แต่ให้มีความหมายในคำพูดนั้น ๆ คนฟังอาจไม่เข้าใจความหมายทันทีถ้าคำพูดนั้นใช้กันแพร่หลายทั่วไป แต่ถ้าไม่แพร่หลายก็อาจเข้าใจได้ทันที ต้องคิดจึงเข้าใจ หรือบางทีคิดแล้วเข้าใจไปอย่างอื่นก็ได้ หรือไม่เข้าใจไปอย่างอื่นก็ได้ หรือไม่เข้าใจเลยก็ได้ คำพูดนั้นเป็นชั้นเชิงนี้เราเรียกกันว่า สำนวน คือ คำพูดเป็นสำนวนอย่างชาวบ้านเขาเรียกกันว่า “พูดสำบัดสำนวน”

ดวงใจ ไทยอุบุญ (2552: 223-236) ได้กล่าวไว้ในหนังสือทักษะการเขียนภาษาไทยเกี่ยวกับสำนวนว่า สำนวนเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของข้อความหรือเรื่องราวได้ลึกซึ้งและเกิดความประทับใจงานเขียนนั้น ๆ ได้เร็วขึ้น สำหรับ รสริน ดิษฐบรรจง (2552: 65-69) ได้กล่าวไว้ในหนังสือการเขียนว่า สำนวนโวหาร คือ หนึ่งในภูมิปัญญาการใช้ภาษาของคนไทยที่มีสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน สำนวนโวหารในภาษาไทยมีความลึกซึ้งกินใจ สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นไทย วัฒนธรรมไทย ความเชื่อและค่านิยมต่าง ๆ ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ

สำนวนตามความหมายที่กล่าวมาแล้วยังอาจหมายถึง การใช้ถ้อยคำในเชิงเปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นภาพสมจริงตามต้องการ เช่น ชนเหมือนลิง สง่าราวกับหงส์ กินจุเหมือนหมูชุก เป็นต้น

สำนวนมีลักษณะแตกต่างกัน คือ

1. เป็นคำเดียวโดด ๆ เช่น

จม	หมายถึง	มาก
เบี้ยว	หมายถึง	โก่ง ทุกจริต
เก็บ	หมายถึง	ฆ่า
ล่า	หมายถึง	ตามจับ

จากตัวอย่างข้างต้น ล่า ใช้ในความหมายของสำนวน หมายถึง การติดตามเพื่อจับตัวมาได้ เช่น ตำรวจกำลังตามล่าเสียมือปืน ส่วนเบี้ยว ใช้ในความหมายของสำนวน หมายถึง ไม่ซื่อสัตย์ ไม่ทำตามสัญญา เช่น เขาเบี้ยวไม่ยอมจ่ายค่าแรงลูกน้อง

2. เป็นคำประสม เช่น คางเหลือง เข้าหม้อ ดักคอ สวมรอย

3. เป็นกลุ่มคำ เช่น บำน้ำลาย ตีท้ายครัว ไกลปืนเที่ยง ชุบมือเปิบ นกสองหัว

4. เป็นประโยค เช่น เลี่ยงคำไม่ตกปาก น้ำน้อยยอมแพ้ไฟ ดินพอกหางหมู ชีข้างจับตักแตน

5. เป็นคำพังเพย เช่น ผ้าชีวีรห่อทอง คนตายขายคนเป็น หมาเห่าไม่กัด ตำนน้ำพริกละลายแม่น้ำ

3.2 แหล่งที่มาสำนวน

สาเหตุของการเกิดสำนวนต่าง ๆ เกิดจากประสบการณ์ของคนรุ่นเก่าส่วนใหญ่เกิดจากสิ่งแวดล้อมใกล้ ๆ ตัว สิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันหรือสิ่งที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาพูดเปรียบให้เห็นความจริง หรือเห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น ก้างขวางคอ เวลา ก้างติดคอจะกลืนอาหารไม่สะดวก รู้สึกรำคาญ ก็จะนำมาเปรียบกับการมีคนคอยขัดขวางไม่ให้ทำอะไรสิ่งหนึ่งได้โดยสะดวก สำนวนที่เราเอามาใช้คือ ก้างขวางคอ หรือ คนที่มีอารมณ์โกรธรุนแรงและแสดงออกมาทันทีทันใดเหมือนไฟที่ลุกไหม้ขึ้นมา เราเปรียบคนประเภทนี้ว่า โกรธเป็นฟืนเป็นไฟ (ฟืน ถือเป็นสร้อยคำ)

เจือ สตะเวทิน (2518: 59) ได้กล่าวในหนังสือการใช้ภาษาในระดับปริญญาเกี่ยวกับสำนวนว่า “สำนวนเกิดจากคนธรรมดา เช่น ชาวนาชาวไร่ และชาวบ้านธรรมดา ๆ นี่เอง เพราะชนสามัญย่อมสังเกตเห็นเหตุการณ์โดยอ้อมเปล่งถ้อยคำออกมาให้ตรงกับเรื่อง แล้วก็พูดตามกันมา จนถึงปัจจุบัน นักปราชญ์ราชกวี เช่น สุนทรภู่ ก็ยอมรับสำนวนที่ชาวบ้านพูดนำมาใช้งานเขียนของตนอีกทอดหนึ่ง ฉะนั้นจะพูดว่า นักปราชญ์เป็นลูกศิษย์ชาวบ้านในเรื่องสำนวนคงไม่ผิด

สำนวนที่เกิดจากชาวนา	เช่น	วัวใครเข้าคอกคนนั้น จับได้คาหนังคาเขา
สำนวนที่เกิดจากชาวเรือ	เช่น	น้ำลดตอผุด จุดได้ตำตอ
สำนวนที่เกิดจากชาวไร่	เช่น	หว่านอะไรก็ได้สิ่งนั้น
สำนวนที่เกิดจากชาวบ้าน	เช่น	หุงข้าวประชิดหมา ปิ้งปลาประชิดแมว
สำนวนที่เกิดจากชาวตลาด	เช่น	ซื้อขายขายคล่อง
สำนวนที่เกิดจากชาวสวน	เช่น	มะพร้าวต้นดก ยาจกต้นมี
สำนวนที่เกิดจากชาวป่า	เช่น	ต่อหน้ามะพลับ หลังหลังตะโก
สำนวนที่เกิดจากการพนัน	เช่น	คว่ำจ๊ะ เฉ่งปี่ แฉโพย แบไต๋

กาญจนาศันย์ (นามแฝง) (2513: 1) ได้กล่าวไว้ในหนังสือสำนวนไทยเกี่ยวกับสำนวนว่า “สำนวนนั้นเกิดมาจากมูลเหตุต่าง ๆ เป็นต้นว่า เกิดจากธรรมชาติ เกิดจากการกระทำ เกิดจากเครื่องแวดล้อม เกิดจากอุบัติเหตุ เกิดจากการเล่น เกิดจากเรื่องแปลก ๆ ที่ปรากฏขึ้น เกิดจากนิทานตำนาน ตลอดจนพงศาวดารหรือประวัติศาสตร์ มูลเหตุดังกล่าวใครช่างคิดช่างนึกช่างสังเกต และเป็นคนมีไหวพริบนำเอาแต่ใจความมาพูดสั้น ๆ เป็นการเปรียบบ้าง เปรียบบ้าง กระทบบ้าง ประชดประชันบ้าง พูดเล่นสนุก ๆ ก็มี พูดเตือนสติให้คิดก็มีต่าง ๆ กัน” ดังตัวอย่างต่อไปนี้ คือ

1. เกิดจากธรรมชาติ เช่น ตื่นแต่ไก่โห่ ลมเพลมพัด น้ำท่วมปาก น้ำซึมบ่อทราย
ลมสงบ
2. เกิดจากการเล่น เช่น สู้จนเย็บตา (ยิบตา) จนมุม ศอกกลับ เข้าปิ้ง ไฟตาย
ม้วนเสื้อ
3. เกิดจากวัฒนธรรมประเพณี เช่น ฝังรอกฝังราก บ้านเมืองมีชื่อมีแป

4. เกิดจากศาสนา เช่น เจ้าไม่มีศาล ขนทรายเข้าวัด ทำคุณบูชาโทษ ปิดทองหลังพระ
5. เกิดจากความประพฤติ เช่น กินข้าวร้อนนอนตื่นสาย ผักชีโรยหน้า
6. เกิดจากอุบัติเหตุ เช่น ตกกระไดพลอยโจน ตกที่นั่งลำบาก ตกหลุม
7. เกิดจากเครื่องแวดล้อม เช่น ก้นหม้อไม่ทันดำ ตวัดตะบวย เสน่ห์ปลายจวัก
8. เกิดจากเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น ช้ำ ๆ ได้พริ้วสองเล่มงาม หอกข้างแคร่
หน้าสิ่วหน้าขวาน
9. เกิดจากอวัยวะในร่างกาย เช่น แก้ว ต่อมตัว ตาแหลม ปากหนัก หัวรั้น คอตก
หนักใจ ใจจี๊ด
10. เกิดจากสัตว์ เช่น กิ้งก่าได้ทอง วัวสันหลังหว่า หมาเห่าใบตองแห้ง วัวลี้มตีน
11. เกิดจากพืชพันธุ์ต่าง ๆ เช่น ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น เอามะพร้าวห้าวไปขายสวน อ้อย
เข้าปากข้าง
12. เกิดจากประวัติศาสตร์ เช่น กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย
13. เกิดจากเรื่องราวในวรรณคดีจากนิทานต่าง ๆ เช่น ว่าแต่เขาอิเหนาเป็นเอง
ลูกทรพี หนุมานอาสา งามพระราม ใจดีสู้เสือ สิบแปดมงกุฏ

วิเชียร เกษประทุม (2551) ได้กล่าวไว้ในหนังสือสำนวนไทยว่า สำนวนเป็นเรื่องสำคัญ
เรื่องหนึ่งของภาษาไทย เพราะเป็นคำพูดที่กลั่นกรองขึ้น เพื่อความสละสลวยของภาษา เป็นถ้อยคำที่
คมคายกว่าคำพูดธรรมดา เป็นคำพูดที่รวมใจความเรื่องยาว ๆ ให้สั้นลง บางครั้งผู้พูดไม่ต้องอธิบาย
บางสิ่งบางอย่างยืดยาว เขาสามารถหยิบยกถ้อยคำสำนวนมาประกอบคำพูดของเขา ก็จะทำให้ผู้ฟัง
สามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้นฉะนั้นการศึกษาค้นคว้าถ้อยคำประเภทนี้ไว้ เพื่อให้ใช้ถูกต้องเหมาะสมกับเนื้อเรื่องที่

จะพูดจึงมีความจำเป็น ส่วนวนที่เราใช้ในภาษาไทยนั้น ถ้าเราพิจารณาดูจะเห็นว่ามีมูลเหตุที่เกิดแตกต่างกัน

3.3 ลักษณะของสำนวนไทย

สุระปะนีย์ นาครทรรพ (2523) ได้กล่าวไว้ในหนังสือภาษา-พาสารเกี่ยวกับลักษณะของสำนวนไทยว่า มีทั้งประเภทเสียงสัมผัสคล้องจองกัน และแบบไม่มีเสียงสัมผัส ดังนี้

1. ประเภทมีเสียงสัมผัส

1.1 4 คำสัมผัส เช่น เก็บหอมรอมริบ, คอขาดบาดตาย, เหยหน้าอำปาก, เจ็บไข้ได้ป่วย, อดขาดบาดตา, ทำมาค้าขึ้น, มั่งมีศรีสุข

1.2 6-7 คำสัมผัส เช่น ชิงกีรีชาเขาก็แรง, คดในข้องอในกระดูก, ต่อความยาวสาวความยืด, หวานเป็นลมขมเป็นยา, พูดไม่ออกบอกไม่ถูก

1.3 8-9 คำสัมผัส เช่น ไก่งามเพราะชน คนงามเพราะแต่ง, คับที่อยู่ได้ คับใจอยู่ยาก, เพื่อนกินหาง่าย เพื่อนตายหายาก, ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด

2. ประเภทไม่มีเสียงสัมผัส

2.1 2 คำเรียงกัน เช่น ก่อหวอด, กัดฟัน, กาฝาก, กินดิบ, ช่มหมู, ขายถ่าน, เข้าเนื้อ, เข้าปิ้ง

2.2 3 คำเรียงกัน เช่น กาคาบพริก, ไกลปืนเที่ยง, คมในฝัก, ก้างขวางคอ, ยาหม้อใหญ่, มืดแปดด้าน

2.3 4 คำเรียงกัน เช่น ไกล่เกลือกินต่าง, กิ่งก่าได้ทอง, กระจ่ายหมายจันทร์, เข้าด้ายเข้าเข็ม, ผักชีโรยหน้า, ดอกไม้ริมทาง

2.4 5 คำเรียงกัน เช่น ชักแม่น้ำทั้งห้า, ชักใบให้เรือเสีย, หายใจไม่ทั่วท้อง, ชี้โพรงให้กระรอก

2.5 6-7 คำเรียงกัน เช่น เห็นกงจักรเป็นดอกบัว, สร้างวิมานในอากาศ, วันพระไม่มีหนเดียว, เอามะพร้าวห้าวไปขายสวน

ส่วน ดวงใจ ไทยอุบุญ (2552: 224-225) ได้กล่าวไว้ในหนังสือทักษะการเขียนภาษาไทย ว่า สำนวนไทยมีหลายลักษณะทั้งเป็นคำ กลุ่มคำและประโยค แบ่งลักษณะของสำนวนออกเป็น 5 ลักษณะ ดังนี้

1. สำนวนที่มีลักษณะเป็นคำเดียวโดด ๆ เช่น

ตัวอย่างเช่น	จม	หมายถึง	มาก
	เบี้ยว	หมายถึง	โก่ง ทุกจริต
	เก็บ	หมายถึง	งำ
	ล่า	หมายถึง	ตามจับ

2. สำนวนที่มีลักษณะเป็นคำประสม เช่น คางเหลือง เข้าหม้อ ดักคอก สวมรอย เป็นต้น

3. สำนวนที่มีลักษณะเป็นกลุ่มคำ เช่น บำน้ำลาย ดีท้ายครัว ไกลปืนเที่ยง ชุบมือเปิบ เป็นต้น

4. สำนวนที่มีลักษณะเป็นประโยค เช่น ถึงคำไม้ตกฟาก น้ำน้อยย่อมแพ้ไฟ ชี้อ้างจับตักแตน ดินพอกหางหมู งมเข็มในมหาสมุทร เป็นต้น

5. สำนวนที่มีลักษณะเป็นคำพังเพย เช่น คำพังเพย หมายถึง คำที่กล่าวออกมาลอย ๆ มีความหมายเป็นกลางหรือเป็นสำนวนที่ทุกคนเข้าใจความหมายได้ทั่ว ๆ ไป คำพังเพยนั้นไม่ใช่คำสอนหรือคำเตือน เช่น ผ้าขี้ริ้วห่อทอง คนตายขายคนเป็น ตำนานพริกละลายแม่น้ำ เป็นต้น

3.4 ที่มาของสำนวน

รสริน ดิษฐบรรจง (2552: 67) ได้กล่าวไว้ในหนังสือการเขียนว่า สำนวนไทยมีมูลเหตุมาจากหลายแหล่งด้วยกัน อาจเกิดจากธรรมชาติสิ่งแวดล้อมรอบตัว ศาสนา หรือวัฒนธรรมประเพณี นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายถึงที่มาของสำนวนไทยไว้ดังนี้

เจือ สตะเวทิน (2518: 59) ได้กล่าวไว้ในหนังสือศิลปะการประพันธ์เกี่ยวกับสำนวนว่า สำนวนเกิดจากคนธรรมดา เช่น ชาวนาชาวไร่ และชาวบ้านธรรมดา ๆ นี่เอง เพราะชนสามัญย่อมสังเกตเห็นเหตุการณ์โดยอ้อมเปล่งถ้อยคำออกมาให้ตรงกับเรื่อง แล้วก็พูดตามกันมาจนถึงปัจจุบัน นักปราชญ์ราชกิจ เช่น สุนทรภู่ ก็ยอมรับสำนวนที่ชาวบ้านพูดนำมาใช้งานเขียนของตนอีกทอดหนึ่ง ฉะนั้นจะพูดว่า นักปราชญ์เป็นลูกศิษย์ชาวบ้านในเรื่องสำนวนคงไม่ผิด

ดวงใจ ไทยอุบุญ (2552: 227-228) ได้กล่าวไว้ในหนังสือทักษะการเขียนภาษาไทยว่า สำนวนมักจะเกิดจากแหล่งที่มาที่แตกต่าง ได้ยกตัวอย่างสำนวนที่เกิดจากแหล่งที่มาต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. เกิดจากธรรมชาติ เช่น ตื่นแต่ไก่โห่ ลมเพลมพัด เป็นต้น
2. เกิดจากการเล่น เช่น จนมุม ศอกกลับ งูกินหาง เป็นต้น
3. เกิดจากวัฒนธรรมประเพณี เช่น ผึ้งรักผึ้งรัก บ้านเมืองมีชื่อมีแป เป็นต้น
4. เกิดจากศาสนา เช่น เจ้าไม่มีศาล ขนทรายเข้าวัด คำว่าบาตร เป็นต้น
5. เกิดจากความประพจน์ เช่น กินข้าวร้อนนอนตื่นสาย ผักชีโรยหน้า ข้าวแดงแกงร้อน เป็นต้น
6. เกิดจากอุปมาอุปไมย เช่น ตกกระไดพลอยโจน ตกที่นั่งลำบาก ตกหลุม เป็นต้น
7. เกิดจากเครื่องแวดล้อม เช่น ก้นหม้อไม่ทันดำ เสน่ห์ปลายจวัก เป็นต้น

8. เกิดจากเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น หอกข้างแคร่ หน้าสิ่วหน้าขวาน เป็นต้น
9. เกิดจากอวัยวะในร่างกาย เช่น ปากหนัก หัวรั้น คอตก หนักใจ ใจจืด เป็นต้น
10. เกิดจากสัตว์ เช่น กิ้งก่าได้ทอง จระเข้ขวางคลอง วัวลี้มตีน เป็นต้น
11. เกิดจากพืชพันธุ์ต่าง ๆ เช่น ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น อ้อยเข้าปากช้าง เป็นต้น
12. เกิดจากประวัติศาสตร์ เช่น กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี เป็นต้น
13. เกิดจากเรื่องราวในวรรณคดี เช่น ว่าแต่เขาอิเหนาเป็นเอง ลูกทรี หนุมานอาสา ตะโพกสุดเสียงสังข์ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีสำนวนที่เกิดขึ้นใหม่ ตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีขึ้นตลอดเวลา จำแนก ได้ดังนี้

1. สำนวนจากวงการเมือง
2. สำนวนจากวงการบันเทิง
3. สำนวนจากวงการโฆษณา
4. สำนวนวงการกีฬา
5. สำนวนจากวงการสื่อมวลชน

ซึ่งสำนวนที่เกิดขึ้นใหม่ดังกล่าว มีลักษณะดังนี้

1. สำนวนจากวงการเมือง

สำนวนที่เกิดจากวงการเมือง คือ สำนวนที่เกิดจากบุคคลหรือเรื่องราวเกี่ยวกับการเมือง เช่น พักרב หมายถึง หยุดการกระทำใดการกระทำหนึ่งไว้ชั่วคราว เช่น สุริยะไล่เลื้อยสีแดงแค่พักרב เชื่อเคลื่อนไหวได้ดิน

2. ส่วนงานจากวงการบันเทิง

ส่วนงานที่เกิดจากวงการบันเทิง คือ ส่วนงานที่เกิดจากดารา นักร้อง นักแสดงในแวดวงบันเทิง เช่น พันธง หมายถึง ชี้อัดตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งว่าเป็นจริง เช่น ในที่สุดแล้วหมอลักษณ์ยังไม่ต้องมา พันธง ว่าจะลงเอยแนวไหน

3. ส่วนงานจากวงการโฆษณา

ส่วนงานที่เกิดจากวงการโฆษณา คือ ส่วนงานการโฆษณาสินค้าหรือบริการต่าง ๆ เช่น ผิวเกิดใหม่ หมายถึง ผิวสวย เนียน ละเอียดย่อนเหมือนผิวทารกแรกเกิด เช่น สูตรเด็ด เคล็ดลับหุ่นสวย ผิวเกิดใหม่

4. ส่วนงานวงการกีฬา

ส่วนงานที่เกิดจากวงการกีฬา คือ ส่วนงานที่เกิดจากข่าวกีฬาต่าง ๆ เช่น ดับฝัน หมายถึง ทำให้ฝ่ายตรงข้ามผิดหวังหรือแพ้การแข่งขัน เช่น แลมพาร์ด-ดริคกบา ดับฝัน หงส์ ดีเสมอให้สิงห์ 4-4 เข้ารองชนะเลิศ

5. ส่วนงานจากวงการสื่อมวลชน

ส่วนงานที่เกิดจากวงการสื่อมวลชน คือ ส่วนงานที่เกิดจากนักข่าว นักหนังสือพิมพ์ เช่น วางมวย หมายถึง ทะเลาะกัน แม่ค้าตลาดพะเยาหวีดวางมวย หลังถูกค้าวิจารณ์

ในปัจจุบันมีการใช้สำนวนผิดกันมาก อันเนื่องมาจากสำนวนมีมาก และใช้สับสนกันมาเป็นเวลานาน ประกอบกับเกิดการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำและความหมายให้ผิดไปจากเดิม จึงทำให้มีการใช้สำนวนที่ไม่ถูกต้อง การใช้สำนวนผิดมี 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การใช้สำนวนผิดความหมาย

ข้อความ “เขาคิดจะซื้อข้างจับตักแตนอีกแล้วมีเงินอยู่แสนเดียว แต่คิดจะปลูกบ้านราคาห้าแสน”

ซื้อข้างจับตักแตน หมายถึง ลงทุนมากแต่ได้ผลนิดเดียว ซึ่งไม่ถูกต้อง ควรใช้เกี่ยวแฝกมุงป่า เพราะมีความหมายว่า มีเงินน้อยแต่ทำอะไรเกินตัว

2. การใช้รูปสำนวนผิด

ข้อความ “นักการเมืองท่านนี้โกงกินบ้านเมืองจนคนรู้จักกันทั่ว เข้าทำนองข้างตายทั้งตัวเอาใบบัวมาปิดไม่มิด”

ข้อความข้างต้นใช้สำนวนไม่ถูกต้อง ควรแก้ไขเป็น ข้างตายทั้งตัวเอาใบบัวมาปิด มีความหมายว่า ความชั่วหรือความผิดร้ายแรงที่คนรู้ทั่วกันแล้วจะปิดอย่างไรก็ไม่มิด

4. ภาพพจน์

ภาพพจน์เป็นศิลปะการใช้ภาษาอย่างหนึ่งของคนไทย เช่นเดียวกับสำนวนและโวหาร อันแสดงให้เห็นถึงอัจฉริยภาพทางภาษาของคนไทยที่รังสรรค์ข้อความที่เป็นตัวหนังสือ จนทำให้ผู้อ่านเห็นภาพและเกิดอารมณ์คล้อยตาม

4.1 ความหมายของภาพพจน์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 820) ได้ให้ความหมายของภาพพจน์ไว้ในหนังสือ ว่าถ้อยคำที่เป็นสำนวนโวหารทำให้นักเห็นเป็นภาพ ถ้อยคำที่เรียบเรียงอย่างมีชั้นเชิงเป็นโวหาร มีเจตนาให้มีประสิทธิผลต่อความคิดความเข้าใจ ให้จินตนาการและถ่ายทอดอารมณ์ได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งกว่าการบอกเล่าที่ตรงไปตรงมา

เปลื้อง ณ นคร (2497) ได้กล่าวไว้ในหนังสือคำบรรยายวิชาคำประพันธ์และหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับภาพพจน์ว่า

ภาพพจน์นั้นไม่ได้เพ่งเล็งถึงภาพหรือรูป แต่หมายถึงความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ที่จะเกิดเป็นรูปร่างขึ้นในใจ ในการที่จะพูด เขียนหรือแสดงควมอย่างมีภาพพจน์นั้น ก็คือ การพูดโดยใช้คำที่ให้ความหมายโดยนัย...

ดวงใจ ไทยอุบุญ (2552: 73) ได้กล่าวไว้ในหนังสือทักษะการเขียนภาษาไทยว่า ภาพพจน์ (Figures of speech) หมายถึง ถ้อยคำที่ทำให้เกิดภาพหรือการใช้ถ้อยคำที่ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการ เกิดอารมณ์ความรู้สึกต่อข้อความที่ได้อ่านได้ฟังอย่างกระจ่างชัด

วิภา กงกะนันท์ (2533: 35) ได้กล่าวไว้ในหนังสือวรรณคดีศึกษาว่า

...โวหารเป็นศิลปะของการใช้ภาษาอย่างหนึ่ง กล่าวคือ เป็นวิธีการพูดหรือเขียนที่ผู้พูดหรือผู้เขียน พูดหรือเขียนอย่างหนึ่งแต่หมายความเป็นอย่างอื่นบ้าง ให้มีความหมายกำกวมหนักเบา คลุมเครือ หรือเข้มข้นต่างไปบ้าง ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อจะขยายความให้ชัดเจนขึ้นบ้างหรือเพื่อย้ายทอดอารมณ์ความรู้สึก ความคิด ความฝัน หรือความรู้ให้กว้างขวางลึกซึ้งให้มากขึ้นหรือน้อยลงตามภูมิปัญญาของผู้อ่านหรือผู้ฟังบ้าง...

คำว่า โวหาร ภาพพจน์ และโวหารภาพพจน์ มีความหมายไม่แตกต่างกัน เพราะเป็นถ้อยคำที่แสดงความรู้สึกนึกคิดและการแสดงเรื่องราวให้มีอรรถรส โดยผู้เขียนต้องรู้จักใช้กลวิธีในการเลือกสรรถ้อยคำอย่างมีศิลปะเพื่อให้เกิดความงาม และจินตภาพในการเขียนที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความประทับใจ ซาบซึ้งมากกว่าการกล่าวถ้อยคำอย่างตรงไปตรงมา

จากความหมายของภาพพจน์ สรุปได้ว่า ภาพพจน์เป็นศิลปะการใช้ภาษาเพื่อให้เกิดความงาม ทำให้ผู้อ่านได้รับทั้งอรรถรสและสุนทรีรสจากข้อความที่ผู้เขียนสร้างสรรค์ขึ้น ทำให้ผู้อ่านเกิดภาพในใจ คิดเห็นตามที่ผู้เขียนบรรยาย

4.2 ประเภทของภาพพจน์

ภาพพจน์ที่ควรรู้จัก มีดังนี้

4.2.1 อุปมา (Simile)

อุปมา คือ การเปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันอุปมานั้นเป็นสิ่งที่นำมาเปรียบ มักใช้คู่ไปกับอุปไมย ซึ่งเป็นเนื้อความที่รับเอามาเปรียบ มีคำเชื่อมระหว่างอุปมากับอุปไมย เช่น เสมือน ปาน ราว เหมือน ดุจ เปรียบ ดัง รวดเร็วกว่าป่านกามนิตหนุ่ม (กามนิต เป็นอุปมา รวดเร็ว เป็นอุปไมย) เนตรประหนึ่งตากวาง (ตากวาง เป็นอุปมา เนตร เป็นอุปไมย)

4.2.2 อุปลักษณ์ (Metaphor)

อุปลักษณ์ คือ การเปรียบเทียบหนึ่ง โดยใช้คำว่า เป็น เท่า คือ เปรียบของสองสิ่งว่าเท่ากัน แทนกันและกันได้โดยไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกัน

ตัวอย่างเช่น

หน้าบานเป็นจันทึง

ปากเล็กเท่ารูเข็ม

จะพลิกพลิวหาเป็นอาวุธ ประหารบุตรเจ้าลังกา

(เรื่อง พระอภัยมณี)

4.2.3 บุคลาธิษฐานหรือบุคคลวัต (Personification)

บุคลาธิษฐานหรือบุคคลวัต คือ การสมมติให้เป็นบุคคล สมมติสิ่งที่ไม่ใช่คน ไม่มีวิญญาณ ไม่มีความรู้สึกนึกคิด ให้เป็นเหมือนสิ่งมีชีวิตทำกริยาอาการ เช่น ตึกตาเริงระบำทะเลครวญ ฟ้าร้องไห้ ภาพพจน์ชนิดนี้จะทำให้สิ่งที่ไม่มีชีวิตมีชีวิตรู้สึกขึ้น ผู้อ่านสามารถมองเห็นภาพ มีอารมณ์ มีความรู้สึก และสื่อความรู้สึกของผู้ส่งสารได้

ตัวอย่างเช่น

สายลมหยอกล้อต้นข้าวในทุ่งสีทอง
 ซากปรักหักพังของอิฐ และเศษปูนกำลังสะอื้นไห้ในยามนี้
 พระอาทิตย์แย้มยิ้มอยู่บนฟ้า
 เพชรน้ำค้างค้างหล่นบนพรหมณู้า
 เย็นหยาดฟ้ามาฝนหลังวันใหม่
 เคล้าเคลียหยอกดอกหญ้าอย่างอาลัย
 เมื่อแฉกดาวใบไม้ไหวตะวันตก

(วารีดุริยางค์)

4.2.4 นามนัย (Metonymy)

นามนัย หรือบางท่านใช้ธินามนัย คือ การกล่าวถึงสิ่งหนึ่งโดยใช้คำอื่นแทน แต่คำ ๆ นั้นต้องเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เพราะเมื่อเอ่ยถึงย่อมจะรู้ว่าหมายถึงใคร สิ่งใด ดังนี้

1. กล่าวถึงชื่อคน แต่ความหมายคือการกระทำหรือผลงานของคน ๆ นั้น เช่น สุนทรภู่เป็นกวีเอกที่คนไทยรู้จักกันดี หมายถึง ผลงานที่สุนทรภู่แต่งจนได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งกลอนสุภาพ
2. กล่าวถึงชื่อสถานที่ แต่ความหมายคือคนที่อยู่ที่นั่น เช่น ส.ส เมืองระยอง หมายถึง ส.ส ที่เป็นคนได้
3. ใช้คำที่มีความหมายอย่างหนึ่ง ให้มีความหมายอีกอย่างหนึ่งในลักษณะคล้ายสัญลักษณ์ เช่น น้ำใจน้องพี่สีชมพู หมายถึง นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. กล่าวถึงสิ่งหนึ่งแต่มีความหมายเป็นอีกอย่างหนึ่ง เช่น หัวใจ หมายถึง ตำแหน่ง บทบาทหน้าที่ที่ปฏิบัติอยู่

5. กล่าวถึงผลิตภัณฑ์หรือวัตถุ แต่ความหมายคือผลผลิตประเภทเดียวกัน หรือหมายถึงสิ่งอื่น เช่น เขาไม่ชอบดูหนังจอแก้ว หมายถึง เขาไม่ดูภาพยนตร์ที่ฉายทางโทรทัศน์

4.2.5 อนุนานัย (Synecdoche)

อนุนานัย คือ การนำส่วนเด่น ๆ ส่วนหนึ่งมาใช้เพื่อให้มีความหมายคลุม หมดทุกส่วน เช่น ขอแรงหน่อย มีหน้ามีตา เป็นปากเป็นเสียง

4.2.6 อติพจน์ (Hyperbole)

อติพจน์ คือ การใช้คำเกินจริง เพื่อเน้นความรู้สึก ทำให้ข้อความนั้นมีน้ำหนัก หรือเกิดความซาบซึ้ง ซึ่งผู้อ่านผู้ฟังทราบดีว่าถ้อยคำหรือข้อความนั้นไม่เป็นจริง เห็นภาพพจน์ได้ง่าย

ตัวอย่างเช่น

รักคุณเท่าฟ้า

คิดถึงเธอใจจะขาด

รักคุณสุดหัวใจ

ถ้าฉันมีสลิปหน้าอย่างทศกัณฐ์

“ขอเดชะพระพุทธรูปช่วย

อายุยืนหมื่นเท่าเสาศิลา

สลิปหน้านั้นฉันจะหันมามีให้เธอ”

แม่นมอดม้วยกลับชาติวาสนา

อยู่คู่ฟ้าดินได้ดังใจปอง”

(นิราศภูเขาทอง)

“ตราบนครคีรีชั้น

รักป๋ายตราบหาย

สุริยจันทร์ขจาย

ไฟแล่นล้างสีหล้า

ขาดสลาย แลแม่

หกฟ้า

จากโลก ไปฤๅ

หอนล้างอาลัย”

(นิราศนรินทร์)

4.2.7 ปฏิพจน์ หรือปฏิกาคพจน์ (Paradox)

ปฏิพจน์ คือ คำที่ทำให้เกิดความหมายขัดแย้งกัน และเกิดความรู้สึกตรงกันข้ามกับแนวความคิดของคนอื่น เป็นสำนวนคำพูดหรือเป็นคำคมชวนให้คิด

ตัวอย่างเช่น

ความไม่แน่นอน คือสิ่งที่แน่นอน
 ที่ที่อันตรายที่สุด คือที่ที่ปลอดภัยที่สุด
 เสียหน่อยเสียยาก เสียมากเสียง่าย
 รักยาวให้บัน รักสั้นให้ต่อ

4.2.8 สัทพจน์ (Onomatopoeia)

สัทพจน์ คือ การเปรียบเทียบที่เลียนเสียงหรือแสดงลักษณะอาการต่าง ๆ ทำให้รู้สึกเหมือนได้เห็นได้ยินเสียงของสิ่งนั้น ๆ จริง

ตัวอย่างเช่น

ตกดังแปะ ๆ ลมพัดเสียงหวีดหวิว
 “น้ำพุพุ่งซ่า ไหลมาซ่าฉาน เห็นตระการ มั่นไหลจอกโครม
 มั่นไหลจอก ๆ จอก ๆ โครม ๆ”

(เพลงเขมรไทยโยค)

“ทั้งยุ่งชุมรุมกักปิดเบรียะประ เสียงผัวะผะฟืบฟัปปูปบับแปะ”

(นิราศเมืองเพชร)

“บัดเดียวดังห่าแห่งวังเวงแว่ว”

(พระอภัยมณี)

4.2.9 ปฏิวาหะ (Oxymoron)

ปฏิวาหะ คือ การนำคำที่มีความหมายขัดแย้งกันมารวมกัน เพื่อให้เกิดคำซึ่งมีความหมายใหม่ มีความหมายที่ให้ความรู้สึกกินใจ หรือเกิดอารมณ์สะเทือนใจ

ตัวอย่างเช่น

สงครามเย็น	ไฟได้น้ำ
ดีเป็นบ้า	น้อยมาก
นักบุญใจบาป	น่ารักน่าชัง

4.2.10 อวัตพากย์ (Synesthesia)

อวัตพากย์ คือ โวหารที่ให้ความรู้สึกที่ผิดไปจากธรรมดา ซึ่งเป็นผลของการสัมผัสที่ควรจะได้รับด้วยประสาทสัมผัส แต่กลับเป็นการใช้คำใช้โวหารแทน เช่น

ตัวอย่างเช่น

กลิ่นสะอาด	ตาขาว
ปากหวาน	กินใจ

4.2.11 อธิพจน์ (Overstatement)

อธิพจน์ คือ การกล่าวเชิงโอ้อวด เพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ขัน

ตัวอย่างเช่น

“เป็นพระแสงคู่มือคือมีดหมู	ดูมู่ทุ้มเหลื่อเชื้อเหล็กกล้า
แล้วซึ้งสงให้กุมาร	ทั้งพี่น้องสองนัดดาไม่อาธรรม”

“อันศัตรูหมู่มากลายกลัน
ทั้งยักษ์มารหาญฤทธิวิทยา

จงจิกหัวฟันเล่นเหมือนเช่นหมา
ย่อมเกรงอิทธิฤทธิ์ทั่วทุกคน”

(เอ็งตั้งห้าว: ตลกโหวด)

4.2.12 ปฏิรูปจน์ (Allusion)

ปฏิรูปจน์ คือ การนำเรื่องราว เหตุการณ์ หรือพฤติกรรมของบุคคลที่รู้จักกันดีมาเปรียบเทียบ หรืออ้างถึงเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องได้ชัดเจนขึ้น

ตัวอย่างเช่น

“กำสรวลศรีปราชญ์พร้อม	เพรงกาล
จากจุฬาลักษณ์ลาญ	สวาทแล้ว
ทวาทศมาสสาร	สามทေး ถวิลแฮ
ยกตัดกลางเกศแก้ว	กิ่งร้อนทรวงเรียม”

(นิราศนรินทร์)

4.2.13 ปฏิพจน์ (Rhetorical-question)

ปฏิพจน์ คือ การถามที่ไม่ต้องการคำตอบโดยใช้ศิลปะในการใช้ภาษาเพื่อมุ่งให้ผู้อ่านเกิดแนวคิด หรือเพื่อให้เกิดความสนใจมากกว่าจะได้รับคำตอบจากผู้อ่านหรือผู้ฟัง แม้จะได้รับคำตอบก็จะเป็นคำตอบปฏิเสธหรืออาจเป็นคำถามที่ให้อ่าน ผู้ฟัง คิดหาคำตอบเอง เช่น

ตัวอย่างเช่น

“ก็ร้อยยุคทุกขทาสราชูรทันโทษ	ก็ชั่วโคตรคนยากสิ้นซากเข็ญ
รอกี่ผลัดรัฐบาลบ้านเมืองเย็น	ปลดไซ้เส้นทาสสิ้นแผ่นดินธรรม”

(ลูกไครหนอ: เสาร์วัน จะนุ)

4.2.14 อุทาหรณ์ (Analogy)

อุทาหรณ์ คือ การเปรียบเทียบสิ่งใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ ความคิด หรือเรื่องราวต่าง ๆ มาเปรียบเทียบนั้น เป็นการเปรียบเทียบข้อความมิใช่เปรียบเทียบคำเหมือนอุปมา และมักนิยมใช้สุภาษิต คำพังเพยมาเปรียบ

ตัวอย่างเช่น

“ก็จริงอยู่ผู้หญิงไซ่ดอกไม้ และก็ไซ่ผู้ชายไซ่ผาหิน
ต่างก็คือน้ำที่มีชีวิตน อยู่บนธรณินแผ่นดินเดียว”
(เรียงร้อยถ้อยคำ: วาณิช จรุงกิจอนันต์)

ภาพพจน์ดังกล่าวที่กล่าวมานี้ ถ้าผู้เขียนรู้จักคัดสรรมาใช้จะช่วยทำให้สำนวนโวหารและงานเขียนมีชีวิตชีวา ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้เขียนว่าจะเลือกใช้ได้เหมาะสมและมีความชัดเจนเพียงใด

จากการศึกษาเอกสารดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจะใช้เป็นแนวทางในการศึกษาคำ สำนวน โวหารต่อไป

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิหลังของแหล่งข้อมูลที่ศึกษา

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาหรือภูมิหลังของแหล่งข้อมูลที่ศึกษาวิเคราะห์นิทาน เพื่อศึกษาประวัติที่มาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของแต่ละชนชาติ เนื่องจากสภาพทั่วไปของแต่ละท้องถิ่นล้วนสะท้อนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ภาษา ตลอดจนประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ที่แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงทางกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเกี่ยวเนื่องกันในแต่ละชนชาติ ดังที่ สุเทพ สุนทรนาถ (2548: 48) เห็นว่าการมีอาณาเขตร่วมกันหรือเคยเป็นส่วนใดส่วนหนึ่งของอาณาเขตนั้น ๆ สมาชิกในกลุ่มย่อมมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องในด้านของอัตลักษณ์ที่เชื่อว่ามีจุดร่วมหรือถิ่นกำเนิดเดียวกันและถ่ายทอดสืบต่อกันมา แม้ว่าจะไม่ได้อาศัยอยู่ในดินแดนแห่งนั้นแล้วก็ตาม

ดังนั้น การศึกษาภูมิหลังของแหล่งข้อมูลได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา และแขวงไชยบุรี ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จะทำให้เข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ในกลุ่มชาติพันธุ์ ระหว่างไทย-ลาวมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป โดยในบทนี้จะกำหนด หัวข้อเรื่องในการศึกษาเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแหล่งข้อมูลในประเทศไทย

- 1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดนครราชสีมา
- 1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอำเภอสูงเนิน
- 1.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอำเภอบัวชุม

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแหล่งข้อมูลในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

- 2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชนชาติลาว
- 2.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแขวงเวียงจันทน์
- 2.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแขวงไชยบุรี

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแหล่งข้อมูลในประเทศไทย

การศึกษาแหล่งข้อมูลในประเทศไทย สำหรับงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวสถานที่ต่าง ๆ ดังนี้

1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดนครราชสีมา

มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงจังหวัดนครราชสีมา ไว้ดังนี้

สุพร ประเสริฐราชกิจ (2526: 22-23) ได้กล่าวถึงจังหวัดนครราชสีมาว่า มีคำกล่าวถึงชื่อเมืองโคราชกันมาแต่ก่อนอ้างเรื่องพงศาวดารเหนือว่าขุนสิงหนพัธราช ซึ่งพระเจ้าโคตรมะกรุงอินทปัฐ แต่งให้ไปค้าขาย เรือสินค้าเกิดแตกอัปปาง ขุนสิงหนพัธราชขึ้นฝั่งรอดชีวิตแล้ว พบราชสีห์ยืนตายอยู่ใต้ต้นไม้ ก็ถลกหนังหาบใส่บารอนแรมมาถึงเมืองนี้ ชาวเมืองร้องบอกกันว่าคอนราชสีห์มา จึง

กลายเป็นชื่อเมืองเป็นอย่างหนึ่งนครราชสีมาเป็นเมืองโบราณเมืองหนึ่งในอาณาจักรไทย เดิมทีเดียวตัวเมืองตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ในท้องที่อำเภอโนนสูง ห่างจากตัวเมืองปัจจุบันประมาณ 30 กม. เมืองนี้มี 2 แห่ง คือ เมืองเสมา (ตั้งอยู่ทางฝั่งใต้ลำตะคอง) กับเมืองโครามปุระ (ตั้งอยู่ทางฝั่งเหนือลำตะคอง)

ประตุมงคล คือ สัญลักษณ์ของเมืองโบราณแห่งนี้ ซึ่งสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช รูปอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี คือ คุณหญิงโม ภริยาพระยาปลัดเมืองนครราชสีมา ซึ่งรวบรวมชาวเมืองสู้รบ กับกองทัพส่วนหนึ่งของเจ้าอนุวงศ์ จนได้ชัยชนะจากกบฏ ซึ่งยกกองทัพจะมายึดเมือง เมื่อ พ.ศ. 2369 ในสมัยแรกสร้าง นายช่างฝรั่งเศสวางแบบตัวเมืองไว้ให้มี 4 ประตู คือ

ทางทิศเหนือ	ชื่อประตุมงคล	นัยหนึ่งเรียก ประตูน้ำ
ทางทิศใต้	ชื่อประตูไชยณรงค์	นัยหนึ่งเรียก ประตูผี
ทางทิศตะวันออก	ชื่อประตูพลล้าน	นัยหนึ่งเรียก ประตูตะวันออก
ทางทิศตะวันตก	ชื่อประตุมงคล	นัยหนึ่งเรียก ประตูตะวันตก

ธวัชชัย ปทุมหล่อทอง (2542: 157) ได้กล่าวถึงประวัติจังหวัดนครราชสีมาไว้ว่า นครราชสีมา สร้างขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่เดิมมีเมืองเสมาตั้งอยู่ทางฝั่งใต้ของลำตะคอง และเมืองโครามปุระ ตั้งอยู่ฝั่งเหนือของลำตะคอง สมเด็จพระนารายณ์จึงสร้างเมืองขึ้นมาใหม่อีกหนึ่งเมืองให้อยู่กึ่งกลางเมืองทั้งสอง จึงนำชื่อเมืองทั้งสองมารวมกันตั้งให้กับเมืองแห่งใหม่ชื่อ นครราชสีมา

นครราชสีมา นับเป็นเมืองปากประตูสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เคยเป็นเมืองใหญ่ที่สำคัญยิ่งในสมัยโบราณ ตั้งอยู่บนที่ราบสูง มีภูเขาและป่าสลับซับซ้อน ประกอบด้วยโบราณสถานของพวกขอมหลายแห่งดินแดนแห่งนี้เคยเป็นเมืองแห่งวีรกรรมอันกล้าหาญของวีรสตรีไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 คือ คุณหญิงโม หรือท้าวสุรนารี และนางสาวบุญเหลือ จนเป็นที่ยกย่องกล่าวขวัญชาวนครราชสีมาได้สร้างอนุสาวรีย์ของท้าวสุรนารี หรือย่าโม ไว้ที่หน้าประตุมงคลและประตุมงคล อันเป็นสัญลักษณ์ของเมืองนั้นเป็นฝีมือนายช่างชาวฝรั่งเศส

อุดม เชยทิวส์ (2549: 133-134) ได้กล่าวถึงประวัติของจังหวัดนครราชสีมาไว้ว่าเป็นเมืองใหญ่และสำคัญยิ่งในสมัยโบราณ เคยมีฐานะเป็น “เมืองเจ้าพระยานคร” บนที่ราบสูง มีภูเขาและป่าสลับซับซ้อน มีโบราณสถานสมัยขอม เป็นเมืองแห่งวีรกรรมอันกล้าหาญของวีรสตรีไทย คือ คุณหญิงโม หรือท้าวสุรนารี

นครราชสีมา อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 259 กิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 26 อำเภอ และ 6 กิ่งอำเภอ คืออำเภอเมืองนครราชสีมา อำเภอครบุรี อำเภอดงอำเภอจักราช อำเภอโชคชัย อำเภอด่านขุนทด อำเภอโนนไทย อำเภอโนนสูง อำเภอบัวใหญ่ อำเภอประทาย อำเภอปักธงชัย อำเภอพิมาย อำเภอห้วยแถลง อำเภอชุมพวง อำเภอสูงเนิน อำเภอขามทะเลสอ อำเภอสีคิ้ว อำเภอปากช่อง อำเภอขามสะแกแสง อำเภอเสิงสาง อำเภอบ้านเหลื่อม อำเภอหนองบุญมาก อำเภอแก้งสนามนาง อำเภอโนนแดง อำเภอวังน้ำเขียว อำเภอเฉลิมพระเกียรติ กิ่งอำเภอสีดา กิ่งอำเภอเมืองยาง กิ่งอำเภอพระทองคำกิ่งอำเภอลำทะเมนชัย กิ่งอำเภอเทพารักษ์ กิ่งอำเภอบัวลาย

เดิม วิชาญพนกิจ (2546: 3-14) ได้กล่าวถึงประวัติของจังหวัดนครราชสีมาว่า เมืองนครราชสีมาปรากฏตามพงศาวดารว่า ครั้งขอมเป็นใหญ่ในสุวรรณภูมิ รัชสมัยพระอโศกมหาราช ราวพุทธศักราช 300 ได้ส่งพระมหาเถระ 2 รูป คือ พระโสณะ กับ พระอุตระ สมณทูตของพระโมคคัลลีปุตติสเถระ สังคายนาใน พ.ศ. 288 แล้วนำลัทธิพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในสุวรรณภูมิส่วนกลางขึ้นที่อาณาจักรทวารวดีเป็นครั้งแรก

เขตแคว้นทวารวดีเวลานั้น ได้แผ่มาถึงเขตที่เคยเป็นท้องที่อำเภอสูงเนิน (จังหวัดนครราชสีมา) เดียวนี้เป็นสุดแดน และตรงที่สุดแดนนี้เอง ชาวทวารวดีจึงได้พากันสร้าง เมืองเสมา ตั้งอยู่ฝั่งซ้ายของลำตะคลอง จึงปรากฏว่ามีโบราณวัตถุของพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดี อยู่ที่อำเภอสูงเนินจนบัดนี้

ครั้นต่อมาราวพุทธศักราช 700 มีชาวอินเดียพวกหนึ่งแล่นเรือเลียบฝั่งทะเลแถบมณฑลปัฏฐาได้ตรงมาปากแม่น้ำโขงแล้วอพยพเข้ามาตั้งภูมิลำเนาตั้งแต่ปากลุ่มแม่น้ำโขงจนถึงแดนกัมพูชา พวกอินเดียมีที่อพยพมาครั้งนี้นับถือศาสนาพราหมณ์ ฝ่ายใต้ นับถือพระวิษณุ แล้วก็แผ่อาณาจักรเข้ามาในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยปัจจุบัน เวลานั้นเรียกอาณาจักรโคตรบูรณ มีเมืองพนม หรือนครพนม เป็นเมืองหลวงและได้สร้างเมืองพิมายเป็นหัวเมืองเอกเมืองหนึ่ง กับเมืองขวามบุรีศรีมหานครราช ประจันหน้ากับเมืองเสมาขึ้นที่อำเภอสูงเนินนับเป็นเมือง

ชายแดนอีกเมืองหนึ่ง แต่เมืองขวางธบุรีศรีมหานครราชนี้เป็นเมืองของพวกนับถือศาสนาพราหมณ์ โดยศึกษาจากโบราณสถานที่เมืองนี้ ครั้นต่อมาเมืองขวางธบุรีศรีมหานครราช สามัญชนเห็นชื่อยาวเกินไปเรียกยาก จึงนิยมเรียกสั้น ๆ ว่า เมืองคอนราช ต่อมาจึงกลายเสียงเป็นโคราช ตั้งอยู่ใกล้กับเมืองเสมาร้าง และสร้างภายหลังเมืองเสมา ซึ่งเรียกว่า เมืองโคราชเก่า

1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอำเภอสูงเนิน

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูล เอกสารข้อมูลเกี่ยวกับอำเภอสูงเนิน ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.2.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอสูงเนิน

นาวีศักดิ์ จรรยาเจริญ และคณะ (2526: 127-136) ได้กล่าวถึงประวัติอำเภอสูงเนิน เดิมขึ้นอยู่กับอำเภอสันติยะ (อำเภอโนนไทยในปัจจุบัน) ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการสร้างทางรถไฟสายกรุงเทพฯ-นครราชสีมา และทางรถไฟได้ผ่านเข้ามาในหมู่บ้านสูงเนินที่เป็นชุมชนใหญ่ ทำให้การคมนาคมระหว่างบ้านสูงเนินกับตัวจังหวัดนครราชสีมา ได้รับความสะดวกสบายกว่าอำเภอสันติยะ ประกอบกับได้มีประชาชนมาทำมาหากินอยู่ในหมู่บ้านสูงเนินมากขึ้นตามลำดับทางราชการจึงได้ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอ หนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา โดยแยกต่างหากจากอำเภอสันติยะ (โนนไทย) และใช้ชื่อหมู่บ้านเป็นชื่อของอำเภอ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2444

1.2.2 ภูมิศาสตร์ของอำเภอ

ก. ที่ตั้งที่ว่าการอำเภอ

ตัวอาคารของที่ว่าการอำเภอ ตั้งอยู่ริมทางรถไฟสายกรุงเทพฯ-นครราชสีมา บริเวณบ้านสูงเนิน หมู่ 1 ตำบลสูงเนิน ห่างจากถนนมิตรภาพประมาณ 4 กิโลเมตรและห่างจากตัวจังหวัดนครราชสีมา 36 กิโลเมตร

ข. อาณาเขต

ทิศเหนือ	จดเขตอำเภอด่านขุนทด
ทิศใต้	จดเขตอำเภอบักรังชัย

ทิศตะวันออก จุดเขตอำเภอขามทะเลสอ
และอำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมา
ทิศตะวันตก จุดเขตอำเภอสี่คิ้ว

ค. ขนาด

อำเภอสูงเนินมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 720.64 ตารางกิโลเมตร

ง. ลักษณะภูมิประเทศ

อำเภอสูงเนิน มีถนนมิตรภาพผ่านตรงกลาง จึงทำให้มีลักษณะภูมิประเทศแตกต่างกัน คือ พื้นที่ด้านทิศเหนือของถนนมิตรภาพ เป็นที่ราบมีน้ำลำตะคองไหลผ่านจึงเหมาะสำหรับการเกษตรกรรมมาก ส่วนพื้นที่ทางด้านทิศใต้ของถนนมิตรภาพ ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงเป็นป่าและภูเขา ไม่มีลำน้ำสายใดไหลผ่านจึงเหมาะแก่เกษตรกรพืชไร่เท่านั้น

จ. สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

- 1) พระนอนเมืองเสมา หรือพระนอนคลองขวาง และเสมาธรรมจักร ซึ่งสร้างด้วยศิลา เป็นศิลปะแบบทวารวดี อยู่ที่วัดธรรมจักรเสมาราม บ้านคลองขวาง หมู่ที่ 3 ตำบลเสมา ห่างจากตัวว่าการอำเภอประมาณ 7.5 กิโลเมตร
- 2) ปราสาทหินเมืองเก่า เป็นเทวสถานของศาสนาพราหมณ์ สร้างด้วยศิลาแดง และศิลาแดง อยู่ที่วัดบ้านเมืองเก่า หมู่ที่ 1 ตำบลโคราข ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 5 กิโลเมตร
- 3) ปราสาทหินเมืองแขก และปราสาทหินเมืองคู๋ อยู่ในบริเวณตำบลโคราข ห่างจากตัวว่าการอำเภอ ประมาณ 3 กิโลเมตร

จ. เมืองเสมา

เมืองเสมา อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสูงเนินไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ (ปัจจุบันอยู่ในเขตตำบลเสมา) เป็นเมืองสมัยทวารวดีภายในเขตบริเวณเมืองมีกำแพงเมืองเป็นคูดิน 2 ชั้นเป็นวงกลมรูปไข่มีพวกโบสถ์ของพระพุทธศาสนาอยู่ภายในซึ่งหักพังอยู่หลายแห่งมีสระน้ำอยู่หลายสระ มีคูรับน้ำจากห้วยคูที่เป็นที่เก็บน้ำขนาดใหญ่ ทางทิศเหนือของคูเมือง ปัจจุบันเรียกว่าบึงเหมือดแอ่ ทางทิศใต้ของคูเมืองเรียกว่าบึงเซตุมภายในคูเมืองด้านทิศตะวันออกมีที่เก็บน้ำไว้ในเมืองเรียกว่าทะเลเทิง (เทิง แปลว่า บน) นอกกำแพงคูเมืองเรียกว่าทะเลใต้ เมืองเสมาได้เป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญของอาณาจักรทวารวดี

อาจารย์ชิน อยู่ดี ผู้เชี่ยวชาญเรื่องก่อนประวัติศาสตร์ ผู้หนึ่งกล่าวไว้ในเรื่อง “วัฒนธรรมหินใหญ่ในประเทศไทย” ตอนหนึ่งว่า เมื่อ พ.ศ. 2502 กรมศิลปากรได้สำรวจพบกลุ่มหินตั้งเป็นวงกลมอยู่ 2 กลุ่ม กลุ่มเหนือมีก้อนหินใหญ่วางล้อมอยู่ 5 ก้อน กลุ่มใต้มีก้อนหินล้อมรอบวางอยู่ 8 ก้อน ไม่ทราบเช่นกันว่าเป็นชนเผ่าใด คงจะเป็นพวกไทยแดงอพยพมาจากเมืองถานีโห ในแคว้นดงเกียมาทำไว้ก็ได้ ต่อมาได้พบสิ่งของในยุคโลหะ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบริเวณนั้นได้เกิดชุมชนใหญ่ขึ้นและน่าจะมีความอุดมสมบูรณ์เกี่ยวกับการทำไร่นาได้ผลดี จึงมีผู้คนมารวมตัวกันเป็นชุมชนใหญ่และเป็นเมืองซึ่งอาจจะเรียกว่า “เมืองเสมา”

ข. เมืองโคราฆปุระ

เมืองโคราฆปุระ หรือเมืองเก่า อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสูงเนินไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งอยู่ในเขตตำบลโคราฆ เมืองโคราฆปุระสร้างในสมัยพุทธศตวรรษที่ 15 โดยย้ายมาจากเมืองเสมา เนื่องจากในระยะต่อมาเมืองเสมาคงขาดความสะดวกต่าง ๆ ขึ้นผู้คนจึงได้อพยพมาตั้งเมืองโคราฆปุระขึ้นใหม่ (ภายหลังชื่อเพี้ยนเป็นเมืองโคราฆ) ดังข้อความในเรื่อง “วัฒนธรรมหินใหญ่ในประเทศไทย” ของอาจารย์ชิน อยู่ดี ซึ่งเป็นข้อความต่อจากเมืองเสมาบางตอนว่า เมื่อได้ย้ายเมืองไปสร้างใหม่ ผู้คนจึงเอาชื่อไปเรียกเมืองใหม่ว่า “เมืองโคราฆ” ส่วนเมืองเดิมจึงเรียกว่า “เมืองเก่า”

ซ. ประวัติบ้านแก่งท้าว ตำบลเสมาใหญ่

บ้านแก่งท้าว หมู่ที่ 2 ตำบลเสมาใหญ่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา หมู่บ้านแก่งท้าว ตั้งขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐาน แต่ก็พอประมาณกาลเวลาที่ก่อตั้งวัดแก่งท้าวของกองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ ความเป็นว่า วัดแก่งท้าว ตำบลเสมาใหญ่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ตั้งเมื่อพุทธศักราช 2245 และได้รับวิสุงคามสีมา พุทธศักราช 2265

เมื่อทราบประวัติบ้านแก่งท้าวแล้ว ก็คาดกาลเวลาในการตั้งหมู่บ้าน ด้วยเหตุผลต่อไปตามข้อเท็จจริงว่า การที่จะตั้งวัดขึ้นได้จะต้องมีหมู่บ้านเกิดขึ้นก่อน อย่างน้อยก็ประมาณ 10-20 ปี จึงสามารถรวบรวมพลั้งศรัทธาจากปวงชนตั้งวัดได้สำเร็จ

ปีพุทธศักราช 2245-2265 ตามประวัติการตั้งวัดนั้นก็ประมาณสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ในรัชสมัยพระมหาธรรมราชาธิราช ซึ่งกรุงศรีอยุธยาตกเป็นเมืองขึ้นของพระพม่าครั้งที่ 1 แล้ว และหลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาได้ไม่นาน พระเจ้ากรุงหงสาวดีแห่งพม่าก็ให้ยกทัพแห่งกรุงศรีอยุธยาพร้อมกันไปตีนครเวียงจันทน์จนแตกพ่าย แล้วกวาดต้อนชาวเมืองเวียงจันทน์และเมืองรอบนอกเป็นเชลยศึก มุ่งสู่อาณาจักรหงสาวดีส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งมุ่งสู่กรุงศรีอยุธยา

บรรดาเชลยศึกจากกองคาราวานที่ถูกกวาดต้อนนอนแรมระหว่างทาง ต่างก็พยายามเล็ดลอดหนีออกมาได้ ขณะที่ทหารหลักในช่วงเวลากลางคืนครั้นรุ่งเช้าขึ้น ก็ถูกกองร้องเรียกหากัน จนรวบรวมพลั้งมวลงตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้น

เมื่อตั้งหมู่บ้านขึ้นได้แล้ว บรรดาชาวบ้านก็มีการปรึกษาหารือเพื่อตั้งชื่อหมู่บ้านของตน สันนิษฐานว่าชาวบ้านแห่งนี้ส่วนใหญ่และหัวหน้าคงเป็นเชลยศึกที่ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองแก่งท้าวบ่อแต่น จึงนำเอาชื่อเมืองแก่งท้าว มาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านแก่งท้าวแห่งตน เพื่อเป็นการรำลึกถึงถิ่นเดิม มิให้ลบเลือน ประการหนึ่งเป็นการไว้อาลัย ที่พวกตนต้องพลัดพรากจากกันมา ปัจจุบันเมืองแก่งท้าว บ่อแต่นตั้งอยู่ฝั่งโขงสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอยู่ฝั่งตรงกันข้ามกับอำเภอทาลี่ จังหวัดเลยในฝั่งประเทศไทย

สมัยรัชกาลที่ 5 ได้ตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องถิ่นขึ้น แล้วแต่งตั้งผู้นำเป็นหัวหน้าปกครองหมู่บ้านเรียงลำดับ ดังนี้

1. ขุนระวังรักษา (เขตกำนัน) ต้นสกุลผาดสูงเนิน
2. ขุนประสานสุขราษฎร์ ณ เวียงจันทร์ (กำนัน) ต้นสกุลสร้อยสูงเนิน
3. นายอู่่น ศรีสูงเนิน (ผู้ใหญ่บ้าน)
4. นายแก้ว สิมมา (ผู้ใหญ่บ้าน)
5. นายเพชร เมฆขุนทด (รักษาการฯ)
6. นายไผ่ ผาดสูงเนิน
7. นายนิล มะสูงเนิน
8. นายหนวด สาตสูงเนิน
9. นายลา แจงสูงเนิน (รักษาการฯ)
10. นายสิงแก้ว ภาวจันทิก
11. นายกองเยี่ยม ภาวจันทิก
12. นายพุ่ม ศรีสูงเนิน
13. นายพรหมมี สิมมา
14. นายสวัสดิ์ ผาดสูงเนิน
15. นายสากล สิทธิสูงเนิน
16. นายพนม เพี้ยซ้าย (ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน)

ณ. ประวัติหมู่บ้านเก่าท้าว

อ้างอิงหนังสือของกองพุทธศาสนสถาน กรมศาสนา ที่ ศธ.0303/11298 ลงวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2540 เรื่องขอให้รับรองสภาพวัด ความว่า กองพุทธศาสนสถาน กรมศาสนา ได้ตรวจสอบทะเบียนของกรมศาสนาแล้วปรากฏว่ามีชื่อ วัดเก่าท้าว ตำบลเสมไใหญ่ อำเภอสูงเนิน ในทะเบียนของกรมศาสนาโดยมีหลักฐานการตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. 2245 และได้รับวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. 2265 หนังสือนี้ลงนาม โดยนายสมพงษ์ ราชโน ผู้อำนวยการกองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

เมื่อทราบหลักฐานดังนี้แล้ว จึงพออนุมาน และประมาณช่วงระยะเวลาที่ตั่งวัดแก่นท้าวแห่งนี้ว่าตั่งขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย คือ หลังจากได้รับวิสุทธิคามสีมาเพียง 45 ปี ก็เสียกรุงฯ ให้แก่พม่าครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2310

วัดแก่นท้าวคงตั่งขึ้นรัชสมัยของพระมหาธรรมราชา ซึ่งเสียกรุงฯ แก่พม่าแล้ว เพราะที่วัดมีเสนาห 2 เสา อันเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นเมืองขึ้นของพม่าหรืออาณาจักรหงสาวดี เช่นเดียวกับวัดของชาวไทยรามัญในจังหวัดปทุมธานี ทุกวัดของพวกเขาจะมีเสนาหเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นหงสาวดี แม้ปัจจุบันจังหวัดปทุมธานีมิได้อยู่ในอาณาติของอาณาจักรหงสาวดี

เจ้าอาวาสวัดแก่นท้าวในอดีต เมื่อหนึ่งร้อยปีเศษไม่มีหลักฐาน แต่หนึ่งร้อยปีเศษต่อมาพอทราบจากผู้สูงอายุเรียงลำดับดังนี้

1. พระอาจารย์สร้อย ไม่ทราบฉายา และนามสกุล
2. พระอาจารย์ไหล เปตสูงเนิน
3. พระอาจารย์เปลี่ยน สมพงษ์
4. พระอาจารย์ก้อน ไม่ทราบฉายา
5. พระอาจารย์เพ็ง
6. พระอาจารย์ทองใบ ไม่ทราบฉายา
7. พระครูอโศกวุฒิกกร (ดำ อโศก)
8. พระหลาดากองเขี่ยม ภาวจันทิก
9. พระอธิการสมนึก ชาตเมธี
10. พระอธิการธิวา เศรษฐมโม

อนึ่ง ภูฏันเป็นศาสนสถานของวัดแก่นท้าว ประสบอัคคีภัยวอดไปทั้งหมด เนื่องมาจากไฟฟ้าลัดวงจร ในวันออกพรรษา เมื่อวันที่ 18 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2548 ซึ่งตรงกับวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 (ธเนศ อวยะรังสี, 2552: สัมภาษณ์)

1.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอำเภอปักธงชัย

ในการศึกษาประวัติความเป็นมาของอำเภอปักธงชัย ผู้วิจัยจะศึกษาเอกสารดังต่อไปนี้

1.3.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอปักธงชัย

นาวีศักดิ์ จรรยาเจริญ (2526: 101-102) อำเภอปักธงชัย สันนิษฐานว่า ในสมัยที่ขอมยังเรืองอำนาจ มีฐานะเป็นเมืองขนาดเล็ก ขึ้นตรงต่อเมืองพิมายและเมืองพิมายขึ้นต่อนคร ซึ่งเป็นเมืองหลวงของขอมในขณะนั้น ทั้งนี้สันนิษฐานได้จากในเขตอำเภอปักธงชัย มีปูชนียสถานที่เรียกกันว่า ปรางค์ขอม หรือเทวาลัย เช่น ปรางค์บึงคำ (อยู่ที่บ้านคลองเตย ตำบลสะแกราช) ปรางค์จำปาทอง ปรางค์หนองหอย (อยู่เชิงเขาตะกูตรัง ตำบลสะแกราช) ปรางค์นาแค (อยู่ที่บ้านนาแค ตำบลเมืองปัก) และปรางค์สระน้อย (อยู่ที่บ้านปรางค์ ตำบลนกออก) ปรางค์เหล่านี้เป็นศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่ขอมนิยมสร้างตามเมืองต่าง ๆ ที่ตนปกครองอยู่ใหญ่บ้างเล็กบ้างตามความสำคัญของเมือง 1 นอกจากนี้ ในแผนที่ยุทธศาสตร์ ครั้วรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 สมัยอยุธยาที่มีชื่อเมืองปักแสดงอยู่ในแผนที่นั้นด้วย อันเป็นการแสดงว่าอำเภอปักธงชัย เคยมีฐานะเป็นเมือง เรียกว่า “เมืองปัก” มาแต่โบราณกาลแล้ว

ต่อมาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้สร้างเมืองนครราชสีมาขึ้น เพื่อเป็นหน้าด่านคอยป้องกันข้าศึกทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ตั้งด่านขึ้นรอบเมืองนครราชสีมา สำหรับทำหน้าที่เป็นกองระวังหน้าและคอยสืบแนข่าวข้าศึก และคอยรับปะทะขัดขวางหน่วงเหนี่ยวข้าศึก มิให้ยกทัพเข้าประชิดติดเมืองได้เร็วเกินไป “เมืองปัก” ได้ถูกตั้งเป็นด่านด้วย เรียกว่า “ด่านจะโปะ” ปัจจุบันเรียกว่า “ตะโปะ”

ต่อมาเมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2451 (ร.ศ. 126) ในรัชสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้ยุบเมืองปักธงชัยเป็นอำเภอ เรียกว่า “อำเภอปักธงชัย” ขึ้นอยู่ในปกครองจังหวัดนครราชสีมา มณฑลนครราชสีมา

ในปี พ.ศ. 2453 ทรงราชการได้ยกฐานะตำบลสะแกราชขึ้นเป็นกิ่งอำเภอ เรียกว่า “กิ่งอำเภอสะแกราช” และได้ยุบเป็นตำบลสะแกราช เมื่อ พ.ศ. 2482

เดิมอำเภอปักษ์ชัย เขียน “ปักษ์ไชย” ในปี พ.ศ. 2508 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้แก้เป็น “ปักษ์ชัย” ตามอักขรนาฏกรรมภูมิศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน

นอกจากนี้ที่ทำการปกครองอำเภอปักษ์ชัยกลุ่มงานบริหารงานปกครองได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของอำเภอปักษ์ชัย ดังนี้

ก. ปักษ์ชัยสมัยโบราณ

ปักษ์ชัยเดิมเป็นเมืองโบราณตั้งแต่ขอมเรืองอำนาจ ทั้งนี้สันนิษฐานได้จากเขตอำเภอปักษ์ชัยมีซากปรักหักพังของปราสาท หรือเทวาลัยหลายแห่งที่เป็นศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่ขอมนิยมสร้างตามเมืองต่าง ๆ ที่ตนปกครองอยู่ใหญ่บ้าง เล็กบ้างตามความสำคัญของแต่ละเมือง

ข. ปักษ์ชัยสมัยกรุงศรีอยุธยา

จากหลักฐานที่ปรากฏตามแผนที่ยุทธศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยาได้ปรากฏชื่อเมืองปัก ว่าตั้งอยู่ใกล้เมืองนครราชสีมา ความสำคัญก็คือ เป็นเมืองหน้าด่านทางทิศใต้ของเมืองนครราชสีมา เพื่อเป็นกองระวังหน้าคอยสอดแนมข้าศึกและคอยปะทะขัดขวางหน่วงเหนี่ยวไม่ให้ข้าศึกยกทัพประชิดเมืองนครราชสีมาเร็วเกินไป เมืองปักในสมัยนี้จึงถูกตั้งและเรียกว่า “ด่านจะโปะ” เช่นเดียวกับ ด่านเกวียน ด่านจอหอ ด่านขุนทด เป็นต้น

ค. ปักษ์ชัยสมัยกรุงธนบุรี

พ.ศ. 2321 ในรัชสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี โปรดให้สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี โปรดให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก (รัชกาลที่ 1) ยกกองทัพไปปราบเมืองเวียงจันทน์และได้รับชัยชนะขาดกลับ จึงได้กวาดต้อนเชลยชายหญิงพร้อมกับเพี้ยอุปราช และให้ไปพักอาศัยอยู่ที่ด่านจะโปะครั้นชาวเมืองเวียงจันทน์ตั้งบ้านเรือนเป็นหลักฐานมั่นคงแล้ว เจ้าพระยามนครราชสีมา (เป็น) จึงกราบบังคมทูลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตตั้งด่านจะโปะเป็นเมือง เรียกว่า “เมืองปัก” (ยังไม่มีคำว่าธงชัย) และได้กราบบังคมทูลขอให้เพี้ยอุปราชเป็น

เจ้าเมืองปักษ์คนแรก พระราชทานนามว่า “พระยาวงศาอรรคราช” (ซึ่งกล่าวกันว่า เป็นต้นตระกูล
วรรณไชย ขณะนี้) เมืองปักษ์ในสมัยนี้เป็นเมืองขึ้นตรงต่อเมืองนครราชสีมา เมื่อ พ.ศ. 2323

ง. ปักธงชัยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

พ.ศ. 2369 เจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์ยกทัพมายึดเมืองนครราชสีมา
และได้กวาดต้อนชาวเมืองไป แต่ถูกคุณหญิงโมและชาวเมืองนครราชสีมาต่อสู้กับทหารเวียงจันทน์
จนได้รับชัยชนะและได้พระราชทานนามว่า “ท้าวสุรนารี”

การกวาดต้อนเชลยคราวนั้น ทหารเจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์ได้มา
กวาดต้อนชาวเมืองปักษ์ทั้งชาวไทยโคราชและชาวเวียงจันทน์ อพยพมาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร
ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี ต่างก็มีที่ทำมาหากินสุขสบายมาเป็นเวลา 47 ปี จึงพร้อมใจกันจับอาวุธต่อสู้
ขับไล่ทหารของเจ้าอนุวงศ์ พ่ายแพ้กลับไป

พ.ศ. 2451 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปรับปรุงระเบียบ
ราชการปกครองเป็นแบบเทศาภิบาล เมืองปักษ์จึงถูกยุบลงเป็นอำเภอปักธงชัย ขึ้นกับมณฑล
นครราชสีมา โดยมีพระศรีพลรัตน์ (ยะพระระ เกตุเลขา) ชาวไทยมุสลิม เป็นนายอำเภอปักธงชัย
คนแรก

พ.ศ. 2508 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้แก้ไขชื่อปักธงไชย
(ไม้้มลาย) ปักธงชัย (ไม้หันอากาศ) เพื่อให้ตรงตามอักขรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน มาจนทุกวันนี้

จ. คำขวัญประจำอำเภอ

คำขวัญประจำอำเภอปักธงชัย คือ “ลำพระเพลิงน้ำใส ไหมเนื่องาม
ข้าวหลามนกออก ถั่วอกวงหมี เส้นหมี่ตะคุ”

1.3.2 ภูมิศาสตร์ของอำเภอบักรังชัย

ก. ลักษณะที่ตั้ง

อำเภอบักรังชัย ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดนครราชสีมา อยู่ห่างจากตัวจังหวัด ประมาณ 35 กิโลเมตร

ข. เนื้อที่

อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา มีเนื้อที่ประมาณ 1,155.06 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 721,913 ไร่

ค. อาณาเขตติดต่อ

อำเภอบักรังชัย มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อำเภอเมืองนครราชสีมา อำเภอสูงเนิน อำเภอสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อำเภอด่านช้าง จังหวัดนครราชสีมา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อำเภอโชคชัย และอำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอด่านช้าง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

ง. ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ อำเภอบักรังชัยมีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบสูง มีความลาดเอียงจากทิศตะวันออก โดยมีความสูงอยู่ในช่วง 200-1,000 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง

ภูเขา-แม่น้ำ สภาพภูมิประเทศของอำเภอบักรังชัย แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1) บริเวณเนินเขาและภูเขา มีประมาณร้อยละ 50 ของพื้นที่ทั้งหมด อยู่ประมาณตอนกลางเรื่อยไปทางทิศใต้ ตลอดไปจนถึงทิศตะวันตกของพื้นที่ ประกอบด้วยภูเขาต่าง ๆ เช่น เขาภูหลวง เขาพญาปราบ เขากำแพง เขาจุมกแซก เขาสลักได ฯลฯ เทือกเขาเหล่านี้เป็นต้นกำเนิด ลำน้ำสายสำคัญของอำเภอบักรังชัย

ตัวอย่างเช่น

ลำพระเพลิง ต้นกำเนิดจากเทือกเขาสันกำแพง ในตอนใต้สุดของอำเภอบักรังชัย

ลำเชียงสา ต้นน้ำเกิดจากภูเขาในเขตอุทยานแห่งชาติทับลานตำบลวังน้ำเขียว และตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอสวนน้ำเขียว ไหลไปรวมกับลำพระเพลิง ที่ตำบลดอน อำเภอบักรังชัย

ลำลำลาย ต้นน้ำเกิดจากเขาไซ่ ตำบลตะขบ ไหลไปรวมกับลำพระเพลิงอำเภอบักรังชัย

2) บริเวณที่ดอน ลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนตื้น พบทั่วไปตั้งแต่ตอนกลางถึงตอนเหนือและตะวันออกของอำเภอ มีความสูงประมาณ 250-300 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง อยู่ถัดจากบริเวณภูเขาลงมาเป็นลักษณะพื้นที่นาสลับพื้นที่ไร่

3) บริเวณที่ราบลุ่ม คือ บริเวณพื้นที่ที่มีระดับความสูงเฉลี่ย 200-250 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีไม่เกินร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนมากจะอยู่บริเวณตอนกลางถึงตอนเหนือเรื่อยมาถึงด้านตะวันออกของพื้นที่อำเภอ เกษตรกรใช้ประกอบอาชีพทำนามีบางส่วนใช้ปลูกพืชไร่ ไม้ผล และไม้ยืนต้น

4) บริเวณที่ราบที่มีโอกาสน้ำท่วมถึงเป็นพื้นที่ที่มีระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางต่ำกว่า 200 เมตร เกษตรกรใช้ประโยชน์ในการทำนา

จ. พื้นที่และการใช้ประโยชน์

การใช้ประโยชน์ทางด้านการเกษตรกรรมอยู่ร้อยละ 80 ที่เหลือเป็นการใช้ประโยชน์ด้านอุตสาหกรรม และด้านพาณิชยกรรม

การยึดถือครองที่ดินการออกเอกสารสิทธิให้แก่ราษฎรมีรายละเอียด ดังนี้

โฉนดที่ดิน	จำนวน 57,734 แปลง
หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3ก)	จำนวน 32,091 แปลง
หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3)	จำนวน 3,213 แปลง
หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (น.ส.ล.)	จำนวน 237 แปลง

ฉ. ภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศเป็นมรสุม มี 3 ฤดู ดังนี้

ฤดูร้อน	เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนเมษายน
ฤดูฝน	เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม
ฤดูหนาว	เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมกราคม

ช. การปกครอง

อำเภอปกครองชั้นแบ่งเขตการปกครองตาม พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 เป็น 16 ตำบล 215 หมู่บ้าน

ช. ประชากร

อำเภอปกครองชั้น มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 115,501 คน เป็นชาย 56,574 คน เป็นหญิง 58,927 คน จำนวนบ้านเรือนปกติ 33,219 หลังคาเรือน

1.3.3 ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น

ก. ฟ้อนผีฟ้า บ้านจะโป๊ะ อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา

ฟ้อนผีฟ้า เป็นการแสดงพื้นเมืองอย่างหนึ่งของชนหมู่บ้านจะโป๊ะ อำเภอบักรังชัย เป็นการจัดทำขึ้นเพื่อเป็นการบูชา ผีปู่ย่า ตายาย ที่ล่วงลับ เป็นความเชื่อของคนเก่าแก่ในหมู่บ้าน และสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยสันนิษฐานว่าการแสดงขึ้นนี้ ได้รับอิทธิพลมาจาก ผีโขง เป็นความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีสงเทวดา ที่ผูกพันกับมนุษย์ ผู้แสดงไม่จำกัดจำนวนของการอนุรักษ์ เพื่อสืบทอดวัฒนธรรม

ข. บุญบั้งไฟ ตำบลตะคุ อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา

บั้งไฟ อีสานเรียก บั้งไฟ ทางเหนือเรียก บอกลไฟ เนื่องจากงานบุญบั้งไฟมีอยู่ในนครราชสีมา ในเขตอำเภอบักรังชัย โนนแดง และบักรังชัย ในกลุ่มชาวนครราชสีมาที่ใช้ภาษาอีสานเป็นพื้น จึงสมควรจะได้บันทึกเป็นเรื่องราวบุญบั้งไฟเอาไว้ฐานะที่เป็นประเพณีหนึ่งของอำเภอบักรังชัย

ประวัติบั้งไฟ เป็นนิทานปรัมปราเกี่ยวกับการแข่งขันบั้งไฟในครั้งนั้นทำให้เกิดเรื่องใหญ่โต จนเป็นสาเหตุสำคัญให้นครหนึ่งล้มหายกลายเป็นบึงใหญ่ ซึ่งเรียกว่า “หนองหาร” อยู่ในจังหวัดสกลนคร มาจนทุกวันนี้

เทศกาลบุญบั้งไฟ นิยมจัดขึ้นระหว่างเดือน 6 หรือเดือน 7 ก่อนที่ชาวบ้านจะลงมือทำไร่ทำนา ส่วนมากจะกำหนดเวลาจัดงาน 2 วัน คือ วันรวม 1 วัน และวันจุต 1 วัน

การแต่งกายในขบวนส่วนหนึ่งจะแต่งกายสวยงาม อีกส่วนหนึ่งจะแต่งให้ดูตลกขบขัน แต่โดยทั่วไปไม่สู้จะพิถีพิถันกับการแต่งกาย

ดนตรีที่ใช้ในขบวนบั้งไฟมีแคน ซอ โทน ฉิ่ง และพิณ

ค. ประเพณีบุญบั้งไฟ

บุญบั้งไฟของชาวตะคุ ตำบลตะคุ ผู้ริเริ่มพาญาติโยมพระเถรในวัดพระหน้าธาตุ ทำในฤดูเทศกาล คือ หลวงพ่อบุญมี จันทวังโส ทำในเทศกาลเข้าพรรษาและออกพรรษามีทั้งตะไล บั้งไฟหมื่น บั้งไฟแสน ถึงวันเข้าพรรษาก็จะนำบั้งไฟที่ทำไว้ไปจุด ณ ที่เตรียมไว้ ประชาชนก็จะร่วมงานทุกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นวันเข้าพรรษาหรือออกพรรษาเป็นที่สนุกสนาน ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลง ให้ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 3 หมู่ 4 หมู่ 5 และบ้านใกล้เคียง สับเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพงานบั้งไฟ เพื่อนำรายได้เข้าหมู่บ้านของตนเอง การทำบั้งไฟต้องลงทุนสูง ต่อมาหมู่บ้านต่าง ๆ หยุดทำบั้งไฟ ไปประมาณ 6-7 ปี

ปี พ.ศ. 2544 สภาวัฒนธรรมตำบลตะคุ นายชาญชัย ณ วันธนาภิรักษ์ เป็นประธานสภาวัฒนธรรม และประธานที่ประชุม มีคณะกรรมการ 28 ท่าน มติที่ประชุมให้สภาวัฒนธรรมตำบลตะคุฟื้นฟูประเพณีบุญบั้งไฟของตำบล

ดังนั้น สภาวัฒนธรรมร่วมกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และ อสม. และกลุ่มแม่บ้านทุกหมู่บ้าน จึงได้จัดงานในวันที่ 24-25 พฤษภาคม 2545 เพื่อเป็นการอนุรักษ์ประเพณีบุญบั้งไฟของชาวตะคุไว้ให้นุชนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป

ง. ประเพณีเทศน์มหาชาติ

ณ บ้านสระน้อย ตำบลนกออก อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา

เทศน์มหาชาติ เป็นประเพณีหนึ่งของชาวอำเภอบักรังชัยที่ยึดถือ และปฏิบัติเป็นประเพณีอันยิ่งใหญ่สืบทอดกันมาแต่โบราณ โดยยึดคติโบราณว่าถ้าใครฟังพระเทศน์มหาชาติครบทั้ง 13 กัณฑ์ แล้วเกิดชาติหน้าจะพบแต่ความอุดมสมบูรณ์ และได้บังเกิดพบพระศรีอริยเมตไตรย์ พระพุทธเจ้าองค์ต่อไป

การเทศน์มหาชาติ จะมีการจัดงาน 2 วัน คือ เทศน์คาถาพัน วันหนึ่งกับเทศน์ เป็นเรื่องราวของพระเวสสันดรอีกวันหนึ่ง ในเทศกาลเทศน์มหาชาติของหมู่บ้านสระน้อย ตำบลนกออก อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา นั้น ถือว่าเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ ใครที่มีลูกหลานอยู่

ต่างถิ่นไม่ว่าจะไปทำงานที่ไหน พอใกล้ถึงวันเทศน์มหาชาติจะกลับภูมิลำเนาของตนระหว่างทำบุญพิธีเทศน์มหาชาติที่วัด ทางบ้านก็จะจัดอาหารคาวหวานไว้ต้อนรับแขกที่มาเยี่ยมเยือนบ้านของตนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

จ. ประเพณีถวายสลากภัตร

ณ วัดโคกศรีษะเกษ ตำบลนกกอก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

ประเพณีถวายสลากภัตรนี้เป็นประเพณี ที่พระครูจิราวัดมน อีสสระเจ้าอาวาสวัดโคกศรีษะเกษ ได้ริเริ่มจัดทำขึ้นเป็นประจำทุกปีในเดือนสิงหาคม เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ของชาวบ้านโคกศรีษะเกษ

ลักษณะวิธีการ ท่านพระครูจิราวัดมนได้เล่าให้ฟังว่า เนื่องจากหมู่บ้านศรีษะเกษ เป็นหมู่บ้านใหญ่ ได้ติดต่อค้าขายหรือมีความสัมพันธ์กับหมู่บ้านใกล้เคียง ตลอดจนตำบลและอำเภอใกล้เคียง จึงเป็นการง่ายในการผูกมิตรสัมพันธ์โดยใช้ศาสนา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์เหล่านั้น ท่านจึงได้จัดประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน เสนอความคิดเห็นโดยให้ชาวบ้านแต่ละหลังคาเรือนจัดเตรียมอาหาร คาวหวาน จตุปัจจัย ไทยทานรวบรวมเป็นทาน แล้วนำมาที่วัดแล้วจะนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ทั่วไปทั้งต่างตำบลและอำเภอมารวมกันที่วัด แล้วจะนิมนต์พระภิกษุสงฆ์จับสลาก จะได้รับเครื่องไทยทาน โยมคนใด โยมผู้เป็นเจ้าของเครื่องไทยทานก็จะนำมาถวายพระภิกษุรูปนั้น

หลังจากพิธีถวายสลากภัตรเสร็จสิ้นแล้ว พระสงฆ์อนุโมทนาจากนั้นก็จะเป็นการรื่นเริงของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการแสดงพื้นเมือง นาฏศิลป์ ดนตรีหรือชมรมศิลปโบราณ ตลอดจนได้ชมสวนไม้ดอกไม้ประดับ ไม่พระราชทานได้ซึ่งอยู่ในวัดโคกศรีษะเกษนั่นเอง

ฉ. พิธีค้ำกิ้งโพธิ์ ก่อพระทราย

เป็นพิธีที่สร้างขึ้นเพื่อสร้างคุณความดีเพื่อต่ออายุให้ยืนยาว ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่กล่าวว่า ผู้ที่ชอบเบียดเบียนทำร้าย ล้างผลาญชีวิตสัตว์อื่นมักจะเป็นผู้ที่มีอายุสั้น ประกอบกับหลักกฎแห่งกรรมกล่าวว่า ผลของกรรมจะปรากฏในชาติใดชาติหนึ่งก็ได้ ฉะนั้น

ผู้ที่อยากให้อายุยืนยาวจึงต้องช่วยเหลือสัตว์อื่น หรือจะต้องทำความดีในลักษณะต่าง ๆ การทำความดีเพื่อต่ออายุที่นิยมของชาวบ้านปักษ์ใต้ก็คือ การค้ากิ่งโพธิ์ ปล่อยนกปล่อยปลา สร้างเสริมสะพานและก่อเจดีย์ทราย

การค้ากิ่งโพธิ์ ต้นโพธิ์เป็นต้นไม้ที่พระพุทธเจ้าประทับนั่งในคราวตรัสรู้ ชาวพุทธจึงให้ความสำคัญกับต้นไม้ชนิดนี้มาก ต้นโพธิ์นิยมปลูกไว้ในวัด กิ่งโพธิ์ที่โน้มต่ำลงมา ถ้าใครได้ช่วยค้ำให้สูงขึ้นถือว่าเป็นการทำความดี การค้ากิ่งโพธิ์นิยมใช้ไม้ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 3-4 นิ้ว ส่วนปลายที่งามสูงพอสมควร ทาขี้ผึ้งพอกเหลือง จากนั้นเหลาไม่ให้เล็กลงขนาดเท่าตะเกียบ ตัดให้ยาวขนาด 1 คืบ จำนวนอย่างน้อยของผู้ที่จะต่ออายุ แต่นิยมให้มากกว่า แล้วผู้ติดกับไม้ค้าโพธิ์แล้วนำไปค้ากิ่งโพธิ์

การก่อพระทรายหรือการก่อเจดีย์ทราย ถือเป็นการทำความดีเพื่อแก้ความเชื่อโบราณท่านสอนว่า ไม่ควรนำสิ่งที่ยืนนอกวัดออกนอกวัด การที่เราเดินออกทรายอาจติดรองเท้าออกมา ฉะนั้นจึงนิยมก่อพระทรายในวัดเพื่อเป็นการนำทรายเข้าวัด และทดแทนที่อาจเคยนำออกจากวัดแม้เพียงเล็กน้อยก็ตาม กองเจดีย์ทรายจะประดับด้วยธงสามเหลี่ยม มีคันธงยาวประมาณ 1 คืบ และมีจำนวนเท่าอายุ เมื่อก่อพระทรายและปักธงเรียบร้อยแล้ว จะใช้สายสิญจน์วางรอบบริเวณกองทราย แล้งโยงไปพันรอบไม้ค้าโพธิ์ ได้เวลาแล้วนิมนต์พระมาสวด

เพื่อเป็นการทำความดีให้มากขึ้น เมื่อค้ากิ่งโพธิ์ ก่อพระทรายแล้ว ควรเป็นการปล่อยนกปล่อยปลาและสร้างเสริมสะพานด้วยก็ได้

ข. การทำบุญวันสารท

เป็นพิธีที่ทำในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ค่ำ สารท หมายถึง การทำบุญเดือนสิบ ซึ่งมีแนวความคิด ดังนี้

- 1) เพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว
- 2) เพื่อแสดงออกถึงความสามัคคีกลมเกลียวในหมู่คณะ
- 3) เพื่อแสดงออกถึงความเชื่อเพื่อแผ้วแผ่ ผูกมิตรไมตรี

คติโบราณเชื่อว่า ในวันเดือนสิบนี้ ผีหรือวิญญาณของผู้ตายจะมารับอาหาร รอรับทานตามวัดเหนือในต่าง ๆ เมื่อถึงวันนี้ชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตรที่วัด เพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ บรรพบุรุษ ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว

อาหารที่นิยมทำบุญตักบาตรได้แก่ กระจยาสารท ซึ่งเป็นอาหารหวานชนิดหนึ่งที่ทำจากข้าวเม่า ข้าวตอก ถั่ว งา และมะพร้าว กวนกับน้ำตาลให้เหนียวเกาะติดกันเป็นปึกเป็นก้อน โดยชาวบ้าน จะมาช่วยกันทำตามบ้านเรือน มีการหยอกล้อกัน สร้างความสนุกสนาน เพลิดเพลิน หนุ่ม ๆ สาว ๆ จะมาช่วยกันกวนเพื่อถือโอกาสเกี้ยวพาราสีกัน หลังจากนั้นจะนำไปทำบุญที่วัดและนำไปแจกจ่ายกับญาติมิตร พี่น้อง เพื่อนฝูง หรือผู้ที่รู้จักขอบพอกันซึ่งแสดงออกถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ผูกมิตรไมตรี เป็นการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนฝูงและวงศ์ญาติให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ปัจจุบันการทำกระจยาสารทยังเป็นที่ยอดนิยม นับเป็นการรักษาประเพณีอันดีงาม ของท้องถิ่นให้ดำรงไว้สืบไป

ข. การเลี้ยวศาลตาปู่

การเลี้ยวศาลตาปู่เป็นประเพณีพื้นบ้านของชาวปักษ์ใต้ที่แสดงออกถึงการเคารพ ต่อสถานที่และความเชื่อในเรื่องผีศาลตาปู่ คือ ศาลเสาสีตั้นหลังคาจั่ว ยกพื้นสูงประมาณหน้าอกผู้ใหญ่ภายในศาลจะมีรูปปั้น ช้าง ม้า ตู๊กตาคนชาย หญิง อาวุธทำด้วยไม้ เช่น มีด ดาบ หอก ปืน เป็นต้น ชาวบ้านเชื่อว่าที่ศาลตาปู่จะเป็นที่สถิตของผีผู้คุ้มครองภยันตรายต่าง ๆ ให้แก่ชาวบ้านถ้าชาวบ้านเดินทางออกจากหมู่บ้านก็จะมาขอความคุ้มครองและคำอวยชัย หากชาวบ้านต้องการสิ่งใดก็จะไปบนบานให้ตาปู่ช่วย ถ้าประสบผลสำเร็จก็จะมาเซ่นแก้บนตาปู่ด้วย เหล้า ไหว้ไก่ตัว ข้าวปากหม้อและขนมหวาน คนบ้านอื่นที่ผ่านศาลตาปู่มักจะยกมือไหว้เพื่อขอความสวัสดิ์มีชัยแก่ตนเอง

ทุกปีชาวบ้านจะเลี้ยวฉลองศาลตาปู่ โดยกำหนดเวลาหลังจากเทศกาลสงกรานต์ เมื่อถึงกำหนดเวลาชาวบ้านจะนั่งล้อมวงศาลตาปู่ โดยมีคนทรงทำพิธี เมื่อตาปู่เข้าในร่างทรงแล้ว จะมีผู้ถามว่าท่านชื่ออะไร เพราะมีตาปู่หลายคน เช่น ตาคงขวัญม้า พญาร่มข้าว พญาร่มเหียวและเฒ่าหลังวัง ตาปู่ที่ร่างคนทรงแต่ละคนจะแต่งกายโดยใช้เสื้อผ้าที่จัดไว้ให้ แล้วจึง

รับประทานอาหารที่จัดไว้ให้ในลำดับที่จัดมาเช่น ได้แก่ ไก่ เหล้า ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว โดยการดมเท่านั้น จากนั้นก็จะออกจากร่ายรำดูแลศาล และอวยพรให้แก่ชาวบ้านแล้วก็ออกจากร่างทรง คนทรงจะเปลี่ยนเครื่องแต่งกายใหม่และเริ่มทรงต่าปู่ คนต่อไปจนหมด ขณะที่เลี้ยงศาลต่าปู่จะต้องมีโทนประกอบตลอดเวลา

1.3.4 โบราณสถาน โบราณวัตถุและแหล่งท่องเที่ยว โบราณสถานปึกธงชัย

1. ปราสาทบึงคำ
2. โนนหินตั้ง
3. วัดพระเจ้าคอหิพ
4. ปราสาทหินนาแค บ้านนาแค
5. ปราสาทสระหิน
6. ปราสาทบ้านปรางค์ บ้านปรางค์ ม. 9 ต. นกออก
7. วัดหน้าพระธาตุ บ้านตะคุ
8. วัดโคกศรีสะเกศ บ้านโคกสระน้อย ต. นกออก
9. วัดนกอออก บ้านนกอออก ต. นกออก
10. วัดพระเพลิง
11. วัดม่วง

1.4 ประวัติบ้านตะคุ ตำบลตะคุ

1.4.1 ประวัติวัดหน้าพระธาตุ (วัดตะคุ)

วัดหน้าพระธาตุ ตั้งอยู่ที่บ้านตะคุ หมู่ที่ 1 ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา วัดตั้งอยู่ติดกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2238 ถนนสมเด็จพระธีรญาณมุนี ทางไปมาสะดวกสบาย มีรถโดยสารแล่นผ่านถึงประตูเข้าวัด

วัดหน้าพระธาตุ เป็นวัดเก่าแก่โบราณ จากคำบอกเล่าของท่านผู้เฒ่าชาวบ้านตะคุและจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เมื่อครั้งแผ่นดินของ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชพระองค์ได้โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก ยกกองทัพไปตีเอาเมืองเวียงจันทน์ ในปี พ.ศ. 2321-2322 เมื่อได้ชัยชนะแล้วได้กวาดต้อนเอาเมืองเวียงจันทน์ส่วนหนึ่ง เดินทางข้ามแม่น้ำโขง

กลับมาที่กองทัพไทยด้วย เจ้าพระยานครราชสีมาได้ขอให้ครอบครัวที่ถูกกวาดต้อนมาไปตั้งถิ่นฐาน
อยู่ที่บ้านจะโปะ (ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านในในเขตตำบลเมืองปัก)

มีครอบครัวส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นญาติใกล้ชิดกัน ได้พากันหาทำเลตั้งบ้านเรือน
และพื้นที่ในการทำไร่ทำนา โดยยึดเอาสายน้ำลำสำรายเป็นหลัก ตั้งชื่อบ้านขึ้นตามสายน้ำนี้ชื่อว่า

1. บ้านเดื่อ (เหลือเป็นชื่อทุ่งนาบ้านเดื่อ)
2. บ้านโนนตูม (ปัจจุบันเป็นสวนผลไม้และเริ่มมีบ้านใหม่ 2-3 หลังคา)
3. บ้านแต่อยู่ทิศตะวันออก (เรียกว่าบึงบ้านแต่)
4. บ้านห้วย (กลายเป็นชื่อทุ่งนา และสวนผลไม้)

ชุมชนทั้งสี่หมู่บ้านได้สร้างวัดเล็ก ๆ ที่ขึ้นใกล้บ้านโนนตูมทิศตะวันออก ปัจจุบัน
เป็นทุ่งนาเรียกว่า “ทุ่งนาสิม” คำว่า “สิม” เป็นภาษาไทยอีสาน คือ โบสถ์ที่อยู่กลางสระน้ำบริเวณ
นาสิม มีหนองน้ำคล้ายสระน้ำโบราณอยู่ 3 แห่ง เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เดิมนี่ดินเป็นนาปลูก
ข้าวหมดแล้ว สิมแห่งนี้อยู่ทิศตะวันออกของบ้านตะคุ ประมาณ 20 เส้น

ต่อมาชาวบ้านได้พากันหักล้างถางป่ามาทางทิศตะวันตกบ้านโนนตูมใน
ขณะนั้น จึงได้พบองค์พระธาตุตั้งอยู่กลางป่า จึงรีบกลับมาบอกเพื่อนบ้านด้วยความดีอกดีใจ
ชาวบ้านได้ชักชวนกันมาดูและถางป่าให้กว้าง พร้อมกับประชุมกันย้ายวัด มาตั้งวัดใหม่ยังบริเวณ
ที่พบองค์พระธาตุ แล้วพากันย้ายบ้านมาตั้งอยู่ใกล้ ๆ วัด ส่วนชาวบ้านแต่ บ้านเดื่อ และบ้านห้วยนั้น
ค่อย ๆ ย้ายมาตั้งบ้านเรือนรวมกันที่ใกล้ ๆ วัด เพราะทั้งสามหมู่บ้านเมื่อถึงฤดูฝนเกิดน้ำท่วมทุกปี
ทำให้มาวัดได้ลำบากประกอบกับที่ดินรอบวัดเป็นที่ดอนน้ำไม่ค่อยท่วมถึง จึงย้ายมาตั้งบ้านใหม่
ที่นี่เรียกชื่อบ้านใหม่ว่า บ้านตะคุ โดยเอาชื่อหมู่บ้านหนองน้ำใกล้หมู่บ้านมาเป็นนามมงคล จะได้
อยู่เย็นเป็นสุขและเจริญรุ่งเรือง ส่วนชาวบ้านแต่ได้แยกไปตั้งบ้านใหม่ คือ บ้านหนองตาอุด บ้านแปะ
และบ้านหันและชาวบ้านส่วนหนึ่งได้ย้ายบ้านไปทางทิศตะวันตก ปัจจุบัน คือ บ้านสุขัง ส่วนหมู่บ้าน
ตะคุที่นำมาตั้งชื่อหมู่บ้านนั้นมีลักษณะคล้ายต้นอ้อต้นแขม หรือหญ้าพง เป็นภาษาโคราชเก่า

ในอำเภอปักธงชัย มีพลเมืองส่วนใหญ่สองเผ่า คือ พวกหนึ่งพูดภาษาลาว
(มาจากลาว) อีกพวกหนึ่งมาจากมอญ ปัจจุบันกลายเป็นไทยหมดแล้ว กินข้าวเจ้า มีปลูกข้าวเหนียว
ไว้พอได้ทำขนมเท่านั้น ชื่อบ้านตะคุ ปรากฏในใบบอกเมืองนครราชสีมาในรัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2385

ว่าพระยวงศาจักราช แดกกองทัพหลวง ณ ห้วยหลวง พาครอบครัวตัดดงมาพบข้าพเจ้า ข้าพเจ้าให้กันเอาตัวพระยวงศาจักราชกรมการครอบครัวเมืองปักธงชัยไว้แล้ว ข้าพเจ้าให้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ เมืองเวียงจันทน์ มีพระราชบัญชาพร โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ข้าพเจ้านำเอาครอบครัวเมืองปักธงชัย มาไ้บ้านเมืองตามเดิม ครั้นมาถึงเมืองนครราชสีมา

พระยวงศาจักราช พระปลัดหลวงยกกระบัตรเมืองปัก หลวงเพชรสงครามถึงแก่กรรม ข้าพเจ้าจึงให้ ขุนจำเมืองว่าราชการเมืองปักธงชัย นายสินี บุตรหลวงเพชรสงครามเป็นพี่หลวงประเสริฐสงคราม ณ ปีชวดโทศก (จ.ศ. 1192 พ.ศ. 2372) โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานโคหลวงให้ข้าพเจ้าขึ้นไปไว้ สำหรับราชการ ณ เมืองนครราชสีมาพันตัว (1,000) ข้าพเจ้าจึงให้ขุนจำเมืองว่าที่พระยวงศาจักราชลงมารับเอาโคหลวง ต่อหลวงยกบัตรกรุงเก่าได้โคแค่ 981 ตัว ขึ้นไปตั้งเลี้ยงปรนปรืออยู่ ณ เมืองปักธงชัย ณ ปีเถาะตรีศก (ค.ศ. 1193 พ.ศ. 2374) โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ข้าพเจ้าเป็นแม่กองสักเลกเมืองนครราชสีมา เมืองขึ้นกับเมืองนครราชสีมาที่เป็นเลกเมืองปักธงชัยก็สักเป็นเลกเมืองปักธงชัย เลกทองหลวงประเสริฐก็สักคงเมืองนครราชสีมา ณ ปีระกา นพศก (จ.ศ. 1199 พ.ศ. 2380) จหมื่นสรรเพชญภักดี ขึ้นไปสักเลกหมู่บ้านขึ้นเมืองนครราชสีมา ที่เป็นเมืองปักก็สักเป็นเลกเมืองปักธงชัย

ขุนจำเมืองผู้ว่าที่ พระยวงศาจักราชนำสักเลกเมืองปักธงชัย เลกกองหลวงประเสริฐสงครามก็สักเมืองนครราชสีมาไว้ตามเดิมมีตราโปรดเกล้าฯ ให้ยกเมืองปักธงชัยออกเป็นส่วยร้อนทองทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย ข้าพเจ้าให้ชำระเอาโค ซึ่งมอบให้เลี้ยงไว้ได้ครบจำนวน ขุนจำเมือง ผู้ว่าที่พระยวงศาจักราชตั้งจำหน่าย ตาย หาย เป็นโค 655 ตัว เมืองปักธงชัยได้ส่งโคให้ 326 ตัว จึงมอบโคให้หลวงประเสริฐเลี้ยงไว้ หลวงประเสริฐถึงแก่กรรม จึงให้นายสา บุตรหลวงประเสริฐ เป็นที่ขุนประเสริฐคุมขุนหมื่นและไพร่เลี้ยงโคอยู่ ณ บ้านตะคุ ซึ่งหลวงปลัดเมืองปักธงชัย ขุนประเสริฐทำเรื่องรากล่าวโทษข้าพเจ้าว่า ขุนประเสริฐควบคุมขุนหมื่นและไพร่ไว้ใช้งานไม่ให้ทำทอนั้น หากจริงเหมือนเรื่องราวของปลัด ขุนประเสริฐไม่ แต่ทว่าขุนประเสริฐสมควรทำส่วยทองทูลเกล้าฯ ถวาย ข้าพเจ้าให้ชำระตรวจโค ซึ่งมอบให้ขุนประเสริฐเลี้ยง ขุนประเสริฐจำหน่าย ตาย หาย 151 ตัว ส่งโคให้ข้าพเจ้าไม่ครบจำนวนและเมืองปักธงชัย ขุนประเสริฐทำให้โคหลวงตายบ้าง หายบ้าง และไปขายเสียบ้าง เป็นโคของเมืองปักธงชัย 655 ตัว กองขุนประเสริฐ 151 ตัว เข้ากัน 806 ตัว

ในใบบอกนี้มีชื่อบ้านตะคุปรากฏอยู่ แสดงว่าบ้านตะคุมีมานานแล้ว ในหนังสือพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธัมมปญฺโญ) เล่าว่า บ้านตะคุอาจมาตั้งทัพที่เมืองเก่าที่ชื่อว่าเมือง “ตังคุร์” เลยเรียกว่าบ้าน “ตะคุ” ก็ได้ (จารึกอยู่ในหลักศิลาจารึกหลักที่ 26) ต่อมาเมื่อชุมชนนี้มีประชากรมากขึ้น จึงได้ขยับขยายบ้านเรือนไปตั้งทางทิศตะวันตกของวัด ปัจจุบันแบ่งการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน คือ บ้านตะคุหมู่ที่ 1 บ้านครसार หมู่ที่ 2 บ้านแดง หมู่ที่ 3 บ้านอุโลก-โนนรัง หมู่ที่ 4 บ้านโคกคิม หมู่ที่ 5 บ้านตะคุไทย แต่ทุกหมู่บ้านจะภูมิใจในคำว่า “คนตะคุบ้านตะคุ”

จากบันทึกในสมุดเก่าของพระครูใบฎีกาอ่อนจันทร์ (นายอ่อนจันทร์ สวัสดิ์) เมื่อครั้งยังบวชอยู่ที่วัดหน้าพระธาตุ ปี 2500 ได้สอบถามประวัติวัดหน้าพระธาตุ จากท่านพระครูรัตนชัย (แก้ว) วัดใหญ่สุขัง พ่อใหญ่ นามตะคุ บ้านครसार แม่ใหญ่ได้ เล่าว่าเจ้าอาวาสวัดหน้าพระธาตุองค์แรกเป็นท่านผู้ใดไม่ทราบได้คนเฒ่าคนแก่บอกว่าสมัยเจ้าอธิการโสภา เป็นเจ้าอาวาสวัดหน้าพระธาตุ พระองค์ก็ขำพูดแต่กร้าว ท่านจึงได้ชักชวนชาวบ้านตะคุ ตลอดจนพุทธศาสนิกชนทั่วไป ในเขตหมู่บ้านใกล้เคียงมาช่วยกันซ่อมแซมพระธาตุ ลวดลายต่าง ๆ ก็หาช่างมาตกแต่งให้คงสภาพเดิม ดังที่เห็นจนกระทั่งทุกวันนี้ท่านเจ้าอธิการโสภา เป็นเจ้าอาวาสองค์แรกที่เรารู้จักท่าน (ไม่ทราบปี พ.ศ. ไດ)

เจ้าอาวาสองค์ที่ 2 พระครูวินัยธร (โพธิ์) (มีข้อความบันทึกในสมุดอดีตกำนันกลั่น อักษรประจักษ์ จากคำบอกเล่าว่าลุงของท่านเป็นลูกศิษย์) ได้เป็นเจ้าอาวาสต่อมาท่านได้ชักชวนบรรดาญาติโยมชาวบ้านสร้างโรงธรรม (ศาลาการเปรียญ) ขึ้นมาหลังหนึ่งเพื่อใช้เป็นที่พักพิงกุศล และฟังธรรม ปัจจุบันได้รื้อลงแล้วต่อมาท่านได้ซ่อมแซมอุโบสถที่ชำรุดทรุดโทรม และยังได้เป็นผู้นำสร้างเจดีย์ไว้เป็นพุทธบูชา ซึ่งปัจจุบันยังอยู่ด้านหลังของอุโบสถหลังเก่า พระครูวินัยธร (โพธิ์) ปกครองวัดอยู่จนชราและมรณภาพในสมณเพศ (ไม่ทราบปี พ.ศ. ไດ)

จะเป็นเจ้าอาวาสปีใดไม่ทราบได้ ท่านเป็นเจ้าคณะใหญ่เมืองปากมกก่อน ต่อมาเมืองปากมกชัยถูกยุบเป็นอำเภอในปี พ.ศ. 2435 ท่านจึงเป็นเจ้าคณะอำเภอปากมกชัยรูปแรก ท่านเป็นผู้มีเดชาภาพมากมีคนเคารพนับถือและเกรงกลัว เจ้าคณะใหญ่เมืองนครราชสีมาก็เป็นศิษย์ของท่าน ท่านชอบสร้างสิ่งสาธารณูปการ เช่น สะพานข้ามลำห้วย สะพานคนเดิน จนชราท่านยังไม่หยุดพระณและชาวบ้านสร้าง จนเจ้าคณะใหญ่เมืองนครราชสีมา ศิษย์ของท่านมีหนังสือมาขอร้องให้หยุดสร้างเพราะชราแล้ว ท่านพระครูอินทริยสังวร มรณภาพในปี พ.ศ. 2442 สิริรวมอายุได้ 80 ปี

(ที่ตั้งเมรุพระราชทานเพลิงศพ ต่อมาได้ปลูกต้นไม้ไว้ตรงประตูเข้าวัดเป็นที่เคารพกราบไหว้ของชาวตะลุง และสาธุชนทั่วไป)

เจ้าอาวาสองค์ที่ 4 พระครูวัชรชัยคุณมณี (มี) นามเดิมชื่อมี เป็นชาวบ้านตะลุง เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2395 อุปสมบทที่วัดหน้าพระธาตุ ในวันอาทิตย์ ขึ้น 8 ค่ำ เดือน 7 ปีฉลู พ.ศ. 2417 ได้รับสมณศักดิ์ที่พระใบฎีกา (มี) พระสมุห์ (มี) ได้รับสัญญาบัตรที่ “พระครูประวิตร ธารักษ์” ท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าคณะอำเภอปรางค์ชัยเป็นรูปที่ 2 ในปี พ.ศ. 2442 วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2456 ได้รับสัญญาบัตร สมณศักดิ์ที่ “พระครูวัชรชัยคุณมณี” (มีจนฺทสโร) อายุ 61 ปี พรรษา 40 ท่านได้นำญาติโยมสร้างกุฏิด้านทิศใต้ เรียกว่า คณะตะลุง ท่านมีวิชาพิเศษที่ชาวบ้านได้เห็น คือ วิชายิงกระสุนคด กระสุนคือก้อนดินเหนียวปั้นเป็นก้อนกลม ๆ ขนาดผลพุทราตากแห้ง เวลายิงจากคันกระสุน ถ้าต้องการให้ถูกสิ่งใดก็ถูกเฉพาะสิ่งนั้น ไม่ว่าคนหรือสัตว์ จะหลบอยู่มุมใดภายในบริเวณใดก็ตาม

พระครูวัชรชัยคุณมณีอาพาธเป็นโรคเรื้อรังถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2464 สิริอายุได้ 69 ปี พรรษาได้ 48

เจ้าอาวาสองค์ที่ 5 พระครูวัชรชัยคุณ (พรหมมา) เดิมชื่อมา เกิดที่บ้านสุขัง ในปี พ.ศ. 2407 อุปสมบทที่วัดหน้าพระธาตุ เมื่อ พ.ศ. 2429 ได้เป็นเจ้าอาวาสต่อจากพระครูวัชรชัยคุณมณี (มี) และได้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอปรางค์ชัยด้วย ในสมัยนี้ได้เปิดได้เปิดโรงเรียนสอนลูกชาวบ้านขึ้นภายในวัด ตลอดจนส่งเสริมพระภิกษุสามเณรให้เรียนไวยากรณ์ภาษาบาลี (คัมภีร์มูลกัจจายนะ) โดยท่านพระครูเป็นผู้สอนเอง พระเดชพระคุณท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระธีรญาณมุนี ก็มาเรียนกับท่าน 1 พรรษา ก่อนจะลงไปกรุงเทพมหานคร (ท่านมีศักดิ์เป็นหลวงน้ำ เจ้าประคุณสมเด็จพระธีร) ท่านได้ขุดสระหอไตรขยายไปทางทิศเหนือ ปรับปรุงกุฏิที่มุงหลังคาด้วยหญ้าคา โดยให้พระลูกศิษย์ไปซื้อปูนซีเมนต์และแบบพิมพ์จากกรุงเทพมหานคร มาหล่อทำกระเบื้องซีเมนต์ขึ้นมุงหลังคากุฏิได้สร้างพระธาตุบรรจุอัฐิพระครูวัชรชัยคุณมณี แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ เจริญรุ่งเรืองมีพุทธาณาภพมาก เคยมีผู้ส่งเข้าประกวดได้รับรางวัลชนะเลิศที่จังหวัดนครราชสีมาปัจจุบันหาไม่ได้แล้ว ท่านพระครูวัชรชัยคุณ (พรหมมา) มรณภาพด้วยโรคชรา ในวันที่ 16 มกราคม 2473 พรรษา 44 สิริอายุได้ 65 ปี

เจ้าอาวาสองค์ที่ 6 พระครูวัชรชัย (อาจ ป.ธ.3) ท่านเกิดปีระกา พ.ศ. 2440 ที่บ้านโนนเหลื่อม ตำบลสะแกกราชได้ย้ายตามบิดามาอยู่บ้านตะครุฑเดียวกับเจ้าประคุณสมเด็จพระธีรญาณมุนี อุปสมบทในปี พ.ศ. 2462 ต่อมาได้เดินทางไปศึกษาเล่าเรียนที่กรุงเทพมหานคร อยู่วัดตีสถานุการาม สอบได้เปรียญ 3 ประโยค พ.ศ. 2473 ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาส และเป็นเจ้าคณะอำเภอปักธงชัยด้วย ท่านได้สร้างกุฏิคณะมะค่าเป็นกุฏิ 2 ชั้นขนาดใหญ่เปิดสอน ตั้งแต่ชั้นธรรมตรีจนถึงเปรียญธรรม 5 ประโยค มีภิกษุ-สามเณร มาเล่าเรียนเป็นจำนวนมาก การศึกษาของวัดหน้าพระธาตุเจริญที่สุด มีพระมหาเปรียญหลายรูป นอกจากนี้ท่านยังเป็นผู้นำสร้างโรงเรียนอาชีววิทยาคาร เป็นอาคารไม้ 2 ชั้น 10 ห้องเรียน ซึ่งถือว่าเป็นอาคารเอกเทศถาวร หลังแรกของอำเภอสำหรับเป็นที่เล่าเรียนของลูกหลานชาวตะคุทุกคนอีกด้วยพระครูวัชรชัยคุณอาพาธ ด้วยเป็นวัณโรค มรณภาพในวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2485 สิริอายุได้ 46 ปี พรรษาได้ 25 พรรษา

ปัจจุบันชาวตะคุได้หล่อรูปของท่านพระครูวัชรชัยคุณ (อาจ ป.ธ.3) ไว้หน้าอาคารเรียน โรงเรียนอาชีววิทยาคาร เพื่อเป็นที่เคารพสักการะและระลึกถึงคุณงามความดีของท่าน

เจ้าอาวาสองค์ที่ 7 พระสมุห์ เพ็ง จุลโท ท่านเป็นคนเกิดที่บ้านแดง ในปี พ.ศ. 2426 เป็นเจ้าอาวาสในปี พ.ศ. 2486 เป็นเจ้าคณะตำบลตะคุและเป็นพระอุปัชฌาย์ ท่านได้ปรับปรุงคณะศาลา ทำเป็นมุข 2 ด้าน ตรงกลางเป็นหอคอยมุงกระเบื้องสวยงามมาก และยังได้นำชาวบ้านขุดสระด้านตะวันตกของวัด ท่านมรณภาพ ในปี พ.ศ. 2496 สิริรวมอายุได้ 68 ปี

เจ้าอาวาสองค์ที่ 8 พระครูใบฎีกาถนอม ธีรวิริโย เกิดที่บ้านหนองตาอุด เป็นเจ้าอาวาส ในปี พ.ศ. 2496 ได้เป็นเจ้าคณะตำบลตะคุและเป็นอุปัชฌาย์ เป็นพระครูฐานุกรมของพระธรรมธีรราชฆาโมณี (ธีร์ ปุณณโก) ท่านได้เป็นกำลังสำคัญในการขุดสระที่วัดน้อย บ้านโคกคึม โดยความอุปถัมภ์ของพระธรรมธีรราชฆาโมณี (สมเด็จพระธีรญาณมุนี) ต่อมา พ.ศ. 2499 ได้ลาสิกขาบท (วิไล อักษรประจักษ์, 2552: สัมภาษณ์)

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแหล่งข้อมูลสารานุกรมรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชนชาติลาว

มหาสิลา วีระวงส์ (2535: 7-12) ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ลาวไว้ว่า นักปราชญ์ทางประวัติศาสตร์ทั้งหลาย ได้ลงความเห็นกันว่าพื้นพิภพนี้มีมนุษย์เกิดขึ้นเป็นเวลาประมาณแสนปีเศษมาแล้ว และสันนิษฐานว่าดินแดนอันเป็นแหล่งกำเนิดของมนุษย์ดั้งเดิมนั้น อยู่ที่ใจกลางชมพูทวีป แถบภูเขาอัลไต อันเป็นดินแดนภาคใต้ของมองโกเลียเดี๋ยวนี้

1.1 ความหมายของคำว่า “ลาว”

ความหมายของคำว่า “ลาว” นี้ มีผู้สันนิษฐานไว้ต่างกัน ดังนี้

ลาว แปลว่า ใหญ่ หรือคนใหญ่ หมายความว่า ชนชาติลาวเป็นชาติใหญ่ มีคนมาก และมีความเจริญ หรือเป็นชาติที่มีอารยธรรมสูงมาแต่ในสมัยโบราณ นอกจากนี้คำว่า ลาว อาจเพี้ยนมาจากคำว่า ดาว ซึ่งหมายความว่า ไฟ หรือสูงสุด เพราะพวกลาวมีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่ราบสูงในประเทศจีน และถือตัวเป็นพวกที่มีความเจริญ สืบเชื้อสายมาจากแกน คำว่า แกน เพี้ยนให้ก็หมายความว่า ไฟ เช่นเดียวกัน และหลัง ลี ลุง ลวง และคำว่า ลวง เพี้ยนมาเป็นหลวงก็ได้ ดังนั้น ลาวจึงหมายความว่า ใหญ่ หรือเจริญ อย่างไรก็ตามชนชาติลาวได้ถือกำเนิดมาแล้วในโลกพร้อมกับชนชาติจีน นับถือว่าเป็นชาติเก่าแก่ที่สุดในโลกชาติหนึ่ง ซึ่งมีความเจริญไม่แพ้ชาติอื่น ๆ ในสมัยเดียวกัน

1.2 อาณาจักรเดิมของลาว

แต่ดั้งเดิมชาติลาวได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ในดินแดนระหว่างแม่น้ำฮวงโหและแม่น้ำยั้งจ้อ (แยงซีเกียง) ซึ่งอยู่ในประเทศจีนแถบเมืองเสฉวนทุกวันนี้ และยังมีเมืองใหญ่อีก 2 เมือง คือ เมืองลุง เมืองปา ต่อมาพวกลาวได้ตั้งเมืองขึ้นอีกเมืองหนึ่ง ชื่อเมืองเจี้ยว แต่เมืองปาเป็นเมืองใหญ่และสำคัญกว่าเมืองอื่น ๆ ในสมัยนั้น คนชาติอื่นเรียกพวกลาวว่า “มุง” พระเจ้าแผ่นดินได้ส่งราชทูตมาเจริญทางพระราชไมตรีที่นครปา

ต่อมาประมาณ 843 ปีก่อนคริสต์ศักราช พวกตาดได้เข้ามาถูกรานพวกจีน แล้วเลยเข้ามารวีพวกลาวที่นครลุงด้วย พวกชาวลานครลุงจึงอพยพหนีภัยลงมาอยู่ที่นครปา ต่อจากนั้นมาอีกประมาณ 70 ปี พวกจีนได้เข้ามาถูกรานนครปาและนครเจี้ยวของพวกลาว ๆ จึงอพยพลงมาอยู่ทางใต้เมืองเสฉวน ตลอดจนมาถึงเมืองกุยจิ๋ว กวางตุ้ง กวางไส และเมืองยูนนาน ของจีนทุกวันนี้เป็นอันมาก เวลานั้นพวกจีนเรียกชาติลาวว่าไต (คำนี้เองภายหลังเลยออกเสียงเป็นไท) แต่ถึงดังนั้นพวกนครปา ก็ยังคงรักษาเอกราชไว้อยู่ได้

สมหมาย เปรมจิตต์ (แปล) (2535: 7-9) ได้กล่าวถึงกำเนิดชาติลาวว่า นักปราชญ์ทางประวัติศาสตร์ทั้งหลาย ได้ลงความเห็นว่างบนแผ่นดินนี้มีมนุษย์เกิดขึ้นเป็นเวลาประมาณแสนปีเศษมาแล้ว และสันนิษฐานว่า ดินแดนอันเป็นแหล่งกำเนิดของมนุษย์ดังเดิมนั้น อยู่ที่ใจกลางชมพูทวีป แถบภูเขาอัลไต ซึ่งเป็นดินแดนภาคใต้ของมองโกเลียในปัจจุบัน

มนุษย์ที่เกิดจากใจกลางชมพูทวีปนี้ มีหลายเผ่าพันธุ์ แต่พวกใหญ่ ๆ ที่ตั้งหลักฐานทำมาหากินอยู่ในแถบเอเชียนี้ มี 4 พวก คือ

1. พวกจีน หาเลี้ยงชีพด้วยการเลี้ยงสัตว์ อยู่แถวบริเวณทะเลสาบแคสเปียน ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้
2. พวกตาด อาศัยอยู่ในแถบทะเลทราย หากินด้วยการปล้นสะดม ใช้ม้าเป็นพาหนะ
3. พวกชนงู้อาศัยอยู่ดินแดนในประเทศเกาหลี ตลอดจนถึงมองโกเลีย หากินด้วยการปล้นสะดมเช่นเดียวกัน
4. พวกอ้ายลาว ตั้งหลักแหล่งอยู่ในดินแดนระหว่างแม่น้ำฮวงโหกับแม่น้ำยั้งจื๊อ (แยงซีเกียง) เป็นอาณาจักรของจีนปัจจุบันนี้ พวกอ้ายลาวหากินด้วยการกสิกรรม

ชนชาติลาวได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในแถบแม่น้ำฮวงโหนี้ ตั้งแต่ก่อนพุทธศักราชประมาณ 2500 ปีมาแล้ว

1.3 กำเนิดคำว่า “ลาว”

กำเนิดคำว่า ลาว หรือคนชาติลาว ที่เรียกว่า “ลาว” มีผู้กล่าวไว้ต่างกัันดังนี้

1.3.1 ในพงศาวดารชาติไทย

ในพงศาวดารชาติไทย ของหลวงวิจิตรวาทการ กล่าวไว้ว่า ลาว มาจากคำว่า ลัวะ หรือละว้า ซึ่งเป็นชื่อของคนชาติหนึ่ง ที่ตั้งหลักฐานอยู่ในดินแดนส่วนนี้มาก่อน เมื่อพวกไทยอพยพลงมาปะปนกับพวกนี้ พวกไทยจึงเรียกคนเหล่านั้นว่า ลาว

1.3.2 ในหนังสือนิทานขุนบรมราชาธิราช

ในหนังสือนิทานขุนบรมราชาธิราชกล่าวว่า ชนชาติลาวนี้เกิดมาจากน้ำเต้าใหญ่ 2 ลูก น้ำเต้านั้น ภาษาบาลีเรียกว่า ลาวู ดังนั้น คนลาวจึงมีนามว่า ลาว ตามชื่อของน้ำเต้า

1.3.3 ในตำนานเรื่องชาติไทย

ในตำนานเรื่องชาติไทยของพระยาอนุমানราชธน กล่าวไว้ว่าก่อนจะได้ชื่อว่า “ลาว” มีเรื่องกล่าวไว้ดังนี้

นานมาแล้วยังมีคนพวกหนึ่ง ตั้งถิ่นฐานอยู่แถบแม่น้ำโขง ข้างภูเขาอันเป็นดินแดนเสฉวนของจีนทุกวันนี้ ในคนพวกนั้นมีหญิงคนหนึ่ง มีลูกชาย 9 คน เวลานางจะมีลูกคนที่ 9 นั้น นางได้ไปซื้อปลาตามฝั่งแม่น้ำโขง และในขณะนั้นปรากฏว่า มีขอนไม้เป็นเกล็ดสาก ๆ มาพาดขา นับตั้งแต่นั้นมานางก็ได้ลูกคนที่ 9 เมื่อกุมารที่เกิดทีหลังได้เจริญเติบโตขึ้นพอวังได้แม่ได้ไปหาปลาในแม่น้ำโขงอีก เวลานั้นมีนาศัตว์หนึ่งมาร้องถามนางว่า “ลูกเราอยู่ไหน” นางมีความตกใจจึงร้องขึ้นได้คำเดียวว่า “เกาหล้ง” แล้วก็วิ่งหนีพร้อมไปกับลูกชายคนโตส่วนลูกคนเล็กหนีไม่ทัน นาศจึงลงมาแลบลิ่นเลียหลัง ต่อมาเมื่อชายทั้ง 9 คนนั้นเจริญเติบโตมีครอบครัว กุมารคนที่ 9 มีปัญญาเฉลียวฉลาดกว่าใคร ๆ คนทั้งหลายจึงพร้อมกันยกให้เป็นหัวหน้าปกครองหมู่คณะ สืบเชื้อสายต่อมาชายทั้ง 9 คนนั้น ได้เป็นบรรพบุรุษของคนชาติลาว จึงเรียกว่า พวกอ้ายลาว

ในพงศาวดารจีน เรียกพี่น้องทั้ง 9 นี้ว่า พวกลี และเรียกประเทศของพวกลีนี้ว่า ประเทศจก ระหว่างก่อนพุทธศักราช 2055 นั้น พวกลีทั้ง 9 เมืองซึ่งเป็นพี่น้องกันได้ทำสงครามกับจีนเป็นการใหญ่ ดังนั้น คำว่า หลี่ กับ ลี คงเป็นคำเดียวกัน ต่อมาเสียงจึงเพี้ยนเป็น ลุง แล้วเพี้ยนเป็น ลวง ในที่สุดก็เลยกลายเป็น ลาว คำที่จีนพูดว่า เกาหลิง หรือกิวลึง นั้นก็หมายความว่า ลาวทั้ง 9 นั่นเอง

มีนักปราชญ์บางท่านมีความเห็นว่า คำว่า ลาว คือ คำเดียวกับคำว่า ดาว เนื่องจากพวกลาวอยู่ที่สูงและมีความเจริญมาก่อนจีน จึงถือเป็นพวกดาว หรือ เทียน แถ่น ไท ไท ซึ่งหมายความว่า ฟ้า เหมือนกัน ดังนั้น ลาวก็ต้องแปลว่า “ฟ้า” ได้ เพราะเสียงตัว ด กลายเป็น ล และเพราะเหตุนี้พวกลาวจึงมี ลัทธิถือผีฟ้ามาแต่เดิม

มหาศिला วีรวงศ์ และ สมหมาย เปรมจิตต์ (2535: 11-12) กล่าวถึงอาณาจักรเดิมของลาวว่า แต่ดั้งเดิมชาตูลาวได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ในดินแดนระหว่างแม่น้ำฮวงโหกับแม่น้ำยั้งจื่อ (แยงซีเกียง) ซึ่งอยู่ในประเทศจีนแถบเมืองเสฉวนทุกวันนี้ และยังมีเมืองใหญ่อีก 2 เมือง คือ

1. เมืองลุง ตั้งอยู่ตอนต้นแม่น้ำฮวงโห ด้านเหนือ
2. เมืองปา ตั้งอยู่ตอนใต้แม่น้ำฮวงโห เหนือเมืองเสฉวน

ต่อมาพวกลาวได้ตั้งเมืองขึ้นอีกเมืองหนึ่ง ชื่อเมืองเจี้ยว แต่เมืองปาเป็นเมืองใหญ่และสำคัญกว่าเมืองอื่น ๆ ในสมัยนั้น คนชาติอื่นเรียกพวกลาวว่า “มุง” พระเจ้าแผ่นดินจีนได้ส่งราชทูตมาเจริญทางราชไมตรีที่นครปา

ต่อมาเมื่อประมาณ 843 ปีก่อนคริสต์ศักราช พวกตาดเข้ามารุกรานพวกจีน แล้วเลยเข้ามารวีพวกลาวที่นครลุงด้วย พวกชาวลาวนครลุงจึงอพยพหนีภัยลงมาอยู่ที่นครปา ต่อจากนั้นมาอีกประมาณ 70 ปี พวกจีนได้เข้ามารุกรานนครปา และนครเจี้ยวของพวกลาว ลาวจึงอพยพลงมาอยู่ทางใต้เมืองเสฉวน ตลอดลงมาถึงเมืองกุยจิ่ว กวางตุ้ง กวางไส และเมืองยูนนานของจีนทุกวันนี้เป็นอันมาก เวลานั้นพวกจีนเรียกชาตูลาวว่า ไต (คำนี้เองภายหลังเลยออกเสียงเป็น ไท) แต่ถึงดังนั้น พวกนครปา ก็ยังคงรักษาเอกราชไว้ได้อยู่

พอถึงปี พ.ศ. 205 (ก่อน ค.ศ. 246) พวกลาวนครปาญจจินมารุกรานอีก พวกลาวพากันต่อสู้อย่างเข้มแข็ง ผลสุดท้ายสู้พวกจีนไม่ได้ จึงได้พากันละทิ้งเมืองหนึ่งลงมารวมอยู่กับพวกที่ลงมาก่อน ถึงปี พ.ศ. 297 (ก่อน ค.ศ. 246) พระเจ้าแผ่นดินจีนทรงพระนามว่า จินซีฮ่องเต้ ผู้สร้างกำแพงยักษ์ของประเทศจีน อันยาวถึง 10000 ลี้ (1 ลี้ เท่ากับ 500 เมตร) ได้ยกทัพมาตีนครเจี้ยวของลาว ชาวนครเจี้ยวเสียเมืองให้แก่จีนในปี พ.ศ. 328 (ก่อน ค.ศ. 215) แล้วพากันแตกหนีลงมารวมอยู่กับพวกที่อพยพลงมาก่อน

เมื่อพวกลาวลงมารวมตัวกันได้แล้ว ก็ตั้งเมืองหลวงขึ้นอีกเมืองหนึ่ง เรียกว่า นครเพงาย มีขุนเม็ง (ขุนเมือง) เป็นกษัตริย์ ในสมัยนั้นพระเจ้าแผ่นดินจีนพระนามว่า วู่ตี้ ได้แต่งตั้งให้ทูตคณะหนึ่งไปเอาหนังสือพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย ทูตจีนคณะนั้นจะเดินทางผ่านนครเพงาย ขุนเม็งได้ทำการต่อสู้อยู่หลายปี สุดท้ายเลยตกเป็นเมืองขึ้นของจีนในปี พ.ศ. 256

ถึงปี พ.ศ. 552 (ค.ศ. 9) ประเทศจีนเกิดการกบฏขุนวาย ขุนวังเมืองผู้สืบสกุลนครเพงายเห็นเป็นโอกาสดี จึงประกาศอิสรภาพไม่ยอมขึ้นกับจีน และได้ครองเมืองเป็นเอกราชต่อมาจนถึง พ.ศ. 593 (ค.ศ. 50) จึงถูกจีนยกทัพมาตีอีก และได้ตกเป็นเมืองขึ้นของจีนขึ้นดังเดิม ในระหว่างนี้ชนชาติลาวได้แตกแยกออกเป็น 2 พวก คือ

1. พวกอยู่นครเพงาย เรียกว่า พวกอ้ายลาว
2. พวกอยู่ทางใต้ เรียกว่า พวกงายลาว

ถึงปี พ.ศ. 600 เศษ (ค.ศ. 57) พระเจ้าแผ่นดินจีนองค์หนึ่งนามว่า มิ่งตี้ ซึ่งพระเจ้ามิ่งตี้ได้แต่งตั้งคณะทูตจีนออกไปประเทศอินเดียนานถึง 7 ปี จึงเดินทางกลับ พร้อมกับการนำเอาพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์มาด้วย พระเจ้ามิ่งตี้ทรงมีศรัทธาเลื่อมใส และได้เผยแพร่พุทธศาสนาไปยังนานาประเทศที่อยู่ใกล้เคียงกันในสมัยนั้น พระเจ้าแผ่นดินลาวองค์หนึ่งพระนามว่า ขุนหลวงลีเมา ที่นครงายลาว อาณาจักรหนองแส ก็ได้นับถือพระพุทธศาสนาในปี พ.ศ. 612 แต่เป็นฝ่ายลัทธิมหายาน

ถึง พ.ศ. 620 (ค.ศ. 78) ขุนหลวงลีเมาสิ้นพระชนม์ ขุนไฉลาว ราชโอรสได้ขึ้นครองเมืองแทน เวลานั้นพวกจีนถือว่า นครงายลาวเป็นเมืองขึ้นของจีน จึงจึงส่งขุนนางจีนมากับกับขุนไฉลาวไม่ยอม จีนจึงยกทัพมาตีนครงายลาว ลาวจึงตกเป็นเมืองขึ้นของจีน

สมชาย นิลอาธิ และ สุจิตต์ วงษ์เทศ, บรรณาธิการ (2545: 3-9) ได้กล่าวว่า ชาวลาวได้ตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่แหลมอินโดจีน ซึ่งแต่ก่อนเรียกว่าแหลมทองหรือสุวรรณภูมิ นับเป็น เวลาหลายศตวรรษมาแล้ว ดินแดนแห่งนี้อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ประชาชนลาวเป็น เชื้อชาติที่ยืนยันมั่นเพียร มีมูลเชื่อแห่งการก่อสร้างและต่อสู้เพื่อปกป้องรักษาประเทศชาติ เป็นต้น แม้เจ้าฟ้าผู้มั่งคั่ง วีรกรรมผู้ปรีชาสามารถที่ได้รับรวบรวมเขตน้ำแดนดินให้เป็นกลุ่มเป็นก้อนอันเดียวกัน และสถาปนาอาณาจักรลาวล้านช้างให้สง่าราศี

ประวัติศาสตร์ของชาวลาว คือ ประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้ที่ได้สืบต่อกันมา หลายชั่วคนในภารกิจสร้างถิ่นฐานบ้านช่องด้วยเลือดเนื้อเหงื่อไคล และปกป้องรักษาปิตุภูมิอย่าง องอาจกล้าหาญ ตกมาถึงสมัยปัจจุบันประวัติศาสตร์ลาว คือ ประวัติศาสตร์ของชาติหนึ่งที่มี พลเมืองอยู่หลาย เศรษฐกิจก็ยังล้าหลัง แต่ได้เคียงบ่าเคียงไหล่กับประเทศเพื่อนร่วมชะตากรรม อันเดียวกัน ตีเอาชัยชนะจักรพรรดิฝรั่งเศสผู้เข้มแข็งกว่าในโลกทุนนิยม ทั้งเป็นจักรพรรดิผู้โหดร้าย สยามอันอย่างไม่เคยมีในประวัติศาสตร์

ประเทศลาวในระบอบศักดินามีกษัตริย์บางองค์ที่ไปตามขบวนประชาชนก็ถูก ขนานนามว่าวีรกรรม เช่น เจ้าฟ้าผู้มั่งคั่ง เจ้าไชยเชษฐาธิราชเจ้าสุริยวงศา และเจ้าอนุวงศ์ เป็นต้น มีบางองค์ที่เป็นศักดินาที่อ่อนแอจนทำให้บ้านเมืองล่มจมแตกเป็นพรรคเป็นพวก ซึ่งเป็นเหตุทำให้ ศักดินาและจักรพรรดิต่างด้าวเข้ามายึดครอง ภายหลังการสิ้นพระชนม์ของเจ้าสุริยวงศา ในปี ค.ศ. 1694 แล้วกลุ่มต่าง ๆ ในวงศ์ศักดินาได้แย่งกันขึ้นครองราชย์บัลลังก์ ทำให้บ้านเมืองมีความวุ่นวาย มาถึง ค.ศ. 1778 ศักดินาสยาม (ไทย) ก็ได้เข้ามายึดครอง ต่อมาในปี ค.ศ. 1825 เจ้าอนุวงศ์เจ้า ชีวิตเวียงจันทน์ได้นำพาประชาชนลาวลุกขึ้นต้านศักดินาสยาม ถึงแม้ไม่ได้รับชัยชนะก็ตาม แต่ การต่อสู้ครั้งนั้นก็ได้เป็นบทเรียนแสดงให้เห็นความองอาจกล้าหาญ แต่นั่นมาอาณาจักรเวียงจันทน์ ก็ตกเป็นเมืองขึ้นของศักดินาสยาม ต่อจากนั้นเมืองพวนก็ถูกศักดินาเวียดนามแห่งราชวงศ์เหงวียน เข้ายึดครอง โดยเอารวมเข้ากับแขวงทันฮัวของเวียดนาม พร้อมกันนั้นอาณาจักรจำปาสักก็ตกเป็น เมืองขึ้นของศักดินาสยาม ในท้ายศตวรรษที่ 19 หลังจากยึดได้ประเทศเวียดนามและกัมพูชาแล้ว พวกเจ้าเมืองขึ้นฝรั่งเศสก็ไปยึดเอาเขตแคว้นที่อยู่เลยบแคมแม่น้ำของอีก

หลังจากจักรพรรดิฝรั่งเศสได้เข้ามาควบคุมประเทศลาวแล้ว พวกเขาก็ได้ปฏิบัติ นโยบายแบ่งแยกปราบปราม กดขี่ขูดรีด ทำให้ประชาชนลาวมีความทุกข์ยากลำบากโง่ล้าหลัง สภาพการณ์บ้านเมืองเป็นเช่นนั้นได้ทำให้ประชาชนที่มีใจรักชาติ พากันลุกจ้ออาวุธต่อสู้ต้านฝรั่งเศส นับเป็นหลายขบวน

ถึงว่าขบวนการต่อต้านเหล่านั้นได้ระเบิดขึ้นอย่างองอาจทุกหนทุกแห่งก็ตามแต่ เพราะการขาดการนำพาอันถูกต้องและความสามัคคีอย่างกว้างขวางกับบรรดาชนชาติ จึงทำให้ ขบวนการดังกล่าวนั้นไม่ได้รับชัยชนะ ถึงอย่างใดก็ตามขบวนการต่อสู้เหล่านั้นก็ได้เป็นมูลเชื้อรักชาติ รักความเป็นเอกราช และได้ถูกจารึกไว้ในประวัติศาสตร์การต่อสู้อันพิละอาญาของชาตินลาว

ต่อมาถึงปี ค.ศ. 1930 ลัทธิมาร์กซ์-เลนินได้แผ่ขยายเข้ามาอินโดจีน พรรค คอมมิวนิสต์อินโดจีนได้รับการสร้างตั้งขึ้น ประชาชนลาว, เวียดนาม และกัมพูชาได้สามัคคีกันลุกขึ้น ต่อสู้กับพวกล่าเมืองขึ้นฝรั่งภายใต้การนำของพรรค

ในปี ค.ศ. 1945 พวกฟาสซิสต์ญี่ปุ่นได้ยกทัพเข้ามาในอินโดจีนประเทศลาว ก็ได้ตกอยู่ในภายใต้แอกครอบครองทั้งสอง คือ ฝรั่ง และญี่ปุ่น ตลอดระยะเวลาที่พวกฟาสซิสต์ ญี่ปุ่นเข้ามามีครอบครองลาวได้ดำเนินการต่อสู้เพื่อกอบกู้เอกราชของตน

การต่อสู้ของประชาชนลาวได้ติดพันกับการต่อสู้ของประชาชนอินโดจีน คือ เวียดนาม และกัมพูชา ชัยชนะของประชาชนเวียดนามในบั้นรอบสุดท้ายที่เดียนเบียนฟู ปี ค.ศ. 1954 ฝรั่งจำต้องยอมเซ็นสัญญาเซอแวนในวันที่ 20 กรกฎาคม 1954 รับรู้ความเป็นเอกราชของสามชาติ อินโดจีน หลังจากนั้นจักรพรรดิอเมริกาก็ได้โดดเข้ามาแทนที่อย่างบังอาจ เพื่อหวังเอาลาวเป็น เมืองขึ้นนั้น พรรคประชาชนปฏิวัติลาวได้ยกสูงค้ำธงชาติประชาธิปไตยนำเอาชัยชนะในการต่อสู้ กู้ชาติในวันที่ 6 มกราคม 1956 แนวลาวรักชาติได้รับการสร้างตั้งขึ้นและวางแผนนโยบายทั่วปวงชน สามัคคีกันลุกขึ้นตีจักรพรรดิอเมริกา และลูกมือขายชาติของมันให้ปราชัยไป ทำให้ประเทศลาว กลายเป็นประเทศสันติภาพเป็นกลาง เอกราช ประชาธิปไตยเอกภาพและวัฒนาถาวร

เพื่อปฏิบัติตามแผนนโยบายนั้นกำลังปฏิวัติลาวการเจรจาและการนำพา ประชาชนในเขตที่มั่นสองแขวง ตอบโต้การบุกโจมตีของทหารหุ่นลูกมืออเมริกา พร้อมกันนั้นก็ได้ ปลุกระดมมหาชนในเขตควบคุมชั่วคราวของอำนาจการปกครองเวียงจันทน์ให้ลุกขึ้นต่อสู้ทวงให้มีการเจรจาสันติภาพอยู่ลาว

ตลอดระยะเวลาสามปีกำลังปฏิวัติสามารถปกป้องรักษาเขตที่มั่นไว้ได้และขยาย ขบวนการต่อสู้เพื่อทำให้ประเทศลาวมีสันติภาพ บังคับให้จักรพรรดิอเมริกาและลูกมือยอม เซ็นสัญญาเวียงจันทน์ เพื่อสร้างตั้งรัฐบาลประสมขึ้นในปี ค.ศ. 1957 ถึงอย่างใดก็ตามจักรพรรดิ

อเมริกาและลูกมือได้หาวิธีทำลายสัญญาสันติภาพ ในที่สุดพวกเขาก็ได้โค่นล้มรัฐบาลประสมและจับกุมผู้นำแนวลาวัรักษชาติ พรรคประชาชนลาวได้นำพาประชาชนลุกขึ้นสู้ ชัยชนะอยู่บั้นรบหลวงน้ำทา ในปี ค.ศ. 1962 ได้บังคับให้อเมริกาและลูกมือจำต้องเข้าร่วมกองประชุมเซอแนวเพื่อสร้างสันติภาพอยู่ลาวและสร้างตั้งรัฐบาลประสมอีก หลังจากนั้นอเมริกาและลูกมือก็ได้ออกแรงขัดขวางการดำเนินงานของรัฐบาลปราบปรามบุคคลผู้มีความรักชาติ ทำให้ผู้นำแนวลาวัรักษชาติจำต้องกลับคืนไปเขตปลดปล่อยเพื่อหันทิศต่อสู้คืน การต่อสู้ได้ดำเนินไปถึงวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 1973 จึงได้เซ็นสัญญากันอีกครั้งที่ 3 ที่เวียงจันทน์ สัญญาเวียงจันทน์ได้เป็นบ่อนอิงให้ขบวนการปฏิวัติ ลุกขึ้นยึดอำนาจได้สำเร็จในวันที่ 23 สิงหาคม 1975 อำนาจการปกครองในทั่วประเทศถูกโค่นล้มอย่างสิ้นเชิง ในวันที่ 1 ธันวาคม 1975 บรรดาผู้แทนประชาชนทั่วประเทศได้เปิดกองประชุมใหญ่อยู่ที่นครหลวงเวียงจันทน์ วันต่อมาคือวันที่ 2 ธันวาคม 1975 ก็ได้ประกาศเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลสำเร็จของกองประชุมดังกล่าว นั่นคือ ชีตหมายทางประวัติศาสตร์ของชาติลาว ทำให้ประเทศลาวหลุดพ้นออกจากระบอบศักดินา, ล่าเมืองขึ้น กลายเป็นประเทศเอกราชประชาธิปไตยอย่างแท้จริง วันที่ 2 ธันวาคม ได้ไขใบหน้าประวัติศาสตร์ชาติลาวใหม่ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์แห่งความรุ่งเรืองเหลืออมและไม่เคยมาในเมื่อก่อน

ดาร์วิน เมตตาริกานนท์ (2548: 8-28) กล่าวถึงภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ลาวว่า อาณาจักรล้านช้างเคยเป็นอาณาจักรที่เคยมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมาแต่สมัยพระเจ้าฟ้างุ้ม ต่อมาได้แตกออกเป็น 3 อาณาจักร คือ อาณาจักรจำปาสัก อาณาจักรเวียงจันทน์ อาณาจักรหลวงพระบาง ในปี ค.ศ. 1779 (พ.ศ. 2322) อาณาจักรทั้งสามก็เสียเอกราชให้แก่ไทย จนถึงปี ค.ศ. 1893 (พ.ศ. 2436) รวมระยะเวลาที่ไทยปกครองนาน 114 ปี หลังจากนั้นลาวตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส ครั้นญี่ปุ่นประกาศแพ้สงคราม เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม ค.ศ. 1945 ฝรั่งเศสก็กลับมายึดครองลาวอีก (ค.ศ. 1946-1954) การกลับเข้ามาของฝรั่งเศสมีผลทำให้ผู้นำลาวเกิดความแตกแยก เจ้าเพ็ดชะราชในฐานะเป็นมหาอุปราช และนายกรัฐมนตรียของรัฐบาล อาณาจักรหลวงพระบาง ได้ออกแถลงการณ์เกี่ยวกับสิทธิอำนาจอธิปไตยและผืนแผ่นดินลาว และประกาศลบล้างบรรดาสถิติสัญญาข้อผูกพันทางการเมืองที่เคยมีระหว่างลาวกับฝรั่งเศสเมื่อวันที่ 1 กันยายน ค.ศ. 1945 แต่อย่างไรก็ตามฝ่ายเจ้ามหาชีวิตของลาวกลับไม่เห็นด้วย และทรงเรียกร้องขอให้ราชอาณาจักรหลวงพระบางเป็นอาณานิคมฝรั่งเศสต่อไปเช่นกัน โดยในวันที่ 19 กันยายน ในปีเดียวกันนี้ได้ประกาศรวมลาวทุกแขวงให้เป็นอาณาจักรเดียวกันจะแบ่งแยกไม่ได้ โดยไม่ต้องรับสนองพระบรมราชโองการ มีผลให้พระเจ้าเพ็ดชะราชถูกปลดออกจากตำแหน่งมหาอุปราชและนายกรัฐมนตรีย

ส่วนเจ้าเพ็ดชะวาดก็ได้ประกาศเอกราชอย่างเป็นทางการ และประกาศแต่งตั้งคณะรัฐบาลของตนขึ้นเรียกว่า “ลาวอิสระ” เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม ค.ศ. 1945 ในที่สุดก็เกิดความแตกแยกในลาวขึ้นเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายเจ้ามหาชีวิตโดยการสนับสนุนของฝรั่งเศส และฝ่ายเจ้าเพ็ดชะวาด

เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม ค.ศ. 1946 (พ.ศ. 2489) ฝรั่งเศสได้รับรองเอกราชของพระราชอาณาจักรลาวอย่างเป็นทางการควบคู่กับการช่วยเหลือร่างกฎหมายสูงสุด การจัดตั้งสภา เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1947 (พ.ศ. 1490) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรลาวฉบับถาวรก็ประกาศใช้ และฝ่ายรัฐบาลลาวได้ถือเอาวันนี้เป็นวันฉลองรัฐธรรมนูญทุกปี ส่วนการเจรจาระหว่างฝรั่งเศสกับลาวเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม ค.ศ. 1949 (พ.ศ. 2492) ลาวก็ได้เซ็นสัญญาที่กรุงปารีสเป็นประเทศเอกราชที่อยู่ภายใต้ฝรั่งเศส และในวันนี้ฝ่ายรัฐบาลราชอาณาจักรลาวได้ถือเอาเป็นวันแห่งชาติลาว เป็นที่น่าสังเกตว่าหลังจากนี้อีกสองปีต่อมา ฝ่ายพระราชอาณาจักรลาวได้ออกดวงตราไปรษณียากรแห่งชาติลาวเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1951 (พ.ศ. 1494)

สำหรับในส่วนรัฐบาลลาวอิสระก็ได้ประกาศยุบตัวเอง เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1949 (พ.ศ. 1492) ในการประกาศยุบตัวเองของคณะรัฐบาลลาวอิสระครั้งนี้นั้นทำให้เกิดความแตกแยกขึ้นเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายพระเจ้าสุวรมณูเข้ากับฝรั่งเศส ฝ่ายพระเจ้าสุภานุวงศ์เข้ากับเวียดนามเหนือ ส่วนพระเจ้าเพ็ดชะวาดเป็นกลางจึงประทับอยู่ในประเทศไทยต่อมา

สำหรับการได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์ของลาวจากฝรั่งเศส อาจกล่าวได้ว่าจากปี ค.ศ. 1945-1953 (พ.ศ. 2488-2496) การต่อสู้ของประชาชนสามประเทศในอินโดจีนกับฝรั่งเศส รวมระยะเวลา 8 ปี ประสบผลสำเร็จ นำไปสู่การเจรจาเพื่อหยุดยิงที่กรุงเจนีวา ค.ศ. 1954 (พ.ศ. 2497) สาระสำคัญของสนธิสัญญานี้คือ ลาวได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์แต่พื้นที่ของลาวได้ถูกแบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายขบวนการประเทศลาว อีกฝ่ายหนึ่งฝ่ายรัฐบาลราชอาณาจักรลาวที่เวียงจันทน์ มีการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทั้งสองฝ่ายได้ต่อสู้กันจนกระทั่งเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ. 1975 (พ.ศ. 2518) ฝ่ายกระบวนกรประเทศลาวก็ประสบผลสำเร็จได้ชัยชนะอย่างเด็ดขาด และเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน ค.ศ. 1975 (พ.ศ. 2518) เจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวัฒนาได้ทรงสละราชสมบัติ และเป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายของลาว หลังจากนั้นก็ได้มีการสถาปนาระบอบใหม่เป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) โดยมีนายไกสอน พมวิหาร (ค.ศ. 1975-1992) เป็นนายกรัฐมนตรี และยังดำรงตำแหน่งเป็นเลขาธิการใหญ่ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว

1.4 ผู้นำสำคัญของลาว

เจ้าสามองค์

1. เจ้าเพ็ดชะราช (ค.ศ. 2889-1959) เป็นโอรสของพระเจ้าบุนคอง มหาอุปราชฝ่ายหน้ากับเจ้านางทองประสี ประสูติที่วันนะหอคำ ได้วัดมหาธาตุเมืองหลวงพระบาง เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1890 (พ.ศ. 2433) เริ่มเรียนหนังสือครั้งแรกในปี ค.ศ. 1896 (พ.ศ. 2439) ขณะอายุได้ 7 ขวบ

ในปี ค.ศ. 1914 (พ.ศ. 2457) เจ้าเพ็ดชะราชได้เริ่มต้นงานงานราชการเป็นผู้แต่งหนังสือที่พระคลังมหาสมบัติของพระเจ้าศรีสว่างวงศ์

ต่อมาในปี ค.ศ. 1919 (พ.ศ. 2462) เจ้าเพ็ดชะราชได้รับแต่งตั้งจากผู้สำเร็จราชการหัวเมืองลาวให้เป็นอธิบดีกรมการปกครอง

2. เจ้าสุวรรณภูมา (ประสูติที่หลวงพระบางปี ค.ศ. 1901) เป็นโอรสของมหาอุปราชบุนคองและเจ้านางทองศรี ซึ่งเจ้าสุวรรณภูมาเป็นน้องชายของเจ้าเพ็ดชะราช ได้เข้าโรงเรียนที่ฮานอย ประเทศเวียดนาม และเริ่มวิถีชีวิตโดยเจ้าสุวรรณภูมาเข้ารับราชการในกระทรวงโยธาธิการ และควบคุมการปฏิสังขรณ์วัดพระแก้วที่เวียงจันทน์ได้สำเร็จในปี 1942 ส่วนการเข้าสู่เส้นทางการเมืองของเจ้าสุวรรณภูมานั้น เริ่มจากการตั้งรัฐบาลลาวอิสระที่เวียงจันทน์ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1942

3. เจ้าสุภานุวงศ์ ประสูติที่หลวงพระบางในวันที่ 13 กรกฎาคม ค.ศ. 1909 (พ.ศ. 2452) และ 8 สวรรคตวันที่ 9 มกราคม ค.ศ. 1995 (พ.ศ. 2538) รวมอายุได้ 68 ปี เป็นโอรสของมหาอุปราชบุนคอง (ค.ศ. 1857-1920) และหม่อมคำอ้วน ซึ่งเป็นน้องชายต่างมารดากับเจ้าเพ็ดชะราช ในระยะเยาว์วัยเจ้าสุภานุวงศ์ได้ศึกษาที่หลวงพระบาง และวิทยาลัยที่ฮานอย จากนั้นได้ไปศึกษาต่อที่ฝรั่งเศส สำเร็จการศึกษาในปี ค.ศ. 1937 (พ.ศ. 1480) และได้รับประกาศนียบัตรวิศวกรรม ซึ่งเป็นวิศวกรรุ่นแรกของลาวภายหลังกลับประเทศลาว เจ้าสุภานุวงศ์ได้รับราชการในแผนกโยธาธิการ และได้ปฏิบัติงานทั้งในลาว เวียดนาม และเขมร

ผู้นำพรรคประชาชนปฏิวัติลาว

1. ท่านไกสอน พมวิหาร (ค.ศ.1920-1992) เลขาธิการใหญ่พรรคประชาชนปฏิวัติลาว ได้รับการแต่งตั้งเป็นประธานประเทศแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวคนที่สอง ในปี ค.ศ. 1990 รวมอายุได้ 72 ปี

2. ท่านหนุฮัก พุมสะหวัน (ค.ศ.1920-1992) ประธานประเทศคนที่สามแห่ง สปป.ลาว ท่านหนุฮักเกิดวันที่ 9 เมษายน ค.ศ. 1914 (พ.ศ. 2457) ที่บ้านใหม่จังหวัดมุกดาหารของไทย ในวัยเด็กได้รับการศึกษาชั้นประถมที่สะหวันนะเขตท่านหนุฮักได้เข้าร่วมขบวนการกู้ชาติ เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม ค.ศ. 1946 และได้ร่วมงานปฏิวัติจนถึงปี ค.ศ. 1952 ท่านหนุฮักได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน นับตั้งแต่นั้นท่านหนุฮักก็ได้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในพรรคตลอดมา

3. ท่านคำไต สีพันดอน ประธานประเทศคนที่สี่แห่ง สปป.ลาว เกิดเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1923 (พ.ศ. 2467) ที่บ้านโขงพระใหญ่ เมืองโขง แขวงจำปาสัก เมื่ออายุ 7 ขวบได้มาพักกับญาติ คือมหาแก้วซึ่งเป็นปัญญาชนของลาวในรุ่นนั้น โดยเรียนรู้อยู่ที่เวียงจันทน์จนถึงมัธยมปลายที่โรงเรียนปาวี แต่ยังไม่สำเร็จก็ประสบปัญหาทางการเงิน จึงย้ายไปทำงานเสมียนและศึกษาเพิ่มเติมที่ไซ่ง่อน ปี ค.ศ. 1944 ได้รับราชการประจำที่แขวงพงสาลี ต่อมาท่านได้ติดต่อกับขบวนการลาวอิสระซึ่งมีเขตที่มั่นชายแดนไทย-ลาว ปี ค.ศ. 1947 ได้เข้าสู่ชายแดนไทยและได้เข้าร่วมกับกองกำลังต่อต้าน รับหน้าที่อยู่ในเขตภาคใต้ของลาว

1.5 ประชาชนลาว

จากการสำรวจพบว่า ประชาชนลาวทั้งหมดในปี ค.ศ. 1995 มี 4,581,258 คน หากเทียบกับเนื้อที่โดยเฉลี่ย 19 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร แต่หากเทียบกับอัตราการเกิด-ตายของประชากรลาวในปีเดียวกัน ก็นับว่ามีการเพิ่มขึ้นอย่างมาก คือ ค.ศ. 1995 มีอัตราการเกิด 4.4% ตาย 1.5% อัตราการมีบุตรของหญิงหนึ่งคนเฉลี่ย 6.6 คน ประชากรทั้งหมดเพิ่มเป็น 5,218,000 คน คณะจัดตั้งศูนย์กลางพรรค กรมพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ได้คาดคะเนเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรลาวในปี ค.ศ. 2010 คือ 5.9 ล้านคน และปี ค.ศ. 2010 ประมาณ 6.7 ล้านคน จะเห็นได้ว่าอัตราการเกิดของประชากรลาวมีอัตราสูงมาก นอกจากนี้ในจำนวนประชาชนลาวทั้งหมดหากพิจารณาจะพบว่า

ประชาชนลาวประกอบไปด้วยหลายกลุ่มชาติพันธุ์ หรือหลายชนเผ่า เอกสารบางแห่งระบุว่า มี 47 ชนเผ่า 49 ชนเผ่า และ 68 ชนเผ่า โดยรวมแล้วแบ่งตามภาษาพูดและตามความสูงของที่อยู่อาศัย ที่นิยมแบ่งในลาวได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ

1. กลุ่มชนเผ่าลาวลุ่ม เป็นบรรดาชนเผ่าที่ใช้ภาษาไท-ลาว มีประชากรประมาณ 3 ล้านคน ประกอบด้วยชนเผ่าลาว พวน ลื้อ ผู้ไท ไทดำ ไทแดง ยวน ฯลฯ ชนเผ่าเหล่านี้ตั้งบ้านเรือนอยู่ตามลุ่มแม่น้ำโขงและตามริมน้ำสาขาต่าง ๆ นิยมอยู่กันเป็นบ้านใหญ่ ปลูกเรือนพื้นสูง กินข้าวเหนียว นับถือพระพุทธศาสนา อาชีพทั่วไปคือทำนา

2. กลุ่มชนเผ่าลาวเทิง เป็นบรรดาชนเผ่าที่ใช้ภาษาในตระกูลมอญ-เขมร มีประชากรประมาณ 8 แสนคน ประกอบด้วยเผ่าขมุ ละเวน ละแว ตรี ยะเหิน ตะโอย อะลัก ฯลฯ ชาวลาวเทิงโดยทั่วไปมักตั้งถิ่นฐานตามที่ราบสูงและเขตภูเขาในระดับ 700 เมตรขึ้นไป กลุ่มนี้กระจายอยู่ทั่วไปตามเขตที่ราบสูงทั่วประเทศ

3. กลุ่มชนเผ่าลาวสูง ประกอบด้วยหลายเผ่าซึ่งมีภาษาที่แตกต่างกันในจำนวนที่มีประชากรมากกว่าเผ่าอื่นในกลุ่มลาวสูงก็คือ กลุ่มที่ใช้ภาษาม้ง-แลนแต่น อาข่า บิหลูน นอกนั้นเป็นหมวดที่ใช้ภาษาธิเบต-พม่า

นอกจากแบ่งตามข้างต้นแล้ว ในลาวยังมีการแบ่งชนเผ่าออกเป็นหมวดตามตระกูลภาษาได้ 6 หมวด คือ

1. หมวดที่ใช้ภาษาไท-ลาว ได้แก่ ชนเผ่าลาว พวน ยวน แสก ย้อ โยย เม้ย ลื้อ ผู้ไท ไทดำ ไทขาว ไทแดง เป็นต้น ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามเขตลุ่มน้ำ (ประมาณ 68%)

2. หมวดที่ใช้ภาษามอญ-เขมร มีหลายชนเผ่า เช่น ขมุ สวย ละเม็ต ยะเหิน ละเวน นะกอง และอื่น ๆ กลุ่มนี้เป็นส่วนใหญ่อาศัยอยู่ทางตอนใต้ของลาว (ประมาณ 21%)

3. หมวดที่ใช้ภาษาม้ง-เย้า ได้แก่ เผ่าม้ง เย้า แลนแต่น อาศัยอยู่ในเขตภูเขาสูงทางภาคเหนือของลาว (ประมาณ 6.9%)

4. หมวดยที่ใช้ภาษาธิเบต-พม่า ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือ ได้แก่ พวกก้อ ก่วย สีดา พุ๋นอย ปะนะ มูเซอ เป็นต้น (ประมาณ 2.9%)

5. หมวดยที่ใช้ภาษาเวียด-เหมือง ได้แก่ สะลาง ตุ่ม ง่วน ตรี ตั้งถิ่นฐานอยู่ในแถบ ชายแดนลาว-เวียดนาม

6. หมวดยที่ใช้ภาษาฮ่อ มีเพียงเผ่าฮ่อเผ่าเดียวเท่านั้น ซึ่งใช้ชีวิตอยู่ทางแถบ ภาคเหนือของลาวแถบแขวงพงสาลี หัวพัน และแขวงหลวงน้ำทา

นอกจากนี้ยังมีปราชญ์ชาวบ้านที่นับเป็นกลุ่มคนที่มีความสำคัญมีรายละเอียดดังนี้

ปราชญ์ชาวบ้านของลาวเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญร่วมอยู่กับชนชั้นนำในการสร้างชาติลาว โดยเฉพาะนับตั้งแต่สมัยต่อสู้เพื่อเอกราชช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 พบว่า นักปราชญ์ของลาว ถือว่าเป็นกลุ่มที่มีลักษณะเด่นแตกต่างจากกลุ่มประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนใหญ่จะได้รับการศึกษาจากประเทศตะวันตก แต่นักปราชญ์ของลาวที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในสังคมลาวทั้งในสมัยราชอาณาจักรและสมัย สปป. ลาว เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษา โดยผ่านการบวชเรียนในบวรพุทธศาสนา ท่านหนึ่งที่ได้การยอมรับมากที่สุดในโลกสังคมลาวมากที่สุด ก็คือ มหาสิลา วีระวงส์

ภูมิลำเนาของ มหาสิลา วีระวงส์ เกิดเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 1905 (พ.ศ. 2448) บ้านหนองหมื่นถ่าน อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นบุตรของทิดเสนและนางดาที่สืบเชื้อสายมาจากพระยาเมืองปาก ทั้งนี้พระยาเมืองปากเป็นต้นตระกูลมาจากนครจำปาสัก ตั้งแต่เล็กจนอายุ 16 ปี มหาสิลาบวชเรียนอยู่ที่วัดประจำหมู่บ้าน จึงได้เรียนหนังสือตัวธรรม อักษรลาว และ อักษรไทย ต่อมาจึงได้เรียนต่อที่กรุงเทพฯ สอบได้เปรียญ 5 ประโยค ปี ค.ศ. 1930 ได้ไปเผยแพร่พุทธศาสนาอยู่ที่เวียงจันทน์ ไม่ถึงปีก็ขอลาสิกขาบวชทำงานเป็นเสมียนของพระเจ้าเพ็ดชะราช ขณะนั้นพระเจ้าเพ็ดชะราชดำรงตำแหน่งเป็นสารวัตรตรวจการแผ่นดินลาว รวมทั้งเป็นผู้รับผิดชอบฟื้นฟูวัฒนธรรมลาว โดยเฉพาะการศึกษาพุทธศาสนาด้วยการอุปถัมภ์ของสมาคมนักปราชญ์ฝรั่งเศส ภาคบูรพา

ปี ค.ศ. 1931 (พ.ศ. 2474) มหาสิลาได้รับหน้าที่เป็นอาจารย์สอนบาลีอยู่ที่โรงเรียนบาลีที่ขึ้นกับพุทธบัณฑิตสภาจันทบุรีซึ่งเป็นสถาบันแห่งแรกของประเทศลาว

ปี ค.ศ. 1946 ฝรั่งเศสกลับเข้ามายึดครองลาว ฝ่ายลาวอิสระได้ลี้ภัยทางการเมืองในไทยรวมทั้งมหาสิลาด้วย ปี ค.ศ. 1948 จึงได้กลับมายังลาวและทำหน้าที่สภาผู้แทนราษฎร ต่อมาได้ย้ายไปอยู่ที่กระทรวงธรรมการ และ ปี ค.ศ. 1952 ได้ย้ายไปเป็นหัวหน้ากองวรรณคดี กระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งยังเป็นกรรมการและเลขานุการคณะวรรณคดี ต่อมาคณะกรรมการนี้ก็ได้รับการยกย่องเป็นราชบัณฑิตสภาลาว ท่านรับราชการจนถึงปี ค.ศ. 1963 ก็ลาออกรับเบี้ยบำนาญ และถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1987 (พ.ศ. 2530)

ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ และคณะ (ม.ป.ป.: 25-35) ได้กล่าวถึงขอบเขตความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ไว้ดังนี้

ชื่อทางการ: สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หรือเรียกโดยย่อว่า สปป. ลาว (The Lao People's Democratic Republic หรือเรียกโดยย่อว่า Lao PDR)

พื้นที่และที่ตั้ง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีเนื้อที่ทั้งหมด 236,800 ตารางกิโลเมตร ลักษณะพื้นที่จากด้านบนถึงด้านล่างของประเทศ มีลักษณะเป็นรูปยาวเฉียงไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มีตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ อยู่ระหว่างละติจูดที่ 14-23 องศาเหนือ และลองจิจูดที่ 100-108 องศาตะวันออก ตั้งอยู่ใจกลางภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นประเทศที่ไม่มีทางออกทะเล เนื่องจากถูกปิดล้อมด้วยประเทศเพื่อนบ้าน 5 ประเทศ คือ

1. ทิศเหนือจรดกับสาธารณรัฐประชาชนจีน มีความยาวชายแดน 505 กิโลเมตร พื้นที่ติดกับจีนมี 3 แขวง คือ แขวงหลวงน้ำทา แขวงอุดมไซ และแขวงพงสาลี

2. ทิศใต้ จรดกับสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา มีความยาวชายแดน 435 กิโลเมตร พื้นที่ติดกับกัมพูชามี 2 แขวง คือ แขวงจำปาสัก กับแขวงอัตตะปือ

3. ทิศตะวันออก จรดกับสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม มีความยาวชายแดน 2,069 กิโลเมตร พื้นที่ติดกับเวียดนามมี 10 แขวง คือ แขวงพงสาลี แขวงหลวงพระบาง แขวงหัว

พัน แขวงเชียงขวาง แขวงบอลิคำไซ แขวงคำม่วน แขวงสะหวันนะเขต แขวงเซกอง และแขวงอัตตะปือ

4. ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ จรดกับประเทศเมียนมาร์ ความยาวชายแดน 236 กิโลเมตร พื้นที่ติดกับเมียนมาร์มี 2 แขวง คือ แขวงบ่อแก้ว กับแขวงหลวงน้ำทา

5. ทิศตะวันตก จรดกับประเทศไทย ความยาวชายแดน 1,835 กิโลเมตร พื้นที่ติดกับไทยมี 10 แขวง คือ แขวงหลวงน้ำทา แขวงบ่อแก้ว แขวงไชยบุรี แขวงเวียงจันทน์ กำแพงนครเวียงจันทน์ แขวงบอลิคำไซ แขวงคำม่วน แขวงสะหวันนะเขต แขวงสาละวัน และแขวงจำปาสัก

ภูมิประเทศของ สปป.ลาว เต็มไปด้วยภูเขาและที่ราบสูง ซึ่งภาษาลาวเรียกที่ราบสูงว่า “ภูเพียง” กระจายอยู่ทั่วไป เช่น ภูเพียงเชียงขวาง ภูเพียงทุ่งไหหิน ภูเพียงโบลเวนส์ Bolovens plateau ฯลฯ โดยเขตภูเขา มักจะกระจายอยู่พื้นที่ชายขอบประเทศ ที่ติดชายแดนประเทศเวียดนามมากกว่าพื้นที่ส่วนอื่น

พื้นที่ภาคเหนือและพื้นที่ด้านทิศตะวันออกชายแดนลาว-เวียดนาม เป็นพื้นที่เขตภูเขาและที่ราบสูง ส่วนพื้นที่ชายแดนระหว่างไทยลาวเป็นแม่น้ำโขงและที่ราบลุ่ม

ด้านสภาพภูมิอากาศ สปป. ลาว มีสภาพภูมิอากาศแบบเขตร้อน มี 2 ฤดูแตกต่างกันชัดเจน คือ ฤดูฝนกับฤดูแล้ง ฤดูฝนกับฤดูแล้ง ฤดูฝนเริ่มจากเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน และฤดูแล้งเริ่มจากเดือนตุลาคมถึงเดือนเมษายน

พลเมืองและประชากร สปป. ลาว จากการสำรวจครั้งล่าสุด พ.ศ. 2542 สปป. ลาว มีจำนวนพลเมือง 5,091,000 คนเศษ เป็นชาย 2,516,000 คน หญิง 2,575,000 คน เฉลี่ยความหนาแน่นต่อพื้นที่ 21 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร โดยแขวงสะหวันนะเขตมีประชากรมากที่สุด คือ 748,000 คน อันดับสอง คือ กำแพงนครเวียงจันทน์มีประชากร 583,000 คน ส่วนแขวงที่มีจำนวนประชากรอันดับ 3 ของประเทศ คือ แขวงจำปาสัก 588,000 คน สปป. ลาว เป็นประเทศที่มีความหลากหลายด้านกลุ่มชาติพันธุ์ มีชนเผ่าต่าง ๆ กระจายอยู่ทั่วประเทศถึง 47 ชนเผ่า ในจำนวนชนเผ่าต่าง ๆ ดังกล่าวจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ ชนเผ่าลาวลุ่ม ชนเผ่าลาวเทิงและชนเผ่าลาวสูง

ลาวลุ่ม เป็นชนเผ่าที่อาศัยอยู่ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงและที่ราบลุ่มแม่น้ำสาขาคือ กลุ่มที่ใช้ภาษาตระกูลไท-ลาว นับถือพุทธศาสนามีวิถีชีวิตผูกพันกับการทำนาดำ มีอาชีพเกษตรกรรม และมักจะอาศัยตามตัวเมืองต่าง ๆ แทบทุกเมือง

ลาวเทิง เป็นชนเผ่าที่อาศัยอยู่ตามพื้นที่ราบสูงและเขตภูเขา ใช้ภาษาตระกูลมอญ-เขมรนับถือผีซึ่งพวกเขาเรียกว่า “ศาสนาผี” ระยะเวลาหลังชาวลาวเทิงได้หันมานับถือพุทธศาสนากันมากขึ้น ชนเผ่าลาวเทิงดำรงชีวิตด้วยการปลูกข้าวไร่ มีความสามารถด้านการถักทอ การจักสาน

ลาวสูง เป็นชนเผ่าที่อาศัยในเขตที่สูงและมีอากาศเย็น ส่วนใหญ่จะอาศัยตามภูเขา ในเขตภาคเหนือและภาคกลางตอนบน กลุ่มชนเผ่าลาวสูงจะใช้ภาษาตระกูลจีน-ทิเบต มีจำนวนประชากร ประมาณร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด

1.6 การปกครอง การเมือง เศรษฐกิจ

สปป. ลาว แบ่งการปกครองท้องถิ่นเป็น 17 แขวง และ 1 เขตพิเศษ คือ กำแพงนคร แขวงหลวงพระบาง แขวงห้วยพัน แขวงไชยบุรี แขวงเชียงขวาง แขวงเวียงจันทน์ แขวงบอลิคำไซ แขวงคำม่วน แขวงสะหวันนะเขต แขวงสาละวัน แขวงเซกอง แขวงอัตตะปือ แขวงจำปาสักและเขตพิเศษไซสมบูน

สปป. ลาว มีระบบการปกครองแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ โดยพรรคการเมืองเดียวคือ พรรคประชาชนปฏิวัติลาว มีอำนาจสูงสุดตั้งแต่ลาวเริ่มปกครองระบอบสังคมนิยมเป็นต้นมา พรรคประชาชนปฏิวัติลาว มีหน้าที่กำหนดนโยบาย เป้าหมายและทิศทางของประเทศ มีสภารัฐมนตรีที่ได้รับแต่งตั้งจากพรรคประชาชนปฏิวัติลาว เป็นคณะบริหารประเทศ เพื่อดำเนินนโยบายของพรรคให้บรรลุผล นอกจากนี้ยังมีสภาแห่งชาติซึ่งสมาชิกสภาแห่งชาติได้มาจากการเลือกตั้งของประชาชนจากบุคคลผู้ที่พรรคเป็นผู้เสนอ

สปป. ลาว กำหนดให้ วันที่ 2 ธันวาคมของทุกปีเป็นวันชาติ วันดังกล่าวเป็นวันที่ลาวได้เปลี่ยนแปลงประเทศ จากราชอาณาจักรลาวเป็นประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่วันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา

1.7 สังเขปประวัติศาสตร์ลาว

พื้นที่ของประเทศ สปป. ลาว ได้แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของมนุษย์มาตั้งแต่สมัย ดึกดำบรรพ์ ดังปรากฏหลักฐาน คือ เครื่องมือหินที่ค้นพบตามสถานที่ต่าง ๆ

มนุษย์ที่อาศัยในแผ่นดินลาวได้ก้าวสู่สังคมเกษตรกรรมเมื่อประมาณ 4,500 ปีก่อน พุทธกาล นักโบราณคดีได้ค้นพบเครื่องมือการเกษตรและเครื่องมือชนิดต่าง ๆ ในหลุมศพ

กษัตริย์ผู้มีชื่อเสียงและเป็นที่เคารพรักของลาวอีกพระองค์หนึ่ง คือ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระองค์ปกครองลาวช่วงระหว่าง พ.ศ. 2091-2114 พระราชกรณียกิจที่โดดเด่นของพระองค์ คือ ทรงย้ายเมืองหลวงจากหลวงพระบาง (เมืองเชียงทอง) มายังนครเวียงจันทน์ และได้ก่อสร้างพระธาตุหลวงและสร้างหอพระแก้วเป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต

ลาวเริ่มติดต่อสัมพันธ์กับต่างประเทศ ตั้งแต่ พ.ศ. 2184 สมัยพระเจ้าสุริยวงศา โดยมีพ่อค้าชาวต่างชาติจากบริษัทอินเดียตะวันออกเข้ามาติดต่อค้าขาย และได้มีคณะผู้สอนศาสนาชาวอิตาเลียนเข้ามายังอาณาจักรลาวล้านช้าง และได้บันทึกพรรณนาถึงนครเวียงจันทน์ว่าเป็นเมืองที่ยิ่งใหญ่งดงามที่สุดเมืองหนึ่งของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในขณะนั้น

1.8 แนวทางการเมืองและความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

ลาวกับประเทศอินโดจีน ลาวได้กำหนดสัมพันธ์แบบพิเศษ และมี “การร่วมมือรอบด้าน” กับประเทศเวียดนามและกัมพูชา ซึ่งทั้งสามประเทศเคยมีความสัมพันธ์และร่วมชะตากรรมเดียวกัน มาตั้งแต่ครั้งสมัยถูกยึดครองด้วยเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกา พวกเขาจึงมีศัตรูและต่อสู้ร่วมกันโดยพึ่งพาด้านกำลังรบ และอาศัยพื้นที่เคลื่อนไหวของกันและกัน จึงทำให้ประเทศทั้งสามมีความผูกพันและความสัมพันธ์แนบแน่นเป็นพิเศษราบจนปัจจุบัน

ลาวกับประเทศในกลุ่มอาเซียน พ.ศ. 2524 ลาว เวียดนาม และกัมพูชาสามประเทศอินโดจีน ได้มีการประชุมตัวแทนที่กำแพงนครเวียงจันทน์ เพื่อทบทวนสภาพการณ์ในระยะที่ผ่านมา และเห็นพ้องกับแนวนโยบายของกลุ่มประเทศอาเซียน รวมทั้งมองเห็นถึงความจำเป็นที่ต้องปรับ

ความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านกลุ่มนี้ ที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกัน แทนการมีความสัมพันธ์เฉพาะกลุ่มประเทศสังคมนิยมเท่านั้น

การเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนของ สปป. ลาว ซึ่งเป็นประเทศที่มีพื้นที่มหาศาลเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรคือ ลาวมีพื้นที่ 1 ใน 3 ของประเทศไทย สปป. ลาว จึงมีศักยภาพด้านการกลืนและการผลิตกระแสไฟฟ้าจากลำน้ำสาขาของแม่น้ำโขงได้ถึง 20,000 เมกกะวัตต์ และจากการที่ สปป. ลาว ตั้งอยู่ใจกลางของจีน ไทย เวียดนาม และกัมพูชา จึงสามารถดำเนินนโยบายเปลี่ยนประเทศจาก land lock เป็น land link โดยเป็น land bridge ให้กับตลาดเหล่านี้ได้ (วีรพงษ์ รามานุจ. 2543: 26-31)

สำหรับประเทศ สปป. ลาว การเข้าสู่สมาชิกสมาคมอาเซียนของ สปป. ลาว ถือเป็นหัวใจสำคัญต่อการจัดการระเบียบความสัมพันธ์กับต่างประเทศครั้งใหม่และครั้งใหญ่ จากเดิมที่ผูกพันไว้เฉพาะกับกลุ่มประเทศเครือสังคมนิยมและอินโดจีน มาสู่ประเทศในภาคพื้นเดียวกันโดยไม่ได้คำนึงถึงระบอบการปกครอง ทำให้ สปป. ลาว ได้รับประโยชน์ด้านต่าง ๆ มากขึ้น โดยเฉพาะในส่วนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น สปป. ลาวมีพลังงานไฟฟ้าและมีศักยภาพด้านการผลิตกระแสไฟฟ้า และมีบ่อแร่มากก็สามารถจำหน่ายให้กับประเทศในกลุ่มอาเซียนได้สะดวกยิ่งขึ้น

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแขวงเวียงจันทน์

2.1 ประวัติแขวงเวียงจันทน์

2.1.2 รัชกาลพระเจ้าองค์หล่อ

เมื่อเสด็จพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชสวรรคตแล้วไม่มีพระโอรสจะสืบราชสมบัติ มีแต่พระราชนัดดา 2 องค์น้อย ๆ คือ เจ้ากิงกิสกุมารและเจ้าอินทโสมเวลานั้นพระยาเมืองจันซึ่งเป็นเสนาบดีผู้ใหญ่ได้แย่งชิงเอาราชสมบัติขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินเมื่อปี พ.ศ. 2233 (จุลศักราช 1052) นั้นเอง พระยาเมืองจันจะรับเอาเจ้าหญิงสุมังคลา พระราชธิดาของสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช เป็นภริยาของตน เจ้าหญิงสุมังคลานั้นเป็นแม่หม้ายมีราชบุตรอยู่องค์หนึ่งนามว่า เจ้าองค์หล่อ และเวลานั้นก็กำลังทรงครรภ์อยู่อีก เหตุฉะนั้นนางจึงไม่ยอมเป็นภริยาของพระยาเมืองจัน พระยาเมืองจันมีความเคียดแค้น คิดจะกำจัดเจ้าองค์หล่อและเจ้าหญิงสุมังคลาเสีย เสนาอำมาตย์ผู้

หนึ่งซึ่งเป็นฝักฝ่ายของเจ้าองค์หล่อ จึงลักเอาเจ้าองค์หล่อหนีไปอยู่เมืองพานภูซุน ส่วนเจ้าหญิง
 สุมังคลา ได้หนีไปอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องของพระครูยอดแก้ว วัดโพนสะเม็ก เมื่อเดือน 3 แรม 6 ค่ำ
 จุลศักราช 1052 นั้นเอง

ฝ่ายพระยาเมืองจัน เห็นคนนับถือพระครูยอดแก้วมาก ก็คิดจะกำจัดพระครู
 ยอดแก้วเสียให้หมดเสียหนามศัตรู พระครูยอดแก้วรู้ตัว จึงพาพวกญาติโยมของตนประมาณ
 3,000 คน พร้อมด้วยนางสุมังคลาหนีจากเวียงจันทน์ ล่องลงไปตามแม่น้ำโขงไปตั้งบ้านจิวพันลำ
 สมสนุกก็พาญาติโยมขึ้นพักอยู่ที่นั่น ส่วนเจ้าหญิงสุมังคลาได้ไปหลบซ่อนอยู่ที่ภูสะง้อหอคำ แล้ว
 ประสูติโอรสอยู่ที่นั่นองค์หนึ่ง ชื่อนานนามว่า เจ้าหน่อกษัตริย์

ฝ่ายพระยาเมืองจันครองเมืองมาได้ 6 เดือน ก็ถูกพรรคพวกของเจ้าองค์หล่อ
 ยกทัพมาตีกองทหารของเจ้าองค์หล่อจับพระยาเมืองจันได้ก็ฆ่าเสีย แล้วอภิเษกเจ้าองค์หล่อขึ้นเป็น
 พระเจ้าแผ่นดิน เจ้าองค์หล่อเสวยราชย์ได้ 4 ปี ก็ถูกเจ้านันทราชจับประหารชีวิต

2.1.2 รัชกาลเจ้านันทราช

ฝ่ายเจ้านันทราชผู้เป็นราชโอรสของเจ้าปู่ ซึ่งหนีไปอยู่เมืองนครแต่ก่อนนั้น
 ครั้นได้ทราบข่าวว่ามีความวุ่นวายดังนั้น ก็ยกทัพขึ้นมาตีเวียงจันทน์ จับเจ้าองค์หล่อได้ก็ฆ่าเสีย
 แล้วจึงขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินในปี พ.ศ. 2238 เจ้านันทราชครองเมืองมาได้ 3 ปี คือ ถึงปี พ.ศ. 2241
 ก็ถูกเจ้าไชยองค์เว้จับได้และประหารชีวิต

2.1.3 รัชกาลพระไชยองค์เว้ (พระไชยเชษฐาธิราชที่ 2)

ฝ่ายเจ้าไชยองค์เว้ (โอรสท้าวชมพู่) ที่อยู่เมืองเว้ประเทศลาว ครั้นได้ทราบข่าว
 ว่า ประเทศชาติบ้านเมืองของตน เกิดโกลาหลวุ่นวาย ก็พาสมัครพรรคพวกยกขึ้นมาตีเอาเวียงจันทน์
 จับพระเจ้านันทราชฆ่าเสีย แล้วก็ขึ้นเสวยราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินปี พ.ศ. 2241 นั้นเอง เสนา
 อำมาตย์ทั้งหลายถวายพระนามว่า พระไชยเชษฐาธิราชที่ 2 ครั้นแล้วพระองค์จึงแต่งตั้งท้าวลอง
 อนุชาของพระองค์ให้เป็นเจ้าอุปราช ขึ้นไปครองนครหลวงพระบาง

ถึงปี พ.ศ. 2248 (จุลศักราช 1067) สมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชที่ 2 ได้มีพระราชอาญาให้เชิญเอาพระบางลงมาไว้นครเวียงจันทน์ เชิญพระบางออกจากวัดวิชุลมหาสถาน เมื่อวันพฤหัสบดี ยามใกล้เที่ยง เดือน 3 เพ็ญ ใสเรือลงมาถึงนครเวียงจันทน์เมื่อเดือน 4 แรม 4 ค่ำ วันอังคาร ยามกลองงายแล้วอาราธนาพระบางเจ้าไปประดิษฐานไว้ที่วัดป่าสักหลวง

ในขณะที่พระไชยเชษฐาธิราชที่ 2 ขึ้นเสวยราชย์แล้วนั้น เจ้ากิงกิสราชกับเจ้าอินทโสมและเจ้าองค์คำ หลานพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช กลัวพระไชยเชษฐาธิราชที่ 2 จะทำร้ายแก่ตนจึงพาเอาพลเสนาของตนหนีไปอยู่เมืองพง ส่วนเจ้าอินทโสมนั้นได้หนีไปอยู่เมืองแพว

ถึงปี พ.ศ. 2249 (จุลศักราช 1067) เจ้ากิงกิสราชกับเจ้าองค์คำที่อยู่เมืองพง ได้ยกกองทัพลงมาตีเอานครหลวงพระบาง ทำวอลงจัดการป้องกันเมืองไว้ไม่ได้ ก็แตกหนีลงมาเวียงจันทน์ ส่วนเจ้ากิงกิสราชกับเจ้าองค์คำ ครั้นได้หลวงพระบางแล้วก็ยกกำลังมาตีนครเวียงจันทน์ พระไชยเชษฐาธิราชที่ 2 เห็นว่าจะต้านกองทหารของหลวงพระบางไว้ไม่ได้ จึงแต่งราชสาส์นให้ราชทูตถือไปถวายพระเพทราชา พระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา ขอให้ยกทหารขึ้นมาช่วย

ถึงปี พ.ศ. 2250 (จุลศักราช 1069) พระเพทราชาพระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา ได้ยกกองทัพขึ้นมาเกลี้ยกล่อมกษัตริย์ทั้งสองนครให้คืนดีต่อกัน คือ ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงตั้งแต่ปากน้ำเทืองขึ้นไปให้เป็นเขตแดนนครหลวงพระบาง ใต้แม่น้ำเทืองลงมาให้เป็นเขตแดนนครเวียงจันทน์ ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงตั้งแต่แม่น้ำมีขึ้นไป เป็นเขตหลวงพระบาง ตั้งแต่แม่น้ำมีลงมาเป็นเขตเวียงจันทน์ ตั้งแต่นั้นมาประเทศลาวจึงแบ่งแยกออกเป็น 2 อาณาจักร คือ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง และอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ (ครั้นต่อมาถึงปี พ.ศ. 2256 ทางนครจำปาศักดิ์ ก็ได้แยก) พระไชยเชษฐาธิราชที่ 2 ครองเมือง มาถึงปีพ.ศ. 2252 (จุลศักราช 1071) พระบรมราชาผู้เป็นเจ้าเมืองนคร ได้ทำการขึ้นแข็งไม่มาอ่อนน้อม แล้วพระบรมราชาได้ยกทัพขึ้นมาตีเขตแดนเวียงจันทน์ จนถึงเมืองเวียงคุกและเมืองชายฟอง แต่ก็ถูกกองทัพชาวเวียงจันทน์ตีแตกถอยกลับคืนไป ต่อมาถึงปี พ.ศ. 2258 (ค.ศ. 1715) พระบรมราชาถึงแก่อนิจกรรม พระไชยเชษฐาธิราชที่ 2 จึงได้นครพนม แล้วตั้งทำงำคำสิงห์ลูกเขยพระบรมราชาให้เป็นเจ้าเมืองแทน ส่วนท้าวภูแก้ว ลูกชายของพระบรมราชานั้น หนีไปอยู่นครจำปาศักดิ์ สมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชที่ 2 เสวยราชสมบัติมาถึงปี พ.ศ. 2273 (จุลศักราช 1092) ก็เสด็จสวรรคต

2.1.4 รัชกาลพระเจ้าศิริบุญสาร ถึงเดือน 6 เพ็ญ ปีจอ จุลศักราชได้ 1092 (พ.ศ. 2273)

เสนาอำมาตย์ราชมนตรียิ่งหลายในนครเวียงจันทน์ จึงพร้อมกันอุปัชฌาย์ เจ้าองค์บุญ โอรสของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 2 ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินในนครเวียงจันทน์ ถวายพระนามว่าพระมหาบุญเชษฐาธิราช แต่คนทั้งหลายเรียกว่า พระเจ้าศิริบุญสาร แล้วอุปราชาก็เลิกทลายแควเจ้าดวงหน้า พระอนุชาขึ้นเป็นเจ้าอุปราช ในรัชกาลของพระเจ้าศิริบุญสารนี้เกิดมีการกบฏขุนนางอยู่มิได้ขาด จนในที่สุดต้องเสียเมืองให้แก่ประเทศไทย ดังมีเรื่องราวต่อไปนี้

2.1.5 พระบรมราชาแก้วเป็นกบฏ

ฝ่ายท้าวแก้ว บุตรพระบรมราชาเจ้าเมืองนครที่หนีไปอยู่จำปาตักคืนนั้น ครั้นได้ทราบข่าวที่เสียของตนได้เป็นเจ้าเมือง ก็มีความเสียใจ จึงขึ้นมาทางแม่น้ำเซบั้งไฟ เพียชักรวนเอาพลเมืองในเมืองเซกะตาด เซกะบอง เมืองวัง เชียงร่ม ผาบ้ง คำเกิด คำม่วน เข้าเป็นพรรคพวกได้มาก แล้วก็ตั้งแข็งข้ออยู่ ท้าวคำสิงห์เจ้าเมืองนครผู้เป็นพี่ชาย ก็ไม่สามารถปราบปรามได้ ดังนั้นท้าวคำสิงห์จึงแต่งให้ท้าวมหาไชยเป็นทูต เอาช้างพลาย 2 เชือก นอแรด 2 นอและเงิน 2 แห่น ลงไปถวายเจ้าพาพูนประเทศแคว เพื่อขอเอาทหารแควมาช่วยปราบท้าวแก้ว แล้วท้าวมหาไชยก็ลากลับมาก่อน ฝ่ายพระเจ้าแผ่นดินแควเมืองพูน ก็จัดแจงแต่งให้ 6,000 คน ขึ้นมาช่วย พอมาถึงเมืองคำเกิด ท้าวแก้วจึงให้ข้าราชการกับบ่าวไพร่ 100 คน เอาช้างพลายเชือกหนึ่งกับนอแรดหนึ่งนอไปต้อนรับแล้วโกหกทหารแควว่า พวกตนเป็นบ่าวไพร่ของท้าวมหาไชย ท้าวมหาไชยให้มาต้อนรับ ข้าราชการผู้นั้นพาทหารแควไปหาท้าวแก้ว พอท้าวแก้วได้ทหารแคว 6,000 คน และลาว 3,000 คน เป็นกำลังแล้ว ก็ยกมาตีเมืองนคร (ท่าแขกเก่า) ท้าวคำสิงห์เจ้าเมืองนครสู้ไม่ได้ จึงข้ามไปตั้งอยู่ดงเซกา ด้านทิศตะวันตกเมือง แล้วแต่งม้าใช้ขึ้นมาราบทูลพระเจ้าศิริบุญสารในปี พ.ศ. 2279 (จุลศักราช 1098) พระเจ้าศิริบุญสารได้ทรงแต่งตั้งให้พระยาเชียงสาเป็นแม่ทัพ ถือพล 10,000 คน ลงไปตีแควที่เมืองนคร พวกแควได้ทำแพไม้ไผ่ เป็นสะพานข้ามน้ำโขงมารบลาวทางฝั่งใน พระยาเชียงสาจัดให้ทหารลาวเอาเรือข้ามไปปักอยู่ทางใต้หาดกองหนึ่ง เมื่อพวกแควกำลังเดินข้ามสะพานมานั้น ทหารลาวก็ลงไปตัดเชือกแพทางด้านฝั่งใน แพก็ขาดไหลลงไปที่หาด กองทหารลาวจึงรุมฆ่าฟันพวกแควตายอยู่กับหาดนั้นเกือบทั้งหมด (หาดนั้นจึงเรียกว่า หาดแควกอง มาจนถึงทุกวันนี้) พวกแควที่เหลือตายก็พากันแตกหนีหมด ส่วนท้าวแก้วนั้นพระยาเชียงสาจับได้ จึงนำมาตั้งให้เป็น

เจ้าเมืองนคร แล้วพระยาเชียงใหม่พาเอาท้าวคำสิงห์กับครอบครัว และบ่าวไพร่ชาวเมืองนคร 3,500 คน ขึ้นมาเวียงจันทน์ เหตุการณ์ทางใต้ก็สงบแต่นั้นมา

2.1.6 พระวรปิตาเป็นกบฏ

ต่อมาถึงปี พ.ศ. 2302 (ค.ศ. 1759) พระวรปิตาหรือที่เคยเรียกกันว่า พระวอพระตา ผู้เป็นเสนาบดีผู้ใหญ่ได้มีความขัดแย้งกันกับพระเจ้าศิริบุญสาร ด้วยสาเหตุใดไม่แน่ชัด ไปตั้งแข็งเมืองอยู่ที่ หนองบัวลำพู (คือ อำเภอหนองบัวลำพู จังหวัดอุดรธานีทุกวันนี้) แล้วประกาศตนเป็นอิสระ ไม่ขึ้นกับเวียงจันทน์

เรื่องพระวรปิตา หรือพระวอพระตานี้มีความสับสนพูดไม่ตรงกัน บางแห่งเรียกพระวอพระตา บางแห่งเรียก พระตาพระวอ ว่าเป็นคนสองคน บางแห่งเรียกพระวรราชวงศา บางแห่งเรียกพระวรราชภักดีเป็นคนเดียวกัน แต่ตามสันนิษฐานแล้วเป็นคนเดียวกัน เดิมเป็นนายกองอยู่บ้านหินโงม ได้อุปการะ พระเจ้าศิริบุญสารให้ได้เป็นเจ้าแผ่นดิน และเป็นทั้งพ่อตาของพระเจ้าศิริบุญสารด้วย พระเจ้าศิริบุญสารจึงยก ขึ้นเป็นพระวรปิตา คือ คนธรรมดาสามัญมิใช่เจ้า ได้มาเป็นพ่อพระเจ้าแผ่นดินหรือพ่อเลี้ยงพ่อตาก็ตาม ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นพระวรปิตา เมื่อเจ้าศิริบุญสารได้เป็นเจ้าแผ่นดินแล้ว พระวรปิตาผู้เป็นพ่อเลี้ยงและพ่อตา จึงขอเอาตำแหน่งเจ้าอุปราช แต่พระเจ้าศิริบุญสารไม่ยอมให้ เพราะตำแหน่งนี้เป็นได้แต่เชื้อเจ้า จึงตั้งให้เป็นแค่เสนาบดีผู้ใหญ่ พระวรปิตาจึงเคียดแค้นและขัดใจ เลยพาบ่าวไพร่ของตนหนีไปตั้งอยู่เมืองหนองบัวลำพู ในการไปนี้ พระเจ้าศิริบุญสารได้แบ่งครอบครัวออกเป็น 3 กองใหญ่ ๆ คือ กอง 1 พระวรปิตาเองเป็นหัวหน้า มีพลสองหมื่นเศษตั้งอยู่เมืองหนองบัว กองที่ 2 ได้แก่ หลวงราชโกษาในยพาพลหมื่นเศษไปตั้งอยู่ใกล้ลำน้ำก่า เป็นเมืองผ้าขาวพันนา ในจังหวัดกาฬสินธุ์เดี๋ยวนี้ กองที่ 3 ให้ท้าวนาม พาพลหมื่นเศษลงไปตั้งอยู่ที่ภูเวียง คือ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ทุกวันนี้ ทั้ง 3 แห่งนี้ติดต่อไปมาหาสู่กัน

แต่ในหนังสือเรื่องพระตาโดยเฉพาะ ซึ่งพระโพธิญาณวิชัย เจ้าคณะหนองบัวลำภูได้แต่งเป็นกลอนและพิมพ์ในปี พ.ศ. 2503 (1960) โดยอ้างว่าได้ต้นฉบับมาจากขุนวิชัย-อุดรกิจ อดีตนายอำเภอหนองบัวลำภู และอำเภอด่านซ้าย กล่าวว่า พระตานั้นเป็นนายกองนอกอยู่บ้านหินโงม (ใต้เมืองหนองคาย) และพระตามีลูก 3 คน คือ พระวอ ท้าวคำผง และท้าวทิดพรหม กับมีลูกสาวอีก 4 คน เมื่อเจ้าศิริบุญสารได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินนครเวียงจันทน์แล้ว จึงให้อำมาตย์ไปขอเอาลูกสาวพระตามาเป็นสนม พระตาไม่ยอมให้และหาว่าพระเจ้าศิริบุญสารข่มเหงเบียดเบียน

จึงได้พาเอาไพร่พลของตนหนีไปตั้งอยู่เมืองหนองบัวลำภูดังกล่าวแล้ว ฝ่ายพระเจ้าศิริ-บุญสารได้พยายามส่งกำลังไปตีเมืองหนองบัวลำภูอยู่หลายปี ก็ไม่สามารถตีได้ จนถึงปี พ.ศ. 2278 (จ.ศ. 1127) จึงสามารถตีเอาเมืองหนองบัวลำภูได้ โดยอาศัยกองกำลังของพระยานครราชสีมาตีช่วย พวกพระวรวีตา หลวงราชโกษาในยเมืองผ้าขาวพันนา และท้าวนามเมืองภูเวียง จึงพากันอพยพครอบครัวหนีลงไปทางใต้เรื่อย ๆ จนถึงเมืองร้อยเอ็ด อันเป็นเมืองร้าง แล้วไปถึงทุ่งกุลาร้องไห้ อันตั้งอยู่ทางทิศใต้เมืองร้อยเอ็ดจึงพาพลพักอาศัยอยู่ใกล้บ่อใหญ่ (บ่อเล็ก) ที่เรียกว่า บ่อพันขัน แล้วก็ตั้งบ้านอยู่ที่นี่ เรียกว่า บ้านหินโงม ตามชื่อบ้านเก่า หรือบ้านบ่อหินโงม เพราะที่นี้มีโขดหินใหญ่เป็นสำคัญ ตั้งอยู่ที่นี่ได้สามปี เห็นว่าที่ทำมาหากินคับแคบ และคนนับวันก็ยังมีมากขึ้น พระวรวีตาจึงให้หลวงราชโกษาในย พาไพร่พลจำนวนหนึ่งแยกลงไปทางใต้ ข้ามน้ำมูลลงไปตั้งอยู่โนนดงลำดวน อันเป็นโนนเก่า กลายเป็นบ้านลำดวน หรือบ้าน ดวนใหญ่ทุกวันนี้ ให้ท้าวนามพาไพร่พลของตนตั้งอยู่ที่บ่อพันขันตามเดิม ส่วนพระวรวีตาเองได้พาไพร่พลของตนย้ายขยายลงไปทางตะวันออก จนถึงแดนนครจำปาศักดิ์ จึงตั้งพักพลอยู่ปากภูมะโรงทางด้านตะวันตก แล้วตนเองจึงเข้าไปเฝ้าพระเจ้าองค์หลวง คือ เจ้าไชยกุมาร เจ้านครจำปาศักดิ์ ขอเข้าพึ่งพระบรมโพธิสมภาร แต่พระเจ้าองค์หลวงไม่พอพระทัย เพราะทรงเห็นว่าจะนำภัยมาสู่บ้านเมืองของพระองค์ ๆ จึงแนะนำให้ตั้งถิ่นฐานอยู่ชายแดนเมืองจำปาศักดิ์ พระวรวีตาจึงพาไพร่พลของตนยกไปตั้งอยู่ที่บ้านคูบ้านแก ในปี พ.ศ. 2311 (จ.ศ. 1130)

ฝ่ายพระเจ้าศิริบุญสารเมื่อได้ทราบว่า พระวรวีตาไปตั้งอยู่ในเมืองจำปาศักดิ์ จึงแต่งตั้งให้อัครราชนำทอง (อัครฮาดนำทอง) ยกกองทัพลงไปตีพระวรวีตาอีก เจ้าไชยกุมารได้แต่งกองทัพออกไปห้ามทัพเวียงจันทน์ ขอร้องไม่ให้ทำร้ายแก่พระวรวีตา แล้วได้มีสุภอักษรมาขอโทษให้พระวรวีตาต่อพระเจ้าศิริบุญสาร กองทัพเวียงจันทน์จึงได้ถอยกลับคืนไป

ในเวลาต่อมาพระวรวีตาติดใจกับพระเจ้าไชยกุมาร เจ้านครจำปาศักดิ์ จึงได้อพยพครอบครัวถอยขึ้นมามาตั้งอยู่ที่บ้านดอนมดแดง อันเป็นเขตแดนจังหวัดอุบลราชธานีทุกวันนี้ แล้วได้แต่งให้ท้าวเก่าเป็นทูตถือสาส์นและเครื่องแบบบรรณาการลงไปถึงเมืองนครราชสีมา ให้เจ้าเมืองนครราชสีมาพาเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินไทยที่กรุงธนบุรี ขอเป็นข้าขอบขัณฑสีมาสืบไป

2.1.7 พระเจ้าศิริบุญสารฟื้นฟูสัมพันธไมตรีกับไทย

ประเทศลาวกับประเทศไทยซึ่งตั้งแต่โบราณเรียกว่า กรุงศรีสัตนาคนหุต กับ กรุงศรีอยุธยา นั้น ได้เป็นบ้านพี่เมืองน้องผูกสัมพันธไมตรีกันมามิได้ขาด ครั้นมาถึงสมัยของพระเจ้าศิริบุญสารเป็นพระเจ้าแผ่นดินนครเวียงจันทน์ ความสัมพันธ์ของประเทศทั้งสองได้เห็นห่างไป ทั้งนี้ก็เพราะเหตุว่าทางฝ่ายกรุงศรีอยุธยาอันมีพระเจ้าเอกทัศเป็นพระเจ้าแผ่นดินนั้น ได้ถูกพม่าเข้ามา รุกรานย่ำยีตีพระนครศรีอยุธยาให้แยกย่อยยับไป โดยการเอาไฟเผาพระนครเสียจนเป็นเถ้าถ่านไป พระเจ้าเอกทัศและพระบรมวงศานุวงศ์สิ้นพระชนม์ ก่อนที่พระนครศรีอยุธยาจะถูกเผานั้น ได้มีคนผู้หนึ่งชื่อ พระยาวชิรปราการ นามเดิมชื่อ สีน นายสินได้รับยศเป็นพระยาวชิรปราการไปปกครอง เมืองตาก คนทั้งหลายจึงเรียกท่านว่าพระยาตาก หรือพระยาตากสิน ตามนามเดิมเวลานั้นพระยาตากสิน หรือพระยาวชิรปราการได้พาเอาทหารของตน 500 นาย เข้ามารักษาป้องกัน พระนคร เมื่อเห็นว่าพระนครจะแตกเป็นแน่แล้วจึงพาเอาทหารของตน 500 นาย ตีแหวกล้อมของพม่า ออกมาได้ แล้วไปตั้งตัวอยู่เมืองระยอง เทียวตีเอาเมืองต่าง ๆ ได้หลายเมือง ในที่สุดก็ได้ตั้งตัวขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินแห่งประเทศไทยในปี พ.ศ. 2310-2311 (ค.ศ. 1768-1769) คนทั้งหลายเรียกว่า พระเจ้าตากสินตามนามเดิม พระเจ้าตากสินได้ตั้งนครหลวงอยู่ที่เมืองธนบุรี ฟากแม่น้ำเจ้าพระยา ทางตะวันตกตรงข้ามกับกรุงเทพฯ ทุกวันนี้

ฝ่ายกรุงศรีสัตนาคนหุตเวียงจันทน์ นับแต่พระเจ้าศิริบุญสารขึ้นเสวยราชย์แล้ว ก็เกิดการกบฏอยู่ตลอดมา เป็นเวลานานถึง 30 ปีเศษ จึงค่อยสงบลง ดังนั้นเมื่อพระเจ้าศิริบุญสาร ได้ทราบข่าวว่าทางประเทศไทยได้มีพระเจ้าแผ่นดินแล้ว จึงส่งพระราชสาส์นและราชทูตไปเจริญ สัมพันธไมตรีตามที่มีมาแต่โบราณ ในปี พ.ศ. 2313 (ค.ศ. 1770) ใจความในพระราชสาส์นนั้นว่า กรุงศรีอยุธยากับกรุงศรีสัตนาคนหุต เคยเป็นมิตรสนิทเสน่หากันมาแต่โบราณ แต่มาบัดนี้ทางกรุงศรีอยุธยา มีข้าศึกศัตรูมาย่ำยี ฝ่ายกรุงศรีสัตนาคนหุตก็เกิดมีการกบฏ บัดนี้ได้ทราบข่าวว่าทางกรุงศรีอยุธยา ก็ได้ขับไล่ข้าศึกให้แตกหนีไปแล้วได้รับอิสรภาพแล้ว ทางฝ่ายกรุงศรีสัตนาคนหุตก็ได้ขับไล่พวกกบฏ ให้แตกพ่ายหนีไปแล้ว ด้วยความช่วยเหลือพระยานครราชสีมา ดังนั้นจึงได้มีพระราชสาส์นมาผูก มิตรตามประเพณีที่มีมาแต่เดิม

ฝ่ายพระเจ้าตากสินได้รับพระราชสาส์นนั้นแล้วก็ทรงโสมนัสเป็นอย่างยิ่ง จึงตอบ พระราชสาส์นคืนมา และได้แจ้งมาด้วยว่าพระเจ้าแผ่นดินจีนจะยกพลมาขึ้นบกที่ประเทศไทย เพื่อเข้าไปตีประเทศพม่าเพราะพวกพม่าเข้าไปรบกวนจีนทางเมืองเสฉวน ดังนั้นจึงขอให้ทางกรุงศรีสัตนาคนหุต

จัดส่งม้าขนาดใหญ่ให้ 300 ตัว ราคาจะเป็นเท่าใดขอให้ทางเวียงจันทน์ออกไปก่อน แล้วทางกรุงธนบุรีจะจ่ายให้ในภายหลัง พร้อมกับพระราชสาส์นนี้ ก็มีสาส์นเสนาบดีแห่งกรุงธนบุรีแนบมาด้วย ในสาส์นนั้นเสนาบดีกรุงธนบุรี ได้ทูลขอพระราชบุตรของพระเจ้าศิริบุญสารไปเป็นอัคมเหสีของพระเจ้าตากสินด้วย (พระราชสาส์นของพระเจ้าตากสินส่งมายังกรุงศรีศัคนาคนหุต ในปี พ.ศ. 2314 (ค.ศ. 1771))

พระเจ้าศิริบุญสารได้รับพระราชสาส์นของพระเจ้าตากสินแล้ว ก็ได้จัดการแต่งประการใด จนถึงปี พ.ศ. 2316 (ค.ศ. 1773) พระเจ้าสุริยวงศ์แห่งนครหลวงพระบางได้ยกพลมาตีเวียงจันทน์ พระเจ้าศิริบุญสารไม่สามารถตีกองทัพหลวงพระบางให้แตกถอยคืนไปได้ จึงแต่งทูตไปขอพม่าที่อยู่เมืองเชียงใหม่ ให้มาตีเอานครหลวงพระบาง ไปสุพะลา แม่ทัพพม่า จึงยกพลลงมาจะตีนครหลวงพระบาง พระเจ้าสุริยวงศ์ได้ทราบดังนั้นจึงถอยทัพกลับคืนไปหลวงพระบาง และได้เข้าอ่อนน้อมต่อกองทัพพม่า เวลานั้นพม่ากำลังหาช่องทางจะปราบพวกไทยอยู่ จึงไม่ทำอันตรายแก่กองทัพหลวงพระบาง กลับเกลี้ยกล่อมเอาเป็นพวกของตน แล้วยกพลลงมานครเวียงจันทน์ ฝ่ายพระเจ้าศิริบุญสารยังเห็นว่าพม่ามีกำลังแข็งแรงอยู่ และกลัวว่าไทยจะไม่สามารถต้านทานพม่าได้ จึงยอมรับเป็นเป็นมิตรกับพม่าอีก แต่พม่าก็ยังไม่เชื่อใจลาวแท้ ดังนั้นไปสุพะลาแม่ทัพพม่า จึงบังคับเอาพระราชบุตรพระราชนัดดา และข้าราชการผู้ใหญ่ของพระเจ้าศิริบุญสารไปไว้ประเทศพม่าเพื่อเป็นตัวประกัน

ต่อมาถึงปี พ.ศ. 2317 (ค.ศ. 1774) แม่ทัพพม่าได้มีหนังสือลับให้ไปมะฮุง่วนกับทหาร 300 นาย ถืองลงมาหาพระเจ้าศิริบุญสาร ในหนังสือนั้นบอกว่า ให้พระเจ้าศิริบุญสารยกกองทัพไปตีกรุงเทพฯ โดยให้ลงไปทางเมืองนครราชสีมา พม่าจะเข้าตีทางเมืองตากและบ้านระแหง พระเจ้าศิริบุญสารได้รับจดหมายนั้นแล้วก็ได้ปฏิบัติตาม มีแต่คิดอุบายให้พม่ากลับคืนไปแต่ความลับระหว่างพม่ากับพระเจ้าศิริบุญสารได้เล็ดลอดไปถึงพระเจ้าตากสินพระเจ้าแผ่นดินไทย โดยอาศัยพระเจ้าสุริยวงศ์หลวงพระบางบอกทางหนึ่ง และอีกทางหนึ่งทหารไทยจับพม่าที่มาส่งหนังสือนั้นได้อีก ดังนั้นพระเจ้าตากสินจึงสั่งให้เสนาบดีเขียนหนังสือมาต่อว่าพระเจ้าศิริบุญสารอย่างเจ็บแสบ แล้วพระเจ้าศิริบุญสารก็ได้ตอบพระสาส์นคืนไปเป็นครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2317 (ค.ศ. 1774) ใจความในพระราชสาส์นครั้งที่ 2 นี้เป็นแต่บอกแก้ตัวว่าไม่ได้เป็นใจไปเข้ากับพม่า เป็นแต่ถูกพม่าบังคับเอาพระราชโอรสพระราชธิดาไป แล้วขอให้ทางกรุงเทพฯคิดช่วยเหลือ พระเจ้าตากสินก็ได้ตอบสาส์นมาอีกและในครั้งนี้ พระเจ้าตากสินได้ขอให้ทางเวียงจันทน์ช่วยอุดหนุนด้านเสบียงอาหาร คือ ให้ทางเวียงจันทน์ช่วยข้าว 1,000 เกวียน ฝ่ายพระเจ้าศิริบุญสารก็ได้ตอบสาส์นไปอีก ใจความว่า

ข้าวอยู่ในฉางมี 500 เกวียน ให้ทางกรุงเทพฯ ขึ้นมาขนเอาเอง และทางกรุงศรีสัตนาคนหุตขอมป็นคาบศิลา (ป็นเพลิง) มาป้องกันบ้านเมือง 2,000 กระบอก ทางกรุงธนบุรีก็บอกมาว่า ไม่มีพาหนะและเวลาจะมาขน ถ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตจริงใจแท้ ก็ให้ขนไปส่ง ส่วนป็นนั้นก็จะให้ แต่ต้องให้คนของพวกตนขึ้นมามีกัณฑ์ให้สักสี่ห้าพันคน ประการหนึ่ง เจ้านายบุตรหลานองค์ใดที่จะได้สืบราชสมบัติแต่ไม่สันทัดชำนาญในการรณรงค์สงครามให้ส่งไป ทางกรุงธนบุรีจะฝึกสอนให้ นี่เป็นใจความในพระราชสาส์น และสาส์นเสนาบดีที่ตอบกันไปมาครั้งสุดท้าย เมื่อปี พ.ศ. 2318 (ค.ศ.1775) ตั้งแต่นั้นมาก็ได้มีการติดต่อกันอีกเลย

2.2 สภาพภูมิประเทศ

2.2.1 รอบ ๆ นครเวียงจันทน์

การออกจากนครหลวงไปท่องเที่ยวตามเขตปริมณฑลและชานเมือง จะทำให้คุณได้เห็นวิถีชีวิตในชนบทและเงาต่าง ๆ ของชนบทอันห่างไกล แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ทางรอบนอกของเขตตัวเมืองตอนบน ซึ่งต้องใช้ทางหลวงหมายเลข 13 ขึ้นไปเหนือไปจนถึงอ่างน้ำจืด แล้วค่อยใช้ทางหลวงหมายเลข 10 เดินทางย้อนกลับมาที่เวียงจันทน์ แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญที่สุด คือ ศูนย์วัฒนธรรมชนกลุ่มน้อยและวัดเชียงควน (สวนพระพุทธรูป) แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจส่วนใหญ่

2.2.2 เขตตอนเหนือของนครเวียงจันทน์

ขึ้นเหนือมาราว 25 กิโลเมตร จะพบน้ำตกตาดซอน พร้อมทั้งสำหรับปิกนิก ตั้งอยู่ลึกเข้าไปจากทางหลวงหมายเลข 13 ไม่นานนัก น้ำตกแห่งนี้ถือกำเนิดขึ้นหลังการสร้างเขื่อนเมื่อกว่า 200 เมตรจะพบลานหินอันเงียบสงบ มีพระพุทธรูปเก่าแก่บนฐานเขียงหน้ากระดานเรียบประดิษฐานอยู่หลายองค์ ทางหลวงหมายเลข 13 จนถึงหลักกิโลเมตรที่ 52 จะพบตลาดหลัก 52 ที่มีการป่าและงานฝีมือของชนกลุ่มน้อยเป็นสินค้าขึ้นชื่อ จากเวียงจันทน์ขึ้นเหนือมาตามทางหลวงหมายเลข 13 ราว 65 กิโลเมตรก็จะถึงวังช้างซึ่งเป็นวัดมอญที่มีประติมากรรมรูปพระพุทธรูปมีการประดิษฐานอยู่บนหน้าผาทั้งหมด 10 อ่างน้ำจืดอยู่ห่างจากเวียงจันทน์ประมาณ 90 กิโลเมตร มีลักษณะเป็นทะเลสาบจำลองขนาดใหญ่ที่ขุดขึ้น ในปี 1972 เพื่อใช้เป็นเขื่อนกักเก็บน้ำในอ่างน้ำจืด

เอาไว้ เชื้อนแห่งนี้สามารถผลิตกระแสไฟฟ้าได้ในปริมาณที่มากพอสำหรับใช้ในเขตเวียงจันทน์และยังเหลือส่งออกมาขายให้กับประเทศไทยได้อีกไม่น้อย

2.2.3 เขตตอนใต้ของนครเวียงจันทน์

จากเขื่อนวกลงใต้กลับมายังเวียงจันทน์ตามทางหลวงหมายเลข 10 จะพบเมืองโบราณเวียงคำตั้งอยู่ระหว่างทาง เขตอำเภอบ้านเกินมาตามทางหลวงหมายเลข 10 จะพบสวนสัตว์หุระคมที่อยู่ห่างจากเวียงจันทน์เพียง 60 กิโลเมตร จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าสวนสัตว์เวียงจันทน์ ภายในมีบริเวณกว้างขวาง การจัดสภาพแวดล้อมและที่อยู่ให้กับสัตว์ก็ทำได้ดีเกินคาด ปัจจุบันกำลังดำเนินการขยายพื้นที่สวนสัตว์ออกไปอีกที่นี่มีสัตว์หลากหลายชนิดและจำนวนก็เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งกวาง เป็ด เสือพันธุ์แปลก ๆ หมี่หมา ช้างเผือก นกอินทรี และอูฐ สวนสัตว์แห่งนี้สร้างขึ้นโดยนายทุนชาวไทยในนครเวียงจันทน์ ทางแยกเข้าไปยังแดนสุวรรณภูมิจึงมีรีสอร์ทอยู่ทางซ้ายมือ รีสอร์ทหิมะทะเลสาบพร้อมบ่อนคาสิโนที่ริมเขื่อนน้ำจันทน์แห่งนี้เป็นโครงการร่วมทุนของกลุ่มนักธุรกิจชาวมาเลเซียที่มีมูลค่ามากถึง 200 ล้านดอลลาร์ โดยตั้งเป้าว่าจะต้องมีทั้งเครื่องร่อน เรือสำราญ ตลาดลอยน้ำ พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ สนามกอล์ฟ ดิสโก้ไนท์ ในช่วงฤดูแล้งจะมีนกเปิดน้ำมารวมกลุ่มกันอยู่ที่นี่กว่า 1200 ตัว ชาวบ้านก็ใช้บึงน้ำนี้เป็นที่เพาะพันธุ์ปลา โดยจะนำปลาไปปล่อยลงสู่บึงในฤดูฝน และจับปลาส่งไปขายยังหมู่บ้านใกล้เคียงกับนครเวียงจันทน์ ตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ไปจนถึงปลายเมษายน หนองบ่อเป็นตัวอย่างที่ดีในการจัดระบบนิเวศและชุมชนให้อยู่ร่วมกันและเกื้อกูลกันอย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจุบันเขตหนองบ่อยังไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกใด ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว แต่รัฐบาลกำลังวางแผนปรับปรุงสภาพถนน และพัฒนาพื้นที่แถบนี้ขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางนิเวศวิทยาโดยใช้เงินทุนจากต่างชาติในการสร้างหอดูนก ศูนย์ยามรักษาการ และลานจอดรถทางเลี้ยวแยกออกจากทางหลวงหมายเลข 10 ตรงเข้าไปในเขตภูเขาควายซึ่งเป็นที่ราบสูงปกคลุมด้วยป่าสนท่ามกลางวงล้อมของยอดเขาที่สูงกว่า 2000 เมตร ที่นี่เป็นหนึ่งในเขตอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ (NBCA) มีพื้นที่มากกว่า 2000 ตารางกิโลเมตร และอุดมไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด ทั้งช้าง หมูป่า เสือ และเสือดาวลายเมฆ เป็นต้น

2.2.4 เขตตะวันออกของนครเวียงจันทน์

รีสอร์ตลาวปาโกน ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ห่างจากเวียงจันทน์ราว 50 กิโลเมตร จัดเป็นรีสอร์ตที่ อนุรักษ์ระบบนิเวศเอาไว้ได้เป็นอย่างดี นักธุรกิจลาวในเวียงจันทน์มักนิยมมาพักผ่อนกันที่นี่ เพราะมีกิจกรรมให้ทำหลายอย่างออกเที่ยวตามหมู่บ้าน เดินป่า ล่องแพ ว่ายน้ำ เล่นเรือ วอลเลย์บอล และแบดมินตัน

2.2.5 เขตชานเมือง

ถึงคุณจะมีเวลาอยู่ที่เวียงจันทน์น้อย แต่ก็ควรหาเวลาไปเที่ยวเขตชานเมืองบ้าง ถนนท่าเตื่อที่ต้นจากทางตอนใต้ของตัวเมืองจะเลียบริมฝั่งโขง แล้วเลยไปยังศูนย์วัฒนธรรมชนกลุ่มน้อยหลักกิโลเมตรที่ 18 ศูนย์แห่งนี้อยู่ภายใต้การบริหารงานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สร้างขึ้นเมื่อปี 1994 ภายในจำลองบ้านเรือนของพวกลาวลุ่ม ลาวเทิงและลาวสูงเผ่าต่าง ๆ ไว้จะไม่เหมือนจริงไปเสียทั้งหมด ศูนย์วัฒนธรรมชนกลุ่มน้อยมา คือ สะพานมิตรภาพไทยลาว ที่สร้างขึ้นในปี 1994 ด้วยเงินทุน 30 ล้านดอลลาร์จากรัฐบาลออสเตรเลียรวมความยาวทั้งสิ้น 1,140 เมตร โดยเชื่อมจังหวัดหนองคายของไทยเข้ากับนครเวียงจันทน์ และเป็นสัญลักษณ์ในการเปิดรับอิทธิพลจากภายนอกเข้ามาสู่ลาวด้วย ในปี 1998 ต่อมาบนถนนท่าเตื่อ จนห่างจากตัวเมืองมาทางตะวันออกเฉียงใต้ได้ราว 25 กิโลเมตร ก็จะถึงวัดเชียงควนซึ่งมีสวนพระพุทธรูปในศาสนาพุทธและเทวรูปในศาสนาฮินดูสวยงามให้มาเที่ยวชม

2.2.6 เวียงจันทน์

เมืองรูปพระจันทร์เสี้ยวแห่งนี้สงบและชบเซามากเมื่อเทียบกับเมืองหลวงที่สับสนวุ่นวายแห่งอื่นของเอเชีย บรรยากาศความรุ่งโรจน์ที่เสื่อมสลายลงเรื่อย ๆ ทำให้เสน่ห์อันเรียบง่ายของเวียงจันทน์โดดเด่นยิ่งขึ้น

2.2.7 เขตใจกลางเมือง

นครเวียงจันทน์ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง มีถนนฟ้าจุ่มซึ่งตั้งชื่อตามพระนามของเจ้าฟ้าจุ่มผู้ก่อตั้งอาณาจักรล้านช้าง มีถนนเล็ก ๆ หลายสายตัดผ่าน

ย่านต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ระหว่างถนนฟ้ารุ่งกับถนนเชษฐาธิราช ซึ่งตั้งชื่อตามพระนามของกษัตริย์ผู้ทรงย้ายเมืองหลวงของอาณาจักรล้านช้างจากหลวงพระบางมาอยู่ยังเวียงจันทน์ ในปี 1560 ถนนเจ้าอนุ่นั้นสร้างเป็นอนุสรณ์ให้กับเจ้าอนุวงศ์ ประมุขของอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ ย่านนี้มีวัดที่บูรณะขึ้นใหม่หลังจากที่ทัพสยามตีเวียงจันทน์แตกในปี 1828 หลายแห่ง บริเวณสี่แยกถนนเจ้าอนุวงศ์กับเจ้าฟ้ารุ่งคืออุโบสถ (สิม) ของวัดจัน 1 ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปสำริดปางประทับนั่ง ผั่งเป็นไม้แกะสลักสวยงาม ทางตะวันออกบนถนนเชษฐาธิราชจะพบศูนย์อเมริกันเก่า ซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่วัฒนธรรมอเมริกัน ในทศวรรษ 1970 ปัจจุบันเป็นสำนักงานใหญ่ของสำนักข่าวเคพีแอลของลาว ถัดมา คือ น้ำพุ 4 ที่บริเวณใจกลางเมือง สร้างขึ้นในปลายทศวรรษ 1906 ชำมแถบมาอีกฟากหนึ่งจะเป็นหอสมุดแห่งชาติที่ปลูกต้นลำทมเรียงเป็นทิวแถว (ลาวเรียกดอกจำปา ถือเป็นดอกไม้ประจำชาติ)

2.2.8 ประวัติบ้านนาทราย

พ่อตู้บ้านเล่าให้ฟังว่าเหตุใดจึงเรียกว่าบ้านกุดนาทรายทอง หรือบ้านนาทราย ในสมัยก่อน ไม่มีช้าง ไม่มีวัว ไม่มีควาย ไม่มีล้อ ไม่มีเกวียน จึงจับช้างกับม้ามาใช้งาน “กุด” หมายความว่า น้ำลึกข้างอาบน้ำได้เดือน 5 เวล่าน้ำซัดมา เดือนเจ็ด เดือนแปด เดือนเก้า เดือนสิบ ดินทรายมีจำนวนมาก จึงเอาชื่อดินทรายตั้งเป็นชื่อบ้าน บ้านกุดนาทราย คุณน้อย นาชัย น้ำเกี้ยว นาหอ นาหอม นาเงิน นายาง นาพาน นาเรือ โบราณได้ใช้คำว่า “นา” นำหน้าทั้งหมด บ้านนาทราย ก็คือ มีทรายจำนวนมากนั่นเอง

การตั้งบ้านนาทรายมีพ่อตู้พันไทยเป็นผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน แล้วคราวนี้ชาวไทยที่มีเรือนพักอาศัย มีทรายหมอปานข้าว ลูกหลานเลยเรียกว่าอู่พานไทย หรือยาพันไทย บ้านเดิมของท่านอยู่บ้านเชียงหอมพระเสียมเวียงจันทน์ นครหลวงเวียงจันทน์ในปัจจุบัน ท่านเป็นคนชอบเที่ยว ปาล่าสัตว์กับเพื่อน ในสมัยก่อนคนไม่อดไม่อยาก ก็ได้ท่องเที่ยวไปหลายที่ อู่พานไทย มาเห็นที่ดินกว้าง ได้ปรึกษาพ่อแม่แล้วจึงย้ายมาตั้งบ้าน ต่อมามีคนย้ายตามท่านมาสร้างบ้าน ซึ่งคนส่วนใหญ่มาจากเมืองพนม มีอยู่ 9 ครอบครัว มีคนประมาณ 30 กว่าคน สำหรับวัดใจก็สร้างขึ้นใหม่ อยู่ทางไปนกกุดน้อย เมื่อพ่อศรีสุธรรมมา ในขณะที่เป็นอาจารย์ศรีสุธรรมมา มาตั้งวัดอยู่ก็ไม่ได้เป็นไปตามต้องการ เพราะน้ำไม่เอื้ออำนวย ต้องการที่ดินที่มีน้ำไหลตลอด พอมาเห็นที่ใหม่ก็ถูกใจ ปรึกษากฎาโยมจึงย้ายถิ่นอีก พระส่วนหนึ่งเห็นด้วย ก็แยกย้ายไปอยู่หัวไทรขาว ส่วนหนึ่งไปกับท่านไปอยู่นกกุดน้อย เรื่องของปู่พันทาง นับว่าเป็นวีรชนคนหนึ่งที่สำคัญ ทางการก่อตั้งเพราะว่าท่านเป็น

นายด่าน ก่อนตั้งชื่อว่าบ้านกุดนาทราย ชาวนาส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ในจำนวนกลุ่มคนที่มาตั้งบ้านนี้ ได้ปรึกษากันให้ใช้ชื่อว่าบ้านกุดนาทราย ใช้กุดเป็นใจกลาง ซึ่งได้กุดนี้มีนาเป็นดินทราย ก็เลยเรียก กุดนาทราย เมื่อก่อนมีวัดเดียว มีแต่วัดสร้างขึ้นในปัจจุบัน พอตั้งวัดขึ้นมา ก็มีอาจารย์ท่านหนึ่ง มาจากแคว้นจำปาศักดิ์ มาเป็นอาจารย์อยู่ที่นั่น อยู่ 4 ปีกว่า ซึ่งวิชาฝ่ายปฏิบัติธรรมนั้นเรียกว่า ฝ่ายวิปัสสนา ว่าอย่างนั้นแล้ว พ่อตู้ของมีลูกชายอยู่ 3 คน แล้วลูกชายคนสุดท้าย คือพ่อตู้จันผานี้ เป็นพ่อตู้ใหญ่ (ผู้ใหญ่บ้าน) พอลูกชายอายุได้สิบสี่ปีก็ไปฝากให้บวชอยู่กับพระอาจารย์องค์นั้น อยู่มาได้ประมาณสี่ปี อาจารย์อยากกลับบ้าน ลูกผู้ใหญ่บ้านท่านรักมากจึงพาไปด้วย ในขณะที่ เป็นเณร เมื่อมาถึงเรือนฝ่ายวิปัสสนา อายุครบ 20 ปี ก็เลยบวชอยู่ที่นั่น ภายหลังอยากกลับบ้าน เมื่อไปบวชเป็นสมณะแล้วเวลาจะกลับบ้านก็ต้องลาอาจารย์ ลาญาติโยม ตอนที่ท่านคิดถึงบ้านท่าน ก็กินไม่ได้นอนไม่หลับ ท่านจึงนำสำหรับอาหารของท่านไปแลกกับส้มเพื่อเอาไปตั้งวัดอยู่ในบ้านเกิด ของท่านย้ายไปหลายที่ เนื่องจากว่าที่ดินที่ไปตั้งอยู่นั้นยังไม่เหมาะสมเท่าที่ควร (ทองพัน จิตราช, 2553: สัมภาษณ์)

2.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแขวงไชยบุรี

ดินแดนไชยบุรีมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ติดพันแห่งประวัติศาสตร์แห่งการคงตัว และขยายของชนชาติลาว ตามการค้นคว้าวิจัยดินอิฐ วัดศรีบุญเรือง บ้านใหญ่เมืองไชยบุรี พร้อมทั้ง วัตถุและหินศิลาจารึกอยู่ในที่ต่าง ๆ เห็นได้ว่ามีอายุได้ 500 กว่าปีมาแล้ว ซึ่งดินแดนทั้งหมดตั้งอยู่ ฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ทิศเหนือและทิศตะวันออก ติดกับแขวงบ่อแก้ว, แขวงอุดมไชย, หลวงพระบาง และแขวงเวียงจันทน์ ทางทิศตะวันออกและทิศใต้ ติดกับ 6 จังหวัดของราชอาณาจักรไทย ตาม เส้นชายแดนเก่าที่ฝรั่งเศสสยามได้เซ็นสัญญาไว้ในปี 1904 ซึ่งเริ่มแต่แม่น้ำโขง บนปากน้ำเหือง แล้ว ต่อไปตามคลองแม่น้ำลึกของแม่น้ำสายนี้จนถึงบ่อเกิดของมันที่ตั้งอยู่บนภูเขาเมียง จากนั้นเส้น ชายแดนไปตามเส้นปันน้ำ ระหว่างแม่น้ำโขงและแม่น้ำน่าน จนไปถึงแม่น้ำโขง ที่เรียกว่า แก้วผาได ซึ่งปัจจุบันมีความยาว 647 กิโลเมตร นับว่าเป็นดินแดนที่เป็นธรรมชาติ มีความสำคัญทาง ยุทธศาสตร์ทางการทหาร

2.3.1 ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา

แขวงไชยบุรี หรือจะเรียกอีกชื่อหนึ่งตามภาษาไทยว่า แขวงไชยบุรี (ลาว ໄຊຍະບູລີ, Xaignabouli) เป็นหนึ่งในแขวงของประเทศลาวที่ตั้งอยู่ทางตะวันตกสุดของประเทศ

มีพื้นที่ติดกับ ประเทศไทย ทางด้านจังหวัดน่าน อุดรดิตถ์ พิษณุโลก เลย เชียงราย และพะเยา เคยเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยก่อนเสียดินแดนเมื่อปี พ.ศ. 2447 ทำให้แขวงนี้ไปขึ้นกับอินโดจีนของฝรั่งเศส ไทยได้กลับคืนมาชั่วคราวในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อได้กลับคืนมาจึงตั้งเป็นจังหวัดลานช้าง แต่ต้องคืนกลับไปเหมือนเดิมหลังสงคราม

2.3.2 สภาพทางภูมิศาสตร์

ก. สภาพภูมิประเทศ

ภูมิประเทศทั่วไปของแขวงไชยะบูลีเป็นภูเขาและที่ราบสูง ทางทิศตะวันตกมีต้นไม้ขึ้นหนาที่บเป็นที่ตั้งป่าสงวนแห่งชาติน้ำพูน ทางตะวันออกสุดที่แม่น้ำโขง มีน้ำตกหลายแห่ง เช่น นาข่า บ้านคำ ตาดเหือง ฯลฯ แต่ยังไม่มียอดเขาถึง น้ำตกที่มีถนนเข้าถึงสะดวกสบาย อยู่ใกล้ตัวเมือง และเป็นที่ยอดนิยมของชาวบ้าน คือ ตาดแจว สูง 30 เมตร อยู่ห่างจากท่าเดื่อประมาณ 1 กิโลเมตร ไชยะบูลีมีเขตแดนติดกับประเทศไทยยาว 645 กิโลเมตร ชาวพื้นเมืองอาทิ ไทดำ ไทลื้อ ขมุ ขะฉิ่น กรี อาข่า และมลาบรี จึงมีการอพยพข้ามไปมาระหว่างสองประเทศ เป็นแขวงที่มีการทำไม้ซุงมากจึงมีช้างงานมากที่สุดในประเทศ

ข. สภาพภูมิอากาศ

โดยทั่วไปมีสภาพภูมิอากาศคล้ายคลึงกับทางด้านจังหวัดน่าน และจังหวัดอุดรดิตถ์ของประเทศไทย มีปริมาณฝนน้อยกว่าทั้ง 2 จังหวัด แต่ในฤดูหนาวจะมีอากาศที่หนาวเย็นกว่าทั้ง 2 จังหวัดในประเทศไทย

ค. ทรัพยากรธรรมชาติ

ในภูมิภาคย่านภูเขาที่อยู่ติดกับพรมแดนประเทศไทยยังเป็นป่าไม้สมบูรณ์อยู่มากมีไม้สักและไม้ค่าอื่น ๆ ทางแถบพื้นที่ภาคกลางและภาคใต้ของแขวง ส่วนในภาคเหนือของแขวงมีแร่ธาตุสำคัญ เช่น ถ่านลิกไนต์ ทองคำ ทองแดง และ แมงกานีส เป็นต้น และมีการอุตสาหกรรมเหมืองหินแกรนิตในภาคใต้ของแขวง

ง. การปกครอง

การปกครองของแขวงไชยะบูลีมี 10 เขต ได้แก่

1. บ่อแตน (ບໍ່ແຕນ) (8-09)
2. หงสา (ຫົງສາ) (8-03)
3. แก่นท้าว (ແກ່ນທ້າວ) (8-08)
4. คอบ (ຄອບ) (8-02)
5. เงิน (ເງິນ) (8-04)
6. ปากลาย (ປາກລາຍ) (8-07)
7. เพียง (ພິງ) (8-06)
8. ท่งมีไซ (ທົ່ງມີໄຊ) (8-10)
9. ไชยะบูลี (ໄຊຍະບູລີ) (8-01)
10. เขียงหอม (ເຂິງຫອມ) (8-05) (ที่มา: www.wikipedia.org)

จ. การคมนาคม

เส้นทางถนนติดต่อระหว่างเมืองในภาคเหนือ และภาคใต้ของแขวงและเชื่อมต่อกับแขวงหลวงพระบาง รวมทั้งเส้นทางถนนเชื่อมต่อกับจังหวัดน่านของประเทศไทย นอกจากนี้ถนนสายหลักที่เชื่อมเมืองต่าง ๆ แล้ว ถนนสายรองอื่น ๆ ยังอยู่ในระหว่างการก่อสร้าง-ปรับปรุงหรือเป็นถนนในโครงการที่กำหนดแผนจะก่อสร้างทั่วทั้งแขวง อย่างไรก็ตามถนนสายหลักก็ยังคงได้รับการปรับปรุงให้เรียบร้อยสมบูรณ์ เพื่อให้สามารถใช้สัญจรไปมาได้ตลอดปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูฝน นอกจากการคมนาคมทางบกโดยทางถนนแล้วแขวงไชยะบูลีสามารถเดินทางเชื่อมต่อกับเมืองและแขวงอื่น ๆ ได้โดยทางน้ำ ซึ่งสามารถเดินทางได้โดยทางเรือโดยสารตามลำแม่น้ำ โดยเฉพาะลำแม่น้ำโขง ทั้งนี้เนื่องจากแขวงไชยะบูลีมีพื้นที่ติดกับแม่น้ำโขงเป็นระยะทางนับได้หลายร้อยกิโลเมตร การคมนาคมทางอากาศ โดยทางเครื่องบินก็สามารถเดินทางเชื่อมต่อกับแขวงเวียงจันทน์ (กำแพงนครเวียงจันทน์) ได้โดยมีสนามบินที่เมืองไชยะบูลี และเมืองแก่นท้าว และมีเที่ยวบินประจำเดินทางติดต่อกับนครหลวงเวียงจันทน์ได้ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้โดยสาร ซึ่งเป็นปัจจัยประกอบสำคัญของเที่ยวบิน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิทาน

ในการศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในนิทานพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมา กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

ไพวรรณ เครือวรรณ (2514: บทคัดย่อ) นิทานมุขปาฐะบ้านดงเมือง ตำบลลำพาน อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์. มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมนิทาน ศึกษาองค์ประกอบและศิลปะการถ่ายทอดนิทานมุขปาฐะ ผลการศึกษาพบว่า โครงเรื่องมี 2 ขั้นตอน คือ ลำดับการนำเสนอ และการสร้างความขัดแย้ง แก่นของเรื่องมี 5 ประเภท คือ การใช้ปัญญา การรู้จักชมใจ ความรัก ความกตัญญู และกฎแห่งกรรม ด้านภาษาพบว่า มีองค์ประกอบ 2 ประเภท คือ การใช้ถ้อยคำของตัวละคร ใช้คำสรรพนาม คำซ้ำ คำซ้อน ด้านภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม พบค่านิยมที่ปรากฏในนิทานมีความกตัญญู ความซื่อสัตย์ การเป็นผู้นำ การศึกษาเล่าเรียน ความรัก ความเชื่อในเรื่องอาชีพ มีอาชีพทำนา ทำไร่

ปรีชา อุษตระกูล (2521) ศึกษาเรื่อง วรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลวังกาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา วัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ เพื่อรวบรวมนิทานพื้นบ้านตำบลวังกาใหญ่ เพื่อจัดจำแนกนิทาน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของนิทานพื้นบ้าน ผลจากการศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลวังกาใหญ่สามารถรวบรวมนิทานได้ทั้งหมด จำนวน 88 เรื่อง จัดประเภทได้ 5 ประเภท คือ นิทานทรงเครื่อง ประวัติ นิยาย นิทานคติ นิทานสัตว์ และนิทานมุขตลกจากการศึกษา นิทานพื้นบ้านพบลักษณะนิทานที่สะท้อนภาพต่าง ๆ ของชุมชนนี้ คือ 1) สะท้อนให้เห็นประวัติและสภาพแวดล้อมว่าเคยอยู่ภายใต้อำนาจขอมมาก่อน 2) สะท้อนให้เห็นถึงระบบครอบครัว เศรษฐกิจว่าตำบลนี้มีอาชีพหลักคือการทำนา ทำไร่ รวมถึงการค้าขาย 3) สะท้อนให้เห็นถึงระบบความเชื่อ ประเพณีและค่านิยม ในด้านความเชื่อชาวบ้านจะให้ความเชื่อตามแนวทางของพุทธศาสนามากกว่าสิ่งอื่น 4) ในการศึกษาด้านโครงสร้าง เมื่อนำกฎติกดาบรรพมาวิเคราะห์พบว่า มีความสอดคล้องกับนิทานพื้นบ้านถิ่นนี้เป็นอย่างดี 5) จากการศึกษพบว่า นิทานในตำบลนี้มีความคล้ายคลึงกับวรรณคดีบางเรื่อง และบางเรื่องก็มีความคล้ายคลึงกับวรรณกรรมพื้นบ้านในท้องถิ่นอื่น

วิเชียร ณ นคร (2531) เขียนรายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษานิทานพื้นบ้านในจังหวัด นครศรีธรรมราช วัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อเก็บรวบรวมนิทานพื้นบ้านในจังหวัด นครศรีธรรมราชมาจัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์เนื้อหาในแง่คุณค่า และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของ นิทานกับวิถีชีวิตชาวนครศรีธรรมราช นิทานในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่รวบรวมได้มีจำนวนทั้งหมด 136 เรื่อง จัดหมวดหมู่ได้ 12 ประเภท คือ นิทานตลก นิทานคติ นิทานอธิบายเหตุ นิทานชีวิต นิทานปรัมปรา นิทานสัตว์ นิทานเทพนิยาย นิทานตำนาน นิทานปริศนา นิทานภูตผี นิทานซ้ำแบบ และนิทานวีรบุรุษ จากการศึกษาในแง่คุณค่า นิทานนครศรีธรรมราชได้สะท้อนให้เห็นดังนี้ คือ 1) คุณค่าทั่วไป ซึ่งเป็นคุณค่าต่อผู้ฟังในแง่ความบันเทิง 2) คุณค่าทางสังคม เป็นการแสดงให้เห็น คุณค่าด้านการจัดระเบียบของสังคม และคุณค่าด้านค่านิยมที่พึงประสงค์ต่อผู้ฟัง 3) คุณค่าทาง วัฒนธรรม 4) คุณค่าทางด้านคุณธรรม 5) คุณค่าทางจริยธรรม ผลของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ของนิทานพื้นบ้านกับวิถีชีวิตชาวนครศรีธรรมราช ที่ปรากฏ คือ นิทานที่สัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐาน นิทานที่สัมพันธ์กับอาชีพ นิทานที่สัมพันธ์กับการศึกษาและการสาธารณสุข นิทานที่สัมพันธ์กับ ภูมิปัญญา และนิทานที่สัมพันธ์กับโลกทัศน์

สุทธาทิพย์ สว่างผล (2531) ได้ศึกษาเรื่อง วิเคราะห์นิทานพื้นบ้านของชาวไทยยวน บ้าน คลองน้ำไหล จังหวัดกำแพงเพชร วัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ เพื่อรวบรวมนิทานพื้นบ้านที่ สืบทอดโดยมุขปาฐะ จำแนก และจัดหมวดหมู่นิทานพื้นบ้านที่รวบรวมได้ตามรูปแบบทางคติชนวิทยา และวิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาของนิทานพื้นบ้านแต่ละแบบ โดยศึกษาคุณค่าด้านเนื้อหาที่สะท้อน วิถีชีวิตของคนในชุมชนนั้น ผลของการเก็บรวบรวมข้อมูลได้มีทั้งหมดจำนวน 134 เรื่อง จัดประเภท ของนิทานได้ 6 ประเภท คือ นิทานคติ นิทานอธิบายเหตุ นิทานประจักษ์ นิทานเรื่องผี นิทาน มุขตลก และนิทานในธรรม ผลการวิเคราะห์รูปแบบของนิทานที่ได้ คือ 1) รูปแบบเสนอเพื่อ การตีความ 2) รูปแบบสรุปด้วยคติสอนใจ 3) รูปแบบเปรียบเทียบ 4) รูปแบบเรียงลำดับเหตุการณ์ 5) รูปแบบย้อนเหตุการณ์ ลักษณะรูปแบบทั้ง 5 ดังกล่าว พบในนิทานประเภทคติสอนใจ นิทาน อธิบายเหตุ นิทานผี นิทานประจักษ์ และนิทานมุขตลก ส่วนนิทานในธรรมพบรูปแบบลักษณะ 1) การละความ 2) การเปลี่ยนรายละเอียด 3) การขยายความ 4) การผนวกเรื่อง 5) การอนุรักษ์ตน 6) การสลับเหตุการณ์ ส่วนแนวคิดที่ได้จากการศึกษานิทาน คือ แนวคิดด้านการครองเรือน แนวคิด อันเนื่องมาจากพุทธศาสนา และแนวคิดอื่น ๆ ที่ปรากฏในนิทานแต่ละเรื่อง

จารุวรรณ เขาว์นวม (2542) ได้ศึกษานิทานพื้นเมืองลาว: และความสัมพันธ์กับสังคม ได้ศึกษานิทานพื้นเมืองลาวเพื่อศึกษาลักษณะเด่นและศึกษาความสัมพันธ์กับสังคม ผลการศึกษาพบว่า นิทานพื้นเมืองลาวสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมและวัฒนธรรมหลายด้านได้แก่ สภาพสังคมที่มีชนชั้น การเลือกคู่ครองที่แม่หนุ่มสาวมีอิสระที่จะพบกันได้ แต่การแต่งงานต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ใหญ่ ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวขนาดเล็ก มีความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติสูง เศรษฐกิจเป็นแบบยังชีพ การประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม มีความเชื่อเรื่องผี โชคลาง รวมทั้งพุทธศาสนา

ประภาพร บุญพาเกิด (2542) ได้ศึกษาเปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านหนองกุง ตำบลกุดบง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย กับนิทานพื้นบ้านโนนชัย เมืองปากงึม แขวงนครเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีความมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบลักษณะร่วมและลักษณะแตกต่างของนิทานพื้นบ้านในด้านต่าง ๆ คือ ประเภทนิทาน แก่นเรื่อง อนุภาค และศึกษาภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมที่ปรากฏทั้งสองหมู่บ้าน โดยศึกษาจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม แล้วนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า นิทานพื้นบ้านหนองกุงมีทั้งหมด 118 เรื่อง นิทานพื้นบ้านโนนชัยมี 110 เรื่อง นิทานทั้งสองหมู่บ้านแบ่งเป็น 7 ประเภท คือ ประเภทตำนาน นิทานสัตว์ นิทานคติ นิทานอธิบายเหตุ นิทานเรื่องผี นิทานประจําถิ่น และนิทานมุขตลกเมื่อเปรียบเทียบแก่นเรื่อง พบว่า แก่นเรื่องที่มีลักษณะร่วมกันจำนวนมาก เนื่องจากเนื้อหาของนิทานส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกัน อนุภาคของนิทานพื้นบ้านที่มีลักษณะร่วมกันมาก คือ นิทานประเภทสัตว์ และนิทานมุขตลก เนื่องจากเป็นเรื่องที่มีขนาดสั้น ส่วนนิทานประเภทตำนาน นิทานคติ นิทานอธิบายเหตุ นิทานเรื่องผี และนิทานประจําถิ่น ส่วนใหญ่อนุภาคของนิทานมีลักษณะแตกต่างกันเพราะเป็นเรื่องที่มีขนาดยาว เนื้อหาซับซ้อนผู้เล่าอาจจำสับสน ส่วนภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านทั้งสองหมู่บ้าน มีลักษณะตรงกัน คือ มีความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าที่ เทพารักษ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เรื่องผี วิญญาณ หมอคุณ บุญกรรม ประเพณีที่พบในนิทานมี การบวช การเลือกคู่ครอง การตาย อาชีพที่พบส่วนใหญ่เป็นอาชีพเกษตรกรรม ด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมนิยมความเป็นผู้นำในหมู่คณะ ผู้นำต้องมีคุณธรรม เป็นที่พึ่งของบริวารได้ ลักษณะครอบครัวที่ปรากฏในนิทานส่วนใหญ่เป็นครอบครัวแบบขยาย

พิชญานี เจริญศิริ (2542) ได้ศึกษาวรรณกรรมนิทานไทยพวนตามทฤษฎีโครงสร้างของ วลาดิมีร์ พรอพพ์ มาวิเคราะห์โครงสร้างวรรณกรรมประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ของไทย จำนวน 61 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ของแต่ละภาคโครงสร้างหลักที่กำหนด

พฤติกรรมและการดำเนินเรื่องของนิทาน และเมื่อเปรียบเทียบโครงสร้างหลักของนิทานแต่ละภาค พบว่า มีโครงสร้างร่วมกันซึ่งสามารถสรุปโครงสร้างหลักของนิทานได้โดยรวม นอกจากนี้นิทานไทย มีแบบพฤติกรรมที่แตกต่างจากโครงสร้างหลักของนิทานรัสเซียที่พรอพพ์ได้กำหนดไว้

กิตสุรางค์ กาฬสุวรรณ (2546) ได้วิเคราะห์โครงสร้างนิทานพื้นบ้านไทยมุสลิมภาคใต้ ตามทฤษฎีโครงสร้างนิทานวลาดิมีร์ พรอพพ์ มีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์โครงสร้างนิทานของ วลาดิมีร์ พรอพพ์ และการศึกษาคติชนที่ปรากฏในเรื่อง โดยศึกษาจากนิทานมุสลิมภาคใต้จำนวน 238 เรื่อง แบ่งออกเป็น 6 ประเภท คือ นิทานเทพนิยาย นิทานชีวิต นิทานประจำท้องถิ่น นิทาน เรื่องสัตว์ นิทานมุขตลก และนิทานคติ ผลการศึกษาพบว่า นิทานแต่ละประเภทมีโครงสร้างหลัก ที่กำหนดลำดับพฤติกรรม และการดำเนินเรื่องของนิทานดังนี้ นิทานเทพนิยายประกอบด้วยพฤติกรรม ที่ทำให้ตัวเอกออกจากบ้านแล้ว ได้พบผู้ช่วยเหลือและได้ของวิเศษหรือได้พบผู้ช่วยเหลือก่อนได้รับ การทดสอบ ฝ่ายปฏิบัติพลอมตัวเป็นตัวเอง จากนั้นความจึงเปิดเผย ความโชคร้ายหมดไปแล้ว จะได้แต่งงาน นิทานชีวิตประกอบด้วยพฤติกรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จจนตัวเองต้องออกเดิน จากบ้าน พบผู้ช่วยเหลือได้ของวิเศษหรือมีการหลอกและหลงเชื่อ ต่อมาความจริงเปิดเผยและ ความชั่วร้ายหมดไป นิทานประจำถิ่นประกอบด้วยโครงสร้างแบบเล่าเรื่องคนที่เกิดในท้องถิ่น โครงสร้าง แบบผิอารักษ์ประจำท้องถิ่น และโครงสร้างแบบที่เล่ามาของบางสิ่งบางอย่าง นิทานสัตว์ประกอบด้วย โครงสร้างแบบตัวเอกที่เจ้าเล่ห์ชอบกลั่นแกล้งและโครงสร้างแบบตัวเอกที่ใช้ปัญหาแก้ไขปัญหา นิทานมุขตลกประกอบด้วยโครงสร้างแบบตัวเอกที่โง่เขลาและโครงสร้างแบบตัวเอกที่ฉลาด นิทานคติ ประกอบด้วยโครงสร้างแบบตัวเอกที่ทำดีแล้วได้ผลดีตอบแทน และพบว่านอกจากระบบความคิด สากลจะเป็นตัวกำหนดโครงสร้างของนิทานแล้ว ระบบความคิดที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมอิสลาม มีส่วนอย่างมากในการกำหนดโครงสร้างนิทานมุสลิมภาคใต้อีกด้วย

อุษา ช่วยบำรุง (2550) ได้ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ จากวรรณกรรม ท้องถิ่นภาคใต้จำนวน 11 เรื่องได้แก่ โคนุด สีทนไชย เจ้าพุทโธ เต่าทอง เวสสันดร จำปาสดัน พญาหงส์ สุวรรณสาม ทุกตะ พระพุทธโฆษา นิทานปักษิ ผลการศึกษาวิเคราะห์พบว่า ภูมิปัญญา ชาวบ้านในวรรณกรรมท้องถิ่นปรากฏในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ภูมิปัญญาด้านการเกิด ภูมิปัญญาด้าน การทำขวัญ ภูมิปัญญาด้านการบวช ภูมิปัญญาด้านการแต่งงาน ภูมิปัญญาด้านการทำศพ ภูมิปัญญาด้านการสร้างที่อยู่อาศัย ภูมิปัญญาด้านการประกอบอาชีพ ภูมิปัญญาด้านการ ประดิษฐ์เครื่องใช้ในครัวเรือน ภูมิปัญญาด้านการประกอบอาหาร ภูมิปัญญาด้านความบันเทิง

ภูมิปัญญาด้านการสอน ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ ภูมิปัญญาเป็นกระบวนการคิดในการสร้างและแผนการดำเนินชีวิต เพื่อความเป็นศิริมงคลแก่ชีวิตและเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนให้มั่นคงเข้มแข็ง เกิดความสบายใจ และเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมั่นคงปลอดภัย และสงบสุข

ปรมินทร์ จารูวร (2547) ได้ศึกษาความขัดแย้งและการประนีประนอมในตำนานปรัมปราไทย โดยประยุกต์วิธีการศึกษาแบบโครงสร้างนิยมของโคลด เลวี-สเตราส์ เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ มีวัตถุประสงค์เพื่อตีความสัญลักษณ์และวิเคราะห์สาระสำคัญสะท้อนจากตำนานปรัมปราไทย การวิเคราะห์เชิงโครงสร้างทำให้เห็นว่าตัวละครในตำนานปรัมปราไทยจำแนกออกได้เป็น 4 กระบวนทัศน์ใหญ่ ๆ คือ ตัวละครในกระบวนทัศน์ของความเชื่อดั้งเดิม ตัวละครในกระบวนทัศน์ของกลุ่มชนต่าง ๆ ตัวละครในกระบวนทัศน์ของความเชื่อทางพุทธศาสนา และตัวละครในกระบวนทัศน์ของตัวเชื่อม ซึ่งพฤติกรรมสัญลักษณ์ที่แสดงความสัมพันธ์ของตัวละครต่าง ๆ เหล่านี้กลุ่มหนึ่งได้สะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งและการยอมรับกันของคนทั้งที่เป็นคนกลุ่มเดียวและคนต่างกลุ่มชาติพันธุ์ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ตำนานปรัมปราไทยได้สะท้อนให้เห็นปมปัญหาขัดแย้งในใจของบรรพชนไทยในเรื่องการเลือกรับนับถือศาสนาระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับพุทธศาสนา ประการหนึ่ง และเรื่องของการสร้างความสัมพันธ์กับคนภายในกลุ่มและคนต่างกลุ่มอีกประการหนึ่ง การวิเคราะห์ตำนานปรัมปราไทยในเชิงโครงสร้างนี้ยังทำให้เข้าใจถึงมูลเหตุที่คนไทยหันมายอมรับนับถือพุทธศาสนา ทั้งยังสามารถนำมาอธิบายสังคมไทยที่มีลักษณะของสังคมแห่งการประนีประนอมได้อีกด้วย การวิจัยนี้จึงเป็นการชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของตำนานปรัมปราไทยทั้งในแง่ของการเป็นข้อมูลที่บันทึกร่องรอยความขัดแย้งเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อทางศาสนาและความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มต่าง ๆ และการเป็นข้อมูลที่สามารถนำมาอธิบายลักษณะที่เป็นจริงของสังคมไทยได้ แม้ตำนานปรัมปราไทยจะถูกมองว่าเป็นเรื่องเหนือจริงก็ตาม

พงษ์ศักดิ์ คนขยัน (2552: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาอัตลักษณ์ที่ปรากฏในนิทานไทใหญ่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรและศึกษาอัตลักษณ์ที่ปรากฏในนิทานไทใหญ่ โดยใช้ทฤษฎี “พรมแดนทางชาติพันธุ์” ของ เฟรดริก บาร์ธ ผลการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ทางสังคมที่ปรากฏในนิทานไทใหญ่ที่พบมากที่สุด คือ เรื่องผีสาวเทวดา เนื่องจากเป็นเรื่องราวความเชื่อของคนไทที่พบมากที่สุด คือ เรื่องผีสาวเทวดา เนื่องจากเป็นความเชื่อของคนไทใหญ่นับถือสืบทอดกันมารองลงมา คือ เรื่องคติสอนใจ เรื่องความเชื่อและพิธีกรรม เรื่องความเชื่อของคนไทใหญ่ เรื่องวิถีชีวิต เรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เรื่องที่ปรากฏในอัตลักษณ์

นิทานน้อยที่สุด คือ เรื่องการละเล่นพื้นบ้าน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเนื้อหาของนิทานส่วนใหญ่กล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับสังคม และรักษาสืบทอดอัตลักษณ์ของคนไทใหญ่ให้คงอยู่คู่กับสังคมตลอดไป

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านไทย-ลาวข้างต้น ผู้วิจัยจะใช้งานวิจัยเหล่านี้เป็นแนวทางศึกษาวิเคราะห์ลักษณะร่วมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมาเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านแขวงนครเวียงจันทน์ แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษาและวัฒนธรรม

จรงค์ ชัยมณี (2550: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวัฒนธรรมกับภาษาจากปริศนาคำทายล้านนาในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาได้คัดเฉพาะปริศนา แต่มีคำตอบเดียวกัน จำนวน 65 คำตอบ มาวิเคราะห์ด้านรูปแบบของปริศนาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในปริศนาคำทายล้านนา ผลการศึกษาพบว่า ปริศนาคำทายล้านนามีรูปแบบของปริศนาในการใช้ภาษาตั้งคำถาม 3 ลักษณะ คือ การเล่นสัมผัส การเล่นคำเล่นความหมาย และการพวนคำ ความหมายทางวัฒนธรรม ความหมายทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในปริศนาคำทายล้านนาที่นำมาสร้างปริศนามี 3 ลักษณะ คือ การเปรียบเทียบกับรูปลักษณะ การเปรียบเทียบกับกริยาอาการ และการเปรียบเทียบทั้งรูปลักษณะและกริยาอาการ การเปรียบเทียบนี้ยังสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมด้านอาชีพ คือ อาชีพเกษตรกรรม อาชีพจับสัตว์น้ำ อาชีพจับสัตว์บก และอาชีพหาของป่า วัฒนธรรมด้านการบริโภคจะมีการบริโภคพืชพื้นบ้านชนิดต่าง ๆ ตามฤดูกาล วัฒนธรรมด้านความเชื่อ และวัฒนธรรมด้านความเชื่อที่คนล้านนาสร้างความหมายอันเป็นการสร้างจินตนาการนำไปสู่กระบวนการคิดขั้นสูง นอกจากนี้ปริศนาคำทายล้านนายังเป็นภูมิปัญญาทางภาษาอันทรงคุณค่า ควรแก่การอนุรักษ์ไว้ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติสืบไป

บุษรา วงศ์พงศ์เกษม (2551: บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เงินตราไทย: สะท้อนเอกลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ “คำเรียกเงินตราไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย-สมัยรัตนโกสินทร์” ในด้านที่มาของคำ ประเภทของความหมายและลักษณะของความหมาย โครงสร้างของพยางค์และคำ ตลอดจนศึกษาบริบทแวดล้อมทางสังคมในช่วงเวลาที่มีการจัดทำเงินตราไทยเหล่านั้น ทั้งทางด้านการเมือง ศาสนา รวมถึงความเจริญทางด้านเทคโนโลยี เท่าที่หลักฐานจะเอื้ออำนวย ผลการวิจัยในด้านที่มาของ “คำเรียกเงินตราไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย-รัตนโกสินทร์” พบว่ามีบางคำที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาบาลี และ

สันสกฤต เช่นคำว่า “เหริยญกษาปณ” “อัฐกระดาศ” เป็นต้น ประเภทของความหมาย พบว่ามีความหมายโดยตรง และความหมายโดยนัย ส่วนลักษณะการเปลี่ยนแปลงความหมาย พบว่า มีทั้งความหมายแคบเข้า ความหมายกว้างออก และความหมายย้ายที่ ด้านจำนวนพยางค์ พบว่า มีทั้งคำพยางค์เดียว คำ 2 พยางค์และคำ 3 พยางค์ ในส่วนของโครงสร้างคำ พบทั้งหน่วยคำเดียว ในคำว่า “เปี้ย” และคำผสม ในคำว่า “พดด้วง” “ธนบัตร” ในส่วนของโครงสร้างคำ พบทั้งหน่วยคำเดียว ในคำว่า “เปี้ย” ปละคำผสม ในคำว่า “พดด้วง” “ธนบัตร” ประทับ” เป็นต้น โดยพบคำผสมเป็นจำนวนมากที่สุด

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่าง “คำเรียกเงินตราไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย-รัตนโกสินทร์” กับบริบทแวดล้อมทางสังคมในช่วงเวลาที่มีการจัดทำเงินตราไทยเหล่านั้น พบว่า มีความสัมพันธ์ทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง ศาสนา การเกษตรกรรม เทคโนโลยี และความสัมพันธ์กับภายนอก

รัตนา จันทรเทาว์, สุก ไชยะเลิด (2548: 69-71) ภาษาและวัฒนธรรมไทยแมน แขวงบอลิคำไซ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจภาษาและวัฒนธรรมไทในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว: ไทแมน แขวงบอลิคำไซ สปป. ลาว” สรุปผลการวิจัยจัดแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลักได้แก่ ภาษาและวัฒนธรรมไทแมน ผลการศึกษาพบว่า ภาษาไทแมนเป็นสาขาหนึ่งของภาษาตระกูลไท โดยจัดรวมไว้กับภาษาแสด ทั้งภาษาแสดถูกจัดไว้แยกจากภาษาไทย กลุ่มเหนือ กลาง และกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งน่าจะมีนัยสำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรกภาษาไทแมนมีลักษณะคล้ายกับภาษาแสด ซึ่งแตกต่างจากสามกลุ่มข้างต้น และประการที่สอง ภาษาไทแมน ยังไม่มีการศึกษาอย่างจริงจัง หรือสืบสร้างทางภาษาศาสตร์เชิงประวัติอย่างลึกซึ้ง ด้วยลักษณะภาษาที่แตกต่างจากกลุ่มอื่น จึงยังไม่สามารถจัดไว้ในกลุ่มใดได้อย่างแน่ชัด หน่วยเสียงในภาษาไทแมน สันนิษฐานว่าน่าจะมีหน่วยเสียงดั้งเดิมเพียง 17 หน่วยเสียง ในภาษาไทแมน สันนิษฐานว่าน่าจะมีหน่วยเสียงดั้งเดิมเพียง 17 หน่วยเสียง หรือน้อยกว่านั้น หน่วยเสียงที่เกิดขึ้นใหม่น่าจะรับมาจากภาษาลาวและภาษาอื่น วัฒนธรรมไทยแมนในปัจจุบันอาจเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า เนื่องจากการรับวัฒนธรรมอื่นเข้ามาในชีวิตประจำวัน และในไม่ช้าวัฒนธรรมและวิถีชีวิตเรียบง่ายเหล่านี้ก็คงจะเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบางอย่างอาจจะหายไปพร้อม ๆ กับภาษาไทแมน

เพลินจิตร ภูดี (2546: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาภาษาไทยตามแนวคิดทางภาษาศาสตร์สังคม เพื่อการสอนภาษาและวัฒนธรรมไทยสำหรับผู้เรียนภาษาไทยเป็นภาษาต่างประเทศ การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์สองประการ ประการที่หนึ่ง เพื่อศึกษาภาษาไทยตามแนวคิดทางภาษาศาสตร์สังคม โดยมุ่งเน้นศึกษาด้านบทบาทของภาษาในการสื่อสารของสังคมได้แก่ การศึกษาภาษา และการใช้ภาษาตามลักษณะทางสังคมของผู้พูด ตลอดจนศึกษาวัฒนธรรมและค่านิยมที่สะท้อนในบทสนทนา และประการที่สอง เพื่อจัดทำแนวการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ผลการศึกษาพบว่า 1) ด้านภาษาพบว่ามีการใช้คำสรรพนาม คำลงท้าย และคำช่วยแสดงความสุภาพเพียงบางส่วน เท่านั้น เมื่อเทียบกับภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน 2) การใช้ภาษาตามลักษณะทางสังคมของผู้พูด ได้แก่ วัย เพศ ชั้นสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคม เรื่องที่พูด และกาลเทศะ พบว่า ปัจจัยดังกล่าว มีอิทธิพลต่อการใช้ภาษาของผู้พูด 3) การศึกษาด้านวัฒนธรรม ค่านิยม พบว่า ภาษาที่ใช้สนทนา ในชีวิตประจำวันจะสะท้อนถึงวัฒนธรรมด้านขนบธรรมเนียมประเพณี และค่านิยม

การสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้เพื่อการสื่อสารได้อย่างเหมาะสมในสังคมภายใต้วัฒนธรรม ค่านิยมของสังคมไทยนั้น การสอนควรเน้นกิจกรรมการสื่อสาร ซึ่งจะเน้นการใช้ภาษาของผู้เรียนเป็นหลัก เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารได้ในสังคม โดยอาศัยหลักการทางภาษาศาสตร์ หลักทฤษฎีและปรัชญาซึ่งประกอบด้วยจิตวิทยาการรู้คิด หลักการใช้ภาษาที่สอง และหลักทางวัฒนธรรม แนวการสอนจะประกอบด้วยกรอบแนวคิดและเนื้อหา ขั้นตอนการสอน และยกตัวอย่างแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จำนวน 3 แผน

จันทนิภา ดวงวิไล (2550: บทคัดย่อ) การศึกษาผลการเรียนด้วยบทเรียนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต รายวิชา ภาษากับวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีผลต่อสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาบทเรียนบนเครือข่ายบนอินเทอร์เน็ต รายวิชา ภาษากับวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 เพื่อหาดัชนีประสิทธิผลของบทเรียนที่พัฒนาขึ้น เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน และเพื่อศึกษาความพอใจต่อการเรียนด้วยบทเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 30 คน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น (มอดินแดง) ผลการวิจัยพบว่า บทเรียนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตรายวิชา ภาษากับวัฒนธรรมท้องถิ่น สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพ 82.88/ 80.38 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ มีค่าดัชนีสัมฤทธิ์ผลเท่ากับ 0.50 แสดงว่า นักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียน ร้อยละ 50 หลังการเรียนของนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมี

นัยสำคัญ และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยบทเรียนนี้ โดยรวมเป็นรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยสรุป บทเรียนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต รายวิชาภาษากับวัฒนธรรมท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเหมาะสม ผู้เรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก จึงควรสนับสนุนส่งเสริมให้ครูนำบทเรียนนี้ไปใช้ในการสอนต่อไป นอกจากนี้ผลการวิจัยยังสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาบทเรียนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในรายวิชาอื่นต่อไป

วิลาวัลย์ ปานทอง และคณะ (2549) ได้ศึกษาการวิจัยเรื่อง ภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำ ที่ตำบลหนองปรือ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ในด้านวัฒนธรรมศึกษา 4 ประเด็นได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน การแต่งกาย และความเชื่อพิธีกรรม ด้านภาษาศึกษา 5 ประเด็นได้แก่ ระบบเสียง ระบบคำ ระบบประโยคและวลี ภาษิต สำนวน และสัมผัสพจนานุกรม แหล่งข้อมูลทางภาษาและวัฒนธรรม ในการวิจัยนี้ มีทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ทั้ง 4 ด้านล้วนเป็นเอกลักษณ์ประจำกลุ่มชาติพันธุ์ ด้านที่อยู่อาศัย มีการก่อสร้างเป็น “หลังทรงเต่า” หลังคามุงด้วยหญ้าคา ฝาและพื้นใช้ไม้ไผ่เอามาทำเป็นฟากสับ การก่อสร้างจะใช้ไม้ตะปู แต่จะไม่สลักลิ้ม และหวายเป็นเครื่องผูกยึด ต่อมาบ้านก็จะพัฒนาไปตามยุคสมัย ด้านอาหารการกิน มีอาหารทั้งคาวและหวานหลายประเภท ด้านการแต่งกาย ชาวไทยทรงดำจะแต่งด้วยชุดสีดำ โดยสวมใส่ได้ทุกโอกาส ด้านความเชื่อและพิธีกรรม ความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อสำคัญที่ก่อให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ ผีที่มีอำนาจสูงสุดคือผีแถน ซึ่งถือว่าเป็นเทพเทวดา ด้านภาษานั้น ภาษาไทยทรงดำมีหน่วยเสียง 19 หน่วยเสียง ทำหน้าที่เป็นพยัญชนะต้นได้ทุกหน่วยเสียง เป็นพยัญชนะท้าย 9 หน่วยเสียง หน่วยเสียงสระมี 21 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง สระประสม 3 หน่วยเสียง ส่วนระบบพยางค์มีโครงสร้าง 5 แบบ ระบบคำภาษาไทยทรงดำมีลักษณะการประกอบคำ 4 ประเภท คือ คำพยางค์เดียว คำประสม คำซ้อน และคำซ้ำ คำดังกล่าวจำแนกได้ 7 หมวดได้แก่ คำนาม คำสรรพนาม คำกริยา คำคุณศัพท์ คำวิเศษณ์ คำเชื่อม และคำลงท้าย ด้านระบบประโยคและวลี สามารถจัดแบ่งประโยคออกเป็น 3 ประเภท คือ ประโยคความเดียว ประโยคความซ้อน และประโยคความรวม ส่วนวลีจำแนกวลีได้ 4 ชนิดได้แก่ นามวลี กริยาวลี สถานวลี และกาลวลี นอกจากนั้นยังได้ศึกษาถึงภาษิตและสำนวน และสัมผัสพจนานุกรมภาษาไทยทรงดำ 3 คือ เพลงกล่อมเด็ก บทเพลง คำขับ และนิทาน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจะใช้เป็นแนวทางในการศึกษาลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษา “ลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยกับนิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ครั้งนี้ มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นการรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาเอกสารและแหล่งข้อมูล

ผู้วิจัยจะศึกษาเอกสารและแหล่งข้อมูล ดังนี้

1. ศึกษาและสำรวจพื้นที่แหล่งข้อมูล
2. กำหนดพื้นที่ในการสัมภาษณ์ โดยพิจารณาจากชุมชน และเรื่องเล่าในอดีตของชาวบ้าน
3. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
4. รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทางด้านคติชนวิทยา มานุษยวิทยา เพื่อสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย
5. เตรียมอุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ อุปกรณ์จัดบันทึก
6. สัมภาษณ์และรวบรวมนิทานพื้นบ้าน เพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษาข้อมูล

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย ได้แก่ นิทานพื้นบ้านที่มีผู้เล่านิทานพื้นบ้าน โดยผู้วิจัยแบ่งผู้เล่านิทานพื้นบ้านออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

2.1 ประเทศไทย จำนวน 155 เรื่อง

1. นิทานพื้นบ้านที่มีผู้เล่าชาวบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา
2. นิทานพื้นบ้านที่มีผู้เล่าชาวบ้านแก่นท้าว ตำบลเสม็ดใหญ่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

2.2 สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 126 เรื่อง

1. นิทานพื้นบ้านที่มีผู้เล่าชาวบ้านนาทรายทอง ตำบลน้ำเกลี้ยง อำเภอนาทรายทอง แขวงเวียงจันทน์
2. นิทานพื้นบ้านที่มีผู้เล่าชาวบ้านท้าวแก่น ตำบลแก่นท้าว อำเภอแก่นท้าว แขวงไชยบุรี

ผู้วิจัยจะเลือกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ด้านนิทาน จากประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยให้ผู้เล่านิทานพื้นบ้านเล่าจากสิ่งที่ตนจดจำและสืบทอดต่อกันมา ซึ่งผู้ให้ข้อมูลเป็นคนในพื้นที่และไม่เคยอพยพไม่อยู่ที่อื่น มีอายุไม่ต่ำกว่า 50 ปี เนื่องจากเป็นวัยที่ทราบเรื่องราวต่าง ๆ และส่วนใหญ่ผ่านการเล่าและผู้มีประสบการณ์ในการเล่านิทาน

ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

1. เกณฑ์หรือแนวทางการวิเคราะห์

ในการศึกษาลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย กับ นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยม เป็นเกณฑ์ หรือแนวทางการวิเคราะห์ โดยศึกษาดังต่อไปนี้

1. ศึกษา นิทานพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมาประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์ และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวดังนี้

1.1 จำแนกนิทานพื้นบ้านออกเป็น 11 ประเภท โดยใช้เกณฑ์ของ ประคอง นิมาเหมินทร์

- 1.1.1 นิทานมหัศจรรย์
- 1.1.2 นิทานชีวิต
- 1.1.3 นิทานวีรบุรุษ
- 1.1.4 นิทานประจำถิ่น
- 1.1.5 นิทานอธิบายเหตุ
- 1.1.6 นิทานปริမ်ปรา
- 1.1.7 นิทานสัตว์
- 1.1.8 นิทานมุกตลก
- 1.1.9 นิทานศาสนา
- 1.1.10 นิทานผี
- 1.1.11 นิทานเข้าแบบ

1.2 ศึกษาการใช้ภาษาไทยในนิทานพื้นบ้าน 2 ด้าน ได้แก่

1.2.1 กลวิธีในการเล่านิทานพื้นบ้าน โดยใช้เกณฑ์ของ สายทิพย์ นุกูลกิจ วิชา กงกะนันท์ และ รื่นฤทัย สัจจพันธ์ เป็นแนวทางในการวิเคราะห์

ก. กลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง

ข. กลวิธีการเล่าเรื่อง: การนำเสนอเรื่อง

ค. กลวิธีในการดำเนินเรื่อง

1.2.2 การใช้คำ สำนวน และการใช้ภาษาภาพพจน์ ในนิทานพื้นบ้าน

ก. การใช้คำซ้อน คำซ้ำ และการใช้คำภาษาอังกฤษ โดยใช้เกณฑ์ของ
บรรจบ พันธุเมธา (2519: 81-123)

ข. การใช้สำนวน โดยใช้เกณฑ์ของ ราชบัณฑิตยสถาน

ค. การใช้ภาษาภาพพจน์ โดยใช้เกณฑ์ของ วารุณี พลบูรณ์

2. เปรียบเทียบลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน
จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์ และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยศึกษาตามทฤษฎีบริบททางสังคม โดยใช้เกณฑ์ของ ศิราพร
ณ กลาง ดังนี้

2.1 ลักษณะทางสังคม บริบทร่วมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน

2.1.1 ลักษณะนิสัย

2.1.2 สถาปัตยกรรม

2.1.3 ดนตรี กีฬา และการละเล่นพื้นบ้าน

2.2 ลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน

2.2.1 ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน

2.2.2 การปกครอง

- 2.2.3 การศึกษาเล่าเรียน
- 2.2.4 ระบบครอบครัว
- 2.2.5 การดำรงชีวิต
- 2.2.6 อาชีพ
- 2.2.7 การวางตน การปฏิบัติตน
- 2.2.8 ค่านิยม
- 2.2.9 ศาสนา
- 2.2.10 ความเชื่อ
- 2.2.11 ประเพณี/พิธีกรรม
- 2.2.12 การสาธารณสุข
- 2.2.13 การคมนาคม
- 2.2.14 ภูมิปัญญาของผู้เฒ่าคนเฒ่า

2. เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ผู้เฒ่าคนเฒ่าในบ้าน

ขั้นตอนผลการวิจัย

ในการศึกษาลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยกับนิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยจะเสนอผลการวิจัย ดังนี้

1. เสนอผลการวิจัย และอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยแต่ละข้อ
2. นำเสนอข้อมูลโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ขั้นสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย กับนิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยจะสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะโดยภาพรวมของเนื้อหาแต่ละบท

บทที่ 4

ผลการศึกษานิทานพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

นิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องราวที่มีปรากฏอยู่ในทุกชนชาติ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีของคนในท้องถิ่นได้ดี ซึ่งนิทานปรัมปราจะมีนัยแฝงเกี่ยวข้องกับถิ่นกำเนิดและการสืบเชื้อสาย ที่ใช้เป็นตัวกำหนดถิ่นฐานร่วมกันของกลุ่มคนแต่ละชาติพันธุ์ว่ามีลักษณะร่วมกันหรือต่างกันอย่างไร สุเทพ สุนทรภัสส์ (2548: 11) เชื่อว่า ลักษณะทางชาติพันธุ์ที่สำคัญของแต่ละกลุ่ม อาจใช้ภาษาหรือภาษาถิ่น อาณาเขต และความแตกต่างทางด้านจารีตประเพณี มาเป็นเกณฑ์ในการกำหนดลักษณะเฉพาะของแต่ละชาติพันธุ์ ภาษาและวัฒนธรรมเป็นมรดก อันทรงคุณค่าของกลุ่มชน และเป็นเครื่องมือในการพัฒนาไปสู่ความเจริญงอกงามได้อย่างยั่งยืน

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษานิทานพื้นบ้านของบ้านแก่นท้าว ตำบลเสม็ด อำเภอสูงเนิน และบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา เปรียบเทียบกับนิทานพื้นบ้านของบ้านท้าวแก่น ตำบลแก่นท้าว อำเภอแก่นท้าว แขวงไชยบุรี และบ้านนาทรายทอง ตำบลน้ำเกลี้ยง อำเภอนาทรายทอง แขวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ศึกษาอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น เพื่ออธิบายให้เห็นถึงแนวคิดเรื่องกำเนิดหรือต้นกำเนิดร่วมที่คนในท้องถิ่นเชื่อว่าสืบทอดและปฏิบัติร่วมกันมา จนกลายมาเป็นที่มาหรือรากฐานของกลุ่ม ที่มาของกำเนิดร่วมอันเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ที่อาจมีลักษณะเป็นเรื่องราวถึงประวัติที่มา การอพยพมาตั้งถิ่นฐานในที่ใหม่ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2546: 7) ที่ถ่ายทอดผ่านวรรณกรรมเล่าสืบต่อกันมา โดยมีหัวข้อเรื่องศึกษาดังต่อไปนี้

การจำแนกประเภทนิทานพื้นบ้าน

การจำแนกประเภทของนิทานพื้นบ้านในพื้นที่ที่ศึกษา ผู้วิจัยแยกประเภทของนิทานออกเป็น 11 ประเภท โดยใช้เกณฑ์การจำแนกของ ประคอง นิมาเหมินทร์ (2543: 7-10) ดังนี้

1. นิทานมหัศจรรย์
2. นิทานชีวิต
3. นิทานวีรบุรุษ
4. นิทานประจำถิ่น
5. นิทานอธิบายเหตุ
6. นิทานปรัมปรา
7. นิทานสัตว์
8. นิทานมุกตลก
9. นิทานศาสนา
10. นิทานผี
11. นิทานเข้าแบบ

1. นิทานพื้นบ้านประเทศไทย

นิทานพื้นบ้าน บ้านแก่นท้าว ตำบลเสมาใหญ่ อำเภอสูงเนิน และบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา มีนิทานจำนวน 155 เรื่อง สามารถแบ่งนิทานเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

1.1 นิทานมหัศจรรย์ มีจำนวน 5 เรื่อง

- 1.1.1 นางผมหอม
- 1.1.2 เจ็ดคะโน้น
- 1.1.3 นางนกระจาบ
- 1.1.4 คาถาขี้แตก
- 1.1.5 ไข่มุกแสนปม

1.2 นิทานชีวิต มีจำนวน 47 เรื่อง

- 1.2.1 ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห
- 1.2.2 คนบ่มีวาสนา

- 1.2.3 นางหมาขาว
- 1.2.4 ฐใหญ่
- 1.2.5 คนซื้อคร้าน
- 1.2.6 จำปาสีตัน
- 1.2.7 พ่อเผ่ากับลูกเขย ตอน นอนแล้วบ่
- 1.2.8 พ่อเผ่ากับลูกเขย ตอน หาบใบตองตึง
- 1.2.9 บักท้าวซื้อคร้าน
- 1.2.10 พระยาเทครัว
- 1.2.11 ตะวันนาคำ
- 1.2.12 เบ่งกัน
- 1.2.13 แม่ครัวตายไปเป็นนกเอี้ยง
- 1.2.14 ผัวเมียทะเลาะกัน
- 1.2.15 ลูกสะใภ้เกลียดแม่ย่า
- 1.2.16 พ่อหลงปัญญาลูก
- 1.2.17 ลิง
- 1.2.18 เมืองที่น่าอยู่
- 1.2.19 ได้ผัวเป็นงู
- 1.2.20 มะม่วงสามฤดู
- 1.2.21 คนฆ่าวัว
- 1.2.22 หมอตำแย
- 1.2.23 คู่แฝดน้องกับพี่
- 1.2.24 เสือ
- 1.2.25 คนจน
- 1.2.26 ตายเพราะเสือ
- 1.2.27 พ่อเผ่ามักคั่นลูกเขยมักปาย
- 1.2.28 บักขี้หูดสามเปา
- 1.2.29 ตีเอาเมือง
- 1.2.30 วิษุรักษ์บัณฑิต
- 1.2.31 ทาสกับนาย
- 1.2.32 อาจารย์ลำเลียง

- 1.2.33 อีหล่าอีลุ่น
- 1.2.34 ทำไมผู้ชายถึงมีเมียสอง
- 1.2.35 นางซิบสอง
- 1.2.36 พ่อม่ายได้เมียใหม่
- 1.2.37 พ่อใหญ่โหม่ง
- 1.2.38 พ่อใหญ่โหม่งเอาहांไปขาย
- 1.2.39 ท้าวกำพร้าว
- 1.2.40 หมากับแมว
- 1.2.41 คนประสาแมว
- 1.2.42 ธรรมชาติ
- 1.2.43 ลูกบ่เอาพ่อบ่เอาแม่
- 1.2.44 แม่หมา
- 1.2.45 ตาบอดสอดรู้
- 1.2.46 อีหล่าอีลุ่น
- 1.2.47 นางซิบสอง ลำนวน 1

1.3 นิทานวีรบุรุษ มีจำนวน - เรื่อง

1.4 นิทานประจำถิ่น มีจำนวน 7 เรื่อง

- 1.4.1 ตำนานบ้านแก่นท้าว
- 1.4.2 นายขนมต้ม
- 1.4.3 ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่
- 1.4.4 ประวัติเมืองเสมา ลำนวน 1
- 1.4.5 ประวัติเมืองเสมา ลำนวน 2
- 1.4.6 พบผีเมือง
- 1.4.7 ตำนานศาลเจ้าแม่ศิลากับเจ้าพญา

1.5 นิทานอธิบายเหตุ มีจำนวน 6 เรื่อง

- 1.5.1 เศรษฐีกับคนจน
- 1.5.2 ข้าวเม็ดใหญ่
- 1.5.3 ตึกแกทำไมถึงตัวลาย
- 1.5.4 เต่าปากบอน
- 1.5.5 หมากินขี้
- 1.5.6 วานเห็นผี

1.6 นิทานปรัมปรา มีจำนวน 2 เรื่อง

- 1.6.1 นางมโนहरา ตอน นางมโนहरาหนี
- 1.6.2 ก่องเข้าน้อยฆ่าแม่

1.7 นิทานสัตว์ มีจำนวน 13 เรื่อง

- 1.7.1 นางนกระจอก จำนวน 1
- 1.7.2 เชียงเมี่ยงหวดี้
- 1.7.3 จระเข้ยากกินหัวใจลิง
- 1.7.4 นกกระจอก
- 1.7.5 นกกระยางขาว
- 1.7.6 ช้างเกเร
- 1.7.7 ความประมาท
- 1.7.8 แมลงหวี่สี่ข้าง
- 1.7.9 ความสามัคคี
- 1.7.10 เสียย่านหัว
- 1.7.11 เสือเฒ่าแสนกล
- 1.7.12 หมาป่าเจ้าเล่ห์
- 1.7.13 คนรู้ภาษาแมว

1.8 นิทานมุกตลก มีจำนวน 61 เรื่อง

- 1.8.1 ผู้ป่าวขี้อาย
- 1.8.2 พระกับแม่ออก
- 1.8.3 เชียงเมียงกับพ่อเฒ่า
- 1.8.4 ขโมยลักไก่
- 1.8.5 เสียดฟ้าฮั่น
- 1.8.6 สาวโดนข่มขืน
- 1.8.7 หลวงพ่อมกโลก
- 1.8.8 หลวงพ่อวัดป่า
- 1.8.9 หลวงพ่อขี้ไก่โป
- 1.8.10 หมอลำใหญ่
- 1.8.11 ไฟไหม้โทรทัศน์
- 1.8.12 แม่ชีไปจ้งหัน
- 1.8.13 หอยเหมีน
- 1.8.14 พ่อไปยามลูกกรุงเทพฯ
- 1.8.15 ยายไปหาหมอ
- 1.8.16 พันธุ์เดียว
- 1.8.17 คีอคนแท้
- 1.8.18 พ่อแม่อยากจูจี้กัน
- 1.8.19 หลวงพ่อกับเถรน้อย
- 1.8.20 หลวงพ่ออยากกินน้องควาย
- 1.8.21 พ่อเข้ากรุงเทพฯ
- 1.8.22 พ่อยอมแล้วลูก
- 1.8.23 ใครตดยกมือขึ้น
- 1.8.24 คนแก่วิถีลูกจัน
- 1.8.25 พี่เขยอยากได้น้องเมีย
- 1.8.26 ผัวไม่ให้เมียพูดลาว
- 1.8.27 คนขายของ
- 1.8.28 บักตาบอดกับบักหนูหนวก

- 1.8.29 เณรน้อยโกหกหลวงพ่อบิณฑบาต
- 1.8.30 ผัวผอม
- 1.8.31 อยากได้เหมือนลูก
- 1.8.32 สมัยก่อนแต่งงานกัน
- 1.8.33 ไปทหาร
- 1.8.34 ใช้หัวกินเหมียง
- 1.8.35 พ่อตากับลูกเขยเก็บใบตองกุง
- 1.8.36 หลวงพ่อดีใจไป
- 1.8.37 บักสามเสี้ยว
- 1.8.38 หลวงพ่อกับเณร
- 1.8.39 มีเมียหลายคน
- 1.8.40 เว้าปึก
- 1.8.41 เดือนหกมันจะแย
- 1.8.42 ลูกเขยกับพ่อตาหวานแ
- 1.8.43 คนเว้าไทยบ่ซัด
- 1.8.44 หลวงพ่อกับเณรน้อย (ตอน บุญมหาชาติ)
- 1.8.45 ทหาร
- 1.8.46 บักเซียงเหมียง
- 1.8.47 บักตาบอดกับบักหนูหนวก
- 1.8.48 แต่งงานใหม่
- 1.8.49 บักเซียงเหมียง (ตอน เบิ่งหน้าพระยา)
- 1.8.50 หลวงพ่อดีใจตากควย
- 1.8.51 มาก่อนไก่
- 1.8.52 ย่านแม่ใหญ่ตาย
- 1.8.53 งอนหง่อ
- 1.8.54 เซียงเหมียง ตอน เซียงเหมียงตายแล้ว
- 1.8.55 เณรน้อยกับหลวงพ่อกินส้มได้
- 1.8.56 เณรน้อยกับหลวงพ่อกินส้มได้ ตอน เณรน้อยหลอกหลวงพ่อกินส้มได้
- 1.8.57 หลอกพญากินส้ม
- 1.8.58 เซียงเหมียง ตอน หลอกพญากินส้ม

- 1.8.59 เชียงเมี่ยง ตอน เชียงเมี่ยงตายแล้ว
- 1.8.60 เชียงเมี่ยง ตอน ฝ่าตีนเอ็ด
- 1.8.61 เชียงเมี่ยง ตอน พญาแก้วแคนักเมี่ยง

1.9 นิทานศาสนา มีจำนวน 9 เรื่อง

- 1.9.1 คนตายขอยาแก้ตาย
- 1.9.2 นางปาดาคารา
- 1.9.2 รักษาอนิสงส์
- 1.9.3 สองตายาย
- 1.9.4 นกกระเจาบ
- 1.9.5 ทดแทนบุญคุณ
- 1.9.6 พญานาค
- 1.9.7 เจ้าทำบุญ
- 1.9.8 เวรกรรม
- 1.9.9 ปัญญากับทรัพย์

1.10 นิทานผี มีจำนวน 4 เรื่อง

- 1.10.1 แม่หม้ายโกยกระดูก
- 1.10.2 ผู้สาวผีเป้า
- 1.10.3 ผีปอบ
- 1.10.4 ผีตีฆ้อง

1.11 นิทานเข้าแบบ มีจำนวน 1 เรื่อง

- 1.11.1 หมากอยากเป็นพระอาทิตย์

2. นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

นิทานพื้นบ้าน เมืองแก่นท้าว แขวงไชยบุรี และนิทานพื้นบ้านนาทรายทอง ตำบลน้ำเกลี้ยง แขวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีนิทานทั้งหมด 126 เรื่อง สามารถแบ่งนิทานเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

2.1 นิทานมหัศจรรย์ มีจำนวน 10 เรื่อง

- 1.1.1 นางผมหอม สำนวน 1
- 1.1.2 นางผมหอม สำนวน 2
- 1.1.3 กำพรว้าฝีน้อย
- 1.1.4 กำพรว้านางงา
- 1.1.5 บักขี้หูด
- 1.1.6 ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห
- 1.1.7 ท้าวนิ้วโป้งน้อย
- 1.1.8 ไก่แก้ว
- 1.1.9 เต่าคำ
- 1.1.10 ชายกำพรว้าฝีน้อย

2.2 นิทานชีวิต มีจำนวน 66 เรื่อง

- 1.2.1 แม่กอกกา
- 1.2.2 หนังสือหน้าผากไก่ออนดันพันมือ (หนังสือหน้าผากไก่)
- 1.2.3 หญิงสาวสามี ตั้งแต่ยังไม่แต่งงาน
- 1.2.4 นางสิบสอง
- 1.2.5 กิเลสของมนุษย์
- 1.2.6 ชายไทยเป็นทหาร
- 1.2.7 พ่อเฒ่ากับลูกเขย
- 1.2.8 เชียงเมียงกับแม่หม้าย
- 1.2.9 ไร่ชาติดกับตาบอด

- 1.2.10 ปลาบู่
- 1.2.11 กำพรว้าฝีน้อย
- 1.2.12 พ่อเผ่ากับลูกเขย
- 1.2.13 เชียงเมียง ลำนวน 1
- 1.2.14 เชียงเมียง ลำนวน 2
- 1.2.15 ลูกสาวขี้เหนียว
- 1.2.16 นางทาสี
- 1.2.17 สองสหาย
- 1.2.18 เชียงเมียง ลำนวน 3
- 1.2.19 สังข์ศิลป์ชัย
- 1.2.20 ประวัติของโง่งนากหัก
- 1.2.21 ตำนานเชียงเมียง
- 1.2.22 ดาวลูกไก่
- 1.2.23 ลูกหลงทาง
- 1.2.24 เศรษฐีโลกมาก
- 1.2.25 สามพี่น้อง
- 1.2.26 ลูกสะใภ้เกลียดแม่ย่า
- 1.2.27 ท้าวนกกระจอก
- 1.2.28 ท้าวสีหนมโนราห์
- 1.2.29 นกกระจอก
- 1.2.30 บุญบ่าว
- 1.2.31 คนอกตัณญ์
- 1.2.32 การสืบหน่อแทนแนว
- 1.2.33 นางสิบสอง
- 1.2.34 บักกำพร้าว
- 1.2.35 เชียงน้อยขี้ตัว
- 1.2.36 บักบั้ง
- 1.2.37 ยักษ์ชนิ (ลำนวน 1)
- 1.2.38 สองผัวเมียทุกข์ยาก
- 1.2.39 เล่าน้อย

- 1.2.40 เณรน้อยฝันหวาน
- 1.2.41 ลูกไก่ไปยามพอง
- 1.2.42 คู่บ่าวสาวไปเที่ยว
- 1.2.43 ไทยลาวแข่งกัน
- 1.2.44 แม่ค้าแย่งกันซื้อมะพร้าว
- 1.2.45 อยากกินเลน (อยากกินตัวเงินตัวทอง)
- 1.2.46 พ่อเผ่ากับลูกเขย
- 1.2.47 หมอคูหมอเดา
- 1.2.48 พ่อเผ่าอยากสูบยา (ตากับหลาน)
- 1.2.49 ผู้บ่าวมักผู้สาว
- 1.2.50 เลือกตั้งนายบ้าน
- 1.2.51 ไทยบู้ชวลาวบู้ยี่สิบ
- 1.2.52 ทางชมเขียว
- 1.2.53 ครูให้นักเรียนแต้มฮูป
- 1.2.54 ฝากรถ
- 1.2.55 การปกครองบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน
- 1.2.56 วัยรุ่นลาวไปเล่นไทย สาวหนุ่ม
- 1.2.57 เข้าใจผิด
- 1.2.58 ไปรับจ้างขึ้นมะขาม
- 1.2.59 สองผิวเมียนำกันทุกข์ยาก สองผิวเมีย
- 1.2.60 ยักษ์ชนิดี (สำนวน 2)
- 1.2.61 คนไม่มีวาสนา
- 1.2.63 ยักษ์เขี้ยว ยักษ์ขาว ยักษ์แดง
- 1.2.64 ก้ากาดำ
- 1.2.65 ทำสุวัฒน์
- 1.2.66 เชียงเมียง (ทำพัตธนาม, นางผมหอม)

1.3 นิทานวีรบุรุษ มีจำนวน 0 เรื่อง

1.4 นิทานประจำถิ่น มีจำนวน 10 เรื่อง

- 1.4.1 ประวัติเมืองเวียงจันทน์
- 1.4.2 บ้านกุดนาทราย
- 1.4.3 ตำนานบ้านนาทราย
- 1.4.4 นางสีบสอง
- 1.4.5 ประวัติบ้านแก่งท้าว ส่วนวน 1
- 1.4.6 ประวัติบ้านแก่งท้าว ส่วนวน 2
- 1.4.7 ประวัติบ้านแก่งท้าว ส่วนวน 3
- 1.4.8 ประวัติบ้านแก่งท้าว ส่วนวน 4
- 1.4.9 ประวัติเมืองแก่งท้าว
- 1.4.10 ภู่ลำนยาหยอก

1.5 นิทานอธิบายเหตุ มีจำนวน 8 เรื่อง

- 1.5.1 เขียงเหมียง
- 1.5.2 อิมากับอิมินา
- 1.5.3 กากับนกยูง
- 1.5.4 อีสุงกินน้ำ (รุ่งกินน้ำ)
- 1.5.5 ชองเขียว
- 1.5.6 พญากระปือ
- 1.5.7 ชองตึก
- 1.5.8 เปนหยังจั้งมีแควแต่มองลุม

1.6 นิทานปรัมปรา มีจำนวน 4 เรื่อง

- 1.6.1 ท้าวปาจิต-นางอรพิม
- 1.6.2 ผาแดงนางไอ่
- 1.6.3 นางสังขาร
- 1.6.4 นางชิบส้อง

1.7 นิทานสัตว์ มีจำนวน 4 เรื่อง

- 1.7.1 นกแซกเต้า
- 1.7.2 วัวออกลูกสองตัว
- 1.7.3 กบน้อย
- 1.7.4 โลกมนุษย์

1.8 นิทานมุกตลก มีจำนวน 10 เรื่อง

- 1.8.1 พระแก้กับเถรวน้อย หลวงพ่อชี้ไก่โป
- 1.8.2 ชีหยอด
- 1.8.3 ท้าวปากแห้ง
- 1.8.4 รถเมล์ซึ่งหลุด
- 1.8.5 ลูกชื้อดื้อ
- 1.8.6 หมาโก้ย
- 1.8.7 คูบาชวยแม่ออก
- 1.8.8 เข้าใจผิด
- 1.8.9 ประสพการณ์ความจริง (อุลตร้าแมน)
- 1.8.10 ไปเที่ยวป่า ทาซาน

1.9 นิทานศาสนา มีจำนวน 9 เรื่อง

- 1.9.1 กำเนิดพระพุทธเจ้า
- 1.9.2 แม่กอกา
- 1.9.3 พุทธศาสนาในประเทศไทยกับลาว
- 1.9.4 เถิดบุญ (ความเป็นมาของผ้าแจก)
- 1.9.5 พระจมน้ำ
- 1.9.6 พระเวสสันดรชาดก
- 1.9.7 คูบามักเลิ่น (พระเจ้าชู้)
- 1.9.8 การทำบุญ
- 1.9.9 การทาน

1.10 นิทานผี มีจำนวน 4 เรื่อง

1.10.1 ผีกองกอย

1.10.2 ผีตาแฮก

1.10.3 ผีกองก้อย (สำนวน 1)

1.10.4 ผีกองก้อย (สำนวน 2)

1.11 นิทานเข้าแบบ มีจำนวน 1 เรื่อง

1.11.1 ชายกำพร้าไปเฮ็ดรี

จากการจัดประเภทดังกล่าว สามารถจัดกลุ่มนิทานแต่ละประเภท โดยเปรียบเทียบนิทานแต่ละท้องถิ่นทั้ง 2 แห่งได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงผลการเปรียบเทียบประเภทนิทานของแต่ละท้องถิ่น

ประเภทนิทาน	ที่มาของนิทาน			
	อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย	อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย	แขวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว	แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว
1. นิทานมหัศจรรย์	1.1 นางผมหอม		1.1 นางผมหอม จำนวน 1	
	1.2 เจ็ดคะโน่น		1.2 นางผมหอม จำนวน 2	
	1.3 นางนกกะจาบ		1.3 กำพร้าผีน้อย	
	1.4 คาถาขี้แตก		1.4 กำพร้านางงา	
	1.5 ใ้หนูดแสนปม		1.5 บักขี้หนู	
			1.6 ทำวเจ็ดหวดเจ็ดไห	
			1.7 ทำวนี้่วไปน้อย	
			1.8 ไก่แก้ว	
			1.9 เต่าคำ	
			1.10 ชายกำพร้าผีน้อย	

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเภทนิทาน	ที่มาของนิทาน			
	อำเภอปักธงชัย อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา		แขวงเวียงจันทน์ แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว	
	ประเทศไทย		ประชาชนลาว	
2. นิทานชีวิต	2.1	ทำวเจ็ดหวดเจ็ดไห	2.1	แม่กอกา
	2.2	คนปี่มัวสนา	2.2	หนังสือหน้าผากไก่อ้นด้น
	2.3	นางหมาขาว		พันมือ (หนังสือหน้าผากไก่อ)
	2.4	งูใหญ่	2.3	หญิงสาวสามีตั้งแต่ยังไม่
	2.5	คนขี่คร้าน		แต่งงาน
	2.6	จำปาสีตัน	2.4	นางสิบสอง
	2.7	พ่อเฒ่ากับลูกเขย	2.5	กิเลสของมนุษย์
		ตอน นอนหลับ	2.6	ชายไทยเป็นทหาร
	2.8	พ่อเฒ่ากับลูกเขย	2.7	พ่อเฒ่ากับลูกเขย
		ตอน หาบใบตองตึง	2.8	เซียงเมียงกับแม่หม้าย
	2.9	บักทำวขี่คร้าน	2.9	ไอ้ชาติติดกับตาบอด
	2.10	พระยาเทครวั	2.10	ปลาบู่
	2.11	ตะวันนาค้า	2.11	กำพร้าผีน้อย
	2.12	เบ่งกัน	2.12	พ่อเฒ่ากับลูกเขย
	2.13	แม่ครัวตายไปเป็นนกเอี้ยง	2.13	เซียงเมียง ลำนวน 1
	2.14	ผิวเมียทะเลาะกัน	2.14	เซียงเมียง ลำนวน 2
	2.15	ลูกสะใภ้เกลียดแม่ย่า	2.15	ลูกสาวขี้เหนียว
	2.16	พ่อหลงปัญญาลูก	2.16	นางทาสี
	2.17	ลิง	2.17	สองสหาย
	2.18	เมืองที่น่าอยู่	2.18	เซียงเมียง ลำนวน 3
	2.19	ได้ผิวเป็นงู	2.19	สังขศิลป์ชัย
	2.20	มะม่วงสามฤดู	2.20	ประวัติของโง่งนาบักหุ้ง
	2.21	คนฆ่าวัว	2.21	ตำนานเซียงเมียง
	2.22	หมอดำแย	2.22	ดาวลูกไก่

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเภทนิทาน	ที่มาของนิทาน			
	อำเภอปักธงชัย อำเภอสูงเนิน		แขวงเวียงจันทน์ แขวงไชยบุรี	
	จังหวัดนครราชสีมา		สาธารณรัฐประชาธิปไตย	
	ประเทศไทย		ประชาชนลาว	
2. นิทานชีวิต	2.23	คู่แฝดน้องกับพี่	2.23	ลูกหลงทาง
	2.24	เสือ	2.24	เศรษฐีโลภมาก
	2.25	คนจน	2.25	สามพี่น้อง
	2.26	ตายเพราะเสือ	2.26	ลูกสะใภ้เกลียดแม่ย่า
	2.27	พ่อเฒ่ามักคั่นลูกเขย	2.27	ทำวนกกระจอก
		มักป่วย	2.28	ทำวสีธนมโนราห์
	2.28	บักชีหูดสามเปา	2.29	นกกระจอก
	2.29	ดีเอาเมือง	2.30	บุญบช่วย
	2.30	วิฑูรย์บัณฑิต	2.31	คนอกตัญญู
	2.31	ทาสกับนาย	2.32	การสืบหน่อแทนแนว
	2.32	อาจารย์ลำเอียง	2.33	นางสิบสอง
	2.33	อีหล่าอีลุ่น	2.34	บักกำพร้าว
	2.34	ทำไมผู้ชายถึงมีเมียสอง	2.35	เซียงน้อยขี่ตัว
	2.35	นางสิบสอง	2.36	บักบั้ง
	2.36	พ่อหม้ายได้เมียใหม่	2.37	ยักษ์ชนิดนี้ สำนวน 1
	2.37	พ่อใหญ่โหม้ง	2.38	สองผัวเมียทุกข์ยาก
	2.38	พ่อใหญ่โหม้งเอาहांไปขาย	2.39	เล่าน้อย
	2.39	ทำวกำพร้าว	2.40	เถรน้อยฝันหวาน
	2.40	หมากับแมว	2.41	ลูกไก่ไปยามพอบุ
	2.41	คนประสาแมว	2.42	คู่บ่าวสาวไปเที่ยว
	2.42	ธรรมชาติ	2.43	ไทยลาวแข่งกัน
	2.43	ลูกบ่เอาพ่อบ่เอาแม่	2.44	แม่ค้าแย่งกันซื้อมะพร้าว
	2.44	แม่หมา	2.45	อยากกินเลน (อยากกิน
	2.45	ตาบอดสอดรู้		ตัวตะกวด)

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเภทนิทาน	ที่มาของนิทาน			
	อำเภอปักธงชัย	อำเภอสูงเนิน	แขวงเวียงจันทน์	แขวงไชยบุรี
	จังหวัดนครราชสีมา	ประเทศไทย	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	
2. นิทานชีวิต	2.46 อีห่ออีฉุน		2.46 พ่อเฒ่ากับลูกเขย	
	2.47 นางสิบสอง ลำนวน 1		2.47 หมอคูหมอเดา	
			2.48 พ่อเฒ่าอยากสูบยา (ตากับหลาน)	
			2.49 ผู้บ่าวมักผู้สาว	
			2.50 เลือกกตั้งนายบ้าน	
			2.51 ไทยปัฐชาวลาวปัฐยี่สิบ	
			2.52 กางฮมเขียว	
			2.53 ครูให้นักเรียนแต่งฮูป(วาดรูป)	
			2.54 ฝากกรถ	
			2.55 การปกครองบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน	
			2.56 วัยรุ่นลาวไปเล่นไทยสาวหนุ่ม	
			2.57 เข้าใจผิด	
			2.58 ไปรับจ้างขึ้นมะขาม	
			2.59 สองผัวเมียนำกันทุกข์ยาก	
			2.60 ยักษ์ชนิดี ลำนวน 2	
			2.61 คนไม่มีวาสนา	
			2.63 ยักษ์เขี้ยว ยักษ์ขาว ยักษ์แดง	
			2.64 ก้ากาดำ	
			2.65 ทำวสุวัฒน์	
			2.66 เชียงเมียง (ทำวพัตถนาม)	

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเภทนิทาน	ที่มาของนิทาน	
	อำเภอปักธงชัย อำเภอสูงเนิน	แขวงเวียงจันทน์ แขวงไชยบุรี
	จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย	สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว
3. นิทานวีรบุรุษ	ไม่ปรากฏนิทาน	ไม่ปรากฏนิทาน
4. นิทานประจำถิ่น	4.1 ตำนานบ้านแก่นท้าว	4.1 ประวัติเมืองเวียงจันทน์
	4.2 นายขนมต้ม	4.2 บ้านกุดนาทวาย
	4.3 ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่	4.3 ตำนานบ้านนาทวาย
	4.4 ประวัติเมืองเสมา ลำนวน 1	4.4 นางสิบสอง
	4.5 ประวัติเมืองเสมา ลำนวน 2	4.5 ประวัติบ้านแก่นท้าว
	4.6 พบผีเมือง	ลำนวน 1
	4.7 ตำนานศาลเจ้าแม่ศิลา กับเจ้าพญา	4.6 ประวัติบ้านแก่นท้าว
		ลำนวน 2
		4.7 ประวัติบ้านแก่นท้าว
		ลำนวน 3
		4.8 ประวัติบ้านแก่นท้าว
		ลำนวน 4
		4.9 ประวัติเมืองแก่นท้าว
		4.10 ปู่ล้านยาหงอก
5. นิทานอธิบายเหตุ	5.1 เศรษฐีกับคนจน	5.1 เชียงเหมียง
	5.2 ข้าวเม็ดใหญ่	5.2 อิมากับอิมินา
	5.3 ตึกเก่าทำไมถึงตัวลาย	5.3 กากับนกยูง
	5.4 เต่าปากบอน	5.4 อีสูงกินน้ำ (รังกินน้ำ)
	5.5 หมากินขี้	5.5 ซองเขียว
	5.6 วานเห็นผี	5.6 พญากระป๋อง
		5.7 ของตึก
		5.8 เปนหยังจั้งมีแควแต่มองลุม

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเภทนิทาน	ที่มาของนิทาน			
	อำเภอปักธงชัย อำเภอสูงเนิน		แขวงเวียงจันทน์ แขวงไชยบุรี	
	จังหวัดนครราชสีมา		สาธารณรัฐประชาธิปไตย	
	ประเทศไทย		ประชาชนลาว	
6. นิทานปรัมปรา	6.1	นางมโนห์รา ตอน นางมโนห์ราหนี	6.1	ทำวปากจิต-นางอรพิม
	6.2	ก่องเข้าน้อยฆ่าแม่	6.2	ผาแดงนางไอ่
			6.3	นางสังขาร
			6.4	นางขิปล้อง
7. นิทานสัตว์	7.1	นางนกกะจอก ลำนวน 1	7.1	นกแขกเต้า
	7.2	เซียงเมี่ยงไหวดี	7.2	วัวออกลูกสองตัว
	7.3	จระเข้อยากกินหัวใจลิง	7.3	กบน้อย
	7.4	นกกะจอก	7.4	โลกมนุษย์
	7.5	นกกะยางขาว		
	7.6	ช้างเกร		
	7.7	ความประมาท		
	7.8	แมลงหวี่สี่ข้าง		
	7.9	ความสามัคคี		
	7.10	เสียยานหัว		
	7.11	เสือเฒ่าแสนกล		
	7.12	หมาป่าเจ้าเล่ห์		
	7.13	คนรู้ภาษาแมว		
8. นิทานมุกตลก	8.1	ผู้บ่าวขี้อาย	8.1	พระแก้วกับเถรน้อย
	8.2	พระกับแม่ออก		หลวงพ่อดีใจไป
	8.3	เซียงเมี่ยงกับพ่อเฒ่า	8.2	ขี้หยอด
	8.4	ขโมยลักไก่	8.3	ทำวปากแหง
	8.5	เสียพ่ออ่อน	8.4	รถเมล์ข่งหลุด
	8.6	สาวโดนข่มขืน	8.5	ลูกขี้ดื้อ
	8.7	หลวงพ่อกัดโลก	8.6	หมากเฝ้าย

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเภทนิทาน	ที่มาของนิทาน			
	อำเภอปักธงชัย อำเภอสูงเนิน		แขวงเวียงจันทน์ แขวงไชยบุรี	
	จังหวัดนครราชสีมา		สาธารณรัฐประชาธิปไตย	
	ประเทศไทย		ประชาชนลาว	
8. นิทานมุกตลก	8.9	หลวงพ่อชีโก๊โป	8.7	คุบาช่วยแม่ฮัก
	8.10	หมอลำใหญ่	8.8	เข้าใจผิด
	8.11	ไฟไหม้โทรทัศน์	8.9	ประสบการณ์ความจริง
	8.12	แม่ชีไปจ้งหัน		(อุลตร้าแมน)
	8.13	หอยเหม็น	8.10	ไปเที่ยวป่าหาทาน
	8.14	พ่อไปยามลูกกรุงเทพฯ		
	8.15	ยายไปหาหมอ		
	8.16	พันธุ์เดียว		
	8.17	คือคนแท้		
	8.18	พ่อแม่อยากจู๋จัน		
	8.19	หลวงพ่อกับเถรน้อย		
	8.20	หลวงพ่ออยากกินน้องควาย		
	8.21	พ่อเข้ากรุงเทพฯ		
	8.22	พ่อยอมแล้วลูก		
	8.23	ใครตดยกมือขึ้น		
	8.24	คนแก่วิถีลูกจัน		
	8.25	พี่เขยอยากได้น้องเมีย		
	8.26	ผัวไม่ให้เมียพูดลาว		
	8.27	คนขายของ		
	8.28	บักตาดอดกับบักหนูหนวก		
	8.29	เถรน้อยโกหกหลวง		
		พ่อไปบิณฑบาต		
	8.30	ผัวยอม		
	8.31	อยากได้เหมือนลูก		

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเภทนิทาน	ที่มาของนิทาน	
	อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย	แขวงเวียงจันทน์ แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว
8. นิทานมุกตลก	8.32 สมัยก่อนแต่งงานกัน 8.33 ไปทหาร 8.34 ใช้หัวกินเหมียง 8.35 พ่อตากับลูกเขยเก็บใบตองกุง 8.36 หลวงพ่อขี่ไก่ไป 8.37 บักสามเสี้ยว 8.38 หลวงพ่อกับเณร 8.39 มีเมียหลายคน 8.40 เว้าบ่ถึก 8.41 เดือนหกมันจะแย 8.42 ลูกเขยกับพ่อตาหวานแห 8.43 คนว่าไทยบ่ซัด 8.44 หลวงพ่อกับเณรน้อย (ตอน บุญมหาชาติ) 8.45 ทหาร 8.46 บักเซียงเหมียง 8.47 บักตาบอดกับบักหนูหนวก 8.48 แต่งงานใหม่ 8.49 บักเซียงเหมียง (ตอน เบิ่งหน้าพระยา) 8.50 หลวงพ่อจ๊กตากควย 8.51 มาก่อนไก่ 8.52 ย่านแม่ใหญ่ตาย 8.53 งอนหง่อ	

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเภทนิทาน	ที่มาของนิทาน	
	อำเภอปักธงชัย อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย	แขวงเวียงจันทน์ แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว
8. นิทานมุกตลก	8.54 เชียงเมี่ยง (ตอน เชียงเมี่ยงตายแล้ว) 8.55 เณรน้อยกับหลวงพ่อกิน (ตอน หลวงพ่อกินยากินต้มไส้) 8.56 เณรน้อยกับหลวงพ่อกิน (ตอน เณรน้อยหลอกหลวงพ่อกิน กินขี้ไก่) 8.57 หลอกพญากินขี้ 8.58 เชียงเมี่ยง (ตอน หลอกพญาเลี้ยงขี้) 8.59 เชียงเมี่ยง (ตอน เชียงเมี่ยงตายแล้ว) 8.60 เชียงเมี่ยง (ตอน ผ่าดินเห็ด) 8.61 เชียงเมี่ยง (ตอน พญาแก้วแคนับกเมี่ยง)	
9. นิทานศาสนา	9.1 คนตายขอยาแก้ตาย 9.2 นางปาดอาจารย์ 9.2 รักษาอานิสงส์ 9.3 สองตายาย 9.4 นกกระเจา 9.5 ทดแทนบุญคุณ 9.6 พญานาค 9.7 เจ้าทำบุญ 9.8 เวนกรรม	9.1 กำเนิดพระพุทเจ้า 9.2 แม่กอกา 9.3 พุทธศาสนาในประเทศไทย กับลาว 9.4 เห็ดบุญ (ความเป็นมาของผ้าแจก) 9.5 พระจมน้ำ 9.6 พระเวสสันดรชาดก 9.7 คูบามักเลง (พระเจ้าผู้)

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเภทนิทาน	ที่มาของนิทาน			
	อำเภอปักธงชัย อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา		แขวงเวียงจันทน์ แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว	
	ประเทศไทย		ประชาชนลาว	
9. นิทานศาสนา	9.9	ปัญญากับทรัพย์	9.8	การทำบุญ
			9.9	การทาน
10. นิทานผี	10.1	แม่หม้ายโกยกระดูก	10.1	ผีกองกอย
	10.2	ผู้สาวผีป่า	10.2	ผีตาแฮก
	10.3	ผีปอบ	10.3	ผีกองก้อย
	10.4	ผีตี๋หม่อง	10.4	ผีกองก้อย
11. นิทานเข้าแบบ	11.1	หมาอยากเป็นพระอาทิตย์	11.1	ชายกำพร้าไปเอ็ดรี

จากการแสดงผลการเปรียบเทียบประเภทนิทานพื้นบ้านของประเทศไทยกับ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการศึกษาพบว่า มีนิทานประเทศไทย จำนวน 155 เรื่อง แบ่งนิทานออกเป็น 11 ประเภท นิทานมุกตลกพบมากที่สุด คือ 61 เรื่อง รองลงมา คือ นิทานชีวิต จำนวน 47 เรื่อง นิทานสัตว์ จำนวน 13 เรื่อง นิทานศาสนา จำนวน 9 เรื่อง นิทานประจักษ์ จำนวน 7 เรื่อง นิทานอธิบายเหตุ 7 เรื่อง นิทานผี จำนวน 4 เรื่อง นิทานมหัศจรรย์ จำนวน 5 เรื่อง นิทานปรัมปรา จำนวน 2 เรื่อง นิทานเข้าแบบ จำนวน 1 เรื่อง นิทาน วีรบุรุษ ไม่ปรากฏนิทาน ตามลำดับ

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 128 เรื่อง พบนิทานชีวิตมากที่สุด จำนวน 66 เรื่อง รองลงมา นิทานมหัศจรรย์ จำนวน 10 เรื่อง นิทานประจักษ์ จำนวน 10 เรื่อง นิทานมุกตลก จำนวน 10 เรื่อง นิทานศาสนา จำนวน 9 เรื่อง นิทานปรัมปรา จำนวน 4 เรื่อง นิทานสัตว์ จำนวน 4 เรื่อง นิทานผี จำนวน 4 เรื่อง นิทานเข้าแบบ จำนวน 1 เรื่อง นิทาน วีรบุรุษ ไม่ปรากฏนิทาน ตามลำดับ

ในการศึกษานิทานพื้นบ้าน จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย จำนวน 155 เรื่อง กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์ และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 126 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า มีเนื้อเรื่องคล้ายคลึงกัน 7 เรื่อง เหมือนกันบางส่วน 8 เรื่อง และแตกต่างกัน นิทานพื้นบ้านไทย จำนวน 140 เรื่อง นิทานพื้นบ้านลาวจำนวน 111 เรื่อง

การศึกษาการใช้ภาษาไทยในนิทานพื้นบ้าน

การศึกษาการใช้ภาษาไทยในนิทานพื้นบ้าน ผู้วิจัยศึกษารายละเอียด ดังหัวข้อต่อไปนี้

1. กลวิธีในการเล่านิทานพื้นบ้าน
2. การใช้คำ สำนวน และการใช้ภาษาภาพพจน์

ภาษากับมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กัน ภาษาเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในการติดต่อสื่อสารอย่างมีวัฒนธรรมทางภาษา สื่อความรู้สึกนึกคิด เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ภาษาจึงมีบทบาทสำคัญในการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ภาษาเป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญของคนในชาติ และอนุรักษ์ให้อยู่คู่กับชีวิตของมนุษย์ ศิราพร ณ ถลาง (2550: 275) กล่าวว่า ภาษาเป็นสิ่งที่มนุษย์ใช้เพื่อการสื่อสารความหมาย หากตำนานปรัมปรา (myth) พยายามจะสื่อสารอะไรบางอย่าง ภาษาตำนานปรัมปรา จะมีลักษณะอย่างไร สารที่บรรพชนของเราจะพยายามจะบอกแก่คนรุ่นหลังโดยผ่านข้อมูลตำนานปรัมปราเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไรบ้าง สารจากตำนานปรัมปราในแต่ละวัฒนธรรมเหมือนหรือต่างกันอย่างไร

ในการศึกษาอัตลักษณ์ทางภาษา เป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในการติดต่อสื่อสาร โดยมีลักษณะเฉพาะตัว ภาษาเป็นตัวบ่งชี้ลักษณะอัตลักษณ์ทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ ของกลุ่มคนในสังคมนั้น ๆ อัตลักษณ์ทางภาษาจึงมีบทบาทที่สำคัญในพฤติกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ว่ามีลักษณะคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไร ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวัฒนธรรมทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ซึ่งทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางภาษาในภาพรวมของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งสองประเทศ

1. กลวิธีในการเล่านิทานพื้นบ้าน

นิทานพื้นบ้านเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เล่าสืบต่อกันมาแต่โบราณกาล เนื้อหาของนิทานมักมีความยาวไม่มากและมีโครงเรื่องง่าย ๆ (รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2550: 233-234) ส่วนใหญ่เป็นนิทานที่ให้ข้อคิด หรือคติเตือนใจ

โดยทั่วไปนิทานล้วนแต่มีองค์ประกอบของเรื่องที่คล้ายคลึงกับเรื่องสั้น หรือนวนิยาย ที่มีแก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก บทสนทนา และบรรยายภาค เป็นองค์ประกอบ นอกจากนี้ยังมีกลวิธีการเล่าเรื่องหรือการผูกเรื่องที่ทำให้นิทานสนุกสนานและน่าสนใจ ซึ่งกลวิธีในการเล่าเรื่องแบบทั้งคดีนี้ รินฤทัย สัจจพันธุ์ (2550: 251-252) ได้แบ่งออกได้เป็น 3 วิธี คือ

1. ผู้แต่งใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 (1st Person Narrator) ตัวละครเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นแก่ตนเอง ใช้คำว่าผม ดิฉัน ข้าพเจ้า ฯลฯ เป็นทำนองว่าในนวนิยายนั้นเป็นประสบการณ์ชีวิตของคน
2. ผู้แต่งให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้เล่าเรื่อง เรียกว่า เป็นการเล่าเรื่องจากทัศนะของบุรุษที่ 3 (Third Person Narrator)
3. ผู้แต่งไม่แสดงว่าใครเป็นผู้เล่า ผู้แต่งเป็นเสมือนผู้รู้ทุกอย่างและนำมาบรรยายได้อย่างถี่ถ้วน และอาจเล่าได้ทุกขณะจิตของตัวละครตัวนั้น แบบนี้เรียกว่าเล่าโดยผู้แต่งรู้แจ้งทุกประการ (Omniscient Author)

ส่วน สายทิพย์ นุกูลกิจ (2543: 123-124) ได้แบ่งกลวิธีการเล่าเรื่อง เป็น 4 วิธี ดังนี้

1. ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเรื่องของตัวละครว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร เมื่อไหร่ โดยใช้สรรพนามเรียกตัวละครเป็นบุรุษที่ 3 เป็นการเล่าโดยผู้แต่งสมมุติว่าตนเองเป็นผู้รู้แจ้งทุกประการ หรือเรียกเป็นทัศนะแบบรู้แจ้ง (The Omniscient Author) เป็นผู้รู้แจ้งทุกประการ หรือเรียกว่าเป็นทัศนะแบบรู้แจ้ง

2. ผู้แต่งให้ตัวละครเอกเป็นผู้เล่าเรื่องราวของตนเอง โดยใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 เป็นทำนองว่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นประสบการณ์ชีวิตของผู้เล่าเอง จึงเรียกอีกชื่อว่า ทศนะแบบเป็นบุคคลที่ 1 (The first person narrator as a main character)

3. ผู้แต่งให้ตัวละครตัวใดเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งเป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์เป็นผู้เล่าเรื่อง เรียกว่าเป็นการเล่าเรื่องจากทัศนคติของบุรุษที่ 3 (The third person narrator as a minor character) เพราะผู้อ่านรู้เรื่องราวของตัวละครเอกจากคำบอกเล่าของตัวละครอื่นอีกที

4. ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเรื่องของตัวละครต่าง ๆ โดยใช้สรรพนามเป็นบุรุษที่ 3 เหมือนกับวิธีที่ 1 แต่มีลักษณะแตกต่างกันตรงที่มีขอบเขตจำกัดมากกว่า เพราะผู้แต่งจะเล่าเฉพาะสิ่งที่ตนเห็นหรือได้ยินได้ฟังการสนทนาหรือการกระทำของตัวละครเท่านั้น แต่ผู้แต่งไม่สามารถทราบความคิดและความรู้สึกของตัวละครได้ กล่าวคือ ผู้เล่าเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ (The author as an observer)

กลวิธีในการเล่าเรื่องประกอบไปด้วยเทคนิควิธีหลายประการด้วยกัน เช่น กลวิธีในการแต่ง กลวิธีการเล่าเรื่อง กลวิธีการดำเนินเรื่อง กลวิธีการจบเรื่อง กลวิธีการสร้างตัวละครฯ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษานิทานพื้นบ้านและวิเคราะห์ตามหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

1. การตั้งชื่อเรื่อง
2. กลวิธีการเล่าเรื่อง: การนำเสนอเรื่อง
3. การดำเนินเรื่อง

ในการศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทย-ลาว ผู้วิจัยจะศึกษานิทานที่คล้ายคลึงกัน และนิทานคล้ายคลึงกันบางส่วน ดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 เปรียบเทียบนิทานเมืองไทยและเมืองลาวที่คล้ายคลึงกันและคล้ายคลึงกันบางส่วน

นิทานคล้ายคลึงกัน		นิทานคล้ายคลึงกันบางส่วน	
นิทานพื้นบ้านไทย	นิทานพื้นบ้านลาว	นิทานพื้นบ้านไทย	นิทานพื้นบ้านลาว
1. ใช้หัวก้นเมียง	1. เชียงเมียง	1. บักสามเลี้ยว	1. ไล่ขาติดกับตาบอด
2. พ่อเฒ่ากับลูกเขย	2. พ่อเฒ่ากับลูกเขย	2. เจ็ดคะโนน	2. เจ็ดหวดเจ็ดไห
เก็บใบตองกุง	(สำนวน 1)	3. ลูกสะใภ้เกลียด	3. - ลูกหลงทาง
3. หลวงพ่อชี้ไถไป	3. พระแก้วกับเถรน้อย	แม่ย่า	- ลูกสะใภ้เกลียดแม่ย่า
4. คนไม่มีวาสนา	4. คนไม่มีวาสนา	4. นางมโนราห์	4. ท้าวสีธม-มโนราห์
5. พ่อเฒ่ากับลูกเขย	5. พ่อเฒ่ากับลูกเขย	(ตอน นางมโนราห์หนี)	
	(สำนวน 2)	5. นางผมหอม	5. - นางผมหอม (สำนวน 1)
6. ท้าวกำพร้าว	6. กำพร้าวผีน้อย		- นางผมหอม (สำนวน 2)
7. นางสิบสอง	7. นางสิบสอง	6. นางนกกะจอก	6. นกกะจอก
		7. บักขี้หูดสามเปา	7. บักขี้หูด
		8. ท้าวกำพร้าว	8. บักกำพร้าว

จากตารางที่ 4.2 จะเห็นว่า มีนิทานพื้นบ้านไทย-ลาว คล้ายคลึงกัน 7 เรื่อง มีนิทานคล้ายคลึงกันบางส่วน 8 เรื่อง

1.1 กลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง

การศึกษาเปรียบเทียบการตั้งชื่อเรื่องนิทานพื้นบ้านไทย-ลาวที่ปรากฏ มีดังต่อไปนี้

1.1.1 นิทานพื้นบ้านไทย-ลาว ที่มีชื่อเรื่องคล้ายคลึงกัน ได้แก่

1. พ่อเฒ่ากับลูกเขย (สำนวน 2)
2. นางสิบสอง
3. ลูกสะใภ้เกลียดแม่ย่า (ลูกหลงทาง)
4. นางผมหอม

1.1.2 นิทานที่มีชื่อเรื่องคล้ายคลึงกันบางส่วน ได้แก่

นิทานพื้นบ้านไทย

1. พ่อเฒ่ากับลูกเขยเก็บใบตองกุง
2. หลวงพ่อชี้โกโป
3. ท้าวกำพำ
4. เจ็ดคะโนน
5. นางมโนราห์
(ตอน นางมโนราห์หนี)
6. นางนกกะจอก
7. บักขี้หูดสามเปา
8. ท้าวกำพำ
9. คนบ่มีวาสนา

นิทานพื้นบ้านลาว

1. พ่อเฒ่ากับลูกเขย (สำนวน 1)
2. พระผู้เฒ่ากับเถรน้อย
(หลวงพ่อชี้โกโปก)
3. กำพำผีน้อย
4. เจ็ดหุดเจ็ดไห
5. ท้าวสีน-มโนราห์
6. นกกะจอก
7. บักขี้หูด
8. บักกำพำ
9. คนไม่มีวาสนา

1.1.3 นิทานที่มีชื่อเรื่องต่างกัน ได้แก่

นิทานพื้นบ้านไทย

1. ไข่หัวกินเมียง
2. บักสามเสี้ยว

นิทานพื้นบ้านลาว

1. เหยิงเมียง
2. ไข่ขาดิดกับตาบอด

ผลการศึกษานิทานพื้นบ้านไทย จำนวน 15 เรื่อง นิทานพื้นบ้านลาว จำนวน 15 เรื่อง พบว่า มีชื่อเรื่องคล้ายคลึงกัน 4 เรื่อง นิทานที่มีชื่อเรื่องคล้ายคลึงกันบางส่วน จำนวน 9 เรื่อง นิทานที่มีชื่อเรื่องต่างกัน จำนวน 2 เรื่อง

จากการศึกษาชื่อเรื่องที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย-ลาว คือ ตั้งชื่อเรื่องตามตัวละครเอก ตั้งชื่อเรื่องตามสถานที่สำคัญ ตั้งชื่อตามแนวคิดสำคัญของเรื่อง หรือตั้งชื่อเรื่องเพื่อสร้างความขัดแย้งในใจผู้อ่าน ดังนี้

1.1.1 นิทานตั้งชื่อเรื่องตามตัวละครเอก ได้แก่

ก. นิทานพื้นบ้านไทย ได้แก่ หลวงพ่อชีโกโป พ่อเฒ่ากับลูกเขย ท้าวกำพร้าว นางสิบสอง บักสามเสี้ยว เจ็ดคะโนน นางมโนราห์ (ตอน นางมโนราห์หนี) นางผมหอม นางนกระจอก บักขี้หูดสามเปา ท้าวกำพร้าว

ข. นิทานพื้นบ้านลาว ได้แก่ เชียงเมียง พระผู้เฒ่ากับเถรน้อย (หลวงพ่อชีโกโป) พ่อเฒ่ากับลูกเขย (สำนวน 1) พ่อเฒ่ากับลูกเขย (สำนวน 2) กำพร้าวผีน้อย นางสิบสอง ไข่ชาติดกับตาบอด เจ็ดหวดเจ็ดไห ท้าวสีน-มโนราห์ นางผมหอม (สำนวน 1) นางผมหอม (สำนวน 2) นกกระจอก บักขี้หูด บักกำพร้าว

1.1.2 นิทานตั้งชื่อเรื่องตามสถานที่สำคัญ

ก. นิทานพื้นบ้านไทย ไม่ปรากฏนิทาน

ข. นิทานพื้นบ้านลาว ไม่ปรากฏนิทาน

1.1.3 นิทานตั้งชื่อตามแนวคิดสำคัญของเรื่อง

ก. นิทานพื้นบ้านไทย ได้แก่ ใช้หัวกินเมียง พ่อเฒ่ากับลูกเขยเก็บใบตองกุง คนบ่มีวาสนาลูกสะไภ้เกลียดแม่ย่า

ข. นิทานพื้นบ้านลาว ได้แก่ คนไม่มีวาสนา ลูกสะไภ้เกลียดแม่ย่า (ลูกหลงทาง)

1.1.4 นิทานตั้งชื่อเรื่องเพื่อสร้างความขัดแย้งในใจผู้อ่าน

ก. นิทานพื้นบ้านไทย ไม่ปรากฏนิทาน

ข. นิทานพื้นบ้านลาว ไม่ปรากฏนิทาน

จากการศึกษาเปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านไทย-ลาว พบว่า 1) นิทานตั้งชื่อเรื่องตามตัวละครเอก นิทานเมืองไทย มีจำนวน 11 เรื่อง นิทานเมืองลาว จำนวน 15 เรื่อง 2) การตั้งชื่อเรื่องตามสถานที่สำคัญ ไม่ปรากฏในนิทาน เมืองไทย-ลาว 3) การตั้งชื่อตามแนวคิดสำคัญของเรื่อง พบว่า นิทานเมืองไทย จำนวน 4 เรื่อง นิทานเมืองลาว จำนวน 2 เรื่อง 4) การตั้งชื่อเรื่องเพื่อสร้างความขัดแย้งในใจผู้อ่าน ไม่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย-ลาว

1.2 กลวิธีการเล่าเรื่อง: การนำเสนอเรื่อง

จากการสัมภาษณ์นิทานพื้นบ้าน ประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยจะสรุปกลวิธีในการเล่านิทานของทั้งสองประเทศในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเรื่องตัวละคร โดยใช้สรรพนามเรียกตัวละครเป็นบุรุษที่ 3 เป็นการเล่า ผู้แต่งสมมติว่าตนรู้แจ้งทุกประการ
2. ผู้แต่งรู้แจ้งทุกประการ กล่าวคือ ผู้แต่งไม่แสดงว่าใครเป็นผู้เล่า ผู้แต่งเป็นผู้รู้ทุกอย่างและนำมาบรรยายได้อย่างถ่องแท้
3. ผู้แต่งให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้เล่าเรื่อง เรียกว่า เป็นการเล่าเรื่องจากทัศนะของบุรุษที่ 3 (Third person narrator)

นอกจากนี้ ชาร์ลแมน (Chatman, 1993: 135-139) กล่าวว่า วิธีการที่จะถ่ายทอดคำพูด ความคิดของตัวละครมีหลายแบบ สิ่งที่น่าสนใจเป็นสิ่งที่สำคัญที่ทำให้รู้จักตัวละครมากขึ้น ดังนี้

1. ผู้เล่าเรื่องสรุปความคำพูดหรือความคิดของตัวละคร
2. ผู้เล่ายกตัวอย่างคำพูดของตัวละคร

จากข้อความข้างต้น ผู้วิจัยจะใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านของประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวต่อไป

ลักษณะร่วมที่ปรากฏในนิทานเมืองไทย-ลาว มีดังนี้

1.2.1 ผู้เล่าเรื่องสรุปความคำพูดหรือความคิดของตัวละคร

นิทานพื้นบ้านประเทศไทย ได้แก่ เรื่องพ่อเฒ่ากับลูกเขยเก็บใบตองกุ้ง คนบ่มีวาสนา เรื่องพ่อเฒ่ากับลูกเขย (ตอน หาบใบตองตึง) ท้าวกำพร้าว นางซิบส้อง ลูกสะใภ้ซังแม่ย่านางมโนห์รา (ตอน นางมโนห์ราหนี) นางผมหมอม บักชีหูดสามเปา

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่ เรื่อง เชียงเมี่ยงกับนางแม่ม่าย พ่อเฒ่ากับลูกเขย คนไม่มีวาสนา กำพร้าวผีน้อย นางสิบสอง อ้ายชาติดีกับตาบอด ลูกสะใภ้เกลียดแม่ย่า ท้าวสีธน-มโนราห์ นกกระจอก บักชีหูด บักกำพร้าว

1.2.2 ผู้เล่ายกตัวอย่างคำพูดของตัวละคร

นิทานพื้นบ้านประเทศไทย ดังนี้

1. เรื่อง หลวงพ่อชี้ไก่โป

ดังตัวอย่าง

“อู้แซบ ๆ อู้ หวานดี แซบ...” หลวงพ่อเห็นเณรน้อยกินเป็นตาแซบ กะเลยถามว่า “มันแซบ อีหลีติน้อย มันบ่เหม็นดิ” “แซบอีหลีครับหลวงพ่อ ลองชิมเบิ่งครับ” หลวงพ่อกะเลยเอามือด้วย มาลองชิมเบิ่ง “อ้อ หวาน หอม แซบดี... อืม ชี้ไก่ มันกะแซบปานนี้ ตัวหนิแมะ คันอู้จั่งซี้ปล่อยให้ไก่ มาซี้ใส่กุฎีแต่โดนแล้ว...มื่อลุน บ่ต้องไล่มันเด้อน้อย ปล่อยให้มันมาซี้ใส่หลาย ๆ โลดเด้อ” เณรน้อย กะห่วยามอยู่ในใจ นั้นแหละ

(กิมไล อู้สูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551)

2. นิทานเรื่องбакสามเลี้ยว

ดังตัวอย่าง

มีбакตาบอด บักขาติด บักหูหนวก ไปพ้อกันอยู่กระท่อมกลางป่า บมีหยังกันกะเลยไปลักไก่พ้อใหญ่สี่ ให้บักหูหนวกไปลัก บักขาติดเบิ่งต้นทาง ตอนไปนี้บักขาติดคี่เกียбакตาบอดไปแล้วกะเคยบอกทาง ว่าจิจิไปทางใต้ ทางซ้ายทางขวา เพื่ोजิไปลักไก่พ้อใหญ่สี่ บักขาติดกะแอบมอง

...ได้นั้นหนาไก่แม่ลายนั้นหนา” ส่องดั่งขึ้นจนพ้อใหญ่สี่ได้ยิน พ้อใหญ่สี่ตื่นขึ้นมาว่า “ผู้ใดมาลักไก่แม่ลายแม่ลายอยู่” พ้อพ้อใหญ่สี่มากะพากันแล่น พากันตำต้นбакกอก น่วยбакกอกกะโขกหัว “ผู้ใดมาбакกอกбакกอกอยู่” กะเลยแล่นคุมกัน แล่นไปตกน้ำซี้สีก แล่นไปเลื่อย ๆ จนพ้อต้นไม้เขาเมื่อย พ้อใหญ่สี่กะเขาตาม แล้วกะพากันขึ้นไปถึงต้นไม้กะเห็นโตงู ว่าแต่หัวแล่นใหญ่อยู่ในยัง บักขาติดบอกбакตาบอด “พูนนะอ้าย เห็นแล้วขึ้นไปขึ้นไป” “อิหยังละ” “หัวแล่นใหญ่ไปเอามาหมกไป”...

(อุทัย ซอสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551)

3. นิทานพื้นบ้านเรื่องเจ็ดคะโนน

ดังตัวอย่าง

...ต่อมาбакเจ็ดคะโนนกะเลยไปวัดหม่องนึ่งแต่มันเป็นวัดฮ้าง กะเลยเห็นกล่องอยู่กล่องนึ่ง กะเลยไปเอามาสะพาย กะเลยไปถึงหม่องอยู่ของยักษ์ กะเลยเข้าไปในนั้น กะเลยปิดประตู ที่นี่ยักษ์กะเลยออกมา ยักษ์มันกะเลยบอกว่า “มึงเป็นไผ่มึงคือเข้ามาอยู่ในนี้ได้” ที่นี่ยักษ์มันกะเลยจิกินбакเจ็ดคะโนน...”

(เจริญ หินแดง, สัมภาษณ์: 2551)

4. นิทานเรื่อง นางนกระจอก

ดังตัวอย่าง

...พระฤๅษีก็เลยได้ยิน “โอ้โฮ! ฉันเป็นตัวบาปตัวเวรหรือนี่เป็นตัวบาปร้ายหรือที่ว่าอย่างนั้น...ก็เลยรู้ว่านี่ก็อยู่เฉย ๆ อย่างนี้ก็จะหนีจะเอาผิดเอาอะไรมาโกนหนวดโกนเคราออกให้ใหม่ล่ะ...” พระฤๅษีเฒ่าถ้ามันว่ากูเป็นตัวบาปร้ายเฒ่าก็เลยเฒ่าไปก็เลยไปเอาลูกไปทำทรงอยู่ป่าไม่นานแหละ อ้อ...ที่นี้พระฤๅษีก็เลยลี้กที่นี้ ลี้กแล้วก็เลย ไปหาเกี่ยวสวามันแหละที่นี้เขาก็ว่า “โอ... เรานี้มัน...อยู่กลางทุ่งมีแต่กิ่งไม้มีก้าน หนโตอยู่แต่ลำต้นนะเนี่ยจะเดินดุ่มไปหาสาวคนใหม่ ดูก่อนนะ ว่าอย่างนั้น...”

(นางพัน ทองตะคุ, สัมภาษณ์: 2551)

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ดังนี้

1. นิทานเรื่อง พระผู้เฒ่ากับเถรน้อย (หลวงพ่อดี)

ดังตัวอย่าง

...แบบนี้มือหนึ่งจวนจะเห็ดอุบโลกนี่ได้ เอนามอ้อยไปย้าย ย้าย ๆ ใส่ หลวงพ่อดีเห็นเกาะเลยเถรน้อย เข้าใจว่าเป็นขี้ไก่ เกาะให้เถรน้อยกิน บัดนี้จวนจะเกาะกิน แล้วหลวงพ่อดีเห็น “อ้าว! มึงทำอียัง กินขี้ไก่ชันตั่วะ” มือหลังไก่ใส่อาหารมอหี หลวงพ่อดีเกาะเลยไปด้อยแต่ที่นี้ กินแล้วมันเกาะใหม่หวานแต่ที่นี้

2. นิทานเรื่องนางผมหอม

ดังตัวอย่าง

...บาดนี้พอกก็พัตตาย ตายแล้วกะเอาคือพอวาหั้นละ มาเห็ดแล้วกะพาถูกพาผัว ผัวนั้นกะพามาบ้าน มาเมียงผัวเนี่ย ล่องเฮียม้า ล่องเฮียมานางยักษณ์นั้นพัตมาเห็นบาดเนี่ย

เอ็นแล้วกลับเอ็ดเป็นดอกไม้แดงไหลมา แสงแค้นเหยยหัน ลูกเอ็นลูกพัดให้เอา ผู้พอนั้น
 พัดคืนขึ้นให้ลูก คินขึ้นโอดจับขึ้นเหยยนั้นกะกลับเอ็ดเป็นอินางผมหอมจะอยู่อินางผมหอม
 นั้นลงน้ำ ผู้อินางผมหอมนั้นลงน้ำแล้วลูกมันกะให้น้ำ อีแม่ช้อย อีแม่ช้อยอีพออีแม่ช้อย
 เอาขึ้นมาให้ช้อยแน่ เอ้าแม่โตกะนั่งอยู่เหยยหันเดี บ่แมนแม่ช้อยตกน้ำ มันบอกระ มันบ่ฟัง
 แล้วกะล่องมา มาฮอดบ้านฮอดเมียง ลูกมันกะเอามาไว้บ้านมันกะกลับคืนไป แม่กะลอย
 เข้าฝั่งไปอยู่กบักเดื่อ แล้วมือนั้นกะเอาน้องไปกินตู้แม่ชื้อมื่อ ลูกนะ บาดนี้พอพัดถามว่า
 “อ้ายโตเอาน้องไปหยัง เอาไปกินตู้แม่ แม่อยู่ใส แม่อยู่บ่อนหันบ่อนี่ คั้นพออยากเอ็นให้
 ไปนำลูกนี้ เออคั้นพอไปแล้วสูงจะเอ็ดจะได้ ให้โตเอาผมนั้นมากัดต้นไม้ไว้เดื่อพออีไป ไป”
 ไปนำลูกแล้วกะลูกนั้นพันถามว่า “แม่ลูกอีหาหาให้” อันตัวแม่นะลูกนะ เอาผมเกี่ยวต้นไม้ไว้คอยไปหา ย่านแม่หนี เอาผมเกี่ยวต้นไม้ไว้แล้วเอ็นหาพอ พอจะไป...

(นางบัวผัน โสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผู้เล่านิทานพื้นบ้านไทย-ลาว ได้กล่าวถึงคำพูด
 หรือแนวความคิดของตัวละคร โดยการอธิบายยกตัวอย่าง ใช้คำบอกเล่าของตัวละครในนิทาน
 เพื่อให้เรื่องดำเนินไปด้วยความสนุกสนาน ตื่นเต้น เราให้เกิดความน่าสนใจยิ่งขึ้น

1.3 กลวิธีในการดำเนินเรื่อง

เป็นส่วนที่สำคัญที่มีส่วนดึงดูดใจ ให้ผู้ฟังติดตามเนื้อเรื่องน่าสนใจ ชวนติดตาม
 ผู้วิจัยจะศึกษาการโครงเรื่อง ซึ่งเป็นกลวิธีในการดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นไปจนถึงจบเรื่อง โดยนำ
 กรอบในการวิเคราะห์ของ สายทิพย์ นุกูลกิจ (2543: 121-132) ดังนี้

1. การเปิดเรื่อง (The opening)
2. การผูกปม (Complication) คือ การสร้างข้อขัดแย้ง
3. กลวิธีการเรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง
4. กลวิธีการสร้างความสนใจใคร่รู้เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นต่อไปในเรื่อง
5. กลวิธีใช้เหตุบังเอิญและเหตุเหลือเชื่อ
6. กลวิธีการสร้างเหนือวิสัย
7. กลวิธีการจบเรื่อง

ลักษณะร่วมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย-ลาว

1.3.1 การเปิดเรื่อง

การอธิบายสถานการณ์ในการเปิดเรื่อง จากนิทานพื้นบ้านไทย-ลาว ผู้เล่ามีวิธีการเปิดเรื่อง 4 ลักษณะ คือ การเปิดเรื่องโดยการแนะนำชื่อตัวละคร การเปิดเรื่องโดยการพรรณนาถึงฐานะความเป็นอยู่ของตัวละคร การเปิดเรื่องโดยการกล่าวถึงลักษณะ บุคลิกภาพของตัวละคร การเปิดเรื่องโดยการกล่าวถึงเหตุการณ์ การแสดงขอตัวละคร ดังนี้

ก. การเปิดเรื่องโดยการแนะนำชื่อตัวละคร

นิทานที่ปรากฏ จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย มีจำนวน 2 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่องนางชิบส้อง ขึ้นต้นเรื่องว่า นางชิบส้องนิกะมีลูกนำกันชิบส้องคน
2. นิทานเรื่อง เจ็ดคะโนน ขึ้นต้นเรื่องว่า บักเจ็ดคะโนนกะเกิดมา พ่อกับแม่กะต้องป้อนเข้ามือละเจ็ดคำ

นิทานที่ปรากฏในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีจำนวน 2 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง ทำวสีน-มโนราห์ ขึ้นต้นเรื่องว่า นางมโนราห์นั้นเกิดอยู่ภูเงินหลวงพระบางนั้น เมืองภูเงินหลวงพระบาง
2. นิทานเรื่อง นกกระจอก ขึ้นต้นเรื่องว่า “จันทกรกับทำววิจิต มีลูกสองคนแล้วไปชอนอยู่หนองพระฤาษีชอนอยู่กับครูปา...”

ข. การเปิดเรื่องโดยการพรรณนาถึงฐานะความเป็นอยู่ของตัวละคร

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏ จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย มีจำนวน 3 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่องคนบ่มีวาสนา ขึ้นต้นเรื่องว่า ผัวเมียคูหนึ่งแต่งงานกัน แต่งงานกันแล้วกะบ่มีชีอยู่กิน
2. นิทานเรื่อง ท้าวกำพร้าว ขึ้นต้นเรื่องว่า ท้าวกำพร้าวเป็นคนยากจน เขากะได้ขำยามเช้ายามแลงกะขอเช่าขอน้ำเข้ากิน
3. นิทานเรื่อง นางผมหอม ขึ้นต้นเรื่องว่า เป็นแม่มาຍกะไปโง่ง หิวน้ำแม่มาຍนั้น หิวน้ำแล้วกะไปกิน น้ำฮอยข้าง

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีจำนวน 3 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง คนไม่มีวาสนา ขึ้นต้นเรื่องว่า สองผัวเมียแล้วทุกข์ยาก บ่มีหยังจักสิ่งวาขึ้น
2. นิทานเรื่อง กำพร้าวผีน้อย ขึ้นต้นเรื่องว่า กำพร้าวผีน้อย เกิดมาแล้ว พอแม่มันตายเบ็ด แล้วกะเจ้ากะเ็นมันวักกำพร้าว
3. นิทานเรื่อง ลูกหลงทาง ขึ้นต้นเรื่องว่า มีครอบครัวหนึ่งมีน้ำกันดำรง ชีวิตญูงำกันสองแมลูก แม่หันนะเลียงลูกมาตามลำพังผู้เดียว

ค. การเปิดเรื่องโดยการกล่าวถึงลักษณะ บุคลิกภาพของตัวละคร

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏ จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย มีจำนวน 2 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง บักสามเสี้ยว ขึ้นต้นเรื่องว่า มีบักตาบอด บักขาติด บักหูหนวก

2. นิทานเรื่อง บักซี้หูตสามเปา ขึ้นต้นเรื่องว่า แต่ก่อนคนที่เป็นซี้หูตสามเปา คนบ่ให้อยู่ในหมู่บ้าน เขาซี้ไล่ให้ไปอยู่นอกหมู่บ้าน

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีจำนวน 3 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง อ้ายชาติดีกับตาบอด ขึ้นต้นเรื่องว่า อ้ายชาติดีกับตาบอดสองเซียว ไปขึ้นต้นไม้ให้อ้ายตาบอดขึ้นไปพอรังนกได้

2. นิทานเรื่อง ลูกสะไภ่เกลียดแม่ย่า ขึ้นต้นเรื่องว่า แม่ย่ามันตาบอดแล้วบาดนี้เอาลูกไภ่ไปยุ่นำ บาดนี้ลูกไภ่มันซังแม่ย่า

3. นิทานเรื่อง บักซี้หูต ขึ้นต้นเรื่องว่า คนเฮานี้เนะเปนซี้หูตสามมาน เปนตุ่มเปนต่อเปนอะไรนะ

ง. การเปิดเรื่องโดยการกล่าวถึงพฤติกรรม การแสดงของตัวละคร

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในประเทศไทย มีจำนวน 7 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง ไซหัวกินเหมียง ขึ้นต้นเรื่องว่า มีมือหนึ่งบักเซียงเหมียง ยางไปเล่นแถวลำธาร กะเลยเห็นพ่อค้าหาบเหมียงมาขาย

2. นิทานเรื่อง พ่อเฒ่ากับลูกเขยเก็บไข่ตองกุ้ง ขึ้นต้นเรื่องว่า มือหนึ่ง
นา พ่อเฒ่ากับลูกเขยไปเก็บไข่ตองกุ้ง

3. นิทานเรื่อง หลวงพ่อกินขี้ไก่โป ขึ้นต้นเรื่องว่ามือหนึ่ง ตอนเช้า
ก่อนหลวงพ่อสื่อออกไปบิณฑบาต

4. นิทานเรื่อง พ่อเฒ่ากับลูกเขย ตอน หาบใบตองตึง ขึ้นต้นเรื่องว่า
พ่อเฒ่าหวังจะให้ลูกเขยหาบ กะมาเช่าไว้ฝังเขาอาบนํ้า

5. นิทานเรื่อง ลูกสะใภ้ซังแม่ย่า ขึ้นต้นเรื่องว่า ลูกสะใภ้มันซังย่า
ก็เลยเอาปลิงมาบั้งให้กินทุกวันเพราะมันเกลียดย่ามาก

6. นิทานเรื่องนางมโนห์รา ตอน นางมโนห์ราหนี ขึ้นต้นเรื่องว่า
นั่นแหละอยากหนีน้ำจิ้งจก เถิงคิดนำตัวทั้งอยากหนีน้ำ ความหมายมัน

7. นิทานเรื่อง นางนกระจอก ขึ้นต้นเรื่องว่าบาดหนี ตัวกะเลยไปหา
เอาเกสร หาเอาเมล็ดแมง หาเอาอันนั้น มาบ่อนลูก

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในสารานุกรมรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มี
จำนวน 6 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง เหยิงเหมียงกับนางแม่ม่าย ขึ้นต้นเรื่องว่า แดกอนนี่หนา
มีอินางแม่ม่ายผู้หนึ่ง เหยิดเหมียงไปขาย

2. นิทานเรื่อง พ่อเฒ่ากับลูกเขย ขึ้นต้นเรื่องว่า พ่อเฒ่ากะลูกเขยไป
หาบใบตองตึงไปตั้งไว้ฮิมทำนํ้า

3. นิทานเรื่อง พระผู้เฒ่ากับเถรน้อย: หลวงพ่อขี้ไก่โปก ขึ้นต้นเรื่อง
ว่าแบบนี้มือหนึ่งจ้วนอยเหยิดอุปโลกนนี้ได้ เอนานมอ้อยไปย่าย ย้าน ๆ ไล่

4. นิทานเรื่อง นางสิบสอง ขึ้นต้นเรื่องว่า มีลูกสิบสองคน แต่ก่อนนะ มันอึดมันอยากนะ พ่อแม่เลยไปโหมดก่อนจะเป็นช่างเป็นลิงนะ

5. นิทานเรื่อง นางผมหม่อม ขึ้นต้นเรื่องว่า แล้วนางนั้นมันพัดชุกนาง ผมหม่อมนั้นลงน้ำ แล้วบาดนี้ลูกเห็นวาเม้นั่นตกน้ำไปนะเนาะ

6. นิทานเรื่อง บักกำพร้าว ขึ้นต้นเรื่องว่า เด็กกำพร้าวแล้วมันได้เมียผู้งาม ชายเด็กกำพร้านะ

1.3.2 การผูกปม

การผูกปม (Complication) คือ การสร้างข้อขัดแย้ง ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวละคร และตัวละครจะต้องหาทางคลี่คลายปัญหาให้ได้ในตอนจบ สายทิพย์ นุกูลกิจ (2543: 127-128) ได้จำแนกกลวิธีการสร้างความขัดแย้งในการดำเนินเรื่องออกได้ดังนี้

1. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ (man against man)
2. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ (man against nature)
3. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม (man against society)
4. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ (man against supernature)
5. ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในใจของตัวละครเอง (man against himself)

ในการศึกษาวิเคราะห์ประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยได้วางกรอบการวิจัยไว้ 5 ประเด็น โดยพิจารณาตามลำดับดังนี้

ก. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

เป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครด้วยตนเอง โดยมีสาเหตุมาจากวัย ความคิด อุดมการณ์ ความเชื่อด้าน ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างกัน เป็นต้น

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในประเทศไทย มีจำนวน 13 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง ใช้หัวกินเมีย ก้าวถึงเชียงเมี่ยงอยากกินเมียจึงคิด อุบายกินเมียกับพ่อค้า พ่อค้าแพ้คำท้าทายเมียให้เชียงเมี่ยงกิน
2. นิทานเรื่อง พ่อเฒ่ากับลูกเขยเก็บใบตองกุ้ง ก้าวถึงลูกเขยไปซ่อนตัวอยู่ในกระเชอ ให้พ่อตาหาบ พ่อตาจึงคิดแก้เผ็ดลูกเขย โดยการนั่งในกระเชอที่มีใบตอง ลูกเขยคิดอุบายหลอกว่าข้างมา จึงทำให้พ่อตาตกน้ำ
3. นิทานเรื่อง หลวงพ่อชี้ไก่อัปโป ก้าวถึงเถรน้อยเอาน้ำอ้อยไปหยดไว้ในศาลาแล้วกินให้หลวงพ่อดู วันต่อมาหลวงพ่อบอกให้เถรน้อยไม่ต้องไล่ไก่ เมื่อไก่อมาชี้ไว้ในศาลา หลวงพ่อจึงกินชี้ไก่
4. นิทานเรื่อง คนบมีวาสนา ก้าวถึงสามภรรยาคนหนึ่งฐานะยากจน จึงตกลงแยกทางกัน
5. นิทานเรื่อง พ่อเฒ่ากับลูกเขย ตอนหาบใบตองตึง ก้าวถึงพ่อเฒ่าหาบใบตองตึงไม่รู้ว่าลูกเขยซ่อนอยู่ในหาบ พ่อตาจึงคิดแก้แค้น แต่ลูกเขยรู้ทันจึงวางหาบไว้ใกล้บ่อน้ำ แล้วตะโกนว่า ช้าง ๆ ทำให้พ่อตาตกลงไปในน้ำ
6. นิทานเรื่อง ท้าวกำพริ้ว ก้าวถึงเจ้าเมืองเมื่อมาพบภรรยาของท้าวกำพริ้วก็เกิดหลงรัก จึงอยากได้เมียของท้าวกำพริ้ว
7. นิทานเรื่อง นางสิบสอง ก้าวถึงเศรษฐีมีบุตรสิบสองคน เลี้ยงไม่ไหว จึงนำไปปล่อยป่า

8. นิทานเรื่อง บักสามเสี้ยว (สามเกลอ) กล่าวถึงคนหูหนวก คนขาติคนหูหนวก ไปขโมยไก่พ่อใหญ่สี่

9. นิทานเรื่อง เจ็ดคะโนน กล่าวถึงเจ็ดคะโนน เกิดมาพ่อแม่ต้องหุงข้าววันละเจ็ดหม้อ เลี้ยงดูบุตร จึงคิดวางอุบายหลอกให้เจ็ดคะโนนตาย

10. นิทานเรื่อง ลูกสะใภ้เกลียดแม่ย่า กล่าวถึงลูกสะใภ้เกลียดแม่ย่า จึงเอาปลิงมาปิ้งให้กิน

11. นิทานเรื่อง นางมโนราห์ กล่าวถึงนางมโนราห์วางอุบายร้ายร้ายอย่างสวยงามให้แม่ย่าดู แล้วจึงขอปีก แล้วบินหนีแม่ย่าไป

12. นิทานเรื่อง นางนกกกระจอก กล่าวถึงนางนกกกระจอกเมื่อกลับชาติมาเกิดเป็นลูกของพระยา ชื่อว่านางจันทรีจระก็ไม่พูดกับชายใด พ่อจึงประกาศว่าหากใครทำให้นางพูดด้วยได้จะยกนางจันทรีจระให้เป็นภรรยา

13. นิทานเรื่อง บักขี้หูดสามเปา กล่าวถึงชาวบ้านไล่บักขี้หูดไปอยู่นอกหมู่บ้าน ไปปลุกมะเขือ พริกและผักต่าง ๆ ลูกสาวเจ้าเมืองได้กินมะเขือจึงตั้งครรภ์ และคลอดเป็นบุตรชาย เมื่อเสียงทนายหาพ่อทาร์กน้อยคลานไปหาบักขี้หูดสามเปา เมื่อบักขี้หูดได้เป็นเชยของเจ้าเมือง เจ้าเมืองก็ไม่พอใจจึงขับไล่บุตรสาวกับบักขี้หูดสามเปาไปอยู่ในป่า

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในสารานุกรมรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีจำนวน 12 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง เชียงเมียงกับแม่หม้าย กล่าวถึงความขัดแย้งของเชียงเมียงกับแม่หม้าย เชียงเมียงหลอกกินเมียงฟรี ทำให้นางโกรธแค้นมาก เมื่อเชียงเมียงตาย จึงปลงสวระกระดูกของเชียงเมียง

2. นิทานเรื่อง พ่อเฒ่ากับลูกเขย กล่าวถึง ลูกเขยเป็นคนฉลาดแกมโกง คิดอุบายไปอุจจาระ แล้วแอบไปอยู่ในหาบใบตอง พ่อตาก็หาบไปตั้งไว้ริมน้ำโดยไม่รู้ว่าลูกเขยอยู่

ในใบตอง เหตุการณ์ต่อมา ในขณะที่รับประทานอาหาร พ่อตากับลูกเขยแย่งกันชดน้ำแกง และมี
ช้อนเพียงคันเดียว

3. นิทานเรื่อง พระผู้เฒ่ากับเถรน้อย: หลวงพ่อชี้ไก่ไป กล่าวถึงเถร
น้อยนำน้ำอ้อยไปทำเป็นชี้ไก่ไว้บนอารามแล้วกินให้หลวงพ่อดู วันต่อมาเถรหลอกให้หลวงพ่อกิน
ชี้ไก่จริง ๆ

4. นิทานเรื่อง คนไม่มีวาสนา กล่าวถึงสองสามีภรรยาที่มีฐานะยากจน
จึงแยกทางกัน

5. นิทานเรื่อง นางสิบสอง กล่าวถึงพ่อแม่มีลูกสิบสองคน เลี้ยงไม่ไหว
จึงนำลูกไปปล่อยในป่า เมื่อกลับไปหาลูกก็ไม่เจอลูกอีกเลย

6. นิทานเรื่อง ลูกหลงทาง กล่าวถึงลูกสะใภ้เกลียดแม่ย่าบึ้งปลิงให้แม่
ย่ากิน และเอาค้อนตีแม่ย่าสลบ

7. นิทานเรื่อง ลูกสะใภ้เกลียดแม่ย่า กล่าวถึงลูกสะใภ้แกล้งปลิงให้แม่
ย่ากิน เมื่อแม่ย่าตายก็ห้ามไปทิ้งไว้ในป่าช้า

8. นิทานเรื่อง ท้าวสีธน-มโนราห์ กล่าวถึงนายพรานใช้บ่วงมาคล้องเอา
นางมโนราห์ไปถวายท้าวสีธน เมื่อนางมโนราห์มาอาศัยอยู่กับพ่อแม่ของท้าวสีธนก็ไม่พอใจ คิดจะ
ฆ่านางมโนราห์จึงวางอุบายแล้วหนีไป

9. นิทานเรื่อง นางผมหอม (สำนวน 1) กล่าวถึงนางกุศราเป็นลูกเจ้าเมือง
กินน้ำในรอยเท้าช้าง ทำให้มีลูก พ่อจึงไม่พอใจ

10. นิทานเรื่อง นางผมหอม (สำนวน 1) กล่าวถึงนางผมหอมได้ช้อน
สามีไว้บนดอย เมื่อพ่อเรียกนางก็ไม่ยอมลงมาพบพ่อ

11. นิทานเรื่อง นกกระจอก กล่าวถึงนางจันทราจรไม่พูดกับชายใด พ่อแม่จึงได้ตีข้อร้องปาวใครสามารถทำให้นางพูดได้ จะยกบุตรสาวของตนให้เป็นภรรยา

12. นิทานเรื่อง ชายกำพร้า กล่าวถึงชายกำพร้าได้ภรรยาเป็นลูกเจ้าเมือง คนจึงอิจฉา นำไก่ทำพนัน

ข. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ (man against nature)

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในประเทศไทย มีจำนวน 2 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง ท้าวกำพร้า กล่าวถึงท้าวผีน้อยมาติดบ่วงของชายกำพร้าที่ดักไว้ จึงร้องขอชีวิต และได้ให้ขนอวัยวะเพศไว้สำหรับจับสิ่งที่มาขโมยของได้ ช้างลงมากินพืชที่ท้าวกำพร้าได้ปลูกลงไว้ก็ร้องขอชีวิต ช้างจึงถอดงาช้างขายให้

2. นิทานเรื่อง นางผมหอม กล่าวถึงแม่หม้ายไปกินน้ำในรอยเท้าช้าง กินไม่อิ่มจึงไปกินน้ำในรอยเท้าวัวอีก หลังจากนั้นนางจึงตั้งครรภ์ มีลูกสาวสองคน ชื่อนางผมหอม กับนางอัปสร พญาช้างจึงเสี่ยงทายอธิษฐานว่าถ้าใครขึ้นหลังได้เป็นลูกของตน นางผมหอมสามารถขึ้นได้ แต่นางอัปสรได้ร่วงตกลงมาสู่พื้น พญาช้างจึงจับกิน

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีจำนวน 4 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง กำพร้าผีน้อย กล่าวถึงวงช้างไปติดแหของชายกำพร้า ทำอย่างไรก็เอาออกไม่ได้ ช้างจึงอ่อนน้อมขอชีวิตไว้

2. นิทานเรื่อง ขาติดกับตาบอด กล่าวถึงวันหนึ่งทั้งสองได้ไปปีนต้นไม้ไปเอารังนก จึงถูกงูกัด

3. นิทานเรื่อง นางผมหมอม (สำนวน 2) กล่าวถึงพญาช้างได้เสียทายว่า ระหว่างนางผมหมอมกับนางลุน ใครเป็นลูกของตน โดยการให้ไต่งา แต่นางลุนไต่งาช้างไม่ได้ พญาช้างจึงจับนางลุนกิน นางผมหมอมได้แต่ร้องไห้

4. นิทานเรื่อง บักขี้หูด กล่าวถึงขี้หูดสามมานจะฆ่าลิง ลิงจึงร้องขอชีวิตแล้วยกข้อวิเศษให้เป็นสิ่งตอบแทน

ค. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม (man against society)

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในประเทศไทย มีจำนวน 2 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง บักขี้หูดสามเปา กล่าวถึงชาวบ้านไล่บักขี้หูดไปอยู่นอกหมู่บ้าน

2. นิทานเรื่อง กำพรว้า กล่าวถึงชาวบ้านไม่พอใจ จึงขับไล่ให้ไปอยู่ในป่า

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีจำนวน 3 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง กำพรว้าผีน้อย กล่าวถึงชาวบ้านไม่พอใจ ที่กำพรว้าผีน้อยเป็นขอราน จึงให้มัดและจอบที่เป็นสนิม แล้วไล่ให้ไปอยู่ในป่า

2. นิทานเรื่อง นางผมหมอม (สำนวน 1) นางกุศราเป็นลูกเจ้าเมืองกินน้ำในรอยเท้าช้าง ทำให้มีลูก เมื่อลูกโตขึ้นจึงถูกล้อเลียนว่าไม่มีพ่อ

3. นิทานเรื่อง บักขี้หูด กล่าวถึงขี้หูดสามมานเป็นคนเกียจคร้านจึงถูกขับไล่ให้ไปอยู่ในป่า

ง. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ (man against supernature)

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในประเทศไทย มีจำนวน 2 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง นางสิบสอง กล่าวถึงนางยักษ์นำนางทั้งสิบสองคนมาเลี้ยงไว้ เมื่อทราบความจริงว่าแม่เป็นยักษ์ก็เกิดความหวาดกลัว นางยักษ์ได้แปลงตัวเป็นหญิงงาม แล้วได้เจาะดวงตานางสิบสอง ส่วนนางภาน้องสาวคนเล็กนั้นเหลือดวงตาไว้ข้างเดียว

2. นิทานเรื่อง บักขี้หูดสามเปา กล่าวถึงบักขี้หูดไปตัดไม้ ไม่สามารถตัดให้ล้มได้ จึงขอมาเทวดา แล้วจึงตัดไม้ต่อทำให้บ่วงถุกคอ บักขี้หูดเสียชีวิตทันที

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีจำนวน 2 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง กำพรว้าฝีน้อย กล่าวถึงกำพรว้าไปดักไข่ในนา ฝีกี่มาขโมยกินปลาหมด

2. นิทานเรื่อง นางผมหอม (สำนวน 2) กล่าวถึงเทวดาบันดาลให้นางสีดาหลงป่า นางสีดาดื่มน้ำในรอยเท้าช้าง และดื่มน้ำในรอยเท้าวัวตัวผู้อีก ทำให้นางตั้งครรรภ์ คลอดลูกพร้อมกัน 2 คน

จ. ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในใจของตัวละครเอง (man against himself)

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านในพื้นที่ที่ศึกษาพบว่า ไม่ปรากฏนิทานทั้งสองประเทศ

1.3.3 กลวิธีการเรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง

กลวิธีการเรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องที่นิยมใช้กันมีหลายวิธี สายทิพย์ นุกูลกิจ (2543: 128) ได้อธิบายว่ามี 4 ประเภท ดังนี้

1. เรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องตามการเดินทางของเข็มนาฬิกา หรือตามปฏิทิน
2. เรียงลำดับเหตุการณ์แบบเล่าย้อนหลัง
3. เรียงลำดับแบบเล่าย้อนกลับไปที่กลับมา
4. เรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง โดยใช้วิธีเล่าเหตุการณ์ต่างสถานที่สลับกันไปมา แต่ให้มีเรื่องราวต่อเนื่องกันโดยตลอด

กลวิธีการเรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย-ลาว มีดังนี้

ก. เรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องตามการเดินทางของเข็มนาฬิกา หรือตามปฏิทิน

นิทานที่ปรากฏในประเทศไทย มีจำนวน 14 เรื่อง ดังนี้

1. ใช้หัวกินเมีย
2. พ่อเฒ่ากับลูกเขยเก็บใบตองกุ้ง
3. หลวงพ่อชี้ไก่ไป
4. คนบ่มีวาสนา
5. พ่อเฒ่ากับลูกเขย
6. ท้าวกำพร้าว
7. นางสิบสอง
8. บักสามเสี้ยว
9. เจ็ดคะโนน
10. ลูกสะใภ้เกลียดแม่ย่า
11. นางมโนราห์ (ตอน นางมโนราห์หนี)
12. นางผมหอม
13. บักชีหูดสามเปา
14. ท้าวกำพร้าว

15 เรื่อง ดังนี้

นิทานที่ปรากฏในสารานุกรมรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีจำนวน

1. เชียงเมียง
2. พ่อเฒ่ากับลูกเขย (จำนวน 1)
3. พระแก้วกับเถรน้อย
4. คนไม่มีวาสนา
5. พ่อเฒ่ากับลูกเขย (จำนวน 2)
6. กำพร้าผีน้อย
7. นางสิบสอง
8. ไข่ชาติติดกับตาบอด
9. เจ็ดหวดเจ็ดไห
10. บักกำพร้า
11. ลูกหลงทาง
12. ทำวสีธน-มโนราห์, ลูกสะใภ้เกลียดแม่ย่า
13. นางผมหอม (จำนวน 1)
- นางผมหอม (จำนวน 2)
14. นกกระจอก
15. บักขี้หูด

ข. เรื่องลำดับเหตุการณ์แบบเล่าย้อนหลัง

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในประเทศไทย มีจำนวน 1 เรื่อง คือ นิทานเรื่อง นางนกกกระจอก กล่าวถึงทำววจิตได้เล่าเรื่องราวในอดีตชาติ ว่าเป็นนกกกระจอกสองผัวเมีย ระหว่างตนกับนางจันทร์ขจร ส่วนนิทานพื้นบ้านสารานุกรมรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ไม่ปรากฏในนิทาน

ค. เรียงลำดับแบบเล่าย้อนกลับไปที่กลับมา

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ไม่ปรากฏลักษณะดังกล่าวในนิทาน

ง. เรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องโดยใช้วิธีเล่าเหตุการณ์ต่างสถานที่สลับกันไปมาแต่ให้มีเรื่องราวต่อเนื่องกันโดยตลอด

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ไม่ปรากฏลักษณะดังกล่าวในนิทาน

1.3.4 กลวิธีการสร้างความสนใจใคร่รู้เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นต่อไปในเรื่อง

กลวิธีการสร้างความสนใจใคร่รู้เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นต่อไปในเรื่อง ได้แก่ วิธีการทำให้ผู้อ่านถามว่า “แล้วเกิดอะไรขึ้นต่อไป” และมีผลทำให้ผู้อ่านต้องติดตามเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ ทองสุข เกตุโรจน์ (2519: 18-19) นิยมอย่างแพร่หลายมี 3 วิธี คือ

1. การบอกใบ้ให้ผู้อ่านได้ทราบถึงเหตุการณ์สำคัญที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอย่างคร่าว ๆ ล่วงหน้า ด้วยการบอกใบ้ด้วยคำพูดหรือการกระทำของตัวละคร
2. การอุบเรื่องราวที่ผู้อ่านต้องการทราบไว้ก่อน เพื่อบอกให้ทราบเมื่อถึงเวลาอันสมควร
3. การจบบทแต่ละบทโดยยั่วให้ผู้อ่านอยากรู้ อยากเห็น ต่อไป

กลวิธีการสร้างความสนใจใคร่รู้เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นต่อไปในเรื่องที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย-ลาว มีดังนี้

ก. การบอกใบ้ให้ผู้อ่านได้ทราบถึงเหตุการณ์สำคัญที่จะเกิดขึ้นใน
อนาคตอย่างคร่าว ๆ ล่วงหน้า ด้วยการบอกใบ้ด้วยคำพูดหรือการกระทำของตัวละคร

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในประเทศไทย มีจำนวน 6 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง ไซหัวกินเมีย ดังนี้ “มีมือหนึ่งปักเขียงเหมียงย่างไปเล่น
แถวลำธาร ก็เลยเห็นพ่อค้าหาบเหมียงมาขายกะเลยคิดอยากกินเหมียงแต่ไม่มีเงินซื้อ...”
(สำราญ สร้อยสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า มีวันหนึ่ง ชื่อไอ้เขียงเหมียง เดินไปเล่นแถวลำ
ธาร ก็เลยเห็นพ่อค้าหาบเหมียงมาขาย ก็เลยคิดอยากกินเหมียงแต่ไม่มีเงินซื้อ
2. นิทานเรื่อง หลวงพ่อชี้ไก่โป กล่าวถึง มือหนึ่ง ตอนเช้า ก่อนหลวงพ่
สือออกไปบิณฑบาต ก็ได้สั่งเณรน้อยว่า “น้อย น้อย หลวงพ่อสือไปบิณฑบาตเด้อ อยู่กุฏิกะให้เบ้ง
ดี ๆ อย่าให้ไก่มาขี้ใส่เด้อ คั้นไก่มาขี้ใส่ได้ เดี่ยวสือลงโทษอย่างหนัก...” (กิมไล อุสูงเนิน, สัมภาษณ์:
2551) แปลว่า วันหนึ่ง “ตอนเช้า ก่อนหลวงพ่จะออกไปบิณฑบาต ก็ได้สั่งเณรน้อยว่า น้อย น้อย
หลวงพ่จะไปบิณฑบาตนะ อยู่กุฏิก็ดูให้ดี ๆ อย่าให้ไก่มาขี้ใส่ละ ถ้าไก่มาขี้ใส่ได้ เดี่ยวจะโดน
ลงโทษอย่างหนัก...”
3. นิทานเรื่อง คนบ่มีวาสนา ความว่า “ผัวเมียคู่หนึ่งแต่งงานกัน
แต่งงานกันแล้วกะบ่มีชีอยู่ชุกิน เอ็ดอันได้กะบ่ขึ้นว่าขึ้นว่า บ่มีเอ็ดอันได้กะบ่ได้ แสงเอ็ดแสงจน
ผลสุดท้ายกะเลยได้ตกลงกันว่าเฮาอย่าอยู่กันอย่างนี้เถาะ กะเลยห่อเขาเสี่ยงทายด้วยห่อเขา...” (วิไล
อักษรประจักษ์, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า สามีภรรยาคู่หนึ่งแต่งงานอยู่กินกันมานาน แต่ฐานะ
ยากจน ทำอะไรไม่ประสบความสำเร็จ ยิ่งทำยิ่งจน เลยตกลงกันว่าจะแยกทางกัน โดยเสี่ยงทาย
ด้วยห่อข้าว
4. นิทานเรื่อง ท้าวกำฟ้า ความว่า “ท้าวกำฟ้าเป็นคนยากจนเช่ากะไล่ฆ่า
ยามเช้ายามแลงกะขอเช่าขอน้ำเช่ากิน แล้วกะเลยสื้ให้ไปตายบัดเนี้ย...” (ทองอิน ฟ้าสูงเนิน,
สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ท้าวกำฟ้าเป็นคนยากจนเขาก็ไล่ทำร้าย ตอนเช้าตอนเย็นก็ขอข้าว
เขากิน แล้วคราวนี้เขาก็สื้ให้ไปตาย ...”

5. นิทานเรื่อง เจ็ดคะโน่น ความว่า “บั๊กเจ็ดคะโน่นกะเกิดมา พ่อกับแม่ กะต้องป้อนเข้ามื่อละเจ็ดคำ พ่อใหญ่ขึ้นมาพ่อกับแม่กะต้องหุงเข้าให้กินมื่อละเจ็ดหม้อ ต่อมา พ่อกะแม่กะเลยเลี้ยงบ่ไหว...” (เจริญ หินแดง, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า เจ็ดคะโน่นก็เกิดมา พ่อ และแม่ ก็ต้องป้อนข้าววันละเจ็ดคำ พอโตขึ้นมาพ่อและแม่ก็ต้องหุงข้าวให้กินวันละเจ็ดหม้อ ต่อมาพ่อและแม่เลยเลี้ยงไม่ไหว

6. นิทานเรื่อง บักชีหูดสามเปา ความว่า “แต่ก่อนคนที่เป้นชีหูดสามเปา คนบ่ให้อยู่ในหมู่บ้าน เขาชีไล้ให้ไปอยู่นอกหมู่บ้าน บักชีหูดบ่ได้เฮ็ดหยัง...” (อรุณ สร้อยสูงเนิน, เหลี่ยม สร้อยสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ในสมัยก่อนคนที่เป้นชีหูดสามเปา เขาจะไม่ให้อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน เขาจะขับไล่ให้ออกไปจากเมือง บักชีหูดสามเปาเลยโดนไล่ให้ออกไปจากเมืองทันทีที่รู้ข่าว

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า มีการเล่าเรื่องราวเพื่อให้ผู้ฟังได้ทราบถึง เหตุการณ์สำคัญหรือเล่าพฤติกรรมของตัวละคร ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอย่างคร่าว ๆ ล่วงหน้า นับว่าเป็นกลวิธีของการเล่าที่สร้างความสนใจของผู้ฟังให้ติดตามเรื่องที่ต้องการจะเล่า ฟังเรื่องราว ตั้งแต่ต้นจนจบ

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในสารานุกรมรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มี จำนวน 8 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง พระผู้เฒ่ากับเณรน้อย (หลวงพ่อดีโกโปก) ผู้เล่านิทานได้ เล่าในตอนแรกของการเล่าว่า มีเณรน้อยรูปหนึ่ง ทำเรื่องหลอกหลวงพ่อ ความว่า “แบบนี้มือหนึ่ง จัวน้อยเฮ็ดอุบโลกนนี้ได้ เอาน่ามอ้อยไปย่าย ๆ... ไช้ ๆ...” (พินโพ กงมณี, สัมภาษณ์: 2553)

2. นิทานเรื่อง คนบ่มีวาสนา กล่าวถึง “สองผัวเมียแล้วทุกข์ยาก บ่มีหยัง จักสิ่งวาซัน แล้วอยู่ชานนอกบ้านพุ่นแล้ว แล้วหตมาชวณกัน ชวณกันพอเฒ่าเอี้ย เสา่นี้บ่มีหยัง จักสิ่งวาซัน” (บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552) แปลว่า มีสองผัวเมียทุกข์ยากมาก ไม่มีอะไร ลักอย่าง มีเพียงไก่ตัวเดียว จึงชวณกันมาเลี้ยงทายาวาสนากัน

3. นิทานเรื่อง กำพรว้าฝีน้อย ความว่า “เกิดมาแล้วพ่อแม่ตายไปแล้ว คะเจ้ากะเอิ้นมันวากักกำพ้า พุ่นกะกำพ้าพี้กะกำพ้า กำพ้ามีอาชีพขอทานกิน มือเขาไปขอเช่า เอือนเหนือ มือแดงไปซื้อเกลือเอือนไต่...” (สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552) แปลว่า กำพรว้าฝีน้อย เกิดมาแล้วพ่อแม่ตายหมด เขาเรียกว่าไอ้กำพรว้า กำพรว้ามีอาชีพขอทาน ตอนเช้าไปขอข้าวบ้านเหนือ ตอนเย็นไปขอเกลือบ้านใต้

4. นิทานเรื่อง ลูกหลงทาง กล่าวถึงมีครอบครัวหนึ่งมีนำกันดำรงชีวิตอยู่ นำกันสองแม่ลูก แม่หั้นนะเลี้ยงลูกมาตามลำพังผู้เดียว ลูกไยมาได้สิบหกสิบเจ็ดปีตัดตาบอด แปลว่า มีครอบครัวหนึ่งอาศัยอยู่ด้วยกันสองแม่ลูก แม่เลี้ยงลูกมาตามลำพังผู้เดียว ลูกโตมาอายุสิบหกสิบเจ็ดปีตัดตาบอด (สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

5. นิทานเรื่องนางผมหอม กล่าวถึง “ยังมีเมืองใหญ่กว้างเมืองชื่อมิดิลา เป็นพญานั่งปองเป็นเจ้าปมมีมเหสีห้อย มีนางน้อยชื่อนางสีดานาน้อย...” (สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552) แปลว่า ยังมีเมืองใหญ่กว้างชื่อเมืองมิดิลา พญาผู้ครองเมืองไม่มีมเหสี มีแต่น้องสาวชื่อนางสีดานาน้อย

6. นิทานเรื่อง นกกระจอก กล่าวถึง “นกกระจอก จันทกรกับท้าววิจิต มีลูกสองคนแล้วไปซ่อนอยู่หมวดพระฤาษีซ่อนอยู่กับครุฑา แล้วบาดนี้กะผัดกันบาดเนี่ย...” (ทา นาวารัตน์, สัมภาษณ์: 2552) แปลว่า จันทกรกับท้าววิจิต มีลูกสองคน ได้ซ่อนอยู่ในหมวดของพระฤาษี แล้วก็ทะเลาะกัน

7. นิทานเรื่อง บักขี้หูด กล่าวถึงชายมีผิวหน้าเป็นตุ่มเป็นต่อ เป็นที่รังเกียจ ความว่า คนเฮาเนี้ยะเป้นขี้หูดสามมาน เป้นตุ่มเป้นต่อเป้นอะไรนะ ขี้หูดสามมานนี้กะ “ลูกพะยาเมียงนี้กะตาย ชายขี้ค้ำเนี่ย...” (บัวผัน โสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552) แปลว่า คนเรานี้แหละเป็นขี้หูดสามมาน เป้นตุ่มเป้นต่ออะไรนะ เป้นลูกพะยาเมียง ชายขี้เกียจคนนี้ ขี้หูดสามมานนี้เป็นคนเกียจคร้าน

8. นิทานเรื่อง บักกำพ้า กล่าวถึง ...เด็กกำพ้าแล้วมันได้เมียผู้งาม ชายเด็กกำพ้านะ เป้นเด็กกำพ้าแล้วได้ลูกได้เมียเป้นของพญาเมียงนะ คั้นแมนเดียวนี้กะเรียกว่า เป้นเจ้าพุ่นละ... (เลี่ยม แสนพันศิริ, สัมภาษณ์: 2552) แปลว่า เด็กกำพ้าแล้วมันได้เมียสวย ชายเด็กกำพ้านะ เป้นเด็กกำพ้าแล้วได้ลูกได้เมียเป้นของเจ้าเมืองนะ ถ้าเดี๋ยวนี้อีกเรียกว่า เจ้านั่นแหละ

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า มีการเกริ่นเรื่องราวเพื่อให้ผู้ฟังได้ทราบถึงเหตุการณ์สำคัญที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอย่างคร่าว ๆ ไว้ล่วงหน้า หรือพฤติกรรมของตัวละคร นับว่าเป็นกลวิธีของการเล่าที่สร้างความสนใจของผู้ฟังให้ติดตามเรื่องที่ต้องการจะเล่า ฟังเรื่องราวตั้งแต่ต้นจนจบ

ข. การอุปเรื่องราวที่ผู้อ่านต้องการทราบไว้ก่อน เพื่อบอกให้ทราบเมื่อถึงเวลาอันสมควร

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในประเทศไทย มีจำนวน 2 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง นางมโนราห์ ความว่า

“นั่นแหละอยากหนีน้ำจิ้งจอก เถิงคิดนำผัวทั้งอยากหนีน้ำ...กะมีแหวนก็ถามนางพวกมาตักน้ำ มาตักน้ำหลายคนแท้ ซิไปเอ็ดอันได้ กะถามเท้าสุธน กะบอกนางมโนราห์ว่าขึ้น มาแต่เมืองมนุษย์ว่าขึ้น พวกนี้พวกสาวสนมนี้บอกแปลกใจยังบ่ไว้ บาดนี้กะเลย ถอดแหวนใส่ถึงน้ำ แล้วก็จักสาวสนมผู้ใด ถังน้ำตั้งป้อมเอาแหวนลงเดี๋ยวนี พอไปอาบกะสุบ สุบเข้าอันนี้โลด นีนางมโนราห์โลด บาดนี้กะว่าเจาะเดี๋ยวนี ป้อนออกมานิ้วเดียวกะไปหยิบถือแหวนอีก เลยรตน้ารดทำกันเสร็จสรรพ แล้วกะเลยแมนอยู่น่ากัน กะชิบจับขึ้น”

(พัน ทองตะคุ, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า นางมโนราห์ทั้งอยากหนี ทั้งคิดถึงสามี และอยากหนีด้วย... ก็มีแหวนจึงถามนางพวกมาตักน้ำ มาตักน้ำหลายคนแท้ จะไปทำอะไร ก็ถามเท้าสุธน ก็บอกนางมโนราห์ว่าอย่างนั้น มาแต่เมืองมนุษย์ว่าอย่างนั้น พวกนี้พวกสาวสนมนี้บอกแปลกใจยังไม่พูด ที่นี้ก็เลยถอดแหวนใส่ถึงน้ำ แล้วก็จักสาวสนมนางหนึ่ง ถังน้ำตั้งป้อม เอาแหวนลงเดี๋ยวนี พอไปอาบก็สวมเข้านิ้วนางมโนราห์ จึงหยิบแหวนมาถืออีก เลยรตน้ารดทำกันเสร็จ แล้วก็มาอยู่ด้วยกัน ก็จบ

จะเห็นว่า นางมโนราห์ได้หนีสามีไปหลายทำให้ความรักนางมีอุปสรรคต่าง ๆ นานา บทท้ายสุดของเรื่องคล้ายปมว่า ทั้งคู่ครองรักกันอย่างมีความสุข

2. นิทานเรื่องนางผมหอม ความว่า

“เป็นแม่มาแยกไปโท้ง หิวน้ำแม่มาเย็นนั้น หิวน้ำแล้วกะไปกิน น้ำ ฮอยข้าง กินกะบ่อุ้นท้อง กะหิวอยู่ ผัดไปกินฮอยจัวกินสองฮอยกะมีลูก...น้ำตานางผมหอมนี้เป็นน้ำมันเลย นั้นแหละ เพิ่นว่าคั้นข้างตักน้ำมัน มันฮ้าย ๆ เพิ่นว่ามาแต่พุ้นแหละ เข้ามาแต่นางน้ำตานางผมหอมพุ้นแหละ”

(พัน ทองตะคุ, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า เป็นแม่หม้ายไปทุ่งนาเกิดหิวน้ำ ขึ้นมาก็เลยไปกินน้ำในรอยเท้าข้าง กินไม่อิ่มก็เลยกินในรอยจัวอีก หลังจากนั้นก็ตั้งครรภ์... นางผมหอมร้องให้คิดถึงน้องพญาข้าง จึงถามว่าเป็นอะไร นางผมหอมบอกว่าเป็นเหงื่อของตน น้ำตานางผมหอมจึงกลายเป็นน้ำมัน จึงเรียกว่า ข้างตักมัน

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ผู้เล่าได้แสดงมูลเหตุของการเรียก “ข้างตักมัน” ในปัจจุบัน คือ น้ำตาของนางผมหอมกลายเป็นน้ำมัน จึงเรียกว่า ข้างตักมัน

ส่วนนิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในสารานุกรมรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ไม่ปรากฏในนิทานลักษณะดังกล่าว

ค. การจับบทแต่ละบทโดยยั่วให้ผู้อ่านอยากรู้อยากเห็น ต่อไป

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏ ประเทศไทย มีจำนวน 1 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง นางนกระจอก กล่าวว่

...บาดหนี ผัวกะเลยไป หาเอาเกสร หาเอามดแม้ง หาเอาอันนั้น มาบ่อนลูก เมียหนั้น กักลูกไว้นั้น ผัวหนีกะเลยไปหากินดัด ไปบ่ัวกะเลยหุบฮอยสุดม เอาท่าว บ่ได้มัว สั้นเดะ บาดหนี เอาพวผัวนั้น นกกระจอกพวผัวนั้นด บ่ได้มัว บาดหนี เมีย กะคอย ถ้ากินเช่า น้ำผัวอยู่ บาดหนีกะเลยว่ เป็นหยิ่งคือบ่มี วาผัวหนีไปมีคู่ มีเมียหนีจาก มีเมียหนี กะเลยไล่กัน ตื่นมือเช้า บอกผัว บาดหนี...

(พัน ทองตะคุ, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ที่นี้ผัวก็เลยไปหาเอาเกสร หาเอามาแมงมาป้อนลูกเมียนั้น กกลุกไว้ในรัง ผัวก็เลยไปหากิน ใบบัวก็เลยหุบ ห่อหุ้ม เอา ผัวไม่ได้มาเลยที่นี้ฝ่ายผัวนกรจะจอกฝ่ายผัวนั้นมาไม่ได้ ที่นี้เมียก็คอยรอกินข้าวกับผัวอยู่ ที่นี้ก็เลยจะทำไมถึงไม่มาว่าผัวนี้ไปมีคู่ มีเมีย หนีไปมีเมียหนักก็เลยคุยกัน ตื่นตอนเช้าบอกผัวที่นี้เมียจึง ผัวจึงมาได้มาหาผัว มาหาเมียได้ ที่นี้มาหาเมียได้เออ ก็เลยมาคุยกันก็เลยว่า

จากข้อความข้างต้น นิทานเรื่อง นางนกรจะจอก ยั่วให้ผู้อ่านอยากรู้ อยากเห็น ชวนให้ติดตาม เมื่อนกรจะจอกสองผัวเมียตายไป ก็ไปเกิดเป็นมนุษย์ นางนกรจะจอกก็อธิษฐานว่า จะไม่พูดกับชายใด แล้วไปเกิดเป็นลูกพระยาชื่อนางจันทร์ขจร นกตัวผู้ตายไปเกิดใหม่ ชื่อว่า วรจิตร เมื่อวรจิตรทำให้นางจันทร์ขจรพูดได้ และปรับความเข้าใจกัน ทั้งสองจึงได้แต่งงานกัน

ส่วนนิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ไม่ปรากฏในนิทานลักษณะดังกล่าว

1.3.5 กลวิธีใช้เหตุบังเอิญและเหตุเหลือเชื่อ

กลวิธีใช้เหตุบังเอิญและเหตุเหลือเชื่อ คือ เหตุการณ์ที่ไม่สมจริงหรือเป็นไปได้ยาก กลวิธีใช้เหตุบังเอิญและเหตุเหลือเชื่อ ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน ไทย-ลาว มีดังนี้

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในประเทศไทย มีจำนวน 1 เรื่อง คือ นิทานเรื่อง ท้าวกำพร้าว เป็นคนยากจน อยู่มาวันหนึ่ง ท้าวผีน้อยมาติดบ่วงแล้ว ท้าวผีน้อยได้ร้องขอชีวิตและได้มอบขนอวัยวะเพศให้แล้ว บอกว่าเอาขนนี้ไปดักจับทุกอย่างที่มาขโมยกิน เมื่อช้างมากินจึงติดบ่วงแล้ว จึงได้ร้องขอชีวิตกับชายกำพร้าวและถอดงาช้างซ้ายให้ เมื่อท้าวกำพร้าวไปทำงาน งาข้างเกิดเป็นสาวสวยมาทำอาหารให้ เมื่อแอบซุ่มดูจึงรู้ว่านางออกจากงาข้างจึงได้นางเป็นภรรยา เมื่อเจ้าเมืองทราบท้าวกำพร้าวเจ้าภรรยาสวยก็อยากได้ภรรยาของชายกำพร้าว ความว่า

...บัดนี้ท้าวผีน้อยจะมาติดดินแน่ว ๆ อยู่ นี่แหละมึงโตกินของกู ท้าวผีน้อยกะเลยหัวว่าอย่าฆ่าเมียสามีของดีให้ ท้าวกำพร้าวจะถามหาของดีให้ยัง ลูกหมอยแหละให้เอาไปดักเค็ด ช่างกะมากินกะมาติดบ่วงดินแน่ว ๆ อยู่ บัดนี้ช่างกะหัวว่าอย่าฆ่าเฮาเมียเฮาสามีของดีให้ ช่างกะเลยถอดงาทางซ้ายให้ท้าวกำพร้าวเอาไปไว้เชิงเพิงนาบัดนี้ท้าวกะไปเสียดงานที่ละ

บัดนี้ เจ้าช่างกะเกิดเป็นผู้สาวมาแต่งแลแต่งงายไว้ให้ท้าวกำพร้ากิน ข้าวคันพอท้าว
กำพร้าออกไปนางกะออกมาจากงาช้างเพื่อเสียดแนวกินให้ท้าวได้กิน ข้าวผู้ได้มาแต่งให้
ภูกินบ่มแน่นเข้าเปียกแล้วบ่นขอ พอเมื่อต่อ ๆ มาท้าวกำพร้ากะกินเพราะหว่ามีแต่แนวกินดี ๆ
เข้าภูติดกบึงก่อนหน้าบัดนี้ นางกะเลยออกมาจากงาช้าง ท้าวกะแล่นคุบเองงาม ๆ
บัดนี้ท้าวผีน้อยมาอยู่เป็นหมู่เป็นเสี้ยวกันกะบ่ปากกันเข้าไปรบกวณในเมียงจักเทีย บัดนี้
เจ้าเมียงกะหว่าไปเบ็งบักกำพร้าแนเปียก ท้าวกะมาจ่มหว่ากะเห็นเมียท้าวกำพร้าผู้งาม
ไฉยมันมีเมียอย่างดีเลยอันได้กะบ่อดบ่ยาก บัดนี้เจ้าเมียงกะอยากได้เมียเข้า ท้าวผีน้อย
กะเอาแหวนธรรมรงค์มาให้ท้าวกำพร้าว่าถ้าเจ้าต้องการพอเฮากะให้อาแหวนธรรมรงค์
กะไปแก่งอยู่หัวหน้านั้นแหละ ท้าวกำพร้ากะเลยเอาไปแก่ง ท้าวกำพร้ากะให้น้ำเมียแล้วกะ
บอกให้ท้าวผีน้อยมาช้อยแต่หว่าเมียท้าวกำพร้าตายแล้ว แต่หว่าผีน้อยบอกหว่าอย่าฟัง
เอาพีนางไปทิ่มเดื่อเดียวสิช้อยเองธรรมดานกค่านี๋กะเอ็นขวัญคนได้เนาะ...

(ทองอิน ฟ้างูเนิน, สัมภาษณ์: 2551)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าท้าวผีน้อยและช้างมีอิทธิฤทธิ์สามารถช่วยท้าวกำพร้า
แก้ปัญหาได้ ท้ายสุดทำให้ท้าวกำพร้าได้ครองเมืองอย่างมีความสุข

นิทานที่ปรากฏในสารานุกรมรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีจำนวน 3 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง กำพำผีน้อย (กำพำผีน้อย) กล่าวถึงผีในป่าช่วยเหลือนายกำพำทำนา
มีผีหลายตนเป็นผู้คอยอาสารับใช้ชายกำพำ พญาช้างได้ถอดงาให้หนุนหัว เมื่อหลับแล้วจะมีโชค
และมีนางสาวออกมาจากงา ช่วยชายกำพำทำงานบ้าน ความว่า

...กำพำผีน้อย เกิดมาแล้วพอแม่มันตายเบ็ด แล้วคะเจ้ากะเอ็นมันวักกำพำ พุ่กะ
กำพำพี่กะกำพำ กำพำมีอาชีพขุดทานกิน เมื่อเขาไปขอเช่าเฮือนเหนือ เมื่อแลงไปขอ
เกลือเฮือนใต้ ขุดผักขอมี่ จนว้าใหญ่เปนนาว บาดนี้พวกบรรดาชาวบ้านชาวเมืองหันกะ
เลยว้า...อยู่ เมื่อคืนมาลาวกะนอน ห่มพาดาด ๆ อยู่ในป่าแห่งนั้นมีผี มีผีโดยเป็นพี่ยางงาม
เปนนางนางผู้ ตกกลางคืนมาเสียงแปลกประหลาดกะดังขึ้นว้า อยู่บ่อยู่ศีลกะแลนมาหา
ปลากะแลนมาชู วาคะเจ้าดีใจวาคะเจ้าจะได้กินท้าวกำพำ บาดนี้พี่เม็ดทุกโตจะกิน
ท้าวกำพำแล้วบาดนี้ พอดีพะ หยาดอินทรีโตหนึ่ง กะพะหยาดผู้ที่ฮักษาป่าหั้นนะ หยุด
พวกเจ้าจะกินกำพำบ่ได้ เดียวนี้ลาวจะพาพวกเจ้ามาซางมาสาหาอยู่หากิน แปลว
พะหยาดอินทรี หั้นมาบอกวากำพำเนี้ยจะพาคะเจ้าชาวไฮชาวนา แล้วจะพาพวกพีนัน

นะเฮ็ดไชนากินเข้า พวกเจ้าต้องช่วยเหลือลวว่าชั้น พะหยานิทร์มาบอก หลังจากนั้น มาตกสอดกลางคืนมา พี่ทั้งหลายกะพากันมาชวนาชอยกำพร้าว เมื่อเว็นมากำพร้าว กะเฮ็ดผู้เดียว พี่ออกมากลางเว็นปได้เนาะ กลางคืนมาพวกพี่กะกลับออกมาเฮ็ดนาชอย กำพร้าวจนเป็นนาโห่งกั้ว...หลังจากนั้นกะมีพะหยามีช้างฝูงหนึ่งบาดเนีย มีช้างฝูงหนึ่งเข้ามา กิน กำพร้าวกะเอาแหวไปใส่แล้วมีพญาช้างโตหนึ่งที่มียาวมาถึกแหว เฮ็ดอันได้กะออก ปได้ บาดนี้กำพร้าวมายามแหว บาดนี้ช้างกะเลยอ้อนวอนว้าขอชีวิตไว้ แล้วจะมีของขวัญ มีหยังให้ หลังจากกำพร้าวปอยแล้วพญาช้างกะเลยถอดงาให้ ถอดงาเปื่องว้ายให้กำพร้าว กิ่งหนึ่ง แล้วกะแนะนำให้กำพร้าว วามือคั้นให้เอาไปนอนหนุนหัว ค่อน ๆ หลับโซกสิมาโฮม เจ้าว่าชั้น หลังจากนั้นกำพร้าวกะ เอางามหนุนหัว ตกกลางคืนมากะมีสาวงามผู้หนึ่ง หลอย ออกจากงามา แล้วมันกะงาม หลอยออกจากงามา มาแต่งพาเข้าปัดเสียนให้กำพร้าว แล้วสาวงามหันกะยังมีแหวนธำมรงค์ แหวนวงหนึ่ง หลังจากเลาออกมาแล้วกะเนรมิตเอา บานเฮือนที่สวงาม เคียงนึ่งที่สวงาม ให้ท้าวกำพร้าว แล้วกะมีพาเข้ามาให้กำพร้าวกินพ้อม...”

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ชายกำพร้าวมีฝีมือและพญาช้างช่วยเหลือในยามมีภัย ทุกข์ยาก ผลของการทำความดีทำให้ ชายกำพร้าวมีความสุข สมความปรารถนา เป็นเหตุการณ์ที่กล่าวเกินจริงที่สามารถช่วยมนุษย์ทำงานได้

2. นิทานเรื่องนางผมหอม กล่าวถึงช้างตัวหนึ่งมีรอยเท้าใหญ่เท่ากระดิ่ง นางสีดา กระหายน้ำจึงวกน้ำจากรอยเท้าช้างมาดื่ม ทำให้นางสีดาดังครกมีบุตรสองคน คนแรกชื่อนาง ลุน คนที่สองชื่อนางผมหอม ความว่า

...นางบุศราเป็นลูกเจ้าเมือง แล้วบาดนี้ช้างกะมากินเข้า แมนช้างไยหันเข้ามากินเข้า แล่วหะนี้ นางพัตนำหะนี้ นำช้างนะ นำไป นำไป นำไปไลดไปเฮ็นอยากกินน้ำ ไปเฮ็น สระกินน้ำ ไสกะบมี แล้วไปเฮ็นบวบน้ำอยู่บวกหนึ่งดันมีฮอยดินช้างนะ กะไปกรอกกินน้ำ ในฮอยช้างหัน แล้ว มามีลูกบาดเนีย มามีลูกมามีนางผมหอมหัน บาดนี้กะมีลูกมาแล้ว ออกลูกแล้วกะพอนั้นมาถาม วามานนำไผ เพราะวามีจักคนบมีชายมาหาลูกจักเทือบอก พอแม่ แล้วกะออกลูก ออกลูกแล้วกะ ไชชื่อ นางผมหอม..

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นางผมหมอมมีบุตร ในขณะที่มีน้ำ
จากรอยเท้าข้าง

3. นิทานเรื่องบักขี้หูดสามมาน เป็นคนเกียจคร้าน เขาจึงไล่หนีให้ไปอยู่
ในป่า วันหนึ่งลิงใหญ่อยู่บนขอนไม้ ตีฆ้องหนึ่งครั้งทำให้ต้นไม้ลุกหมุด จึงคิดจะฆ่าลิง ลิงจึงร้อง
ขอให้ไว้ชีวิตแก่ตน แล้วจึงมอบฆ้องให้แก่บักขี้หูด เมื่อตีฆ้องตีเอาบ้านเอาเมือง เป็นปราชสวาทราชวัง
ดังนี้

...ลิงโตนั้นบัดมาหะนี้ ลิงใหญ่โตนั้นมา มาแล้วมาให้ตีฆ้อง ตีฆ้องมองนั่งลุกขึ้นเปิดกก
ไม่ละ บาดนี้โหดควาได้ทำลิงโตนั้นนะ กูอิฆ่ามึงตายวาชั้น กูมาฟันไสนี้มือได้มึงกะมา
ปลุกกูมือ ๆ มือเนี่ยมึงอิตายละวานะ ลิงโตนั้นกะโหดวาอียอย่าชูฆ่าผู้คาเถิด ผู้คาขอชีวิต
นี้ไว้ อีเอาหยังผู้คาอืเอาให้ มั่นย่านตาย แล้วมึงอิเอาอืหยังให้กู ผู้คาอิเอาฆ้องนี้ให้ ฆ้อง
นวยนี้มันตีได้ ตีเอาบ้านเอาเมือง ตีเอาบ่าวเอาไพร่เอาวัวเอาควาย ตีเอาเงินเอาค่าได้เปิด
มันบอกนะ บาดนี้กะโหดเอาฆ้องนั้นให้ เอาให้มึงตีให้ป่านี้ล้มเบิ่งตุ้ บอกนะ มันกะตีฆ้อง
ย่องนั่งกะล้มเปิดป่านะ ป่าบวกหันนะแปนเอ็ดเติดเปิด เอาฆ้องให้แล้วให้เจ้านันตีเอาหัว
ปราชสวาทราชเมียงเด้อ กะมาตี ตีหยองนั่งสาธุผู้คาอิเอาหัวปราชสวาทราชวัง เอาข้างม้าจั่วควย
เอาบ่าวไพร่เสนา กะตีฆ้องหยองกะมีพร้อมเปิดหะเนี่ย มีพร้อมเปิดบ่าวไพร่เสนา ข้างม้า
จั่วควยมีเปิด บาดนี้กะอยู่หันหลายป่าหลายปีแล้วทางพอเมียนีพัดวา เอาสุไปสืบเบ่งบักขี้
หูดสามมานดูมันตายหรือมันยัง โหดเกณท์บ่าวไพร่เสนาไปสืบ...

(บัวผัน ไสภารักษ์, จันทอง คำนึ่งสุข, สัมภาษณ์: 2552)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า บักขี้หูด มีฆ้องพิเศษที่ลิงได้มอบให้
ทำให้สามารถเณรมิต บ้านเมือง บ่าวไพร่ วัว ควาย ข้าวของเงินทอง ในสิ่งที่ตนต้องการได้สม
ความปรารถนา

1.3.6 กลวิธีการสร้างเหนือวิสัย

กุหลาบ มัลลิกามาต (2520: 81) กล่าวว่าเรื่องเหนือวิสัย คือ เรื่องที่เกินความเป็นจริง ของลักษณะชีวิตจริง กลวิธีการสร้างเหนือวิสัย ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย-ลาว มีดังนี้

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในประเทศไทย มีจำนวน 4 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง เจ็ดคะโน่น เกิดมาพ่อแม่ป้อนข้าวมือละ 7 คำ เมื่อโตขึ้นต้องหุงข้าวให้กินวันละ 7 หม้อ พ่อแม่จึงเลี้ยงไม่ไหว คิดจะนำไปปล่อยป่า ดังนี้

...บักเจ็ดคะโน่นกะเกิดมา พ่อกับแม่กะต้องป้อนข้าวมือละเจ็ดคำ พ่อใหญ่ขึ้นมาพอกับแม่กะต้องหุงข้าวให้กินมือละเจ็ดหม้อ ต่อมาพอกะแม่กะเลยเลี้ยงบ่ไหว กะเลยเอาล้อบักเจ็ดคะโน่นนั้นไป ให่ตันไม้ล้มใส่โดยที่ ล้อให้มันไปยืนอยู่ใต้ต้นไม้แล้วกะพินให้ตันไม้ล้มใส่ เพื่อหวังว่ามันจิล้มใส่แฮ็ดให้บักเจ็ดคะโน่นตาย ตีบักเจ็ดคะโน่นกะเลยบ่ตายแต่กลับพินขึ้นมาแล้วกะเลยเอามิดที่พอกพินไม้นั้นเอามาพินไม้...

(เจริญ หินแดง, สัมภาษณ์: 2551)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เจ็ดคะโน่นรับประทานอาหารมากกว่าคนธรรมดา ทำให้พ่อแม่เลี้ยงไม่ไหว แล้วล่อลวงให้ตันไม้ล้มทับเจ็ดคะโน่น หวังจะให้เจ็ดคะโน่นตายแต่ไม่ตาย หลังจากนั้นเจ็ดคะโน่นได้ตัดไม้นำไปให้พ่อของตน

วันหนึ่งนายสำเภา ทำให้เจ็ดคะโน่นยกขอนไม้ จะยกผ้าทั้งหมดที่ตากให้ ความว่า

...พอดีกับนายสำเภาเรืออู้ว กะเลยไปเอาขอนไม้มาอาศัยนอนอยู่ ที่นี้บักเจ็ดคะโน่นกะเลยเห็นแล้วมันกะเลยแกล้งเว้าออกไปว่า “ไผเอาผ้ามาตากไว้อยู่หม่องนี้ถ้าบ่มีของไผกะจ้เอาไปละเด้อ” ที่นี้นายสำเภากะเลยบอกว่าเป็นของเจ้าของแล้วกะเลยทำบักเจ็ดคะโน่นว่า ถ้ายกขอนไม้ขึ้นกะจ้ยกผ้าทั้งหมดให้เลย ที่นี้บักเจ็ดคะโน่นกะเลยยกผ้ากะขอนไม้นั้นขึ้น

นายสำเภาทะเลยกผ้าทั้งหมัดให้บักเจ็ดคะโน่น บักเจ็ดคะโน่นทะเลเอาผ้าทั้งหมัดนั้น
เอาไปให้พ่อกับแม่...

(เจริญ หินแดง, สัมภาษณ์: 2551)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า นายสำเภาแพ้นั้นแก่เจ็ดคะโน่น ยกผ้า
ที่ตากให้แก่เจ็ดคะโน่น จึงได้นำไปให้พ่อกับแม่ของตน จะเห็นว่าเจ็ดคะโน่นแข็งแรงและมีพลังมาก
กว่าคนปกติ ทำให้สามารถยกของไม่ได้

2. นิทานเรื่องนางโนราห์ (ตอนนางมโนราห์หนี) ทั้งรักและอยากหนีสามี
จึงวางอุบายขอลี้ภัยจากแม่ย่า ความว่า

...นั่นแหละอยากหนีน้ำจิ้งจก เถิงคิดนำผัวทั้งอยากหนีน้ำ ความหมายมัน ความเหาคิด คือ
ชิเป็นจิ้งจกนั้นละ หนอยใจห้ายจิ้งเฮา เฮามา निकเอาดอกบ่อนี้กะ กะล้ากะฟ่อนนี้ละ
ฟ่อนให้ย่าเบ็งนี้ละ ลำคณนี้กะถามย่า ยายชิว่าให้ฟัง กะถามย่า ย่าเอ๋ยจ่ามบ่ ไ้อย่าง
ว่าชันย่านั่งเบ็ง จามว่าชันว่า จามหลายว่าชัน ลูกไ้แม่นี้ ลูกไ้ย่านี อ้นยานั้น ทางนี้ไ้อย
ช่างแม่จามว่าชัน กะถามสามเทือ ถามสามเทือว่าสามเทือ ย่ากะว่าความเก่า บานนี้กะ
เลเย่ยชันตี ย่าเอ๋ยคันมีปี่มีหางแขงชิงามกว่านี้ว่าชันว่า เอ้าสิมีปี่มีหางมาแต่ไ้ว่าชัน
ย่ากะตัว ชิบเปิดเผยว่าชันเถอะลูกมาฝากไ้วันั้น ตกลงกะเลเย่ย ย่ากะอดบ่ได้กะเลเย่ย
มาให้ กะเลเย่ยได้หางไป เลเย่ยหนีจากย่า คันไ้เปิดหลังค่าพุนกะแวงชิแฉ้ง คันเปิดหลังค่าพัด
แฉ้งชิแฉ้ง เปิดให้อีกหละย่า แล้วกะไปเลย ไปกะลูกชายกะมา คันมาถามแม่กะบ่ให้กะ
บ่ได้ กะอยากไห้ลูกไ้จ่าม บัดนี้คันไปก็จักไป...

(พัน ทองตะคุ, สัมภาษณ์: 2551)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า นางมโนราห์สามารถบินหนีแม่ย่าและ
สามีของนางได้ แสดงให้เห็นถึงความอัจฉริยะของมนุษย์ซึ่งในความจริงไม่สามารถมีปีกและบินได้

3. นิทานเรื่องนางผมหมอม กล่าวแม่หม้ายไปทุ่งนาเกิดหิวน้ำ จึงกินน้ำใน รอยเท้าช้าง หลังจากนั้นสามเดือนนางจึงตั้งครรภ์ พอสิบสองเดือนก็คลอดบุตรเป็นหญิงสองคน ดังนี้

...เป็นแม่หม้ายกะไปทุ่ง หิวน้ำแม่หม้ายนั้น หิวน้ำแล้วกะไปกิน น้ำฮอยช้าง กินกะบ่อุ้นท้อง กะหิวอยู่ ผัดไปกินฮอยจัวกินสองฮอยกะมีลูก กินน้ำกินน้ำฮอยช้างแล้วกะบ่แล้วกะไปกิน ฮอยจัวไปฮอดบ้านสามเดือนกะเลยต่าง ลูกไปไสกะบ่ได้ สิบเดือนได้สองนางกะเลยแก่ แม่กะเจ็บปวดท้อง สองสามวันกะเลยเป็นโตขึ้นโตหญิงทั้งคู่ผู้หญิงหนึ่งนั้นชื่อว่า ผมหมอม ผู้หนึ่ง นั้นเลือกชื่อว่าอัปสร...

(พัน ทองตะคุ, สัมภาษณ์: 2551)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า หญิงหม้ายกินน้ำในรอยเท้าช้างทำให้ ท้อง มีบุตรสาวสองคน

4. นิทานเรื่อง บักชีหูดสามมาน บักชีหูดสามเปา เขาจะไม่ให้อาศัยอยู่ใน เมืองด้วยกัน เขาจะขับไล่ให้ออกไปจากเมือง บักชีหูดสามเปาเลยโดนไล่ให้ออกไปจากเมืองทันที ที่รู้ข่าวบักชีหูดได้ปลุกมะเขือ พริก และผักต่าง ๆ มาปลูกเป็นอาหาร วันหนึ่งลูกสาวของเจ้าหรือ พระมหากษัตริย์อยากกินมะเขือมาก ในฤดูนี้ชาวบ้านไม่นิยมปลูกมะเขือกัน มะเขือหายากมาก แต่ด้วยความที่อยากมากเลยสั่งให้บ่าวไพร่เสนาอำมาตย์ทุกคนออกไปตามหาซื้อมะเขือมาให้ได้

...แต่ก่อนคนที่เป้นชีหูดสามเปา คนบ่ให้อยู่ในหมู่บ้าน เขาขับไล่ให้ไปอยู่นอกหมู่บ้าน บักชี หูดบ่ได้เฮ็ดหยัง พอไปอยู่นอกหมู่บ้านกะปลูกหมากเขือ หมากพริก บัดที่นี้ลูกสาวของ เจ้าของกษัตริย์ฝันอยากกินหมากเขือหลาย ไ้หมากเขือมันบ่มีแล้ว ยามนี้มันบ่แม่นยาม หมากเขือ บ่มีคนเขาปลูกกันดอก มีแต่บักชีหูดสามเปานั้นแล้วที่ปลูก อยู่ในป่าในดงพุ่ม... พอลูกสาวเจ้ากินหมากเขือแล้วกะมีลูก ท้องนั้นแล้ว พอกะเลยตีฆ้องฮ้องปาวประกาศ ลูก เจ้านี้บ่ได้ไปไส อยู่แต่ในวังชีหูดได้จังได้ เขาตีฆ้องไปบ้านนั้นบ้านนี้ในเมืองในนา เพื่อชื หาพ่อของลูกนั้นแล้ว บ่โดนดื้อก ลูกสาวเจ้ากะออกลูกเป็นผู้ชาย เด็กน้อยพอมันโตดเป็น มันรู้จักพ่อมัน ผู้ได้กะอยากเป็นพ่อมัน อยากเป็นเจ้า ถ้าได้เป็นลูกคนใดคนหนึ่งกะจะได้เป็น เจ้าสันเต้... ที่นี้เขากะตีฆ้องฮ้องปาวอีกว่าผู้ได้เป็นพ่อของลูก แล้วคนกะหลังไหลมาดูแล้ว

เจ้ากะบอกว่า มือนี่เจ้านั้นจะมาอุ้มลูกให้คนที่ เป็นพ่อยืนล้อมวง แล้วกะให้แม่กับลูกอยู่
หม่อมกลาง...

(อรุณ สร้อยสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเมื่อลูกสาวเจ้าเมืองได้กินมะเขือที่
ปักขี้หูดสามเปาปัสสาวะรด ทำให้มีบุตร แสดงให้เห็นว่าการที่ลูกสาวเจ้าเมืองสามารถมีบุตรได้
เป็นภาวะเหนือวิสัยเกินความจริงของมนุษย์ เมื่อมีการเสี่ยงทาย ผลทำให้ทารกน้อยได้เลือกปัก
ขี้หูดสามเปาเป็นบิดาของตน

นิทานที่ปรากฏในสารานุกรมรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีจำนวน 3
เรื่อง ดังนี้

1. นิทานเรื่อง ท้าวสีณ-มโนราห์ กล่าวถึงนางมโนราห์ได้ใส่ปีกและบิน
หนีแม่ย่าของตน ดังนี้

...พวงมาลัยนี้กะบ่เสียวบ่แสง บาดนี้นางมโนราห์อยู่นำพอนำแม่ พอแม่กะหาเลื่องอิช่า
นางมโนราห์ อิช่านางมโนราห์ อิช่าแล้วนางมโนราห์กะมาร้องมารำให้เบิ่ง โอ้ย บินไป
เมืองภูเงินพุ่น ย่านตายนางมโนราห์หั้น ย่านตายไปเมืองภูเงิน เลยลาแม่ย่า แม่ย่าบ่มก
นางมโนราห์นี้เกิดอยู่เมืองภูเงิน อันท้าวสีณนั้นเกิดอยู่เมืองโคราชนครราชสีมา เขาลำเรื่องนะ
มโนราห์จะหนีนะ ขอให้แม่ย่านั้นเปิดไฟหญ้าให้ เปิดไฟหญ้าที่มุงเรือนหั้นนะ จะกลับแล้ว
กะร้องรำ แล้วกะเปิดไฟหญ้า แม่ย่าเปิดไฟหญ้ากะบินออกไป แม่ย่ากะฮ้องนำเต้บาดเนี้ย
ฮ้องนำลูกสะไภ้...

(หลอด ศรีมารัง, สัมภาษณ์: 2551)

จะเห็นว่านางมโนราห์สามารถบินได้ซึ่งเหนือวิสัยที่คนธรรมดาทั่วไปจะทำได้

2. นิทานเรื่องนางผมหอม เมื่อเกิดมาผมหอมของนางหอมมากจนเป็นที่เลื่องลือ ดังนี้

...นอนเนียนหันแล้วกะคิดวากอยากได้ผัวอยากได้คู่ ลูกนะ กะเลยหลกผมหอนั้นใส่ปุ๊กแก้วลองน้ำหั้น หลกผมหอมใส่ปุ๊กแก้วแล้วกะไหลไป แล้วกะมีพระยาเมื่อนั้นชื่อว่า อันนั้นพระยาแมนหยังมันลืมนั้นแล้ว พระยานั้นกะมาอาบน้ำ มาอาบน้ำแล้วกะได้อุกแก้วหั้นแล้วกะเอาไปแล้วกะมานำหะนี้ มานำหานางผมหอมนะ...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

3. นิทานเรื่องบักขี้หูดสามมาน เป็นคนเกียจคร้าน เขาจึงไล่หนีให้ไปอยู่ในป่า บักขี้หูดสามมานปลุกมะเขือยาวไว้ แล้วใช้ปัสสาวะของตนรดมะเขือ ต่อมาบุตรสาวเจ้าเมืองไม่สบาย อยากรับประทานมะเขือจึงนำมะเขือบักขี้หูดไปต้ม ทำให้บุตรสาวเจ้าเมืองตั้งครรภ์ จึงมีการเสี่ยงทายว่าเป็นบุตรของใคร เมื่อทารกได้เลือกบักขี้หูดเป็นพ่อ บุตรสาวเจ้าเมืองจึงถูกไล่ออกจากเมืองให้ไปอยู่กับบักขี้หูด ความว่า

..ลูกพระยาเมืองนะ ใช้แล้วเอายาหยังมาให้กินกะบดี เอายาหยังมากินกะบดี แล้วอยากกินต้มบักเขือ ไปหาไล่กะบมี เลยไปเอาต้นบักขี้หูดหั้นมาให้กิน กินบักเขือแล้วโลดมีลูกบาดเนี้ย บักขี้หูดมันเอาเงี้ยวหุดเอาได้ ไปกินแล้วกะเลยมีลูกบาดเนี้ย มีลูกแล้วกะพอนั้นกะไปถามว่ามีน้ำไฟ กะวามมีน้ำไฟจักคน ผู้ซ้อและผู้ขายกะบมีไผ่มามอง บอกนะ บอกพอนะ บาดนี้กะมาแล้วกะโลดออกลูก ออกลูกแล้วกะไยแล้ว ไยแล้วบาดนี้มันกะเอาควมต้อนอ่อนหวานปนแล้ว แล้วโลดเกณฑ์บ่าวไพร่เสนามาบาดนี้ เกณฑ์บ่าวไพร่เสนามาผู้พองได้ข้าวต้มพองได้เข้าหนม มาออยทำวั้นหั้นนะ ออยเอาทำวั้นหั้นนะ บาดนี้กะมาเอาหั้นกะบมีไผเอา บ่ไปหาไผจักคน บาดนี้ขี้หูดสามมานโลดได้หมากกะทันนวยนึ่งกะเลยเอามาให้มาเดให้ทำวั้น โลดยางมาเอา เอานวยนั้นผู้ เปนลูกหั้นนะ ของคนอื่นเข้าต้มเข้าหนมแมนยังกะมีบ่เอา ไปเอาพุตซาของชายขี้หูดสามมานนั้น เอาแล้วก็มานั่งตักของพอมันนี้ได้ แล้วบาดนี้พอกะโลดไล่หนี พอพระยาเมียงนะไล่หนี วาเอาคนขี้หูดสามมาน คนเบ็ดบ้านเบ็ดเมียงผู้ดีผู้งามบ่เอา มาเอาขี้หูดสามมานหั้น โลหนีออกจากบ้านจากเมียง...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า บุตรสาวเจ้าเมืองตั้งครุฑในขณะที่ได้รับพระทานมะเขือที่ปักขี้หูดสามมานปีศาจจะรด ทำให้นางมีบุตรได้

1.3.7 กลวิธีการจบเรื่อง

การจบเรื่องนั้นสำคัญมากที่สุด เพราะเป็นตอนที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกประทับใจ สายทิพย์ นุกูลกิจ (2543: 131-132) ได้อธิบายถึงกลวิธีการจบเรื่องไว้ 4 ประเภท ดังนี้

1. การจบเรื่องแบบสุชนาฏกรรม (happy ending)
2. การจบเรื่องแบบโศกนาฏกรรม (tragic ending)
3. การจบเรื่องแบบหักมุม หรือพลิกความคาดหมาย (twist ending or surprised ending)
4. การจบเรื่องแบบทิ้งท้ายหรือทิ้งปัญหาให้ผู้อ่านขบคิด (indeterminate ending)

ผลการศึกษานิทานพื้นบ้านที่มีความคล้ายคลึงกัน และคล้ายคลึงกันบางส่วนที่ปรากฏในประเทศไทย และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 30 เรื่อง จบเรื่องแบบสุชนาฏกรรม

2. การใช้คำ สำนวน และการใช้ภาษาภาพพจน์ ในนิทานพื้นบ้าน

ภาษาเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่ทำให้นิทานมีความสนุก ตื่นเต้น หรือมีความกินใจให้ ความหมายแจ่มชัดและสามารถสื่อไปยังผู้ฟังได้ ทั้งยังสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาทางด้านภาษา และทักษะในการเลือกใช้คำของผู้เล่านิทาน ซึ่งการใช้ภาษาถ้อยคำของผู้เล่าสามารถบ่งบอกถึง อารมณ์ ความรู้สึกของผู้เล่าว่าผู้เล่าต้องการสื่อให้ผู้ฟังรู้สึกอย่างไรในขณะนั้น

2.1 การใช้คำซ้อน คำซ้ำ และการใช้คำภาษาอังกฤษ

2.1.1 การใช้คำซ้อน

การใช้คำซ้อนเป็นการนำเอาคำที่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายกัน หรือเป็นไปในทำนองเดียวกันมาเขียนซ้อนเข้าคู่กัน และรวมทั้งการนำคำที่มีเสียงใกล้เคียงกันมาเขียนซ้อนกันด้วย คำเหล่านี้เมื่อซ้อนกันแล้วจะให้ความหมายของคำเปลี่ยนไปอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ให้ความหมายของคำมีน้ำหนักมากขึ้นหรือลดลง หรือทำให้ความหมายชัดเจนยิ่งขึ้น จาก การศึกษานิทานพื้นบ้านอำเภอปักธงชัย อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย กับ นิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์ และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัย ได้ศึกษาตามหลักทฤษฎีของ บรรจบ พันธุเมธา (2519: 81-123) กล่าวถึงการสร้างคำใหม่ใน ภาษาไทยว่า คำซ้อนบางที่เรียกว่าคำคู่ คือ คำที่เกิดจากการนำคำเดียวตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป ซึ่งมีความหมายหรือเสียงคล้ายกัน คำซ้อนอาจแบ่งได้หลายประเภท ดังนี้ คำซ้อนที่เกิดจาก 1) คำซ้อน 2 คำ 2) คำซ้อน 4 คำ หรือ 6 คำ 3) คำซ้อน 2 คู่ คือ คำซ้อน 4 สามารถแยกออกเป็นคู่ได้

ในการศึกษาลักษณะร่วมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย-ลาว พบว่า มีลักษณะการใช้คำร่วมกัน คือ คำซ้อนชนิด 2 คำ และคำซ้อนชนิด 3 คำ ดังนี้

ก. คำซ้อน 2 คำ

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในประเทศไทย

1. มีมือหนึ่งหมากะแมวได้ไปผ่อเกือกแก้วที่ชวยงาม (หมากับแมว)
แปลว่า วันหนึ่งหมากับแมวได้ไปพบรองเท้าแก้วที่สวยงาม
คำว่า “ชวย” ซ้อนกับคำว่า “งาม”
2. มีเจ๊กผู้หนึ่งมักไปเฮ็ดบุญเฮ็ดทาน (เจ๊กทำบุญ)
แปลว่า มีคนจีนคนหนึ่งชอบไปทำบุญทำทาน
คำว่า “เฮ็ดบุญ” ซ้อนกับคำว่า “เฮ็ดทาน” ซึ่งตรงกับภาษาไทย
“ทำบุญ” ซ้อนกับคำว่า “ทำทาน”

3. ถุงเงินถุงทองก็กองไว้หน้าบ้าน (เสื่อ)
 แปลว่า ถุงเงินถุงทองก็กองไว้หน้าบ้าน
 คำว่า “ถุงเงิน” ซ้อนกับคำว่า “ถุงทอง”
4. จันจนว่าหาเงินหาทองไปได้ (คนจน)
 แปลว่า จันมากหาเงินหาทองไม่ได้
 คำว่า “หาเงิน” ซ้อนกับคำว่า “หาทอง”
5. แก้วแหวนเงินทอง/ความดีความชอบ (ทำไมผู้ชายถึงมีเมียสอง)
 แปลว่า แก้วแหวนเงินทอง/ความดีความชอบ
 คำว่า “แก้วแหวน” ซ้อนกับคำว่า “เงินทอง”
 คำว่า “ความดี” ซ้อนกับคำว่า “ความชอบ”
6. มือใหม่มาพวกมันกะพากันไปแฮ็ดเวียกแฮ็ดงาน (บักเซียงเมียง)
 แปลว่า วันต่อมาพวกเขาก็พากันไปทำงาน
 คำว่า “แฮ็ดเวียก” ซ้อนกับคำว่า “แฮ็ดงาน”
7. บ่มีเข่าน้ำมเลียงกะเลียสือเอาไปโผด (นางสิบสอง)
 แปลว่า ไม่มีข้าวไม่มีน้ำเลี้ยงจึงเอาไปปล่อย
 คำว่า “มีเข่า” ซ้อนกับคำว่า “มีน้ำ”
8. ทาเต็มตนเต็มโตกะหยั่งหว่าบได้กินพุ้นนะ (พอม่ายได้เมียใหม่)
 แปลว่า ทาเต็มตัวยังมาบอกว่าไม่ได้กินเลย
 คำว่า “เต็มตน” ซ้อนกับคำว่า “เต็มตัว”
9. ...อยู่ในถ้ำโตเดียวยังไจจะหากินคร่องเลียงปากเลียงท้อง
 (เสื่อเฒ่าแสนกล)
 แปลว่า อยู่ในถ้ำตัวเดียว ทำอย่างไรจะหากินคล่องเลียงปากเลียงท้อง
 คำว่า “เลียงปาก” ซ้อนกับคำว่า “เลียงท้อง”

10. ประกาศบให้อยู่ในเวียงในวังอีกเลย (บักชีหุดสามเปา)

แปลว่า ประกาศว่าให้อยู่ในวังในวังอีกเลย

คำว่า “ในเวียง” ซ้อนกับคำว่า “ในวัง”

11. บ้านเมืองของท่านมีคนสามขาใหม่ (เมืองที่น่าอยู่)

แปลว่า บ้านเมืองของท่านมีคนสามขาใหม่

คำว่า “บ้าน” ซ้อนกับคำว่า “เมือง”

12. กะขอแบ่งบุญแบ่งกุศล (สองตายาย)

แปลว่า ขอแบ่งบุญแบ่งกุศล

13. ยายกะพาเข้าป่าไปหาชุดเฝือกชุดมันมาให้ลูกกิน (ได้หัวเป็นงู)

แปลว่า ยายจึงพาเข้าป่าไปหาชุดเฝือกชุดมันมาให้ลูกกิน

คำว่า “ชุดเฝือก” ซ้อนกับคำว่า “ชุดมัน”

14. คนเปิดบ้านเปิดเมือง/ให้เงินให้ทองอย่างหลาย (ทำวเจ็ดหวดเจ็ดไห)

แปลว่า คนหมดบ้านหมดเมือง/ให้เงินให้ทองอย่างหลาย

คำว่า “เปิดบ้าน” ซ้อนกับคำว่า “เปิดเมือง”

คำว่า “ให้เงิน” ซ้อนกับคำว่า “ให้ทอง”

15. แต่งเนื้อแต่งโตแพรวพราว (คนปี่ว่าสนา)

แปลว่า แต่งเนื้อแต่งตัวแพรวพราว

คำว่า “แต่งเนื้อ” ซ้อนกับคำว่า “แต่งโต”

16. คันชีเอาไปตั้งเนื้อตั้งโต (นางหมาขาว)

แปลว่า คันชีจะไปตั้งเนื้อตั้งตัว

คำว่า “ตั้งเนื้อ” ซ้อนกับคำว่า “ตั้งตัว”

17. กะรำกะฟ่อนนี่แหละ (นางมโนราห์ ตอน นางมโนราห์หนี)

แปลว่า กะรำก็ฟ่อนนี่แหละ

คำว่า “กะรำ” ซ้อนกับคำว่า “กะฟ่อน”

18. ถางไธ่ถางสวน (คนขี่คาน)

แปลว่า ถางไร่ถางสวน

คำว่า “ถางไธ่” ซ้อนกับคำว่า “ถางสวน”

19. เสื้อผ้ากะปมีชิ่ง/กัเท็งเว้าเท็งไห่ลูก (จำปาสีตัน)

แปลว่า เสื้อผ้าที่ไม่มีจะนุ่ง/ทั้งพูดทั้งร้องไห้ลูก

คำว่า “เสื้อ” ซ้อนกับคำว่า “ผ้า” / “เท็งเว้า” ซ้อนกับคำว่า “เท็งไห่”

20. ลากอ้อมบ้านอ้อมช่อง (บักท้าวซี้คร้าน)

แปลว่า ลากวนทั่วบ้าน

คำว่า “อ้อมบ้าน” ซ้อนกับคำว่า “อ้อมช่อง”

21. ปาดโท! ซ่อยเป็นโตบাপ โตเวร สั้นหนีหือ (นางนกระจอก)

แปลว่า พุทโธ! ฉันเป็นคนบาปอย่างนั้นหรือ

คำว่า “โตบাপ” ซ้อนกับคำว่า “โตเวร”

22. เขากะเลี้ยตักมุดักตักพวกกันเลี้ย (เซียงเมียงไหวดี)

แปลว่า เขาจึงตักเพื่อนตักฝูงกันเลย

คำว่า “ตักมุดัก” ซ้อนกับคำว่า “ตักพวก”

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในสารานุกรมรัฐประชาติปไตยประชาชนลาว

1. โ้ยยลูกไก้อย่าฟาวอย่าฝ้างหลายแม่ะ (ลูกไก้ไปยามฟอปปู)

แปลว่า โ้ยย! ลูกสะไภ้อย่ารีบมากนักะ

คำว่า “อย่าฟาว” ซ้อนกับคำว่า “อย่าฝ้าง”

2. บาดนี้ชะเจ้ามึงงานกะมีไต่ะกินดื่มไ้ไ้เนาะ (คู่บ่าวสาวไปเที่ยว)
แปลว่า ที่นี้เขาทำงานกินเลี้ยง
คำว่า “กิน” ซ้อนกับคำว่า “ดื่ม”
3. แล้วกะเต็นร้าวงไ้ไ้เนาะ (คู่บ่าวสาวไปเที่ยว)
แปลว่า แล้วจึงเต็นร้าวงไ้
คำว่า “เต็น” ซ้อนกับคำว่า “ร้าว”
4. ย้อนความใจคดใจบาปของเซียวหัน (ซองเซียว)
แปลว่า เพราะความใจบาปของเพื่อนนั้น
คำว่า “ใจคด” ซ้อนกับคำว่า “ใจบาป”
5. ย้อนความขี้ลึกขี้โลภของเซียวหัน (ซองเซียว)
แปลว่า เพราะความชอบลักขโมย ความโลภของเพื่อนนั้น
คำว่า “อย่าฟ้าว” ซ้อนกับคำว่า “อย่าฝ้าง”
6. เทวดากะเลวสาปแช่งให้ชะเจ้ากลายเป็นแมลงวัน (ซองเซียว)
แปลว่า เทวดาจึงสาปแช่งให้เขากลายเป็นแมลงวัน
คำว่า “สาป” ซ้อนกับคำว่า “แช่ง”
7. คนไทยชะเจ้าไว้โตเงินโตค่านะ (อยากกินเล่น)
แปลว่า คนไทยเขาเรียกว่าตัวตะกวดนะ
คำว่า “โตเงิน” ซ้อนกับคำว่า “โตค่านะ”
8. นางอันนั้นหันนะอายุประมาณสิบห้าสิบหกปี/เทวดาแฉวนั้นกะเลวสาปแช่งให้เลา (ของตึก)
แปลว่า นางนั้นอายุประมาณสิบห้าสิบหกปี/เทวดาบริเวณนั้น
จึงสาปแช่งให้เลา (สัตว์ชนิดหนึ่ง)
คำว่า “สิบห้า” ซ้อนกับคำว่า “สิบหก”
คำว่า “สาป” ซ้อนกับคำว่า “แช่ง”

9. มีคอบคัวหนึ่งทุกข์ยาก /ถือว่าเป็นผู้วิเศษวิโส /กะเดินดงเดินป่าไป
ไปเหินขึ้นเกิด/จึงหรือจึงหล่อนั้นนะ (ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห)

แปลว่า มีครอบครัวหนึ่งทุกข์ยาก/นับว่าเป็นผู้วิเศษ/จึงเดินป่าไป
ให้เกิด/จึงหรือจึงหล่อนั้นนะ

คำว่า “ทุกข์” ซ้อนกับคำว่า “ยาก”

คำว่า “วิเศษ” ซ้อนกับคำว่า “วิโส”

คำว่า “เดินดง” ซ้อนกับคำว่า “เดินป่า”

คำว่า “จึงหรือ” ซ้อนกับคำว่า “จึงหล่อ”

10. แต่ละมือกะแม่นัดน้ำใสอุไซเองให้ดูบาหั้นอาบ/บังเอิญอยู่ไม่พุ่ม
ไม่ปอนไ้จั่วลอดมาหั้นนะ (หมอดูหมอดู)

แปลว่า ทุกวันตักน้ำใสโองใส่อ่างให้พระภิกษุท่านอาบ/บังเอิญอยู่ที่
ไม่พุ่มไ้จั่วลอดมา

คำว่า “ใสอุ” ซ้อนกับคำว่า “ใสเอง”

คำว่า “ไม่พุ่ม” ซ้อนกับคำว่า “ไม่ปอน”

11. มีสัตว์มีเสื่อมีสางมีเม็ดทุกอย่าง/นับตั้งแต่มีนั้นมาคนกะบ่เอ็ดบ่สง่า
บ่กินบ่อยาก มีต๋องนั่งฮ้องนั่งให้โคกเศร้า (โลกมนุษย์)

แปลว่า มีสัตว์มีเสื่อมีสางมีเม็ดทุกอย่าง/นับตั้งแต่นั้น

คำว่า “อย่าฟ้าว” ซ้อนกับคำว่า “อย่าฝิ่ง”

12. ผัวเมียกะพากันเข้าเฮือนเข้าชานกะนอน (ประสบการณ์ความจริง)
แปลว่า สามีจึงพากันขึ้นบ้านนอน

คำว่า “เข้าเฮือน” ซ้อนกับคำว่า “เข้าชาน”

13. เจ้านี่อิทุกข์ขี้ยาก/บ่เล่นบ่กินมีแต่เอ็ดแต่สง่าเอ็ดไฮเอ็ดนา/มีเงินมีค่า
มีข้าวเต็มเกล้าเต็มเงีย (ทางฮมเขียว)

แปลว่า เจ้านี้ทุกข์ขี้ยาก/ไม่เล่นไม่กินมีแต่ทำไรทำนา/มีเงินมีทองข้าว
เต็มยุ้งเต็มเกวียน

คำว่า “อิทุกข์” ซ้อนกับคำว่า “ขี้ยาก”

คำว่า “บ่เล่น” ซ้อนกับคำว่า “บ่กิน”

คำว่า “แต่เอ็ด” ซ้อนกับคำว่า “แต่สง่า”

คำว่า “เฮ็ดไฮ” ซ้อนกับคำว่า “เฮ็ดนา”

คำว่า “มีเงิน” ซ้อนกับคำว่า “มีคำ”

14. ทุกซียากครวากอนนั้นนะ (ทำวนิ้วโป้งน้อย)

แปลว่า ทุกซียากครั้งก่อนนั้นนะ

คำว่า “ทุกซีย” ซ้อนกับคำว่า “ยาก”

15. หุดเอาเงินเอาคำใส่เล่มเฮียขึ้นมา/ทุกซียากคือกันนั้นละ (สองฝ่ามือ
นำกันทุกซียาก)

แปลว่า จึ่งเอาเงินเอาคำใส่เล่มเฮียขึ้นมา/ทุกซียากคือกันนั้นละ

คำว่า “เอาเงิน” ซ้อนกับคำว่า “เอาคำ”

คำว่า “ทุกซีย” ซ้อนกับคำว่า “ยาก”

16. การบ้านการเฮือนอีหยังกะแปน (คนไม่มีวาสนา)

แปลว่า การบ้านการเรือนอะไรก็เป็น

คำว่า “การบ้าน” ซ้อนกับคำว่า “การเฮือน”

17. หอมกุ่มบ้านกุ่มเมียงวาซัน/ทุกซียากบมีเข้าอิกิน มาอยู่ฟี้เอียงแล้วแม
อิกินหยังวาซัน (ไก่แก้ว)

แปลว่า หอมทั่วบ้านทั่วเมืองว่าอย่างนั้น

คำว่า “กุ่มบ้าน” ซ้อนกับคำว่า “กุ่มเมียง”

18. โอ้ยอ้ายเฮียโตนั้นกะแปนสัตว์แปนเต่า (เต่าคำ)

แปลว่า โอ้ยพี่เอ๋ยตัวนั้นก็เป็นสัตว์เป็นเต่า

คำว่า “แปนสัตว์” ซ้อนกับคำว่า “แปนเต่า”

19. ข่อยขอแปนลูกแปนเต้าเจ้า ข่อยขอเพิงพาอาศัยวาซัน (กำกาดำ)

แปลว่า ข้าขอเป็นลูกแปนเต้าเจ้า ข่อยขอเพิงพาอาศัยวาซัน

คำว่า “แปนลูก” ซ้อนกับคำว่า “แปนเต้า”

ข. คำซ้อน 3 คำ

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในประเทศไทย

1. เพชรนิลจินดา (ทำไมผู้ชายถึงมีเมียสอง)
คำว่า “เพชรนิลจินดา” เป็นคำซ้อนเพื่อเสียง
2. ญาติพี่น้องของเฮากะสิหมิด (เสือเฒ่าแสนกล)
คำว่า “ญาติพี่น้อง” เป็นคำซ้อนเพื่อความหมาย
3. ยายแก่อยู่กับลูกสาวด้วยความทุกข์ยากลำบาก (ได้หัวเป็นงู)
คำว่า “ทุกข์ยากลำบาก” เป็นคำซ้อน เพื่อเสียง
4. เรียกเสนาอำมาตย์มาทำนายทายทักดวงชะตา (รักษาศีลอันสูงส่ง)
คำว่า “ทำนายทายทัก” เป็นคำซ้อนเพื่อเสียง
5. เป็นสิ่งสาละห์ขัดฟักหนี่ (เซียงเมียงไหวดี)
แปลว่า เป็นสิ่งสาราสัตว์พวกนี้)
คำว่า “สิ่งสาละห์ขัด” เป็นคำซ้อนเพื่อเสียง

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1. ขาหนึ่งยังอยู่พี่ยูยังอยู่ชุยจินาย (ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห)
แปลว่า ขาหนึ่งยังอยู่นี้อยู่อะไร)
คำว่า “อยู่พี่ยูยังอยู่ชุย” เป็นคำซ้อนเพื่อความหมาย
2. เลยมี่หอปราสาทราชวังอยู่พุนบาดเนีย (เต่าคำ)
แปลว่า เลยมี่หอปราสาทราชวังอยู่จนถึงปัจจุบันนี้
คำว่า “หอปราสาทราชวัง” เป็นคำซ้อนเพื่อความหมาย

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่ามีการใช้คำซ้อน 2 คำ และ 3 คำ คนทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ มีการใช้คำซ้อนเพื่อเสียง เน้นถ้อยคำ ความหมายให้น่าสนใจมากขึ้น

2.1.2 การใช้คำซ้ำ

การใช้คำซ้ำ หมายถึง การใช้คำเดียวกันหรือวลีเดียวกันตั้งแต่สองครั้งขึ้นไป ซึ่งการใช้คำซ้ำในนิทานพื้นบ้านส่วนใหญ่จะใช้เมื่อต้องการเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของสิ่งนั้น ๆ หรือต้องการเน้นให้เห็นว่าการกระทำหรือเหตุการณ์นั้น ๆ ดำเนินติดต่อกันไป หรือซ้ำเพื่อแสดงการเลียนแบบธรรมชาติ และบางครั้งก็ซ้ำเพื่อแสดงให้เห็นว่าสิ่งนั้นมีมาก การใช้คำซ้ำปรากฏอยู่ในนิทานทั้งสองกลุ่ม ผู้วิจัยได้ศึกษาตามหลักทฤษฎีของ บรรจบ พันธุเมธา (2519: 81-123) กล่าวถึงการสร้างคำใหม่ในภาษาไทยว่า ดังนี้

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในประเทศไทย

1. มืออย่างหลายเลย ไป ไป ไป/เข้ามาอยู่ที่นี่ดี ไป ไป ไป ว่านะ (คนจน)
แปลว่า มีหลายอย่างเลย ไป ไป ไป/อ้าว มาอยู่ที่นี่หรือ ไป ไป ว่านะ
2. เสือจะเดินไป ไป ไป ไป เดินแรงขึ้น ๆ (เสือเผ่นาแสนกล)
แปลว่า เสือเดิน ไป ไป ไป ไป เดินแรงขึ้น ๆ
3. พอดีมันกะแล่นตะลอน ๆ ไปหาคนดำแป้ง (หมาป่าเจ้าเล่ห์)
แปลว่า พอดีมันก็วิ่งตะลอน ไปหาคนดำแป้ง
4. วู้บ วู้บ วู้บ วู้บ เสือกะตักใจคู้กั้น/เสือกะเลนไป บอกหมู่ บอกพวก ม้าเบิง ม้าเบิงสู ม้าเบิง ม้าเบิง ห้องนงอ ห้องนงอ (งอนหง่อ)
แปลว่า วู้บ วู้บ วู้บ วู้บ เสือกก็ตักใจเหมือนกัน/เสือกก็วิ่งไป บอกหมู่ บอกพวก มาดู มาดู มาดูสิพวกเจ้า มาดูสิพวกเจ้า มาดู มาดู ห้องนงอ ห้องนงอ (งอนหง่อ)

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1. คูบากะเปิดขึ้นเนาะ เปิดขึ้นแม้อีกขึ้น
(พระภิกษุก็เปิดผ้าถุง เปิดผ้าถุงอุบาสิกา)
2. ยวนลาวมาแล้วกะเอาบั๊กมีชุกนี้ได้ แกนบั๊กมีนะบีบใส่กันมัน บีบไซ ไซ
ไซ... บีบใส่กันแลน ไหม้นท้องเบ้อออก (อยากกินตะกวด)
3. ชื่อผู้นี้มากะงามอยู่ แต่หังมีผู้ติดอยู่ บางคนกะติดาน้อย บางคนกะติดัง
น้อย บางคนกะติผมน้อยผมหลาย มีข้อติเม็ด (ของตึก)
4. ไปสระ สระท่วน สระท่วน... วาชั้น สระน้ำทะเลชั้น สระทวน ๆ
(สองผิวเมียนำกันทุกซัยก)

2.1.3 การใช้คำภาษาอังกฤษ

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏใน จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทยไม่ปรากฏการใช้
ภาษาอังกฤษในนิทานประเทศไทย

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในนิทานของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ปรากฏนิทานที่ใช้คำภาษาอังกฤษ ดังนี้

1. กะถึกสลิปห้วยยานไปนุง/นุงกะนุงสเกิดบาดนี้ (คู่บ่าวสาวไปเที่ยว)
แปลว่า ก็ตั้งกระโปรงเอาจวลมไปใส่/ นุงก็นุงกระโปรงสั้นที่นี่
2. มีชายผู้หนึ่งขึ้นรถเมล์/ซึ่งแต่ก่อนบมีสลิปได้ (รถเมล์ขงหลุด)
แปลว่า มีชายคนหนึ่งขึ้นรถโดยสาร/นุงก็นุงกระโปรงสั้นที่นี่
3. ผู้ชายก็เอ่ยขึ้นว่า “ไอเลิฟยู” (แปลว่า ฉันรักเธอ)ผู้หญิงก็ตอบมาว่า “ไอเลิฟ
ยูทู” ฉันก็รักเธอเหมือนกัน ผู้ชายดีใจก็เลยร้องออกมาว่า “ไอเลิฟยูทรี” รักมากกว่า (ผู้บ่าวรักผู้สาว)

4. หลังจากได้เครื่องแล้วกะมาขึ้นรถตุ๊ก ๆ จัมโป้ หั้นนะ (เข้าใจผิด)
5. มีเศรษฐีคนหนึ่งต้องการขอยืมเงินหนึ่งแสนเจ็ดหมื่นดอลล่า (ฝากรถ)
6. แล้วคิดว่าโอ..ผู้้นต้องแม่นทาชานวาชัน (ไปเที่ยวป่า ทาชาน)

2.2 การใช้สำนวน

สำนวนเกิดจากประสบการณ์ของคนรุ่นเก่า หรือสิ่งแวดล้อมใกล้ ๆ ตัว สิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันหรือสิ่งที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาพูดเปรียบให้เห็นความจริง หรือเห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยได้ศึกษา สำนวนไทยตามแนวทางพิจารณาของ ราชบัณฑิตยสถาน (2529: 25-48) ซึ่งได้แบ่งประเภทของสำนวนไทยไว้ 3 ประเภท ดังนี้

1. ประเภทพูดคล้องจอง
2. ประเภทพูดเปรียบเทียบ
3. ประเภทพูดซ้ำคำ

2.2.1 ประเภทพูดคล้องจอง

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในจังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย มีดังนี้

1. พ่อเฒ่าก็ยกยอปอปั้น (หมากับแมว)
แปลว่า พ่อเฒ่าก็ยกยอปอปั้น
2. อิ่มหน้าสำราญ (แต่งงานใหม่)
3. แล้วพ่อกะเลยตีฆ้องฮ้องปาวประกาศ (บักชีหูดสามเปา)
แปลว่า แล้วพ่อกะเลยตีฆ้องร้องปาวประกาศ
4. ขอบพูดหยอกล้อน้องสาวเกี้ยวพาราสี (พี่เขยอยากได้น้องเมีย)

จากการศึกษาสำนวนไทยที่ปรากฏในการเล่านิทานพื้นบ้านประเทศไทย พบว่า สำนวนประเภทพูดคล้องจอง มี 4 สำนวน

จากการศึกษาสำนวนที่ปรากฏในการเล่านิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ไม่ปรากฏสำนวนประเภทพูดคล้องจอง

2.2.2 ประเภทพูดเปรียบเทียบ

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในจังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย มีดังนี้

1. พ่อเฒ่ากะจี้แก้เผ็ดลูกเขย (พ่อตากับลูกเขยเก็บใบตองกุง)
แปลว่า พ่อเฒ่าก็จะแก้เผ็ดลูกเขย
2. หลวงพ่อกะเสี้ยผู้เฒ่าน้อยชั้นแหล่ว (หลวงพ่อกินขี้ไก่โป)
แปลว่า พ่อก็เสี้ยผู้เฒ่าน้อยนั่นแหล่ะ
3. พี่นเฒ่าเฒ่าพระยาเทครัว (พระยาเทครัว)
แปลว่า เขาเรียกว่าพระยาเทครัว
4. คือจ้งเฮาเป็นนกกกระจอกแตกยังกุ่มเขาวา (นางนกกกระจอก)
แปลว่า คือว่าเป็นนกกกระจอกแตกรังเขาวากัน

จากการศึกษาสำนวนไทยที่ปรากฏในการเล่านิทานพื้นบ้านประเทศไทย พบว่า สำนวนประเภทพูดเปรียบเทียบ มี 4 สำนวน

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีดังนี้

1. ไ้บักน้อย ๆ นีคือมาสสามหาบแท้ /คือขี้คุยแท้คือไม้แท้นั้นะ (ท้าวเจ็ดหวด เจ็ดไห)

แปลว่า ไ้เจ้านี้ทำไมจึงสามหาจริง ๆ / ซี้คฺยจ้งเลย ทำไมชอบกล่าว
เกินความจริง

จากการศึกษาสำนวนที่ปรากฏในการเล่านิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่ามีสำนวนประเภหพูดเปรียบเทียบ 1 สำนวน

2.2.3 ประเภหพูดซ้ำคำ

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในจังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย มีดังนี้

1. กะเลยปล่อยนกเจ้า อาบนํ้าอาบท่า (คนซี้ค่าน)
แปลว่า ก็เลยปล่อยนกเจ้าอาบนํ้าอาบท่า
2. มันกะเลยได้ดิบได้ดียอนมันกินดู (ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห)
แปลว่า มันจึงได้ดิบได้ดีเพราะมันกินดูลี
3. กะเต็นแร้งเต็นกา (เสือเฒ่าแสนกล)
แปลว่า ก็เต็นแร้งเต็นกา

จากการศึกษาสำนวนไทยที่ปรากฏในการเล่านิทานพื้นบ้านประเทศไทย
ประเภหพูดซ้ำคำพบว่า สำนวน มี 3 สำนวน

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีดังนี้

1. กะบ่คิดหน้าคิดหลังหยัง (ของตึก)
แปลว่า ก็ไม่คิดหน้าคิดหลังอะไร
2. ตั้งแต่นั้นมาจิงวามอดูนี้คู้หมอดเา (หมอดูคู้หมอดเา)
แปลว่า ตั้งแต่นั้นมา จิงเรียกกันว่าหมอดูนี้คู้กับหมอดเา

3. แล้วเพี้ยนจิ้งจอกหอดูคูหมอดเฒ่า (กางฮมเขียว)

แปลว่า แล้วเขา จึงเรียกกันว่าหมอดูคูกับหมอดเฒ่า

จากการศึกษาสำนวนที่ปรากฏในการเล่านิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่า มีสำนวนประเภทพูดเปรียบเทียบ จำนวน 3 สำนวน

ผลการศึกษานวนที่ปรากฏในนิทานของไทย-ลาว พบว่า มีลักษณะของการใช้สำนวนคล้ายคลึงกัน

2.3.4 การใช้ภาษาภาพพจน์

ในการศึกษาการใช้โวหารภาพพจน์ ผู้วิจัยได้ใช้แนวทางของวิชา กงกะนันท์ และวารุณี พลบูรณ์ (2550: 10-15) เป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

ก. การกล่าวอุปมาอุปไมย

คือ การเปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนหรือต่างกัน โดยอุปมา คือ สิ่งหรือข้อความที่ยกมาเปรียบ ส่วนอุปไมย คือ สิ่งหรือข้อความที่ต้องการเปรียบเทียบเพื่อให้เข้าใจแจ่มแจ้ง มีปรากฏในนิทานพื้นบ้านทั้งสองท้องถิ่น ดังนี้

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในประเทศไทย ไม่ปรากฏการกล่าวอุปมาอุปไมย

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มี 1 ข้อความ คือ เปนผู้ดีผู้งามหั้นปานพระอินทร์ ไฉยชั้นเมียงพระอินทร์ว้าชั้น (เต่าคำ)

ข. การกล่าวแบบอุปลักษณะ

เป็นการเปรียบเทียบที่นำลักษณะเด่นของสิ่งของที่ต้องการ มากล่าวถึง โดยไม่มีคำเชื่อม หรืออาจมีคำว่า เป็น คือ และเท่า เป็นคำเชื่อม ซึ่งการกล่าวในลักษณะดังกล่าว มีปรากฏในนิทานพื้นบ้านทั้งสองท้องถิ่น ดังนี้

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในประเทศไทย

1. มันคือจิ้งหรีดไหม้ไหม้ มันไม่มีไฟเหลา มันกะเหลาเอง บางทีมันกะเกิดเองปัญหาที่เขาบอกว่าเขาหม้อใหม่มา หมายความว่า มันก็เหมือนหม้อไหม้ไหม้ ที่มันไม่มีใครมาเหลา มันก็เหลาเอง บางทีมันก็เกิดขึ้นเอง (อาจารย์ลำเอียง)

2. คือจิ้งจอกบัวนี่ละ บางดอกกะพ่นน้ำ พวกอยู่กอดเดียวกัน เรียนกับอาจารย์เดียวกันบัวกอดเดียวกัน บางดอกโพล์พ่นน้ำบางดอกกะงอ ๆ บ่พ่นน้ำ อาจารย์สอนนี้บ่ได้ลำเอียง จากคำกล่าวนี้อธิบายได้ว่าตัวละครได้เปรียบเทียบสติปัญญาของคนเข้ากับบัวสี่เหล่า ซึ่งดอกที่โพล์พ่นน้ำก็หมายถึงผู้ที่เจริญแล้วนั่นเอง (อาจารย์ลำเอียง)

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีดังนี้

1. นิทานเรื่อง ไทยลาวแข่งกัน มีเนื้อหานิทานเกี่ยวกับกลุ่มคนสองชนชาติ ได้แก่ คนไทย และคนลาว ที่แข่งขันกันพูดคำว่า “น้ำผึ้ง” ให้นานที่สุด ผลปรากฏว่าฝ่ายลาวเป็นฝ่ายชนะ เพราะพูดได้นานกว่า ซึ่งเป็นสำเนียงภาษาของชาวลาวที่สามารถออกเสียงคำไปนานกว่า แสดงให้เห็นถึงแนวคิดเรื่องภาษาประจำชาติ ที่ชาวลาวภาคภูมิใจในความหลากหลายของคำ ดังที่กล่าวในตอนท้ายของนิทานว่า “...คนไทยเอ็นดูเนาะ เอ็นดูคนไทยนับคน ไทยนับคน มันมีสุใหญ่มันมีสุน้อยเต็นะ คนไทยกะวสุเล็ก ๆ สุใหญ่ ๆ เบ็ดทอนันแล้วบ้อ เออเบ็ดแล้ววาชัน เข้าคนลาวละนับบาดเนี่ย สุจ่องป่อง แฉงแปง จิงปึง จ้างป้าง โจงโป่ง จ้อดว้อด จี้ดวี้ด ยังจี้ด ใหวดเจดเวด บักหลาย ๆ สุ ไยมีแคสองสุนี้ คนลาวละเว้าหลายสุโพด คนไทยละได้สองสุติละ คนลาวชนะ

2. นิทานเรื่อง กางหมเชียว ผู้เล่าได้เล่าเรื่องเกี่ยวกับชายหนุ่มสองคน คนแรกถูกทำนายว่าจะตกยาก ส่วนอีกคนถูกทำนายว่าจะร่ำรวยเงินทองได้กางร่มสีเขียว ซึ่งหมายถึงร่ำรวยมีปราสาทราชวัง แต่ผลสุดท้ายคำที่หมอดูทำนายก็ไม่เป็นจริง ชายที่ถูกทำนายว่าจะตกอับก็กลับร่ำรวยเงินทอง เพราะว่าชายคนนั้นทำมาหากิน ส่วนอีกคนกลับยากจน ซึ่งร่มเขียวที่ถูกทำนายนั้นกลายเป็นใบตองที่เขาใช้มุงแทนหลังคาบ้านนั่นเอง ดังข้อความตอนหนึ่งว่า “เออนันต์สมเขียวของเฮวาชัน ตั้งที่แท้ละแม่นตูปละมุงใบตองเขียวหั้น”

ค. การกล่าวแบบอติพจน์

หมายถึง โวหารที่กล่าวผิดไปจากที่เป็นจริง อาจกล่าวเกินจริงหรือน้อยกว่าจริง (อวพจน์) มีเจตนาเน้นถ้อยคำให้มีน้ำหนักยิ่งขึ้น ให้ความรู้สึกเพิ่มขึ้น ได้มีปรากฏในนิทานพื้นบ้านทั้งสองท้องถิ่น ดังนี้

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในประเทศไทย ได้แก่ นิทานเรื่อง ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห ได้กล่าวถึงนิสัยในการรับประทานอาหารของท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห ว่า “กินเบ็ดเข้าเหนียวแน่น เบ็ดเจ็ดหวด กินน้ำเบ็ดเจ็ดไห ท้องปานท้องอันได้เลย” แสดงให้เห็นลักษณะของการกล่าวเกินจริงอย่างเห็นได้ชัดเพราะว่ากินมากผิดวิสัยของคนธรรมดาทั่วไป

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่ นิทานเรื่อง ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห มีข้อความตอนหนึ่งของนิทานที่ใช้โวหารแบบอติพจน์ หรือการกล่าวเกินจริง ความว่า “คือวาออกลูกออกมาแล้วกะแม่นตักลงลุ่ม ลอดปองเลย ลอดปองตัก ลงลุ่มพุ่น ตักใส่ขี้ดินกะคือวาหลบลงไปคือวาเหลือแตกคอ แล้วเอาเสียมไปขุดเอา ขุดมาล้างน้ำดี ๆ” จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเป็นการกล่าวเกินจริงปกติทั่วไป

ง. การกล่าวแบบปฏิทรรศน์ (ปฏิภาคพจน์)

การใช้ถ้อยคำที่มีความหมายตรงกันข้าม หรือขัดแย้งกันมากล่าวอย่างกลมกลืนกัน เพื่อเพิ่มความหมายให้มีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น ส่วนใหญ่นิยมกล่าวถึงในเชิงปรัชญา และต้องอาศัยการวิเคราะห์ ซึ่งมีปรากฏในนิทานพื้นบ้านทั้งสองท้องถิ่น ดังนี้

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในประเทศไทย

1. เหลียวซ้ายแลขวา (ทำไมผู้ชายถึงมีเมียสอง)
2. ให้บักตาบอดขึ้นบักขาติดกะคอยบอกซ้ายบอกขวา (บักสามเสี้ยว)
แปลว่า ให้ชายตาบอดขึ้นชายขาติดคอยบอกซ้ายขวา

3. หากินดอกบัวบานนะ กินไปกินมาผ่านไปผ่านมาตัวผู้ติดอยู่ในดอกบัว
ออกบ่ได้ (นางนกระจาบ)

แปลว่า หากินดอกบัวบานนะ กินไปกินมาผ่านไปผ่านมาตัวผู้ติดอยู่
ในดอกบัวออกไม่ได้

4. อันนี้จูงกันไปจูงกันมากะคานอ้อมเอียน (ย่านแม่ใหญ่ตาย)
แปลว่า อันนี้จูงกันไปจูงกันมาก็คานอ้อมเรือน

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในสารานุกรมรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีดังนี้

1. ซองเขียวพอน้ำหั้นผู้หนึ่งใจดีผู้หนึ่งใจคด (ซองเขียว)
แปลว่า สองเกลอ คนหนึ่งใจดี คนหนึ่งใจคด

2. ฝ่ายผัวเสดถึนี้กะเอ็นแหมบ่เอ็นแหมตาผู้เฒ่าเนาะ (ของตึก)
แปลว่า ฝ่ายสามีของเศรษฐีก็เห็นบ้างไม่เห็นบ้างตาผู้เฒ่าเนาะ

3. เก็บไปเก็บมาธรรมดาร์องมันกะมีขวยปุมี่ฮู้ปู้คียังเนาะ

(คุบาชวยแม่ฮู้ก)

แปลว่า เก็บไปเก็บมาธรรมดาของมันกะมีขวยปุมี่ฮู้ปู้คียังเนาะ

4. ขุดน้ำส่างขุดไปขุดมาลงลึกไป ๆ (พอเฒ่ากับลูกเขย)
แปลว่า ขุดน้ำ ขุดไปขุดมาลงลึกไป

5. ไปเลาะไปกินไปซื้อจ่ายเม็ด (กางฮมเขียว)
แปลว่า ไปเลาะไปกินไปซื้อจ่ายหมด

จ. การกล่าวแบบบุคคลาธิฐาน

คือ การสมมุติสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ใช้มนุษย์ให้มีอาการปฏิกิริยาเช่นเดียวกัน อาทิ หัวเราะ ร้องไห้ ตีใจ เสียใจ เหงาหงอย เป็นต้น โดยมีปรากฏในนิทานพื้นบ้านทั้งสามท้องถิ่น ดังนี้

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในประเทศไทย มีดังนี้

1. นิทานเรื่อง ไช้หุดแสนปม กล่าวถึงลิงพูดได้ ความว่า “ลิงเลหย่าสิ มอบฮ้องหน่วยนี้ให้” ซึ่งจากเรื่องลิงนั้นมีข้อวิเศษ ที่เมื่อตีแล้วพูดคำว่า “ม่งลูก” ตื่นไม้ที่ถูกตัดโคนไปแล้วก็จะกลับมาตั้งลำตามเดิม
2. นิทานเรื่อง แม่หมา เป็นเรื่องของสุนัขตัวหนึ่งออกลูกเป็นคนเป็นผู้หญิงสองคน ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วสุนัขไม่สามารถที่จะออกลูกเป็นคนได้
3. นิทานเรื่อง เสือ เล่าถึง เด็กน้อยคนหนึ่งหลงป่าแล้วไปเจอกับแม่เสือ แม่เสือจึงรับเลี้ยงดูเด็กน้อย โดยให้เด็กน้อยมีหน้าที่แบ่งอาหารให้กับลูกของตน ซึ่งจากเนื้อเรื่องดังกล่าวแล้ว เสือเป็นสัตว์จึงไม่สามารถที่จะสื่อสารหรือเลี้ยงดูคนได้
4. นิทานเรื่อง หมากินขี้ เล่าถึงสุนัขตัวหนึ่งซึ่งมีบทบาทเหมือนคน ดังที่เล่าว่า “หมามันฉลาดเดหมานะ มันสมองมันเทียบกั๊บคน หมาก็ถ่าย ความฉลาดของมันนะตาปากมันบ่เป็นเท่าปากคน มันปรีक्षाบ่เป็นเท่าคน”
5. นิทานเรื่อง เสือเผ่าแสนกล เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับเสือแก่ตัวหนึ่งที่คิดหาวิธีที่ไม่ต้องหาอาหารเมื่อยามที่มันแก่ จึงวางแผนให้สัตว์น้อยในป่ามารายงานความเป็นไปในป่า โดยหวังจะจับสัตว์ที่มารายงาน จะเห็นได้ว่าตัวละครคือเสือ มีความคิดความอ่านเหมือนกับมนุษย์
6. นิทานเรื่อง หมาป่าเจ้าเล่ห์ เล่าถึงหมาป่าตัวหนึ่งที่วางแผนจะจับลูกแกะกินเป็นอาหาร ส่วนแม่แกะก็เตือนลูกแกะว่าอย่าเปิดประตูให้กับคนแปลกหน้า ดังที่ปรากฏในนิทานตอนหนึ่งว่า “ลูกเอ๊ย แม่บ่ออยู่อย่าเปิดประตูได้อันตราย เขาสิมาจับเฮาไปกิน”

7. นิทานเรื่อง กำพรวาฬน้อย ได้กล่าวถึงตัวละครที่เป็นสัตว์หลายตัวด้วยกัน อาทิ ช้าง นก ตั๊กบ่างฯ สัตว์เหล่านี้สามารถพูดได้และยังมีอิทธิฤทธิ์ ช่วยทำวกำพรวาฬเมื่อยามที่ประสบกับความเดือนร้อน

8. นิทานเรื่อง พญานาค เป็นเรื่องของพญานาคที่อยากจะไปขอพระพุทธรูปเจ้าบวช พระสงฆ์ จึงแปลงกายเป็นคนเพื่อไปขอพระพุทธรูปเจ้าบวช

9. นิทานเรื่อง นางนกกกระจอก มีตัวละครเป็นสัตว์ ได้แก่ คู่ผัวเมีย นกกกระจอก และกวาง ซึ่งมีกิริยาอาการเหมือนกับคนทุกประการ ยกตัวอย่างเหตุการณ์ตอนหนึ่งว่า “นางนกกกระจอกได้กลืนดอกบัวในสวนนกตัวผู้ คิดว่าตัวผู้ไปมีแฟนใหม่” เป็นต้น

10. นิทานเรื่อง ต๊กแกทำไมถึงตัวลาย มีเนื้อหาอธิบายเหตุเกี่ยวกับที่มาที่ทำให้ต๊กแกตัวลาย โดยเนื้อเรื่องนั้นต๊กแกสามารถพูดได้ ดังข้อความตอนหนึ่งว่า “พระอินทร์กะเลยถามว่า “เสียงไผ่ฮ้องหวังอันเจ้ากับแกติ เจ้ากับแกตอบวาคับ”

11. นิทานเรื่อง หมาอยากเป็นพระอาทิตย์ เป็นเรื่องของสุนัขตัวหนึ่งที่มีความทะเยอทะยานอยากเป็นสิ่งนั้นสิ่งนี้ จากเนื้อเรื่องได้แสดงให้เห็นถึงความคิดของสุนัขที่มันอยากที่เป็นสิ่งอื่น ดังข้อความตอนหนึ่งว่า “มีหมาโตหนึ่งแล่นพ่วนท่งไปแดดฮ้อนหลาย หมาเห็ดมันฮ้อนมาก เห็ดจึงได้น้อจิดได้เป็นพระอาทิตย์กะเลยคิดที่อยากจิดเป็นพระอาทิตย์” จากข้อความดังกล่าวสังเกตคำว่า “กะเลยคิดที่อยากจิดเป็นพระอาทิตย์” ซึ่งแปลได้ว่า จึงคิดอยากที่จะเป็นพระอาทิตย์ อันเป็นลักษณะของมนุษย์นั่นเอง

12. นิทานเรื่อง เต่าปากบอน ซึ่งเป็นเรื่องของเต่ากับหงส์ที่เป็นเพื่อนกัน สัตว์ทั้งสองตัวนี้ได้แสดงกิริยาต่าง ๆ เหมือนคน เช่น พูดได้ มีความคิด ยกตัวอย่างเช่น ข้อความตอนหนึ่งว่า “หงส์นั้นอยู่บนสวรรค์หงส์มาเล่าให้เต่าฟังว่า บนสวรรค์มีแต่อาหารดี ๆ หงส์บอกว่า “เห็นแล้วอย่าไปเล่าให้ใครฟัง เต่าตอบตกลง” แล้วทำอย่างไรจึงจะไปได้ หงส์ก็รับปากว่าจะพาไป แต่ต้องสัญญาก่อนว่า เวลาใครถามอะไรห้ามพูด” เป็นต้น

13. นิทานเรื่อง ช้างเกเร กล่าวถึงสัตว์สองชนิด คือ ช้าง และมดแดง มีใจความตอนหนึ่งที่มดแดงแสดงกิริยาเหมือนกับคน ใจความว่า “มดแดงมันกะเลยโมโห”

14. นิทานเรื่อง นางหมาขาว เป็นนิทานที่เล่าเกี่ยวกับสุนัขเพศเมียนำลูกคนมาเลี้ยงดู ดังข้อความว่า “คนป่มีพ่อป่มีแม่ กำพำรหมาเลี้ยง เลี้ยงแล้วกะใหญ่เป็นสาว” ซึ่งแม่สุนัขเลี้ยงลูกมาจนโต และได้ดีแต่งงานกับชายหนุ่มที่มีฐานะ

15. นิทานเรื่อง งูใหญ่ เป็นนิทานที่กล่าวถึงสองแม่ลูกไปก็เก็บมะม่วงและได้เจอกับงูตัวใหญ่ งูนั้นช่วยเก็บมะม่วงและตามไปยังบ้านของสองแม่ลูก และได้เป็นสามีของลูกสาว ดังข้อความว่า “งูกะเลยนํามานํามาเหือนมาชาน กะเลยดักข้าวดักนํ้าหาเข้าหาปลาให้กิน งูกะเลยบไป งูกะเลยนอนนํ้า นอนนํ้ากะมือแล้งมากะถ่ายคาบออกมาจํามงาม” จากข้อความ *ดักข้าวดักนํ้าหาเข้าหาปลาให้กิน* เป็นการใช้อริยาบทของมนุษย์ เพราะถ้าเป็นงูจริง ๆ ไม่สามารถที่จะกินข้าวได้เหมือนกับคนทั่วไป

16. นิทานเรื่อง งอนหง่อ มีตัวละครที่เป็นสัตว์รวมอยู่ด้วย คือ เสือ ซึ่งเสือนี้ได้ทำกิริยาท่าทางเหมือนกับคน ดังข้อความ “ทีนี้ เสือกะตักใจ พ้อมํ้าอยมํ้าจักปีนังเสือกะชันอยู่”

นิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในสารานุกรมรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีดังนี้

1. นิทานเรื่อง ชองเซียว กล่าวถึงตัวละคร คือ เสือที่ตัวละครฝ่ายไม่ดีเลี้ยงไว้เมื่อตอนยังเป็นเศรษฐี แต่พอดตกอับตัวละครดังกล่าวจึงไปพูดให้เสือกินเพื่อนของตน ตามข้อความตอนหนึ่งว่า “แล้วเสือเอ๊ย คั่นเฮ็นของคณยํามาให้โตจับกินให้เฮาแหม่นได้อววัน วามันแปนคัตรคู่อาฆาตของเฮาวาชัน” ซึ่งผลจากเหตุการณ์นั้นเสือก็ทำตามทีตัวละครสั่ง จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเสือฟังคำสั่งของเจ้านายแก้วรู้เรื่อง ซึ่งลักษณะอาการดังกล่าวเป็นลักษณะของคนนั่นเอง

2. นิทานเรื่อง โลกมนุษย์ ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับแกน เป็นผู้สร้างโลกซึ่งในสมัยนั้น สัตว์ต่าง ๆ สามารถพูดได้ ดังข้อความตอนหนึ่งที่กล่าวถึงเสือว่า “มีเสือเผ่าโตเน็งมันเผ่าแล้วมันหากินบได้มันกะเลยคิดโลกเดียวใส่คน มันกะเลยมาทำท่ามาพบคนกะเลยวาชอยฝนมือคีนนี้วาชอยไดกินดับเจ้าวาชัน” ซึ่งลักษณะอาการของเสือที่พูดกับคนนั้นเป็นการสมมติสัตว์ให้มีกิริยาเหมือนคน

3. นิทานเรื่อง เปนหยังจ้งมีแควแต่มองลุ่ม ได้เล่าถึงควายตัวหนึ่ง ที่ทำหน้าที่ย่ำสารที่พญาเถนมีไปยังมนุษย์ ดังข้อความว่า “พญาเถนกำหนดให้ กำหนดให้มาเมิดแล้วควายจะกลับคืนขึ้นมามาตามบัดนี้” จะเห็นได้ว่าควายนั้นมีกิริยาอาการเหมือนคน และพูดได้

4. นิทานเรื่อง คนไม่มีวาสนา มีอยู่ตอนหนึ่งได้กล่าวถึงตอนที่ชายผู้ทุกข์ยากคิดฆ่าตัวตาย และเดินทางไปเรื่อย ๆ และได้พบกับงูที่พูดได้ ดังข้อความที่เล่าว่า “งูโตนั้นหดเหลียวเอ็นวาพอเฒ่าเอี้ยเจ้าอไปหยังวาซัน”

5. นิทานเรื่อง ไก่แก้ว กล่าวถึงชายกำพร้าที่ได้แต่งงานกับลูกสาวของพญาครุฑ จะเห็นได้ว่าครุฑนั้นเป็นสัตว์ และในนิทานได้สมมติให้มีลักษณะการใช้ชีวิตเหมือนกับคนและสามารถพูดได้

6. นิทานเรื่อง เต่าคำ เล่าถึงยายกับหลานที่มีอาชีพจับปลา วันหนึ่งจับเต่ามาได้ตัวหนึ่ง เต่านั้นร้องขอชีวิต ดังข้อความ “เอี้ย...อย่าซุ่มหมกซุ่มฆ่าผู้ข้าเถิน ผู้ข้าขอชีวิตนาวาซัน” จากนั้นเต่าจึงได้อาศัยอยู่กับยายและหลาน พร้อมกับโตขึ้นเป็นหนุ่มรูปงาม จากนั้นหาดังกล่าว เต่าคำซึ่งเป็นตัวละครเอก เป็นสัตว์มาก่อน แต่สามารถพูดได้และกลายร่างเป็นคน จึงถือว่าเป็นการใช้โวหารบุคคลาธิษฐาน

2.3.5 คำในภาษาไทย

คำแต่ละคำมีความหมายจะปรากฏชัดเมื่ออยู่ในประโยค การสังเกตตำแหน่งและหน้าของคำในประโยคจะช่วยให้เราทราบชนิดของคำรวมทั้งความหมายด้วย คำในภาษาไทยแบ่งออกได้หลายชนิดมีลักษณะและหน้าที่แตกต่างกันออกไป พระยาอุปกิตศิลปสาร (2531: 70-111) ได้อธิบายความหมายของคำในภาษาไทย ได้แก่ คำนาม คำสรรพนาม คำกริยา คำวิเศษณ์ คำบุพบท คำสันธาน และคำอุทาน ดังนี้ คำนาม หมายถึง คำบอกชื่อ คน สัตว์ สิ่งของ เป็นคำที่ใช้เรียกคำพวกหนึ่งที่บอกชื่อของสิ่งที่มีรูป เช่น คน สัตว์ บ้านเมือง เป็นต้น หรือของสิ่งที่ไม่มียูบ เช่น เวลา อายุ อานาจ เป็นต้น

1. คำสรรพนาม หมายถึง คำใช้แทนนาม แทนชื่อคน สัตว์
2. คำกริยา คำแสดงอาการของคำนาม หรือคำสรรพนามให้รู้ว่าคำนามหรือคำสรรพนามนั้น ๆ ทำอะไร หรือเป็นอย่างไร
3. คำวิเศษณ์ เป็นคำที่ใช้ขยายคำนาม คำสรรพนาม คำกริยา หรือคำวิเศษณ์ ด้วยกันให้มีเนื้อความแปลกออกไป หรือให้มีเนื้อความมากขึ้นเกี่ยวกับลักษณะ เวลา
4. คำบุพบท เป็นคำที่ใช้นำหน้าคำนาม คำสรรพนาม และนำหน้าคำกริยาบางพวกที่เรียกว่า กริยาสภาวะมาลา
5. คำสันธาน เป็นคำที่ใช้สำหรับเชื่อมประโยค หรือเชื่อมข้อความให้ต่อเนื่องและสละสลวย พระยาอุปกิตศิลปสารแบ่งคำสันธาน
6. คำอุทาน เป็นคำที่แสดงความรู้สึก ดีใจ ตื่นเต้น เสียใจ หรือเป็นคำที่เสริมคำพูดให้ฟังดูไม่ห้วน

ในการศึกษาคำที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน ผู้วิจัยจะศึกษาตามหลักของ นววรรณ พันธุเมธา (2550: 15-17) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- หมวดที่ 1 มนุษย์
- หมวดที่ 2 มนุษย์กับมนุษย์
- หมวดที่ 3 สรรพสิ่ง
- หมวดที่ 4 มนุษย์กับสรรพสิ่ง
- หมวดที่ 5 เวลา กับมนุษย์และสรรพสิ่ง

ก. หมวดที่ 1 มนุษย์

1. กายและส่วนของร่างกาย
2. จิตใจ สติปัญญา ความคิด ความรู้สึก
3. การเจ็บป่วยและการรักษา
4. กริยาอาการและท่าทาง

5. การกระทำและความประพฤติ
6. การดำรงชีวิต เช่น การแต่งกาย

ข. หมวดที่ 2 มนุษย์กับมนุษย์

1. การเปรียบเทียบและพบปะเกี่ยวข้อง
2. การกระทำที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น
3. การสื่อสาร
4. การสืบเชื้อสาย เช่น ความรัก การแต่งงาน
5. การรวมกลุ่ม
6. การสืบทอด ความรู้ ความเชื่อ และวัฒนธรรมประเพณี

ค. หมวด 3 สรรพสิ่ง

1. สิ่งต่าง ๆ ธรรมชาติ สภาพลักษณะและอาการ
2. โลกตามธรรมชาติและจินตนาการ
3. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการอยู่และทำกิจกรรมต่าง ๆ
4. สิ่งและสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการกิน และรักษาโรค
5. สิ่งและสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการตกแต่งและประชันกาย
6. สิ่งและสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนที่หรือเดินทาง
7. สิ่งและสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับนันทนาการ ศิลปะ ศาสนา ความเชื่อ และขนบประเพณี
8. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์
9. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ

ง. หมวดที่ 4 มนุษย์กับสรรพสิ่ง

1. มนุษย์กับสิ่งต่าง ๆ ทั่วไป: การสัมผัส ครอบครอง และการใช้ประโยชน์
2. มนุษย์กับสิ่งต่าง ๆ ทั่วไป: การสร้างสรรค์และการเปลี่ยนแปลง
3. มนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ

จ. หมวดที่ 5 เวลา กับมนุษย์และสรรพสิ่ง

จากการศึกษาทฤษฎีดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจะใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์คำที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน ดังนี้ต่อไป

ตารางที่ 4.3 แสดงผลหมวดของมนุษย์

หมวดที่ 1 มนุษย์	ลำดับที่	คำภาษาไทย	คำภาษาลาว	คำภาษาไทย มาตรฐาน	ชนิดของคำ
1. กายและส่วน ของร่างกาย	1	เขียว	เขียว	เขียว	คำนาม
	2	โต	โต	ตัว	คำนาม
	3	ท้อง	ท้อง	ท้อง	คำนาม
	4	แคว	แคว	ฟัน	คำนาม
	5	แฉง	แฉง	แรง	คำกริยา
	6	จ่อย	จ่อย	ผอม	คำกริยา
2. จิตใจ สติปัญญา ความคิด ความรู้สึก	1	สติปัญญา	สติปัญญา	สติปัญญา	คำนาม
	2	คิด	คิด	คิด	คำนาม
	3	คว้ามใจเกล้า	คว้ามใจเกล้า	คว้ามใจเกล้า	คำนาม
	4	ชี้ค่าน	ชี้ค่าน	ชี้เกียจ	คำกริยา
	5	ย่าน	ย่าน	กลัว	คำกริยา
	6	ฮ้อน	ฮ้อน	ร้อน	คำกริยา
	7	หนวย	หนวย	รำคาญ	คำกริยา
	8	บ่รู้เรื่อง	บ่รู้เรื่อง	ไม่รู้เรื่อง	คำกริยา
	9	น้ำโห	น้ำโห	โมโห	คำกริยา
	10	คิดฮอด	คิดฮอด	คิดถึง	คำกริยา
	11	หลิได้น	หลิได้น	สงสัย	คำกริยา
	12	ฮ้อนนอกฮ้อนใจ	ฮ้อนนอกฮ้อนใจ	ร้อนนอกร้อนใจ	คำกริยา
	13	ฮู้เมีย	ฮู้เมีย	รู้สึกตัว	คำกริยา
	14	ถึกคอ	ถึกคอ	ถูกใจ	คำกริยา
	15	ฮ้าง	ฮ้าง	อยาก	คำกริยา

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

หมวดที่ 1 มนุษย์	ลำดับที่	คำภาษาไทย	คำภาษาลาว	คำภาษาไทย มาตรฐาน	ชนิดของคำ
2. จิตใจ	16	หัวดีแก้ว	สลาดแก้ว	ฉลาดกว่า	คำกริยา
สติปัญญา	17	หัวดีแก่ ๆ	สลาดจิง	ฉลาดจริง ๆ	คำกริยา
ความคิด	18	เจ็บต้อง	ปวดทอ้ง	ปวดทอ้ง	คำกริยา+คำนาม
ความรู้สึก	19	ฮักเฮา	ฮักเฮา	รักเรา	คำนาม+ สรรพนาม
	20	เมื่อยหลาย	เมื่อยหลาย	เมื่อยมาก	คำกริยา+คำวิเศษณ์
3. การเจ็บป่วย	1	มอ	มอ	หมอ	คำนาม
และการ	2	มอฝรัง	มอฝรัง	หมอ	คำนาม
รักษา				ชาวต่างชาติ	
4. กริยาอาการ	1	ฮ้อง	ฮ้อง	ร้อง	คำกริยา
และท่าทาง	2	ไห้	ฮ้องไห้	ร้องไห้	คำกริยา
	3	ใจห้าย	ใจฮ้าย	ใจกระวน	คำกริยา
				กระวาย	
	4	นั่งไปนั่งมา	นั่งไปนั่งมา	นั่งไปนั่งมา	คำกริยา
	5	หัวชัน	หัวชัน	หัวเราะ	คำกริยา
	6	โปงล้ง	ย่อโตลงไป	ย่อตัวลงไป	คำกริยา+คำนาม
	7	นั่งกินเช่า	นั่งกินเช่า	นั่งทานข้าว	คำกริยา+คำนาม
5. การกระทำ	1	ก้นอุ๊บาย	ก้นอุ๊บาย	กลอุบาย	คำนาม
และความ	2	แฮ็ดอันได้กะ	แฮ็ดแนวได้กะ	ทำอะไร	คำนาม
ประพจน์		บั้ง	บั้ง	ก็ไม่ประสบ	
				ความสำเร็จ	
	3	กะบ่เซา	กะบ่เซา	ก็ไม่หยุด	คำกริยา
	4	เซาตัก	เซาตัก	หยุดตก	คำกริยา
	5	เตียมโต	เตียมโต	เตรียมตัว	คำกริยา
	6	แปงโต	แปงโต	แปลงกาย	คำกริยา
	7	ก๊ับ	ก๊ับ	กลับ	คำกริยา
	8	อุ๊บาย	อุบาย	อุบาย	คำกริยา/คำนาม

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

หมวดที่ 1 มนุษย์	ลำดับที่	คำภาษาไทย	คำภาษาลาว	คำภาษาไทย มาตรฐาน	ชนิดของคำ
6. การดำรงชีวิต	1	กินเบ็ด	กินเบ็ด	กินหมด	คำกริยา
	2	มาฟ่อ	มาฟ่อ	มาพบ	คำกริยา
	3	มุดข่วม	มุดข่าม	ลอดข้ามไป	คำกริยา
	4	กินหยัง	กินแนวได้	กินอะไร	คำกริยา
	5	แลนหนีไป	แลนหนี	วิ่งหนีไป	คำกริยา
	6	ฮ้ำ	ฮ้ำ	ร่ำ	คำกริยา
	7	หย่า	หย่า	เคี้ยว	คำกริยา
	8	ไปไส	ไปไส	ไปไหน	คำกริยา
	9	ขึ้น	ขึ้น	ขึ้น	คำกริยา
	10	ทัวะ	ตี	เลย (ทำเลย)	คำลงท้าย
	11	แตงโต	แตงโต	แตงตัว	คำกริยา
	12	แลน	แลน	วิ่ง	คำกริยา
	13	กินเช่า	กินเช่า	ทานข้าว	คำกริยา
	14	แกหนด	แกหนด	โกนหนวด	คำกริยา
		แกเคา	แกเคา	โกนเครา	
	15	เช่าล่าน	เช่าฮ่าน	เข้าร้าน	คำกริยา
	16	กินน้ำ	กินน้ำ	ดื่มน้ำ, กินน้ำ	คำกริยา
	17	กินคู่	กินหลาย	ทานบ่อย, กินบ่อย	คำกริยา+วิเศษณ์

จากการศึกษาการใช้คำในหมวดที่ 1 มนุษย์ จำนวน 60 คำ ผลการศึกษาพบว่า ด้านจิตใจ สถิติปัญญา ความคิด ความรู้สึก มากที่สุด จำนวน 20 คำ คิดเป็นร้อยละ 33.34 รองลงมา การดำรงชีวิต จำนวน 17 คำ คิดเป็นร้อยละ 28.33 การกระทำและความประพฤติ จำนวน 8 คำ คิดเป็นร้อยละ 13.33 กริยาอาการและท่าทาง จำนวน 7 คำ คิดเป็นร้อยละ 11.67 กายและส่วนของร่างกาย จำนวน 6 คำ คิดเป็นร้อยละ 10.00 การเจ็บป่วยและการรักษา จำนวน 2 คำ คิดเป็นร้อยละ 3.33 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.4 แสดงผลหมวดมนุษย์กับมนุษย์

หมวดที่ 2 มนุษย์กับมนุษย์	ลำดับที่	คำภาษาไทย	คำภาษาลาว	คำภาษาไทย มาตรฐาน	ชนิดของคำ
1. การเปรียบเทียบ และพบปะ เกี่ยวข้อ	1	แพ่ท๋อง	แพ่ท๋อง	แพ่ท๋อง	คำกริยา
	2	ถื้อใจซื่อ	บ่ฮู้เดียงสา	ตรงไปตรงมา, ไร้เดียงสา	คำกริยา
	3	ค่าย ๆ	คื้อ	คล้าย ๆ	คำกริยา
	4	ชอยมู	ชวยมู	ช่วยเพื่อน	คำกริยา
	5	ยามได้	ยามได้	เมื่อใด	คำวิเศษณ์
2. การกระทำที่ เกี่ยวข้องกับผู้อื่น	1	พั้นโจ๊ะ ๆ	พั้นโจ๊ะ ๆ	พั้นจนรอบ	คำกริยา
3. การสื่อสาร	1	ท่าว	ลูก	ลูก	คำนาม
	2	เบ้อ	เบ้อ	เบอร์ (หมายเลข)	คำนาม
	3	มอ	มอ	หมอ	คำนาม
	4	มือแลง	มือแลง	ตอนเย็น	คำนาม
	5	โต	โต	ตัว	คำนาม
	6	เอ้อย	เอ้อย	พี่สาว	คำนาม
	7	แม่ไย	แม่ไย	ยาย	คำนาม
	8	หล่า	ลูกสาวหล่า	ลูกสาว	คำนาม
	9	ลูกชาย	ลูกชาย	ลูกชาย	คำนาม
	10	เพือ	เพี้ย	ครั้ง	คำนาม
	11	บ่เฮ็ดบ่สง	บ่เฮ็ดแนวได้	ไม่ทำอะไร	คำนาม
	12	บ่เบ็ง	บ่แนม	ไม่ดู	คำนาม
	13	ชวน	ชวน	ชวน	คำนาม
	14	เพ็น	ชะเจ้า	เขา	คำสรรพนาม
	15	ไผ	ไผ	ใคร	คำสรรพนาม
	16	ไผ	ผู้ได้	ใคร	คำสรรพนาม
	17	เฮา	เฮา	เรา	คำสรรพนาม
	18	ช้อย	ผู้ช่า	ฉัน, ผม	คำสรรพนาม

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

หมวดที่ 2 มนุษย์กับมนุษย์	ลำดับที่	คำภาษาไทย	คำภาษาลาว	คำภาษาไทย มาตรฐาน	ชนิดของคำ
3. การสื่อสาร	19	เทิงสี่	เทิงสี่	ทั้งสี่	คำวิเศษณ์
	20	จักเทือ	จักเทีย	สักที่	คำวิเศษณ์
	21	บางเทือ	บางเทือ	บางครั้ง	คำวิเศษณ์
	22	ก๊อน	กอน	ก่อน	คำวิเศษณ์
	23	จั่งได้	สะได้	ยังไ	คำวิเศษณ์
	24	ปึกล่าย	ปี่หน้า	ปี่หน้า	คำวิเศษณ์
	25	แห่น	บางเทือ	บางครั้ง	คำวิเศษณ์
	26	จั่งได้	จั่งได้	อย่างไร	คำวิเศษณ์
	27	อีหลี	อีหลี	จริง ๆ	คำวิเศษณ์
	28	เฮ่าจั่งสิ	เฮ่าจั่งสิ	เฮ่าอย่างนี้	คำวิเศษณ์
	29	หยั่ง	แนวได้	อะไร	คำวิเศษณ์
	30	จักคาว	จักคาว	สักครู	คำวิเศษณ์
	31	บัตซุดท่าย	บาดซุดท่าย	พอซุดท่าย	คำวิเศษณ์
	32	นำกัน	นำกัน	ด้วยกัน	คำวิเศษณ์
	33	แล้วบ้อ	แล้วบ้อ	แล้วหรือ	คำวิเศษณ์
	34	จักเทีย	จักเทือ	สักครั้ง, สักที่	คำบุพบท
	35	แคม	ข้าง	ข้าง	คำบุพบท
	36	อันได้	อันได้	อันไหน	คำบุพบท
	37	กะได้	กะได้	ก็ได้	คำบุพบท
	38	เทิง	เทิง	บน	คำบุพบท
	39	เทิง	เทิง	บน	คำบุพบท
	40	กะเลย	กะเลย	ก็เลย	คำสันธาน
	41	ต๊ะ	แต่	แต่	คำสันธาน
	42	ย่อน	ย่อน	เพราะ	คำสันธาน
	43	ก็เลย	กะเลย	ก็เลย	คำสันธาน
	44	กะ	กะ	ก็	คำสันธาน

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

หมวดที่ 2 มนุษย์กับมนุษย์	ลำดับที่	คำภาษาไทย	คำภาษาลาว	คำภาษาไทย มาตรฐาน	ชนิดของคำ
3. การสื่อสาร	45	บ่เฮ็ดหยั่ง	บ่เฮ็ดแนวได้	ไม่ทำอะไร	คำกริยา
	46	แสงเฮ็ดแสงจน	แสงเฮ็ดแสงจน	ยังทำยิ่งจน	คำกริยา
	47	บ่รู้	บ่จัก	ไม่รู้	คำกริยา
	48	กะได้	กะได้	ก็ได้	คำกริยา
	49	เว้าให้ฟัง	เว้าให้ฟัง	พูดให้ฟัง	คำกริยา
	50	กะให้	กะให้	ก็ให้	คำกริยา
	51	เอิ้น	เอิ้น	เรียก	คำกริยา
	52	กะมาเซา	กะเซา	ก็มาหยุด	คำกริยา
	53	ฮอด	ฮอด	ถึง	คำกริยา
	54	บ่เฮ็ดบ่ทำอืหยั่ง	บ่เฮ็ดแนวได้	ไม่ทำอะไร	คำกริยา
	55	กะบ่กิน	กะบ่กิน	ก็ไม่กิน	คำกริยา
	56	กะบ่แม่น	กะบ่แม่น	ก็ไม่ใช่	คำกริยา
	57	เว้า	เว้า	พูด	คำกริยา
	58	โสกัน	เว้ากัน	คุยกัน	คำกริยา
	59	พ้อไปฮอด	บาดไปฮอด	พอไปถึง	คำกริยา
	60	ให้มันได้	ให้มันได้	ให้มันได้	คำกริยา
	61	จี้	ลี	จะ	คำกริยา
	62	เว้าหยั่ง	เว้าแนวได้	พูดอะไร	คำกริยา
	63	บ่เป็นหยั่ง	บ่เป็นหยั่ง	ไม่เป็นไร	คำกริยา
	64	ตะแลบแก๊ป	คือคัก	เข้ากัน, เหมือนกัน	คำกริยา
	65	โกหัก	ตัว	โกหก	คำกริยา
	66	บดี	บดี	ไม่ดี	คำกริยา
	67	กะเนา	กะเนา	ก็เนา	คำกริยา
	68	บ่หล่อน	บ่สะอาด	ไม่สะอาด	คำกริยา
	69	บ่แม่น, แม่นบ่	บ่แม่น, แม่นบ่	ไม่ใช่, ใช่ไหม	คำกริยา

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

หมวดที่ 2 มนุษย์กับมนุษย์	ลำดับที่	คำภาษาไทย	คำภาษาลาว	คำภาษาไทย มาตรฐาน	ชนิดของคำ
3. การสื่อสาร	70	ว่าขึ้น	ว่าขึ้น	ว่าอย่างงั้น	คำกริยา
	71	กะลี	กะลี	ก็จะ	คำกริยา
	72	คันขึ้น	พอขึ้น	พอขึ้น	คำกริยา
	73	กะบ่เสีย	กะบ่เสีย	ก็ไม่เชื่อ	คำกริยา
	74	กะอยู่	กะอยู่	ก็อยู่	คำกริยา
	75	กะอยู่ไกล	กะอยู่ไกล	ก็อยู่ไกล	คำกริยา
	76	บ่เสีย	บ่เสีย	ไม่เชื่อ	คำกริยา
	77	บ่เบ็ด	บ่เม็ด	ไม่หมด	คำกริยา
	78	กะจึกจั่งได้	บ่จู้จั่งได้	ไม่รู้ยังงี้	คำกริยา
	79	บ่ได้	บ่ได้	ไม่ได้	คำกริยา
	80	เอ็น	เอ็น	เรียก	คำกริยา
	81	เกียหมู	ให้เข้าหมู	ให้อาหารหมู	คำกริยา+ คำนาม
	82	ฮื้อฮู้มูกิน	ให้มูกิน	ให้เพื่อน ๆ กิน	คำกริยา+ คำนาม
	83	กะไปเว้า เบ็ดชูค่น	กะไปเว้า เบ็ดชูค่น	ก็ไปพูดหมดทุก คน	คำกริยา+ คำนาม
	84	บ่ได้ตัด	บ่ได้ตัด	ไม่ได้ผายลม	คำกริยา+ คำนาม
	85	คูนึ่ง	คาวนึ่ง	คูนึ่ง	คำกริยา+ คำนาม
4. การสืบเชื้อสาย	1	พ่อใหญ่	พอตา	ตา	คำนาม
	2	พ่อเฒ่า	พอเฒ่า	พอตา	คำนาม
	3	แม่ม่าย	แม่หม้าย	แม่หม้าย	คำนาม
	4	ต๋องกัม	ท่องกม	ท่องกลม	คำนาม

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

หมวดที่ 2 มนุษย์กับมนุษย์	ลำดับที่	คำภาษาไทย	คำภาษาลาว	คำภาษาไทย มาตรฐาน	ชนิดของคำ
4. การสืบเชื้อสาย	5	บักน้อย	บักหล่า	ลูกคนเล็ก	คำนาม+ วิเศษณ์
	6	ลูกไผ่	ลูกผู้ไผ่	ลูกใคร	คำนาม+ วิเศษณ์
5. การรวมกลุ่ม	1	คอบคัว	คอบคัว	ครอบครัว	คำนาม
	2	หัวฟ่อ	คูบา	หลวง	คำนาม
	3	หมอนี่	บักนี่	คนนี่ (ผู้ชาย)	คำนาม
	4	คนนึ่ง	ผู้หนึ่ง	คนหนึ่ง	คำนาม+ วิเศษณ์
6. การสืบทอด	1	พอพะลือ	พะลือ	พระญาติ	คำนาม
ความรู้ ความเชื่อ และวัฒนธรรม ประเพณี	2	ทำบุญสร้างวัด	เฮ็ดบุญสร้างวัด	ทำบุญสร้างวัด	คำกริยา+ คำนาม

จากการศึกษาการใช้คำในหมวดที่ 2 มนุษย์กับมนุษย์ จำนวน 103 คำ ผลการศึกษาพบว่า การสื่อสาร จำนวน 85 คำ คิดเป็นร้อยละ 82.53 รองลงมา การสืบเชื้อสาย จำนวน 6 คำ คิดเป็นร้อยละ 5.8 การเปรียบเทียบและพบปะเกี่ยวข้อง จำนวน 5 คำ คิดเป็นร้อยละ 4.8 การรวมกลุ่ม จำนวน 4 คำ คิดเป็นร้อยละ 3.88 การสืบทอด ความรู้ ความเชื่อ และวัฒนธรรม ประเพณี จำนวน 2 คำ คิดเป็นร้อยละ 1.94 การกระทำที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น จำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 0.97 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.5 แสดงผลหมวดสรรพสิ่ง

หมวดที่ 3 สรรพสิ่ง	ลำดับที่	คำภาษาไทย	คำภาษาลาว	คำภาษาไทย มาตรฐาน	ชนิดของคำ
1. สิ่งต่าง ๆ ธรรมชาติ สภาพลักษณะ และอาการ	1	หน่วยขามป้อม	นวยบักขาม	ลูกมะขามป้อม	คำนาม
	2	หน่วยหมากพร้าว	นวยบักพร้าว	ลูกมะพร้าว	คำนาม
	3	ฮอยช้าง	ฮอยช้าง	รอยช้าง	คำนาม
	4	ฮู	ฮู	รูป	คำนาม
	5	ฮู	ฮู	รู	คำนาม
	6	ตักแลง	ตักแลง	ตกเย็น	คำนาม
	7	ฟ้า	ฟ้า	ฟ้า	คำนาม
	8	ของที่มีน้สาง ๆ	ของที่มีน้สาง ๆ	ของถักแบบห่าน ๆ	คำนาม
	9	ธรรมด่า	ท่า-มะ-ดา	ธรรมดา	คำนาม
	10	ฮอย	ฮอย	รอย	คำนาม
	11	ต้นไม้	ต้นไม้	ต้นไม้	คำนาม
	12	น้อย ๆ	น้อย ๆ	เล็ก ๆ	คำวิเศษณ์
	13	นึ่ง	นึ่ง	หนึ่ง	คำวิเศษณ์
	14	จิ้งปิ้ง	ไยกะด้อ	ใหญ่	คำวิเศษณ์
	15	เค็ง	เค็ง	ครึ่ง	คำวิเศษณ์
	16	ตะผืดตะพื่อ	หลายขึ้น ๆ	มากขึ้นเรื่อย ๆ	คำวิเศษณ์
	17	ตัก	หลาย	มาก	คำวิเศษณ์
	18	คือเก่า	คือเก่า	เหมือนเดิม	คำวิเศษณ์
	19	ข้างซ้าย	ข้างซ้าย	ข้างซ้าย	คำบุพบท
	20	ใกล้ฝั่ง	ใกล้ฝั่ง	ใกล้ฝั่ง	คำบุพบท
	21	กะถึก	กะถึก	ก็ถูก	คำกริยา
	22	เปิดฤทธิ์	เม็ดฤทธิ์	หมดฤทธิ์	คำกริยา
	23	เบ็ด	เม็ด	หมด	คำกริยา
	24	หล่อน้ำ	ลายน้ำ	ลายน้ำ	คำกริยา
	25	ขาดตื๊บ	ขาดตื๊บ	ขาดลงมา	คำกริยา
	26	คือถั่ว	คือคัก	เหมือนจริง ๆ	คำกริยา
	27	โป้ ๆ เจ้าของ	ปิดเจ้าของ	ปิดตัวเอง	คำกริยา

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

หมวดที่ 3 สรรพสิ่ง	ลำดับที่	คำภาษาไทย	คำภาษาลาว	คำภาษาไทย มาตรฐาน	ชนิดของคำ
1. สิ่งต่าง ๆ	28	หน่วยปักพ่าว	นวยปักพ่าว	ลูกมะพร้าว	คำนาม
ธรรมชาติ	29	คือสลาก	คือสลาก	เหมือนสลาก	คำกริยา+
สภาพลักษณะ		ขายเสียง	ขายเสียง	ขายเสียง	คำนาม
และอาการ	30	แดงแจ๋	แดง แแดง	สีแดงมาก	คำกริยา+ วิเศษณ์
2. โลกตามธรรมชาติ และจินตนาการ	1	กะโหลก หมากพร้าว	กะโป้ปักพราว	กะลามะพร้าว	คำนาม
	2	จั่ว	จั่ว	จั่ว	คำนาม
	3	ตัวผู้	โตผู้	ตัวผู้	คำนาม
	4	ปักหอย	ปักหอย	หอย	คำนาม
	5	เข่าน้อย	เข่าน้อย	เข่าน้อย	คำนาม
	6	ไต่ตอง	ไต่ตอง	ไต่ตอง	คำนาม
	7	ผีเป่า	ผีโพง	ผีชนิดหนึ่ง คล้ายผีปอบ	คำนาม
	8	ฮ้าง	ฮ้าง	ร้าง	คำนาม
	9	ตอกกล้วย	ตอกกล้วย	หน่อกล้วย	คำนาม
	10	ข้าง	ข้าง	ข้าง	คำนาม
	11	ปักท้าว	บ่าว	ไ้หนุ่ม	คำนาม
	12	สระ	สระ	หนองน้ำ	คำนาม
	13	ฮวงฮ้าง	ฮวงฮ้าง	รวงร้าง	คำนาม
	14	เข้าเที่ยง	เข้าเที่ยง	ข้าวเที่ยง	คำนาม
	15	เขียบตอง	เขียบตอง	ไต่ตอง	คำนาม
	16	เข้า	เข้า	ข้าว	คำนาม
	17	ขี่ตม	ขี่ตม	โคลน	คำนาม
	18	โท่ง	โท่ง	ทุ่ง	คำนาม
	19	ดาวหุ้ง	ดาวแจ้ง	ดาวสว่าง	คำนาม
	20	ลำนน้ำ	ลำนน้ำ	ลำนน้ำ	คำนาม
	21	มา	มา	ม้า	คำนาม

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

หมวดที่ 3 สรรพสิ่ง	ลำดับที่	คำภาษาไทย	คำภาษาลาว	คำภาษาไทย มาตรฐาน	ชนิดของคำ
2. โลกตามธรรมชาติ และจินตนาการ	22	บั๊กอื้อ	บั๊กอื้อ	ฟักทอง	คำนาม
	23	อึกกิน	สิงกิน	สิงกิน (ข้างใน)	คำกริยา
	24	ถ่วม	ถ่วม	ท่วม	คำกริยา
	25	บวก	คูน้า	แอ่งน้ำเล็ก ๆ	คำนาม+วิเศษณ์
3. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับ การอยู่และ ทำกิจกรรมต่าง ๆ	1	บ้าน	เฮือน	บ้าน	คำนาม
	2	จั่ว	จั่ว	วั่ว	คำนาม
	3	ห้องน้าม	ฮ้องน้ำ	ห้องน้ำ	คำนาม
	4	ร้านก้วยเตี่ยว	ฮ้านเผอ	ร้านก้วยเตี่ยว	คำนาม
	5	กะมั่ง	กะมั่ง	กะละมั่ง	คำนาม
	6	คันไค	คันไค	บันไค	คำนาม
	7	เชือก	เชือก	เชือก	คำนาม
	8	เฮียน	เฮียน	บ้าน	คำนาม
	9	ขวน	ขวน	ขวาน	คำนาม
	10	คันไคแก้ว	คันไคแก้ว	บันไคแก้ว	คำนาม
	11	กะต่า	ตะก้า	ตะกร้า	คำนาม
	12	บั๊กสิดำ	บั๊กสิดา	ฝรัง	คำนาม
	13	จิก	บั๊กจัก	จอบ	คำนาม
4. สิ่งและสถานที่ ที่เกี่ยวข้องกับการกิน และรักษาโรค	1	ช้อน	ช้อน	ช้อน	คำนาม
	2	แนวกิ้น	แนวกิ้น	อาหารการกิน	คำนาม
	3	บั๊กม่วง	บั๊กมวง	มะม่วง	คำนาม
	4	ซั่ว	ซั่ว	ผัด	คำกริยา
	5	ซั่วไค	ซั่วไซ	ผัดไซ	คำกริยา+ คำนาม
5. สิ่งและสถานที่ ที่เกี่ยวข้อง การตกแต่งและ ประพินกาย	-	-	-	-	-

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

หมวดที่ 3 สรรพสิ่ง	ลำดับที่	คำภาษาไทย	คำภาษาลาว	คำภาษาไทย มาตรฐาน	ชนิดของคำ
6. สิ่งและสถานที่ ที่เกี่ยวกับ การเคลื่อนที่ หรือเดินทาง	1	ทางฝุ่น	ทางฝุ่น	ทางฝุ่น	คำวิเศษณ์
7. สิ่งและสถานที่ ที่เกี่ยวกับ นันทนาการ ศิลปะ ศาสนา ความเชื่อ และขนบประเพณี	-	-	-	-	-
8. สิ่งเกี่ยวกับ การอยู่รวมกัน ของมนุษย์	-	-	-	-	-
9. สิ่งเกี่ยวกับ ธรรมชาติ	-	-	-	-	-

จากการศึกษาการใช้คำในหมวดที่ 3 สรรพสิ่งจำนวน 74 คน ผลการศึกษาพบว่า อันดับแรก คือ สิ่งต่าง ๆ ธรรมชาติ สภาพลักษณะและอาการ มีจำนวนมากที่สุด จำนวน 30 คำ คิดเป็นร้อยละ 40.54 รองลงมา โลกตามธรรมชาติและจินตนาการ จำนวน 25 คำ คิดเป็นร้อยละ 33.78 สิ่งเกี่ยวกับการอยู่และทำกิจกรรมต่าง ๆ จำนวน 13 คำ คิดเป็นร้อยละ 17.57 สิ่งและสถานที่ ที่เกี่ยวกับการกิน และรักษาโรค จำนวน 5 คำ คิดเป็นร้อยละ 6.76 สิ่งและสถานที่ที่เกี่ยวกับ การเคลื่อนที่หรือเดินทาง จำนวน 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 1.35 สิ่งและสถานที่ที่เกี่ยวกับนันทนาการ ศิลปะ ศาสนา ความเชื่อ และขนบประเพณี จำนวน 0 คำ คิดเป็นร้อยละ 0.00 สิ่งเกี่ยวกับ การอยู่รวมกันของมนุษย์ จำนวน 0 คำ คิดเป็นร้อยละ 0.00

ตารางที่ 4.6 แสดงผลหมวดมนุษย์กับสรรพสิ่ง

หมวดที่ 4 มนุษย์กับ สรรพสิ่ง	ลำดับที่	คำภาษาไทย	คำภาษาลาว	คำภาษาไทย มาตรฐาน	ชนิดของคำ
1. มนุษย์กับ สิ่งต่าง ๆ ทั่วไป: การสัมผัส ครอบครอง และการใช้ ประโยชน์	1	ใจน	ใจร	ใจร	คำนาม
	2	คนจัน	ผู้ยาก	คนจน	คำนาม
	3	เจ้าของ	เจ้าของ	เจ้าของ	คำนาม
	4	เอ็ดอันได้	เอ็ดแนวได้	ทำอะไร	คำกริยา
	5	คอน	คอน	หาบสองข้าง (ยกสองข้าง)	คำกริยา
	6	ย่าง	ย่าง	เดิน	คำกริยา
	7	เอาแนวม้าเลี้ยง	เอาแนวได้มาเลี้ยง	เอาอะไรมาเลี้ยง	คำกริยา
	8	เดินกับมา	ย่างกับม้า	เดินกลับมา	คำกริยา
	9	มีภัยขึ้นมา	มีภัยขึ้นมา	มีภัยขึ้นมา	คำกริยา
	10	หยัก	ซี่ลัก	ช้อน, ขโมย	คำกริยา
	11	จิก	จิก	ล้วง	คำกริยา
	12	เบ่งตุ้	เบ่งก่อน	ตูก่อน	คำกริยา
	13	ฮ้าง	ฮ้าง	ร้าง	คำกริยา
	14	เอ็ดเอือน	เอ็ดเอือน	ทำบ้าน	คำกริยา+
	15	ซื้อสิน	ซื้อผ้าถุง	ซื้อผ้าขึ้น	คำนาม
2. มนุษย์กับ สิ่งต่าง ๆ ทั่วไป: การสร้างสรรค์ และการ เปลี่ยนแปลง	1	หุบ ฮอฮุ่ม	ฮอฮุ่ม	หุบ, ห่อหุ้ม	คำกริยา
	2	ฮ่อนฮำ	ฮ่อนฮำ	ร้อนร่ำ	คำกริยา
	3	ตี	ตี	ตี	คำกริยา
	4	ลักผ่า	ซักผ่า	ซักผ้า	คำกริยา
	5	บ่หมาน	บ่หมาน	ไม่ได้การณ์/ ไม่ได้อะไร	คำกริยา
	6	เอ็ด	เอ็ด	ช่วย, ทำ	คำกริยา
	7	เมียน	เมียน	เก็บ	คำกริยา

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

หมวดที่ 4 มนุษย์กับ สรรพสิ่ง	ลำดับที่	คำภาษาไทย	คำภาษาลาว	คำภาษาไทย มาตรฐาน	ชนิดของคำ
2. มนุษย์กับ	8	ดูไปดูมา	ดูไปดูมา	ดูไปดูมา	คำกริยา
สิ่งต่าง ๆ	9	ซุดบ่อเช่า	ซุดบ่อเช่า	ซุดไม่เช่า	คำกริยา
ทั่วไป:	10	ซุด	ซุด	ซุด	คำกริยา
การสร้างสรรค์	11	ดั่งไฟ	สุ่มไฟ	ก่อไฟ	คำกริยา+
และการ					คำนาม
เปลี่ยนแปลง	12	ดูบน้ำ	ซุบน้ำ	ซุบน้ำ	คำกริยา+
					คำนาม
	13	กู่เช่า	เมี้ยนเช่า	เก็บข้าว	คำกริยา+
					คำนาม
	14	ตักน้ำกิน	ตักน้ำกิน	ตักน้ำดื่ม	คำกริยา+
					คำนาม
3. มนุษย์กับ	-	-	-	-	-
ธรรมชาติ					
และสิ่งเหนือ					
ธรรมชาติ					

จากการศึกษาการใช้คำในหมวดที่ 4 มนุษย์กับสรรพสิ่ง จำนวน 29 คำ ผลการศึกษาพบว่า มนุษย์กับสิ่งต่าง ๆ ทั่วไป: การสัมผัส ครบครอง และการใช้ประโยชน์มากที่สุด จำนวน 15 คำ คิดเป็นร้อยละ 51.72 รองลงมา มนุษย์กับสิ่งต่าง ๆ ทั่วไป: การสร้างสรรค์และการเปลี่ยนแปลง จำนวน 14 คำ คิดเป็นร้อยละ 48.28 มนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ จำนวน 0 คำ คิดเป็นร้อยละ 0 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.7 แสดงผลหมวดเวลากับมนุษย์และสรรพสิ่ง

หมวดที่ 5					
เวลากับมนุษย์	ลำดับที่	คำภาษาไทย	คำภาษาลาว	คำภาษาไทย มาตรฐาน	ชนิดของคำ
และสรรพสิ่ง					
1. เวลากับมนุษย์ และสรรพสิ่ง	1	มือลุน	มือลุน	วันหลัง	คำนาม
	2	เด็กน้อย	บักน้อย	เด็กน้อย	คำนาม
	3	มือหนึ่ง	มือหนึ่ง	วันหนึ่ง	คำนาม
	4	มือ	มือ	วัน	คำนาม
	5	ถูกมือ	ซุมมือ	ทุกวัน	คำวิเศษณ์
	6	บัดนี้	บัดนี้	ที่นี่	คำวิเศษณ์
	7	ซุมมือนี้	ซุมมือนี้	ทุกวันนี้	คำวิเศษณ์
	8	สู่แสง	ซู่แสง	ทุกเย็น	คำวิเศษณ์
	9	โดน	เอ็ง	นาน	คำวิเศษณ์
	10	แต่ะกี้	ตะกี้	แต่ก่อน	คำวิเศษณ์
	11	กะแสงซีแจ้ง	แสงซีแจ้ง	ยิ่งสว่าง	คำกริยา
	12	จ้งไร	จ้งไฮ	จ้งไร	คำกริยา
	13	โชคดี	โชคดี	โชคดี	คำกริยา

จากการศึกษาการใช้คำในหมวดที่ 4 เวลากับมนุษย์และสรรพสิ่ง จำนวน 13 คำ ผลการศึกษาพบว่า เวลากับมนุษย์และสรรพสิ่ง จำนวน 13 คำ คิดเป็นร้อยละ 100

จากตารางดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ภาษาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านได้อธิบายลักษณะร่วมทางภาษากับวัฒนธรรมสองกลุ่มชาติพันธุ์ มีคำคล้ายคลึงกัน มีคำคล้ายคลึงกันบางส่วน และมีคำที่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่า อัตลักษณ์ในการใช้ภาษาตลอดจนการใช้ถ้อยคำสำนวนในแต่ละถิ่นช่วยสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชน สะท้อนภาพอัตลักษณ์ทางภาษาระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์ทางภาษา แต่มีได้เหมือนกันทีเดียว จะเห็นว่าภาษาเป็นพาหนะที่สำคัญทางวัฒนธรรม ทำให้ทราบถึงความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์หรือความเป็นตัวตนของตนเอง

บทที่ 5

ผลการเปรียบเทียบลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏ ในนิทานพื้นบ้าน จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้าน แขวงเวียงจันทน์และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

โลกของเราประกอบไปด้วยมนุษย์หลากหลายเชื้อชาติ แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของมนุษย์แต่ละเผ่าพันธุ์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน ชาติพันธุ์คือกลุ่มคนที่กำเนิดบรรพบุรุษร่วมกันมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เชื้อชาติ กลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน มีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและวัฒนธรรม ชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของมนุษย์แต่ละเผ่าพันธุ์ เป็นความผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ชนชาติไทยและลาวมีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่คล้ายคลึงกัน ดังที่ คำอู่ แสยมณี และคณะ (2005) กล่าวว่า กลุ่มชาติพันธุ์สองฝั่งโขง มีการเคลื่อนไหว ด้วยการถ่ายทอดประวัติศาสตร์ หรือความเป็นมาผ่านบทกลอน ขบถำ และบทกวี ซึ่งอาศัยบริบททางสังคม วัฒนธรรม ชุมชนสองฝั่งโขง โดยที่คนท้องถิ่นเองใช้ภาษา วรรณคดี ที่ได้รับอิทธิพลทางศาสนาเป็นกลไก มีเครื่องมือเหมือนกันและใช้วิธีการเล่าแบบเดียวกัน ดังนั้นเราจะเห็นว่านิทานระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว บางเรื่องมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ก่อ สวัสดิ์พานิชย์ (2546) ได้กล่าวว่า คนกลุ่มใหญ่ในภาคอีสาน เรียกตัวเองว่าลาว แต่ชาวอีสานถือว่าตนเองเป็นคนไทยมาแต่ไหนแต่ไร หากจะพูดถึงวัฒนธรรมทางอีสานไม่มีอะไรแตกต่างกับคนลาวในประเทศลาวมากนัก ชาวอีสานและชาวลาวแต่งกายเหมือนกัน พูดภาษาเดียวกัน ยอมรับขนบธรรมเนียมประเพณีอันเดียวกัน ชาวอีสานเข้าไปทำมาหากินทางฝั่งลาวเป็นจำนวนมาก และคนลาวก็มาหากินในเมืองไทยไม่น้อย การไปมาหาสู่กันเช่นนี้ได้ทำติดต่อกันเป็นเวลานาน

การศึกษาลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏ ในนิทานพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมาประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นการค้นหาเอกลักษณ์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของ ทั้งสองประเทศว่ามีความสัมพันธ์มากน้อยเพียงใด ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาลักษณะร่วม และลักษณะแตกต่างของภาษาและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อนิทานพื้นบ้านผ่านผู้เล่านิทาน ผู้วิจัยจะศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้

อัตลักษณ์ของชาติเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ เป็นสิ่งสำคัญที่หลอมรวมจิตใจให้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน รวมถึงสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิต ตลอดจนความคิด ความเชื่อของคนในกลุ่ม ชาติพันธุ์เดียวกัน เอกวิทย์ ณ ถลาง (2534: 89-91) ได้แบ่งแนวทางในการบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ไทยไว้ คือ ประชาชนคนไทยมีความสำนึกในความเป็นชาติไทยและความภูมิใจในความเป็นไทย คนไทยได้รับอิทธิพลของพุทธศาสนาจนฝังลึกอยู่ในจิตใจ เป็นผลทำให้วัฒนธรรม อุปนิสัย ภาษาไทยเป็นปัจจัยสำคัญในการเชื่อมโยงคนไทยให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สามารถติดต่อกันได้อย่างมีเอกภาพ ลักษณะนิสัยประจำชาติของคนไทย มีลักษณะเด่นทั้งดีและไม่ดีอยู่หลายประการ เช่น รักอิสระเสรี มีขันติธรรมสูง รู้จักประสานประโยชน์ สุภาพอ่อนโยน มีความเกรงใจ ยิ้มแย้มแจ่มใส ใฝ่สันโดษ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชอบประนีประนอมผ่อนสั้นผ่อนยาว ไม่ผูกพยาบาท รักถิ่นที่อยู่และเป็นชาตินักรบ สอดคล้องกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2556) ได้เผยแพร่ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตว่าเอกลักษณ์ไทย คือ สิ่งที่บ่งบอกความเป็นชาติไทยได้อย่างชัดเจนได้แก่ 1) ภาษาไทย 2) การแต่งกาย 3) การแสดงความเคารพด้วยการไหว้และกราบ 4) ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี 5) สถาปัตยกรรม 6) ดนตรีไทย กีฬาไทย และการละเล่นพื้นเมืองต่าง ๆ เป็นต้น

ในการวิจัยครั้งนี้จึงรวบรวมศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมไทย-ลาว โดยใช้ทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยมเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ เพื่อให้ครอบคลุมในการวิจัยได้กำหนด ดังนี้

1. ลักษณะทางสังคมบริบทร่วม ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน

- 1.1 ลักษณะนิสัย
- 1.2 สถาปัตยกรรม
- 1.3 ดนตรีไทย กีฬาไทย และการละเล่นพื้นเมืองต่าง ๆ

2. ลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่พบในนิทานพื้นบ้าน

- 2.1 ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน
- 2.2 การปกครอง
- 2.3 การศึกษาเล่าเรียน
- 2.4 ครอบครัว

- 2.5 การดำรงชีวิต
- 2.6 อาชีพ
- 2.7 การวางตน การปฏิบัติตน
- 2.8 ค่านิยม
- 2.9 ศาสนา
- 2.10 ความเชื่อ
- 2.11 ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี/พิธีกรรม
- 2.12 การสาธารณสุข
- 2.13 การคมนาคม
- 2.14 ภูมิปัญญาของผู้เฒ่าบ้าน

ลักษณะทางสังคม บริบทร่วมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน

อัตลักษณ์เป็นภาพลักษณ์ตัวตนของคนในสังคม อัตลักษณ์ได้มาจากการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคม ที่ทำให้เกิดเอกลักษณ์ ลักษณะเฉพาะ ความเป็นตัวตนของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ การศึกษาอัตลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว

ในการแปลภาษาผู้วิจัยจะแปลตามรูปแบบการเล่านิทานที่ได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้อ่านได้รับอรรถรสตามอารมณ์ของผู้เล่านิทาน ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะนิสัย

1.1 ด้านดี

นิทานพื้นบ้านประเทศไทย

ก. ความกตัญญู กตเวที

กตัญญู หมายถึง บุคคลผู้รู้คุณของบุคคลอื่น กตเวที หมายถึง บุคคลที่ตอบแทนผู้มีพระคุณ ดังนั้น คำว่า กตัญญูกตเวที จึงหมายถึง บุคคลผู้รู้บุญคุณที่คนอื่นกระทำ ความกตัญญูกตเวทีนับว่าเป็นคุณธรรมของคนดี จากการศึกษานิทานพื้นบ้านประเทศไทย ผู้วิจัยได้พบคุณธรรมข้อนี้ปรากฏอยู่ในนิทานหลายเรื่องด้วยกัน ดังนี้

นิทานเรื่อง นางหมาขาว มีลูกกำพร้าสองคน สุนัขนำไปเลี้ยงจนกระทั่งโตเป็นสาว เหล่าข้าราชการมาพบ จึงนำไปถวายเจ้าเมือง น้องสาวได้ไปเป็นมเหสี ส่วนพี่สาวได้ไปเป็นภรรยา เสนาบดี วันหนึ่งแม่สุนัขได้ตามไปเยี่ยมลูกสาวทั้งสองคน ดังนี้

...ไปหาคนน้อยมันกะแต่งห่อเข้าให้กิน มันบ่เลี้ยง มันอยากอายุเขา มีแม่คล้าย ๆ กับ พ่อแม่ยากจนบ่เลี้ยง เลยกับมามกกลืนกับไปหาลูกสาวคนใหญ่ พี่สาวคนใหญ่เขากะเลี้ยงดูปู่เสีย ผัวเขากะบ่ถือว่าแม่เป็นหมา เลยอยู่จนตาย กะยังเก็บกระดูกไว้บูชาอยู่ ต่อมากะถูกเป็นทองคำ ทางนั้นกะถือเขาไถ่หนีมา เขากะมาแบ่งทองคำแบ่งกระดูกแม่ให้ คันทิเอาไปตั้งเนื้อตั้งโต เปิดออกกะเป็นขี้เถ้าคือเก่า เพราะว่าโตมันบ่ได้ทำบุญกับพ่อกับแม่ บ่มีบุญ คนดูถูกพ่อดูถูกแม่บ่ได้บุญบ่มีบุญ จังว่าเป็นคนเฮ็ดอันได้อะไปดูถูกเพิ่นเด็ดขาด เพิ่นบอกอันใดคันทิก็ใจให้หนีอย่างเดียว เดี่ยวเพิ่นกะใจดีดอก เพราะว่าเพิ่นด่าแต่ปาก พ่อกับแม่เพิ่นบ่ได้ด่าอีหลีดอก คันทิด่าอีหลีคันทิแข่งอีหลีลูกนิบหายเบ็ด ด่าแต่ปากอย่างเดียว แต่ใจนั้นยังห่วงอยู่...

(วิไล อักษรประจักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ไปหาคนน้องก่อน คนน้องก็ห่อข้าวให้กิน แต่ไม่เลี้ยง เลยกลับไปหา ลูกสาวคนโต ลูกสาวคนโตได้เลี้ยงดูอย่างดี แม่หมาจึงอยู่เฝ้าบ้านให้ลูกสาวคนโตจนกระทั่งตาย เมื่อตายแล้วก็ยังเก็บกระดูกไว้บูชาต่อมากะกระดูกได้กลายเป็นทองคำ ฝ่ายน้องสาวก็ถูกขับไล่หนีมาหาพี่สาว พี่สาวจึงแบ่งกระดูกให้ เพื่อไปสร้างเนื้อสร้างตัว แต่เมื่อเปิดออกกระดูกกลายเป็นขี้เถ้า เพราะว่าตนไม่ได้ทำบุญกับพ่อแม่ ดูถูกพ่อแม่ หากพ่อแม่บอกหรือสอนสิ่งใด ถ้าไม่ถูกใจให้หลีกเลี้ยง เดียวก็ดีไปเอง ท่านด่าแต่ปาก ไม่ได้ด่าจริง แต่ท่านยังคงเป็นห่วงเราอยู่...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แม่สุนัขไปหาบุตรสาวคนเล็กก่อน นางจึงห่อข้าวให้แม่แต่ไม่เลี้ยง แม่สุนัขไปหาบุตรสาวคนโต นางเลี้ยงดูแม่สุนัขอย่างดี แสดงให้เห็นว่า บุตรสาวคนโตมีความกตัญญู กตเวที เมื่อแม่สุนัขตายแล้วก็เก็บกระดูกไว้บูชา ต่อมากะกระดูกได้เป็นทองคำ ฝ่ายน้องสาวก็ถูกขับไล่ออกมาจากเมือง จึงเดินทางมาขอความช่วยเหลือจากพี่สาว พี่สาวได้แบ่งกระดูกทองคำให้ เพื่อให้นำกลับไปสร้างเนื้อสร้างตัว เมื่อน้องสาวเปิดออกมากะกระดูกทองคำกลายเป็นขี้เถ้า เพราะว่าตนนั้นไม่ได้มีความกตัญญู กตเวที ต่อผู้มีพระคุณ

นิทานเรื่อง แม่สุนัข ได้กล่าวถึง แม่สุนัขมีลูกเป็นคน ความว่า

...มีแม่หมาอยู่โตหนึ่งมันออกลูกเป็นคนเป็นผู้หญิงสองคน หมาตัวนี้มันกะไปเที่ยวหากินตาม ปาหาของมาให้ลูกกิน อีที่นี้กะมีเจ้าเมียสองคนไปเที่ยวปากะเลยเห็นลูกสาวหมาสวย เอานางไปเป็นเมียคนละคน แม่หมากลับมาหาลูกกะบ่เห็นกะเลยตามหาลูกไปจนถึงบ้าน ลูกสาวคนโต ไปเห็นคนโขนอนอยู่หน้าบ้านกะให้ไปเรียกหาลูก คนโขนอนไปบอกลูกสาว ลูกสาวนั่งอยู่กะบ่พูดกะบอกว่าไม่ใช่แม่ดอก แม่อะไรสิเป็นหมาเลยให้ไล่ตีแม่ไป แม่หมากะ อื้องให้ไปถามหาบ้านลูกสาวคนเล็กพอบ่กะให้คนโขนอนไปบอกที่นี้คนโขนอนนางกะรีบวิ่งมาหาทั้งผั่งทั้งเมีย เอาแม่อาบน้ำลูกสุนัขทาขมิ้นแล้วกะเอานอนบนเตียง อยู่มาไม่นานแม่ หมากะตายก่อนตายกะสั่งหว่าอย่าเอากระดูกแม่ไปทิ้งให้ใครได้เอาใส่ไหไว้ อยู่มาไม่นานกะลูก แม่หมากะกลายเป็นเงินเป็นทองเต็มไห...

(ไฮ คุณงูเนิน, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...มีแม่สุนัขอยู่หนึ่งตัวออกลูกเป็นผู้หญิงสองคน สุนัขตัวนี้ก็ไปเที่ยวหาอาหารตามป่าเพื่อหาของมาให้ลูกกิน ต่อมาเจ้าเมียสองคนไปเที่ยวปากะเลยเห็นลูกสาวสุนัขสวย ก็เอานางมาเป็นภรรยาคนละคน แม่สุนัขกลับมาหาลูกไม่เจอเลยตามหาลูก เมื่อไปถึงบ้านลูกสาวคนโต เห็นคนโขนอนอยู่หน้าบ้านก็ไปเรียกหาลูก คนโขนอนจึงไปบอกลูกสาว ลูกสาวนั่งอยู่กับสามีบอกว่าไม่ใช่แม่ของตน แม่ทำไมจึงเป็นสุนัขจึงให้ไล่ตีแม่ไป แม่สุนัขก็ร้องให้ไปถามหาบ้านลูกสาวคนเล็ก พอไปถึงก็ได้บอกให้คนโขนอนไปบอกนาง ลูกสาวคนเล็กและสามีจึงรีบวิ่งมาหา และนำเอาแม่สุนัขอาบน้ำลูกสุนัขทาขมิ้นแล้วก็เอานอนบนเตียง อยู่มาไม่นานแม่สุนัขก็ตายและก่อนตายก็ได้สั่งว่าอย่าเอากระดูกแม่ไปทิ้งให้ใครได้เอาใส่ไหไว้ ต่อมาไม่นานกระดูกแม่สุนัขก็กลายเป็นเงินเป็นทองมากมาย หลังจากนั้นพี่สาวคนโตจนไม่มีอะไรและน้องสาวก็รวยขึ้น นางจึงมาขอเงินน้องสาว น้องสาวก็เอามาให้พี่สาว พอเงินทองกลับไปก็กลายเป็นกระดูกเต็มไปหมดไม่เป็นเงินเป็นทอง นางจึงด่าน้องสาวว่าเอากระดูกให้ตน...

จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่า ลูกสาวมีความกตัญญูต่อมารดา และเลี้ยงดูแม่สุนัขเป็นอย่างดี อาบน้ำ ทาขมิ้น ให้ที่นอนอย่างดี จนกระทั่งแม่สุนัขสิ้นชีวิตลง ผลปรากฏว่า กระดูกของแม่สุนัขกลายเป็นทองคำเต็มไห ซึ่งเป็นผลแห่งการทำความดี

ข. ความเมตตา กรุณา

มีผู้ให้ความหมายของความเมตตา กรุณาไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิต ปี พ.ศ. 2542 (2546: 872) ได้ให้ความหมายของคำว่า เมตตา คือ น. ความรักและความเอ็นดู, ความปรารถนาจะให้ผู้อื่น; กรุณา (2546: 70) คือ น. ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ ชัยณรงค์ ศรีสุข (2545: 24) ได้กล่าวว่า ความเมตตา คือ การที่บุคคลปรารถนา ให้ผู้อื่น มีความสุขใจ เมื่อผู้อื่นมีความทุกข์ให้รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สำหรับ สุวิทย์ สุขมัน (2546: 7) ได้ให้ความหมายของความเมตตา กรุณา การรู้จักให้อภัย การเห็นอกเห็นใจ การไม่เบียดเบียน และการรู้จักการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น นอกจากนี้ กรมการศาสนา (2540) ได้กล่าวว่า ความเมตตา กรุณา คือความรักใคร่ปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นมีความสุข กรุณา คือ ความสงสารอยากช่วยเหลือผู้อื่น ให้พ้นจากความทุกข์

สรุปได้ว่า ความเมตตา กรุณา หมายถึง การช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์ มีความสุข ความเจริญ ด้วยการแสดงความมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อผู้อื่นด้วยความเต็มใจ ดังปรากฏในนิทาน

นิทานเรื่อง คนบิณฑาสนา สามภรรยาคนหนึ่งแต่งงานอยู่กินกันมานาน แต่ฐานะยากจน จึงตกลงกันว่าแยกทางกัน เมื่อแยกทางกันสามีก็พร้อมแล้ว ส่วนภรรยาได้ไปเป็นคนรับใช้ที่บ้านเศรษฐี เมื่อภรรยาของเศรษฐีตาย นางจึงได้เป็นภรรยาของเศรษฐี ความว่า

...กะจั่งว่าทางเมียกะจั่งได้ไปเป็นคนใช้เสดถีนัน พอดีไปอยู่หน้าเขากะได้แต่งเนื้อแต่งโตขึ้น กะพอดีเมียเขาตาย เสดถีกะเลยเห็น โอ้ยมันงามตัวคนใช้เฮานี้ กะเลยเอาเป็นเมีย เป็นเมียอยู่หน้า ทางผัวกะออกไปเฮ็ดงานได้กะบ่ได้ กะเลยไปขอลานเขากิน ขอลานไป ๆ มา ๆ กะเลยอ้อมมาหาเมียนั้นละ กะบ่ฮู้ดอกว่าบ้านเมีย บ่ฮู้ดอก เพราะว่าเขาเป็นคุณนายแล้ว แต่งเนื้อแต่งโตแพรวพราว บ่แม่นคนธรรมดาแล้ว จำเขาบ่ได้ดอก แต่ว่าเขากะมีอันได้เขากะห่อให้ กะเอาไปทานเขาต่อ เขาขอกะให้เขานำทางไปซะ ให้มือหลังกะให้เขาอีก จนสุดท้าย กะเอาใส่บักอ้อ เอาทองคำไซหน่วยบักอ้อให้ กะว่าลิให้ผัวไปต้มกินซีได้ได้ จั่งได้กะได้แท้ ๆ ละทองมือนี คันเอาไปแล้วกะปากดว่าให้คนอื่นไปต้ม ซี้คันต้มซะมือนัน เขาไปต้มเขากะแบ่งมาให้กินอยู่ ได้แต่บักอ้อนันตี ทองคำเขากะเอาเบ็ดแล้ว กะเลยเลิก โอ้ยเลี้ยงผัวกู

เลี้ยงบ่ได้ดอกผัวคนเนี้ย ปอยมันไปตามกรรมตามเวรมันสา เรื่องมันกะเลยจบ ผัวกะไป
ตามทุกข์ตามยากจนกระทั่งตายนั่นแหละ เพาะบ่มีวาสนากะเลยบ่ได้อันได้..

(วิไล อักษรประจักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...สามีภรรยาคนหนึ่งแต่งงานอยู่กินด้วยกันมานานแต่ฐานะยากจนทำอะไร
ไม่ประสบความสำเร็จ ยิ่งทำยิ่งจนจึงตกลงกันว่าจะแยกทางกัน โดยเสี่ยงทายด้วยห่อข้าว ฝ่าย
ภรรยาเป็นคนห่อข้าว ห่อหนึ่งมีข้าวและไก่ ส่วนอีกห่อหนึ่งมีไข่ไก่และกระดูกเพื่อเป็นการพิสูจน์ว่า
ใครไม่มีวาสนากันแน่ เมื่อห่อเสร็จแล้วก็ให้สามีเลือกก่อนภรรยาเลือกทีหลัง หลังจากแยกทางกันก็
ปรากฏว่าสามีได้ไข่ไก่และกระดูก ฝ่ายภรรยาได้กินข้าวและไก่จึงรู้ว่าสามีของตนเป็นคนไม่มีวาสนา
เมื่อแยกทางกันสามีก็ร่อนเร่ไปเรื่อย ๆ เทียบขอข้าวคนอื่นกินไปวัน ๆ ส่วนภรรยาได้ไปเป็นคนรับใช้ที่
บ้านเศรษฐี เมื่อภรรยาของเศรษฐีตายจึงได้เป็นภรรยาของเศรษฐีแทน อยู่มาวันหนึ่งสามีก็ได้มาขอ
ข้าวที่บ้านของภรรยา ภรรยาจำสามีได้จึงห่อข้าวและเงินทองให้ เมื่อมีคนมาขอสามีก็ให้เขาไป วันหลัง
ก็มาขอภรรยาอีกภรรยาเกิดความสงสัยจึงไปสืบจนรู้ความจริง วันหลังจึงนำฟักทองมาคว้านเม็ดออก
แล้วนำทองใส่ลงไปในลูกฟักทองเพื่อให้สามีได้ แต่เมื่อมีคนขอฟักทองสามีก็ได้ให้คนอื่นไป ภรรยา
จึงอ่อนใจปล่อยไปตามเวรตามกรรม...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ภรรยาเศรษฐีเคยเป็นภรรยาของชายยากจน
เมื่อพบกับสามีเก่าคิดที่จะช่วยเหลือ แสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจไมตรี ความเมตตากรุณา จึงห่อ
ข้าวให้แต่ชายยากจนไปให้ทานแก่ผู้อื่น เมื่อภรรยาเศรษฐีนำทองคำใส่ฟักทองให้แก่ชายยากจนอีก
ครั้ง ชายยากจนกลับให้ผู้อื่น สะท้อนให้เห็นว่าชายยากจนคนไม่รอบคอบ เกียจคร้านไม่รู้จักทำมา
หากิน ผลปรากฏว่า ภรรยาของเศรษฐีจึงไม่สามารถช่วยเหลือสามีคนเดิมของตนได้ เชื่อว่าชาย
ยากจนเป็นคนไม่มีวาสนา

ค. ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิต ปี พ.ศ. 2542 (2546: 1397) ได้ให้ความหมาย
ของคำว่าเอื้อเฟื้อ หมายถึง ก. อุดหนุน, เจือจาน, แสดงน้ำใจดีต่อผู้อื่น ญ. ชีว คำขยาย (2542: 65)
ได้กล่าวถึงความเอื้อเฟื้อว่า หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจและทางพฤติกรรมที่แสดงออกถึง
ความรู้สึกที่ดีที่บุคคลกระทำเพื่อผู้อื่นและสังคม พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ การช่วยเหลือ การ

ปลอบโยน หรือให้กำลังใจ การแสดงความเอื้ออาทร การชื่นชมในความดีงามของตนและผู้อื่น และการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น Blum (1980: 5) กล่าวว่า ความเอื้อเฟื้อ เป็นการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น เป็นพฤติกรรมทางบวกที่สังคมยอมรับ

สรุปได้ว่า ความเอื้อเฟื้อ หมายถึง การแสดงน้ำใจอันดีต่อผู้อื่น การช่วยเหลือทางจิตใจและทางพฤติกรรม ปรากฏในนิทาน ดังนี้

นิทานเรื่องเศรษฐีกับคนจน กาลครั้งหนึ่งเศรษฐีไปเที่ยวป่า คนยากจนได้สร้างบ้านอยู่ในป่า เศรษฐีกระหายน้ำมากจึงไปขอน้ำที่บ้านคนยากจนดื่ม ก่อนที่จะดื่มน้ำเศรษฐีได้กินมะขามป้อมของคนจนเข้าไปก่อน ทำให้น้ำมีรสหวาน แล้วไปดื่มน้ำโดยใช้กะลามะพร้าว ดังนี้

...เสดถีนะไปเที่ยวป่า คนจนก็ยกบ้านอยู่ในป่าในดงว่าชันเถอะ ที่นี้ก็ไปกินน้ำ ไปกินน้ำเพิ่นขอกินน้ำเพิ่น ไปกินหน่วยขามป้อมก้อนดอก เสดถีนะก็ไปกินหน่วยขามป้อม คนจนว่าชันเถอะ ที่นี้ไปกินหน่วยขามป้อม แลวกก็เพิ่นก็ไปอันกะโหลกเนาะ กะโหลกของสูงหน่วยมากฟาวนะเออ กะโหลกมากฟาวของสูงเออ เพิ่นก็มาเปียนมน ๆ ดักน้ำกินที่นี้ ไอ้คนจนว่าชันเถอะปมีชันตักน้ำ เสดถีย่างไปเที่ยวป่าเที่ยวหยังก็ไปเห็นบ้านเขาที่นี้บ้านน้อย ๆ ดอกที่นี้เพิ่นก็ไปขอกินน้ำเสดถิคคนนั้นหิวน้ำ ไปขอกินน้ำที่นี้ก็ไปกินน้ำ เออขันอันนี้กะโหลกอันนี้มันคือจังกินน้ำหวานเถะว่าชันว่า เสดถีเพิ่นว่า ที่นี้ก็ไปกินน้ำหวานที่นี้ฉันจะเอาขันเงินมาเปียนกะลานี้ไปตักน้ำกินว่าชันวานะ...

(ทองอิน พูลสวัสดิ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ครั้งหนึ่งเศรษฐีไปเที่ยวป่า คนจนได้สร้างบ้านอยู่ในป่าดง เศรษฐีหิวน้ำมากจึงไปขอน้ำที่บ้านคนจนดื่ม แต่ก่อนที่จะดื่มน้ำเศรษฐีได้กินมะขามป้อมของคนจนเข้าไปก่อน แลวกก็ไปดื่มน้ำโดยใช้กะลามะพร้าวเพราะว่าคนจนไม่มีเงินซื้อขัน จึงใช้กะลามะพร้าวไปที่ตักน้ำดื่มแทนขัน เมื่อเศรษฐีดื่มน้ำเข้าไป รู้สีกว่าน้ำที่ตนเองดื่มเข้าไปนั้นมีรสหวาน เศรษฐีจึงอยากที่จะนำกะลามะพร้าวไปตักน้ำดื่มที่บ้าน จึงบอกกับคนจนว่าเดี๋ยวตนจะนำขันเงินที่บ้านของตนมาเปลี่ยนกับกะลามะพร้าวใบนี้ และเศรษฐีก็ได้้นำกะลามะพร้าวไปตักน้ำดื่มที่บ้านของตนแต่น้ำที่ดื่มนั้นไม่หวานเหมือนน้ำที่บ้านของคนจน สาเหตุที่เป็นเช่นนั้น เพราะว่าครั้งที่ใช้กะลามะพร้าวดื่มน้ำที่บ้านของคนจนนั้น เศรษฐีได้กินมะขามป้อมเข้าไปก่อนทำให้น้ำมีรสหวาน...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าคนยากจนมีน้ำใจไม่ตรี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้น้ำแก่เศรษฐีผู้ดี เมื่อเศรษฐีมีความเข้าใจว่าดีมีน้ำในกะลา จะทำให้น้ำมีรสหวาน เศรษฐีจึงนำเงินมาแลกกับกะลาที่ไม่มีค่าแต่อย่างใด สะท้อนให้เห็นว่าเศรษฐีไม่ได้คิดถึงราคาข้าวของเงินทอง แต่คิดในเรื่องความรู้สึกที่ตนนั้นชอบ แสดงให้เห็นว่าเศรษฐีมีน้ำใจไม่ตรีต่อชายยากจนเช่นเดียวกัน เมื่อเศรษฐีทราบความจริงว่า กินมะขามป้อมเข้าไปก่อนจะทำให้น้ำมีรสหวาน ดังนี้ ...เศรษฐีก็ไปเอาเงินมาให้คนจนเออ เอากะลาไปตักน้ำกิน ทีนี้ไฉยมันบ่เห็นหวานคือจั่งอยู่บ้านคนจนจนอวาชั้นว่า ชื่นละ... แต่เศรษฐีก็ไม่ขอเปลี่ยนขันเงินกับคนจน แสดงให้เห็นการให้ด้วยความเต็มใจ แสดงถึงความมีน้ำใจทั้งดงามและความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ของเศรษฐี

ง. การตอบแทนบุญคุณ

ตอบแทน หมายถึง การกระทำทดแทนแก่ผู้ให้ก่อน หรือการชดใช้หรือชดเชยในสิ่งที่เสียไป หากจะพิจารณา เมื่อมาต่อกับคำว่า บุญคุณแล้วในสังคมไทย ก็ใช้ทั้งสองคำ คือ ทั้งตอบแทนบุญคุณ และทดแทนบุญคุณ การกระทำความดีตอบแทนแก่บุคคลผู้ที่มีพระคุณ มีมารดาบิดา ครู อาจารย์ เป็นต้น

การตอบแทนบุญคุณคนที่มีพระคุณนั้น เป็นสิ่งควรทำเป็นความดีผู้คนยกย่องสรรเสริญ แต่การตอบแทนบุญคุณนั้นต้องเป็นไปโดยชอบธรรม ถูกต้อง และไม่ก่อทุกข์ก่อเวรให้แก่ตนเองและผู้อื่น ปรากฏในนิทาน ดังนี้

นิทานเรื่อง หมอตำแย หมอตำแยช่วยทำคลอด ครอบครัวของทารกจะให้ของสมนาคุณแก่หมอตำแย ว่า ...บางคนเขาจะซื้อสินมาให้โต่งนี่ เอน้ามาให้ ช่วยแล้วกะแล้วไปยายกะให้กะหนาวย่อนก็มี (น้อย เชิดเจริญวงศ์, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...บางคนเขาก็ซื้อผ้าถุงมาให้หนึ่งโต่ง (หนึ่งผืน) เอน้ามาให้ ช่วยแล้วก็แล้วกันไป ยายก็ร่อนก็หนาวเพราะอันนี้

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การช่วยเหลือในการทำกิจการงานใด เมื่อกระทำประสบผลสำเร็จตามที่ต้องการ จะมีการทดแทนบุญคุณ แสดงความมีน้ำใจไม่ตรีให้แก่กัน

จ. ความเกรงใจ

ความเกรงใจเป็นพฤติกรรมที่ดี กล่าวคือ ไม่อยากให้ผู้อื่นลำบาก รำคาญ หรือเดือดร้อนใจ

นิทานเรื่อง หนู่มซื้อाय หนู่มไปจับสาว แต่ไม่กล้ากิน ไฟดับจึงรีบกินแฉง เมื่อเปิดไฟเห็นว่าแฉงยังค้างอยู่ในปากของชายหนู่ม ความว่า

...เพิ่นไปขึ้นเฮือนเจ้าสาว เป็นคนซื้อायเขาให้กินหยั่งกะบ่กิน กะพอดิไปขึ้นเฮือนมือนั้นสาว ๆ เขากะปาดแฉงมาใส่จานให้เต็มจานเลย เขาบอกให้กินชะกินชะ ๆ ยังดอกเพิ่นว่า ใ้อึดกินชะกะบ่กิน มือนั้นกะมีลมฝนพัดตะเกียงดับ เพิ่นกะฉกกิน ยัดเอา ๆ กินเต็มปากพอดิ แม่กะออกมาตะเกียงดับแล้วอีนางพอดิจุดตะเกียงกะกินบ่ทัน แฉงกว่าคาปากอยู่...

(น้อย นวรักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...หนู่มซื้อायไปบ้านเจ้าสาว ชายหนู่มเป็นคนซื้อायเขาให้กินอะไรก็ไม่กิน วันนั้นสาว ๆ เขาก็ผ่าแฉงมาใส่จานให้เต็มจานเขาบอกให้กินชะกินชะ ๆ ยังหรอชชายหนู่มกล่าว ใ้อึดกินก็ไม่กิน วันนั้นก็มิลมฝนพัดตะเกียงดับ ชายหนู่มก็รีบกินแฉง กินยัดเอา ๆ กลืนเต็มปากพอดิ แม่ก็ออกมาตะเกียงดับแล้ว สักพักนางจุดตะเกียงขึ้นก็กลืนไม่ทันแฉงกว่าคาปากอยู่...

จะเห็นว่าชายหนู่มมีความเกรงใจ ซื้อायในขณะที่ไปจับสาว นับว่าเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มคนในชาติพันธุ์ไทย ที่มีลักษณะเฉพาะคือเป็นผู้มีความเกรงใจ

จากการศึกษาพฤติกรรมลักษณะนิสัยทางด้านดี ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า มีอัตลักษณ์ความกตัญญูกตเวที ความเมตตากรุณา และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การทดแทนคุณ ความเกรงใจ สะท้อนให้เห็นว่านิทานได้สะท้อนภาพแนวคิดตลอดจนอุปนิสัยของคนกลุ่มชาติพันธุ์ไทย

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1) ความกตัญญู กตเวที

กตัญญู หมายถึง บุคคลผู้รู้บุญคุณของผู้อื่น กตเวที หมายถึง บุคคลที่ตอบแทนผู้มีคุณแก่ตน ดังนั้น คำว่า กตัญญูกตเวที จึงหมายถึง บุคคลผู้รู้คุณที่คนอื่นกระทำแล้วและทำตอบแทน ปรากฏในนิทาน ดังนี้

นิทานเรื่อง วัวสองแม่ลูก วัวตัวหนึ่งออกลูกในถ้ำ เลี้ยงลูกอยู่ในถ้ำไม่ไปไหน จนลูกวัวเติบโตขึ้น มันจึงพาลูกเที่ยวกินหญ้า เผอิญมาเจอเสือ เพื่อต้องการกินวัวสองแม่ลูก ส่วนแม่วัวจะให้กินตนเอง และให้ปล่อยลูกไป เมื่อลูกวัวได้ยิน ก็บอกแก่เสือว่า ให้กินตนแทนแม่ ดังนี้

...กินกูนี้มันโตใหญ่ มันได้กินหลาย มันอ้วนหน้าสำราญดี แล้วลูกกูนี้มึงอย่ากิน มันโตน้อย กินแล้วมันบอ้ม แล้วบาดเนี่ยกะโอ้ แม่มันมาเว้าอย่างงี้ แล้วบาดนี้โตลูกน้อยมันว่าบอกเสือว่า กินกูนี้สา มันโตน้อย กะดูกะอ่อนหนังกะมัน กินแล้วมีรดแซ่บ ลูกมันกะว่าจั่งซี แต่ว่าคันตายตามกันนะ ลูกกับแม่นี้ฮักกันหลาย สัตว์มันยังฮักฮักลูกฮักพ่อฮักแม่ แล้วต่อไปกะเสือโตนั้นกะเลยว้า สองโตแม่ลูกนี้ฮักกันหลาย เสือโตนั้นสงสารเลยบกินจักโต...

(จันทอง คำนึ่งสุข, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...กินข้าสัตว์โตมันได้กินเยอะ มันอ้วนหน้าสำราญดี แล้วลูกข้านี้แกอย่ากินมันตัวเล็กกินไม่อ้วน แม่พูดอย่างนี้ ลูกน้อยก็บอกเสือว่ากินข้าเถอะข้ามันตัวเล็กกระดูกก็อ่อนหนังก็มันกินแล้วมีรสอร่อย ลูกวัวบอก ลูกกับแม่รักกันมากสัตว์มันยังฮักรักลูกรักพ่อรักแม่ ต่อมาเสือตัวนั้นก็จึงว่าวัวแม่ลูกนี้รักกันมากเสือตัวนั้นสงสารจึงไม่กินสักตัว...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ลูกวัวมีความกตัญญูต่อแม่วัว เมื่อแม่วัวให้กินตนเอง แต่ลูกวัวให้กินตนแทน ผลของการมีความกตัญญู กตเวทีที่มีต่อแม่วัว ทำให้เสือซาบซึ้งใจ ความรักระหว่างแม่และลูก ทำให้แม่เสือไม่กินแม่วัวกับลูกวัว

2) ความเมตตา กรุณา

ความเมตตา กรุณา ชัยณรงค์ ศรีสุข (2545: 24) ได้กล่าวว่า ความเมตตา คือ การที่บุคคลปรารถนา ให้ผู้อื่น มีความสุขใจ เมื่อผู้อื่นมีความทุกข์ให้รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สำหรับ กรมการศาสนา (2540) ได้กล่าวว่า ความเมตตา กรุณา คือความรักใคร่ปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นมีความสุข กรุณา คือ ความสงสารอยากช่วยเหลือผู้อื่น ให้พ้นจากความทุกข์

สรุปได้ว่า ความเมตตา กรุณา หมายถึง การช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์ มีความสุข ความเจริญ ด้วยการแสดงความมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อผู้อื่นด้วยความเต็มใจ ดังปรากฏในนิทาน ดังนี้

นิทานเรื่อง สามพี่น้อง ครอบครัวหนึ่ง มีพี่น้องสามคน พี่คนโตชื่อท้าวหยี คนที่สองชื่อท้าวเจียง คนที่สามชื่อท้าวปู่ สามพี่น้องเป็นชายกำพร้า เมื่ออาศัยอยู่ด้วยกันกับลุงได้ซื้อควายให้เลี้ยงหนึ่งตัว ท้าวหยีเป็นคนขยัน เขาก็นำควายไปเลี้ยง เกียวหญ้าอ่อนให้กิน ในช่วงเย็นนำควายไปอาบน้ำ ควายตัวนั้นแสนรู้ ต่อมาควายตายลง กลายเป็นทองคำก้อนโต ท้าวหยีให้ลุงเอาทองไปขาย และกลายเป็นเศรษฐี ความว่า

...ผู้หนึ่งชื่อท้าวหยี แล้วผู้หนึ่งชื่อท้าวเจียง ผู้หนึ่งชื่อท้าวปู่ บาดนี้สามพี่น้องพอเมื่อนั้นบมี กำฟ้าแล้วบาดที่นี้พี่น้องนั้น ผู้หนึ่งเป็นผู้ชายนำกันเปิดทั้งสาม ท้าวปู่ ท้าวหยี ท้าวเจียง... ลุงซื้อควายให้เลี้ยงแล้ว มันกะหมั่นแท้ ๆ นะท้าวหยีนะ หมั่นมือเข้ามากะเอาควายไปเลี้ยง เลี้ยงกะหาเกียวหญ้าอ่อน ๆ ให้กิน กะมือแลงมันกะเอาไปอาบน้ำ อาบแดด อาบน้ำแล้วกะมัดคืออยู่หั้น มือเว้ามามันกะเอาคางแหไปเช็ดไปถูให้ ลูบเขามัดให้อย่างดี ผู้ชาวเลี้ยงควายด่อนให้เปนควายเขาคำ เปนควายเขาคำ ผู้ชาวเลี้ยงควายคำให้เปนควายเขาแก้ว เลี้ยงใหญ่แล้วให้เขามาป็น กะเวาอยู่ชั้นนั้นท้าวหยีนะ ผัดควายมือได้กะเอาควายอาบน้ำแล้วกะไป ผัดอยู่หั้น ผัดควายให้มันเลี่ยมมันเกี้ยง หญ้ากะให้กินหญ้างาม ๆ บให้อด บให้อยาก บาดนี้ควายโตนั้นกะคำคุณให้ แล้วกะ มือหนามา ควยโตนั้นกะตาย ตายแล้วหะนี้กะเกิดเปนทองคำ ก้อนบักใหญ่ ท้าวหยีนั้นนำเอาไปหาลุงนั้น เอาคำไปขาย เอาคำไปขายกะเลยมีเงินมีทองหลาย...

(หลวงพ่อดันโต ชาชยาปิณฑะภาโร, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...มีสามพี่น้องพี่คนหนึ่งชื่อท้าวหยี่ อีกคนหนึ่งชื่อท้าวเจียง คนหนึ่งชื่อท้าวปู่ สามพี่น้องนี้ไม่มีพ่อแม่ กำพร้า เป็นชายด้วยกันหมดทั้งสามคน ท้าวปู่ ท้าวหยี่ ท้าวเจียง ท้าวปู่...ลุงซื้อควายให้เลี้ยงตัวหนึ่ง ท้าวหยี่ก็ขยัน เข้ามาก็เอาควายไปเลี้ยง เลี้ยงมาก็เกี้ยวหญ้าอ่อนๆ ให้กิน ตกเย็นมาก็เอาไปอาบน้ำ เข้ามาก็เอาแหไปขัดถูให้ เลี้ยงควายค่อนข้างเป็นควายดำ เลี้ยงควายดำให้เป็นควายเขาแก้ว เลี้ยงโตแล้วให้เขามาปล้น ก็พูดอยู่อย่างงั้นท้าวหยี่นะ ขัดควายวันไหนก็เอาควายอาบน้ำแล้วก็ไปขัดอยู่อย่างงั้น ขัดควายให้มันเกลี้ยง หญ้าก็ให้กินหญ้าสวยๆ ไม่ให้ออดอยาก ควายตัวนั้นก็แสนรู้ ต่อมาควายตัวนั้นก็ตาย ตายแล้วเกิดเป็นทองคำก้อนโต ท้าวหยี่จึงเอาไปให้ลุงไปขาย ก็เลยมีเงินมีทองมากมาย...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ท้าวหยี่มีความขยันขันแข็ง และมีความเมตตาภรรณาต่อสัตว์ เมื่อลุงได้ซื้อควายให้เลี้ยงท้าวหยี่ก็เลี้ยงดูอย่างดี เช่นเกี้ยวหญ้าอ่อน อาบน้ำให้แก่ควาย ผลของการมีความเมตตา เมื่อควายตายไปจึงกลายเป็นทองคำก้อนโต ท้าวหยี่จึงนำทองคำไปขาย กลายเป็นเศรษฐีในที่สุด

นิทานเรื่องเล่านี้ (ตัวคล้ายงู) หญิงชราเลี้ยงลูกน้อยด้วยความทุกข์ยากลำบาก มีอาชีพช้อนปลา ช้อนกุ้ง วันหนึ่งไปช้อนปลาเท่าใดก็ได้ ได้เล่าน้อยเพียงตัวเดียวเมื่อโยนทิ้งไป ก็ยังได้ตัวเล่าน้อยตัวเดิม นางจึงนำเล่าน้อยมาชังไว้ ดังนี้

...บัดนี้ลูกพัดให้กินเข้า อีแม่ข่อยอีกกินเข้าว้าขึ้น อูยกินเข้าเอาหยังมากิน บ่มีหยังกินว้า อ้ายบ่ไปเอาเล่าน้อยโตนั้นมาปึงกินนะว้าขึ้น ไปเอาเล่าน้อยโตนั้นโอดทำเปนเต็มโตบักใหญ่เต็มไหวว้าขึ้น เล่าโตนั้นนะ เต็มใหญ่ลว้าขึ้น อืออีแม่เอ๋ยเอาปึงบ่ได้อองโตบักใหญ่ว้าขึ้น บ่ปึงมือหน้ามามากเล่าโตนั้นละปากเปน เว้าเปนว้าอีแม่ตำเข้าหกลองชานข่อยแห่น แต่กี้ตำเอาเนาะเข้าเนาะ ตำเข้าหกลองชานข่อยแห่น ข่อยจิพาน้องไปหากิน แล้วตำเข้าหกลองชานให้ แล้วโอดพากันไป สองพี่น้องเนี่ย ไปแล้วเข้าไปตำเข้าในน้ำพุ่น โอดบอกร้องไถ่ร้องน้นยืนอยู่กลางน้ำหั้น ไหวโตยืนอยู่กลางน้ำนี้เด้อ คันมีโคนมีขอนไหลมาไหวโตว้าอ้ายกูแพ้เพิ่นฯ ไหวโตว้าชานี้เด้อ บอกร้องไถ่นะ โอดตำเข้าไปไปสู้กับพญาครุฑพญานาคหั้น สู้กันน้ำนองมา โคนขอนไหลมาถึงางๆ มา อีมาพาดมัน อีมาพาดบักอันนั้นนะ มันกะว้าอ้ายกูแพ้เพิ่นฯ เว้าอูยขึ้น ขอนกะไหลหนีบ่มาเปะ บาดนี้กะอ้ายกูแพ้เพิ่นฯ อยู่หั้น น้ำแห้งอ้ายกะได้เงินได้คำใส่เลียออกมา เต็มเลีย ได้เงินได้คำแล้วกะพากันมาบ้าน ไหวแม่ไปหาบเอามาไว้บ้าน แล้วกะห่างมีดีได้บ้านเนี่ย ห่างมีดีได้แล้วเสียนั้นอยากห่างมีดีได้คือกัน...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ลูกร้องหิวข้าว แม่หนูหิวข้าว ไม่มีอะไรกิน พี่ไม่เอาเหล่าน้อยตัวนั้น มาปิ้งกิน ไปเอาเหล่าน้อยตัวนั้นกลับตัวโตเต็มให้ เล่าตัวนั้นนะ แม่เอาปิ้งไม่ได้หอกมันตัวใหญ่มาก วันหลังมาเล่าตัวนั้นก็พูดได้ บอกให้แม่ตำข้าวตกลงชานบ้านหน่อย แต่ก่อนตำข้าววันละ ตำข้าวตกลงชานให้หน่อย ฉันจะพาน้องไปหากิน แล้วตำข้าวตกลงชานให้กินกันไป สองพี่น้องเนี่ย ไปแล้วดำน้ำเข้าไป ให้น้องยืนรออยู่กลางน้ำ ให้น้องอยู่กลางน้ำนั้น ถ้ามีขอนไม้ไหลมาให้พูดว่า พี่ข้าแพ้อา... บอกน้องไว้ ดำน้ำเข้าไปสู้กับพญานาค สู้กันจนน้ำนอง ขอนไหลมา จะมาพาดน้อง มันก็พูดว่า พี่ข้าแพ้อา... ขอนก็ไหลหนี น้ำแห้งพี่ก็ได้เงินได้ทองใส่เรือมาเต็มเรือ เมื่อได้เงินได้ทองแล้วจึงกลับบ้าน ให้แม่ไปหาบเอามาไว้ที่บ้าน เพื่อนนั้นอยากได้บ้าง มาเยี่ยมตัวเล่าไปให้หาเงินให้ ไปแล้วก็บอกให้พูด พี่ข้าแพ้อา... ไปแล้วขอนไหลมาจะมาพาด ก็วิ่งหนี วิ่งหนีแล้วเล่าตัวนั้นเลยอดตายไม่ได้ อะไร...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า หญิงชราที่มีความเมตตาแก่เหล่าน้อย ทำให้เหล่าน้อยต้องการทดแทนบุญคุณและพูดกับหญิงชราว่า ให้ตำข้าวตกลงชานบ้านจะให้น้องกิน สองพี่น้องไปแล้วดำน้ำเข้าไป ให้น้องยืนรออยู่กลางน้ำ และไปสู้กับพญานาคจนชนะ เมื่อน้ำแห้งจึงได้เงินทองใส่เรือมาจนเต็มลำ เมื่อเพื่อนบ้านทราบข่าวจึงขอยืมเหล่าน้อยไป ความว่า ... बादเนี่ย มาเยี่ยมว่าให้เล่า นั้นไปหาเงินให้ เล่าไปแล้วให้ว่าอายกูแพ้อา... บอกเอื่อนั้น ไปแล้วกะวาโคนขอนไหลมาอาเปะ มันไหลลงเลนหนีบักอันนั้นนะ เลนหนีแล้วเล่าโตนั้นก็อดตายเลยบได้ข้า จบ (บัวผัน โสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552) แปลว่า ...ที่นี้มาเยี่ยมว่าให้เขานั้นไปหาเงินให้ เขาไปแล้วให้ว่าพี่ข้าแพ้อา... พี่สาว ไปแล้วก็มีคนทั่ว ๆ ไป ใจหายคนนั้นมันก็วิ่งหนีแล้วเหล่าน้อยตัวนั้นก็อดตาย และได้เงินทองแต่อย่างใด จบ... จะเห็นว่า เมื่อเพื่อนบ้านขอยืมเหล่าน้อยไป และพูดไม่เหมือนกับครอบครัวแรก เมื่อขอนไม้ไหลมาก็วิ่งหนี ไม่ได้ต่อสู้กับพญานาค ทำให้เล่าตัวนั้นอดตาย เป็นเหตุไม่ได้อะไร กลับไปบ้าน จะเห็นว่าหากมีความเมตตาต่อสรรพสัตว์ต่าง ๆ ย่อมได้รับความปรารถนาดีกลับคืนมา

3) ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

กุญชรี้ คำชาย (2542: 65) ได้กล่าวถึงความเอื้อเฟื้อว่า หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจและทางพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความรู้สึกที่ดีที่บุคคลกระทำเพื่อผู้อื่นและสังคม พฤติกรรมบ่งชี้ ได้แก่ การช่วยเหลือ การปลอบโยน หรือให้กำลังใจ การแสดงความเอื้ออาทร การชื่นชมในความดีงามของตนและผู้อื่น และการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

นิทานเรื่อง กำพรว้าผีน้อย กำพรว้าผีน้อย เกิดมาแล้วพ่อแม่ตายหมด เขาเรียกว่าไ้กำพรว้า กำพรว้ามีอาชีพขุดทาน ตอนเช้าไปขุดข้าวบ้านเหนือ ตอนเย็นไปขุดเกลือบ้านใต้ ขุดอาหารจนโตเป็นหนุ่ม ชาวบ้านมีความเห็นว่าควรให้ขายกำพรว้าไปทำมาหากิน ความว่า

...กำพรว้าผีน้อย เกิดมาแล้วพ่อแม่ตายหมด แล้วกะเจ้ากะเอ็นมันว้าบักกำพรว้า ฟุ่นกะกำพรว้าฟักกำพรว้า กำพรว้ามีอาชีพขุดทานกิน มือเขาไปขุดเขาเอือนเหนือ มือแลงไปขุดเกลือเอือนใต้ ขุดผักขอมมี จนว้าใหญ่เป่นบาว บาดนี้พวกบันดาชาวบ้านชาวเมืองหันกะเลียวว บ่ได้แล้วต้องให้กำพรว้าอยู่อย่างนี้บ่ได้ ต้องให้ลาวไปขุดอยู่หากิน ลาวเป่นบาวแล้วกะเลียววพากันให้ลาววเอาฟ้าคี่เมียงให้ลาว เอาจคี่เมียงให้ลาว แล้วไลลาวหนีให้ลาวไปอยู่ป่าไผ่ ฟักทองคนบ่เทียวฟุ่น...

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...กำพรว้าผีน้อย เกิดมาแล้วพ่อแม่ตายหมด เขาเรียกว่าไ้กำพรว้า กำพรว้ามีอาชีพขุดทาน ตอนเช้าไปขุดข้าวบ้านเหนือ ตอนเย็นไปขุดเกลือบ้านใต้ ขุดผักขอมมีจนโตเป็นหนุ่ม พวกชาวบ้านก็เลียวว ไม่ได้แล้วจะให้กำพรว้าอยู่อย่างนี้ ต้องให้เขาไปทำมาหากิน เขาโตเป็นหนุ่มแล้ว ก็เลยนำมิดและจอบเป็นสนิมให้กำพรว้า แล้วไล่หนีให้ไปอยู่ป่าที่ไม่มีแม่แต่ผีหรือคน...

จากข้อความข้างต้นที่ปรากฏในนิทานสะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านมีความเชื่อเพื่อเผื่อแม่ต่อกำพรว้าผีน้อย ให้อาหาร ที่อยู่อาศัย จนกระทั่งเติบโตเป็นหนุ่มสามารถทำงานเลี้ยงตนเองได้

จากการศึกษาอุปนิสัยของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ผลการศึกษาพบว่า มีความกตัญญูตเวที ความเมตตากรุณา และเชื่อเพื่อเผื่อแม่ นิทานได้สะท้อนภาพแนวคิด ตลอดจนอุปนิสัยของคนกลุ่มชาติพันธุ์ลาว

จากการพิจารณาลักษณะนิสัยของทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นแนวทางที่ดำรงตนในสังคม สะท้อนภาพสังคมที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิต เช่น การเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ความเมตตากรุณา ความกตัญญูตเวที การตอบแทนคุณ การทำบุญสุนทาน ความเชื่อเพื่อเผื่อแม่ที่มีต่อกันในสังคม และมีสัมมาคารวะ สะท้อนให้เห็นว่านิทานได้สะท้อนภาพแนวคิด ในเรื่องอุปนิสัยของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวมีลักษณะคล้ายคลึงกัน

1.2 ด้านไม่ดี

ก. นิทานพื้นบ้าน อำเภอบักรังชัย อำเภอสองเนิน จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย

มนุษย์เรามักจะแสวงหาสิ่งที่ดีให้แก่ตนเอง การค้นหาความดี และค้นหาความผิดของผู้อื่น นับว่าเป็นเรื่องธรรมดาของชนโดยทั่วไป เช่นเดียวกับนิทานพื้นบ้าน ผู้วิจัยได้ศึกษาพฤติกรรมของตัวละคร นอกจากจะสะท้อนให้เห็นหลากหลายแนวคิด และหลายแง่มุมในแต่ละบุคคล ซึ่งมีทั้งด้านดีและในด้านไม่ดี ลักษณะพฤติกรรมในด้านไม่ดีเป็นพฤติกรรมที่คนส่วนใหญ่ไม่พึงประสงค์ให้มีอยู่ในสังคม ดังปรากฏในพฤติกรรมของตัวละครนิทานพื้นบ้านในจังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย ดังต่อไปนี้

1) ไม่มีสัมมาคารวะ

นิทานเรื่อง พ่อตากับลูกเขย ตอน นอนหรือยัง หลังจากรับประทานอาหารเย็นแล้ว พ่อตาก็เข้านอน ลูกเขยมาเรียกถามพ่อตาว่า พ่อหลับหรือยัง พ่อตาคิดว่าหลับแล้ว ฝ่ายลูกเขยตอบกลับว่า “แล้วหมารีที่พูดอยู่” ฝ่ายพ่อตาคิดจะแกล้งแค้นลูกเขย วันหลังจึงถามลูกเขยว่า นอนหรือยัง ฝ่ายลูกเขยบอกว่า “นอนแล้วแต่ยังไม่หลับ” ดังนี้

...คือจั่งซี่พอกินเข้ากินน้ำแล้วกะนอนเนาะบาดนี้พ่อเผ่านอน แล้วลูกเขยผัดมาเ็นถามพ่อหลับ นอนแล้วบ่ว่าชั้นว่า นอนแล้วว่่าชั้น เข้ามาหรือคนว่่าอยู่นั้นว่่าจั่งซี่ผู้ลูกเขยเนาะบาดนี้มึงกูซี่แก้มึงจนได้ หละว่่าชั้นว่า อยู่มาอีกมือหลัง พ่อเผ่าชิมองไปแก้ลูกเขยแก้ทีเขยเอยหลับแล้วบ่ว่าชั้นว่า นอนแล้วบ้อ นอนแล้วแต่ยังบ่หลับเขว่่า จั่งซี่ ผู้ลูกเขยเนาะพ่อเผ่าก็เลยแแก้บ่ได้จี้กเพื่อ...

(น้อย นวรักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...พ่อเผ่ากินข้าวกินน้ำแล้วก็นอน พ่อดีลูกเขยมาเรียกแล้วถามว่า พ่อครับนอนแล้วหรือครับ พ่อตอบ นอนแล้ว ข้าวแล้วสุนัขหรือคนละที่พูดอยู่ ลูกเขยถาม พ่อเผ่าเลยคิดหาวิธีจะเอาคืน พอมาวันหลัง พ่อเผ่าถามลูกเขยว่า เขยเข้านอนหลับแล้วหรือ ลูกเขยตอบว่า นอนแล้วแต่ยังไม่หลับ พ่อเผ่าเลยเอาคืนไม่ได้สักที...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ลูกเขยเป็นผู้ไม่มีสัมมาคารวะ ไม่เกรงใจต่อผู้อาวุโส จึงได้กล่าวคำไม่สุภาพกับพ่อตาของตน ผลทำให้พ่อตาไม่รักและเมตตาต่อบุตรเขย และคิดจะแก้แค้น

นอกจากนี้ยังปรากฏในนิทาน เรื่อง พ่อเฒ่ากับลูกเขย ตอน หาบใบตองตึง พ่อตาหาบใบตองตึง ในขณะที่หาบไม่รู้วาลูกเขยอยู่ในหาบ ขณะหยุดพักลูกเขยก็ออกมาจากหาบ พ่อตาโกรธจึงคิดจะแก้แค้น วันหนึ่งเข้าซ่อนตัวอยู่ในหาบ ให้อูกเขยหาบไปหาบมา ฝ่ายลูกเขยแสร้งทำเป็นไม่รู้เรื่อง พอไปถึงสระน้ำก็ไปวางหาบข้างสระ แล้วตะโกนว่า “ข้างจะเหยียบหาบใบตองตึงแล้ว” ด้วยความกลัวพ่อตาจึงเดินตกน้ำ ดังนี้

...เนาะ ลูกเขยผัดออกลูกเขยออกพ่อเฒ่าผัดมองซิแก้ที ซิแก้ที่มันจนได้ละว่าชั้นว่า ลูกเขยกะหายไปกะทำเป็นปู้เรื่อง เขากะหายไปเฮยเก็บไปกะหายไป เทียนนี้หนักเข้า ๆ เขากะไปฮอดสระน้ำเนาะข้าวสระน้ำกะไปวางไว้คู่สระนั้นละ เอ้า ๆ ผู้ได้ชี้ข้างมาซิเยียบหาบใบตองเด้อว่าชั้นว่า พ่อเฒ่าผู้ย่านดินตะก้าใบตองกะพากิ่งลงน้ำ พ่อเฒ่าเป็นชั้นดอกแก้ที่ลูกเขยบได้จักเทีย ได้ตั้งแต่เสียที่ลูกเขย...

(น้อย นวรักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...นะ! ลูกเขยมันแกล้งข้าแล้ว ข้าจะแก้แค้น ให้ได้ ลูกเขยก็หายไปทำเป็นไม่รู้เรื่อง ต่อมาพ่อตาก็ทำที่ท่าว่าจะไปอุจจาระอีก แต่ลูกเขยรู้ทันพ่อตา จึงนำภาชนะที่सानไว้สำหรับใส่ใบตองนั้นไปวางไว้ริม ๆ ฝั่งน้ำ เพียงขยับตัวนิดเดียวก็สามารถกลิ้งลงไปใต้น้ำได้เลย พอวางพ่อตาลงแล้ว ลูกเขยก็แกล้งทำเสียงดัง โดยร้องว่าข้างทางนั้นแล้วนะ หาบใบตองกุงของใครรีบมานำออกจากทางข้างนะ พ่อตากลัวจึงเดินตะก้าก็กลิ้งลงไปใต้น้ำ พ่อตาแก้ที่ลูกเขยไม่ได้สักที มีแต่เสียที่ลูกเขย...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าบุตรเขยไม่มีความเกรงใจพ่อของภรรยาตน บุตรเขยเป็นผู้ไม่มีสัมมาคารวะต่อผู้อาวุโส จึงออกอุบายโกหกว่าข้างจะเหยียบตะกั่ว ทำให้พ่อตากลัว เดินจากตะกั่วและตกน้ำในที่สุด

2) ขาดความเมตตากรุณา

นิทานเรื่องเจ็ดหวิดเจ็ดไห เศรษฐีผู้มีภรรยาคนหนึ่ง มีบุตรชายหนึ่งคน กินไม่รู้จักอิ่ม กินข้าวเหนียวหมดเจ็ดหวิด กินน้ำเจ็ดไห เศรษฐีผู้มีภรรยาอยากจนลง คิดจะนำบุตรไปให้เสียกต จึงหลอกบุตรชายให้ไปที่ถ้ำเสือ ความว่า

...ทางนี้กะเลยชีเอาลูกไปฆ่า โอ๊ยเอาไว้ได้ดอกลูกชายคนนี้ว่าชั้นว่า เอาฆ่าคันชีฆ่าเอง กะย่านบ้านเมืองเขาว่า กะเลยว่าเอาไปให้เสียกตชะท่อนว่าชั้นว่า กะเลยชีเกียนไป ลูกชายกะนอนเอดเลดไปชั้นหละ มั่นบ่เฮ็ดหยัง ที่นี้ไปฮอดเสียแม่ลูกอ่อนกะล้งนอนอยู่ นายพานมาบอกนั้น หละอยู่ในถ้ำนั้นหละ ลูกชายบ่เคยเห็น พ่อกะบอกว่ามึงไปจับลูกแมวมามาเลี้ยง เด้อลูกเด้อ นั้นนะมันอยู่ในถ้ำว่าชั้นว่า เดียวพ่อชิดคอยอยู่นี้ นั้นหละในถ้ำนั้นหละ กะว่าให้เสียกตลูกตายชะ ไปฮอดมันละกระดูกหางเสียเพื่อเดียวว่าชั้น ว้ายเสียชีแตกชีแตกชั้นว่า จับลูกเสียมาตั้งสี่โต พ่อเสียพ่อเสียมันแตะระเบิดเลย แสงมันหลายมันกินเข้าเก่ง โอ๊ยเอามาฮอดบ้านพ่อฮ้องว่าล้น โอ๊ยกูปเลี้ยงดอกว่าชั้นว่า ฎว่าแต่มึงชิบเอาได้ เอาไปปล่อยคืนให้แม่มันสา...

(วิไล อักษรประจักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...พ่อเลยคิดจะเอาลูกไปฆ่า จึงพูดว่าไม่เอาหรือลูกชายคนนี้ ครั้นจะฆ่าเองก็กลัวคนในบ้านเมืองตำหนิ จึงนำไปให้เสียกต จึงพาขึ้นเกวียนไป ลูกชายก็นอนไป มันไม่ทำอะไร ที่นี้ไปถึงเสียแม่ลูกอ่อนกำลังนอนอยู่ นายพานจึงบอกว่าเสียอยู่ในถ้ำนั้นหละ ลูกชายไม่เคยเห็น พ่อจึงพูดว่ามึงไปจับแมวมามาเลี้ยงนะลูก นั้นมันอยู่ในถ้ำ จึงว่าให้เสียกตลูกตายชะ ไปถึงมันแล้วกระดูกหางเสียหนึ่งที่ เสียชีแตกชีแตก(ด้วยความกลัว) จับลูกเสียมาตั้งสี่ตัว พ่อเสียแม่เสียมันแตะระเบิดเลย (โดนแตะไปไกล) แรงเยอะเพราะกินข้าวเก่ง โอ๊ย จึงนำกลับบ้าน พ่อร้องว่ากูไม่เลี้ยงหรือ เอาไปปล่อยคืนแม่มันเถอะ...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เศรษฐีและภรรยาขาดคุณธรรม จริยธรรม เมื่อไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรได้คิดวางแผนจะฆ่าให้ตาย นับว่าเป็นผู้ไม่มีจิตใจรักเมตตาและเอ็นดูบุตรตน สะท้อนให้เห็นไม่มีความเมตตา กรุณา เป็นบิดาและมารดาที่ขาดคุณธรรมจริยธรรมในการเลี้ยงดูบุตร

นิทานเรื่องคนฆ่าวัว ชายคนหนึ่งมีอาชีพฆ่าวัวขาย วันต่อมาฆ่าวัว จึงนำเนื้อวัวมาทำกับแก้ม แต่ภรรยาบอกว่าได้นำเนื้อที่แบ่งไว้ไปขายแล้ว ชายฆ่าวัวเกิดความโมโหใช้มีดจัดปากวัว ตัดเอาลิ้นมาทำกับแก้ม ดังปรากฏในนิทาน

...มันเคียดมันก็เลยไปมองเห็นวัวผูกไว้จี่ฆ่า ค้างต่อมา จัวผูกไว้ข้างลานบ้านก็เอามาจี่ฆ่าอีก มันก็เลยใช้มีดจัดปากจัวสอยเอาลิ้นมาทำกับแก้ม พอได้มานี้มันก็เอาไปทำกับแก้ม จัวตัวนี้ก็เลยเลือดแตกก็เลยตายอย่างนี้แหละ บาดนี้มันก็มากินกับแก้มจัว กรรมมันนำเสนอทันตาก็เลยหย่าอย่างเร็ว บได้ตั้งใจ ความหิว เออ แล้วก็ความโมโหอีกก็เลยหย่าลิ้นเจ้าของ มันไปตัดลิ้นจัวมาแล้วมันก็เลยหย่าลิ้นเจ้าของ ขาดเลือดไหลคือจัว มันก็เลยตาย กำมัน ต่ำมัน...

(วงเดือน สร้อยสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...มันโกรธมันก็เลยไปมองเห็นวัวผูกไว้จะฆ่า ครั้งต่อมาวัวผูกไว้ข้างลานบ้านก็เอามาฆ่าอีก มันก็เลยใช้มีดจัดปากวัว ตัดเอาลิ้นมาทำกับแก้ม พอได้มานี้มันก็เอาไปทำกับแก้ม วัวตัวนี้ก็เลยเลือดออกตายอย่างว่าแหละ ที่นี้มันก็มากินกับแก้มจัว กรรมมันนำเสนอทันตาก็เลยหย่าอย่างเร็ว ไม่ได้ตั้งใจ ความหิว แล้วก็ความโมโหอีกก็เลยเคี้ยวลิ้นตัวเอง มันไปตัดลิ้นจัวมาแล้วมันก็เลยเคี้ยวลิ้น ตัวเองขาดเลือดไหลเหมือนวัว มันก็เลยตาย กรรมมันตามทัน...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าชายที่มีอาชีพฆ่าวัว ไม่มีความเมตตากรุณาต่อสัตว์ ขาดสติสัมปชัญญะ บันดาลโทษะใช้มีดจัดลิ้นวัว ทำให้วัวได้รับความเจ็บปวดและทรมานจนวัวเลือดออกไม่หยุด และตายในที่สุด

3) ขาดความกตัญญู กตเวที

นิทานเรื่องนางหมาขาว แม่หมาได้เลี้ยงดูบุตรสาวสองคนจนเติบโต ต่อมาบุตรสาวคนโตได้แต่งงานกับขุนนาง ส่วนบุตรสาวคนเล็กได้แต่งงานกับเจ้าเมือง เมื่อนางหมาขาวไปขออาศัยกับลูกสาวคนเล็ก บุตรสาวได้ปฏิเสธ เลี้ยงดูมารดาของตน ดังนี้

...คนน้องกะไปได้เป็นเมียเจ้าเมือง คนพี่สาวกะได้ไปเป็นเมียเสนาบดี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ปานได้ว่าชั้นว่า อยู่มามือหนึ่งแม่กะเลยนำไป นำลูกสาวไป ไปหาคนน้อยมันกะแต่งหอเข้า ให้กิน มันบ่เลี้ยง มันอยากอายุเขา มีแม่คล้าย ๆ กับพ่อแม่ยากจนบ่เลี้ยง เลยกับมาดม กินกับไปหาลูกสาวคนใหญ่ พี่สาวคนใหญ่เขาจะเลี้ยงดูปู่เสีย...

(วิไล อักษรประจักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...น้องได้ไปเป็นภรรยาของเจ้าเมือง ส่วนพี่สาวได้เป็นภรรยาเสนาบดี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ อยู่มาวันหนึ่งแม่หมาก็ตามไปหาลูกสาวทั้งสองคนไปหาน้องสาวก่อน น้องก็ห่อข้าวให้กินแต่ไม่เลี้ยงเลยกลับไปหาลูกสาวคนโต ลูกสาวคนโตจึงเลี้ยงดูอย่างดี...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าบุตรสาวคนเล็กของแม่สุนัขขาดความกตัญญู กตเวที ไม่ต้องการที่จะทดแทนคุณมารดาของตน ในขณะที่แม่สุนัขเสียชีวิต กระดุกได้กลายเป็นทองคำ บุตรสาวคนเล็กถูกขับไล่ออกจากเมือง จึงมาขออาศัยอยู่กับพี่สาว พี่สาวได้แบ่งกระดุกทองคำของแม่สุนัขให้แก่น้องสาว ผลปรากฏว่า กระดุกได้กลายเป็นถ้ำดังเดิม ดังนี้ ...ต่อมากระดุกเป็นทองคำ ทางนั้นกะถือเขาไถ่หนีมา เขากะมาแบ่งทองคำแบ่งกระดุกแม่ให้ คั่นซีเอาไปตั้งเนื้อตั้งโต เปิดออกกะเป็นซีถ้ำคือเก่า เพราะว่าไถ่มันบ่ได้ทำบุญกับพ่อกับแม่ บ่มีบุญ... (นางหมาขาว, 2551) สะท้อนให้เห็นว่า บุตรสาวคนเล็ก เป็นผู้ไม่มีความกตัญญู กตเวที

นิทานเรื่อง ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ วันหนึ่งฝนตกฟ้าร้อง แม่บอกให้ทองไปไถนา แม่หุงข้าวไปส่ง เนื่องจากกระยะทางไกลไปไม่ทัน ทองหิวข้าวมาก จึงบันดาลโทสะตีแม่เสียชีวิต ดังนี้

...ทองกะหิวเข้า ไปฮอดทองกะโมโห แม่กะบอกให้กิน เบิงก่อน ทองกะบ่เสีย กะเลยตีแม่จนตาย จึงไปคว่ำเขามากิน คั่นแม่ตายแล้วกะกินบ่ลงชั้นตัว กะกินบ่เบ็ดได้ละเขาก่องเขาน้อย แล้วกะผู้ลูกกะมองเห็นว่ามันน้อยกะย่านบ่อมันนั้นนา ความโมโหความหิว...

(น้อย นรารักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ทองหิวข้าว ไปถึงทองก็โมโห แม่บอกให้ลองกินดูก่อน ทองไม่เชื่อ จึงตีแม่จนตาย แล้วไปคว้าข้าวมากิน พอแม่ตายก็กินไม่ลง กินข้าวกล่องน้อยไม่หมด ลูกชายเห็นว่าข้าวกล่องน้อย ก็เกรงว่าไม่อิ่ม ด้วยความหิวโมโหหิว...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ทองเป็นคนใจร้อนวู่วาม ไม่รอบคอบ ไม่รู้จักยับยั้งชั่งใจ จึงลุแก่อิสระ มีจิตใจวู่วาม ตีมารดาของตนเสียชีวิต นับได้ว่าทองเป็นผู้ไม่มีความกตัญญู กตเวทีต่อมารดาของตน

จากการศึกษาพฤติกรรมลักษณะนิสัยทางด้านไม่ดี ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า มีอุปนิสัยทางด้านไม่ดีเช่น ไม่มีความกตัญญูกตเวที ไม่มีความเมตตากรุณาไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่มีความเกรงใจ และไม่เคารพผู้อาวุโส ทำให้เห็นว่านิทานได้สะท้อนภาพแนวคิดตลอดจนอุปนิสัยของคนกลุ่มชาติพันธุ์ไทย ไว้ทั้งในด้านดีและด้านไม่ดี ตามที่ปรากฏในชีวิตและความเป็นอยู่ในสังคม

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ก. ไม่มีสัมมาคารวะ

นิทานเรื่อง หลวงพ่อชี้ไก่โป มีเถรน้อยรูปหนึ่ง หลอกหลวงพ่อ โดยนำน้ำอ้อยไปทำเป็นชี้ไก่ไว้บนกุฏิ ฝ่ายหลวงพ่อดูว่าเถรน้อย เถรน้อยเก็บชี้ไก่ที่ตนทำขึ้นกิน หลวงพ่อ แปลกใจ วันหลังไก่มาชี้ใส่บนกุฏิ หลวงพ่อจึงได้ลองชิมบ้าง ปรากฏว่าชี้ไก่ไม่หวาน และไม่อร่อย ดังนี้

...แบบนี้มีเอ็งจ้วนอยเฮ็ดอุบโลกนีนี่ได้ เอนำน้ออ้อยไปย่ำย ๆ ไซ้ หลวงพ่อเหลียวเห็นเกาะเลยวาเถรน้อย เช้าใจวาเป็นชี้ไก่ เกาะให้เถรน้อยกิน บัดนี้จ้วนอยเกาะกิน แล้วหลวงพ่เห็น อ้าว! มึงทำอียัง กินชี้ไก่ชั้นตัวะ มือหลังไก่ชี้ใส่อารามอีหลี หลวงพ่เกาะเลยไปต้อยเต้ที่นี้ กินแล้วมันเกาะใหม่หวานเต้ที่นี้...

(พินโพธิ์ กงมณี, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ...แบบนี้วันหนึ่งเณรน้อยทำเรื่องพิเรนเอาหน้าอ้อยไปหยด ๆ ใส่ หลวงพ่อมองเห็นก็เลยว่าเณรน้อย เข้าใจว่าเป็นขี้ไก่ก็เลยเอาให้เณรน้อยกิน ที่นี้เณรน้อยก็กิน แล้ว หลวงพ่อก็เห็นเลยถามว่า อ้าว! มึงทำอะไร เณรน้อยตอบว่ากินขี้ไก่ วันหลังไก่อมาขี้ใส่วัดจริง ๆ หลวงพ่อก็เลยไปเตะมามากิน กินแล้วมันก็ไม่หวานลิ้นนี่...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า เณรน้อยเป็นผู้ไม่มีสัมมาคารวะ ไม่มีความเคารพ ยำเกรงต่อหลวงพ่อ จึงออกอุบายโกหกให้หลวงพ่อฉันขี้ไก่บนกุฏิ

นิทานเรื่อง พ่อตากับลูกเขย พ่อตากับลูกเขย พากันไปลงสระน้ำ เกิดผายลม กลิ่นโชยขึ้นมา ลูกเขยกล่าวโทษขึ้นมาลอย ๆ แต่ฝ่ายพ่อตาพูดว่า อยู่กันแค่สองคน ไม่เข้าก็เืองที่ผายลม ดังนี้

...มีพ่อเฒ่ากับลูกเขย แล้วพากันไปลงข้าง คันลงข้างลงไปเกาะลงไปสองคนผู้ในข้าง แล้ว บัดนี้เกาะพอเฒ่า เกาะฮอยกิน ฮ้องขึ้นมา โอ้ย! บักฮาได้ตีตวานี้ กินออกนั้นแล้วเรียงติด มันเหม็นวาชัน พอเฒ่าเกาะวาฮวย อ้าวมันบ่มีไผะ มันเกาะมีมึงกะมึงสิวกูเกาะวาเกาะ...

(พินโพธิ์ กงมณี, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ...มีพ่อตากับลูกเขย พากันไปลงที่บ่อน้ำ คราวนี้พ่อเฒ่าก็ร้องขึ้นมา โอ้ย! ใครตดหรือนี่ กลิ่นออกนั้นแล้วตด มันเหม็นว่าอย่างนั้น พ่อตาก็อ้วเฮ้ย มันไม่มีใครนะ แต่ ฝ่ายพ่อตาก็อ้วไม่มึงก็กู จะว่าข้าก็ว่ามาเถอะ...

จะเห็นว่า ลูกเขยไม่มีความเกรงใจ ไม่เคารพยำเกรงพ่อตา จึงกล่าวโทษพ่อตาในขณะที่พ่อตามีได้กล่าวโทษลูกเขย ชี้ให้เห็นความจริงว่า มี 2 คน 1 ใน 2 คือผู้กระทำ อย่างไรก็ตามพ่อตามีได้กล่าวโทษลูกเขยแต่อย่างใด แสดงให้เห็นว่า พ่อตาเป็นผู้มีความเมตตา กรุณา

ข. ความโลภ

นิทานเรื่องเศรษฐีโลกมาก เศรษฐีคนหนึ่งมีนิสัยโลกมาก วันหนึ่งพญาครุฑ ได้พาบินไปเอาสมบัติ มีเงื่อนไขว่าให้กลับก่อนพระอาทิตย์ขึ้น แต่เพื่อนของเศรษฐีไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขจึงไม่สามารถกลับบ้านได้ ความว่า

...บัดนี้เซียวผู้ที่ว่าเป็นผู้ที่ห่างมีกั้วนั้นนะ มาเอ็นวาเออเป็นหยังโตจังมีเงินมีค่าหลายแท้ แต่ก่อนโตกะบมีหยัง แล้วกะเลยวาว่าให้ฟังวาพะยาคุดพาไปเอา บัดนี้กะเลยวา มือหน้าให้โตให้พะยาคุดพาเฮาไปแห่นเด้อวซัน บัดนี้แล้วผู้พอนี้กะเป็นคนที่ว่าซื้อสัตนะ บัดเวลาพะยาคุดมาหากะบอกวา เออเออเซียวช้อยไปแห่น เพราะวาลาวอยากได้ พะยาคุดกะบอกวาสีเอาทอได้กะได้แต่วาบให้เอากายตะเว็นขึ้นนะ บัดนี้ผู้นี้ไปแล้วเอ็นหลายเอ็นหลายกะเลยวา เอาพุกใส่ผ้าผืนนั้น พกใส่ผ้าผืนนี้กะบพอจักเพื่อ พะยาคุดกะวาพอแล้ว ๆ ให้เมื่อปานเถอะ กะบได้บ่ยอมมาจักเพื่อ กะวาอีเอาอีกก่อน บัดนี้กะเลยวาตะเว็นขึ้น ตะเว็นขึ้นมาแล้วพะยาคุด กะบสามารถที่จะพาเสดถิหันบินกลับคืนบ้านมาได้ เพราะวามันเม็ดกำหนดเวลาของเขาหันนา บัดนี้เซียวเสดถิหันกะเลยวามอยู่ในบ่อนที่ไปเก็บเงินเก็บคำหัน ที่จริงบ่อนนั้นมันเปนมหาสะหมุด ตะเว็นขึ้นมาแล้วมันจะเป็นมหาสะหมุดเนาะ อันเสดถิผู้นั้นกะมอยูนั่นไปเลย บได้กลับคืนมาบ้านเลย...

(ตั้ง พลรัตน์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...เพื่อนที่อยู่ห่างไกลกัน มาเจอก็ทักว่าทำไมแกจึงมีเงินมากนัก แต่ก่อนก็ไม่มีอะไร ก็เลยเล่าให้เพื่อนฟังว่าพญาครุฑพาไปเอา เพื่อนก็เลยวาวันหน้าให้พญาครุฑพาเราไปเอาบ้างนะ ผู้พอนี้เป็นคนซื้อสัตย์ พอพญาครุฑมาหาก็บอกให้เอาเพื่อนไป เพราะเขาอยากได้ พญาครุฑบอกว่าจะเอาเท่าไรก็ได้แต่ว่าไม่ให้เอาเกินเวลาพระอาทิตย์ขึ้น แต่เมื่อเห็นมากจึงเอาใส่ผ้าผืนนั้นผืนนี้ก็ไม่พอใจสักที พญาครุฑพูดว่าพอแล้ว ให้กลับได้แล้ว ก็ไม่ยอมกลับเสียที ขอเอาสมบัติอีก พอพระอาทิตย์ขึ้นพญาครุฑไม่สามารถพาเศรษฐีนั้นบินกลับได้ เพราะมันหมดกำหนด เวลาของเขา เพื่อนเศรษฐีก็เลยมอยูนั่นที่เก็บเงินนั้น ที่จริงบริเวณนั้นเป็นมหาสมุทร เศรษฐีผู้นั้นก็ติดอยู่ในนั้นเลย ไม่ได้กลับคืนมาบ้านอีก...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าเพื่อนของเศรษฐีนั้นเป็นคนโลภมาก ทำยสุดทำให้เสีย ชีวิตลง ด้วยไม่ได้รักษาสัจจะวาจาที่ให้ไว้แก่พญาครุฑนั่นเอง

ค. ความตระหนี่ถี่เหนียว

นิทานเรื่องลูกสาวขี้ถี่ บุตรสาวอาศัยอยู่กับมารดา มารดาชอบทำทาน ส่วน บุตรสาวมีนิสัยตระหนี่ถี่เหนียว วันหนึ่งบุตรสาวอยากทำบุญให้ทาน ความว่า

... แล้วอีกมือนึงนั้น คนขี้ถี่ได้ คิดสืบทอดบาปได้ ยินแม่ว่าเพิ่นกะคิดอยากทาน คิดอยากทานว่าอันหน้า เครื่องกินที่เอาไปทานนั้นโตบ่มักโตบ่มชอบ โตบกินโตบ่อยาก แล้วเครื่องทานเพิ่นนั้นมีข้าวเจ้าจานหนึ่งกับปลาทุสองโต แล้วกะมีกล้วยสามหน่วย หน่วยที่สามนั้นหนูกัดกินเคื่องนี้แล้ว กะปาดออก กะเอาใส่จานกับปลาทุสองโตนั้นห่อใส่จานแล้วเอาไปทาน เอาไปทานแล้วต่อไปกะแม่กะตาย แม่กะตายไปแล้ว ต่อมาลูกสาวกะตาย ไปพ้อกันอยู่เตี๋ยลูกกับแม่นั้น กะลูกสาวนั้นกะไปละไปหาแม่ ไปหาแม่แม่กับลูกกะเห็นกัน แล้วบาดนี้มันไปเห็นหมูเห็นไช่กึ่งกินเข้า ของกินนั้นเต็ม เต็มนั่งกินอยู่หั้นละหมู่นั้น โอ้ยมาอยากเตี๋ย ของกินอียังมาหลายแท้ อยากแต่ว่าบกินได้ได้ เห็นเขากินกะยีนเบ็ง จับอันได้ กะจับได้ติด ยกขึ้นบ่ได้ แม่เหลียวเห็นว่าแม่นลูกโตไปขอกินของกินนำเขาบ่ได้กิน ว่านางเฮีย ของกินเจ้าอยู่พื้ มากินของเจ้าพื้ลูกเอ๋ย ไปเบ็งแล้วเห็นเขาจานนั้นกับกล้วยสองหน่วยเคื่อง กับห่อปลาทุสองโตนั้น แม่กะบอกให้กินอันนั้นของเจ้าอันเนี้ย...

(จันทอง คำนึ่งสุข, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...แล้วอีกวันหนึ่งนั้น คนขี้เหนียวนะ คิดจะทำทานคราวนี้ ได้ยินแม่พูดเธอก็คิดอยากทำทาน คิดอยากทำทานว่าอย่างนั้น อาหารที่นำไปทำทานนั้นเธอก็ไม่ชอบ เธอไม่อยากกิน แล้วเครื่องทานเธอนั้น มีข้าวเจ้าจานหนึ่งกับปลาทุสองตัว แล้วก็กล้วยสามผล ผลที่สามนั้นหนูกินไปครึ่งผลแล้ว ก็ปาดออก ก็เอาใส่จานกับปลาทุสองตัวนั้น ห่อใส่จานแล้วนำไปทำทาน เอาไปทำทาน แล้วต่อมาแม่ตายไป แม่ก็ตายไปแล้ว ต่อมาลูกสาวก็ตาย ไปพ้อกันอยู่ณะลูกกับแม่นั้น ก็ลูกสาวนั้นก็ไปหาแม่ ไปหาแม่ แม่กับลูกก็เห็นกัน แล้วคราวนี้ไปเห็นเพื่อนเห็นฝูงนั่งกินข้าวอาหารนั้นมากมาย นั่งกินอยู่นั้นแหละพวกนั้น โอ้ยอยากกินจัง ของกินอะไรทำไมมากมายนัก อยากกินแต่กินอะไรไม่ได้ เห็นเขากินก็ยีนดู จับอะไรก็จับไม่ได้ ยกขึ้นก็ไม่ได้ แม่มองเห็นว่าลูกไปขออาหารเขากินไม่ได้ แม้ว่าลูกเอ๋ย ของกินลูกอยู่พื้ มากินของลูกอยู่ตรงนี้ลูกเอ๋ย...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า บุตรสาวเป็นคนตระหนี่ถี่เหนียว ให้ทานทำบุญในสิ่งที่ตนไม่ชอบได้ ผลของความตระหนี่ถี่เหนียว ทำให้เมื่อเสียชีวิตลง ไม่สามารถรับประทานอาหารที่ตนชอบได้ เมื่อครั้งมีชีวิตอยู่ไม่ได้ทำทานในสิ่งตนชอบ แสดงให้เห็นความเชื่อว่าทำบุญใส่บาตรอาหารชนิดใด ตายไปจะได้รับอาหารที่ตนเคยทำบุญไว้

จากการพิจารณาการลักษณะนิสัยทางด้านไม่ดีของทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นแนวทางที่ไม่ควรประพฤติปฏิบัติ ลักษณะพฤติกรรมทางด้านไม่ดี ได้แก่ ไม่เคารพผู้อาวุโส ไม่เคารพเชื้อพ้องผู้ใหญ่ มีความโลภ ความอิจฉาริษยา สะท้อนให้เห็นว่านิทานได้ชี้ให้เห็นภาพแนวคิด เรื่องอุปนิสัยของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

จากการศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ด้านลักษณะนิสัยในนิทานพื้นบ้านของทั้งสองประเทศ ผลการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในนิทานพื้นบ้านประเทศไทย ลักษณะนิสัยในด้านดี เช่นมีความกตัญญูกตเวที มีความเมตตากรุณา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การตอบแทนบุญคุณ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในนิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คล้ายคลึงกัน 3 ประการ ได้แก่ ความกตัญญูกตเวที มีความเมตตากรุณา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ลักษณะนิสัยในด้านไม่ดี ที่ปรากฏในนิทานทั้งสองประเทศที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันคือ ไม่มีสัมมาคารวะ ไม่เคารพผู้อาวุโส

นอกจากนี้ยังพบลักษณะนิสัยไม่พึงประสงค์ในนิทานพื้นบ้านประเทศไทย ได้แก่ 1) ขาดความเมตตากรุณา 2) ขาดความกตัญญู กตเวที สำหรับนิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่า 1) ไม่มีสัมมาคารวะ 2) ความโลภ 3) ความตระหนี่ถี่เหนียว

2. สถาปัตยกรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิต ปี พ.ศ. 2542 (2546: 1117) ได้ให้ความหมาย ของคำว่า ศิลปะและวิทยาเกี่ยวกับงานก่อสร้างที่ประกอบด้วยศิลปลักษณะ เห็นได้จากชิ้นงานที่ปรากฏใน ศาสนสถาน โบสถ์วิหาร ปราสาทราชวัง และอาคารบ้าน ทรงไทย

นิทานพื้นบ้าน อำเภอปักธงชัย อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย

2.1 การปลูกสร้างบ้านเรือน

นิทานเรื่อง พ่อหลงปัญญาลูก ครอบครัวหนึ่งมีลูกชายสองคน พ่อปลูกเรือนไว้สองหลัง หลังหนึ่งสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว อีกหลังหนึ่งมีไม้กองไว้ พ่ออยากทราบว่าใครจะมีปัญญามากกว่ากันระหว่างพี่กับน้อง พ่อจึงเรียกลูกมาพบแล้วพูดว่า “ได้แบ่งเรือนสองหลัง ลูกชายคนโตเลือกบ้านที่สร้างเสร็จ ส่วนลูกชายคนเล็กเลือกกองไม้ แล้วพูดว่า “ดีแล้วจะได้สร้างบ้านใหม่หลังงาม” ดังนี้

...มีครอบครัวหนึ่งมีลูกสองคน มีลูกชายสองคน พ่อปลูกเฮียนไว้สองหลัง หลังหนึ่งเสร็จแล้ว อีกหลังหนึ่งมีแต่ไม้กองไว้มีของหมดทุกอย่าง พ่อจะอยากรู้ว่าใฝ่ใจมีปัญญาหลายกันอายกับน้อง พ่อจะเลยเอ็นดูมาบอกวาพ่อจ้แบ่งเฮียนให้หลังหนึ่งเสร็จแล้วอีกหลังหนึ่งยังบ่เสร็จมีแต่ไม้ใฝ่ใจเอาหลังได้ ไอ้ย! หลังนี้แหละลูกชายคนใหญ่เลยยกเอาหลังที่ข้างเส็ดแล้ว ลูกชายคนน้อยจะเลยบอกวาดีคือกันช่อยจ้ได้ข้างบ้านหลังงาม ๆ ที่มีไม้กองไว้ให้ พ่อจะเลยบอกวาลูกที่มีปัญญาที่สุดคือลูกคนน้อย ลูกคนไยปัญญาบ่ดีชี้ค่านมันบ่อยากเฮ็ดอีหยังมันอยากอยู่เลยเพราะมันเป็นค่นชี้ค่าน...

(วิไล อักษรประจักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...มีครอบครัวหนึ่งมีลูกสองคน มีลูกชายสองคน พ่อปลูกเรือนไว้สองหลัง หลังหนึ่งเสร็จเรียบร้อยแล้ว อีกหลังหนึ่งมีแต่ไม้กองไว้มีของหมดทุกอย่าง พ่ออยากรู้ว่าใครจะมีปัญญามากกว่ากันระหว่างพี่กับน้อง พ่อจึงเรียกลูกมาบอกวาจะแบ่งเรือนให้หลังหนึ่งเสร็จแล้วอีกหลังหนึ่งยังไม่เสร็จมีแต่ไม้ ใครจะเอาหลังไหน ไอ้ยหลังนี้แหละลูกชายคนโตเลือกเอาหลังที่สร้างเสร็จแล้ว ลูกชายคนเล็กก็เลยบอกวาดีเหมือนกันตนจะได้สร้างบ้านหลังงาม ๆ ที่มีไม้กองไว้ให้ พ่อก็เลยบอกวาลูกที่มีปัญญาที่สุดคือลูกคนเล็ก ลูกคนโตปัญญาไม่ดีชี้เกียจมันบ่อยากทำอะไรมันอยากอยู่เลยเพราะมันเป็นค่นชี้เกียจ...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงสถาปัตยกรรมในการปลูกสร้างบ้านเรือน วัสดุที่ใช้ในการปลูกบ้านส่วนใหญ่ทำมาจากไม้ และวัสดุจากธรรมชาติที่หาได้ง่ายภายในชุมชนที่อาศัย

2.2 การสร้างปราสาท

นิทานเรื่องนางปาดาจาร นางปาดาจารเป็นลูกสาวเศรษฐี เป็นทายาทคนเดียวในตระกูล เศรษฐีได้สร้างปราสาทเป็นเรือนยอดให้ลูกสาวอยู่ชั้นที่เจ็ด เพื่อไม่ให้คลุกคลี พบปะกับผู้ชาย แล้วมีคนรับใช้เป็นผู้ชาย คอยปรนนิบัติรับใช้ลูกสาว ดังข้อความ ...นางปาดาจารเป็นลูกสาวเสดดี เป็นลูกสาวคนเดียวในตระกูล ได้สร้างปราสาทเป็นเรือนยอดให้ลูกสาวอยู่ชั้นที่เจ็ด เพื่อไม่ให้คลุกคลี พบปะกับผู้ชาย... (พระครูอภิบาล ธรรมธาค, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...นางปาดาจารเป็นลูกสาวเสดดี เป็นลูกสาวคนเดียวในตระกูล ได้สร้างปราสาทเป็นเรือนยอดให้ลูกสาวอยู่ชั้นที่เจ็ด เพื่อไม่ให้คลุกคลี พบปะกับผู้ชาย...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เศรษฐีได้สร้างปราสาทเจ็ดชั้นให้กับบุตรสาวของตน

จากการศึกษาสถาปัตยกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย ผลการศึกษาพบว่า มีการปลูกสร้างบ้านเรือนด้วยไม้ และใช้วัสดุจากธรรมชาติ สะท้อนภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย และมีการสร้างปราสาทเจ็ดชั้น มิใช่สถาปัตยกรรมทั่วไป แต่เป็นการปลูกสร้างโดยมีจุดมุ่งหมายพิเศษสำหรับบุคคลชั้นสูง เช่น เจ้าเมือง เศรษฐี เป็นต้น สะท้อนให้เห็นว่านิทานได้สะท้อนภาพแนวคิด ในด้านสถาปัตยกรรมที่ดั่งงามของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ไม่ปรากฏในนิทาน

จากการพิจารณาสถาปัตยกรรมของทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไทยได้ปลูกสร้างบ้านเรือนโดยใช้ไม้ซึ่งเป็นวัสดุจากธรรมชาติ ซึ่งแสดงถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย สำหรับบ้านของเศรษฐีได้ปลูกสร้างปราสาทเจ็ดชั้น แสดงให้เห็นถึงความร่ำรวย ส่วนนิทานพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ไม่ปรากฏสถาปัตยกรรมในนิทานพื้นบ้าน

3. ดนตรี กีฬา และการละเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ

นิทานพื้นบ้านประเทศไทย

3.1 ดนตรี

ดนตรีเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่ช่วยให้มนุษย์มีความสุข สนุกสนานรื่นเริง ช่วยผ่อนคลายความเครียด พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิต ปี พ.ศ. 2542 (2546: 394) น. เสียงที่ประกอบกันเป็นทำนองเพลง, เครื่องบรรเลงซึ่งมีเสียงดังทำให้รู้สึกเพลิดเพลิน มนตรี ภู่งาม (2530: 8) กล่าวว่า ดนตรี เป็นศาสตร์แขนงหนึ่ง ที่แสดงออกถึงสุนทรีภาพ (Aesthetic) เป็นความงามที่ไม่สามารถมองเห็นด้วยตา แต่เป็นความงามที่สัมผัสได้ด้วยการรับรู้ทางโสตประสาท มองเห็นด้วยพลังจิต และพลังความนึกคิด

นิทานเรื่อง นกกระจอกสองตัวเมียคู่หนึ่ง มีลูกด้วยกันสองตัว ฝ่ายสามีไปหาอาหารวันหนึ่งเกิดไฟไหม้แล้วลูกนกเสียชีวิต ฝ่ายแม่คิดว่าพอนกนอกใจไปมีนกตัวใหม่ นางนกจึงบินเข้ากองไฟ ส่วนนกตัวผู้เห็นดังนั้นจึงบินเข้ากองไฟตามนางไปเช่นกัน เมื่อมาเกิดในชาติภพใหม่ ตัวที่เป็นแม่ก็ได้เกิดเป็นพระราชธิดาของกษัตริย์ และไม่ตรัสกับชายใด เมื่อนกตัวผู้เกิดเป็นชายหนุ่มไปเรียนวิชาเวทย์มนต์กับ พระฤาษี สามารถถอดหัวใจไว้ที่ประตูได้ แล้วออกอุบายให้แม่นกซึ่งกลับชาติมาเกิดพบกับตน ความว่า

...ทำวนี้กะเคียด บ่ปากกะบ่ปาก คอยเฝ้าหน้าผัวชีกับเมือง อันทำวนี้เขาถอดจิตได้ พอนางอันนั้นกะย่านเขาไปอีหลี กะบอกอันนี้ อยากฟังนิทานเรื่องดีของเจ้า กะเวาเรื่องนกกระจอก ผัวกะเวาว่าเมียบินออกก่อน เมียกะเคียด พอชาวเมืองเขาได้ยินว่านางเวาว่าผู้ชาย ช้องกองเขามีเขาตีเต็มเมือง พ่อแม่กะเลยแต่งสมรสให้กับทำวนี้...

(แสง ขำพรมราช, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ตาคนนี้ก็โกรธ ไม่พูดไม่จา รอพูดกับสามีจะกลับเมือง ตาคนนี้ก็ถอดจิตได้ นางกลัวเขาจะจากไปจริง ๆ ก็เลยบอกให้เล่านิทานให้ฟัง ตาคนนี้ก็พูดเรื่องนกกระจอกว่า สามีก็พูดว่า

ภรรยาบินออกไปก่อน ภรรยาก็เลยโกรธ พอชาวเมืองเขาได้ยินกันว่าเธอพูดกับผู้ชายจึงพากันตีกลองตีฆ้องกันทั่วเมือง พ่อกับแม่จึงจัดพิธีให้แต่งงานกับทำวคนนี้...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า พระธิดาได้พูดกับชายหนุ่มเป็นครั้งแรก เมื่อชาวเมืองได้ยินจึงตีฆ้อง กลอง ประโคมดนตรี เพื่อแสดงถึงความยินดี กับชายหนุ่มที่มีปฏิภาณไหวพริบทำให้พระธิดาพูดกับชายได้ พระบิดาและพระมารดาจึงให้ชายหนุ่มอภิเษกสมรสกับพระธิดาของพระองค์ สะท้อนให้เห็นภาพการเล่นดนตรีเมื่อมีความสุข สมดังปรารถนา มักจะใช้ดนตรีประกอบเพื่อให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริง

3.2 การกีฬา

การพนัน

นิทานเรื่อง เชียงเมี่ยง เชียงเมี่ยงพนันกินเมี่ยงกับแม่ค้าขายเมี่ยง ดังนี้

...เชียงเมี่ยงก็เลยว่าพนันกันบ่ คนหาบเมี่ยงก็เลยถามว่า สิพนันแบบใด เชียงเมี่ยงเลยว่าเขาจั่งสิบ ถ้าช้อยแพ้เจ้าสิเอาฮักฮักก็ได้ ถ้าเจ้าแพ้ช้อยเจ้าต้องหยกเมี่ยงให้ช้อยเหม็ดเลย คนขายเมี่ยงตักลง ... เชียงเมี่ยงก็เลยว่าถ่มหัวฮักสิ นันแดหนะถ่มหัวเจ้าหัวไต่ดิน คนขายเมี่ยงก็เลยยอมแพ้ ก็เลยหยกเมี่ยงให้เชียงเมี่ยงกิน...

(สำรวย สร้อยสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...เชียงเมี่ยงพูดว่าพนันกันใหม่ คนหาบเมี่ยงก็เลยถามว่าจะพนันแบบไหน เชียงเมี่ยงว่า อ้าวเดี๋ยวจะบอก ถ้าฉันแพ้แกลจะเอาอะไรจากฉันก็ได้ แต่ถ้าแกลแพ้ฉันแกลต้องเสียเมี่ยงทั้งหมดให้กับฉัน คนขายเมี่ยงบอกว่าตกลง เชียงเมี่ยงก็เลยบอกว่าถ่มหัวจริง ๆ ถ่มหัวแกลหัวนี้ไต่เท้า คนขายเมี่ยงก็เลยยอมแพ้ยกเมี่ยงให้เชียงเมี่ยงกิน

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า เชียงเมี่ยงใช้สติปัญญาทำพนันกับแม่ค้า ผลทำให้ เชียงเมี่ยงชนะพนันได้กินเมี่ยง โดยไม่ต้องจ่ายเงินแก่แม่ค้า

3.3 การละเล่นพื้นบ้าน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิต ปี พ.ศ. 2542 (2546: 50) ได้ให้ความหมายของการละเล่น หมายถึง มหรสพต่าง ๆ การแสดงต่าง ๆ เพื่อความสนุกสนานรื่นเริง สอดคล้องกับ ฝะอบ ไปชะกะษณะ (2532: 166) หมายถึง การละเล่นเพื่อผ่อนคลาย อารมณ์ ให้เกิดความรื่นเริงบันเทิงใจ ส่วน สุจิต บัวพิมพ์ (2538: 91) กล่าวว่า การละเล่นพื้นบ้านนับเป็นอีกวัฒนธรรมอีกส่วนหนึ่งของชาวบ้านมีมานานควบคู่กันกับการวิวัฒนาการของมนุษย์ การละเล่นอาจเกิดจากการจับสัตว์ เช่น การขว้างปา การโยน เป็นต้น

หมอลำ

นิทานเรื่อง หมอลำหนุ่ม ลูกเป็นหมอลำ แม่จึงติดตามลูกสาวไปดูการแสดงเสมอ ขณะที่ขึ้นรถกลับบ้าน มีขอทานคนหนึ่งนั่งอยู่บนรถ นางให้เงินแก่ขอทาน ขอทานจึงกล่าวอวยพร ดังนี้

...ลูกเธอเป็นหมอลำ เลากะไปกับลูกสาวเธอ ไปลำเปิดคืนเปิดวัน บัดนี้พอลำแล้วเลิกแล้ว กะขึ้นรถเมื่อบ้าน คั้นขึ้นเมื่อบ้านร่ดะมาจอดอยู่ คั้นรถมาจอดอยู่นั้น ผัดคนขอทานผัดมา มาขอทาน นี่เลาผัดให้ ให้ตั้งคั้นขอทาน พอให้แล้วมันผัดว่า ยายเอ๋ยให้อยู่แดงมีฮี ๆ เดื่อว่าชั้นว่า ยายกะเลยด่ามัน บักชีข้าเขาถูกไผ่มึงแล้วมึงกะมาว่าถูกว่าชั้นว่า แล้วมันกะหวับบักนั้นกะตาย มันว่ามันให้พร อยู่ดีมีเฮงเดื่อความหมายมันแบบนั้นละลูก...

(ทองแก้ว เทพรักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ลูกเธอเป็นหมอลำ แกก็ไปกับลูกสาวไปลำทั้งวันทั้งคืน พอแสดงเสร็จแล้วก็ขึ้นรถกลับบ้าน รถก็มาจอด มีขอทานคนหนึ่งมาขอทาน แกจึงให้เงินขอทานนั้นไป ขอทานจึงอวยพรว่า ให้อยู่แดงมีฮี ให้อยู่แดงมีฮี ยายคิดว่าขอทานด่า จึงด่าตอบกลับไป ไอ่ชีข้าเขาถูกไผ่มึงไปแล้วมึงก็มาว่าถูก แล้วขอทานก็หัวเราะแล้วก็บอกว่าฉันให้พรไป อยู่ดีมีเฮงนะความหมายมันก็แบบนี้แหละลูก...

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงการละเล่นพื้นบ้าน ที่เรียกว่า หมอลำ ซึ่งเป็นการแสดงที่สนุกสนานครื้นเครง ผ่อนคลายความตึงเครียด สะท้อนให้เห็นว่า ชาติพันธุ์ไทยมีเอกลักษณ์ มีความสนุกสนานรื่นเริง

จากการศึกษาดนตรี กีฬา และการละเล่นพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย ผลการศึกษาพบว่า มีการเล่นดนตรีเพื่อใช้ในกิจการงานเพื่อแจ้งข่าวสาร การแสดงหมอลำเพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลิน สะท้อนให้เห็นว่านิทานได้สะท้อนภาพแนวคิด ในด้านดนตรี การละเล่นพื้นบ้านที่ดั่งามของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

3.1 กีฬา

การพนัน

การพนัน พนันของมีค่าแม่แต่กรรยา ดังปรากฏในนิทาน ดังนี้

นิทานเรื่องเซียงเมียง (สำนวนที่ 1) แม่หม้ายมีลูกสองคน ลูกชายคนหนึ่งชื่ออ้ายเมียง ปัญญาฉลาดหลักแหลม เมื่อพบแม่ค้าหาบเซียงมาขาย จึงทำพนัน ความว่า

...บัดนี้กะอ้อมหาม่องนำตั้น คันขามได้เต้เจ้าจะเอาหยั่งให้ช้อย คันขามได้กะเอาหยั่งกะเอาว่าชั้น คันลั่นช้อยเอาผ้าสโหล่งเจ้าเด้อ เออว่าชั้นเอาไปหว่าว่าชั้น คันถ่าเจ้าขามบได้เต้ว่าชั้น ขามบได้เด้ช้อยหาบเมียงให้เจ้าว่าชั้น เอ้าคันช้อยขามได้ช้อยสิเอาเครื่องเจ้า คันช้อยขามบได้ช้อยสิหาบเมียงให้เจ้าว่าชั้น พากันยกเอาบ้านเมืองแล้วกะผ่าย่างขามมา กะบได้ก่าวขามบ่อนเดียวหั้นนา อย่างเข้ามา ๆ มาฮอดเมืองนี้ แหน่เจ้าว่าช้อยขามบได้ได้ เอ้าคิดคักแล้วบ้อ คักบักกะมาอยู่พีแล้วเต้ว่าชั้น โอ้ยมันบ่แม่นขามมันยังทอ้งไปแม่นบ่ มาคิดเบิ่งแล้วแม่นคนตัวตัวนี้ กะบได้ก่าวขามบ่อนเดียวนั้นนะ กะเลยยอมเสียให้มันตัว บาดนี้กะตั้งแต่นั้นมากะมาฮอดวัด ดูบาคะว่าเอาเมียงมาหยั่งหลายกะด้อ เอ้าพอเขาให้ไปเว้าหยั่งขามนำกันแล้วชาเจ้าขามบได้แล้วชาเจ้าเอาให้ว่าชั้น ลิก ลิกแล้วกะใช้ช้อยเซียงเมียง บาดนี้เจ้าเมืองเขามาอยากใช้ ใช้หลายอย่างกะมันกะมีปัญญาแก้เบ็ด...

(บัวรอง พานศิริ, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ที่นี้ก็หาที่น้ำตื้น ถ้าข้ามได้แก็จะให้อะไรฉัน ถ้าข้ามได้ฉันจะให้ผ้าขาวม้าแก็แล้วถ้าแก็ข้ามไม่ได้ละ ถ้าข้ามไม่ได้ฉันจะหาบเหมียงให้แก็ แล้วยกกันยกเอาบ้านเมืองแล้วก็เดินฝ่าข้ามมาฉันก็ไม่ได้ข้ามที่เดียวนี้นา เดินเข้ามา ๆ มาถึงเมืองนี้แก็ว่าฉันข้ามไม่ได้นะ ข้าแก็คิดดีแล้วหรอ ดีไม่ดีก็มาอยู่ตรงนี้แล้วละ มาคิดดูแล้วมันโกหกนี้หว่าก็มันไม่ได้ข้ามที่เดียวก็เลยยอมเสียให้ไป ที่นี้เชียงเหมียงกลับมาวัดหลวงพ่อดามว่าเอาเหมียงมาทำไมเยอะจัง เชียงเหมียงตอบว่า ก็เขาให้ไปข้ามน้ำเขาข้ามไม่ได้ก็เลยได้เหมียงเขามา ที่นี้เจ้าเมืองอยากใช้เชียงเหมียงหลายอย่างเพราะมีปัญญาแก็ได้ทุกอย่าง...

นิทานเรื่องเชียงเมียง (จำนวนที่ 2) เชียงเมียงเป็นลูกกำพร้า เป็นคนมีปัญญาดี แต่
 พาไปบวชเป็นสามเณรอยู่กับพระสงฆ์ มีพระอยู่เจ็ดองค์ พระเจ็ดองค์คิดจะกลั่นแกล้งเชียงเมียง
 เมื่อเชียงเมียงไปอาบน้ำ มีแม่ค้าหาบเมียงมาขาย เชียงเมียงจึงทำพนันกับแม่ค้า ดังนี้

...แม่ค้าหาบเมียงนั้นมา มาพักอยู่ริมน้ำฝ่งนี้ แล้วไ้เณรก็อาบน้ำอยู่ที่นี่ แล้วนำที่เสอาบน้ำนั้น
ก็ไมล็ก เดินไปก็ไ้ เดินไปฝ่งโน้นก็ไ้ แล้วมาถามเณรคนนั้นว่า เณรน้ำนี้ข้ามได้ไหม ไ้เณร
โตนั้นไ้เณรคำหั้นนะ แต่ก่อนซื้อเณรค่านะยังไม่ได้ซื้อเป็นเชียงเมียง ไปพั่นกันอาบ
หาบเมียงของแม่ค้าหาบเมียงเนีย ไปบอกว่าข้ามได้ไหมน้ำเนียเณร เณรคนนั้นว่าข้ามไม่ได้
แล้วบัดนี้แม่ค้าหาบเมียงกะมาดูว่าน้ำนั้นมันไมล็ก เดินไปฝ่งโน้นไ้ ก็เลยเป็นหยังว่าไม่ได้
ว่าข้ามได้แน่นั้นะ ไ้เณรมันว่าไม่ได้ ถ้าอย่างั้นเสามาพั่นกันไหม ถ้าเสาช้ามไปไ้แล้ว
จะเอาอะไรให้ ไ้เณรว่าเออะจะเออะไรก็เอา ถ้าเดินช้ามไปไ้ละก็จะเออะไรนาก็ให้
จะหาบเมียงไปส่งฮอดไหนก็ไป บัดนี้ก็พอพูดตกลงกันแล้วก็เดินช้ามไป เณรนี้บอกว่าเจ้านี
มันไมช้าม เจ้าเดินเหยียบไป เหยียบน้ำเนีย ไมช้ามช้ามน้ำไม่ได้ ก็เลยมาไมลู้เณร เลยเสีย
หาบเมียงให้เณร บัดนี้กะหาบเมียงหั้นมามาถวายพระเจ็ดองค์ พระเจ็ดองค์นี้กะโอไมไ้
มันเสียศีล ไปพั่นเอาเมียงของแม่ออกของญาติของโยมไ้จะไ้ลล็ก ถ้าอย่างนั้นก็เอา
ทำโทษ ไปตัดเอาอ้อย พระเจ็ดองค์นั้นนะไ้องค์ละล้า มามัดไว้รวมกันเจ็ดล้า แล้วกะให้
เณรนี้เอาไปส่งไว้ที่ป่าช้า ให้เณรนี้สวดอ้อยนี้ สวดมนต์ใส่อ้อยนี้เจ็ดวันเจ็ดคืนไมให้นอน...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...แม่ค้าหาบเหียงมานั่งพักอยู่ริมน้ำ แล้วก็มีเถรน้อยอาบน้ำอยู่ตรงนี้ น้ำที่อาบก็ไม่ลึกมาก เดินก็ได้เดินไปฝั่งนั้นก็ได้ แล้วมาถามเถรคนนั้นว่า เถรน้ำนี้ขำได้ไหม เถรคำ

เมื่อก่อนชื่อเณรคำยังไม่ได้ชื่อเชียงเมี่ยง ไปพนันกันหาบเมี่ยงมาดูว่าน้ำนั้นมันไม่ลึก เดินไปฝั่งโน้นก็ได้ แต่เณรว่าข้ามไม่ได้ แกจึงบอกว่าฉันเณรมาพนันกันใหม่ ถ้าข้ามได้แล้วจะให้อะไรเรา เณรบอกว่าเออจะเอาอะไรก็เอา ถ้าข้ามได้จะหาบเมี่ยงไปส่งถึงไหนก็จะไป เมื่อพูดเสร็จก็เดินข้ามไป เณรบอกว่านั่นไม่ได้เรียกว่าข้าม นั่นเดินเหยียบน้ำ เหยียบน้ำเฉียไม่ข้าม ข้ามน้ำไม่ได้ก็เลยมาไม่สู้เณรจึงเสียหาบเมี่ยงให้เณร ต่อมาก็หาบเมี่ยงมาถวายพระเจ้าองค์ พระเจ้าองค์ก็รับไม่ได้มันเสียศีล ไปพนันเอาเมี่ยงของญาติโยมไม่ได้จะไล่ให้สึก ถ้าไม่ฉันก็จะทำโทษ ไปตัดเอาอ้อย พระเจ้าองค์ก็ได้องค์ละล้ามามัดไว้รวมกันเจ็ดล้าแล้วก็ให้เณรเอาไปไว้ในป่าช้าให้เณรสวดอ้อยนั้นสวดมนต์ใส่อ้อยเจ็ดวันเจ็ดคืนไม่ให้นอน...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าเชียงเมี่ยงได้พนันกับแม่ค้าขายเมี่ยง แม่ค้าหาบเมี่ยงเห็นว่าน้ำไม่ลึก สามารถเดินข้ามไปได้ จึงทำพนันเมื่อพูดตกลงกันแล้วข้ามน้ำไปสามเณรเชียงเมี่ยงบอกว่าข้ามไม่ได้ ท่านเดินเหยียบไปเรื่อย ๆ ไม่เรียกว่าข้าม แม่ค้าแพพนันเชียงเมี่ยง เชียงเมี่ยงจึงหาบเมี่ยงมาถวายพระภิกษุเจ็ดองค์ แต่ท่านได้ตำหนิเชียงเมี่ยงว่า “ไปพนันเอาเมี่ยงของแม่ค้าไม่ได้” จึงลงโทษเชียงเมี่ยงด้วยการให้ไปตัดอ้อยมัดรวมกันแล้วสวดเจ็ดวันเจ็ดคืน ความว่า ...จะให้สึกถ้าไม่ให้สึกก็ต้องทำโทษ ไปตัดอ้อย พระเจ้าองค์ได้อ้อยคนละล้า นำล้ามัดไว้รวมกัน แล้วให้เณรเอาไปส่งไว้ในป่าช้า ให้เณรสวดอ้อย สวดมนต์ใส่อ้อยเจ็ดวันเจ็ดคืนไม่ให้นอน ทำโทษที่ว่าไปพนันเอาเมี่ยงมา จะให้สึกแล้วยังไม่ได้สึก มันก็มีปัญญา... (บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...จะให้สึกถ้าไม่ให้สึกก็ต้องทำโทษไปตัดอ้อย พระเจ้าองค์ได้อ้อยองค์ละล้า นำล้ามัดไว้รวมกันแล้วให้เณรเอาไปส่งไว้ในป่าช้าให้เณรสวดอ้อย สวดมนต์ใส่อ้อยเจ็ดวันเจ็ดคืนไม่ให้นอน ทำโทษเรื่องไปพนันเอาอ้อยมาจะให้สึกแล้วยังไม่ได้สึกมันก็มีปัญญา...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าเชียงเมี่ยงเป็นฝ่ายชนะแม่ค้า แต่พระภิกษุทั้งเจ็ดองค์ไม่เห็นด้วยที่เชียงเมี่ยงนำเมี่ยงจากการทำพนันมาถวาย

นิทานเรื่อง ชายกำฟ้าผีน้อย (ชายกำฟ้าผีน้อย) ชายกำฟ้าอยู่บ้านคนเดียว ไปขอข้าวชาวบ้านกินทุกวัน ชาวบ้านจึงว่ากล่าวตักเตือน ให้มีตักขึ้นสนิมหนึ่งด้าม เสียมสั้น ๆ และให้ข้าวสามตะกร้า แล้วให้ไปอาศัยอยู่ในป่า วันหนึ่งชายกำฟ้าไปดักสัตว์ ข้างติดกับดักจึงร้องขอชีวิตและให้ช่างวิเศษแก่ชายกำฟ้า มีหญิงสาวสวยงามออกมาจากงาช้างชื่อนางพันงา เมื่อชายกำฟ้าไปทำนางพันงาก็ออกมาหุงหาอาหาร ประนินบิณฑิขายกำฟ้า และได้นางพันงาเป็นภรรยาของตน เมื่อความทราบถึงเจ้าเมืองจึงเกิดความริษยา จึงทำพนันชนช้าง เพื่อดึงการให้นางพันงาเป็นภรรยาของตน

ความว่า

...บัดนี้กะพะยาเมืองสังฆรณหาพะยาเมือง สุวาชั้น ไปสืบหาเบ็งบักชายกำฟ้าดู มันหลาย
ฟ้าหลายปีแล้วมันตายหิมนยังวาชั้น ไปเข้าไป ไปสืบเบ่งแล้วไยยะชั้น เมียมันผู้ดีผู้งาม
เว้าให้พะยาเมืองฟังหั้นนะ อันบ่ตายดอกบักชายกำฟ้านั้นมันได้เมียผู้ดีผู้งามแท้ว่า พากู
ไปเบ็งดูวาชั้น มาเบ็งกะเห็นผู้ดีผู้งาม โลดมาพั่นกับมันบาดเนี่ย มาพั่นกับบักชายกำฟ้านะ
ชายกำฟ้าเอาช้างมาตีกันเด้อวาชั้น เอาช้างมาตีกันมาชนกันวาชั้น คั้นช้างกูแพ้ช้างมึงนั้น
กูอียกเมียให้มึงนั้น คั้นช้างมึงแพ้ช้างกูนั้นกูอียกเมียมึงวาชั้น เอามาตีกันบัดนี้กะให้ไป
หาเมียบาดเนี่ย บ่คิดสะได้ให้ไปหาเมีย ให้ไปแล้วเมียหั้นวาอันเจ้าให้หยัง ให้นั้นแล้ว
พะยาเมืองนั้นเพิ่นให้เอาช้างไปชนกัน แล้วเฮาอิไปเอาช้างไสมาวาชั้น ไปเอาไสของเฮาบ
มีวาชั้น ผู้เมียหั้นวาเจ้าอียากหยัง เจ้าเอาแหวนนี้ไปแกหวนาหั้น เอาแหวนไปแกหวนาหั้น
ช้างนำไตนันกะออกมา ออกมาแล้วกะ ไยยะเจ้ามีเหตุฮ้ายประการได้ ไยยะบ่เปนฉะนั้นดอก
พะยาเมืองให้ผู้ชานี้เอาช้างไปชนกัน คั้นช้างของผู้ชานั้นแพ้ช้างพะยาเมือง พะยาเมือง
อิเอาช้างของเฮาไป ไยยะยาก ๆ วาชั้น ผู้ชานี้ไปให้ไต่โลดวาชั้น ช้างไตนันกะชนอาสาไป
ไปกะเขากะหวัชวณแล้ว ไตน้อยทอหยังนี้เนาะ ช้างเจ้าเมืองโตบักใหญ่...

(บัวผัน โสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ที่นี้พะยาเมืองสังฆรณหาพะยาเมือง ไปสืบหาไ้ชายกำฟ้าชิมันผ่านมา
หลายปีแล้วมันตายหรือว่ามันยังมีชีวิตอยู่ ไปเข้า ไปสืบดูมาแล้วเมียมันสวยมาก ๆ จึงพูดให้ พะยา
เมืองฟัง พอพะยาเมืองมาดูก็เห็นว่าเมียชายกำฟ้าสวยมากจริง ๆ แล้วจึงพั่นกับชายกำฟ้าให้
เอาช้างมาตีกันแล้วก็ให้ไปหาเมีย พอไปหาเมียแล้วเมื่อกี้ถามว่าร้องให้ทำไม ชายกำฟ้าจึงบอกว่า
ก็ร้องไห้ละสิพะยาเมืองให้เอาช้างไปตีกันแล้วเราจะไปเอาช้างมาจากไหนเราไม่มีช้าง เมียก็เลย
บอกว่าจะยากอะไรพี่ก็เอาแหวนไปที่หวนาข้างน้ำตัวนั้นก็ออกมาแล้ว ชายกำฟ้าบอกว่าไยยะพะยา
เมืองให้เอาช้างไปชนกันถ้าช้างเราแพ้พะยาเมืองจะเอาช้างเราไป ช้างจึงตอบว่าไม่ยาก ๆ เดี่ยวข้า
จะไปเอง พอไปถึงพะยาเมืองก็หวัชวณเพราะช้างของชายกำฟ้าตัวเล็กมากช้างของพะยา
เมืองตัวใหญ่กว่าเยอะ...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าเจ้าเมืองได้ทำพັນชนช้างกับชายกำฟ้าเพื่อที่จะขอ
ภรรยา แต่ด้วยนางพันงามมีแหวนวิเศษจึงเนรมิตช้างที่มีความเก่งกล้าสามารถกว่าช้างของเจ้าเมือง

เมื่อเจ้าเมืองไม่สามารถเอาชนะชายกำพร้าได้จึงได้ทำพนันไก่อ่ ความว่า ...เอาไก่อ่ไปเตะกันก่อนนะ เตะไก่อ่ก่อน เตะไก่อ่กันแล้วคั่นไก่อ่แพ้ไก่อ่มึงนั่นกู้อิเอาเมียมึง ไก่อ่นั่นแมนเงิน เงินน้อยไตนั่นเฮ็ดเปนไก่อ่ เตะไปเตะมากะกั๊ดไก่อ่ตายชะ กั๊ดคอตายแล้วกะเอาย่างไก่อ่บาดเนี้ย พะยาเมียมึงนะ... (บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...เอาไก่อ่ไปเตะกันก่อนเตะไก่อ่ก่อน เตะไก่อ่กันเสร็จแล้วถ้าไก่อ่แพ้กู้อิจะเอา เมียมึง ไก่อ่ตัวนั้นเ็นเล็ก ๆ เตะไปเตะมากะกั๊ดไก่อ่ตาย พอกั๊ดคอตายแล้วพระยาเมืองก็เอาไก่อ่ย่างไว้...

จากข้อความข้างแสดงให้เห็นว่าเจ้าเมืองไม่สามารถเอาชนะความผิดแก่ชายกำพร้าได้ ด้วยนางข้างพันงา ได้ใช้แหวนพิเศษไปแกว่งที่หัวนาอีกครั้ง เพื่อให้ตัวเงินตัวทองแปลงกายเป็นไก่อ่ เมื่อไก่อ่ของเจ้าเมืองกับตัวเงินตัวทองแปลงกายมาชนกัน ไก่อ่ของเจ้าเมืองจึงพ่ายแพ้ เจ้าเมืองเมื่อ แพ้พนันจึงทำพนันชนควาย ความว่า

...บาดนี้มือหน้ามาบ่แล้วจักเทีย มึงเอาควายมาชนกัน เอาควายให้มาหาเมียวา ควายเฮาบมี เอาควายใสมา เพินให้เอาควายไปชนกัน คั่นควายเฮาแพ้นั้นเพินอิเอาเจ้าไปเฮ็ดเมีย เจ้าอิ ยากหยั่งเอาแหวนไปแกว่งหัวนาหั้น แหวนไปแกว่งกะเสียหั้นออกมา เสียออกมาแล้ว เพินมี เหตุฮ้ายประสิ่งสันได้วาขึ้น เสียไตนั่นกลับเฮ็ดเปนควายไป ไตน้อย ๆ ไปชน ชนไปชนมา มันกะกั๊ดคอตายสา ควายพระยาโตบักใหญ่ กั๊ดตายแล้วกะย่างไก่อ่บาดเนี้ย บาดนี้กะเอา ข้างไปชนกันบาดเนี้ย ข้างแมนข้างน้ำเตเนาะ ข้างนั้นเปนข้างพยศ ชนไปชนมากะแทง ตายบาดเนี้ย ข้างพระยาเมียมึงนะ ตายกะย่างไก่อ่บาดนี้ มือหน้ามาบอกวากักชายกำพร้า วาขึ้นอัน ให้มึงมากินวาขึ้น กินไก่อ่กินข้างกินควายเนี้ย กินเบ็ดโคนเบ็ดกระดูกเลยบ่ให้เหลือ จักสิ่ง คั่นมึงกินบ่เบ็ดกู้อิเอาเมียมึง เฮ็ดใสกะบ่ชนะบาดเนี้ย กะให้มาหาเมีย วาเจ้าให้หยั่ง เพินให้ไปกินข้างกินจัวกินควายอันชนตายหั้น เฮ็ดสะได้ข่อยอิกินได้วาขึ้น เจ้าอิยากหยั่ง เอาแหวนไปแกว่งหัวนาหั้น เอาแหวนไปแกว่งกะหุมนั้นออกมาบาดนี้ มาหาออกมาวาเพินมี เหตุฮ้ายประการสิ่งสันได้ เพินได้เรียกผู้เข้ามาหยังวาขึ้น โอ้ยบ่เปนสะนั้นนะพะยาเมียมึง นะให้เอาไก่อ่เอาข้างไปชนกันแล้วตาย ตายแล้วเพินย่างไก่อ่แล้วเพินให้ผู้เข้าไปกิน คั่นผู้เข้า กินบ่ได้นั้นเพินอิเอาเมียผู้เข้า โอ้ยยาก ๆ วาขึ้น ไปกินเบ็ดบ่ได้ยังจักขึ้นบาดเนี้ยหุมนะ กระดูกกะบ่ล่อกินเบ็ด กินเบ็ด แล้วยังบ่แล้ว...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ที่วันนี้หน้ามาไม่เสร็จสักที มึงเอาควายมาชนกัน เอาควายร้องให้มาหาเมียว่า ควายเราไม่มีเอาความที่ไหนมา เขาให้เอาควายไปชนกัน ถ้าควายเราแพ้เขาจะเอาเธอไปทำเมีย จะยากอะไรก็เอาแหวนไปแกว่งที่หัวนาสิ แล้วเสือก็จะออกมา เสือออกมาแล้ว ถ้ามีเหตุร้ายสิ่งไม่ดีใด ๆ นั้น เสือตัวนั้นก็กลายเป็นควายตัวน้อย ๆ ไปชน ชนไปชนมามันก็กัดคอควายพระยาตัวใหญ่ตาย กัดตายแล้วก็ย่างไว้ ที่นี้ก็เอาช้างไปชนแล้วช้างนั้นก็เป็นช้างพยศ ชนไปชนมาก็แทงช้างพระยาเมืองตาย ตายแล้วก็ย่างไว้ วันหน้าบอกให้ชายกำพร้าวว่าให้มึงมากินไก่ กินช้าง กินควาย กินให้หมดโคหมดกระบือเลยไม่ให้เหลือ ถ้ามึงกินไม่หมดกูจะเอาเมียมึง ทำยังไงก็ไม่ชนะ ก็เลยร้องให้มาหาเมียว่าแกร้องให้อะไร เขาให้กินช้าง กินวัว กินควาย ที่ชนตายจะทำอย่างไรถึงจะกินได้ จะยากอะไร เอาแหวนไปแกว่งหัวนา เอาแหวนไปแกว่งแล้วหมูก็ออกมา ออกมาแล้วก็ว่ามีเหตุร้ายประการใด เรียกเรามาอะไร คือพระยาเมืองให้เอาไก่เอาช้างชนกันแล้วตาย ตายแล้วก็ย่างไว้แล้ว เขาให้เข้าไปกิน ถ้าเข้าไปกินไม่ได้มันจะเอาเมียของเข้าไป โอ๊ย! ไม่อยากไปกินหมดไม่ได้อะไรสักชิ้นหมูหะ กระบือก็ไม่เหลือกินหมด กินหมดแล้วยังไม่พอ....

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าชายกำพร้าวได้พนันกับเจ้าเมืองเป็นครั้งที่สามด้วยการนำควายมาชนกัน นางพญาจึงได้ช่วยสามี นำแหวนไปแกว่งที่หัวนา จับเสือมาเสกให้เป็นควาย ในขณะที่ชนกันเสือที่แปลงกายเป็นควายจึงกัดคอควายของเจ้าเมืองตาย ทำให้ชายกำพร้าวชนะอีกครั้งหนึ่ง แต่ด้วยความพยายามของเจ้าเมือง ที่ต้องการเอาชนะ จึงได้ทำพนันกับชายกำพร้าว โดยให้เลื่องกาข้างว่าอันไหนเป็นของตน ความว่า

...เมื่อหน้ามาบักกำพร้าวอุเอางาข้างตั้งล่อ ให้มึงมาเลียก คั่นมึงเลียกบได้กูเอาเมียมึงเอางามายาวไว้ กะมือเดียวเดเนาะคั่นเดียว กะให้มาหาเมีย เมียหันกะว้ายาก ให้เจ้าเอาแหวนไปแกว่งเอาหัวนาหั้น เอาแหวนไปแกว่งแล้วกะมดง่ามบาดเนี่ย มดง่ามมาชนชนคั่นเดียวบ่ทันแจ้งเปิดออกตอง ใส่ตั้งล่อไว้เปิดเรียบร้อย เรียบร้อยแล้วบาดนี้กะบ่แล้วบาดนี้ บ่แล้วเมื่อหน้ามาบักชายกำพร้าว เอาเสี้ยแคงกัน คั่นเสี้ยกูแพ้เสี้ยมึงนนั้นกูเอาเมียให้มึง คั่นเสี้ยมึงแพ้เสี้ยกูหั้นกูเอาเมียมึง ให้มาหาเมีย เมียหันวาอยากหยั่ง เอาแหวนไปแกว่งหัวนาหั้นนะ เอาแหวนไปแกว่งกะสู่ออกมา สู่ออกมากะว่ามีเหตุร้ายประการสิ่งสันได้...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...วันหน้ามาให้ชายกำพร้าวจะเอางาข้างตั้งล่อ ให้มึงมาเรียก ถ้ามึงเรียก

เมื่อด่วน พอดีเขาเอาเคียงออกเลาจะจัดลงน้ำเลย บังเอิญละเปนเชื้อไม้ลำนั้นนะ ใ้พากันจัดเนาะบ้านนี้ กะเลยเคียงอยู่ในเชื้อหั้นนะให้ทำนี่เปิด หลังจากนั้นมอบสำเนาให้อีกตี๋มลำหนึ่ง ซึ่งสำเนานั้นไปเลย ซึ่งลงไปทำ บ้านนี้ไปเอ็นชุยจินายไม้ เขาเอ็นค่ายจินายไม้ปัจจุบันนี้ละ มันกะได้ลูกน้องได้อีตี๋ม เอ็นได้ลูกน้องอีกตี๋มหกคนเจ็ดกับมันหั้น เปนเจ็ดคนนำกันซึ่งสำเนาไปค้าทางใต้ฟูน...

(บุญจันทร์ แสงสว่าง, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ที่นี้บังเอิญมีอยู่วันหนึ่งมีพ่อค้าเรือสำเภาก็เรือใหญ่มากก็เลยเอาเรือมาจอดไว้ตรงท่าเรือแล้วก็ชักเครื่องชักของไปตากไว้ที่ขอนไม้ นั้น ตาคอนี้ไปเห็นก็เลยพูดว่า ใ้ ใครมาตากของไว้ตรงนี้ พวกพ่อค้าเรือสำเภาก็เลยตอบว่า ใ้ ก็พวกข้านี้แหละมาตากไว้จะทำอะไร เอาออกนะจะเอาไม้นี้ลงเดี๋ยวนี ไม้จั้นจะเอาทำเรือนะ ใ้ ใ้ เด็กน้อยทำไมพูดจาสามทวนเก่งจัง ทำไมซี้คู้ซี้ไม้จัง หลังจากนั้นตาคอนี้ก็ไม่เชื่อ อ้าวถ้าไม่เชื่อก็ลองดู บังเอิญเป็นเรือไม้ก็เลยพากันเหลือเชื่อก็เลยเอาของที่อยู่ในเรือนี้ให้ตาคอนี้หมดแล้วก็ได้สมาชิกเพิ่มหกคนเป็นเจ็ดกับตัวเองพากันซึ่งเรือสำเนาไปทางใต้...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดได้รับทำพนัน และได้รับชัยชนะเป็นผลทำให้ได้เรือสำเนาและสิ่งของที่อยูภายในเรือทั้งหมด

นิทานเรื่อง กำพรว้านางงา ท้าวกำพรว้ากับนางงาอยู่ด้วยกันมีสัตว์ทั้งหลายเป็นบริวาร ชาวบ้านไปพบเรือนหลังงาม ไปเห็นนาทุ่งกว้าง มีผู้หญิงสาวสวยนางหนึ่งได้อาศัยอยู่กับท้าวกำพรว้า จึงรำลือกันว่า ท้าวกำพรว้าได้ภรรยาสวย ฝ่ายพระยาเกิดความอิจฉาริษยาอยากจะได้ภรรยาของท้าวกำพรว้า วางแผนให้กำพรว้ามาพบ จึงทำพนัน เตะไก่ ชนควาย และแข่งเรือ หากท้าวกำพรว้าแพ้จะยี้ดภรรยาของกำพรว้ามาเป็นของตนทันที ความว่า

...คะเจ้าอยู่นำกันแล้วมีสัตว์ทั้งหลายเป็นบริวาร แล้วชาวบ้าน ชาวบ้านเก่าของกำพรว้าหั้นนะ เลยไปสืบเบิ่งวากำพรว้ามันอยู่จังได้ มันกินได้หลายปีหรือมันตายไปแล้ว ไปแล้วไปเอ็นเอ็นหลังงาม ไปเอ็นนาโห่งกว้าง แล้วกะเอ็นนางสาวผู้หนึ่งผู้งามอยู่กับท้าวกำพรว้าหั้นนะคะเจ้าเลยมีการสงสัยแล้วกะเอามาไต่ถามกันอยู่ในบ้าน กำพรว้าได้เมียงามแบบนั้นแบบนี้กะเลยมีพะหย่า มีพะหย่าผู้หนึ่งเกิดอิจฉา อยากได้เมียกำพรว้า แล้วบาดนี้เลยหาแผนว่าให้

กำพร้า นั้นมาแข่งมาเข้าเฝ้า มาเข้าเฝ้าแล้วกะให้มีการแข่งขัน เชนวเตะไก่ ชนควาย แล้วกะชวงเฮือ ถ้าวาทำกำพร้าแพ แล้วจะยึดเอาเมียของกำพร้าหั้นเลย...

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...พวกเขาอยู่ด้วยกันแล้วมีสัตว์ทั้งหลายเป็นบริวาร แล้วชาวบ้านเก่าของชายกำพร้า นั้นก็พากันไปสืบดูว่าชายกำพร้าอยู่อย่างไรมันกินได้หลายปีหรือว่ามันตายไปแล้ว เมื่อไปแล้วก็เห็นบ้านหลังสวยเห็นทุ่งนากว้าง ๆ แล้วก็เห็นหญิงสาวงามคนหนึ่งอาศัยอยู่กับชายกำพร้า พวกเขาชาวบ้านเลยสงสัยแล้วเอามาพูดกันในหมู่บ้าน พระยาได้ยินจึงเกิดอิจฉาอยากได้เมียของชายกำพร้าจึงหาโอกาสให้ชายกำพร้ามาเข้าเฝ้าแล้วก็ให้มีการแข่งขัน เชน การเตะไก่ ชนควาย และแข่งเรือ ถ้าชายกำพร้าแพ้ก็จะเสียเมียให้กับพระยาเลยทันที...

เมื่อท้าวกำพร้าทราบความรู้สึกไม่สบายใจ จึงนำความกลับไปเล่าภรรยาของตน
ความว่า

...นางงาผู้เปนเมียเลยวามมีไก่อะบ่ยาก กะเลยวเอาเงินที่ถักแหของกำพร้าหั้นเอิ้นมา แล้วนางงากะเลยเอาแหวนนั้นไปแลกให้เงินโตนั้นเปนไก่อะ เปนไก่อแล้วกะเอาไปตีกับไก่อะพะยา ธรรมดาเงินนั้นมันมักกินไก่อะนะ เวลามันเฮินไก่อะน้อย ๆ ออมออยกะอยากเมื่อมันเห็นไก่อะมันกะกัดเลย ไก่อะของกำพร้า นั้นกะชนะ พะหยานีกะบ่แล้วบ่เลิกอยากได้เมียของกำพร้ามาเป็นเมียของตนเอง เพื่อที่ชองนี้พนันชนควาย กำพร้ากะกลับคืนไปบอกเมียพนันชนควาย หาเอาควายมาแต่ได้ ควายเฮากะบ่มี นางงากะวบ่ยาก กะวให้ไปเอิ้นเอาเสือ เสือแต่ก่อนเคยถักแหของกำพร้า ไปเอิ้นเอาเสื้อมา นางงานีกะแลกเสื้อมให้เปนควายเปนควายโตน้อย ๆ ไปชนกับควายพะ หยาดิบักใหญ่ธรรมดา เสือนีมันกินควายนะ เวลาบอยให้มันชนกันเสือกะกัดควายของพะหยาดาย บาดนี้พะหยาทำแข่งชวงเฮือ ทำแข่งเฮือกำพร้าบ่มีเฮือ เฮ็ดจั่งได้ เมียบอกวามบ่ยากไปเอิ้นเอาพญานาคที่เมื่อก่อนเคยติดแหของกำพร้าพญานาคกะวบ่ยากสิเปนเฮือให้เอง แล้วเฮือของกำพร้าที่มีเลมน้อย ๆ เขียวอุมหุมเป็นตาย่าน เพราะวามันเปนพญานาค แล้วเฮือของกำพร้า นั้นกะชนะโดยที่เฮือของพะหยาน

นั่นเด็กเหื่อของกำพำแล้วกะเหื่อแตก พระหยำนั่นกะตาย...

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...นางงาคนที่เป็นเมียก็เลยบอกว่าไม่มีไก่อีกไม่ยาก แล้วนางงาก็เลยเอาแหวนนั้นไปเสกให้ตัวเงินตัวทองตัวนั้นกลายเป็นไก่ เป็นไก่แล้วก็เอาไปตีกับไก่พระยา ธรรมดาแล้วตัวเงินตัวทองจะชอบกินไก่เวลามันเห็นไก่ตัวเล็ก ๆ มันก็อยากกิน พอมันมองเห็นไก่มันก็กัดเลยไก่ของชายกำพำซะ พระยาไม่ยอมล้มเลิกความคิดที่จะเอาเมียของชายกำพำมาเป็นของตนเอง ครั้งที่สองพนันชนควาย ชายกำพำกลับไปบอกเมียว่าครั้งนี้พนันชนควาย จะหาเอาควายมาจากไหนควายเราไม่มี นางงาบอกว่าไม่ยากบอกให้ชายกำพำเรียกเอาเสื่อ เมื่อก่อนเสื่อเคยโดนแหวนของชายกำพำไปเรียกเอาเสื่อมา นางงาก็เลยเสกเสื่อให้กลายเป็นควายตัวเล็ก ๆ ไปชนกับควายตัวใหญ่ของพระยา ปกติแล้วเสื่อมันกินควาย เวลาปล่อยให้ชนกันเสื่อมันก็กัดควายของพระยาตาย ทีนี้พระยาทำแข่งพายเรือ ชายกำพำไม่มีเรือจึงคิดว่าจะทำยังไงเมียบอกว่าไม่ยากหрокให้ไปเรียกเอาพญานาคที่เมื่อก่อนเคยติดแหวนกำพำ พญานาคเลยบอกว่าไม่ยากจะเป็นเรือให้เอง แล้วเรือของชายกำพำเป็นเรือลำเล็ก ๆ สีเขียว ๆ น่ากลัวเพราะว่ามันเป็นพญานาค แล้วเรือของชายกำพำนั้ก็ชนะโดยที่เรือของพระยานั้นชนเรือของชายกำพำแล้วเรือก็แตกพระยานั้ก็เลยตาย...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า นางงาเอาแหวนเสกให้เื่อเห็นเป็นไก่ แล้วนำไปตีกับไก่ของพระยา ผลคือไก่ของกำพำซะ พระยายังคงอยากได้ภรรยาของกำพำมาเป็นของตน ครั้งที่สองทำพนันชนควาย นางงาเรียกเสื่อออกมา แปลงตัวเป็นควายตัวเล็ก ไปชนกับควายของพระยาควายของชายกำพำชนะพนัน ผลของการมีอิทธิฤทธิ์ของนางงาทำให้ท้าวกำพำชนะพนัน ทั้งสองอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

นิทานเรื่องบักกำพำ (ชายกำพำ) ชายกำพำได้ภรรยาสวย ภรรยาเป็นลูกสาวเจ้าเมือง เพื่อนบ้านอิจฉา จึงนำไก่และควายมาท้าพนัน เพื่อที่จะแลกกับภรรยาของชายกำพำดังนี้

...เด็กกำพำแล้วมันได้เมียผู้งาม ชายเด็กกำพำนะ เปนเด็กกำพำแล้วได้ลูกได้เมียเปนของพญาเมียงนะ คั่นแมนเดียนี่กะเรียกว่า เปนเจ้าพุนละ แล้วทีนี้เขาอิจฉาอะ หมู่เดียวกัน

เขาอิจฉา กะเลยมีเอาไก่อ้นมาตีกัน เอ้อเจ้าอ้นนั่นหั่นละ กะมาตีแล้วพูดว่า ถ้าไก่อ้นนั้น บ่ชนะไก่อ้นแล้ว กูจะเอาเมียมึง ที่นี้กะเขามาบอกแล้วกะร้องไห้ ร้องไห้ เมียกะไปหาไก่อมา ให้ มาเตะมาตีกัน ไก่อ้นกำพร้านี้เตะกับเขานี้คือไก่อเขาหักเลย คอขาดเลย กะไม่ได้เมียมา ที่นี้เอาใหม่ เอาควยมาชนกัน กะเลยแพ้อ้ายกำพร้านี้ อ้ายกำพร้ามันมี วิชา เพราะว่ามัน เปนกำพร้าแล้วมันมีภรรยาอีอันญู มาชอยมันนะ ไหมมันดีนะ มันเป็นคนดี มันบ่ขี่โก่งนะ เอาควยมาชนกัน ถ้าควยเท้ากำพร้ามันบ่ชนะ แล้วกะเขากะเอาเมียไปเลย เอามาชนกัน ชนกันกะไม่ชนะของอ้ายกำพร้าเลย ควยก็คอหักเหมือนกัน ตายเหมือนกัน ของอ้ายกำพร้า นี้ไม่เป็นไร แล้วกะเอาแมนหยั่งน้อมมาสู้กันอีกทีนะ จำไม่ได้ เอามาสู้กะไม่แพ้ ไม่แพ้มันเลย ไม่แพ้ท้าวกำพร้า เอาอะไรมาก็ตาย ๆ ท้าวกำพร้านี้ กะเลยมีความสุข คนอิจฉาไม่มีความสุข ดอก มันไม่ได้ว่าให้ใครนะ...

(เลี่ยม แสนพันศิริ, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...มีเด็กกำพร้าคนหนึ่งได้ภรรยาเป็นลูกเจ้าเมือง แต่เพื่อนอิจฉาก็เลยเอาไก่อ มาตีกัน แล้วพูดกับเด็กกำพร้าคนนั้นว่าถ้าไม่ชนะจะเอาภรรยาของเขา เขาจึงนำเรื่องมาบอกภรรยา ตนเอง แล้วไปหาไก่อมาให้แต่ก็ตีชนะ และให้เอาควยมาชนกัน ก็แพ้อีก เพราะ เด็กกำพร้านี้เป็น คน ดี ไม่ขี่โก่งเอาอะไรมาสู้กับใครก็ชนะ ไม่เคยแพ้เลยทำให้เขามีความสุขแต่คนที่อิจฉาจึงกลายเป็นคน ไม่มีความสุขเพราะความอิจฉา...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า มีการทำพนันชนไก่ และชนควายกับชายกำพร้า เพื่อ แลกกับภรรยา แต่ด้วยความดีของชายกำพร้าทำให้ได้รับชัยชนะ และอยู่กับภรรยาของตนอย่างมี ความสุข

จากการพิจารณาดนตรี กีฬา และการละเล่นพื้นบ้านทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่ากลุ่ม ชาติพันธุ์ไทยมีการเล่นดนตรี มิใช่ดนตรีที่แสดงเพื่อให้เกิดความสุนทรีภาพแต่เป็นการใช้เครื่อง ดนตรีมาบอกข่าว ส่งสารให้คนในสังคมรับรู้ การกีฬามีการทำพนันทางด้านปัญญา การแสดงหมอลำ ซึ่งเป็นศิลปะพื้นบ้าน สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ปราภฏกีฬา ในด้านการพนัน พนันทางด้าน สติปัญญา การชิงไหวพริบ พนันแม้แต่ใช้ภรรยาเป็นเดิมพัน แสดงให้เห็นถึงภาพทางด้านสังคมที่มี การแข่งขัน

ลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน

1. ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน

ในการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนมักเลือกทำเลที่เอื้อต่อการยังชีพ ฉัตรชัย พงศ์ประยูร (2536: 1) กล่าวว่า การตั้งถิ่นฐาน หมายถึง การบุกเบิกและเข้าอยู่อาศัยครอบครองพื้นที่ส่วนหนึ่งส่วนใดของโลกที่ไม่มีผู้ใดอาศัยมาก่อน รูปแบบและขนาดของแหล่งตั้งถิ่นฐานมีความซับซ้อนแตกต่างกันไป ตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างโดดเดี่ยวครอบครัวเดียว ไปจนถึงรวมกันอยู่เป็นหมู่บ้านใหญ่น้อย เป็นเมืองหรือนครและมหานคร เป็นต้น ส่วน ดวงจันทร์ อาภาวัชร รุทม์ เจริญเมือง (2547: 54) กล่าวว่า คนไทยทุกภาคมีคติในการเลือกทำเลที่ตั้ง ซึ่งคล้ายกับศาสตร์ของการดูทำเลที่ตั้งที่เรียกว่า ตำราฮวงจุ้ยของจีน การปลูกเรือนตามคติของไทยนิยมหันหน้าเรือนเข้าหาตะวัน รวมถึงการทำเรือนใต้ถุนสูงช่วยระบายอากาศใต้อาคาร เป็นการคลายความร้อนอบอ้าวของอากาศโดยวิถีธรรมชาติ สำหรับศุภณัฐมานุชวิทยาสรินทร (2548: 74) กล่าวว่า ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมในการตั้งถิ่นฐานเป็นปัจจัยที่มีความซับซ้อน เพราะผู้ที่ให้กำเนิดและใช้ก็คือ มนุษย์ และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การตั้งถิ่นฐานของแต่ละวัฒนธรรมมีความแตกต่างกัน โดยรวมแล้วสามารถแบ่งปัจจัยทางวัฒนธรรมออกเป็น 4 ปัจจัยย่อยได้แก่ ระบบเครือญาติ องค์กรทางสังคม ระบบการผลิต และระบบความเชื่อ

สรุปได้ว่า ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน คือการครอบครองพื้นที่ เข้ามาอยู่อาศัยโดยไม่มีผู้ใดอาศัยมาก่อน การตั้งถิ่นฐานของคนในสังคมแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ แหล่งที่ตั้ง/การปลูกสร้างบ้านเรือน และการตั้งถิ่นฐาน ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นดังต่อไปนี้ ดังต่อไปนี้

นิทานพื้นบ้านประเทศไทย

1.1 แหล่งที่ตั้ง/การปลูกสร้างบ้านเรือน

นิทานเรื่อง พ่อตากับลูกเขยเก็บใบตองกุง กล่าวถึงการใช้ใบตองกุง มาทำเป็นฝาบ้าน ความว่า “...พ่อเอากับลูกเขยไปเก็บใบตองกุง ในสมัยก่อนเขาเอาใบตองกุงมามุงฝาบ้าน พอไปฮอดป่าตองกุง พวกเขาก็นึกได้ใจกะเฉดจนเต็มถูกกะเฉด แล้วกะพากันหอบกับบ้าน....” (ประนิตย์ เครื่องสูงเนิน, สัมภาษณ์, 2551) แปลว่า ...พ่อเขยกับลูกเขยไปเก็บใบตองกุง ในสมัยก่อนเขาเอาใบตองกุงมามุงฝาบ้าน พอไปถึงป่าตองกุง พวกเขาก็นึกได้ใจกะเฉดแล้วก็พากันกลับบ้าน...

จากข้อความที่ปรากฏในนิทานจะเห็นว่า ในสมัยก่อนน้ำใบตองถูกมาทำ ฝาบ้าน แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาชาวบ้านในการปลูกสร้างบ้านเรือน

นิทานเรื่อง เลือกัวฮั่ว การปลูกสร้างบ้านเรือนเป็นลักษณะกระท่อมหลังคา มุงด้วย หญ้าคา ความว่า “มีกระท่อมที่มุงด้วยหญ้าคา ฮั่วแน่ เวลาฝนตกแก็ไปเลี้ยงวัว เลี้ยงวัวแล้วเสียจะมา จ้องจะกินวัวแก็ เสียก็มาได้ถุนกระท่อมฝนก็ตก ผัวกับเมียก็บ่น โอ้ย...”(สมเด็จพระติ พงษ์ประสิทธิ์, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...มีกระท่อมหลังหนึ่งมุงด้วยหญ้าคา เวลาฝนตกแก็ไปเลี้ยงวัวแล้วเสีย จะมาจ้องกินวัวแก็ เสียมาอยู่ได้ถุนบ้าน ฝนตก แก็กับภรรยาพากันบ่น...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การปลูกสร้างบ้านเรือนเป็นไปอย่างเรียบง่าย เห็นได้จากการใช้วัสดุในการทำหลังคาบ้านด้วยหญ้าคา แสดงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายอยู่กับธรรมชาติ ซึ่งอาศัยอยู่ในแถบชนเมือง

นิทานเรื่อง เชียงเมียงกับพ่อเผ่า ได้กล่าวถึงการใช้วัสดุธรรมชาติในการทำฝาบ้าน ความว่า

...เชียงเหมียงกะเลยไปเฟิ่นกะแบกเอากระท่อไปฮอดเด๊ะ กระท่อกะคือกะตาไซสำหรับไซของ ที่มันฮาง ๆ เขาเอิ้นกะท้อแหลวเอาไป ๆ ไค้ก สิไปเก็บไปชาดม้า เอ็ดฝายียบตองหนี่น้ำ วาชั้นวากะเลยไป พ้อไปฮ้อด กะตานี้กะสิกะตาโยเดิบเด๊ะคับ โยห่าบได้...

(บุญมา ขาตะคุ, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...เชียงเหมียงไปแบกเอากระท่อ กระท่อก็คือ ตะกร้าสำหรับใส่ของถักทอต่าง ๆ เขาเอาไปเก็บไปชาดมาอัดกับใบตองมาทำฝาบ้าน...

จะเห็นว่า เชียงเหมียงแบกเอากระท่อ (ตะกร้าสำหรับใส่ของถักแบบต่าง ๆ) เพื่อจะ เก็บใบชาดมาอัดกับใบตองทำฝาบ้าน สะท้อนให้เห็นถึงการปลูกสร้างบ้านเรือนที่เรียบง่ายและ ใช้วัสดุจากธรรมชาติ

นิทานเรื่อง บักสามเสี้ยว กล่าวถึง คนตาบอด คนขาติ๊ด และคนหูหนวก ความว่า “บักตาบอด บักขาติ๊ด บักหูหนวก ไปพ้อกันอยู่กระท่อมกลางป่า” แปลว่า ...นิทานเรื่อง บักสามเสี้ยว เป็นเรื่องราวของคนตาบอด คนขาติ๊ด และคนหูหนวก มาเจอกันอยู่กระท่อมกลางป่า...จะเห็นว่า มีการปลูกสร้างกระท่อมสำหรับเป็นที่อยู่อาศัย แสดงภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ยเรียบง่าย

นิทานเรื่อง งอนหง่อ เด็กกำพร้าสองพี่น้องที่อาศัยอยู่บริเวณทุ่งนา ในกระท่อม ดังที่ปรากฏในนิทานความว่า “ถั่งสองคันกะเลี้ยวมือหนึ่ง กะเลี้ยวออกไปอยู่ถั่งน้ำ กะมีปักกะต๋อบน้อย กะมีถั่งกลางหนี่ กะสิเอ้าเก็บเอ้าไหวค้าย” แปลว่า เด็กกำพร้าสองพี่น้องที่อาศัยอยู่ทุ่งนา ก็มีกระท่อมน้อย...

จากข้อความดังกล่าวได้บรรยายสภาพบ้านว่าเป็นกระท่อมอยู่ปลายทุ่งนา แสดงว่าเป็นพื้นที่ ที่ตั้งอยู่ในแถบชนเมือง หรือชนบทนั่นเอง

1.2 ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมือง

นิทานเรื่อง ประวัติเมืองเสมา กล่าวถึงเมืองสองเมือง เมืองหนึ่งมีเฉพาะผู้ชาย ส่วนอีกเมืองหนึ่งเป็นผู้หญิงล้วน จึงแข่งกันสร้างถนนว่าใครชนะจะได้เป็นเมืองหลวง ซึ่งฝ่ายผู้หญิงชนะ จึงได้เป็นเมืองหลวงหรือเรียกว่าเมืองเสมาในปัจจุบัน

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.1 แหล่งที่ตั้ง/การปลูกสร้างบ้านเรือน

นิทานเรื่องบ้านแก่งท้าว ได้กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานในช่วงแรก การอพยพเข้ามาอยู่อาศัยในหมู่บ้านแก่งท้าว ความว่า

...ประวัติบ้านแก่งท้าวกะจำบได้ปานได้เด้นาะ แต่กั้นั้นเพิ่นว่ามีเหมือนเจ้าพอท้าวแก่น เพิ่นว่าเหมือนแก่นท้าวเนาะ เจ้าพอท้าวแก่นนั้นนะเพิ่นมาตอโก่ตอกาอยู่ดู คุณั้นเพิ่นอันคุณ ตลาดเนาะ เพิ่นละวาผู้เฒ่าผู้แก่เพิ่นว่าท้าวแก่นเพิ่นหมานตอโก่ จักมาจักไล่กะบ่ฐู่เนาะ.. แล้วเพิ่นกะเลยพาลูกพาเมียมันมาจับมาจอง เอ็ดเปินชื่อแต่ด้าแต่เดื่องแต่พันพอพันแม่

แล้วกะว่าเป็นบ้านแก่นท้าวเนาะ จักแม่นเจ้าพ่อท้าวแก่น จักแม่นชื่อท้าวแก่น ฮีเพินมา
ปลุกบ้านอยู่ก่อน แล้วเพินตายหลายแล้วเพินกะเป็นเจ้าบ้านอันนี้เนาะเพินกะเป็นเจ้าบ้าน
เจ้าเมืองอยู่บ้านแก่นท้าว....

(พรทิพย์ ชันสิงห์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ประวัติบ้านแก่นท้าวก็จำไม่ได้ แต่ก็มีคนพูดมาว่าเหมือนเจ้าพ่อท้าวแก่น
เจ้าพ่อท้าวแก่นมาหาไก่หากาอยู่คู่ คุนั้นเขาเรียกคุตลาด แต่ไม่รู้มาจากไหนแล้วก็เลยพาลูกเมียมา
สร้างบ้านเมืองอยู่บ้านแก่นท้าว...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าชาวบ้านนับถือผู้ที่มาตั้งถิ่นฐานคนแรกของหมู่บ้าน เชื่อว่า
เป็นเจ้าบ้านเจ้าเมือง และมีความศรัทธาผู้ก่อตั้งเป็นคนแรก ผลที่เกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านเคารพให้ความ
นับถือ และกราบไหว้บูชาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ผู้เล่านิทานบางส่วนได้เล่าถึงการก่อตั้ง
หมู่บ้านแก่นท้าว ท้าวแก่นมาต่อไก่ มาพบทำเลที่เหมาะสมในการก่อตั้งบ้านเรือน ดังนี้

...กะมาจับจองเอาต่อไก่หัน มาเห็นดินเมืองแก่นท้าวนี้เป็นของว่างเปล่า แล้วมาสร้าง
เมืองแก่นท้าวขึ้น เจ้าพ่อท้าวแก่นกะมาจับจองเป็นเขยเจ้ากู่ล้าน เป็นเขยเจ้ากู่ล้านนี้
เพินกะสร้างขึ้นเป็นเมืองท้าวแก่นขึ้นก่อนหมู่บ้านพวนหัน ก่อนหมู่บ้านพวน
บ้านพวนขึ้นต่อมา กะคุมท้าวแก่นหันนี้ คำเฒ่าแก่เพินว่าให้ฟังเนาะ... แต่กั้นั้นเมือง
ท้าวแก่น เพินมาเดินป็นเมือง แก่นท้าว เปลี่ยนชื่อเมืองสองร้อยปลายปีจะฮอดพัน...

(พรทิพย์ ชันสิงห์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...เมืองแก่นท้าวนี้เป็นเมืองว่างเปล่า แล้วมาสร้างเมืองแก่นท้าวขึ้น เจ้าพ่อ
แก่นท้าวจับจองเขยเจ้ากู่ล้าน เจ้ากู่ล้านนี้สร้างเมืองขึ้นก่อนเมืองท้าวแก่น คำคนแก่เล่าให้ฟังนะ
เมื่อก่อนเรียกเมืองท้าวแก่นเขามาเรียกเมืองแก่นท้าว แล้วก็เปลี่ยนชื่อเป็นเมืองสองร้อยปลายปี
จะถึงพัน...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเมื่ออพยพมาพบถิ่นที่อยู่อาศัยที่ดีก็จะตั้งรกราก
ซึ่งในสมัยก่อนเป็นที่ดินว่างเปล่า สามารถจับจองมาเป็นของตนเองได้โดยไม่มีการซื้อขาย ทำให้มี

การก่อตั้งบ้านเรือน ที่มั่นคงถาวรและมีผู้อพยพมาอยู่เพิ่มมากขึ้นจนถึงปัจจุบัน

นิทานเรื่องผีกองกอย ผีกองกอยในสมัยก่อนอาศัยอยู่ตามไร่นา ดังนี้

...ผีกองกอยนะแต่กิ่นอนไฮอนนา คอยย่องมา มาดูได้ยินเสียงร้องไห้ มาแต่กิ่นพุด
เปนนะเนาะ แต่กิ่นพุดเปน ไบไมไบไร้อีหยังกะพุดเปน แล้วได้ยินเสียงเด็กกร้องไห้แล้วมัน
กะมา แล้วมันกะพุดว่า อองอ้อยอับ จกกินดืบเติกน่อยกอนนา...

(สุวรรณาริ แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ผีกองกอยแต่ก่อนนอนไร่นอนนา คอยย่องมา มาดูได้ยินเสียงร้องไห้ ใน
สมัยก่อนมันพุดได้ ไบไมอะไรก็พุดเปน แล้วได้ยินเสียงเด็กกร้องไห้มันจะมาแล้วก็พุดว่า อองอ้อย
อับ จกกินดืบเติกน่อยกอนนา...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า คนในสมัยก่อนนิยมสร้างที่อยู่อาศัยในไร่หรือท้องนา
แสดงให้เห็นถึงความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย และมีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ

ส่วนนิทานเรื่องอยากกินแลน (อยากกินตะกวด) กล่าวถึง ยวนลาวกับยวนไทย ยวน
ไทยอยู่ทางภาคเหนือของไทย ส่วนยวนที่อยู่ลาวอาศัยอยู่ตามภูเขา วันหนึ่งยวนลาวเอา
ตัวเงินตัวทองไปขาย ยวนไทยจึงสั่งให้ยวนลาวนำตะกวดมีไข่มาขาย ดังนี้

...คนไทยทางเหนือพุนทางเชียงราย แล้วบ้านนี้อยากกินแลน คนไทยชะเจ้าว่าโตเงินโต
ค่านะ บ้านนี้ทางจังหวัดนั้นมันมีพอยวนเดีเนาะ จังหวัดเชียงใหม่เดีมีพอยวนพอซื้อได้
แล้วบ้านนี้ อยู่ฝั่งลาวกะมี พอยวนพอซื้อนะ บ้านนี้เฮ็นยวนลาวนี้เอาแลนไปขาย โอละสั่ง
ให้คนยวนลาวนี้ พอบ้านน้อย ๆ มือหน้าละเอาแลนตัวแม่ไข่มากินแทนได้อาซัน...

(บุญเพ็ง สุขสุวรรณ, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...คนไทยทางเหนือแถวเชียงรายอยากกินตัวเงินตัวทอง คนไทยเรียก ตัวเงิน
ตัวคำ แล้วเชียงรายมีเยอะ เชียงใหม่ก็พอมิ ฝั่งลาวก็พอเหลือ ที่นี้ลาวจะเอาตัวเงินตัวทองไปขาย

แล้วชาววนลาวก็สั่งให้วันนี้เอามาน้อย วันหน้าเอาตัวเงินตัวทองตัวแม่ไข่มาก็ให้กินด้วย...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์วนในเมืองไทย อาศัยอยู่ในบริเวณจังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย และยวนชาวลาวยอาศัยอยู่ในบริเวณภูเขา แสดงให้เห็นถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์วนที่มีอยู่ในสองประเทศ

1.2 การปลูกสร้างบ้านเรือน

นิทานเรื่องเจ็ดหวดเจ็ดไห มีครอบครัวหนึ่งทุกข์ยาก ลูกเกิดมาผิดปกติ ขณะที่คลอดลูกอยู่บนบ้าน ลูกได้ตกลงสู่พื้นดินจนเหลือแต่หัว พ่อจึงขุดลูกขึ้นมาจากพื้นดิน ดังปรากฏในนิทาน

...มีครอบครัวหนึ่งทุกข์ยาก กะเลยวามีครอบครัวสองผิวเมียนั้นกะเลยได้ลูก อยู่นำกันมาได้ปีหนึ่ง กะเลยเกิดลูก ลูกผู้นั้นเกิดออกมาแล้วมันผิดปกติ แต่ก่อนมันเป็นเหียนฝากเนาะเป็นปอง ขะเจ้าเกิดลูกอยู่เหียน คือวาออกลูกออกมาแล้วกะแม่นตักลงลุ่ม ลอดปองเลย ลอดปอง ตักลงลุ่มพูน ตักใส่ขี้ดินกะคือวาหลบลงไปคือวาเหลือแต่คอ แล้วเอาเสียไปขุดเอา ขุดมาล้างน้ำดี ๆ อยู่มากะแม่นได้ประมาณสี่ห้าขวบ ทำวอันนั้นกะถือวากินนี้กะต้องได้กิน นามนี้เจ็ดไห กินเขานี้แม่นต้องได้นึ่งให้เจ็ดหวด...

(บุญจันทร์ แสงสว่าง, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ... มีครอบครัวหนึ่งทุกข์ยาก อยู่กันมาปีหนึ่งก็ได้ลูก แต่ลูกเกิดมาผิดปกติ แต่ก่อนบ้านเป็นช่อง เวลาคลอดลูก ลูกก็จะตกลงมา ตกขี้ดิน เหลือแต่คอ แล้วเอาเสียไปขุดเอา ขึ้นมา เวลาโต สี่ถึงห้าขวบ ก็ถือว่าต้องกินเจ็ดไห กินข้าวเจ็ดหวด...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การปลูกสร้างบ้านเรือนแบบใต้ถุนสูง ซึ่งเป็นลักษณะการก่อตั้งบ้านเรือนของคนในสมัยก่อน

นิทานเรื่อง บักขี้หูดสามเปา กล่าวถึงบักขี้หูดสามเปาอาศัยอยู่นอกหมู่บ้าน ด้วยเหตุร่างกายของบักขี้หูด เป็นตุ่มทั้งตัว ทำให้ชาวบ้านรังเกียจ ดังที่ปรากฏในนิทานตอนหนึ่งความว่า

“แต่ก่อนคนที่เป็นขี้หูสามเปา คนบ่ให้อยู่ในหมู่บ้าน เขาขี้ไล่ให้ไปอยู่นอกหมู่บ้าน บักขี้หูบ่ได้ เอ็ดหยั่ง พอไปอยู่นอกหมู่บ้านกะปลูกหมากเขือ หมากพริก” (บัวผัน ไสภารักษ์, จันทอง คำนึ่งสุข, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...แต่ก่อนคนที่เป็นหูด เขาไม่ให้อยู่บ้าน จะไล่ไปอยู่นอกบ้าน แล้วก็ไป ปลูกมะเขือ ปลูกพริก...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า มีการปลูกสร้างบ้านเรือนไม่ห่างกันนัก และมีการอยู่รวมตัวกันเป็นหมู่บ้าน

นิทานทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงสภาพการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน นิยมปลูกสร้างบ้านเรือนแบบใต้ถุนสูง เพื่อความปลอดภัย การป้องกันภัยอันตราย ปลูกสร้างบ้านเรือนแบบเรียบง่ายโดยใช้วัสดุจากธรรมชาติ ส่วนภูมิประเทศโดยรอบ ยึดความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่เป็นหลัก เช่น เป็นพื้นที่ราบซึ่งเหมาะแก่การทำนา ทำไร่ และทำสวน เป็นต้น มีแม่น้ำและลำห้วย มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ เพื่อความสะดวกในการดำรงชีวิต เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าภูมิประเทศมีลักษณะเอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพของคนในสังคม

2. การปกครอง

การปกครองเป็นเรื่องเกี่ยวกับการบริหารวางระเบียบกฎเกณฑ์สำหรับสังคมเพื่อให้สังคมมีความสงบสุข หรือเพื่อให้เกิดการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข

นิทานพื้นบ้านประเทศไทย

ไม่ปรากฏนิทาน

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

2.1 การเลือกผู้ปกครอง

ก. การปกครองบ้านเมืองของสตรี

นิทานเรื่อง ประวัติบ้านท้าวแก่น นางแพงศรีปกครองบ้านเมืองแทนบิดา ไม่ได้เนื่องจากเป็นผู้หญิง และด้วยกฎหมายของบ้านเมือง จึงประกาศหาผู้ที่มีความสามารถ ใครที่มีความสามารถเก่งที่สุดจะได้เป็นผู้ครองเมือง เมื่อถึงวันประลองฝีมือ นางแพงศรีเข้าประลองฝีมือกับผู้ที่มาแข่งขันเพื่อเป็นเจ้าเมือง ดังนี้

...ท้าวแก่นตายแล้ว แล้วนางแพงศรีเป็นลูกขึ้นปกครองเมืองไปได้ เพราะวาเลาเป็นผู้หญิงแล้ว ก็เลยประกาศหาบุคคลที่มีวิชาอาคมแก่กล้า แล้วผู้ใดเก่งกว่าแล้วให้มาเป็นเจ้าเมืองแล้วฮอดมือประลองฝีมือกันแล้ว นางแพงศรีหั่นกะไดออกฟันดาบกับผู้ที่มาแข่งเป็นเจ้าเมืองนั้นนะ แล้วมีผู้หนึ่งถึกฟันขาหัก นางแพงศรีนี้ลาวเก่งหลาย ลาวกะเลยผู้ที่มาคนนั้นขาหัก หลังจากขาหักแล้ว แล้วมีผู้หนึ่งหั่นนั้นที่มาแข่งขันคือกันนั้นนะ เป็นเจ้าเมืองมีมนต์จืดกระดูก หลังจากเปาแล้วกระดูกมันจืดเลย สมมุติว่าขาหักแขนหัก เปาแล้วกระดูกมันจืดกันเลย แล้วกะยังขอหาผู้เป็นเจ้าเมืองไปได้...

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ท้าวแก่นตายแล้ว นางแพงศรีเป็นบุตรสาวไม่สามารถปกครองเมืองเพราะว่าเป็นผู้หญิง แล้วก็เลยประกาศหาบุคคลที่มีวิชาอาคม ใครเก่งกว่าจะให้เป็นผู้เป็นเจ้าเมืองแล้วก็มีคนหนึ่งถูกฟันขาหัก นางแพงศรี เก่งมาก หลังจากคนนั้นขาหัก ก็มีคนหนึ่งเป็นผู้เป็นเจ้าเมืองมีมนต์แต่ก็แพ้นางแพงศรี แต่ก็ยังหาผู้เป็นเจ้าเมืองไม่ได้...

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า นางแพงศรีเป็นหญิงไม่สามารถปกครองบ้านเมืองได้ แต่ด้วยเป็นคนเก่ง มีความสามารถ มีปฏิภาณไหวพริบดี ทำให้คนส่วนใหญ่ยอมรับถึงแม้ว่านางแพงศรีจะเป็นหญิงก็ตาม ดังนี้ นางแพงศรีก็เลยขึ้นปกครองเมืองแทนพ่อ เป็นการตอบแทนคุณพ่อแม่ที่ตายนั้นนะ... (สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

ข. การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน

นิทานเรื่อง เลือกลงนายบ้าน การเลือกผู้นำปกครองหมู่บ้านควรเลือกผู้ที่มีความรู้และมีความดีปัญญา ความว่า

...ซอกหาผู้จะเป็นนายบ้านนั้นยาก เพราะวามีผู้มีการศึกษา หาผู้ขึ้นฮอดร้อยนี้ยากกว่า ขึ้นชะ พอดีไปคัดเลือกผู้ได้นับฮอดฮ้อยได้ชี้ให้เป็นนายบ้าน ชี้ให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน พอดี บังเอิญมีผู้หนึ่งกะวานับได้หลายกั้วมู เอามานับเป็นสิบคนนับฮอดแต่สิบแต่ชาวแล้วกะนับ บได้แล้ว มีผู้หนึ่งหันนับบาดเนีย โอ..ผู้นี้ต้องฮอดร้อยแท้ ๆ วาขึ้น นับแต่นั้นสองสาวไปจน ฮอดเก้าสิบ ปายเนาะ เก้าสิบเอ็ด เก้าสิบสอง เก้าสิบสาม เก้าสิบสี่ เก้าสิบห้า เก้าสิบหก เก้าสิบเจ็ด เก้าสิบแปด เก้าสิบเก้า เจ็ดสิบ ฮอดแต่เก้าสิบเก้าลงมาหาเจ็ดสิบคือเก้า กะเลย เอาให้ผู้หนึ่งหันเลยเป็นนายบ้านนั้น ผู้หนึ่งนับได้หลายกั้วมู บฮอดร้อย....

(บุญจันทร์ แสงสว่าง, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...การหาเลือกใครเป็นเจ้าบ้านนั้นยาก เพราะว่าไม่มีผู้มีการศึกษา หากคนนับถึงร้อยยากกว่า พอดีไปเลือกผู้ที่นับถึงร้อยก็จะเป็นเจ้าบ้าน มีคนหนึ่งนับได้มากกว่า เพื่อนเอามาเป็นสิบก็นับถึงแต่สิบ มีคนหนึ่งนับถึงร้อยก็เลยให้คนนั้นเป็นเจ้าบ้าน นับได้หลายกว่า หมู...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า การสรรหาผู้ใหญ่บ้านในสมัยก่อนหายาก คนส่วนใหญ่ไม่มีการศึกษา จึงใช้วิธีการคัดเลือกผู้นำโดยการให้นับเลข หรือทดลองเขาวัวปัญญา ปฏิภาณไหวพริบ สะท้อนให้เห็นว่า การเลือกตั้งผู้นำ ควรเลือกผู้ที่มีสติปัญญาดี สามารถแก้ไข สถานการณ์เฉพาะหน้าได้ และสามารถปกครองคนในหมู่บ้าน เพื่อให้มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2.2 การปกครองของผู้นำชุมชน

นิทานเรื่อง การปกครองบ้าน ผู้เฒ่าบ้าน (การปกครองบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน) ผู้ใหญ่บ้าน ไปประชุมกับทางการ ได้นำข่าวสารมาแจ้งให้กับลูกบ้านได้ทราบโดยพร้อมเพรียงกัน ความว่า

...แต่ละมือหันคือว่าผัวนั้นไปประชุมตลอด ผายโงะปืมคักแห่นได้ไปประชุม ผัวนะไปประชุม ตลอด ...แล้วบ้านนี้มีมือต่อมาแล้วแม่นไบแจ้งการมาแท้บาดเนีย ไบแจ้งการมาแท้แล้วให้ ประชุมรวม เพิ่นบอกวาเม็ดซุคนให้มาประชุมเม็ด แต่ละเฮือนนะ เฮือนสามไปสาม เฮือนสี่ไปสี่ เฮือนบมีดี ๆ ให้ไปเบ็ดวาขึ้นผู้ปาว ไปแล้วบาดเนียผัวกะไปนั่งเป็นประธาน

คือเขาประชาชนนั่งฟัง ...บัดนี้ชุดต่อมาขึ้น กองประชุมชุดต่อมานายบ้านละมาฝึกอบรม
หลังจากมาฝึกอบรมอันนี้หลักการอนามัยสามสาระอันนี้มา เพื่อบอกว่าอยู่สาระ กินสาระ
นุ่งห่มสาระ บัดนี้เขาจะอธิบายไปเปิดแล้วบัดนี้เพื่อบอกว่า ความจำเป็นที่ไปมาได้
แล้วจะดีที่ละอย่าง ๆ มาประชุมเปิดแล้ว มาประชุมบัดนี้พวกเจ้าผู้ว่าขึ้น อันนี้หลักการ
อนามัยสามสาระอันนี้ โอ๊ยพวกข้ามน้อยกะบ่ทันรู้แล้วเพื่อบอกว่าให้เขาฟังจักเพื่อบอกว่าขึ้น
เออค้นบ่ฟังแล้วตั้งใจฟังหูแตกผู้ใดนะว่าขึ้น ค่าเขาต่อได้เพื่อบอกว่า จื่อไว้เขาจะมีสามสาระ
สาระอันที่หนึ่งนั้นแม่นอยู่สาระ อยู่สาระนั้นไปกะหะลามากะหาข้อบวชขึ้น ความหมาย
ละอยู่สาระแม่นกลางบ้านกลางเหื่อนกะสาระเปิดนะ อยู่สาระนั้น เพื่อบอกว่า เพื่อบอกว่า
จื่อไว้หูแตกอื้อไว้ให้ฟังว่าขึ้น อยู่สาระนั้นไปหาลามหาของเดินทางไป อันที่สองเด็กกิน
สาระอยู่แล้วบวชขึ้น ความหมายเพื่อบอกว่ากินสาระละแม่นกินหลักอนามัย กินของ
สุกบ่ให้มันสุก ๆ ดิบ ๆ กินของสุก กินกะกินน้ำต้ม นอนในมุ้งพุงเต้ บานนี้เพื่อบอกได้
บานนี้ รู้แล้วบ้อ เด็ดขาดบ่หลักจกห้อมากิน หาด้วยเหี้ยด้วยแสงโตเองกิน ไปซ้อนไป
สระมากินว่าขึ้น บานนี้นุ่งห่มสาระเนาะบัดนี้ นอนกะให้นอนในมุ้ง นุ่งเคี้ยงกะให้มัน
สาระ หอเหื่อนเดือนดาวกะให้มันสาระ บัดนี้เพื่อบอกว่าไปมองใหม่เดื่อบานนี้
รู้แล้วบ้ออันนั้นนะ นุ่งห่มสาระอันนั้นนะ ผู้ยิงบ่ให้นุ่งชงชาสั้น บ่ให้นุ่งสะเก็ดบ่ให้นุ่ง
เคี้ยงบางไปตลาด ผู้ขายบ่ให้จ่งผมยาวว่าขึ้น ให้เปนสะเบียบเฮียบฮ้อย ให้เด็กหลักอนามัย
ดี ๆ ว่าขึ้น ว่าเมื่อก่อนแล้วกะเออเล็กได้ไปบ้านไผ่บ้านมัน...

(บุญเพ็ง สุขสุวรรณค์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ตัวไปประชุมทุกวัน แล้วมีวันหนึ่งตัวไปนา เมื่อยอยากจะรู้ว่าตัวรู้หนังสือ
หรือไม่ จึงเขียนรูปเป็นรูป...ของตัวเอง ทำเส้น...ใส่ไว้ให้รัก ๆ เมื่อตัวกลับมา ก็ถามหาใบที่ทาง
การแจ้งข่าวมา เมื่อก่อนรูปนั้นมาให้อู เมื่อเปิดดูก็ถามเมียว่าใครจะปลูกบ้านที่ไหนหรือ แต่ละ
บ้านมีหญ้าอยู่ด้วย เมื่อนั้นว่าปลูกบ้านอะไรตอนอยากลองดูว่ารู้หนังสือไหม ก็เลยแต่มีรูป...ใส่นั้น
ตัวนั้นว่าอ่านไม่ได้หรอกเพราะมันแข็งหมดแล้ว วันต่อมาใบแจ้งจากทางการมาถึงจริง ๆ จึงไป
ประกาศให้ลูกบ้านทุกคนมาประชุม บ้านไหนมีคนเท่าไรให้มาทั้งหมด เมื่อไปแล้วตัวก็ไปนั่งเป็น
ประธาน เมื่อก่อนนั่งอยู่ตรงข้ามกับตัวมานั่งไม่เก็บชายผ้าขึ้น ตัวกลัวคนอื่นจะเห็นของเมียตนจึง
ถามเมียขึ้นว่า ออกมาประชุมปิดประตูบ้านหรือยัง เมื่อบอกว่าปิดแล้ว ดูเปิดดูไก่อหรือยัง ดูแล้ว
ไฟดับดีแล้ว ทำยังไงเมื่อก่อนไม่ลุกขึ้น ผู้ใหญ่บ้านจึงตัดสินใจพูดว่า ทุกคนลุกขึ้น เมียตะโกนถามว่า
ฉันต้องลุกไหมพ้อ แกนั่นแหละตัวดีรีบลุกขึ้น

ต่อมาผู้ใหญ่บ้านไปอบรมมา อบรมหลักอนามัยสามสะอาด แต่ผู้ใหญ่ลืม จึงตีกลองเรียกลูกบ้านมาประชุม เมื่อมาพร้อมกันแล้วจึงถามลูกบ้านว่า พวกท่านรู้ไหมว่าสามสะอาดคืออะไร ลูกบ้านนั้นบอกว่าไม่รู้หรือก็ท่านไม่ได้บอก ผู้ใหญ่จึงด่าลูกบ้านแล้วบอกว่า สะอาดที่หนึ่งคืออยู่สะอาด หมายถึงไปก็ลามาก็ไหว แต่ความหมายที่แท้จริงคือการอยู่อย่างสะอาดทุกอย่างรอบตัว สะอาดตัวที่สองคือ กินสะอาด หมายความว่า กินของสุกไม่กินของสุก ๆ ดิบ ๆ กินน้ำต้มแล้ว นอนในมุ้ง แต่ความหมายของผู้ใหญ่นั้นคือ ไม่ลักขโมยกิน ทำมาหากินด้วยตนเอง นุ่งห่มสะอาดคือ นอนในมุ้ง เครื่องใช้ก็ให้สะอาด แต่ผู้ใหญ่บอกว่านุ่งห่มสะอาดคือ ผู้หญิงไม่ใส่ขาสั้นหรือเสื้อผ้าบาง ๆ ไปตลาด ผู้ชายไม่ไว้ผมยาว ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย เมื่อพูดจบแล้วก็ให้ลูกบ้านแยกย้ายกลับ แต่มีลูกบ้านบางคนบอกว่าผู้ใหญ่พูดผิด ถ้าตนพูดจะดีกว่านี้ แต่ผู้ใหญ่บอกว่าจะพูดดีได้ยังไงในเมื่อตนเป็นคนไปประชุม...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า มีการปกครองเสมือนญาติพี่น้อง ผู้ใหญ่บ้านปกครองลูกบ้าน การเคารพนับถือผู้นำในชุมชน เมื่อมีข่าวสารจากทางการ จะมีการเรียกลูกบ้านประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน ผู้ใหญ่บ้านจะตีกลองเรียกลูกบ้านมาประชุมพร้อมเพรียงกันเมื่อผู้ใหญ่ไปประชุมจากทางการก็นำข่าวสารมาแจ้งแก่ลูกบ้าน และได้อธิบายเกี่ยวกับ 3 สะอาด ดังนี้ สะอาดที่หนึ่งคืออยู่สะอาด หมายถึงไปก็ลามาก็ไหว แต่ความหมายที่แท้จริงคือการอยู่อย่างสะอาดทุกอย่างรอบตัว สะอาดตัวที่สองคือ กินสะอาด หมายความว่า กินของสุกไม่กินของสุก ๆ ดิบ ๆ กินน้ำต้มแล้ว นอนในมุ้ง แต่ความหมายของผู้ใหญ่นั้นคือ ไม่ลักขโมยกิน ทำมาหากินด้วยตนเอง นุ่งห่มสะอาดคือ นอนในมุ้ง เครื่องใช้ก็ให้สะอาด แต่ผู้ใหญ่บอกว่านุ่งห่มสะอาดคือ ผู้หญิงไม่ใส่ขาสั้นหรือเสื้อผ้าบาง ๆ ไปตลาด ผู้ชายไม่ไว้ผมยาว ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย เมื่ออธิบายจบแล้วจึงให้ลูกบ้านแยกย้ายกลับ แต่มีลูกบ้านบางคนบอกว่าผู้ใหญ่พูดผิด ถ้าตนพูดจะดีกว่านี้ ผู้ใหญ่อธิบายว่าจะพูดดีกว่าตนได้อย่างไร ในเมื่อผู้ใหญ่เป็นคนไปประชุมน่าจะรู้มากกว่าคนอื่น สะท้อนให้เห็นว่าผู้ใหญ่ไม่สามารถอธิบายสิ่งที่ทางการต้องการส่งข่าวสารให้แก่ลูกบ้านได้ ผลจึงทำให้ลูกบ้านได้แย้งว่าผู้ใหญ่พูดไม่ถูกต้อง และขาดความเชื่อมั่นศรัทธาผู้ใหญ่บ้าน

จากการศึกษาเอกลักษณ์ทางด้านการปกครองของชนชาติไทยและลาวพบว่า ชนชาติลาวนั้นปกครองโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำชุมชน การเลือกผู้นำส่วนใหญ่ไม่นิยมเลือกสตรีเป็นผู้ปกครอง แต่หากมีความสามารถเหนือบุรุษชาย ผู้ชายได้ปกครองก็สามารถยอมรับในการเป็นผู้นำได้ และสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการเลือกผู้นำในสังคมว่ามีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านที่มีความรอบคอบ

ฉลาดหลักแหลม มีคุณสมบัติสามารถที่จะปกครองผู้อยู่ใต้ปกครองได้อย่างมีความสุข สำหรับการปกครองของชนชาติไทย ไม่ปรากฏอัตลักษณ์การปกครองในนิทาน

3. การศึกษาเล่าเรียน

การศึกษาเป็นการเรียนรู้ที่สืบทอดต่อกันมา เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ช่วยให้เผ่าพันธุ์ดำรงอยู่ได้ มนุษย์จึงพยายามที่จะเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดวิชาการอย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีนักวิชาการได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาไว้ดังนี้

ประไพ เอกอุ้น (2542: 9-18) ได้กล่าวว่า การศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญงอกงาม มีความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ด้วยการขัดเกลาอบรมบ่มนิสัย ให้มีความเจริญงอกงามด้านจริยธรรม คุณธรรม ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม รวมทั้งสามารถปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม การศึกษา คือ การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม (Transition of Cultural Heritage) มีสิ่งใดบ้างที่ดีก็ถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลัง ความผิดพลาดหรือข้อบกพร่องที่คนรุ่นก่อนพบก็จะถ่ายทอดให้คนรุ่นใหม่ทราบ เพื่อว่าจะได้ไม่พลาดต่อไป และอะไรบ้างที่เป็นความสำเร็จที่คนรุ่นก่อนทำไว้ก็ควรแจ้งให้คนรุ่นใหม่ทราบด้วย เพื่อว่าคนรุ่นใหม่จะได้รู้จักนำไปใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัย สรุปความหมายของการศึกษาจากมิติที่หลากหลาย ได้ว่าการศึกษาเป็นกระบวนการนันทนประการ ความมุ่งหมายที่ต้องการแตกต่างกันไป ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงคุณภาพ ซึ่งมุ่งเสริมสร้างคุณสมบัติในตัวมนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ ในลักษณะปัจเจกบุคคล ทั้งด้านพุทธศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และอาชีวศึกษา ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวของสังคมและของโลก ส่วน วิทยากร เชียงกุล (2541: 2) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาเป็นเรื่องสำคัญสำหรับสังคมสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ในสังคมสมัยใหม่ต้องการแรงงานกันทำ การใช้เทคโนโลยีและการบริหารจัดการที่ต้องการประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ทำให้มนุษย์เราต้องการเรียนรู้ หรือการศึกษาแบบใหม่ที่มีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องมากขึ้น นอกจากนี้ สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2544: 8) กล่าวว่า การศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า การศึกษา เป็นการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม ให้แก่คนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ปรากฏในนิทานทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนี้

นิทานพื้นบ้าน อำเภอบักรังชัย อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย

1. ผู้มีความรู้เป็นผู้มีคุณค่า การขอเรียนวิชาต้องอดทนยอมรับใช้ผู้มีวิชา

นิทานเรื่อง มะม่วงสามฤดู การเรียนรู้นอกห้องเรียน ดังปรากฏในนิทาน

...มีบักนี่มันเป็นนักศึกษาที่แหละมันได้ยินข่าวเรื่องนี้ มันก็เลยเข้าไปขอเรียนวิชาจากชาวสวน ชาวสวนก็บ่สอนให้ บักนั้นก็ยอมอยู่รับใช้ชาวสวน แบบว่าช่วยทำงานหลายอย่าง ชาวสวนก็เลยใจอ่อน ทีนี้เลยสอนวิชาเสกมะม่วงให้ บักนั้นก็ตั้งใจเรียน จนเรียนจบก็เลยขอลาชาวสวนไป...

(วงเดือน สร้อยสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...มีชาวสวนอยู่คนหนึ่ง ผู้ชายคนนี้นั้นมีวิชาดี มันทำให้มะม่วงในสวนของมันออกลูกดกตลอดปี ตอนไม่ใช่หน้ามะม่วงมันก็ได้ขาย มันก็เลยมีก๊วเขาเลยแหละ มีไอ้คนหนึ่งมันเป็นนักศึกษาที่แหละ มันได้ยินข่าวเรื่องนี้ มันก็เลยเข้าไปขอเรียนวิชาจากชาวสวน ชาวสวนก็ไม่สอนให้ ไอ้ศึกษาก็ยอมอยู่รับใช้ชาวสวน แบบว่าช่วยทำงานหลายอย่าง ชาวสวนก็เลยใจอ่อน ทีนี้เลยสอนวิชาเสกมะม่วงให้ ไอ้ศึกษาก็ตั้งใจเรียน จนเรียนจบก็ขอลาชาวสวนไป...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นักศึกษาได้ไปขอเรียนวิชาเสกมะม่วงกับชาวสวน และยอมอยู่รับใช้ชาวสวน จนกระทั่งสำเร็จการศึกษา แสดงให้เห็นถึงผู้ที่เป็นลูกศิษย์ต้องเป็นผู้ที่อ่อนน้อมถ่อมตนต่ออาจารย์ สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการเคารพผู้ใหญ่ ยึดมั่นในระบบอาวุโส

นิทานเรื่อง อาจารย์ลำเอียง การศึกษาที่ต้องเดินทางไปจำเรียนวิชากับอาจารย์ ดังนี้

...ที่เมืองตักศิลาสอนจนครบหลักสูตรก็พากันลากลับบ้าน ก่อนกลับอาจารย์สั่งให้ไปหาหม้อคนละใบ มีลูกศิษย์อยู่คนหนึ่ง ก่อนที่จะนำหม้อมาให้อาจารย์ได้นำหม้อไปแช่น้ำก่อน อีกคนหนึ่งเอาหม้อมาเลย อาจารย์ก็เอาน้ำผึ้งใส่หม้อให้เต็มคนละหม้อ...ปัญหามันไม่ได้เกิดด้วยเฉพาะการฟัง มันต้องเกิดด้วยตนเองนำ มันคือจิ้งหรีดนมแหลม มันมีไหมเหลา มันกะแหลมเอง บางที่มันกะเกิดเองปัญหาที่เขาป้อนว่าเอาหม้อใหม่มา หม้อบ้นอันอื่นน้ำ เมื่อใส่น้ำผึ้งลงไปให้เต็มแล้ว หม้อใหม่มันกะต้องดูน้ำผึ้ง เขาต้องเอาหม้อไปจุ่มน้ำเสียก่อน น้ำผึ้งมันกะอยู่คือเก่า หม้อที่มันบ้นดูน้ำผึ้งมันอันอื่นน้ำแล้ว แต่เจ้านี่โง่ปัญญาอ่อนเอง เจ้าเป็นคนเบาปัญญาบ่ได้ไต่ตองพิจารณาเอง เอาหม้อกะบ่ไปจุ่มน้ำคือเขา จิหาว่าอาจารย์ฮักบ่ต่อกันบ่แม่น มันเป็นเพราะความแตกต่างระหว่างสติปัญญา คือจิ้งหรีดบ้วนี่ละ บางดอกกะพ่นน้ำ พวกอยู่กอดเดียวกัน เรียนกับอาจารย์เดียวกันบวกกอดเดียวกัน บางดอกโพล่พ่นน้ำบางดอกกะงอ ๆ บ่พ่นน้ำ อาจารย์สอนนี้บ่ได้ลำเอียง...

(ประเจน อภิรมย์ชาวล, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ที่เมืองตักศิลาสอนจนครบหลักสูตรก็พากันลากลับบ้าน ก่อนกลับอาจารย์สั่งให้ไปหาหม้อคนละใบ มีลูกศิษย์อยู่คนหนึ่ง ก่อนที่จะนำหม้อมาให้อาจารย์ได้นำหม้อไปแช่น้ำก่อน อีกคนหนึ่งเอาหม้อมาเลย อาจารย์ก็เอาน้ำผึ้งใส่หม้อให้เต็มคนละหม้อ ปัญหามันไม่ได้เกิดด้วยเฉพาะการฟังเท่านั้น มันต้องเกิดด้วยตนเอง มันก็เหมือนหอนนมแหลม ที่มันไม่มีใครมาเหลา มันก็แหลมเอง บางที่มันก็เกิดเองปัญหาที่เขาไม่รู้ว่าจะเอาหม้อใหม่มา หม้อบ้นอันอื่นน้ำ เมื่อใส่น้ำผึ้งลงไปให้เต็มแล้ว หม้อใหม่มันก็ต้องดูน้ำผึ้ง เขาต้องเอาหม้อไปจุ่มน้ำเสียก่อน น้ำผึ้งมันก็อยู่คือเก่า หม้อที่มันบ้นไม่ดูน้ำผึ้งมันอันอื่นน้ำแล้ว แต่เจ้านี่โง่ปัญญาอ่อนเอง เจ้าเป็นคนเบาปัญญาไม่ได้ไต่ตรองพิจารณาเอง เอาหม้อก็บ่ไปจุ่มน้ำคือเขา จะหาว่าอาจารย์รักไม่เท่ากันไม่ใช่ มันเป็นเพราะความแตกต่างระหว่างสติปัญญา เหมือนดอกบัวนี่ละ บางดอกกะพ่นน้ำ พวกอยู่กอดเดียวกัน เรียนกับอาจารย์เดียวกันบวกกอดเดียวกัน บางดอกโพล่พ่นน้ำบางดอกก็งอ ๆ ไม่พ่นน้ำ อาจารย์สอนนี้ไม่ได้ลำเอียง จากการที่เขาเห็นว่าพิจารณาว่าเป็นข้างงาเดียว เพราะว่าเขาพิจารณารอยน้ำหนักไม่เท่ากัน

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า การเรียนการสอนแม้จะสอนวิชาแบบเดียวกัน แต่ผู้เรียนมีสติปัญญาที่ต่างกัน เปรียบเหมือนดอกบัว ดอกบัวพืชน้ำหมายถึงผู้มีปัญญา ดอกบัว ยังคงอยู่ใต้น้ำหมายถึงผู้โง่เขลา

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าการร่ำเรียนวิชาการในสมัยก่อน ต้องเดินทางไป เรียนกับแหล่งเรียนรู้จริง แหล่งศึกษาวิทยาการต่าง ๆ ไม่เจริญก้าวหน้าเหมือนในยุคปัจจุบัน

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1. แสดงลักษณะผู้เรียนว่าควรเชื่อฟังครู มิฉะนั้นจะเกิดโทษ

นิทานเรื่องกบน้อย กบตัวหนึ่งมีนิสัยเกเรไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของครู วันหนึ่งแอบหนีออกจากห้องเรียน ดังนี้

...เต็นไป...เต็นไปไกลโงงเหียนไปเรื่อย ๆ หันนา ไปแล้วกะไปเหินแมงไม่แล่นำแมงไม่หันนา ลักษณะคือสิไปนำกินแมงไม่หันนา ไล้ไปแมงไม่วา ๆ ไปตื้อดกินแมงไม่หันนา กบนะ ไกลโงงเหียนออกไป ไกลออกไปแล้วกะคือวาคิดหาโงงเหียนเลย ครูกะชอกหากะบ่เหิน มูกะชอกหากะบ่เหิน บาดนี้กะไปแล้วกะไปตักน้ำสาบบาดเนี้ย ตักน้ำสาบกะชอยโตเองบ่ได้ กะขึ้นบ่ได้กะฮ้องวาชอยแห่น ๆ กะบ่มีไผเหินกะบ่มีไผมาชอย ฮ้องอยู่แหละจนเมื่อย กะพอติวว่าได้ครูกับมูกะมาชอกหา กะได้ยินฮ้องวาชอยแห่น ๆ อยู่ในน้ำสาบ กะเลยไปเกอเบ็งไป เกอเบ็งแล้วเหินกบน้อยนี้ดินอยู่หั้น กะพากันชอยเอากบขึ้นมา เอากบขึ้นมาแล้วครูกะเลยบอกสอนหันนา แบบวาทักเตียนหันนาว่าให้อักในโงงเหียน แล้วกะให้อยู่ในบริเวณโงงเหียน กะบ่ให้เที่ยวไปไกล ผู้ที่ฟังความครู ครูบอกหยั่งกะต้องฟังแม่นหยั่งคือมูกะคนอื่น แล้วกะศึกษา ผู้อื่นนำวาทักให้เฮ็ดคือกบน้อยนี้ คือวาคูบได้พามาแล้วมาผู้เดียวแล้วกะมาเกิดอุบัติเหตุ แล้วกะเกือบตายหันนา เกือบเอาชีวิตบ่รอด...

(ตั้ง พลรัตน์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า... ก็เต็นไป ๆ ไกลโรงเรียนออกไปเรื่อย ๆ ไปเห็นแมลงจึงไล่ตามแมลงไป ลักษณะคือจะตามไปกินแมลงนั้นนะ ไล้กินแมลง ไกลโรงเรียนออกไป ไกลออกไปไม่คิดหาโรงเรียน

เลย ครูก็ตามหาก็ไม่เจอ เพื่อนตามหาก็ไม่เจอ ไปแล้วก็ไปตบ่อน้ำ ช่วยตัวเองไม่ได้ ขึ้นจากบ่อน้ำไม่ได้ ก็ร้องว่าช่วยด้วย ๆ ก็ไม่มีใครเห็นไม่มีใครมาช่วย ร้องจนเหนื่อย พอดีครูและเพื่อน ๆ มาตามหา ได้ยินเสียงช่วยด้วย ๆ อยู่ในบ่อน้ำ ก็เลยไปดู เห็นกบน้อยดันอยู่ ก็ช่วยกบนั่นขึ้นมา ช่วยกบขึ้นมาแล้วก็เลยครูบอกสอนเด็กเตือนว่าให้รักโรงเรียน ให้อยู่ในบริเวณโรงเรียน ไม่ให้เที่ยวไปไกล ให้เชื่อฟังครูสอน ครูบอกอะไรก็ต้องฟัง แล้วก็ให้ผู้อื่นศึกษาด้วยว่าไม่ให้ทำเหมือนกบน้อยนี้ ครูไม่ได้พามา มาคนเดียวแล้วมาเกิดอุบัติเหตุเกือบตาย เกือบเอาชีวิตไม่รอด เป็นการสั่งสอนว่าไม่ให้เด็ก ๆ ออกไปเที่ยวไกลเกินขอบเขตโรงเรียน...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าการเล่าเปรียบเทียบกบน้อยคล้ายคลึงกับชีวิตของเด็กนักเรียน ผลของกบน้อยเกเร ไม่เชื่อฟังครูทำให้เกือบจมน้ำตาย นับว่าเป็นกรณีตัวอย่างในการสั่งสอนว่า ไม่ให้เด็กออกไปเที่ยวไกลเกินขอบเขต เป็นการปลูกฝังคุณธรรม ความคิดความเชื่อ ผ่านการเล่านิทาน เปรียบเทียบการว่ากล่าวตักเตือนไม่ได้เป็นกิจจะลักษณะ สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของคนในสังคมว่าควรเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่

นิทานเรื่อง ครูให้นักเรียนแถมฮูป (ครูให้นักเรียนวาดรูป) วิชาศิลปะ ครูให้นักเรียนวาดรูปควายกินหญ้า มีนักเรียนคนหนึ่งไม่ได้วาดหญ้าลงไป แสดงลักษณะผู้เรียนที่มีเชาว์ปัญญา อาจไม่ทำตามแนวทางของผู้สอน ดังนี้

...อยู่ในห้องมีนักเรียนสามสิบห้าคน ให้พวกนักเรียนแถมฮูปควายกินหญ้า บาดนี้กะนักเรียนแต่ละคนกะแถมเบ็ด แถมควายแล้วกะแถมหญ้าพร้อม แล้วมีนักเรียนผู้หนึ่งบ่แถมหญ้าใส่ กวดไป ๆ ผู้นี้กะแถม ๆ ให้คะแนนไปพร้อม ไปฮอดนักเรียนผู้นั้นแล้วมันบ่มีหญ้า บาดเนี่ย เอ้าทำวเนี่ยยังบ่แถมหญ้าใส่ว้าซัน ควายกินหมดแล้วว้าซัน

(บุญจันทร์ แสงสว่าง, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ในห้องมีนักเรียนสามสิบห้าคน ให้นักเรียนวาดรูปควายกินหญ้า นักเรียนทุกคนวาดหมด วาดรูปควายก็วาดรูปหญ้าด้วย แต่มีนักเรียนคนหนึ่งไม่วาดรูปหญ้าใส่ ครูก็ตรวจไปเรื่อย ๆ ให้คะแนนไปด้วย พอไปถึงนักเรียนคนนั้นแล้วไม่มีหญ้า จึงถามว่าทำไมไม่วาดหญ้าใส่ เด็กนักเรียนตอบว่า ควายกินหมดแล้ว...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า นักเรียนไม่ได้วาดรูปหญ้าตามคำสั่งของครู ครูจึงถามนักเรียนว่าทำไมจึงไม่วาดรูป นักเรียนตอบครูว่าเหตุที่ไม่ได้วาดรูปลงไปเพราะ ควายกินหญ้าหมดแล้ว แสดงให้เห็นปฏิภาณไหวพริบ การใช้สติปัญญาของผู้เรียนในการตอบคำถามครู เพื่อให้เหตุผลว่าเหตุใดตนจึงไม่วาดรูปหญ้าลงไป

นิทานเรื่องไก่แก้ว ชายกำพร้าเดินทางมาขอรับเรียนวิชากับพระฤาษี เพื่อฝึกวิชาอาคม ความว่า

...แล้วกะเดินมา เดินมา ๆ แล้วกะมาพ้อพระฤาษีบาดเนี่ย พระฤาษีผัดสิดวิชาอาคมให้บาดเนี่ยสิดวิชาอาคมให้แล้วกะมาม่า่าน มาแล้วกะพะยาเมียงหั้นกะมาฮอดบ้านถึงเมียงพะยาเมียงกะอิเอนางอันนั้นหั้น นางไก่แก้วหั้นเปนเมีย แล้วนางไก่แก้วนั้นกะบ่ยอม วาฉัวช้อยมีอยู่ช้อยบ่เอาเพี้ยให้ฉัวช้อยมาก่อน มากะได้มารบมาเลวกันนั้นนะ มารบมาเลวกันกับพะยาเมียงหั้นนะ มารบมาเลวกันเปนสะได้กะบ่ฟังเลนนะพะยาเมียงนะ อิเอนางไก่แก้วนั้นเปนเมีย มารบมาเลวกันแล้วกะพะยาเมียงกะแพ้แพ้ชายกำพร้า กะตาย ตายแล้วกะมอบให้บักชายกำพร้าหั้นเปนพะยาเมียง ได้เอนางเมียงหั้น...

(บัวผัน โสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...มีชายกำพร้าคนหนึ่งไปต่อไก่ อยู่กับแม่สองคนไม่มีพ่อ ไปต่อไก่อวันไหนได้นำเงินมาซื้อข้าวเลี้ยงแม่ ไปทุกวันได้วันละตัวสองตัว เมื่อได้มาก็ให้แม่เอาไปแลกข้าวมากิน วันหนึ่งไปเจอไก่พญานาคที่แปลงตัวมา จับได้แต่ขนของไก่ เอามาอนกอดไว้ ขนไก่อ้นส่งกลิ่นหอมไปทั่วบ้านทั่วเมือง หอมไปถึงเจ้าเมือง เจ้าเมืองจึงสั่งให้ทหารตามหากลิ่นหอมนั้น จนมาพบว่ากลิ่นหอมมาจากบ้านของชายกำพร้าตนเอง จึงถามชายกำพร้าว่าไปต่อไก่อบริเวณไหนจึงได้ขนของไก่แก้วมา ชายกำพร้าจึงพาไปดู เห็นเป็นรูอยู่ เจ้าเมืองจึงบอกให้ชายกำพร้าลงไป ให้ไปนำไก่อตัวนั้นขึ้นมา เมื่อไปแล้วก็เดินลงไปเรื่อย ๆ ไปถึงเมืองพญานาค เห็นขนไก่เป็นลูกสาวพญานาค ลูกสาวพญานาคจึงนำไปอยู่ด้วย อยู่ได้สองสามเดือนเกิดคิดถึงแม่ขึ้นมา อยากกลับมาหาแม่จึงทำรูปสำหรับยานลงไปได้ จึงบอกเมียว่าคิดถึงแม่ แม่นั้นอยู่คนเดียวไม่รู้จะเป็นยังไง เมียจึงบอกว่าจะไปด้วย เมื่อจะมาเมื่อกลิ่นนั้นลืมนี่ ใช้ให้ฉัวไปเอามาให้ ฉัวส่งเมียไว้ว่าอย่าเพิ่งไปใกล้หรือแตะต้องยานนะ เดี่ยวมันจะลอยขึ้นไปทันที แต่เมียนั้นไม่ฟัง ชัดคำสั่ง ยานจึงถูกยกขึ้นไป ฉัวไม่ได้ไป จึงเดินไปเรื่อย ๆ เดินพบพญาคูขี้หอม พบลูกสาวพญาคูขี้หอม ลูกสาวพญาคูขี้หอมนำไปเป็นผัวอีก ไปอยู่กับ

ลูกสาวพญาครุฑได้สองสามเดือนก็คิดถึงแม่ อยากกลับบ้านหาแม่ พญาครุฑไม่ว่าอะไร พ่อจะไปส่ง พญาครุฑมาส่งแต่ส่งไว้ไกล จึงเดินป่ามา มาเจอเมืองยักษ์ ยักษ์จับไปเป็นผัวอีก อยู่ด้วยกันได้สองสามเดือนก็อยากกลับบ้าน จึงมาบอกเมียยักษ์นั้น เดินมาพบพระฤๅษี ฤๅษีฝึกวิชาอาคมให้ เมื่อฝึกเสร็จแล้วกลับมาบ้าน มาเห็นเจ้าเมืองจะเอานางไก่อ้วนนั้นเป็นเมีย แต่นางไก่อ้วนไม่ยอม เพราะตนมีผัวอยู่แล้วและรออยู่ พระฤๅษีกับเจ้าเมืองจึงต่อสู้กัน เจ้าเมืองแพ้ช่ายกำพรวด ทำให้เจ้าเมืองตาย ช่ายกำพรวดจึงได้เป็นเจ้าเมืองแทน...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นคุณค่าของการศึกษาว่า ช่ายกำพรวดได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาอาคมต่าง ๆ กับพระฤๅษี เมื่อเรียนสำเร็จจึงเดินทางกลับบ้าน เมื่อเห็นว่าเจ้าเมืองต้องการนางไก่อ้วนเป็นภรรยา แต่นางไก่อ้วนไม่ยินยอมจึงได้ช่วยเหลือ เจ้าเมืองพ่ายแพ้แก่ช่ายกำพรวดและสิ้นชีวิตลง ช่ายกำพรวดจึงได้เป็นเจ้าเมืองแทน จะเห็นว่าการศึกษามีส่วนช่วยให้ช่ายกำพรวดสามารถชนะเจ้าเมืองได้

จากการพิจารณานิทานของทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางด้านการศึกษาว่า ในยุคอดีตการศึกษาไม่มีสถาบันการศึกษา ผู้เรียนต้องเดินทางไปศึกษาเล่าเรียนวิชาการความรู้กับอาจารย์ผู้สอนเอง การศึกษาในอดีตส่วนใหญ่จะเป็นวิชาการดำรงชีวิตเพื่อความอยู่รอด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเรียนเวทย์มนต์คาถาสำหรับป้องกันตนเอง เป็นวิชาเหนือธรรมชาติไม่สามารถอธิบายหรือพิสูจน์ได้ สำหรับการศึกษาในปัจจุบันมุ่งเน้นในเรื่องของการประกอบอาชีพเพื่อการดำรงชีวิตในสังคมเป็นการเรียนในสถาบันการศึกษาที่จัดตั้งขึ้น ซึ่งสามารถอธิบายและพิสูจน์ได้

4. ระบบครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่เก่าแก่ของมนุษย์ เป็นกลุ่มปฐมนิเทศที่สำคัญของกลุ่มชนเป็นสังคมขั้นพื้นฐานของมนุษย์ งามพิศ สัตย์สงวน (2545: 12) ได้กล่าวไว้ว่าครอบครัว หมายถึงกลุ่มคนที่มีพื้นฐานมาจากการเป็นเครือญาติกัน เป็นหน่วยของความร่วมมือกัน เพื่อทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อความอยู่รอดร่วมกัน กลุ่มคนดังกล่าวจะใช้ชีวิตประจำวันร่วมกัน คือ กินอยู่หลับนอนด้วยกัน ครอบครัวมีหน้าที่สำคัญในการผลิตประชากรให้สังคม ส่วน ธีธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (2545: 10) ได้กล่าวไว้ว่าครอบครัว หมายถึง ผู้ที่ร่วมครัวเรือน คือ สามีภรรยาและบุตร สามีภรรยาอยู่ร่วมกันโดยการสมรส จะมีลูกหรือไม่ก็ได้ มีทายาทสืบสายเลือดก็ได้ หรือบุตรบุญธรรมก็ได้ และ

การอยู่ร่วมกันมีไม่เพียงแต่ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ แต่ต่างคนต่างจะต้องมีปฏิริยาโต้ตอบสัมพันธ์กัน เป็นต้นว่าการเอาใจใส่ต่อกัน รักกัน จิตใจผูกพันกัน เห็นอกเห็นใจกันและกัน อบรมสั่งสอนกัน ฯลฯ สำหรับ พวรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ (2550: 4) ได้กล่าวถึงครอบครัวว่าเป็นสถาบันทางสังคมแห่งแรกที่มนุษย์สร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน เพื่อเป็นตัวแทนของสถาบันสังคมภายนอกที่จะปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติกับสมาชิกรุ่นใหม่ของสังคมที่มีชีวิตอุบัติขึ้นในครอบครัว

ในที่นี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ในลักษณะของภูมิหลังของตัวละครในนิทาน ที่อาศัยอยู่กันเป็นครอบครัว โดยเลือกศึกษาในลักษณะของครอบครัวที่มีองค์ประกอบ ได้แก่ พ่อ แม่ และลูกพร้อมหน้า ครอบครัวที่ไม่มีลูก ครอบครัวที่มีพ่อตาแม่ยาย และครอบครัวที่สามีมีภรรยาหลายคน ซึ่งผลจากการศึกษาวัฒนธรรมในนิทานพื้นบ้านที่ปรากฏระบบครอบครัว ทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์มีดังนี้

นิทานพื้นบ้าน อำเภอบักรังชัย อำเภอสองเนิน จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย

4.1 การเลือกคู่ครอง

ก. วิธีทำความรู้จักคุ้นเคย

นิทานเรื่อง ผู้สาวผีป่า มีหนุ่มคนหนึ่ง ไปจับสาวเพื่อทำความรู้จักและสร้างความคุ้นเคย หญิงสาวปิ้งลูกสุนัขเพื่อเป็นอาหารทุกวัน ดังนี้

...มีผู้บ่าวผู้หนึ่ง หนุ่มผู้หนึ่งไปมักสาวอันเียนหนึ่งว่าชั้นเถาะ ฮะนี้ผู้สาวนั้นผัดไปเป็นผีป่า ผีป่าผีโพงหันเาะเขาเอ็นแต่ก่อนนั้นเาะ สาวนี้จะหมกหมาน้อยกินส้มส้มส้ม ยามหนาว ดั่งไฟเทิงบ้านนั้นนา ใส่กะมังบักใหญ่ดั่งผิงนั้นนา หมาผัดออกลูก หมาน้อย หมาออกลูก ลูกหมานะหลายตัว คั้นหลายโตแล้วบัดนี้ ผู้สาวนั้นกะหมกหมากินส้มส้มส้ม บัดนี้กะหมกไปหมกมา ผู้บ่าวกะสิไปคุยผู้นั้น คุยสาวผู้นั้น คั้นไปไปฮอดบ้านเขาบ่ทันได้เข้าใน เอียนดอก ได้แค่ประตู พอขึ้นบันไดวิดไปแค่ประตูกะไปเห็นผู้สาวหมกหมา กำลังหมกหมา กำลังกินอยู่ บาดที่นี้เขาเรียบร้อยแล้ว เขากินแล้ว กะเข้าไป ผู้สาวกะถามว่า เอ้าไอ้ทิด เจ้าม้ามื้อได้ว่าชั้น เข้ามาโดนแล้วบ่ว่าชั้นว่า เอ้า อ้ายกะมาพอดือนขึ้นพอมไฟล์ ผู้สาว

ปั้นเข้าสู้กับหมา หมาน้อยนี่ละว่าชั้น เพิ่นกะอายเทิงอายเทิงนั้น แล้วกะเลยผู้บ่าวนั้นกะ
บไปอีกจักเทื่อ

(น้อย นวรักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...มีหนุ่มคนหนึ่ง ไปจีบสาว สาวเป็นผีเป้า เขาเรียกผีเป้าผีโพง สาวหมก
หมาน้อยกินทุกวัน หน้าหนาวก่อไฟอบบ้าน ใส่กะละมังใหญ่ หมากอกลูก หมาน้อย หมากอกลูก
ลูกหมาหลายตัว พอหลายตัวแล้ว สาวหมกหมากินทุกวัน หมกไปหมกมา บ่าวจะไปคุยสาวคนนั้น
พอไปถึงบ้านเขายังไม่ทันเข้าไปในบ้าน ได้แค่ประตู พอขึ้นบันไดไปแค่ประตูก็ไปเห็นสาวหมก
หมา กำลังหมกหมากำลังกินอยู่ พอเขากินเรียบร้อยแล้ว ก็เข้าไป สาวถามว่ามาตั้งแต่ตอนไหน
ฝ่ายชายก็เลยบอกว่ามาตอนที่สาวกำลังหมกหมาน้อยนั่นเอง ฝ่ายสาวอาย ชายหนุ่มก็ไม่ไปอีก
เลย...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าฝ่ายชายเมื่อต้องการหญิงสาวมาเป็นคู่ครอง
ของตน จะให้ความสนใจ และไปเกี่ยวพาราสีจนถึงเรือนชานของฝ่ายหญิง แต่เมื่อชายหนุ่มทราบ
ความว่าหญิงสาวเป็นผีเป้า และรับประทานสุนัขเป็นอาหาร ชายหนุ่มไม่กลับไปเยี่ยมเยือนหญิง
สาวอีกเลย

นิทานเรื่อง ผู้บ่าวชื้อาย ชายหนุ่มคนหนึ่งเป็นคนชื้อายไปจีบสาว หญิงสาวผ่า
แดงใส่จานให้เต็มจาน ไม่กล้ากิน ลมฝนพัดตะเกียงดับ ชายหนุ่มรีบกินแดงจนเต็มปาก ความว่า

เพิ่นไปขึ้นเฮือนเจ้าสาว เป็นคนชื้อายเขาให้กินหยั่งกะบักิน กะพอดีไปขึ้นเฮือน
มือนั้น สาว ๆ เขากะปาดแดงมาไซจานให้เต็มจานเลย เขาบอกให้กินชะกินชะ ๆ ยังดอกเพิ่นว่า
ไอ้ติดกินชะกะบักิน มือนั้นกะมีลมฝนพัดตะเกียงดับ เพิ่นกะฉกกิน ยัดเอา ๆ กลืนเต็มปากพอดี
แมกะออกมาตะเกียงดับแล้วอีนางพอดีจุดตะเกียงกะกลืนบ่ทัน แดงกว่าคาปากอยู่ เขากะถามพอ
จุดตะเกียงขึ้นกะเอ้า เจ้าติดกินแดงเสียวะ แต่ว่าแดงเต็มปากอยู่นั้นละ

(น้อย นวรักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ไปคุยสาว เป็นคนขี้อายเขาให้กินอะไรก็ไม่กิน พอถึงวันนั้น สาว ๆ เขาก็ผ่าเตงมาใส่จานให้เต็มจาน เขาบอกให้กินซะกินซะ ๆ ก็ยังไม่กิน วันนั้นก็มึนผ่นพัดตะเกียงดับ ชายหนุ่มก็ฉกกิน ยัดเอา ๆ กลืนเต็มปากพอดี แม่ก็ออกมาตะเกียงดับแล้วนางพอดีจุดตะเกียงก็กลืนไม่ทัน เตงกวาคาปากอยู่ เขาก็ถามพอดีจุดตะเกียงขึ้นก็เอ้า เจ้าทิดกินเตงเสียวะ แต่ว่าเตงเต็มปากอยู่นั่นละ...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ชายหนุ่มนั้นพยายามสร้างความคุ้นเคยกับหญิงสาว ด้วยการไปเยี่ยมเยือนหญิงสาวที่บ้าน แต่ด้วยความขี้อายเมื่อไฟดับจึงกล้าที่จะรับประทานเตงที่หญิงสาวจนเต็มปากของตน

ข. ค่านิยมในการเลือกคู่ครอง นิยมเลือกคู่ครองฐานะดี

นิทานเรื่อง มีเมียหลายคน เศรษฐีคนหนึ่งมีภรรยาสองคน ความว่า “เสดถิคนึงมีเมียน้อยกับเมียหลวง เมียหลวงเป็นคนอายุร่นราวคราวเดียวกัน ผมไปทางสิงหอกแล้ว แต่ว่าเมียน้อยกับเมียหลวงบ่อยู่เย็นเดียวกัน มีอได้้อยากจะไปยามเมียหลวงกะไป คั้น้อยากจะไปกินเข้ากับเมียน้อยกะไป” (ประเจน อภิรมย์ขวาล, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...เศรษฐีคนหนึ่งมีเมียน้อยกับเมียหลวง เมียหลวงเป็นคนร่นราวคราวเดียวกัน ผมเริ่มหงอกแล้ว แต่ว่าเมียน้อยกับเมียหลวงนั้นไม่ได้อยู่บ้านเดียวกัน วันไหน้อยากจะไปหาเมียหลวงก็ไป ถ้าวันไหน้อยากจะกินข้าวกับเมียน้อยก็ไป

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ชายที่มีฐานะดีมักจะมีภรรยาได้หลายคน อีกทั้งยังได้รับการเอาอกเอาใจจากภรรยาของตน

4.2 การสู่ขอและการแต่งงาน

ไม่ปรากฏในนิทาน

4.3 ที่อยู่อาศัยหลังแต่งงาน

นิทานเรื่อง พ่อตาขอบคุณลูกเขยชอบจับ พ่อตากับลูกเขยอาศัยอยู่บ้านเดียวกัน ความว่า “มีพ่อตากับลูกเขยคู่นี้ ทั้งสองคนนี้จะเป็นคนที่ไม่ค่อยถึกกันปานใด พ่อเผ่าก็จะคอยแกล้งลูกเขยอยู่เป็นประจำ มีมือนึง พ่อเผ่าก็จะลูกเขยพากันไปหาปลาเพื่อที่จะไปเอามาเป็นอาหาร แต่ทั้งสองคนนี้จะได้ปลามาชนิดเดียว ลูกเขยก็จะเลยเอาปลามาปิ้งให้พ่อเผ่ากิน...” (กิมไฉ่ อู่สูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...มีพ่อตากับลูกเขยคู่นี้ ทั้งสองคนเป็นคนที่ไม่ค่อยถึกกัน พ่อตาคอยแกล้งลูกเขยอยู่เป็นประจำ มีวันหนึ่ง พ่อตากับลูกเขยพากันไปหาปลาเพื่อที่จะนำไปเป็นอาหาร แต่ทั้งสองคนนี้ได้ปลามาชนิดเดียว ลูกเขยจึงเอาปลามาทำให้พ่อตากิน...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ผู้ชายเมื่อแต่งงานส่วนใหญ่จะไปอาศัยอยู่บ้านของภรรยา นอกจากนี้ยังปรากฏในนิทานเรื่อง หมากับแมว ได้กล่าวถึงพ่อตามีลูกเขยสองคน ซึ่งอยู่บ้านเดียวกัน ความว่า

...พ่อเผ่ามีลูกเขยสองคนคนหนึ่งไปซื้อหมูมาเลี้ยงได้กำไรพ่อเผ่าก็จะยกยอปอขึ้น ส่วนลูกเขยอีกคนหนึ่งจะได้ไปนำหมากับแมวมาเลี้ยง และได้เอาเข้ากับวัดมาให้หมากับแมวกิน ซึ่งแตกต่างกับลูกเขยคนแรกมาก แทนที่จะนำเงินทองมาช่วยเหลือครอบครัวแต่กลับนำหมากับแมวมาเลี้ยงให้เป็นภาระครอบครัวมากยิ่งขึ้น...

(คำพัน ที่จันทัก, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...พ่อตามีลูกเขยสองคน คนหนึ่งไปซื้อหมูมาเลี้ยงได้กำไร พ่อตาก็ยกยอปอขึ้น ส่วนลูกเขยอีกคนหนึ่งได้ไปนำหมากับแมวมาเลี้ยง และได้เอาเข้ากับวัดมาให้หมากับแมวกิน ซึ่งแตกต่างกับลูกเขยคนแรกมาก แทนที่จะนำเงินทองมาช่วยเหลือครอบครัว แต่กลับนำหมาและแมวมาเลี้ยงให้เป็นภาระครอบครัวมากยิ่งขึ้น...

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ระบบครอบครัวที่ปรากฏในนิทานเป็นครอบครัวขยาย ฝ่ายชายเมื่อแต่งงานแล้วส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่กับบ้านของภรรยา ดังปรากฏในนิทานว่า ลูกเขยสองคนอยู่บ้านหลังเดียวกัน

...นิทานเรื่องพ่อตากับลูกเขย ตอนนอนแล้วพ่อตากับลูกเขยอาศัยอยู่ในบ้านหลังเดียวกันในตอนหัวค่ำ เมื่อพ่อตาทานข้าวเสร็จแล้วจึงสนทนากับลูกเขย ความเป็นว่า “คือจึ่งซี้พอกินเข้ากินน้ำแล้วกะนอนเนาะบัดนี้พ่อเผ่านอน แล้วลูกเขยผัดมาเ็นถาม พ่อหลับ นอนแล้วบอกว่าซึ้นว่า นอนแล้วว่าซึ้น เอ้าหมาหรือคนเว้าอยู่นั้นว่าจึ่งซี้ผู้ลูกเขยนะ...” (น้อย นวรักษ์, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...หลังจากกินข้าวเสร็จแล้วพ่อตาก็เข้านอน ลูกเขยก็มาเรียกพ่อหลับหรือยัง พ่อตาบอกว่าหลับแล้ว ฝ่ายลูกเขยจึงบอกว่า แล้วหมาที่พุดอยู่ ฝ่ายพ่อตาคิดจะแก้แค้นลูกเขย วันหลังจึงถามลูกเขยว่านอนหรือยัง ฝ่ายลูกเขยบอกว่า นอนแล้ว แต่ยังไม่หลับ...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า พ่อตากับลูกเขยอยู่บ้านหลังเดียวกัน ส่วนใหญ่จะไม่ลงรอยกัน มักใช้คำพูดและวาจา แก่ที่กิน เหน็บแนม อยู่เสมอ

4.4 การสืบทอดมรดก

ไม่ปรากฏในนิทาน

4.5 การทำมาหากิน

นิทานเรื่องพ่อตากับลูกเขยเก็บใบตองกุง พ่อตากับลูกเขยเมื่ออยู่ครอบครัวเดียวกันต่างช่วยกันทำงาน เมื่อพ่อตากับลูกเขยไปเก็บใบตองกุงเพื่อมาทำฝ้าบ้าน ความเป็นว่า

...มีหนึ่งนา พ่อเฒ่ากับลูกเขยไปเก็บใบตองกุง ในสมัยก่อนเขาเฒ่าไป ตองกุงมาผุงฝ้าบ้านพอไปฮอดป่าตองกุง พวกนั้นเก็บใส่กะเลอจนเต็มถูกกะเซอ แล้วกะพากันหอบกับบ้าน...กะเลยเ็นลูกเขย ลูกเขยไปกับบ้าน ลูกเขยกะปปาก พ่อเฒ่ากะเลยกับบ้านก่อน พ่อเฒ่ากะหอบไปรูสึกว่านักช่างเดี่ยว พอไปฮอดบ้าน พวกนั้นไปกับข้าวแลง...

(ประนิตย์ เครื่องสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...พ่อตาหาบใบตองตึงหาบไปหาบมาไม่รู้ว่าคุณเขยอยู่ในหาบ พอหยุดพัก คุณเขยก็ออกมาจากหาบ พ่อตาเจ็บใจคิดจะแก้แค้น วันหนึ่งจึงเข้าซ่อนตัวอยู่ในหาบ ให้ลูกเขยหาบไปหาบมา ฝ่ายลูกเขยก็ทำเป็นไม่รู้เรื่อง พอไปถึงสระน้ำก็ไปวางหาบข้าง ๆ สระ แล้วตะโกนว่าข้าง ๆ จะเหยียบตะกร้าใบตองตึงแล้ว ด้วยความกลัวพ่อตาจึงตื่นตกน้ำ...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าพ่อตากับลูกเขย มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ลูกเขยช่วยทำงานภายในบ้านและนอกบ้าน เมื่อถึงช่วงเวลายืนรับประทานข้าวพร้อมกัน แสดงให้เห็นว่า เมื่อผู้ชายแต่งงานแล้วมักจะอาศัยอยู่บ้านของภรรยา

นิทานเรื่องลูกเขยกับพ่อเผ่าหวานแห พ่อตากับลูกเขยอาศัยอยู่บ้านหลังเดียวกัน ซึ่งแสดงให้เห็นภาพของครอบครัวขยาย ความว่า “มีพ่อตากับลูกเขย พ่อตานั่นเป็นคนขี้เกียจ ตื่นเช้ามาก็หิวผอมอยู่ที่บ้านใด จะพาลูกเขยไปเอาน้ำออกนา บอกให้ลูกเขยเอาของเยอะเยอะ แล้วก็บอกว่า มึงอย่าลืมนะไอ้ทิด ลูกเขยทั้งสะพายห่อข้าวและหม้อหุงข้าวอีลุ้งตุงนัง พ่อตาก็เดินไปแต่ตัว...” (โทมัส สุนทริน, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...มีพ่อตากับลูกเขยพ่อตา เป็นคนขี้เกียจ ตื่นเช้ามาก็หิวผอมอยู่ที่บ้านใด จะพาลูกเขยไปเอาน้ำออกนา บอกให้ลูกเขยเอาของไปด้วยเยอะเยอะ แล้วบอกว่า มึงอย่าลืมนะไอ้ทิด ลูกเขยทั้งสะพายห่อข้าวและหม้อหุงข้าวมากมาย ส่วนพ่อตาเดินไปแต่ตัว...

นิทานเรื่อง พ่อตากับลูกเขย พ่อเผ่าตั้งใจจะให้ลูกเขยหาบใบตอง แต่ลูกเขยไปซ่อนตัวอยู่ในหาบใบตองตึง ดังนี้

...พ่อเผ่าหวังจะให้ลูกเขยหาบ กะมาเอาไผ่ฟุ้งเขาอาบน้ำ หาบใบตองตึง พ่อเผ่ากะหาบไปหาบมา พ่อเผ่าบ่รู้ว่าคุณเขยไปทั่วโลกทั่วป่า พอเอามาสอดกะเขาทางเนาะ ลูกเขยคัดออกลูกเขยออกพ่อเผ่าคัดมองซิแก้ที่ ซิแก้ที่มันจนได้ละว่าขึ้นว่า ลูกเขยกะหายไปกะทำเป็นบ่รู้เรื่อง เขากะหายไปเฮยเก็บไปกะหายไป...

(น้อย นรารักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...พ่อตาวางให้ลูกเขยหาบ ก็เอามาวางไผ่ฟุ้งลูกเขยอาบน้ำ หาบใบตองตึง พ่อตาก็หาบไปหาบมา พ่อตาไม่รู้ลูกเขยไปทั่วป่า พอมองดูก็เข้าทาง ลูกเขยบอกพ่อตาไปมองแทน แก่เข็ดมันว่าลูกเขยหาบไปทำเป็นไม่รู้เรื่อง เขาหายไปเลยเก็บไปหายไป...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ลูกเขยมักจะเอาเปรียบพ่อตาเสมอ พ่อตาจึงคิดหาวิธีที่จะเอาคืน ดังนี้

...ลูกเขยกะหายไปกะทำเป็นบ่รู้เรื่อง เขากะหายไปเฮยเก็บไปกะหายไป เทียนี่หนักเข้า ๆ เขากะไปฮอดสระน้ำเนาะข้าวสระน้ำกะไปวางไว้คู่สระนั้นละ เอ้า ๆ ผู้ใดขี่ช้างมาชื้อเหยียบหาบไปตองเด้อว่าชนว่า พ่อเฒ่าผู้ย่านดินตะกร้าไปตองกะพากิ่งลงน้ำ พ่อเฒ่าเป็นชันดอก แก้วที่ลูกเขยบ่ได้จักเทีย ได้ตั้งแต่เสียที่ลูกเขย...

(น้อย นวรักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...พ่อตาหาบไปตองตึงหาบไปหามาไม่รู้่ว่าลูกเขยอยู่ในหาบ พอหยุดพัก ลูกเขยก็ออกมาจากหาบ พ่อตาเจ็บใจคิดจะแก้แค้น วันหนึ่งจึงเข้าซ่อนตัวอยู่ในหาบ ให้ลูกเขยหาบไปหามา ฝ่ายลูกเขยก็ทำเป็นไม่รู้เรื่อง พอไปถึงสระน้ำก็ไปวางหาบข้าง ๆ สระ แล้วตะโกนว่า ช้าง ๆ จะเหยียบตะกร้าไปตองตึงแล้ว ด้วยความกลัวพ่อตาจึงเดินตกน้ำ...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ไม่ทันเล่ห์เหลี่ยมของลูกเขย จึงทำให้ตกน้ำ ด้วยความกลัวช้าง เมื่อลูกเขยออกอุบายว่าช้างจะเหยียบไปตองตึง

4.6 บทบาทของสมาชิกในครอบครัว

การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในครอบครัว ดังนี้

นิทานเรื่อง กลัวแม่ใหญ่ตาย พ่อกับแม่ไปทำนาให้ตากับยายช่วยกันเลี้ยงหลาน ความว่า “พ่อกับแม่ไปนาหลานสองหลานนี้กะให้พ่อไต่กับแม่ไต่ เลี้ยง คั้นเลี้ยง แล้วหลานผัดให้ ผัดหาเชือกมาผูกแขน ไต่หลานจุง...” (ทองแก้ว เทพรักษ์, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...พ่อกับแม่ไปนาก็ให้ปู่กับย่าเลี้ยงหลานสองคนพอเลี้ยงหลานก็ผัดให้ผูกแขน แล้วให้หลานจุง...

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ตากับยายอยู่บ้านช่วยเลี้ยงหลานในขณะที่พ่อแม่ออกไปทำงานนอกบ้าน สะท้อนให้เห็นเป็นระบบครอบครัวขยาย ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

4.7 การหย่าร้าง

นิทานเรื่อง คนบ่มีวาสนา สามีภรรยาคนหนึ่งแต่งงานกันมีฐานะยากจน จึงตกลงแยก
ทางกัน ความว่า

...ผัวเมียคนหนึ่งแต่งงานกัน แต่งงานกันแล้วกะบ่มีชีอยู่ชikin เอ็ดอันได้กะบ่ขึ้นว่าขึ้นว่า บ่มี
เอ็ดอันได้กะบ่ได้ แสงเอ็ดแสงจน ผลสุดท้ายกะเลยได้ตกลงกันว่า เขาอย่าอยู่กันเกาะ
กะเลยห่อเข้าเสี่ยงทายด้วยห่อเข้า เอาห่อเข้ามาสองห่อ พัดผัวเอาไปเลือกก่อน ให้ผัวเลือก
ก่อนเพราะเมียเป็นคนห่อเข้า เดียวชิวว่าเลือกเอาห่อเข้าก่อน เมียกะเลยบอกว่าให้ผัวเอาไป
ก่อน เลือกเอาสองห่อนี้ ชอบห่อใดเอาโลด ผัวกะได้ห่อเข้า เมียกะไปทางทิศตะวันตก ผัวไป
ตะวันตกออก ไปจั่งเตี้ย ไปกะไปกลางทางหิวเข้าเดี๋ยวนั้น กะเลยไปเปิดเข้า ผัวไปเปิดกะพ้อแต่
กระดุกกับขี้เถ้า เลยบ่ได้กินเข้าผัวบ่มีวาสนา....

(วิไล อักษรประจักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...สามีภรรยาคนหนึ่งแต่งงานอยู่กินกันมานาน แต่ฐานะยากจน ทำอะไร
ไม่ประสบความสำเร็จ ยิ่งทำยิ่งจนลง เลยตกลงกันว่าจะแยกทางกัน โดยเสี่ยงทายด้วยห่อข้าว
ฝ่ายภรรยาเป็นคนห่อข้าว ห่อหนึ่งมีข้าวและไก่ ส่วนอีกห่อหนึ่งมีขี้เถ้าและกระดุก เพื่อเป็นการ
พิสูจน์ว่าใครไม่มีวาสนากันแน่ เมื่อห่อเสร็จแล้วให้สามีเลือกก่อน ภรรยาเลือกทีหลัง หลังจาก
แยกทางกันปรากฏว่าสามีได้ขี้เถ้าและกระดุก ฝ่ายภรรยาได้กินข้าวและไก่ จึงรู้ว่าสามีของตนเป็น
คนไม่มีวาสนา...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า การแต่งงานอยู่กินด้วยกัน เมื่อฐานะการเงินหรือฐานะ
ทางสังคมของทั้งสองฝ่ายไม่ดี อาจเป็นสาเหตุให้ทั้งคู่แยกทางกันได้

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

4.1 การเลือกคู่ครอง

ก. วิธีทำความรู้จักคุ้นเคย

ไม่ปรากฏในนิทาน

ข. ค่านิยมในการเลือกคู่ครอง

การเลือกภรรยา

นิทานเรื่อง ท้าวสุวัฒน์ ท้าวสุวัฒน์เป็นบุคคลที่มีความชำนาญในการเลือกผู้หญิงมาเป็นภรรยา ความว่า

...ขอผมบอกรายละเอียด จักชะกะน้อย ยังได้ยามมาคังว่ ดินบ้านธรณี หญิงได้อำบ่ด้าน หัวกอนบุญมี ยิงได้อูทอน บุญหลวงจิขนาด ไซ้ได้เขาอยู่ช่อน ปานความแห่งความเขี้ยว อันนี้ตำราเลือกผู้หญิงมาเป็นภรรยา บัดนี้ท้าวสุวัฒน์เฟ้นเป็นบ่าวลาวจะไปชอกเอาเมีย แล้วเฟ้นเบ้งออก เฟ้นสิไปถามเป็นภาษาลาวว่า ขอยสิเอาเจ้าไปเฮ็ดเมีย เจ้าสิกินเขากอน ขอยนี้บ่ได้ มีแต่ขอย กินกอนเจ้าสามคำ เจ้าคั่นกิน นอนให้เจ้านอนเคียงไหล่ขอย หัวนอน แหมหญิงให้เคียงไหล่เรา ขอยจั่งเอา เมดขบวนนั้น เจ้าฟังคำผัว ฟังคำสามีให้ดี แหมหญิงคันสิเป็นเมียลาวอัน ต้องรับเอาคำเจ้า จำนวน 2-3 คำนี้เป็นต้นตอกอน แล้วจั่งเอามาเฮ็ดเมียได้ เวลาเขาเฮ็ดจั่งชันลาว เราจั่งวานานได้เมีย ได้เมียมาแล้วเกาะมาสอนให้เมีย ตามที่เจ้ามาแล้ว แบบกินเขานั่นเกาะให้ผัว กินกอนเมีย นอนเกาะนอนไต่บ่าไหล่ ก็กเดิมของท้าวสุวัฒน์ เขาต้องได้ตามคำเจ้าเขาเขาคอยเอา เขาเกาะได้เมียอยู่ เมียลาวอัน เกาะได้ตามสมมาดเขา เพราะเขาแล้วแม่หญิงคนนั้นรับสารภาพแล้ว เลยเอาเฮ็ดเมีย หิงนั้นก่อนจะตั้งเจรจาจะเกาะหัวกอน ท่องเกาะบ่ไย บ่น้อย เป็น คือมีลูกน้อยอยู่แล้วบ่ถือว่าสวຍบ່ງามบ่ได้ แต่ถือคำสอนแล้วจะเอา...

(ทองพัน จิตรราช, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ...ท้าวสุวดีเป็นบุคคลที่มีความชำนาญในการเลือกผู้หญิงมาเป็นภรรยา โดยมีทฤษฎีว่า ขอมมป้องกันหางตาแดง จึงชะงะน้อย ยังได้ยามาค้าง ดินปั้นธรรณี หญิงได้อำบด้าน หัวกอนบุญมี ยิ่งไดอุทอน บุญหลวงจิขนาด ใส่ได้เขาอยู่ช่อน ป่านความแห่งความเขียว เป็นตำราเลือกผู้หญิงมาเป็นภรรยา เมื่อจะหาภรรยาสักคน ท่านจึงต้องพิจารณาก่อนอย่างดีตามตำราของลาว มีการเจรจาซักถามก่อน โดยหญิงนั้นจะต้องตื่นก่อนนอนที่หลัง เวลานอนต้องนอนใต้ไหหล่สามมี เมื่อถึงเวลารับประทานอาหารต้องให้สามีรับประทานก่อน จึงจะมีความเหมาะสมในการมาเป็นภรรยา ด้วยเหตุนี้ชายลาวจึงไม่ค่อยมีภรรยา ฝ่ายท้าวสุวดีเองก็ตกลงถามไถ่กับหญิงที่จะมาเป็นภรรยา ก่อนล่วงหน้า เมื่อตกลงได้แล้วจึงรับมาเป็นภรรยา ซึ่งท้าวสุวดีนี้จะคอยอบรมสั่งสอนให้ภรรยาประพฤติตามธรรมเนียมทุกอย่าง...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ท้าวสุวดีนี้ได้เลือกหญิงสาวตรงตามตำราเพื่อมาเป็นภรรยาของตน ท้าวสุวดีพิจารณาได้ตรงตรงตามตำราของลาว ซึ่งต้องมีการเจรจาซักถามก่อน โดยหญิงสาวนั้นจะต้องตื่นก่อนนอนที่หลัง และต้องนอนใต้ไหหล่ของสามี ขณะรับประทานอาหารต้องให้สามีรับประทานก่อน หญิงที่มีความประพฤติเช่นนี้ จึงจะมีความเหมาะสมในการเป็นภรรยาที่ดี ด้วยเหตุนี้ชายลาวจึงไม่ค่อยมีภรรยา ฝ่ายท้าวสุวดีเองก็จะไต่ถามหญิงสาวที่จะมาเป็นภรรยา ก่อนล่วงหน้า เมื่อตกลงได้แล้วจึงรับมาเป็นภรรยา ท้าวสุวดีจะคอยอบรมสั่งสอนให้ภรรยาประพฤติตามขนบธรรมเนียมของชาวลาวทุกประการ

4.2 การสู่ขอและการแต่งงาน

ไม่ปรากฏในนิทาน

4.3 ที่อยู่อาศัยหลังแต่งงาน

นิทานเรื่อง พอเผ่ากับลูกเขย วันหนึ่งลูกเขยไปเที่ยวกลับมาดึก ถามพ่อตาว่านอนหรือยัง พ่อตาบอกว่ายัง ลูกเขยพูดว่าหมาหรือที่พูดอยู่ ครั้งต่อมาลูกเขยชวนพ่อตาไปหว่านแห ลูกเขยนั้นนั่งทำให้พ่อตานั่งหัวเรือหว่านแห ความว่า

...ไปใส่กะเอาไปนำเห็ดหยังกะเห็ดนำแล้วเนาะ ละมีมือหนึ่งลูกเขยละแม่นพากันไปเที่ยวไปเที่ยวแล้วดึกเดิบแล้วพอเฒ่าละมานอน นอนก่อนพอเฒ่าเนาะ มาฮอดเอือนละถามพอเฒ่าพอเฒ่าหลับหยัง เออหลับแล้ว เข้าคั่นหลับแล้วแม่นตีปากหั้นน่ะ แล้วที่ที่ซอลบ้านนี้ ละวาชวนลูกเขยไป ลูกเขยวาปะไปทอดแหวาซัน เออไปหว่านแหกะไปวาซัน ยามหนาวเดี๋ ไปหว่านแหขว้างไป ๆ ละลูกเขยเปนผู้คั้ดทำย...

(บุญเพ็ง สุขสุวรรณค์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ไปไหนเอาไปด้วยทำอะไรทำ วันหนึ่งลูกเขยพากันไปเที่ยวแล้วกลับดึกจนพอเฒ่านอน พอมาถึงถามพอเฒ่าว่าหลับหยัง พอเฒ่าบอกว่าหลับแล้ว แล้วที่นี้ลูกเขยพูดว่าหลับแล้ว หมาที่ไหนพูด พอเฒ่าต้องการเอาคีน ชวนลูกเขยไป ทอดแหลูกเขยก็ไป แต่อากาศเย็น โดยลูกเขยเป็นคนคั้ดทำย...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การดำเนินชีวิตของคนเป็นระบบครอบครัวขยาย ฝ่ายชายเมื่อแต่งงานแล้วมักจะไปอยู่ที่บ้านภรรยา ผลที่เกิดขึ้นถึงแม้ว่าพ่อตาจะโดนลูกเขยกลั่นแกล้ง อย่างไรก็ตาม พ่อตายังคงให้ความรักลูกเขยเหมือนกับลูกสาวของตน

4.4 การสืบทอดมรดก

ไม่ปรากฏในนิทาน

4.5 การทำมาหากิน

นิทานเรื่องพ่อตากับลูกเขย พ่อตากับลูกเขย พากันไปจับช้าง ไม่ทราบว่ามีใครผายลม มีกลิ่นเหม็นโชยขึ้นมา ลูกเขยกล่าวโทษขึ้นมาลอย ๆ แต่ฝ่ายพ่อตาพูดว่าอยู่กันแค่สองคน “ไม่เข้าก็เอ็งที่ผายลม” ความว่า

...มีพอเผ่ากับลูกเขย แล้วพากันไปลงช้าง คั่นลงช้างลงไปเกาะลงไปสองคนผู้ในช้าง แล้วบัดนี้เกาะพอเผ่า เกาะฮอยกลิ่น ฮ้องขึ้นมา ไฉย! บักฮาได้ตีตวานี้ ก็นอนนั้นแล้ว เรื่องติด มันเหม็นวาชัน พอเผ่าเกาะวาส่วย อ้าวมันบ่มีไผนะ มันเกาะมีมึงกะกูมึงสิวากู เกาะวาเทอะ

(พินโพธิ์ กงมณี, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ...มีพ่อกับลูกเขย พากันไปลงช้าง คราวนี้เกิดผายลมขึ้นมา กลิ่นก็โชยขึ้นมา ลูกเขยกล่าวโทษขึ้นมาลอย ๆ แต่ฝ่ายพ่อก็บอกว่าอยู่กันแค่สองคนไม่เข้าก็เองที่ผายลมเอง จะว่าเข้าก็ว่ามาเถอะ...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พ่อกับลูกเขยได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยกันทำมาหากิน เป็นเรื่องเกี่ยวกับคนในครอบครัวที่ขัดแย้งกันระหว่างพ่อกับลูกเขย ผลที่เกิดขึ้นไม่มีใครยอมรับว่าผายลม

4.6 บทบาทของสมาชิกในครอบครัว

การเลี้ยงดูบิดามารดา

นิทานเรื่อง ลูกสะใภ้เกลียดแม่ย่า มีครอบครัวหนึ่งอยู่ด้วยกันสองแม่ลูก เมื่อแม่อายุหกสิบเจ็ดปีก็ตาบอด ครอบครัวนี้อยู่อย่างมีความสุข ต่อมาลูกชายแต่งงาน มีลูกสะใภ้เกลียดแม่ย่า ความว่า

...ดี เลยวตัวให้ผิดกัน ให้แม่ย่ากับลูกใภ้หันบ่ถักกัน บ่ฮักบ่แพงกัน ลูกใภ้กับแม่ย่ากะซังกัน ลูกใภ้ได้กินหยั่งอาหารดีกะบ่แบ่งให้แม่ย่ากิน ปิ้ง ๆ ปิ้งให้แม่ย่ากิน ย่านผัวมาเฮ็น กะเปียน เปียนปิ้งให้เปนขึ้น เลยบ่ฮักแม่ย่า แม่ย่ากับลูกใภ้หันบ่ถักกัน เมียหันได้ปึกษาผัว ให้ชาแมให้ชาแม่ย่า ให้ชาแม่ย่า แม่ย่ากะตาบอด แล้วเมียหันให้เลือกวาระวางแมกับ เมียหันเลือกอันได้ ผัวหันเลือกเมีย แล้วมีอนึ่งวางแผนอิชาแม เอาแมขึ้นรถไปนำกะ จอตรถแล้วตีววาใจบั่น เอาค้อนนั้นตีแมสลบ เอาแมไปใส่โงงไว้แล้วเอาแมอยู่กลางป่า แล้วลื้มกับซิด กับไฟ กับซิดกับไฟหันนะ แล้วใช้ให้เมียไปเอาเมียกะย่าน ใช้ให้ผัวไปเอา

ผัวกะยาน แล้วมานำกัน แม่นั้นรู้สึกโตแล้วยันฝ่าโลงออกมา คานมาปะมาวัด มาวัด แล้วหะนี่มาพ้อโจร โจรไปปล้นเครื่องไต่บ้านปล้นเงินปล้นทอง แมยายหั้นแมเฒ่าหั้น เว้าขึ้น เว้าขึ้นแล้วโจรพวกนั้นคิดว่าผีหลอก ผีหลอกพากันแลน ยายนั่นกะตาบอดลาวกะ คานไป ๆ แล้วไปพ้อพอกโงะเงินโงะคำอันโจรปล้นบังหั้น ลาวเอาเมื่อ เอาเมื่อเอื่อนให้ลูกชายกับลูกไม้ ลูกชายกับลูกไม้คิดว่าคนตายคั้นหนึ่งได้โงะเงินโงะคำ แล้วเมียหั้นอยากได้ โงะเงินโงะคำคือแมย่า ตีไปนอนโงะว่าให้ผัวจุดโตเองว่าขึ้น ให้ผัวจุดแล้วเมียนั้นกะตาย แล้วแมเอากิน ลูกไม้หั้นตายแล้วแมเอาเงิน เอาเงินให้ลูกชายให้ไปซื้อแม่ ไปซื้อแม่แล้วขึ้น เเทงเอื่อนได้ ไปซื้อบ้านได้กะบ่ได้เพาะมีแม่ผู้เดียว บ่มีผู้ชายให้ ซื้อแม่บ่ได้แล้วกับมาเอื่อน...

(ทัน ศรีเชียงรัตน์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...แม่ย่ามันตาบอด แล้วลูกสะใภ้ไปอยู่ด้วย ลูกสะใภ้มันเกลียดแมย่า เลยแกลงปลิงให้แมย่ากิน แมย่าก็อาเจียนออกมา คายออกให้ลูกชายดู ลูกชายนั้นว่าเป็นปลิง เมียแกลงปลิงให้แมย่ากิน อยู่ไปอยู่มาตดใส่ท่อนไม้ไฟให้แมย่าดม แมย่าเลยดม ตดใส่ให้แมย่าดมนะ แมย่าก็ยกขึ้นดมอยู่มาวันหนึ่งแมย่าก็ตาย ตายแล้วคนหมดบ้านหมดเมืองพากันหามแมย่าไปทิ้งป่าช้า คนหมดบ้านหมดเมืองหามแมย่าเข้าป่า ไม่เข้า แมย่านะ ไม่เข้าป่า คนหมดบ้านหมดเมืองไปหามก็ไม่ไป ก็เลยเอาลูกสะใภ้ไปหาม หามไปเข้าป่าไป บ่าลูกสะใภ้ดิ่งไม่ออก ดิ่งไม่ออกจากคานหามนั้น สามคนดิ่งออกแล้วดิ่งชนกับไม้ ฆ่าลูกสะใภ้แหวกพุงหิ้น ลูกสะใภ้ก็เลยตายไปกับแมย่า ตายไปกับแมย่าแล้วเป็นนก เป็นนกเขา เข้าไปอยู่ป่าเป็นนกเขา เป็นนกเขาร้องกึก ๆ ตายพร้อมแม่ย่ามัน...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า เมื่อบิดามารดาแก่ชรา บุตรจะตอบแทนด้วยการดูแล ยามแก่เฒ่า เมื่อลูกสะใภ้ใช้ค้อนทุบศีรษะแมย่าสลบไป คิดว่าแมย่านั้นตายแล้ว จึงนำไปใส่โลงศพไว้ แมย่าฟื้นขึ้นมาพบกับโจร โจรได้ถือถุงเงินมาด้วย ฝ่ายโจรคิดว่าผีหลอกจึงทิ้งถุงเงินไว้ แมย่านำเงินไปให้ลูกชายกับลูกสะใภ้ เมื่อฝ่ายลูกสะใภ้เห็นว่าแมย่าตายแล้วได้เงิน ออกอุบายเพราะอยากได้ถุงเงินถุงทองคำเหมือนแมย่า จึงออกอุบายไปนอนโลงศพให้สามีเฝ้าตัวเองว่าเฝ้าแล้ว ภรรยา ก็ตาย ลูกสะใภ้ตายแล้ว แมเอาเงินให้ไปลูกชายไปหาซื้อแม่ ไปซื้อก็หาไม่ได้ เพราะมีแม่เพียงคนเดียว ส่วนลูกสะใภ้เกลียดแมย่า ลูกชายหลงผิด รักภรรยามากกว่าแมย่า จึงทำให้ครอบครัวไม่มีความสุข

จากการพิจารณานิทานทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ แสดงให้เห็นว่า ระบบครอบครัวมักจะทำให้ความสำคัญแก่ฝ่ายหญิง เห็นได้จากนิทานจะเกี่ยวข้องกับพ่อตากับลูกเขย หรือแม่ยายกับลูกสะใภ้ สะท้อนให้เห็นภาพการเคารพและให้เกียรติ ผู้อาวุโสในกิจการงานต่าง ๆ

5. การดำรงชีวิต

เอกลักษณ์เป็นรูปแบบการดำรงชีวิต โดยทั่วไปแล้วจะ บ่งบอกถึง ทศนคติ ค่านิยม และ มุมมอง ของแต่ละบุคคล ดังนั้นรูปแบบการดำรงชีวิต จึงมีความหมายในเชิงของอัตตาหรือตัวตน และใช้ในการสร้างสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ประกอบกับเอกลักษณ์ของบุคคล การดำรงชีวิตของคนในสังคม นับว่ามีความสำคัญในการสืบทราบอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ผู้วิจัยจะศึกษาเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชนชาติไทย-ลาว ดังต่อไปนี้

นิทานพื้นบ้านประเทศไทย

การดำรงชีวิตของชาวไทยที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย มีดังต่อไปนี้

5.1 อาหารการกิน

รับประทานข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก

นิทานเรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ แสดงให้เห็นถึงการรับประทานข้าวเหนียว นิยมใส่กระติบข้าว ความว่า “...พอหุงเข้าเสร็จก็เอาใส่กระติบเข้าน้อย ๆ แต่ยัดเข้าเหนียวลงไปปักหลาย...” (น้อย นรารักษ์, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...พอหุงข้าวเสร็จก็เอาใส่ก่องข้าวน้อย ๆ แต่ยัดข้าวเหนียวลงไปตั้งเยอะ...

การรับประทานปลา

นิทานเรื่องพ่อตากับลูกเขยมักบ้าย พ่อตากับลูกเขยไปหาปลาเป็นอาหาร ความว่า “...พ่อเฒ่าจะลูกเขยพากันไปหาปลาเพื่อที่จีไปเอามาเป็นอาหาร แต่ทั้งสองคนนี้จะได้ปามาชนิดเดียว...” (กิมไล อุสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...พ่อตากับลูกเขยพากันไปหาปลาเพื่อเอามาเป็นอาหาร แต่ทั้งสองก็ได้ปาลาชนิดเดียว...

นิทานเรื่อง ลูกเขยกับพ่อเฒ่าหวานแห่ ไปเอาน้ำออกจากนา และไปหวานแห่ ความว่า พ่อเฒ่ากับลูกเขย พ่อเฒ่าเป็นคนขี้ค้ำตื้นขึ้นมากะหิวผมแล่น ๆ อยู่หน้าบ้านได้ซีพาลูกไปเอ็ดน้ำออกจากนาคันนี้แหละ กะที่นี้บ่อกลูกเขยกะเอานั่นเอานี่ บอกว่ามึงอย่าลืมหัดบักทิด ลูกเขยเทิงพายห่อข้าวแกงหม่อข้าวมะลุดตุงนั่ง พ่อเฒ่ากะย่างไปแต่โตเตีย ขี้ค้ำคั้นเด่พ่อเฒ่า บัดที่นี้ ลูกเขยกะลืมหัด มั่นหลายอย่างเนอะมันหนักหลาย บัดที่นี้พ่อไ้ชิกินเข้าเทียงใช้ลูกเขย(หัวเราะ) ไปเอาปามาตัมกินเทียงว่าจังซี ลูกเขยกะไปลักปาในไซไฟนี...

(โทมัส สุนทริน, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...พ่อตากับลูกเขย พ่อตาเป็นคนเกียจคร้าน ตื่นมาก็นั่งหิวผมแล่นอยู่หน้าบ้านได้จะพาลูกไปเอาน้ำออกจากนา ก็บอกลูกเขยเอานั่นเอานี่ มันบอกว่าห้ามลืมหัด ลูกเขยเอาห่อข้าว ห่อแกงเยอะเยอะ พ่อตาก็ดินไป แล้วลูกเขยก็ลืมหัด มั่นหลายอย่างมันหนัก พ่อไ้ล็กินข้าวเทียงทางลูกเขยหัวเราะ ไปเอาปามาตัมกินตอนเทียง ลูกเขยก็ไปขโมยปลาจากใครมาก็ไม่รู้...

นิทานเรื่อง ความสามัคคี อาชีพนายพรานจับนกไปขาย ความว่า “นกบินไปติดแหของนายพราน แล้วที่นี้กะบินขึ้นมา ที่แรกกะยกขึ้นได้ ยกแหขึ้นมาได้ แล้วที่นี้ต่างคนก็ต่างบอกว่าตัวเองเก่ง...” (กร้าว เกื้อจิตติพร, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...นกบินไปติดแหของนายพราน แล้วที่นี้ก็บินขึ้นมา ที่แรกก็บินขึ้นได้ ยกแหขึ้นมาได้แล้วที่นี้ต่างคนก็ต่างบอกว่าตัวเองเก่ง...

นิทานเรื่อง คางาขี้แตก มีชายคนหนึ่งชื่อแดงเป็นคนเกียจคร้าน แดงไปหาปลากับเพื่อน ความว่า “มีบักอันหนึ่งมันเป็นคั้นขี้ค้ำ มันชื่อหวาบักแดง มือหนึ่งกะมีมู่ม้าชวนไปหาป่าบักแดงกะเลยไปนำเขาพอไปฮอดมองน้าม มู่กะพากันสะน้ามเข้ากะเอิ้นบักแดงมาสะฮ้อย บักแดงกะหว้าพากันสะละโลดสิเก็บป่าให้ดอก...(เพทาย ธีระปัญญา, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...มีผู้ชายคนหนึ่งเป็นคนที่ขี้เกียจมาก ๆ มีชื่อว่าแดง วันหนึ่งก็มีเพื่อนมาชวนไปหาปลาแดงก็เลยไปกับเพื่อนพอไปถึงหนองน้ำเพื่อน ๆ ก็พากันวิดน้ำ เขาก็เรียกให้แดงมาช่วย แดงก็เลยบอกเพื่อนว่าพากันวิดไปก่อนเลยเดี๋ยวกะเก็บปลาเอง...

5.2 อุปนิสัย

ก. กตัญญู กตเวที การเคารพเชื่อฟังบุพการี (ด้านดี)

นิทานเรื่อง ได้ผัวเป็นงู หญิงชราคนหนึ่งอยู่กับลูกสาวด้วยความยากจน จึงพาบุตรสาวขุดเผือกขุดมันในป่า วันหนึ่งเห็นงูอยู่บนต้นมะม่วง หญิงชราพูดว่าหากใครเอามะม่วงลงมาได้จะให้เป็นลูกเขย งูพาดมะม่วงให้หญิงชรา งูเลื้อยตามหญิงชรากลับบ้าน นางบอกให้ลูกสาวไปนอนกับงู ความว่า

...ยายแก่อยู่มากกับลูกสาวด้วยความทุกข์ยากลำบาก ยายกะพาเข้าป่าไปหาขุดเผือก ขุดมันมาให้ลูกกิน มีหนึ่ง มองเห็นงูอยู่บนต้นมะม่วง งูเลื้อยตามหญิงชรา งูเลื้อยออกมาจากโพรงกะเลยเอางาพาดงูมางูตกลงมา ถ้าใครเอามะม่วงลงมาได้จะให้เป็นลูกเขย แล้วงูจะเลื้อยตามยายกลับบ้าน พอกลับถึงบ้านบอกลูกสาวว่าให้ไปนอนกับงูแล้วงูจะกลายเป็นผู้ชายที่มีรูปโฉมงดงามพร้อมด้วยทรัพย์สินเงินทองมากมาย...

(พระอาจารย์จ้อย, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ยายแก่อยู่มากกับลูกสาวด้วยความทุกข์ยากลำบาก ยายก็พาเข้าป่าไปหาขุดเผือกขุดมันมาให้ลูกกิน วันหนึ่งมองเห็นมะม่วงอยู่บนต้นทำอย่างไรจะเก็บมะม่วงได้แล้วก็มีงูเลื้อยออกมาจากโพรงกะเลยเอางาพาดงูมางูตกลงมา ถ้าใครเอามะม่วงลงมาได้จะให้เป็นลูกเขยแล้วงูจะเลื้อยตามยายกลับบ้าน พอกลับถึงบ้านบอกลูกสาวบอกว่าให้ไปนอนกับงูแล้วงูจะกลายเป็นผู้ชายที่มีรูปโฉมงดงามพร้อมด้วยทรัพย์สินเงินทองมากมาย...

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น เมื่อลูกสาวของหญิงชราไปนอนกับงู งูจึงได้แปลงกายเป็นชายงดงาม และมีพร้อมด้วยทรัพย์สินมากมาย สะท้อนให้เห็นว่าบุตรสาวมีความเคารพเชื่อฟังบุพการี ทำให้มีสามีที่ดีและร่ำรวยเป็นเศรษฐี

ข. อัจฉาวิชา (ด้านไม่ดี)

นิทานเรื่อง ได้ผัวเป็นงู หญิงชราทราบความเพื่อบ้านว่าลูกสาวมีสามีเป็นงู รู้สึก
อิจฉา จึงไปยื่นที่ไต้ต้นมะม่วง พร้อมพูดว่า หากใครเอามะม่วงให้ได้จะให้เงินลูกเขย งูก็เลยไป
ฟาดมะม่วง หญิงชราจึงนำงูกลับบ้าน ดังปรากฏในนิทานดังนี้

...ยายคนหนึ่งซึ่งอิจฉาจะเลยไปยื่นไต้ต้นมะม่วง ทำไฉนเอาบักม่วงให้ได้จึงให้เป็นลูกเขย แล้ว
งูก็เลยออกมาเอาหางฟาดต้นมะม่วง แล้วแกะหย่างนำงูกลับบ้านบอกลูกสาวว่าหาผัว
มาให้แล้วให้ลูกสาวนอนกับงู ลูกสาวบอกว่าเงินอนได้จั่งได้งูจะจิกกัดตาย แต่ด้วยความ
กตัญญูของลูกสาวจะเลยยอมนอนกับงูแล้วถูกงูกัดแล้วงูก็กินลงไปจนถึงคอก พอฮ้องเ็น
แม่ แม่ก็บอกว่าบ่เป็นหยังจนลูกสาวถูกงูกินไปทั้งโต ตื่นเข้ามาบ่เจอลูกสาวจะเลยออก
ตามหาแล้วไปเจองูนอนโตกลมอยู่ใต้ถุนบ้านจะเลยรู้ว่าลูกโตเองตายแล้ว...

(พระอาจารย์จ้อย, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ยายคนหนึ่งซึ่งอิจฉาไปยื่นไต้ต้นมะม่วง ถ้าใครเอามะม่วงให้ได้จะให้
เป็นลูกเขยแล้วงูก็เลยออกมาเอาหางฟาดต้นมะม่วง แล้วแกก็เดินนำงูกลับบ้านบอกลูกสาวว่า
หาผัวมาให้แล้วให้ลูกสาวนอนกับงู ลูกสาวบอกว่าเงินอนได้อย่างไรจะกัดตาย แต่ด้วย ความ
กตัญญูของลูกสาวยอมนอนกับงู และถูกงูกัดแล้วงูก็กินลงไปจนถึงคอก พอตะโกนเรียกแม่ แม่ก็บอก
ว่าไม่เป็นไรจนลูกสาวถูกงูกินไปทั้งตัว ตื่นเข้ามาไม่เจอลูกสาวออกตามหาแล้วไปเจองูนอนตัวกลม
อยู่ใต้ถุนบ้านรู้ว่าลูกตัวเองตายแล้ว...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ในตอนเช้านางไม่พบลูกสาวจึงไปตามหา ทราบว่า
งูได้กินลูกสาวของตน ทำให้มารดาจึงรู้สึกเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ต่อบุตรสาวของตนด้วยเหตุ
เพราะความริษยานั่นเอง

การดำรงชีวิตของชนชาติลาวที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านลาว มีดังต่อไปนี้

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

5.1 การตำข้าว

นิทานเรื่อง นางทาสี นางทาสีเป็นคนรับใช้ของเศรษฐี เศรษฐีขี้เหนียวมาก นางทาสีมีชีวิตลำบาก ไม่ได้สุขสบาย จะทำอะไรก็เกรงใจ กลัวเศรษฐีตำหนิ ดังนี้

นางทาสีนี้เป็นคนใช้ของเสดถี เสดถีนั่นขี้เถื่อนางอันนี้แต่ก่อนก็เป็นคนใช้ตีก้น้ำตำข้าว บ่ได้อยู่ดีดอก...แล้วกะเลยตำข้าว ตำข้าวแล้วหอนเอาข้าวอ่อน ๆ ที่เขาเอิ้นว่าอ้าหั้นนะ อ้าเขาซอมหั้นนะ อ้าเขาซอมมันเป็นอ้าอ่อนเดี๋ แต่มันสุดท้ายแล้วเฮาซอมแล้วมันบ่มีกากแล้วหั้นนะ...หอนเอาอันนั้นแล้วกะมาปั่นเฮ็ดเข้าจี๋บาดเนี้ย นาดนี้เฮ็ดเข้าจี๋ เฮ็ดเข้าจี๋แล้ว เอาเกลือเอายังใส่แล้วกะจี๋เป็นบันเลย ได้บันหนึ่ง นี่เข้าจี๋ซูกแล้ว

(จันทอง คำนึ่งสุข, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...นางทาสีนี้เป็นคนใช้ของเศรษฐี เศรษฐีนั้นขี้เหนียว นางทาสีเมื่อก่อน ก็เป็นคนใช้ตีก้น้ำตำข้าว ชีวิตลำบากไม่ได้อยู่อย่างสุขสบาย นางทาสีนั้นไม่ได้อยู่ดีกินดี จะกินอะไรก็กลัวเศรษฐีนั้นดุ แล้วไปตักน้ำต่อนไหนเห็นพระไปบิณฑบาต เลยอยากทำบุญ แล้วจะเอาอะไรไปใส่บาตรพระ จึงจะได้บุญ นางทาสีก็มาคิดอยู่ว่า โอ๊ย...ถ้าได้ตำข้าวแล้วจะทำข้าวจี๋ไปใส่บาตรพระ นางทาสีก็เลยตำข้าว ตักน้ำตำข้าว แล้วตำข้าว ตำข้าวแล้วเก็บเอาข้าวอ่อน ๆ ที่เขาเรียกว่า ร้าข้าว ซ้อม ร้าข้าวซ้อมมันเป็นร้าอ่อน แต่สุดท้ายแล้วเราซ้อมแล้วมันก็มีกากนะ เอาสิ่งนั้นแหละมาปั่นทำเป็นข้าวจี๋ที่นี้ นางทาสีทำข้าวจี๋ ทำข้าวจี๋แล้ว เอาเกลือมาทาใส่ข้าวจี๋เป็นบันได้บันหนึ่ง คราวนี้ข้าวจี๋ซูกแล้ว...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่านางทาสีต้องทำงานตักน้ำ ตำข้าว ซึ่งเป็นภาพการดำรงชีวิตของคนในยุคอดีต

5.2 การดำรงชีวิตในสังคมที่มีโจร

นิทานเรื่อง หนังสือหน้าผากไก่ออนดัน พันมือ (หนังสือหน้าผากไก่ออนดันหนึ่งพันวัน) หมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีประมาณหนึ่งพันหลังคาเรือน ในหมู่บ้านมีหมู่โจร 5 คน มักจะไป ไตร่ถามผู้ที่อาศัยในหมู่บ้านเสมอ จึงรู้ว่ามีฐานะดี ชาวบ้านสงสัยว่าถามไปเพื่อวัตถุประสงค์ใด เมื่อทราบข้อมูลทั้งหมด จึงคิดจะปล้นชาวบ้าน ความว่า

...ขอยสิไปเอาเงินนำเจ้า คั้นเจ้าไปให้ข่อยเกาะสิฆ่าเจ้าพวกโจรมาเอา คั้นมาเอาแล้ว ผู้เฒ่าบักข่อยให้โจร ท้าวหาคณัน ข่อยเอามาเท่าใดเพิ่นเจ้าสิมาแบ่งปันเพิ่น ข่อยเอาเงินมาเท่าใด เอียนข่อยสิมาแบ่งปันเจ้าไปปล้นไปจี้มาหมดแล้ว แล้วไปแบ่งเพิ่น อีตานั่นแล้ว อันนี้ ๆ ชุดท้ายไปเอาเมิด ทั้งพันหลัง บักนี้ก็มาเอากับอีตานั่น กับอีตาไฮการนั้น มันหลอกว่า ข่อยสิจะเอามาแบ่งเจ้า มันก็ปันไฮอีหลี ขึ้นไปเอาหมดแล้ว มันก็มาเอากะผู้ที่แบ่งให้เอาไปเมิดไม่ให้มันก็จี้มาตาย...

(ทองพัน จิตรราช, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ...หลังใดก็ให้เตรียมตัวไว้ ถ้าขัดขึ้น โจรก็จะฆ่าตาย ในการปล้นก็มีคนที่เป็นนอนบ่อนได้ในหมู่บ้าน นำข้อมูลของหมู่บ้านไปให้พวกโจรเพราะหวังได้ส่วนแบ่ง ฝ่ายโจรทั้งหลายปล้นในแต่ละบ้าน ก็นำเงินส่วนหนึ่งที่ได้นำมาให้กับบุคคลนั้น แต่ท้ายที่สุดเมื่อปล้นได้ทุกหลังแล้ว กลุ่มโจรเหล่านั้นก็มาเอาทรัพย์สินเงินทองทั้งหมดที่ให้กับบุคคลนั้นคืน ซึ่งก็ต้องยอมให้เพราะโจรขู่จะฆ่าตาย...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ชีวิตประชาชนไม่สงบสุขเท่าที่ควร มีโจรปล้นคนในหมู่บ้าน จะเห็นว่าโจรได้ป่าวประกาศให้คนในหมู่บ้านทราบว่าจะไปปล้น บ้านหลังใดให้เตรียมตัวไว้ ถ้าขัดขึ้น โจรจะฆ่าตาย การปล้นมีคนที่เป็นไส้ศึกในหมู่บ้าน นำข้อมูลของคนในหมู่บ้าน ให้แก่เหล่าโจรเพราะหวังได้ส่วนแบ่ง ฝ่ายโจรเมื่อปล้นในแต่ละบ้าน ก็นำเงินส่วนหนึ่งที่ได้นำมาให้กับบุคคลนั้น แต่ท้ายที่สุดเมื่อปล้นได้ทุกหลังแล้ว กลุ่มโจรเหล่านั้นนำทรัพย์สินเงินทองทั้งหมด ที่ให้กับบุคคลนั้นคืน ต้องยอมให้เพราะโจรขู่ว่าจะฆ่าให้ตาย สะท้อนให้เห็นว่าไม่มีสัจจะในหมู่โจร

5.3 นำลูกไปปล่อยป่า ฐานะยากจน ไม่มีอาหารเลี้ยงลูก

นิทานเรื่อง นางสิบสอง สามภรรยา มีลูกสิบสองคน ได้อะไรมาต้องแบ่งให้ลูกทั้งสิบสองคน พ่อแม่ไม่ได้กิน ได้กินบ้างจากเศษอาหารที่เหลือ ฝ่ายพ่อมีความเห็นว่าควรนำลูกไปปล่อยป่า ความว่า

...ข่อยซิเอาไปโปดได้ ไยย! ซิเอาไปโปดหยังลูกเราน้ำเมียว่าจั่งซี้ ข่อยเหลือแสงมาหาให้เจ้ากิน กับหาใส่ลูกกิน มีแต่ผิวไปหาแล้วแม็กมาเฮ็ด เฮ็ดใส่ลูกกินเม็ดแล้วบัดนี้ผิวซิเอาลูกไปโปด 3 เทีย แม่บ่พร้อม ๆ ว่าจั่งได้ผิวก่ต้องเอาไป จะเอาไปฝากไวนำหุบเขาเลากา ปาดงพงไพร ไว่ชั่วควา 8 เดือน หรือ อีกเดือน จั่งซิไปต้อนเอา บ้านเรามีกออ้อยกอหนึ่ง แม่เราปลูกไว่ กลัวว่าจะเอาลูกไป เกาะไปตัดขอนอ่อนสิบสองคน คั่นพอมึงพาไปหม่องได้ มึงแฮ่นอ้อยนี้ทิมไปนำทาง ทิมไป ๆ คั่นพอมึงปะเวลาได้ แม่สอนลูกไว่ว่าให้มึงนำซี้อ้อยขึ้นมา บ้าน ๆ เวลาเอาลูกไปสออดปาแล้ว เกาะตัวะวาพอลิไปหาพินกอนเด้อ ลูกยูนี้ถ่า ลูกนั้นเกาะนั่งสุ่มดินยูนี้และ ขาวน้ำข้าปาว่าว ถ่าลูกใส่ฮ้องให้เจ้ากูก เห็นแตกของซี้พอยูนั้น พอเอ้ย ๆ กูก ๆ คำเช่า ๆ แล้ว ลูกคั่นใส่พวกยูโนปา วาเลื่อกินพอเฮาแล้ว เอ้อยเอย น่องเอย จังได้เฮาสีมาบ้านได้ ผู้เป็นอ้าย ผู้เป็นเอ้อย นำซี้อ้อยมาคือแม่บอก มาแล้วมาเห็นพอนั่งยูนำแม่แล้วเพียงสองเอาไปอิก เกาะเอาไปไกลกวาเกา คั่นไปไกลบันนี้ กับคั่นมาเกาะบ่ฮู้แสง แม่อนันนาบันเข้าไซ ซี้หินมันเหม็ดขันติ เจ้าพาไปไกลเกาะเลยคั่นมาบได้ สามเดือนหกเดือน พอตั้งใจได้จิไปต้อนเอาลูกมา ไปเห็นฮอยยูงอยไม่แล้ว ลูกเอ้ย ๆ กอ กูก พอมาต้อนเอาแล้ว ๆ ไยย! มาบได้แล้วพอเอ้ย คนแข่งก็ห้อยปาก ขนซากก็ห้อยเขียด ลูกเกาะไม่กับมา

(ทองพัน จิตรราช, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ...สองสามีภรรยามีลูก 12 คน เวลาได้อะไรมาก็ต้องแบ่งให้ลูกทั้ง 12 คนกิน พ่อแม่ไม่ได้กิน จะได้กินบ้างก็จากเศษอาหารที่เหลือ ทำให้ผอม พอไม่ไหวแล้ว ฝ่ายพ่อเห็นว่าควรนำลูกไปปล่อย แต่นำไปปล่อยครั้งไหนครั้งไหนก็กลับมาได้ทุกครั้ง เพราะแม่จะนำอ้อย นำก้อนหินให้ลูกพกไปด้วย ให้ลูกโยไว้ระหว่างทางจะได้จำทางกลับบ้านได้ ครั้งสุดท้ายพ่อก็พาไปปล่อยไกลหน่อยของที่นำมาหว่านไม่เพียงพอ จึงกลับบ้านไม่ได้ พอครบกำหนด 6 เดือน พ่อของนางทั้งสิบสองก็เดินทางไปพบลูกแต่ก็ไม่เห็น ก็เสียอกเสียใจ...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เมื่อพ่อแม่นำลูกทั้งสิบสองคนไปปล่อยป่าแล้ว ทำให้ลูกจำทางกลับบ้านไม่ได้ พ่อครบกำหนด 6 เดือน พ่อของนางทั้งสิบสองก็เดินทางไป ตามหา ลูกแต่ก็ไม่พบลูกของตน ก็เสียอกเสียใจ แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนยากจน ด้วยการแก้ปัญหา นำบุตรไปปล่อยป่า

5.4 สิ่งเสพติด

นิทานเรื่อง ยักษ์เขียว ยักษ์ขาว ยักษ์แดง ยักษ์ตนหนึ่งติดยาเสพติดทุกชนิด พ่อแม่ได้ออกจากบ้าน ดังนี้

....ยักษ์เขียว ยักษ์ขาว ยักษ์แดง บาดนี้ยักษ์สามโตหั้นนั้น บักอันนั้นมันเป้นขี้ม้าวาชั้น ขี้ม้าวาชั้นนี่มันกินนะ มันกินนะ มันหากินผื่นกินกวากินเบ็ดทุกอย่างวาชั้น บาดนี้หัดพอมมันหัดไล่หนี ไล่หนีแล้วไปปลุกศาลาอยู่นอกบ้านพุน...เนาะ มันกินยาเสพติดมันเมา ฮือ..วาชั้นกูกินมึงบักเขว บักขาว บักแดง วาชั้น กูกินมึงมือนีวาชั้น เป้นสะได้มึงกะต้องอยู่ในห้องกูแนอนวาชั้น บาดนี้ยักษ์นั้นมาม่อยอยู่ไต่ยีน เอ...มันกินไล่กะได้มันกินเฮาแท้ว่าวาชั้นเลยคานเข้าไประมานนี้เยย พวกยักษ์นะ คานเข้าไประมานแล้ว อย่าสูกินขาน่อยเทินวาชั้น ขาน่อยขอชีวิตนาวาชั้น ไหวขาน่อยเป้นหยังกะฮิเป้น ขาน่อยฮิเป้นควยขำม้าใช้เพิ่นนี้แล้ววาชั้น บาดนี้หัด ฮือ..บักินดอกวาชั้น กะหัดเลยไปเป้นขี้ขำม้าใช้มันอยู่หั้น มันใช้ไปหยังกะไปมันใช้เฮ็ดหยังกะเฮ็ด กะเลยอยูนำมันหั้น กะจบ...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ยักษ์เขียว ยักษ์ขาว ยักษ์แดง บาดนี้ยักษ์สามตัวนั้น เป็นพวกขี้ยา กินและสูบทุกชนิด สูบผื่นดมกวากทุกชนิด พ่อแม่ไล่ออกจากบ้านให้ไปปลุกศาลาอยู่นอกบ้าน ให้ไปนอนอยู่นอกบ้าน ยักษ์เขียวก็ไปปลุกศาลาให้อยู่ วันหนึ่งชายผู้นั้นก็ไปนอนอยู่ศาลานั้น ยักษ์เขียวยักษ์ขาวก็มาศาลาเหมือนกัน มาเห็นสูบยาอยู่ สูบแล้วก็เอานมออกมาจะกิน พอดิ้นนมมันมีก้อนสีแดง สีเขียว สีขาว ชายผู้นั้นกำลังอยู่ในอาการเมายาจึงพูดว่า วันนี้แหละข้าจะกินเอ็ง ไ้เขียว ไ้ขาว ไ้แดง วันนี้เอ็งต้องอยู่ในห้องขำแนอน ยักษ์ตนนั้นก็แอบไต่ยีน ด้วยความกลัวคิดว่าเขาจะกินตน จึงรีบคลานเข้าไปขอชีวิตจะให้ ทำอะไรก็ยอม ชายผู้นั้นจึงบอกว่าไม่กินก็ได้ ตั้งแต่วันนั้นมายักษ์ตนนั้นก็ตกเป็นทาสบริวารของชายขี้ยาผู้นี้ตลอดไป...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ผู้ที่อ่อนแอมักจะเป็นผู้พ่ายแพ้เสมอ แม้แต่ยักษ์ที่มนุษย์เคยหวาดกลัว เมื่อยักษ์ติดสิ่งเสพติด ท้ายสุดก็ต้องตกอยู่ใต้อำนาจของมนุษย์ได้เช่นกัน แสดงให้เห็นว่าผู้ติดสิ่งเสพติด เป็นผู้ที่อ่อนแอ

จากการศึกษาอัตลักษณ์ด้านการดำรงชีวิตของทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ มีลักษณะร่วมที่คล้ายคลึงกัน สภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิตที่เรียบง่ายเช่น เมื่อมีการแข่งขัน ทำประลองฝีมือในการต่อสู้ ในด้านสติปัญญา ส่วนใหญ่มักใช้วิธีการทำพนัน เพื่อให้ทราบว่ายฝ่ายใดชนะหรือแพ้ ทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม การจับปลา ลักษณะที่แตกต่าง กลุ่มชาติพันธุ์ไทยมี อัตลักษณ์ในการรับประทานข้าวเจ้า ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์ลาวรับประทานข้าวเหนียวเป็นหลัก

6. อาชีพ

อาชีพเป็นสิ่งสำคัญที่บุคคลทำเพื่อการดำรงชีวิต โดยใช้ความรู้ ทักษะความสามารถของตนที่ได้รับจากการศึกษาอบรม หรือเรียนรู้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 1392) ได้กล่าวถึงอาชีพ หมายถึงการเลี้ยงชีวิต, การทำมาหากิน; งานที่ทำประจำเพื่อเลี้ยงชีพ ส่วนสมพงษ์ กาศเกษม (2553: 135) ได้กล่าวถึงอาชีพว่า หมายถึง การทำกิจกรรม การทำงาน การประกอบกิจการที่ไม่เป็นโทษแก่สังคมและมีรายได้ตอบแทน โดยอาศัยแรงงาน ความรู้ ทักษะ อุปกรณ์ เครื่องมือ วิธีการ แตกต่างกันไปตามประเภทและลักษณะของอาชีพ

สรุปได้ว่า อาชีพ หมายถึง การทำมาหากินเพื่อการดำรงชีวิต วัฒนธรรมในการประกอบอาชีพที่ปรากฏในนิทานทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ มีดังนี้

นิทานพื้นบ้าน อำเภอปักธงชัย อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย

6.1 อาชีพเกษตรกรรม

ก. การเพาะปลูกของชาวสวน

นิทานเรื่อง มะม่วงสามฤดู ได้กล่าวถึงชาวสวนที่ปลูกมะม่วงขาย ความว่า “มีชาวสวนอยู่คนหนึ่ง หมอนี่มันมีวิชาดี มันเอ็ดให้มะม่วงในสวนของมันออกลูกดกตลอดปี ยามบ่มแก่นหน้ามะม่วงมันก็ได้ขาย มันก็เลยมีกว่าเขาเลยแหละ” (วงเดือน สร้อยสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...มีชาวสวนคนหนึ่ง มีวิชาดี มันทำไร่มะม่วงในสวนลูกดกตลอดปี ยามไม่ใช้หน้า มันก็ได้ขาย มันก็เลยมีมากกว่าคนอื่น ๆ...

ข. อาชีพทำนา

นิทานเรื่อง เดือนหกมันจะแย ได้กล่าวถึงการทำนา การไถนา ความว่า “...ผู้สาวเข้ามาขอหมั้นเดือนหก แล้วกะที่นี้ยี่มน้อยยี่มใหญ่เป็นอาทิตย์ นึกว่าเจ้าของซีได้แต่งงานเดือนหกนะ คะนี่นากะอยู่ไกลเนาะ พอกะไปไถนาแต่เช้า แล้วกะหอบเข้าไปส่งพ่อ เดื่อที่นี้ หอบไปฮอดทางโคก หอบเข้ากะหนักเนอะ...” (โทมัส สูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...หญิงสาวมาขอหมั้นเดือนหก แล้วที่นี้ยี่มน้อยยี่มใหญ่เป็นอาทิตย์เพราะนึกว่าตนจะได้แต่งงานเดือนหก แล้วที่นี้นาจึงอยู่ไกล พ่อก็ไปไถนาแต่เช้าแล้วหอบข้าวไปส่ง พ่อไปถึงกลางทุ่งนาหอบข้าวก็หนัก...

นิทานเรื่อง ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ ได้กล่าวถึงการทำนา ความว่า “มีครอบครัวหนึ่ง มีแม่ลูก 2 คน ตอนฤดูไถนาแม่บอกให้ลูกฟาวตั้น ฟาวไปไถนาแต่เช้า ตั้งแต่ตี 4 ตี 5 ฝูงแม่กะตั้นนึ่งเข้าคิกัน เข้าที่กินนั้นเป็นเข้าเหนียวได้ พอลูกเข้าเสร็จจะเอาใส่กะติบข้าวน้อย ๆ แต่ยัดเข้าเหนียวลงไปปักหลาย เติรียกับเข้ากับน้ำเพื่อซีเอาไปให้ลูกเฮียบฮ้อย...” (น้อย นรารักษ์, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...มีครอบครัว อยู่ด้วยกันสองคน คือ แม่และลูกชายกำลังเป็นหนุ่ม เรื่องเกิดขึ้นในฤดูทำนา ในตอนเช้าของวันหนึ่งในตอนตี 4 ตี 5 แม่ได้บอกให้ลูกออกไปไถนาตั้งแต่เช้าตรู่ แม่ก็ตั้นหุงข้าวเหมือนกัน แม่ก็เลยเตรียมข้าวปลาอาหารเสร็จพร้อมทุกอย่างเพื่อจะนำอาหารไปให้ลูกกิน...

นิทานเรื่อง ตาบอดสะดุ้ง กล่าวถึงการทำนา ไถนาของชายตาบอดกับภรรยา ความว่า “ตาบอดได้เมีย ถึงมือลงนากะไปไถนาเพราะเมียให้ไปพอไปไถนาของเผ่นแล้วกะไปไถนาของผู้อื่นอีก เมียกะเลยถามหาว่า เป็นหยังคือไปไถนาของเผ่น ผัวกะหาว่า กูลงเบ้งหวาดินมันสิแข็งหรือดินมันสิเหนียว ที่นี้เมียกะปลดไถลงให้ทั้งสองคนกะกับบ้าน... (ประนิตย์ เครื่องสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...ตาบอดได้ภรรยา ถึงเวลาไปทำนาก็ไปไถนาเพราะเมียให้ไป พอไปไถนาของตนแล้วก็ไปไถนาของคนอื่นอีก ภรรยาก็เลยถามว่า ทำไมไปไถนาคนอื่นละ สามีก็บอกว่า กูแก่งดูว่าดินมันแข็งหรือมันเหนียว ที่นี้ภรรยาก็ปลดไถลงให้ทั้งสองก็กลับบ้าน...

นิทานเรื่อง นิทานเรื่องผัวเมียทะเลาะกัน ที่กล่าวถึงการเกี่ยวข้าว ความว่า “มาวันหนึ่งก็ไปเกี่ยวข้าวเนาะ แล้วผัวเมียเค้าก็กำลังทะเลาะกันเนาะเล่าที่นี้ เค้ไปเกี่ยวข้าว เกี่ยวข้าวกัน ผัวเมียก็กำลังจะทะเลาะกัน เค้ก็ไปเกี่ยวเข้ารวมหมู่กันเนาะ ผัวเมียเจ้าของนาก็จิกกะขึ้นความกันว่า จังไดเถียงกัน... (มณี เนียมตะคุ, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...วันหนึ่งไปเกี่ยวข้าว ผัวเมียเกิดทะเลาะกัน เขาไปเกี่ยวข้าวหลายคน ผัวเมียเจ้าของนาเกิดทะเลาะกัน ยายคนหนึ่งหันไปเห็นเด็กคนหนึ่งกำลังเก็บข้าวอยู่ พอเด็กคนนั้นเดินมา ใส่เสื้อลาย ๆ มานอนอยู่บนต้นไม้ ยกแขนขึ้น ผัวเมียก็เถียงกันอยู่...

นิทานเรื่อง พี่เขยอยากได้น้องเมีย มีครอบครัวหนึ่งมีลูกสาวสองคน พี่สาวคนโตได้แต่งงาน จึงให้สามีมายู่กับครอบครัวของตน และให้ช่วยทำนา ดังนี้

มีครอบครัวอยู่คอบคัวหนึ่งมีลูกสาวสองคน คับไยได้แต่งงานมีครอบครัวผัวของตนรูปหล่อ เจ้าชู้พอมายู่บ้านกะหลังฮักน้องสาวเมีย พอมมีผู้บ่าว มาคุยน้องสาวกะพยายามกีดกัน แล้วกะพยายามเอ็ดความไ้ซิด ไปเอ็ดนากะไปเอ็ดนากัน ชอบว่าหยอกล้อน้องสาวเกี่ยวพาราสิ พอไปเลี้ยงควยกะให้น้องสาวไปเลี้ยง มีอยู่มือนึงเมียบ่อยู่กะได้โอกาสให้น้องสาวไปเลี้ยงควย กะเลยแก่งลักควยน้องสาว เอาไปผูกไวไ้ไกล ๆ

(วิไล อักษรประจักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...มีครอบครัวหนึ่งมีลูกสาวสองคน คนโตได้แต่งงานมีครอบครัวแฟนหล่อ เจ้าชู้พอมายู่บ้านก็ชอบน้องสาวเมีย พอมมีแฟนมานั่งคุยกับน้องสาวก็พยายามกีดกัน แล้วก็พยายามทำความไ้ลัซิด ไปทำนาก็ไปทำด้วยกัน ชอบพูดหยอกล้อน้องสาวเกี่ยวพาราสิ พอไปเลี้ยงควยก็ให้

น้องสาวไปเลี้ยง มีอยู่วันหนึ่งเมียไม่อยู่ก็ได้โอกาสให้น้องสาวเลี้ยงควาย ก็เลยแกล้งเอาควาย
น้องสาวเอาไปผูกไว้ไกล ๆ...

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า พี่เขยพยายามสนิทสนมกับน้องของภรรยาตน
และไป ทำนากับน้องสาวของภรรยา

นิทานเรื่อง อีหล่าอีลูน มีสองพี่น้องชื่ออีหล่ากับอีลูน พากันไปไถนา ปลูกที่ขึ้นตาม
รอยไถ อีหล่าจึงจับปลาในขณะที่ทำนาคด้วย ต่อมาได้พากันไปทอดผ้าในลำไถ ดังนี้

เมื่อหนึ่งกะมีพี่น้องสองคนชื่อว่าอีหล่ากับอีลูน มันกะพากันไปนา ไปไถนา พอดีปลามันขึ้น
ที่ไถหล่าย อีหล่ากะเลยหาจับเอาปลา ...บัดนี้เที่ยงใหม่กะพากันตำหูกตำนาก อีลูนกะไปตำ
หูกอยู่ในรกไถกะมีแต่ขี้ไถเต็มอยู่ แต่หาอีหล่ามันมันฉลาดมันเลยไปตำหูกอยู่หน้าบ้าน
กะมีแต่คนหย่างเขามาเบิ่งเฮ็ดอียังบ่ได้กะมีแต่คนมาช้อยเฮ็ด แต่หาอีลูนมันบ่มีคนเข้าไป
เบิ่งพอกมันขาดกะเอายุ่มกันไต่ท้าวทืบ พอพากันตำหูกแล้ว อีลูนกะได้เอาของเจ้าของที่มี
แต่ขี้ไถมาเปลี่ยนเอาอันงาม ๆ ของน้อง พอเอาไปให้แม่เบิ่งแม่กะด่าอีหล่าว่าเฮ็ดอียังกะบ่
เคยได้ดีคือจ้งไต่เฮ็ดอียังกะบ่เคยงามจักเทียบ

(บุญ เมฆขุนทด, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...วันหนึ่งมีพี่น้องสองคนชื่อว่าอีหล่ากับอีลูน ทั้งสองคนพากันไปทุ่งนาไป
ไถนา พอดีมันมีปลาเยอะ อีหล่าเก็บเอาปลาแต่หาอีลูนนั้นเฉพาะคางคก สองพี่น้องก็พากันลง
อาบน้ำทำความสะอาดตัวกันให้สะอาด พี่สาวเสร็จก่อนน้องแต่โกหกน้องว่ายังไม่สะอาด น้องสาว
ก็เลยลงอาบน้ำแล้วขึ้นมา อีลูนบอกน้องสาวว่ายังไม่สะอาดน้องสาวก็เลยดำลงไปอีกสองถึงสามครั้ง
อีลูนได้เปลี่ยนเอาปลากับน้องสาวเรียบร้อยแล้ว พอกลับไปถึงบ้านแม่ด่าอีหล่าว่าทำไมเอาแต่
คางคกทำไมไม่เก็บเอาปลาเหมือนพี่สาวเธอ อีหล่าไม่ได้ตอบโต้อะไร ครั้งต่อมาได้พากันทอดผ้า อีลูน
ได้เข้าไปทอดผ้าในลำไถ มีแต่มูลไถเต็มไปหมดแต่หาอีหล่ามันฉลาดไปทอดผ้าหน้าบ้านก็มีคนเข้ามาดู
การทอดผ้าได้เข้ามาช่วยซ่อมแซม แต่ว่าของอีลูนนั้น ไม่มีใครเข้าไปดูพอมันขาด ขย่มเข้ากันไปหมด
พอทอดผ้าเสร็จกันทั้งสองคนแล้วอีลูนได้เอาของตัวเองที่มีมูลไถได้เอามาเปลี่ยนเอาผ้าสวย ๆ ของ
น้องสาวเอาไปให้แม่ดู แม่ด่าอีหล่าว่าทำยังไง ไม่เคยได้ดีเหมือนพี่สาวสักที...

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นในเรื่องการประกอบอาชีพทำนา ไถนา จับปลา และการทอผ้า

นิทานเรื่อง พี่เขยอยากได้น้องเมีย พี่เขยเมื่อไปทำนาและเลี้ยงควาย ความว่า “แล้วกะพยายามเห็ดความโกซิด ไปเห็ดนากะไปเห็ดนากัน ชอบเว้าหยอกล่อน้องสาวเกี้ยวพาราสี พอไปเลี้ยงควายกะให้น้องสาวไปเลี้ยง มีอยู่เมื่อนึงเมียบ่อยู่กะไดโอกาสให้น้องสาวไปเลี้ยงควาย กะเลยแกล้งลักควายน้องสาว เอาไปผูกไว้ไก่อ” (วิไล อักษรประจักษ์, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า...แล้วก็พยายามทำความโกซิด ไปทำนาก็ไปทำด้วยกัน ชอบพูดหยอกล่อน้องสาวเกี้ยวพาราสี พอไปเลี้ยงควายก็ให้น้องสาวไปเลี้ยง มีอยู่วันหนึ่งเมียไม่อยู่ได้อีกาสให้น้องสาวเลี้ยงควาย ก็เลยแกล้งเอาควายน้องสาวเอาไปผูกไว้ไก่อ...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เมื่อมีการทำนา มักจะมีกิจกรรมอื่นเสริมด้วย เช่น การจับปลา การเลี้ยงควาย การทอผ้า จักสาน เป็นต้น

6.2 อาชีพค้าขาย

นิทานเรื่อง ตาโหม่งเอาห่านไปขาย มีพ่อค้าคนจีน อยากได้ห่าน ตาโหม่ง จึงบอกว่า จะเอามาขายให้ ตาโหม่งเจ้าเล่ห์ไปจับอีแร้งมาใส่กล่อง แล้วนำไปขายให้แก่พ่อค้า ความว่า

...มีหนึ่งเจ๊กอยากได้ห่าน พ่อใหญ่โหม่งบอกหวาสือเอาไปขายให้ พ่อใหญ่โหม่งก็จับแอ้งไปให้เจ๊กเพราะหวาสือมัยก่อนมีแอ้งหลาย กะจับแอ้งใส่กระสอบไปกะมัดปากถุงไปขายให้เจ๊ก บัดนี้เจ๊กกะหวาเอามาเปิดดูดู บัดนี้พ่อใหญ่โหม่งกะบอกหวาอย่าฟ้าวเปิดเอาเงินมาให้ก่อน ค่อยสิเปิดได้ บัดนี้พ่อใหญ่โหม่งกะเอาเงินย่างออกไปแล้วกะบอดเจ๊กหวาอย่าฟ้าวเปิดเด้อหวา...

(ตาโหม่งเอาห่านไปขาย, 2551)

แปลว่า ...มีพ่อค้าคนจีนอยากได้ห่าน ตาโหม่งบอกว่าจะเอามาขายให้ตาโหม่งไปจับอีแร้งมาใส่กล่องแล้วนำไปขายให้พ่อค้าคนจีน เพราะหวาสือมัยก่อนนั้น อีแร้ง อีกา มันเยอะมาก ตาโหม่งจับอีแร้งมาขายให้พ่อค้าคนจีน เมื่อไปถึงร้านของพ่อค้าคนจีนพ่อค้า คนจีนบอกว่าให้เอาห่าน

มาเปิดดูก่อนถึงจะซื้อ แต่ตาโหม้งกลับบอกว่าอย่าเพิ่งเปิดดูเลยให้เอาเงินมาให้ก่อนถึงจะเปิดดูได้ เมื่อได้เงินแล้วตาโหม้งรีบเดินออกไปจากร้านแล้วกำชับพ่อค้าคนจีนว่าอย่าเพิ่งเปิดดู เมื่อตาโหม้งออกจากร้านแล้วพ่อค้าคนจีนจึงเปิดดูกล่องห่าน...

6.3 อาชีพรับราชการ

นิทานเรื่องไปทหาร ได้กล่าวถึงชายคนหนึ่งแต่งงานใหม่ แล้วจึงได้ไปรับราชการทหาร ความว่า “มีผู้ชายคนหนึ่งแต่งงานใหม่ บัดนี้ก็เลยติดทหาร พอได้ไปทหาร ก็เที่ยวกับมาแต่บ้าน ย่อนคิดฮอดเมีย แต่ก็ถ้าผู้ใดกับบ้านลึกทำโทษด้วยกานโกนหัวโล้น ด้วยความคิดฮอดเมื่อก็น่า โกงหัวโล้นมาตลอด ผู้เมียก็คิดหนีโตน พอดีผู้ชายคนนี้ไปออกรบ” (สำนวน สร้อยสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...ผู้ชายคนหนึ่งแต่งงานใหม่ ที่นี้ก็เลยติดทหาร พอได้ไปทหาร ก็เที่ยวกลับมาแต่บ้าน เพราะคิดถึงเมีย แต่ก่อนถ้าใครกลับบ้านจะถูกทำโทษด้วยการโกนหัวโล้น ด้วยความคิดถึงเมื่อก็น่า โกงหัวมาตลอด ผู้เมียก็คิดสงสาร พอดีผู้ชายคนนี้จะไปออกรบ...

6.4 อาชีพเลี้ยงสัตว์

นิทานเรื่อง เลี้ยงวัว สะท้อนให้เห็นอาชีพเลี้ยงวัว ความว่า “....เวลาฝนตกแกลไปเลี้ยงวัว เลี้ยงวัวแล้วเสื่อจะมาจ้องจะกินวัวแก เสื่อก็น่าได้ถูกระดอมนฝนก็ตก ผัวกับเมียก็บ่น...” (สมเกียรติ พงษ์ประสิทธิ์, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ... เวลาฝนตกแกลไปเลี้ยงวัว เลี้ยงวัวแล้วเสื่อจะมาจ้องกินวัวแก เสื่อก็น่าได้ถูกระดอมนฝนตกผัวกับเมียก็บ่น...

6.5 อาชีพนายพราน

นิทานเรื่อง รัชกาลสีลอันสงส์ ตามีอาชีพเป็นนายพรานล่าสัตว์ในป่า ความว่า

ตามีอาชีพเป็นนายพรานล่าสัตว์ คอยนำเฝ้ามาขาย อยู่ต่อมาได้ทำกำทำบาบตัดชีวิตไว้หลาย กะเลยไปตั้งเมียว่าไปเจอพระกาฬ พระกาฬบอกว่าถ้าล่าสัตว์จิเอาไปลงนรก เมียบอกว่าถ้าเขาบ่ล่าสัตว์จิหาอยู่หากินจั่งได้ ตากะเลยรับอาสาเลี้ยงเองกะเลยเข้าป่าไปหาซากสัตว์ อาชีพต่อไปของตากะเป็นคนหาผักกิน...

(พระอาจารย์ปราโมทย์ ปะโมธิโต, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ตามีอาชีพเป็นนายพรานฆ่าสัตว์ คอยนำเนื้อมาขาย อยู่ต่อมาได้ทำกรรม ทำบาปตัดชีวิตไว้มาก จึงไปโกหกเมียว่าไปเจอพระกาฬ พระกาฬบอกว่าถ้าฆ่าสัตว์จะเอาไปลงนรก เมียบอกว่าถ้าเราไม่ฆ่าสัตว์จะหาอยู่หากินอย่างไร ตาจึงรับอาสาเลี้ยงเองจึงเข้าป่าไปหาซากสัตว์ อาชีพต่อไปของตาจึงเป็นคนหาผักกิน...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่านายพรานได้ฆ่าสัตว์มากมาย จึงโกหกภรรยาว่า พระกาฬจะนำตนไปลงนรก ฝ่ายภรรยาพูดว่าหากไม่ฆ่าสัตว์จะอยู่กินกันอย่างไร ตาจึงเปลี่ยน อาชีพเป็นคนหาซากสัตว์ และหาผักแทนการฆ่าสัตว์ นับว่าตาเป็นผู้ที่มีความเมตตาภรรยาคือต่อสัตว์ ไม่ต้องการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตอีกต่อไป

นิทานเรื่องนกกระจาบ พระโพธิสัตว์ชาติที่แล้วเป็นนกกระจาบมีบริวาร 80,000 ตัว มีนายพรานเอาตาข่ายไปดักไว้พระโพธิสัตว์เป็นหัวหน้านกกระจาบ พูดว่า “พวกเราช่วยกันนะ” ถ้าโดนตาข่ายนายพรานพยายามบินพร้อมกัน เอาแหเอาตาข่ายไปพาดต้นไม้ไว้ แล้วจึงบินพร้อมกัน ดังนี้

พระโพธิสัตว์ชาติที่แล้วเป็นนกกระจาบมีบริวาร 80,000 โดหากินพอมัน แล้วบัดนี้กะมี นายพรานเอาตาข่ายไปดักกะบดบังไปเรื่อย ๆ บัดนี้พระโพธิสัตว์เป็นนกกระจาบกะเลยเป็น หัวหน้า หัวหน้ากะเลยบอกว่าพวกเราช่วยกันเด้อทีนี้ถ้าโดนตาข่ายนายพรานพยายามบิน พอมันเอาแหเอาตาข่ายไปพาดต้นไม้ไว้...

(พระอาจารย์ปราโมทย์ ปะโมธิโต, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...พระโพธิสัตว์ชาติที่แล้วเป็นนกกระจาบมีบริวาร 80,000 ตัว หากินพร้อมกัน แล้วคราวนี้นายพรานเอาตาข่ายไปดักบดบังไปเรื่อย ๆ คราวนี้พระโพธิสัตว์เป็นนกกระจาบเลยเป็น หัวหน้า หัวหน้าก็เลยบอกว่าพวกเราช่วยกันเด้อทีนี้ถ้าโดนตาข่ายนายพรานพยายามบินพร้อมกันเอา แหเอาตาข่ายไปพาดต้นไม้ไว้...

เมื่อนกกระจาบทะเลาะกัน จึงทำให้นายพรานจับนกกระจาบได้ ด้วยเหตุ เหล่านี้ ขาดความสามัคคี ดังนี้

อยู่ต่อมานักกระจาบไต่หนึ่งกะบินลงมาเหยียบหัวอีกไต่หนึ่งกะขอโทษกัน นักไต่่นั้นมีทฐิมานะขอไต่กะบ่ยอมกะเลยไต่เถียงกัน ตีกัน แบ่งเป็นสองพวกสองฝ่าย บาดนี้กะเลยบ่ค่อยสามัคคีกันที่นี้หัวหน่านายฝูงนักกระจาบห้ามกะบ่ฟัง หัวหน่านายฝูงใหญ่กะเลยบอกวาฟีน้องพวกญาติเฮาถ้าวอยู่ไปกะคือจิดเกิดความฉิบหายเพราะญาติเฮาเกิดความฉิบหายคราวนี้พระโพธิสัตว์พาบริวารหนีไปส่วนหนึ่งเหลือแต่พวกที่อยู่ พอดี เมื่อหลังมานายพรานเอาข้ายมาคอบไฝว่าไต่ดีแข็งแรงกะบินต่างคันต่างแก่งแย่งเลยถูกนายพรานจับหักแข้งหักขาใส่กล่องไปขาย นิทานเรื่องนี้กะคือว่ามันขาดความสามัคคีมันกะเลยเห็ดให้เกิดความฉิบหายโดนนายพรานจับไป

(พระอาจารย์ปราโมทย์ ปะโมธิโต, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...อยู่ต่อมานักกระจาบตัวหนึ่งก็บินลงมาเหยียบหัวอีกตัวหนึ่งก็ขอโทษกัน นักตัวนั้นมีทฐิมานะขอไต่ก็บ่ยอมก็เลยไต่เถียงกัน ตีกัน แบ่งเป็นสองพวกสองฝ่าย คราวนี้ บ่ค่อยสามัคคีกันที่นี้หัวหน่านายฝูงนักกระจาบห้ามไม่ฟัง หัวหน่านายฝูงใหญ่ก็เลยบอกว่าฟีน้องพวกญาติเราถ้าวอยู่ไปก็คงจะเกิดความฉิบหายเพราะญาติเราเกิดความฉิบหายคราวนี้ พระโพธิสัตว์พาบริวารหนีไปส่วนหนึ่งเหลือแต่พวกที่อยู่ พอดีวันหลังมานายพรานเอาข้ายมาคอบไฝว่าตัวดีแข็งแรงก็บินต่างคนต่างแก่งแย่งจึงถูกนายพรานจับหักแข้งหักขาใส่กล่องไปขาย นิทานเรื่องนี้ก็คือว่ามันขาดความสามัคคีมันก็เลยทำให้เกิดความฉิบหายโดนนายพรานจับไป...

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นอาชีพของนายพรานจับนก ไปขาย เพื่อการค้าารงชีวิตของตน

6.7 อาชีพฆ่าสัตว์

นิทานเรื่อง คนฆ่าวัว ได้กล่าวถึงอาชีพขายคนหนึ่งเป็นคนฆ่าวัว ความว่า “มีบักหนึ่งคน ๆ นั้นมีอาชีพฆ่าวัวขาย แบบรับจ้างเขานี้แหละ มันไปรับจ้างฆ่าวัวแล้วก็แบ่งเนื้อไว้กินกับแก้มของมันทุกวันเลยแหละ” (วงเดือน สร้อยสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...มีคนหนึ่ง มีอาชีพฆ่าวัวขาย แบบรับจ้างนี้แหละ มันไปรับจ้างฆ่าวัวแล้วก็แบ่งเนื้อไว้กินกับแก้มของมันทุกวัน...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า นิทานที่ปรากฏในประเทศไทยมีหลากหลายสาขาอาชีพ อาชีพที่พบมากที่สุด ได้แก่ อาชีพเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ฆ่าสัตว์ นายพราน ค้าขาย และรับราชการ ตามลำดับ อาชีพหลักของคนในสังคมคืออาชีพทำนา ซึ่งเป็นอาชีพที่เก่าแก่ แสดงให้เห็นถึง วัฒนธรรมในการประกอบอาชีพ การตั้งถิ่นฐานริมฝั่งแม่น้ำหรือหนองน้ำย่อมเหมาะแก่การเพาะปลูก การหาอาหาร สะท้อนให้เห็นการดำรงชีวิตของชนชาติไทย

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

6.1 อาชีพเกษตรกรรม

นิทานเรื่องผีกองกอย ในสมัยก่อนชายคนหนึ่งไปทำนาอยู่ในป่าลึก ขณะไปทำนา เห็นน้ำในลำห้วย คิดว่ามีปลาจึงสานไซไปดักปลา ความว่า “แต่ก่อนมีพ่อค้าผู้หนึ่ง เล่าไปเอ็ดนา ไปเอ็ดนาอยู่ปาดงเล็กพุ่นนะ และเล่านี้ไปเอ็ดนาแล้วบาดนี้ เล่าไปเอ็นน้ำห้วย ไปเอ็นน้ำห้วย แล้วเลาคิดว่ามีปลาหลายเลากะเลยสานไซไปไซ แล้วสานไซไปไซแล้วไซแต่ละมือแล้วตื่นเช้าขึ้นมา แล้ว บ่เคยได้ปลาจักเทื่อ...” (สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552) แปลว่า ...แต่ก่อนมีพ่อคน หนึ่ง ไปทำนา อยู่ปาดงเล็ก และไปทำนาไปสร้างห้วย แล้วมีปลา มาก เขาก็เลยสานไซไปไซ แล้วสาน ไซไปเพื่อจับปลาไว้แต่ทุกเช้าตื่นขึ้นมาก็คงไปไม่เคยได้ปลาสักที...

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็น อาชีพเกษตรกรรม และยังทำกิจกรรมอื่น เช่นจับ ปลา ล่าสัตว์ หาของป่า เป็นต้น

นิทานเรื่องบักบัง (นายบัง) บักบังเป็นคนชื่อ ครอบครวัทุกข์ยาก มีฐานะยากจน ภรรยาให้ช่วยไปทำไร่ ความว่า

ลูกนั้นชื่ออั้งบักแมง บักแดงอิด้า พ่อบังชื่อลูก ๆ บักบังอั้งแมง บักแดงอิด้า อันนี้เน้นกะ ทุกข์ยาก ทุกข์ยากครอบครวัทุกข์ยาก แล้วบาดนี้กะเมีย ผัวนั้นคนสี่ชื่อ สี่ชื่อ แล้วพ่อบังเอี้ย ไปพันไสน่าเพิ่นแห่นว้าชั้น เพิ่นพันไสสิชาพุ่นนะว้าชั้น กะไป ไปพันไส ผัวนั้นไปพันไส พันไสแล้วบาดนี้กะฮอดยามเพิ่นจุดบาดเนี้ย พ่อบังเอี้ยไปจุดไสน่าเพิ่นแห่นว้าชั้น กะไป ไป แล้วเมียหันบอกวาคับลมมาทางหัวเจ้าจุดหัวเดื่อ ลมมาทางตีนไห้เจ้าจุดทางตีนว้าชั้น บาดนี้กะไปจุด ลมมาทางหัวจุดหัวโต ลมมาทางตีนจุดตีนโต หัวกะโพงตีนกะโพงเปิดบาด

เนี่ย แล้งมาโลดมา มาฮอดบ้านแล้วเมียโลดตาม เปนจั่งได้พอบังเฮาใหม่ดีบวชขึ้น ใหม่ บ่ใหม่ตาบอดเปนหยั่งบ่เบิ่งวาชั้น หัวกูกะโพงตีนกูกะโพงวาชั้น บอกลเมีย เมียหั้นวาเจ้า หยั่งเฮ็ดจั่งชั้นวาชั้น มีเอหน้ามาเมียโลดไป ไปจุด ไปแล้วผัวนั้นอยู่ทางลมนึง เมียหั้นอยู่ ทางลมนึงจุดไยนะ จุดไยใหม่แล้วกะได้เงินโตนิงวาชั้นเมียนะ...โกนสี่ซุ่มเอาลูกสี่คนหั้นลง บาดเนี่ย เอาลูกสี่คนหั้นลงแล้วเอางามใส่ ขึ้นเหยียบมันกะให้ยวะ ๆ เด็กน้อยนะ บาดนี้ กะเมียเฮ็นนะ เฮ็ดตายสะได้สะนี้วาชั้น ไปตัดงามมาไชนะ เมียกะไปตัดงามมาไชมาปลูก ได้อยูเปนตูปไหนดะ เถียงไยนะ อยู่เถียงแล้วกะเกี่ยวเข้าเกี่ยวน้ำมาสับไฮไฮเข้า แล้วแล้วได้ กินข้าวใหม่ปลามันแล้วกะจบ

(บัวผัน โสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ลูกนั้นชื่ออั้งอั้งเตง บักแมงอั้งเต้า พอบังชื่อลูก ๆ บักอั้งอั้งแมง บักเตงอั้ง ครอบครัวทุกซึก ผัวนั้นเป็นคนชื่อ เมียบอก พอบังเอียงไปถางไร่กับเขาหน่อย ก็ไป ไปถางไร่ ถางเสร็จแล้วถึงเวลาจุดไฟ พอบังเอียงไปเผาไร่กับเขาหน่อย ก็ไป ไปแล้วเมียนั้นบอกว่าถ้าลมมา ทางหัวให้จุดหัวนะ ถ้าลมมาทางตีนให้จุดตีน แล้วก็ไปจุด พอลมมาทางหัวก็จุดหัวตัวเอง ลมมา ทางตีนก็จุดตีนตัวเอง หัวก็พองตีนก็พองกลับมา มาถึงบ้านเมียก็ถามว่าเป็นยังไบบ้างไรเราไหม ดีไหม ใหม่ดีไม่ดีตาบอดหรือ ทำไมไม่ดี หัวกูก็พองตีนกูก็พอง เมียนั้นว่าทำไมทำอย่างนั้น วันหลังเมียก็ไปจุด ผัวนั้นอยู่ทางลมนึง เมียอยู่อีกทางลมนึง จุดแล้วก็ได้ตัวเงินตัวทองตัวหนึ่ง ตอนเย็นเมียเลยนำตัวเงินตัวทองนั้นไปทำความสะอาดที่หนองน้ำ ถอดผ้าถุงทิ้งไว้ ผัวมาเห็นผ้าถุง เมียคิดว่าเมียตายแล้ว เลยหอบผ้าถุงเมียกลับบ้าน มาถึงบ้านบอกลูกว่าแม่ตายแล้ว เมียเห็น ทำอะไรอีก ไปตัดงามไ้มมาใส่ เมียก็ไปตัดมาใส่ได้อยู่เป็นตูป เป็นเถียงนานะ อยู่เถียงนาแล้ว ก็เกี่ยวข้าวทำนาทำไร่ เสร็จแล้วได้กินข้าวใหม่ปลามัน แล้วก็จบ...

นิทานเรื่อง ยักษ์ชนิดี ตาตานฟ้ามีลูกสองคน พวกมันไปอยู่ในป่า ภรรยาของมันคลอดบุตร ใช้ให้ลูกคนโตไปขอผ้าอ้อมแม่ย่าเป็นยักษ์ ความว่า ... มีตาตานฟ้า ตาตานฟ้าหั้นมีลูกสองคน แล้ว บาดนี้ไป พวกมันไปป่า ไปป่าแล้วเมียนั้นพอดีออกลูก แล้วกะไปเฮ็ดนา เฮ็ดไฮเฮ็ดนาแล้วเมียนั้นพอดี ออกลูก เมียออกลูกแล้วบาดนี้ใช้ให้ลูกนั้นไปขอผ้าอ้อมกับแม่ย่า..." (บัวผัน โสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552) แปลว่า ...มีตาตานฟ้า ตาตานฟ้าหั้นมีลูกสองคน แล้วที่นี้พวกมันไปป่า ไปป่าแล้วเมียนั้น พอดีออกลูก แล้วก็ไปทำนา ทำไร่ทำนาแล้วพอดีเมียนั้นออกลูก เมียออกลูกแล้วที่นี้ใช้ให้ลูกนั้นไป ขอผ้าอ้อมกับแม่ย่า...

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นอาชีพ เกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำไร่ ของคนกลุ่มชาติพันธุ์ลาว แสดงให้เห็นถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ยเรียบง่าย

นิทานเรื่อง เขาใจผัด ภรรยาจะมีหน้าที่นำสำรับข้าวปลาไปส่งให้สามีที่ทุ่งนาทุกวัน ขณะที่สามีไถนาอยู่ในทุ่งนา บังเอิญเห็นสามีร่วมเพศกับควาย จึงคิดจะตัดสินใจ วันต่อมาจึงข้าไปส่งข้าวว่าปกติ ฝ่ายสามีก็โวยวาย ดังนี้

...แต่ละเมื่อนั้นแม่นมียลเอาเข้าไปซังผัวไถนา ฤดูไถนาไถนา บังเอิญมีมือนึงมียลไปสระ เมียไปสระก่อนซังไปสระนั้นหมายความว่า ผู้เมียนั้นเคยไปเห็นผัว ผัวนั้นไปเห็นกับควาย เพราะว่ามันไถนาไปนั้นมันเบิ่งของควายเดี๋ยวนั้นมาแล้วเดี๋ยวนั้นเห็นกับควาย บ๊ะเห็นผัวเห็นจังขึ้นมืออื่นต้องซังเขาซังหาหน้าซัง บังเอิญไปซังซังหาหน้าผัวได้ เปนหยังมาซังแท้ คนไถนาเมื่อยหิวเขาตายแล้ววซัง...

(แพงตา พิทักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...แต่ละวันภรรยาเอาข้าวไปส่งสามีที่นา ฤดูทำนา บังเอิญมีวันหนึ่งภรรยาไปสระ เมียไปก่อนภรรยาไปเห็นสามี สามีไปทำกับควาย เพราะว่ามันไถนาไปก็มองควาย พอเห็นสามีทำอย่างนั้น วันพรุ่งนี้ต้องส่งข้าวซังกว่าทุกวัน บังเอิญไปส่งซังสามีไม่ไหว คนทำนาเหนื่อยหิวซังจะตายแล้ววซัง...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นภาพการใช้ควายเป็นเครื่องทุ่นแรงไม่มีเครื่องจักรเหมือนในยุคปัจจุบัน นับว่าเป็นอาชีพที่สำคัญ สามีเป็นหลักสำคัญในการทำนา ใช้ควายในการไถนา ส่วนภรรยาจะทำหน้าที่ดูแลปรนนิบัติสามี แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยเรียบง่าย

6.2 คำขาย

นิทานเรื่อง แม่ค้าแย่งกันซื้อมะพร้าว ในสมัยก่อนมีชาวเวียดนามมาเป็นแม่ค้าอยู่ประเทศลาวจำนวนมาก แม่ค้าชาวเวียดนามกับแม่ค้าลาวไปซื้อมะพร้าวพร้อมกัน คนขายบอกว่าใครจะซื้อก็ให้นับเอา แม่ค้าต่างแย่งกันนับลูกมะพร้าว ดังนี้

...แมค้ำแตกอนแล้วมีเวียดนามมาเปนแมค้ำหลายเตีเาะ เวียดนามมาเปนแมค้ำอยู่ลาวหลายเตีเาะ บาดนี้ไปชอกซื้อบักพร้าวแล้วไปเจอกันบาดเนี่ย แมค้ำลาวกะไปจ๊อบผู้เามาขายนั้น แมค้ำเวียดนามกะจ๊อบผู้มาขายนั้น บาดนี้แมค้ำผู้เาไปขายนั้นวาโอ้ย ผู้ได้กะผู้ลืซื้อ ๆ แล้วส่งขายเาพวกเจ้านับเา ผู้ได้นับไวละผู้ได้นับได้หลาย ผู้ได้นับข้าละผู้ได้นับได้น้อย...

(บุญเพ็ง สุขสวรรค์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...แต่ก่อนมีชาวเวียดนามมาเป็นแมค้ำอยู่ประเทศลาวมาก ไปหาซื้อมะพร้าวแล้วไปเจอกันกับแมค้ำลาว แมค้ำก็ไปหาซื้อมะพร้าวเหมือนกัน คนขายจึงบอกว่า ใครจะซื้อก็ให้นับเาแล้วกัน ใครนับได้เร็วก็ได้มาก ใครนับช้าก็ได้น้อย...

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่ามีการประกอบอาชีพค้าขายของกลุ่มชาวลาวกับชาวเวียดนาม

นิทานเรื่อง อยากกินแลน (อยากกินตะกวด) ยวนไทยอยู่ทางเหนือของประเทศไทย ยวนลาวอยู่ตามภูเขา วันหนึ่งยวนลาวนำตัวตะกวดไปขาย ยวนไทยสั่งว่าให้เาตัวที่มีไข่มาขาย วันต่อมายวนลาวเข้าไปหาในป่า ได้มาสามสี่ตัวเป็นตัวผู้ทั้งหมด จึงเาแกนขนุนบีบใส่ตัวตะกวดเมื่อบีบใส่ครบทุกตัวก็นำไปขาย ความว่า

...คนไทยทางเหนือพุนทางเชียงราย แล้วบ้านนี้อยากกินแลน คนไทยจะเจ้าเว้าโตเงินโตค่านะ บ้านนี้ทางจังหวัดนั้นมันมีพอยวนเตีเาะ จังหวัดเชียงใหม่นี้มีพอยวนพอซื้อได้ แล้วบ้านนี้อยู่ฝั้ลาวกะมี พอยวนพอซื้อนะ บานี้เฮ้นยวนลาวนี้เาแลนไปขาย โอละสั่งให้คนยวนลาวนี้ พอบานน้อย ๆ มีหน้าละเาแลนตัวแม่ไข่มากินแทนเด้อวาชั้น จิเากักตัววาชั้น โอเามาทอได้กะเา ซื้อหันหมดนั้นแหละวาชั้น ยวนเว้ากันเาะ บานนี้มีหน้ามา ยวนลาวไปละป้าบานนี้ ได้แลนมาสามสี่โตได้ แล้วบานนี้บังเอิญได้โตผู้เบ็ด บ๊ะสิเฮ็ดแนวได้ให้มันเปนแลนแม่ไข่วาชั้น เพราะว่าได้สัญญากันแล้ววาลแลนแม่ไข่บ่เา เาแต่แลนแม่ไข่บ้านเนี่ย ยวนลาวมาแล้วกะเาก็กี่ชุกนี้ได้ แกนบักบั้งะบีบใส่กันมัน บีบใส่ ๆ บีบใส่กันแลน ให้มันท้องบ่ออก บีบแล้วกะขึ้นกะบ่มีไข่บ้านเนี่ย บานนี้คักแล้วเาะท้องบ่ ๆ คือแลนแม่ไข่แล้วเาะ กะเาไปบ้านเนี่ย เาไปขาย พอมันเาบ่เาแลนเามาแล้ววาชั้นแลนแม่ไข่ก้า...

(บุญเพ็ง สุขสวรรค์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...มีญวนลาวกับญวนไทย ญวนไทยนั้นอยู่ทางเหนือของไทย ญวนที่อยู่ลาวก็มี วันหนึ่งญวนลาวเอาตัวเงินตัวทองไปขาย ก็สั่งให้ญวนลาวเอาตัวที่มีไขมาขายให้ ญวนลาวถามว่าจะเอาเท่าไร ญวนไทยบอกว่าจะเอาหมदनั้นแหละขอให้เอามา วันต่อมาญวนลาวก็เข้าป่าได้ตัวเงินตัวทองมาสสามสี่ตัว แต่เป็นตัวผู้ทั้งหมด ไม่รู้จะทำยังไงจึงเอาขนุนมา เอาแกนขนุนบีบใส่ตัวเงินตัวทอง บีบใส่ท้องก็ป่องออกดูเหมือนมีไข่ เมื่อบีบใส่ครบทุกตัวก็เอาไปขายยังบ้านที่สั่งพอมาก็ถามว่าเอาไหม ฝ่ายเมียก็ร้องถามผัวว่าเอาไหม ผัวบอกว่าเอา จึงตกลงราคากัน ญวนลาวบอกซื้อมาก็ตัวละสามร้อยแล้ว จะเอากำไรแค่สองร้อยพอ เป็นตัวละห้าร้อยบาท เมียนั้นบอกว่าไม่เอา มันแพงเกินไป แต่ผัวบอกว่าเอา เอาไว้กินวันหลังก็ได้ หวังจะเอาไปขายต่อ ก่อนจะเอาไปขายต่อก็ลองทำกินก่อนสักตัว เพราะอยากกินไขมัน เมื่อเอามีดแล่ออกก็เห็นแต่แกนขนุน ไม่มีไข่เลย ญวนไทยจึงรู้ว่าตนถูกหลอก ด้วยความโมโหจึงพูดว่า ถ้าเห็นญวนลาวมาจะตัดหัวมันให้หมด...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า คนยวนชาวลาวมีอาชีพค้าขายตัวตะกวด แสดงให้เห็นถึงการค้าที่มีการเอารัดเอาเปรียบไม่ซื่อสัตย์ในอาชีพของตนเอง เป็นผลทำให้ยวนทางไทยไม่เชื่อถือเรื่องการค้าขายกับคนยวนในฝั่งลาว

นิทานเรื่องเซียงเมี่ยงกับแม่หม้าย หญิงแม่หม้ายทำเมี่ยงไปขาย ครั้งหนึ่งเซียงเมี่ยงทำพ่นหลอกกินเมี่ยง ทำให้นางโกรธแค้นมาก นางเห็นว่าเซียงเมี่ยงตาย ในระหว่างทาง จึงคิดจะแก้แค้นโดยการปัสสาวะรดโครงกระดูกของเซียงเมี่ยง ดังนี้

แตกอนนี่หนา มีอินางแม่หม้ายผู้หนึ่ง เอ็ดเหมี่ยงไปขาย พ้นไปไม่พ่นคือก๊ยะอนนี่นะแหละ เอาไปขาย ฝ่ายไ้เซียงเมี่ยงมันอยากกินเมี่ยงมันบ่มีเงินซื้อ มันเกาะไปตัวะกิน เอาเหมี่ยงมาให้ข่อยกอนจ้งค้อยให้เงิน พอได้เหมี่ยงแล้วเกาะแล่นหนี แม่หม้ายเกาะแล่นบ่ทัน เป็นแม่หญิงเนาะ ใจฮ้าย มันหนามีนูกูเอ็ดมึง บัดนี้เวลาโดนเนาะ เซียงเหมี่ยงเกาะต่าย ต่ายอยู่แค้นทางนั้นแหละ ต่ายแล้วเกาะเปื่อยเบ็ด ต่ายแล้วมันมีกระดูกหัว มันมีฮู้ดัง มันมีเตกระดูก แล้วแดนไปเอ็ดฮู้ยังู้นั้น อินางแม่หม้ายนี้ใจฮ้าย เคียดแตสมายเตตอนไปตัวะกินเหมี่ยง เฮานั้นแหละ เกาะเลยเปิดเยียวใส่จ๊วก มึงคันมาต่ายอยู่นี้ถั่ว กูสิเปิดเยียวไซเยียวไปถึกฮู้แตน แตนเกาะตอดกันชันตัวะที่นี้ นิทานตะลั๊กฮู้นนันนะ

(พินโพธิ์ กงมณี, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ...มีหญิงแม่หม้ายคนหนึ่งทำเมียงคำไปขาย ครั้งหนึ่งเชียงเมียงหลอกกินฟรี ทำให้นางโกรธแค้นมาก พอเชียงเมียงตายก็ตายอยู่ระหว่างทาง นางเห็นนางก็คิดจะแก้แค้นโดยการปัสสาวะใส่โครงกระดูกของเชียงเมียง แต่ตอนที่นางปัสสาวะใส่โครงกระดูกของเชียงเมียงนั้น นางไม่ทราบว่าเดินไปทำรังอยู่ข้างใน พอนางปัสสาวะใส่นางก็ถูกแตนต่อยกัน...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าถึงอาชีพแม่ค้าขายเมียง แต่ถูกเชียงเมียงใช้ปัญญาในการกินเมียง ไม่จ่ายเงิน ทำให้แม่ค้าโกรธจึงไปปัสสาวะรดกะโหลกศีรษะของเชียงเมียง เป็นผลทำให้แตนต่อยกันแม่ค้า

6.3 อาชีพหัตถกรรม

นิทานเรื่อง พ่อเผ่าอยากสูบยา (ตากับหลาน) ตาसानทอใส่ข้าว ตาอยู่ด้านในทอ สานขึ้นมาเรื่อย ๆ พอใกล้จะเที่ยงก็หิวข้าว แต่หาวิธีออกมาจากทอไม่ได้ จึงถามหลานว่าจะออกอย่างไร ความว่า

...พอดูสานทอเข้า อยู่ในบ้านเนี่ยสานขึ้นมา ๆ เปนวงมนไย ๆ มันคล้ายคือทอน้ำชา สานขึ้นมา ๆ สานจนฮอดเพลแล้วมันเพียงหัว พ่อเผ่านี้เฮ็ดวิธีได้กู้ออกมาได้ อยากกินเข้าขึ้นมาแล้วเดี๋ยวนี้ ออกไปได้ สานขึ้นสูงขึ้น ๆ เฮ็ดสะได้กู้อิได้กินเข้าอยากกินเข้า บักน้อย ๆ กะลงเฮียนมา บักไฉ่น้อยมึงวามึงเก่งมึงลองเว้าเบิ่งดูพ่อเผ่าอิออกไปได้แนวได้ ไฉยพ่อเผ่ากะจ้างมันขึ้นแล้วกะแลนออกมามันอียากหยั่งวาชั้น ละคิดออกเออแมนแท้คันกู้งออกกู้ออกมาได้ ได้กินเข้าย่อนหลาน

(บุญเพ็ง สุขสวรรค์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ตาसानทอใส่ข้าว โดยตนเองอยู่ด้านในทอ สานขึ้นมาเรื่อย ๆ เป็นวงใหญ่ ๆ พอใกล้จะเที่ยงก็หิวข้าว แต่หาวิธีออกมาจากทอไม่ได้ จึงถามหลานว่า ถ้าเอ็งฉลาดนักลองบอกซิว่าข้าจะออกไปจากทอนี้อย่างไร หลานก็บอกว่าไม่เห็นยากเลย ก็จ้างออกแล้วก็ออกมาไง ตาจึงทำตามที่หลานบอก ได้กินข้าวเพราะหลาน...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงอาชีพของตา คือการทำเครื่องจักสาน

6.4 อาชีพแม่บ้าน

นิทานเรื่อง ลูกซี้ดื้อ ครอบครัวหนึ่ง พ่อทำงานไกลบ้าน แม่กำลังกวาดบ้านอยู่ในบ้าน ส่วนลูกเล่นอยู่ด้านล่าง ความว่า “บ้านนี้พอแม่จะไปเรียกมานะ ไปเรียกไปค้าทางไกลมานะ มาแล้วบ้านนี้เห็นลูกดีอยู่เือนหันบาดเนี่ย แม่จะอยู่เือนกวาดเทิงเือนอยู่ ซีนแม่นะหลุดบ้านเนี่ย เอ้าน้อยอันพอโตสิมาแล้วว้าซ้น อีแม่เจ้ายังสิรู้ว้าพอลิมา ซีนอีแม่หลุดเดีว้าซ้น...” (บุญเพ็ง สุขสวรรค์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...พ่อแม่ไปทำงาน พ่อทำงานไกลบ้าน แม่กวาดบ้านอยู่บนบ้าน ส่วนลูกเล่นอยู่ข้างล่าง ผัวถุงแม่หลุดจึงบอกลูกว่าพ่อจะมา ลูกถามว่าแม่รู้ได้ยังไงว่าพ่อจะมา แม่บอกว่ารู้ได้ เพราะว่าผัวถุงแม่หลุด เด็กน้อยจึงวิ่งออกไปด้วยความดีใจ เพื่อนถามว่าดีใจเรื่องอะไร พ่อจะมา รู้ได้ไงว่าพ่อจะมา ผัวถุงแม่ข้าหลุดนะซิ ...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พ่อไปทำงานนอกบ้าน ส่วนแม่มีหน้าที่เป็นแม่บ้านและดูแลบุตรอยู่ที่บ้าน

6.5 อาชีพหาปลา

นิทานเรื่อง ชายกำพร้าว้ไปเฮ็ดรี (ชายกำพร้าว้ทำหลี่) ชายกำพร้าว้ทำลอบไว้ดักปลา ผีกองกอยแอบมากินปลาในลอบที่ดักไว้ทุกวัน ดังนี้

...ชายกำพร้าว้แล้วไปเฮ็ดหรี ไปเฮ็ดต้อนใส่ปา เขาเ็นว้าเฮ็ดต้อนเฮ็ดหรีใส่ปา แล้วบาดนี้ นั้นปามันกะมาติดต้อน ปามาติดต้อนผีกองกอยกะมากินฮะนี้ ผีกองกอยมันเลยมากินปามา ยามกินปา ผีกองกอยนะ มากินปามากินซุมื้อซุมื้ออบาดเนี่ย ไปยามมื่อได้กะปะได้...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ชายกำพร้าขึ้นไปทำหลี่ ทำต้อนไว้ดักปลา เขาเรียกว่าทำต้อนทำ หลี่ใส่ปลา แล้วปลาก็มาติดต้อน ปลามาติดฝีกองก้อยก็มากิน ฝีกองก้อยมาแอบกินปลา มากินทุกวันๆ ไปดูวันไหนก็ได้ปลา...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ชายกำพร้าไปดักลอบเพื่อเลี้ยงชีพตน สะท้อนให้เห็นภาพการจับปลา ฝีกองกอยแอบมากินปลาในลอบทุกวัน ทำให้ชายกำพร้าสงสัยมาแอบดูว่าใครมาขโมยปลาของตน

นิทานเรื่อง เล่าน้อย (ตัวเขียนเหมือนงู) หญิงชราเลี้ยงลูกน้อยด้วยความทุกข์ยากลำบาก มีอาชีพหากุ้ง หาปลา วันนั้นไปซื้อปลาได้แต่เล่าน้อยตัวเดียว โยนทิ้งแล้วยังได้แต่เล่าน้อย จึงนำมาขังไว้ที่บ้าน ดังนี้

...ยายเฒ่าเลี้ยงลูกน้อยผู้หนึ่งแล้วทุกข์ยากแล้วบ่มีหยังกิน เมื่อได้กะไปซื้อ อาชีพซื้อ ช้อนกะไปซื้อ กุ้งซื้อปลา อาชีพเลาไปหา กุ้งหาปลา เมื่อได้กะไปซื้อ ช้อนซื้อ มีอาชั้น มีอนั้นหันนั้นไปซื้อ เมื่อได้กะได้อันปานะ มีอนั้นช้อนไปได้กะบัก ถักแต่เล่าน้อยโตเดียว สวะทักไปซื้อไป กะไปถักอีกตี๋ม ถักแต่เล่านั้น บาดนี้กะโดดเอาเล่านั้นมาขังไว้ ขังไว้ให้น้ำมันนะ...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...หญิงชราเลี้ยงลูกน้อยคนหนึ่งด้วยความทุกข์ยากลำบาก วันไหนก็ไปซื้อหาปลา อาชีพซื้อหาปลา ช้อนกุ้งซื้อปลา อาชีพคือการหา กุ้งหาปลา วันไหนก็ไปซื้อทุกวัน วันนั้นไปซื้อยังงี้ก็ไม่ได้ปลา ได้แต่เล่าน้อยตัวเดียว โยนทิ้งก็ไปโดนอีก โดนแต่เล่าน้อยก็เลยเอาเล่าน้อยมาขังไว้ ให้น้ำมันนะ...

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า หญิงชราที่มีอาชีพจับปลา กุ้ง เพื่อเลี้ยงชีพของตน แสดงให้เห็นถึงอาชีพที่เรียบง่าย มีวิถีการดำรงชีวิตอยู่กับธรรมชาติ

นิทานเรื่องปลาบู่ พี่เขยกับน้องเมียไปหาปลา หวานแหครั้งใดได้แต่ปลาบู่ ดังนี้

...มีอ้ายเขยกับน้องเมียไปหาปลาแม่น้ำ แล้วบัดนี้อ้ายเขยเกาะหวานแหลงไปหาน้ำ ไปได้
น้องเมียเกาะเฮ็ดเทิบเงิบอยู่ชันวา ขึ้นมาเมื่อได้เกาะบู่ ชันได้พี่ อ้าย ๆ มันถึกปลาบู่มา ลงไป
อีก ขึ้นมาอีกเกาะยังบู่ ผู้อื่น อ้ายเขยโผล่ขึ้นมา นิทานอันนี้มันเกาะสั้น ๆ เท่านั้นและ วาน
แหลงน้ำเมื่อได้ เกาะบู่ ๆ ...

(พินโพธิ์ กงมณี, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ...มีพี่เขยกับน้องเมียไปหาปลา พี่เขยหวานแหลงไปในน้ำ น้องเมียช่วยหา
หาไปเท่าไรได้แต่ปลาบู่ พอหาขึ้นมาได้ร้องว่าบู่ ๆ นิทานเรื่องนี้มันสั้นเท่านั้นแหละ...

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตการจับปลา เพื่อหาเลี้ยงชีพ ซึ่งพี่เขยกับ
น้องเมียไปจับปลา เมื่อจับปลาได้ปลาบู่ทุกครั้ง

6.6 อาชีพตัดฟันขาย

นิทานเรื่อง ทำวนิ้วไปน้อย สองสามีภรรยา มีอาชีพตัดฟันขาย มีลูกเจ็ดคน ฐานะ
ยากจน มีความทุกข์ยากลำบากเลี้ยงลูกไม่ไหว จึงปรึกษากันว่าจะนำลูกไปปล่อยป่า ความว่า “แต่
ก่อนมีของผิวเผินมีอาชีพตัดฟันขาย แล้วมีลูกนำกันเจ็ดคน ทุกข์ยากครวญทอนนั้นนะ แล้วเฮ็ดจั่ง
ได้กะเลี้ยงลูกบ่คุ้ม กะเลยเอาลูกไปเฒ่า กะว่าเฒ่าเฒ่าเดียวนี้กะทุกข์ยากแล้ว เลี้ยงลูกกะเลี้ยงบ่...”
(แพงตา พิทักษ์, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...แต่ก่อนมีสองสามีภรรยา มีอาชีพตัดฟันขาย แล้วมี
ลูกด้วยกันเจ็ดคน ก็คิดลุ่มใจว่าจะเลี้ยงลูกอย่างไร ก็เอาลูกไปปล่อยป่า...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า สะท้อนให้เห็นภาพชีวิตของการดำรงชีวิตครอบครัวใน
การประกอบอาชีพตัดฟันขาย มีฐานะยากจนจึงได้นำลูกไปปล่อยป่า

6.7 อาชีพขอทาน

นิทานเรื่อง กำฟ้าผีน้อย (กำพร้าวผีน้อย) กล่าวถึงกำพร้าวผีน้อย เป็นชายกำพร้าว มีอาชีพขอทาน ความว่า

...กำฟ้าผีน้อย เกิดมาแล้วพ่อแม่ตายเบ็ด แล้วกะเจ้ากะเฒ่ามันวักกำฟ้า ฟุ่นกะ กำฟ้า พี่กะกำฟ้า กำฟ้ามีอาชีพขอทานกิน เมื่อเขาไปขอเช่าเฮือนเหนือ มือแดงไปซื้อเกลือเฮือนใต้ ซื้อผักขอมี่ จนว้าใหญ่เป้นบาว บาดนี้พวกบรรดาชาวบ้านชาวเมืองหั่นกะเลวว บ่ได้แล้ว ต้องให้กำฟ้าอยู่อย่างนี้บ่ได้ ต้องให้ลาวไปของอยู่หากิน ลาวเป้นบาวแล้ว กะเลววพากัน ให้ลาววเอาพร้าวคี่เมียงให้ลาว เอาใจคี่เมียงให้ลาว แล้วไลลาวหนีให้ลาวไปอยู่ป่า...

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...กำพร้าวผีน้อย เกิดมาแล้วพ่อแม่ตายหมด เขาเรียกว่าไอ้กำพร้าว กำพร้าวมีอาชีพขอทาน ตอนเข้าไปขอข้าวบ้านเหนือ ตอนเย็นไปขอเกลือบ้านใต้ ขอผักขอมี่จนโตเป็นหนุ่ม พวกชาวบ้านจึงว่า ไม่ได้แล้วจะให้กำพร้าวอยู่อย่างนี้ไม่ได้แล้ว ต้องให้เขาไปทำมาหากิน เขาโตเป็นหนุ่มแล้ว จึงนำมิดและจอบเป็นสนิมให้กำพร้าว แล้วไล่หนีให้ไปอยู่ป่าที่ไม่มีแม่แต่ผีหรือคน พอไปถึงป่ากำพร้าวก็ตัดสินใจตัดไม้ ตกกลางคืนก็นอนห่มผ้าขาด ๆ อยู่ในป่า....

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่ากำพร้าว ในช่วงชีวิตเริ่มต้นมีอาชีพเป็นขอทาน เนื่องจากกำพร้าวบิดามารดา เมื่อกำพร้าวเติบโตขึ้นมา ชาวบ้านจึงช่วยเหลือให้ทำมาหากิน จึงนำมิดและจอบให้แก่กำพร้าว แสดงให้เห็นถึง ความเมตตากรุณาที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

จากการพิจารณานิทานทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่า วัฒนธรรมในการประกอบอาชีพ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน อาชีพที่สำคัญ คืออาชีพเกษตรกรรม พื้นที่ในการตั้งหมู่บ้านในสมัยก่อนเป็นป่าดง อาชีพการล่าสัตว์ หาปลา นั้นจะนำมาบริโภค การเก็บของป่ามาเป็นอาหาร เพื่อการดำรงชีวิตในสังคม อาชีพการค้าขาย มักมีการแลกเปลี่ยนสินค้า สินค้าที่ขายส่วนใหญ่เป็นของใช้ในครัวเรือน การเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่สามารถควบคุมได้ เป็นสัตว์ไม่ดุร้าย เพราะเป็นสัตว์ที่ถูกเลี้ยงเพื่อไว้ใช้แรงงานและการบริโภค การเลี้ยงสัตว์เป็นผลที่มนุษย์หาทางออกเกี่ยวกับความอดอยาก เพื่อเป็นต้นทุนในการดำรงชีวิต

7. การวางตน การปฏิบัติตน

นิทานพื้นบ้านประเทศไทย

7.1 การทำบุญให้ทาน

นิทานเรื่อง เจ๊กทำบุญ ชาวจีนชอบทำบุญสุนทาน มักจะให้ทานอยู่เสมอ เมื่อให้ทานหมด จึงเดินไปถามพระพุทธรูปในโบสถ์ว่า ทำบุญแล้วจะได้สิ่งใดตอบแทน ความว่า

มีเจ๊กผู้หนึ่งมันไปเฝ้าบุญเฝ้าทานโดยเจ๊กผู้นี้ให้ทานเป็นข้าวสารจนหมดโถบ่เหลือแม้แต่ข้าวสารที่หุงกิน แล้วกะได้ไปทวงถามหลวงพ่ที่วัดว่า...เจ๊กกะเลยเดินเข้าไปในโบสถ์ด้วยความจะฮ้ายแล้วกะได้ไปตบที่แขนของพระพุทธรูปพร้อมกะถามพระพุทธรูปว่า ให้ทานแล้วสิได้อะไรยัง แขนพระพุทธรูปกะหัก แล้วกะมีทองคำแท่งไหลออกมา

(คำพื้น ที่จันทิก, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...มีชาวจีนคนหนึ่งชอบทำบุญทำทานโดยชาวจีนจะให้ทานเป็นข้าวสาร จนหมดตัวไม่เหลือแม้แต่ข้าวสารที่จะหุงกิน แล้วได้ไปทวงถามหลวงพ่ที่วัดว่า... ชาวจีนจึงเดินเข้าไปในโบสถ์ด้วยความโมโห แล้วไปตบที่แขนของพระพุทธรูปพร้อมกับถามพระพุทธรูปว่า ให้ทานแล้วจะได้อะไร... แขนพระพุทธรูปหักและมีทองคำแท่งไหลออกมา...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ชาวจีนเมื่อให้ทานแล้วไปทวงถามกับพระพุทธรูปในโบสถ์ว่า ผลของการทำดีได้สิ่งใดตอบแทน เมื่อตบที่แขนพระพุทธรูปหัก ชาวจีนจึงเห็นทองคำแท่งไหลออกมาจากแขนของพระพุทธรูป สะท้อนให้เห็นว่าคนทำดีย่อมได้รับสิ่งที่ดีเป็นการตอบแทน

นิทานเรื่อง เศรษฐีกับคนจน เศรษฐีไปเที่ยวป่า เกิดความกระหายน้ำ จึงไปขอน้ำบ้านคนจนดื่ม ก่อนดื่มน้ำได้กินมะขามป้อม ทำให้น้ำมีรสหวาน เศรษฐีมีความเชื่อว่าการดื่มน้ำในกะลามะพร้าวทำให้น้ำมีรสหวาน จึงได้นำขันเงินไปแลกกับกะลา ความว่า

...เศรษฐีเฒ่าไปเที่ยวป่า คนจนก็ยกบ้านอยู่ในป่าในดงว่าชั้นเถอะ ที่นี้ก็ไปกินน้ำ ไปกินน้ำ
 พื้นขอกินน้ำพื้น ไปกินหน่วยขามป้อมก้อนดอก เศรษฐีเฒ่าก็ไปกินหน่วยขามป้อมคนจน
 ว่าชั้นเถอะ ที่นี้ไปกินหน่วยขามป้อม แล้วก็พื้นก็ไปอันกะโหลกเนาะ...ที่นี้ก็ไปกินน้ำหวาน
 ที่นี้ฉันจะเอาขันเงินมาเปี่ยนกะลานี้ไปตักน้ำกินว่าชั้นวานะ เศรษฐีก็ไปเอาขันเงินมาให้คน
 จนเออ

(ทองอิน พูลสวัสดิ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ครั้งหนึ่งเศรษฐีไปเที่ยวป่า และมีคนจนได้สร้างบ้านอยู่ในป่า เศรษฐีหิวน้ำ
 มากจึงไปขอน้ำที่บ้านคนจนกิน แต่ก่อนที่จะกินน้ำ เศรษฐีได้กินมะขามป้อมของคนจนเข้าไปก่อน
 แล้วก็ไปตักน้ำโดยใช้กะลามะพร้าว เพราะว่าคนจนไม่มีเงินซื้อขัน จึงใช้กะลามะพร้าวไปที่ตักน้ำ
 ต้มแทนขัน เมื่อเศรษฐีตักน้ำเข้าไป รู้สึกว่าน้ำที่ตนเองตักเข้าไปนั้นมีรสหวาน เศรษฐีจึงอยากที่จะ
 นำกะลามะพร้าวไปตักน้ำดื่มที่บ้าน จึงบอกกับคนจนว่า เดี่ยวตนจะนำขันเงินที่บ้านของตนมา
 เปลี่ยนกับกะลามะพร้าวใบนี้...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าคนจนเป็นผู้มีน้ำใจไมตรี เมื่อเศรษฐีขอแลกขันเงิน
 กับกะลาของตน จึงยอมยกให้ ถึงแม้เศรษฐีจะทราบในภายหลังว่าการกินมะขามป้อมก่อนดื่มทำให้
 น้ำมีรสหวาน เมื่อเศรษฐีได้นำขันมาแลกกับกะลาแล้ว ก็ไม่คิดจะเอาคืน แสดงให้เห็นถึงความมี
 น้ำใจไมตรี เพื่อเพื่อเผื่อแผ่ของเศรษฐี

7.2 การเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่

การรักษาอาวุาสัตย์

นิทานเรื่อง ชาวสวนสอนคาถาเสกมะม่วงให้กับนักศึกษา นักศึกษาได้ให้คำมั่น
 สัญญาว่าจะไม่บอกเรื่องนี้แก่ใคร ความว่า “ชาวสวนก็ได้เตือนว่าห้ามบอกเรื่องนี้กับผู้ใด ถ้าบอ
 ย่างนั้นแล้ว มนต์ไหนหรือวิชานั้นที่เจ้าเรียนมาก็จะหายไป บักนี่ก็หุบปากอย่างดี เพราะอยากได้นะก็
 บ่ได้คิดหยั่ง” (วงเดือน สร้อยสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...ชาวสวนก็ได้เตือนว่า ห้าม
 บอกเรื่องนี้กับใคร ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว มนต์หรือวิชาที่เจ้าเรียนก็จะหายไป ใ้ฉันก็หุบปากอย่างดี
 เพราะอยากได้มนต์ก็เลยไม่ได้คิดอะไร...

...เมื่อพระราชชาติธำมว่าเรียนมนต์คาถากับใคร นักศึกษาจึงเล่าความจริงให้แก่พระราช
ความว่า “บัดนี้พระชาตินี้ก็อยากกินอีกก็เลยให้บักนักศึกษาไปในสวนอีก แล้วก็ถามว่าไป
เรียนมากับไผ พระราชก็ถามหมอนี่ก็เลยว่วให้ฟังตามความจริง ที่นี้พอไปเสกมะม่วงก็มี
ลูกคือเก่า มนต์มันเสื่อมแล้วนั้น ยอนมันไปเว้าให้เขาฟัง” (วงเดือน สร้อยสูงเนิน,
สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...ที่นี้พระราชก็อยากกินอีก ก็เลยให้นักศึกษาไปในสวน
อีก แล้วก็ถามว่าไปเรียนมากับใคร พระราชถามไฉ่คนนี้ก็เลยพูดให้ฟังตามความจริง ที่นี้
พอไปเสกมะม่วงก็ไม่มีลูกเหมือนเก่า มนต์เสื่อมแล้วนั้น เพราะมันไปพูดให้เขาฟัง...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่านักศึกษา ไม่รักษาสัจจะวาจาที่ให้ไว้ และไม่เคารพเชื่อ
ฟังชาวสวน ซึ่งเป็นครูสอนคาถาเสกมะม่วง ทำให้มนต์เสื่อม ผลของการไม่เคารพเชื่อฟังทำ
ให้นักศึกษาไม่สามารถเสกให้ต้นมะม่วงมีลูกได้อีกต่อไป

นิทานเรื่อง เสือ เด็กคนหนึ่งเดินทางไปป่ากับแม่ แล้วพลัดหลงอยู่ในป่า เมื่อแม่เสือ
มาเจอ จึงนำเด็กไปเลี้ยงดู แม่เสือให้เด็กไปเลี้ยงลูกของตน ดังนี้

ป่านี้กะมีเสือตัวหนึ่ง แต่ก่อนเสือ ช้าง มันปากเป็นวาวเป็นเนอะ กะเลยให้ลูกสาวไปเลี้ยงลูก
นั้นกะต้องเอาก้างไหนดองกินนะ ส่วนเนื้อนี่มึงกิน แม่เสือบอกนะ เพินกะเอ็ดตามคำสั่งกะออ
ยุ่นาจนแก้มือสิบมือพันละ มันกะทำตามคำสั่งถูกมือ ๆ เอาก้างไหนดองกิน เมื่อแลงมามัน
กะเล่าให้แม่ฟังถูกมือว่าคนเอื้อยเอาก้างให้กินแซบดีว่า มันก็บอกแม่มันถูกมือลูกเสือนะ
แล้วแม่เสือกะมาส่งกับบ้าน ให้เงินให้ทองเต็มขึ้นหลังเสือกับมาละ

(ประนิตย์ เครื่องสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ป่านี้ก็มีเสือตัวหนึ่ง เมื่อก่อนเสือ ช้าง มันปากเป็นพูดได้ ก็เลยให้ลูกสาว
ไปเลี้ยงลูก นั้นก็ต้องเอาก้างไหนดองกินนะ ส่วนเนื้อนี่มึงกิน แม่เสือบอกนะ เขาก็ทำตามคำสั่งก็อยู่
ด้วยจนแก้วนสิบวันนุ่นแหละ มันก็ทำตามคำสั่งทุกวัน ๆ เอาก้างไหนดองกิน เมื่อตอนเย็นมามัน
ก็เล่าให้แม่ฟังทุกวันว่าพี่สาวเอาก้างให้กินอร่อยดีว่า มันก็บอกแม่มันทุกวันลูกเสือนะ แล้วแม่เสือ
ก็มาส่งกลับบ้าน ให้เงินให้ทองเต็มขึ้นหลังเสือกลับมานั้นแหละ...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าเมื่อเสือมีคำสั่งให้เด็กที่เลี้ยงลูกของตน เขากำให้ลูกเสือกิน เด็กก็ปฏิบัติตาม เมื่อแม่เสือส่งกลับบ้าน จึงให้เงินทองมากมาย เมื่อเด็กกลับบ้านได้เล่าให้ฟัง เมื่อเด็กอายุรุ่นราวคราวเดียวกันทราบข่าว แกล้งทำทีว่าเป็นพลัดหลงป่า เพื่อจะให้พบกับเสือ ดังนี้

...คนรุ่นเดียวกันเห็นกะอยากได้ อยากได้คือเขา มึงไปแบบได้ ไ้ยกะหลงกับแม่นั่นละ นี่ก็อยากเลียนแบบว่าเทอนะ เลียนแบบเขาก็ได้คืออยู่ด็อก มันกะไปหลงอยู่ในป่าเสือก็มาฮับไปเลี้ยงลูกคือเก่านั้นละ แม่เสือก็บอกเอากำไว้ให้น้องกินนา ส่วนเนื่อนี่มึงกินซะ คนนี้ก็ตาย่านก้างคาคองกะเลยคัดคำสั่ง มื่อได้ลูกเสือก็ฟองแม่ทุกมื่อ ๆ ไ้ยกินแต่เนื้อ บ่แบบมีก้าง แม่เสือว่าคนนี่บ่ทำตามคำสั่งเด เลยบ่ได้แนวได้มาเลย แต่เสือก็บ่กินบ่หยัง แต่บ่ได้แนวได้มาจ๊กอย่าง เพาะบ่ทำตามคำสั่ง กะมาส่งบ้านคือเก่านั้นละ

(ประนิตย์ เครื่องสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...รุ่นเดียวกันเห็นก็อยากได้ อยากได้เหมือนเดิม มึงไปแบบไหน ไ้ยก็หลงกับแม่นั่นละ นี่ก็อยากเลียนแบบว่าเถอนะ เลียนแบบเขาก็เหมือนอยู่หอรก มันก็ไปหลงอยู่ในป่าเสือก็มารับไปเลี้ยงลูกเหมือนเดิมนั่นละ แม่เสือก็บอกเอากำไว้ให้น้องกินด้วย ส่วนเนื่อนี่มึงกินซะ คนนี้ก็กลัวก้างคาคองก็เลยคัดคำสั่ง วันไหนลูกเสือก็ฟองแม่ทุกวัน ๆ ไ้ยกินแต่เนื้อไม่อร่อยไม่มีก้าง แม่เสือว่าคนนี่ไม่ทำตามคำสั่ง เลยไม่ได้อะไรมาเลย แต่เสือก็ไม่กินไม่อะไร แต่ไม่ได้อะไรมาสักอย่าง เพราะไม่ทำตามคำสั่ง ก็มาส่งบ้านเหมือนเดิม ไม่ได้อะไรมา...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า แม่เสือได้พบเด็กจึงนำกลับไปเลี้ยงดูเป็นอย่างดี ให้เงื่อนไข ปฏิบัติตามเหมือนเด็กคนแรก แม่เสือสั่งเอากำให้ลูกเสือกิน แต่เด็กคนที่สอง เกรงว่ากำจะติดคอลูกเสือ จึงให้กินเนื้อเพียงอย่างเดียว แม่เสือทราบว่าเด็กไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง จึงนำมาส่งคืนที่บ้าน ไม่ได้ให้รางวัลแต่อย่างใด แสดงให้เห็นว่าการไม่เคารพเชื่อฟังตามแม่เสือ ทำให้เด็กคนที่สองไม่ได้รับข่าวของเงินทองจากแม่เสือ

สะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทย เรื่องการวางตนปฏิบัติตน ผลการศึกษาพบว่า นิทานได้สะท้อนให้เห็นถึงการเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ การตอบแทนคุณ การทำบุญทำทาน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่มีต่อกันในสังคม ความกตัญญู และความเกรงอกเกรงใจในการมีปฏิสัมพันธ์อันดี

ต่อกัน หรือการเดินทางเพื่อไปจีบสาวต้องประพาศดินให้ดี ให้นำเชื้อถือ เหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็น
เอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชนทั้งสองกลุ่ม

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

7.1 การทำบุญให้ทาน

นิทานเรื่อง พระมหาเวสสันดรชาดก พระยาศรีสัตนชัย มีพระราชโอรสชื่อ พระเวสสันดร
ครั้งหนึ่งให้ทานช้างเผือกคู่บ้านคู่เมืองแก่เหล่าพราหมณ์ พระราชบิดาและพระราชมารดาจึงเนรเทศ
ให้ออกจากวัง ไปบวชอยู่ที่เขาวงกต พระเวสสันดรมีบุตรชื่อกัณหาและชาลี พราหมณ์ผู้หนึ่งได้นำ
อมิตดาเป็นภรรยา นางไม่ยอมทำงานบ้าน นางจึงให้ชูชกไปขอบุตรของพระเวสสันดรมาเป็นคน รับ
ใช้ ความว่า

...ผู้เมียหันตอบนะ ให้ขอกัณหาชาลีพุนมาให้ ไปขอลูกพระเวสสันดรพุน กะไป ไปแล้วกะ
เดินทางไป ไปขอลูกพระเวสพรหมบ้านนาโตนันนะ ไปกะไปฮอดกะไปขอ ขอนำพระเวส
ขอกัณหาชาลีนะ แล้วผู้พระเวสนั้นว่า คันอิเอาแท้ ๆ นั้นให้ผู้แม่มาก่อน ให้เมียมาก่อน
เมียนั้นไปก่นกอยกันมันบ่ทันมาจักเทีย แล้ววาคันอิเอาให้นันยีนพุนยีนพีเฮ็ดหยัง คันอิเอา
ให้นันกะคือเอาให้ย่ายีน ยานเมียบให้ ลักทานเอาให้บาดเนีย ทานให้พรหมบ้านนาโ
นันนะ บาดนี้กะทานให้แล้ว กะเอามา พรหมบ้านนาโตนันกะเอามา กัณหาชาลีนั้นมา
แล้วกะเมียนั้นกะไปก่นมันก่นกอยมาบ่ได้บาดนี้ เสียไปนอนตันทาง นางมัทรีนะ ยานมา
เฮ็นทานลูกนะ พระยาอินทร์พุนนะกลับเฮ็ดเปนเสียมาตันทางไว้ บ่ให้เมียนั้นมา บาดนี้กะ
ทานลูกเขาเอาลูกไปแล้วกะโลดออกเสียนะ กะมาได้นางมัทรีนะ มาได้แล้วกะมาถามผัวหา
ลูกบ่เฮ็น กะหาเลี้ยงใส่ไปหาผู้บ่าวบ่มาเบ็งลูกเบ็งเต้า กะมาตัวเมียหันนะ ทานลูกไป
แล้วยังบ่บอกเมีย เมียหันมาฮ้องให้ ไส้หาลูก ไส้หลายโลดตายเมียนะ ตายแล้วผัวนั้นโลด
มาโถมเอาเมีย โถมเอาเมียแล้วกะมาพ่นน้ำเปา แล้วเมียกะคืนมา คืนมาแล้วกะมาเล่าให้
ผู้เมียนั้นฟังว่าทานไปแล้วลูกเฮานะ แล้วพัดเมียนั้นวาคันแต่ก็หยับว่า คันบอกแต่ก็กะอิ
โมทนาน้ำ ทานลูกกะบ่ วาอิโมทนาน้ำ แล้วกะอยูมาพระยาอินทร์กลับเฮ็ดเปนพรหมบ้าน
นามาขอเมียบานเนีย ขอเมียกะทาน บอกเมีย เมียกะอิไปบ่ซิน บาดนี้กะโลด พรหมบ้าน
นาโตนันมันเปนพระยาอินทร์เต็นนะ กลับเฮ็ดเปนพระยาอินทร์คืนมาบอกวา ข่อยบ่เอาดอก
เมียเจ้านะ ข่อยมาลองเจ้าเบ็งวาอิเฮ็งอิฮองบ่ ให้เอาไว้สา ข่อยมาลองเจ้าชื่อ ๆ พรหมบ้าน

นาโตนั้น แล้วกะหดยกกันมาแล้วกะพรหมบ้านนาโตนั้นกะเอาสองน้อยมา มาเดินมา ๆ มา
นอนทาง นอนทางแล้วพรหมบ้านนาโตนั้นมัดสองน้อยไว้แล้วขึ้นนอนอยู่ๆ ไม่เที่ยง ๆ ฟุ่น ตอน
เอาไปหั่นฮ้องให้ตี พรหมนั้นตีสองน้อยกัณหาลีนะ ตีจนเลือดอาบเลือดย่อย ขอนำขอ
พรหมนั้นนะ แล้วยังกลับคืนมา กัณหาลีนกลับคืนมาขอเงินเสียเงินสลึงนำพอพระเวสหัน
อิม่าจ้างพรหมบ่ให้ตีนะ อิม่าขอเงินวาขอเงินจักเพียงจักสลึงให้พรหมบ่ให้ตี สองน้อยนะ
แล้วจักให้หรือบ่ให้ บ่ให้บ่มี เงินบ่มีพอเพียง สลึงเดียวบ่ค่าง กะมามามัดไว้กลางทางแล้ว
กะขึ้นนอนงาไม่ฟุ่น แล้วกะพระยาอินทร์หันเลยมาบิวดงาไม่บาดนี้ บิวดงาไม่ให้มาทางเมี่ยง
ปู่พี่ มาตอนกลางคืนกะมาเลี้ยงนมเลี้ยงหยังก่อนได้ กลับเฮ็ดแปนแมเอานมให้กินก่อน
กอ เทวดากลับเฮ็ดแปนแมเอานมมาให้กินกลางคืนมา แล้วกะมาบิวดันไม้หั่น มันนอนป็น
หน้าไปเต้ทางบ้านมันตัว บาดนี้พระยาอินทร์มาบิวดันไม้ให้หันมาเมี่ยงพระยาปู่พี่ พระยา
ศรีชนชัยพี่ แมนั้นชื่อนางสิริมหายา มาพระเวสนะ พอพระยาศรีชนชัย บาดนี้กะนอน
ตื่นแล้วกะเดินทางมา เดินมา ๆ แล้วกะมาพ้อเมี่ยงปู่บาดเนี่ย มาพ้อเมี่ยงปู่แล้วปู่กะมาเอ็น
หลาน ไถ่เอาบาดเนี่ย เอาเงินเอาทองมาไถ่เอานำพรหมหัน เงินทองนั้นไถ่ทอได้บ่อัน ...ขอ
กินให้อีกก่อน กะมาทำอาหารให้กินบาดเนี่ย เก็บขาหมูไชลิไล ๆ เก็บขาไก่ไชลิไล ๆ บ่ซ้ำบ่
ทานท้องพรหมโอดแตกกะนี้ กินบักพร้าวเบ็ดเจ็ดแซง กินแกงเบ็ดเจ็ดหม้อ บักพร้าวเปน
ลูกหันนะเบ็ดเจ็ดแซง กินแกงเบ็ดเจ็ดหม้อ ไก่อะไรกะเบ็ด น้อยบ่ชานันท้องพรหมกะแตก
บั้ง ถึกคนหัวล้านตายเจ็ด ถึกแมมานตายร้อย ตายเบ็ดมันแตกไปใส่ ถึกคนตายแปนพัน
ถึกแมมานตายแปนร้อย แล้วกะท้องพรหมแตกกะ พอกับแมเอาช้างม้าวัวควยกลับคืนไป
มาแฮพระเวสเข้าเมืองบ้านนี้ แฮไปหาพระยาศรีชนชัย หาแมนางสิริมหายาฟุ่น กะจบ

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า...เมื่อนั้นตอบว่า ให้ชอกกัณหาลีนมา ให้ ไปชอกลูกพระเวสสันดรโน้น ก็ไป
ไปแล้วก็เดินทางไป ไปชอกลูกพระเวสสันดร พรหมณบ้านนาคนนั้นนะ ไปถึงก็ไปขอ ขอกับพระเวส
ชอกกัณหาลีน แล้วพระเวสนั้นก็ว่า ถ้าจะเอาจริง ๆ ก็ให้แม่มาก่อน ให้แม่นั้นมาก่อน เมียไปหา
อาหารยังไม่มา แล้วว่าถ้าจะเอาให้ทำไม่ต้องรอโน่นรอนี้ทำไม ถ้าจะเอาให้ก็คือเอาให้ไม่ต้องรอ
กลัวเมียไม่ให้ แอบทำทานคราวนี้ทานให้พรหมณบ้านนาคนนั้น คราวนี้พอทานให้แล้ว ก็เอามา
พรหมณบ้านนาคนนั้นก็เอามา กัณหาลีนก็มา แล้วก็เมียนั้นก็ไปหาอาหารไม่ได้คราวนี้ เสือมา
นอนขวางทาง นางมัทรีก็กลัวมาเห็นว่าพระเวสสันดรจะทานลูก พระอินทร์มาแปลงเป็นเสือมา
ขวางทางไว้ ไม่ให้แม่นั้นมาคราวนี้ก็ทานลูกเขาก็เอาลูกไปแล้วก็โดดออกไปไม่ขวางทางอีก นางมัทรี

ก็เดินทางต่อได้ มาได้แล้วก็มาถามผัวหาลูกไม่เจอ ก็หาเรื่องว่าไปหาผู้ชายไม่ยอมมาดูแลลูก ก็มาหลอกเมียทานลูกไปแล้วยังไม่บอกเมีย นางมัทรีมานั้นก็มาร้องให้ ร้องให้หาลูก ร้องมากจนตายตายแล้วผัวนั้นก็วิ่งมากอดเมีย กอดเมียแล้วก็เอาน้ำมาพ่น แล้วเมียก็ฟื้น ฟื้นมาก็มาเล่าให้เมียฟังว่าทานลูกไปแล้ว แล้วเมียบอกว่าตอนแรกทำไมไม่บอก ถ้าบอกก็จะอนุโมทนาด้วย ทานลูกก็ไม่ว่าจะอนุโมทนาด้วย อยู่ต่อมาพระอินทร์ก็แปลงเป็นพรหมณ์บ้านนา มาขอเมียที่นี่ ขอเมียก็ให้บอกเมีย เมียก็ไปไม่ขัดขึ้น คราวนี้พรหมณ์บ้านนาก็กลับร่างเป็นพระอินทร์นะ กลับร่างเป็นพระอินทร์แล้วบอกว่า เรามาเอาเมียเจ้าหรือ เรามาลองใจดูว่าจะให้ไหม ให้เอาเถอะ เราแปลงเป็นพรหมณ์มาลองใจเฉย ๆ

กล่าวถึงพรหมณ์บ้านนาคนนั้น ก็เอาสองกุมารมา เดินมา ๆ มาบนอนพักระหว่างทางนอนแล้ว พรหมณ์ก็มัดสองกุมารไว้แล้วก็ขึ้นไปนอนอยู่บนต้นไม้โน้น ตอนเขาไปนั้นก็ร้องไห้ให้พรหมณ์นั้นตีสองกุมาร ก็ทุบทุบทุบ ตีจนเลือดอาบเลย ขอพรหมณ์นั้นว่า ขอกลับไป ก็ทุบทุบทุบ กลับคืนมาขอเงินสักสลึงกับพ่อพระเวสสันดร จะมาจ้างไม่ให้พรหมณ์ตี จะมาขอเงินว่าขอเงินสักเพื่อสักสลึงให้พรหมณ์ไม่ให้ตีสองกุมาร แล้วก็ไม่รู้ให้หรือไม่ให้ ไม่ให้เงินไม่มีถึงเพื่อ สลึงเดียวก็ไม่มี ก็มามัดไว้กลางทางแล้วก็ขึ้นไปนอนบนต้นไม้โน้น แล้วก็พระอินทร์นั้นเลยมาหักกิ่งไม้ หักกิ่งไม้มาทางเมืองปุณิน มาตอนกลางคืนก็มาเลี้ยงนมเลี้ยงอะไรก่อน ก็แปลงเป็นแม่มาเอานมให้กินก่อนนะ เทวดาก็แปลงเป็นแม่มาเอานมมาให้กินในตอนกลางคืน แล้วก็มาบิดต้นไม้ให้หัน มันนอนหันหน้าไปทางบ้านมันพรหมณ์นั้น คราวนี้พระอินทร์มาบิดต้นไม้ให้หันมาเมืองของปุณิน พระยาศรีสฤษฎ์ แม่ขึ้นชื่อนางสิริมาหามา แม่พระเวสสันดร พบพระยาศรีสฤษฎ์ คราวนี้กินอนตื่นแล้วก็เดินทางมา เดินมา ๆ แล้วก็มาพบเมืองปุณิน คราวนี้มาพบเมืองปุณินแล้วปุณินก็มาเห็นหลาน ก็เลยได้ตัวเอาเงินเอาทองมาไถ่เอากับพรหมณ์ เงินทองนั้นไถ่ไม่อัน ถ้าพรหมณ์เขาให้ แล้วพรหมณ์ก็ว่าถ้าจะไถ่จริง ๆ ก็ขอกินก่อน ขอกินให้อิ่มก่อน ก็มาทำอาหารให้กิน กินขามหมู กินขาไก่ไม่ช้าไม่นานท้องพรหมณ์ก็แตกที่นี่ กินมะพร้าวหมดเจ็ดทะลาย กินแกงหมดเจ็ดหม้อ กินมะพร้าวเป็นลูกหนะหมดเจ็ดทะลาย กินแกงหมดเจ็ดหม้อ อะไรก็หมด ไม่ช้าท้องพรหมณ์นั้นก็แตกบึง ถูกคนหัวล้านตายเจ็ดคน ถูกแม่บ้านตายร้อยคน ตายหมดมันแตกใส่ ถูกคนตายเป็นพัน แล้วก็ท้องพรหมณ์ก็แตก พ่อกับแม่เอาช้าง ม้า วัว ควาย กลับคืนไป มาหาพระเวสสันดรเข้าเมือง หาไปหาพระยาศรีสฤษฎ์ หาแม่นางสิริมาหามาเรื่องราวก็จบเพียงเท่านี้...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า พระมหาเวสสันดรชาดกได้บริจาคบุตรทั้งสองให้แก่ชูชก เมื่อทำวศรีศัญชัย มาพบหลานจึงขอแลกกัญหาชาลี ด้วยทรัพย์สินเงินทอง และเลี้ยงอาหารอย่างอím หนาสำราญทำให้ชูชกต้องแตกตาย พระมหาเวสสันดรจึงได้กลับคืนมายังบ้านเมืองของพระองค์ เมื่อเทวดาปลอมตัวลงมาขอพระมเหสีของพระมหาเวสสันดรชาดกจึงบริจาคทาน ความว่า “...แล้ว วกะอยู่มาพระยาอินทร์กลับเห็ดเป็นพรหมบ้านนามาขอเมียบ้านเนี้ย ขอเมียกะทาน บอกลเมีย เมีย กะอิไปบซิน บาดนี้กะโลด พรหมบ้านนาโดนันมันเป้นพระยาอินทร์ได้เนาะ กลับเห็ดเป้นพระยา อินทร์คืนมาบอกว่า ข่อยบ่เอาดอกเมียเจ้านะ ข่อยมาลองเจ้าเบิ่งวาอิเฮงอิฮองบ่ ไห้เอาไว้สา...” (บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552) แปลว่า ...แล้วก็อยู่มาพระอินทร์ก็แปลงเป็นพรหมมณบ้าน นามาขอเมียที่นี่ ขอเมียก็ให้ บอกลเมีย เมียก็ไปไม่ขัดขึ้น คราวนี้พรหมมณบ้านนาก็กลับร่างเป็น พระอินทร์นะ กลับร่างเป็น พระอินทร์แล้วบอกว่า เรามาเอาเมียเจ้าหรือก เรามาลองใจดูว่าจะให้ ไหม ให้เอาเถอะ เราแปลงเป็นพรหมมณมาลองใจเฉย ๆ...

พระมหาเวสสันดรชาดกได้บริจาคทานด้วยพระมเหสีและบุตรของพระองค์เทวดา แปลงกายมาขอพระมเหสี พระเวสสันดรได้ให้พระมเหสี เทวดาคืนพระมเหสีให้แก่พระเวสสันดร จะ เห็นว่าพระองค์เป็นผู้ที่มีน้ำพระทัยที่กว้างใหญ่ดุจทะเล ที่ไม่มีวันเหือดแห้งหรือหมดสิ้นไป

นิทานเรื่อง การทำบุญ นางวิสาขะเป็นคนรับใช้ของเศรษฐี จะทำสิ่งใด เกรงว่าเศรษฐี จะตำหนิ วันหนึ่งอยากจะทำทาน เมื่อทำข้าวจีเสร็จแล้ว นำเอามาพันไว้ที่หัวขึ้น เมื่อเห็นพระสงฆ์ มาบิณฑบาต นางวิสาขะจึงถวายข้าวจี ดังนี้

...เห็นพระมาบิณฑบาต โอ้ยอยากจะทำ ทาน สาธุขอให้ผู้ข้าได้ทาน นางวิสาขะนั้นก็ แล้วก็พระ มาบิณฑบาตแล้วก็ยอมมือไว้ แล้วก็ไปเอาเข้าจีปั่นนั้ที่ซ่อนไว้นี้เนะ ไชบาตรให้พระ พระก็รับ เอา ตอนเมื่อพระรับเอาแล้ว พระก็คิดว่าไม่ทานก็ไม่ได้ แล้วพระก็เดินเข้าไปในวัด นางอัน นั้นก็จะไปหาน้ำที่น้ำห้วย มาแล้วก็แอบมองดูตอนบาตรแล้วนะ แอบมองดูว่าท่านจะทาน ให้ไหม ท่านไม่รังเกียจไหม แล้วก็แอบดูท่านก็ทานให้ ทานให้รับประทานให้ แล้วนางก็ ดีใจ สาธุ เห็นแล้วว่าอาจารย์รับประทาน หลังจากนั้นแล้วก็เดินลงไปที่ย้วยน้ำนะ พอเดิน ไปบังเอิญมากัด กัดแล้วก็ตาย เสียชีวิตทันที แล้วก็วิญญาณก็ขึ้นสู่สวรรค์ บุญแรงที่สุด ที่ว่านางได้ทานปั่นเข้าจี ขึ้นสวรรค์แล้วก็จบ

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...เห็นพระมาบิณฑบาต อยากจะทาน สาธุขอให้ลูกได้ทาน นางวิสาขะนั้นก็
แล้วก็พระมาบิณฑบาตแล้วก็ยกมือไว้ แล้วก็เอาข้าวจีบนั้นที่ซ่อนไว้ใส่บาตรให้พระ พระก็รับเอา
เมื่อพระรับเอาแล้ว พระก็คิดว่าไม่ทานก็ไม่ได้ แล้วพระก็เดินเข้าไปในวัด นางก็จะไปหาบน้ำที่ห้วย
มาแล้วก็แอบมองดูตอนใส่บาตรแล้ว แอบมองดูว่าท่านจะทานให้ไหม ท่านไม่รังเกียจไหม แอบดู
ท่านก็ทานให้ ทานให้จนรับประทานให้ แล้วนางก็ดีใจ สาธุ เห็นแล้วว่าอาจารย์รับประทาน หลังจาก
นั้นแล้วก็เดินลงไปห้วยน้ำ พอเดินไปบังเอิญถูกกัด กัดแล้วก็ตาย เสียชีวิตทันที วิญญาณก็ขึ้นสู่
สวรรค์ ด้วยผลของสร้างบุญกุศลที่นางได้ทานนั้นข้าวจีบ ขึ้นสวรรค์แล้วก็จบ...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า เมื่อนางวิสาขาทานบุญด้วยใจที่บริสุทธิ์ เมื่อเสียชีวิตลง
ผลของการทำบุญให้ทาน ทำให้นางได้ขึ้นสวรรค์

7.2 การคบค้าสมาคม

นิทานเรื่อง สองสหาย มีชายสองคน ไม่ชอบทำบุญ ไม่พูดคุยกับใคร ความว่า

...มีสองสหาย ผู้นึงมันบ่กินบ่ทาน บ่เว้ากับบ่่านกับเมือง บ่เอาใจไผจักคน บาดนี้มีเหย้ามี
การแล้ว เฒ่ามาแล้วอยากปลูกเฮือน เฮือนกะผุแล้วอยากปลูกเฮือน ปลูกเฮือนแล้วไปหา
พวกอาจารย์ แต่อาจารย์นั้นบ่อกให้แต่ว่า อันใดซิดได้ช่วงให้ไปเอาอันนั้น ไม่นะ บาดนี้มา
ปลูกแล้ว ...จ๊อดอยู่ทาแล้วบาดนี้ นอนอยู่คีนมาล้า ฝึอยู่เฮือนนั้นนะ ถามเอาบ่ ๆ ว่าซัน
แต่ก่อนมันถาม เฮือนเจ้าของหั้นมันถาม เอาบ่ ๆ บ่เอา ย่านว่าซัน เอาบ่ ๆ เอาว่าซัน โยน
ลงมาแต่ซื่อพุ่น ไปเบ็งแล้วแม่นให้เงิน อยู่ไปอยู่มาโยนให้เต็ม เอาบ่ เอา ให้คำ เอาให้เงิน
ให้คำ ได้กะเลยหนี เอาเงินเอาคำแล้วหนีไปสา เจ้าของเฮือนกะเลยบ่ได้ว่าซัน ย้อนหยัง
ย้อนบ่เอาดีกับบ่่านกับเมือง อยู่แต่ผู้เดียว กินผู้เดียวบ่เว้ามาไผ เพ็นเฮ็ดเพ็นสร้างหยังกะบ่
เฮ็ดบ่สร้างนำ เพ็นทำบุญทำทานกะบ่เฮ็ดหยังนำว่าซัน ...

(บัวรอง พานศิริ, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...มีสองสหาย คนหนึ่งไม่ทำบุญทำทาน ไม่พูดคุยกับชาวบ้านชาวเมือง
ไม่สนใจใครสักคน มีครอบครัวแก่เฒ่ามาแล้วอยากปลูกบ้าน บ้านก็ผุพังแล้วอยากปลูกบ้าน ไป
หาพวกอาจารย์ แต่อาจารย์นั้นบ่อกให้ว่า อันไหนซิดขวางให้ไปเอาอันนั้นสำหรับไม้สร้างบ้าน พอ

มาปลูกแล้วถามเอาใหม่ แต่ก่อนมันถาม บ้านเจ้าของนั้นถามว่า เอาใหม่ ๆ ไม่เอา กลัวว่าขึ้น
เอาใหม่ ๆ ว่าขึ้น โยนลงจากช่อ ไปแล้วให้เงิน อยู่ไปอยู่มาโยนให้อีก เอาใหม่ เอา ให้ทองคำ ได้ก็
เลยหนี เอาเงินเอาทองคำแล้วหนีไป เจ้าของบ้านก็เลยไม่ได้ เพราะไม่เอาดีกับบ้าน กับเมือง
อยู่เพียงลำพัง กินคนเดียวไม่พูดกับใคร เขาทำเขาสร้างอะไรก็ไม่ทำกับเขา เขาทำบุญทำทานก็
ไม่ทำอะไรด้วยเลย...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า สองสหายไม่สนใจที่จะคบค้าสมาคมกับผู้ใด ผลที่เกิดขึ้นทำให้สองสหายไม่รู้เรื่องการที่จะอยู่ในสังคมว่าควรจะปฏิบัติตนหรือวางตนอย่างไร

7.3 ความขยันและอดทน

นิทานเรื่อง ประวัติของโง่งนาบักหุ้ง สมัยก่อนเมืองแก่นท้าวยังไม่เจริญ มีชายคนหนึ่งชื่อว่าหุ้ง เป็นคนเกียจคร้าน ไปเที่ยวขอทานกิน ชนทั้งหลายรังเกียจ และดูถูกเหยียดหยาม

ตั้งแต่สมัยเมืองเก่าทำมายังบ้านเจริญ ยังเป็นบ้านป่าเมืองพญอยู่ แล้วผู้นั้นชื่อวาหุง แต่ข้าคน
บ่เอ็ดบ่สร้างหยั่ง ไปเลาะขอทานกิน คนกะซังหลายเนาะ ใหญ่แล้วเ็นเ็นวาอ้ายหุงหรือวา
ท้าวหุงเขาจะบ่เ็น เด็กน้อยเท่าหัวไผ่เ็นนี้เขาจะเ็นวาบักหุง เ็นแบบดูถูกนะ บักหุง ไผะ
เ็นบักหุง ๆ บาดนี้หลายป่าหลายปีแล้วไผ่เปนบาว ผู้นั้นกะไล่หนีผู้นี้กะไล่หนี เอาไปเอา
มาจะเจ้ากะบ่ให้อยู่นา แล้วบาดนี้ท้าวหุงหั้นนะที่เขาเ็นวาบักหุงหั้นนะกะเสียใจหลาย ผู้ได้
กะไล่หนี ผู้ได้กะไล่สะ ลาวกะเลยไปปลูกตูปน้อยอยู่โ่ง โ่งข้าง ๆ บ้าน ปลูกตูปน้อยอยู่โ่ง
ข้าง ๆ บ้าน แล้วบาดนี้ ลาวกะชาวไฮ่ชาวนา ปลูกผักปลูกหมี่กิน จนวาเอ็ดไปเอ็ดมาเนาะ
ชาวไฮ่ชาวนา ลาวกะชาวนาจนเปนนาโ่งก้วง ปลูกจนวามีคนได้ไปขอลาวกินพุ้นแล้ว เอาไป
เอามาลาวกะเลยกลายเป็นคนดุ่มัน พลิกโตตงกันข้ามกลายเป็นคนดุ่มันเลย ลาวชาวนาได้
โ่งก้วงหลายจนวาสุดสยตา ตั้งแต่นั้นมา โ่งนาที่ลาวชาวหั้นนะ จะเจ้ากะเ็นวาโ่งนา
บักหุงเท่าชูมือเ็นี้ แล้วมีโ่งอยู่หางบ้านมีหลักฐานหยั่งยืนแท้ ๆ แล้วกะก้วงสุดสยตาเปนโ่ง
นาอุดมสมบูรณ์ แล้วลูกหลานเพิ่มสืบทอดโ่งนาบักหุงมากะดุ่มันเม็ดชุน

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...สมัยก่อนเมืองแก่นท้าวยังไม่เจริญ ยังเป็นบ้านป่าเมืองภู(ภูเขา)อยู่ มีชายคนหนึ่งชื่อว่าหุ่ง เป็นคนเกียจคร้าน ไม่ทำอะไร ไปเที่ยวขอลานกิน ผู้คนทั้งหลายก็เกลียดมาก โตแล้วเรียกว่าพี่หุ่งหรือท้าวหุ่งเขาก็ไม่เรียก เด็กตัวเล็ก ๆ เขาก็เรียกว่าไอ้หุ่ง เรียกแบบดูถูก ไอ้หุ่งใครก็เรียกไอ้หุ่ง ๆ ต่อมาหลายปีแล้วโตเป็นหนุ่ม ใคร ๆ ก็จับได้ เขาไม่ให้อาศัยอยู่ด้วย ท้าวหุ่งเสียใจมาก ใคร ๆ ก็ไม่ต้อนรับ ก็เลยไปสร้างกระท่อมน้อยอยู่กลางทุ่ง ทุ่งข้าง ๆ บ้าน แล้วก็เข้าไปเช่านาทำ เขาจนเป็นทุ่งนากว้าง ปลูกจนมีผู้คนได้ไปขอข้าวกิน กลายเป็นคนขยันหมั่นเพียร กลับตัวตรงกันข้ามกลายเป็นคนขยันไปเลย ท้าวหุ่งเช่านาได้ทุ่งกว้างมากจนสุดลูกหูลูกตา ตั้งแต่นั้นมาทุ่งนาที่ท้าวหุ่งเช่าเขาก็เรียกว่าทุ่งนาปักหุ่งเท่าตราบนทุกวันนี้ มีทุ่งนาอยู่ท้ายบ้านมีหลักฐานยังยืนแท้ ๆ แล้วก็กว้างสุดลูกหูลูกตาเป็นทุ่งนาอุดมสมบูรณ์ ลูกหลานท่านก็สืบทอดทุ่งนาปักหุ่งมาจืดยันชั้นแข็งทุกคน....

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า คนส่วนใหญ่ไม่ชอบคนเกียจคร้าน เมื่อก่อนปักหุ่งเป็นขอทานต่อมาปักหุ่งเป็นคนขยันและร่ำรวย ทำให้คนส่วนใหญ่รักใคร่ชื่นชม และเป็นที่นับถือของคนทั่วไป

7.4 การประหยัดและอดออม

ผู้รู้จักประหยัดอดออม รู้จักพอ ไม่โลภจะได้รับผลตอบแทนที่ดี ความโลภไม่รู้จักพอจะทำให้พบความหายนะ

นิทานเรื่อง เศรษฐีโลภมาก หมู่บ้านแห่งหนึ่งชาวบ้านออกไปหาปลาในหนองน้ำใหญ่ สองพ่อลูกฐานะยากจน ไปหาปลาด้วยกัน มีแหขาดและเก่า ทำให้ไม่ได้ปลาเหมือนคนอื่น อยู่มาวันหนึ่งมีพญาคูขี้หอมผู้เป็นพ่อว่าประสงคสิ่งใด ความว่า

...อยู่มาเมื่อหนึ่งเลยมีพะยาคุดออกมาจากบ่อนดินคันไถหั้นนะ มาแล้วมาถาม ถามว่า ถามพอนะผู้ เปนพอหั้นนะวอยากได้หยังบ่ สิพาไปเอาวอ ยากได้หยัง ผู้พอว่าไยบ่อยากได้หยังแล้ว แต่ว่าอยากได้เงินได้คำจึกเล็กจิกนอยพอมาซื้ออยู่ซื้อกินเลี้ยงลูกเลี้ยงไปซื้อ ๆ พะยาคุดกะเลยวามาขึ้นมาหลังขอยนี้ ขอยสิพาไปเอา จึ่งขึ้นหลังพะยาคุดไป แล้วพะยาคุดนั้นกะบอกวา สิเอาทอได้กะเอาแต่วจะต้องให้กลับคืนมาบ่านนี้ก่อนอันตะเว็นขึ้น บาดนี้พะยาคุดพอนี้กะไปนำพะยาคุดหั้น แล้วกะไปเอา เอานอยเดียวเนาะ เอานอยหนึ่งแล้วกะมา มา

กะมาซื้ออยู่ซื้อกินชั่วระยะหนึ่งแล้วกะคืนหาพะยาคุดกะมาหาอีก กะไปเอาอีก บ่านนี้คอบควันี่เขาเป็นคนประหยัด คนที่วิวทุกข์ยากมาก่อน เขาบ่ฟุ่มเฟือย เขาก็ประหยัดเขาก็ทนได้ บโตนปานได้กะได้ปลูกเฮือนปลูกชานมียูมีกินหั้นนา..บาดนี้เขี้ยวผู้ที่ว่าเป็นผู้ที่ห่างมีกั้วหั้นนะ มาเฮ็นวาเออเปนหยังโตจังมีเงินมีค่าหลายแท้ แต่ก่อนโตกะบ่มีหยัง แล้วกะเลยวาว่าให้ฟังวาพะยาคุดพาไปเอ บาดนี้กะเลย มือ หน้าให้โตให้พะยาคุดพาเฮาไปแห่นได้วาขึ้น บาดนี้แล้วผู้พอนี้กะเป็นคนที่ว่าซื้อสัตนะ บาดเวลาพะยาคุดมาหากะบอกวา เออเอาเขี้ยวช่อยไปแห่น เพราะวาลาวอยากได้ พะยาคุดกะบอกวาสีเอาทอได้กะได้แต่วาบให้เอากลายตะเว็นขึ้นนะ บาดนี้ผู้ไปแล้วเฮ็นหลาย เฮ็นหลายกะเลยวา เอาพุกไซผ้าผืนนั้น พกไซผ้าผืนนี้กะบ่พอจักเทือ พะยาคุดกะวาพอแล้ว ๆ ให้เมื่อบ่านเถอะ กะบ่ได้บ่ยอมมาจักเทือกะวาอีเอาอีกก่อน บาดนี้กะเลยวาตะเว็นขึ้น ตะเว็นขึ้นมาแล้วพะยาคุดกะบ่สามารถที่จะพาเสดถิหั้นบินกลับคืนบ้านมาได้ เพราะวามันเมิดกำหนดเวลาของเขาหั้นนา บาดนี้เขี้ยวเสดถินี้กะเลยวากมอยู่ในบ่อนที่ไปเก็บเงินเก็บค่าหั้น ที่จริงบ่อนหั้นมันเปนมหาสมุทร ตะเว็นขึ้นมาแล้วมันจะเปนมหาสมุทรนาะ อันเสดถิผู้้นกะจมอยู่นั้นไปเลย

(ตั้ง พลรัตน์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...อยู่มาวันหนึ่งมีพญาครุฑออกมาจากดินบันไดนั้น มาถามว่า ถ้าเป็นผู้เป็นพ่อนั้นว่าอยากได้อะไรไหม จะพาไปเอา อยากได้อะไร พ่อนั้นตอบว่าไม่อยากได้อะไรหรอก แต่ว่าอยากได้เงินสักเล็กน้อยมาซื้ออาหารเลี้ยงลูกเลี้ยงเมียไปเฉย ๆ พญาครุฑจึงบอกให้มาขึ้นขี่หลังจะพาไปเอา พญาครุฑก็บอกว่าจะเอาเท่าไรก็ได้แต่ต้องกลับบ้านก่อนพระอาทิตย์ขึ้น ผู้พ่อนั้นก็ไปกับพญาครุฑ เอาเพียงเล็กน้อยก็กลับ เอามาซื้ออยู่ซื้อกินชั่วระยะหนึ่ง พญาครุฑก็มาหาอีกก็ไปเอาอีก ครอบครัวนี้เป็นคนประหยัด คนที่เคยทุกข์ยากมาก่อน เขาไม่ฟุ่มเฟือย เขาก็ประหยัด เขาก็ทนได้ ไม่นานก็ได้ปลูกบ้านมีพ่อยู่พอกิน

ต่อมาเพื่อนที่มีฐานะดีกว่า มาเห็นก็ว่าทำไมจึงมีเงินมากนัก แต่ก่อนก็ไม่มีอะไร จึงเล่าให้เพื่อนฟังว่าพญาครุฑพาไปเอา เพื่อนจึงว่าวันหน้าให้พญาครุฑพาเราไปเอาบ้างนะ ผู้พ่เป็นคนซื้อสัตย์ พอพญาครุฑมาหา ก็บอกให้เอาเพื่อนไป เพราะเขาอยากได้ พญาครุฑก็บอกว่าจะเอาเท่าไรก็ได้แต่อย่าให้เอาเกินพระอาทิตย์ขึ้น แต่เมื่อเห็นมากก็เอาใส่ผ้าผืนนั้นผืนนี้ก็ไม่พอสักที พญาครุฑพูดว่าพอแล้ว ๆ ให้กลับได้แล้ว ชายผู้้นไม่ยอมกลับเสียที ขอเอาสมบัติอีก พอพระอาทิตย์ขึ้นพญาครุฑก็ไม่สามารถพาเศรษฐีนั้นบินกลับได้ เพราะหมดกำหนดเวลาของเขา เพื่อน

เศรษฐี ก็เลยจมอยู่ในที่เก็บเงินนั้น ที่จริงบริเวณนั้นเป็นมหาสมุทร เศรษฐีผู้นั้นก็ติดอยู่ในนั้นเลย ไม่ได้กลับคืนมาบ้านอีก...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ชายยากจนเมื่อพญาครุฑให้ขี่หลัง พาไปดินแดนที่มีสมบัติ พญาครุฑกล่าวว่า “เอาเท่าไรก็ได้แต่อย่าไม่ให้เอาเกินเวลาพระอาทิตย์ขึ้น” ชายผู้เป็นพ่อเอาเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เพราะเคยทุกข์ยากมาก่อน ไม่พุ่มเฟิย และปลูกบ้านได้ พออยู่พอกิน ต่อมาเพื่อนที่เป็นเศรษฐี สงสัยว่าทำไมจึงมีเงินมากนัก ชายยากจนจึงเล่าให้เพื่อนฟังว่าพญาครุฑพาตนไปเอาสมบัติ พูดว่าวันหน้าให้พญาครุฑพาตนไปเอาเงินบ้าง พ่อเป็นคนซื่อสัตย์ เมื่อพญาครุฑมาจึงบอกให้นำเพื่อนไป เมื่อเห็นทรัพย์สินมากมาย เกิดความโลภ พญาครุฑเตือนว่าพอพระอาทิตย์ขึ้น พญาครุฑไม่สามารถพาเศรษฐีผู้นั้นบินกลับได้ จมอยู่ในที่เก็บสมบัติ ซึ่งในความเป็นจริงบริเวณนั้นเป็นมหาสมุทร เศรษฐีติดอยู่ในมหาสมุทร ไม่ได้หวนกลับบ้านอีกเลย ผลของความโลภทำให้เศรษฐีเสียชีวิตลง

จากการศึกษาการวางตนและการปฏิบัติตนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ผลการศึกษาพบว่า มีความกตัญญูกตเวที การคบค้าสมาคมกับผู้อื่น ความขยันและอดทน การประหยัดและอดออม ความเมตตากรุณา การให้ทาน และการเลือกภรรยา สะท้อนให้เห็นว่านิทานได้สะท้อนภาพแนวคิด ในเรื่องการวางตน และการปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบจารีตประเพณีอันดีงาม

จากการพิจารณาการวางตนและการปฏิบัติตนของทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีงามของตนในสังคม สะท้อนภาพที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตดังนี้ การเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ความกตัญญูกตเวที การตอบแทนคุณ การคบค้าสมาคมกับผู้อื่น ความขยันและอดทน การประหยัดและอดออม ความเมตตากรุณา การทำบุญสุนทาน ความเชื่อเพื่อแผ่เผื่อที่มีต่อกันในสังคม การจีบสาว และเลือกภรรยา สะท้อนให้เห็นว่านิทานได้สะท้อนภาพแนวคิด ในเรื่องการวางตน และการปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบจารีตประเพณีอันดีงาม

8. ค่านิยม

ค่านิยมเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นเก่าไปยังสมาชิกใหม่ของสังคม สิ่งที่สังคมถือว่ามีค่าพึงปรารถนา เกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการเลี้ยงดูและการขัดเกลาทางสังคม เกิดการเรียนรู้และรับถ่ายทอดวัฒนธรรมรวมทั้งค่านิยม สังคมพยายามปลูกฝังให้แก่สมาชิกของสังคมยึดถือเป็นเป้าหมายในการดำเนินชีวิต ค่านิยมเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาได้ เช่นเดียวกับความเชื่อและมีความแตกต่างกันไปตามสังคมและวัฒนธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2542: 242) ได้กล่าวถึงค่านิยมว่าเป็นสิ่งที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจ และกำหนดการกระทำของตนเอง ส่วนสิทธิดี จุลศิริพงษ์ (2548: 167) กล่าวว่า ค่านิยม (Values) เป็นมาตรฐาน หรือเกณฑ์ในการตัดสินใจความคิดการกระทำ พฤติกรรมที่ปรากฏออกมาว่าเป็นสิ่งที่ถูกหรือผิด ดีหรือเลว น่าชมเชยหรือไม่น่าชมเชย ค่านิยมเป็นพฤติกรรมถาวรมากกว่าความเชื่อและเจตคติและยังเปลี่ยนแปลงได้ยากอีกด้วย นอกจากนี้ สมบูรณ์ ตันยะ (2542: 11) กล่าวว่า ค่านิยม หมายถึง ความรู้สึก ซึ่งประกอบไปด้วยความนิยมชมชอบ พอใจ ยกย่องบูชา ต้องการและตีค่าสิ่งต่าง ๆ โดยพิจารณาคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งนั้นในเชิงจิตวิทยา สังคม จริยธรรม ศาสนาและสุนทรียศาสตร์ เมื่อบุคคลพิจารณาตัดสินใจแล้วบุคคลจะยึดถือตามคุณลักษณะนั้นต่อไป

สรุปได้ว่า ค่านิยมหมายถึงความนิยมชมชอบ ที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจ ของคนในสังคม

8.1 ค่านิยมเรื่องความกตัญญู

นิทานพื้นบ้าน บ้านแก่นท้าว ตำบลเสมา อำเภอสูงเนินกับ นิทานบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

มี 3 เรื่อง ได้แก่

1. นิทานเรื่อง ทำไมผู้ชายถึงมีเมียสอง กล่าวถึงนายเศรษฐีมีฐานะร่ำรวย ได้นำเด็กสาวยากจนมาเลี้ยงไว้เป็นคนรับใช้ ในตอนท้ายของเรื่อง คนรับใช้ได้ปฏิบัติตามคำขอร้องของเศรษฐีก่อนที่จะจมน้ำตาย แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ไม่สมควรทำ เมื่อเศรษฐีรอดตาย จึงรับนางเป็นภรรยาอีกคน ด้วยนางเป็นคนมีความกตัญญู และซื่อสัตย์

2. นิทานเรื่อง ได้ผัวเป็นงู กล่าวถึงสองครอบครัว ครอบครัวแรกลูกสาวมีสามีเป็นงูซึ่งตอนหลังกลายเป็นชายหนุ่มรูปงาม มีฐานะร่ำรวย ครอบครัวหนึ่งอยากเลียนแบบจึงให้ลูกสาวแต่งงานกับงู ลูกสาวไม่ยอมทำแต่ด้วยความกตัญญู ดังข้อความตอนหนึ่งว่า “... ลูกสาวกะบอกวาจันอนได้จั่งได้รู้กะจักัดตาย แต่ด้วยความกตัญญูของลูกสาวกะเลยยอมนอนกับงู ผลสุดท้ายลูกสาวก็ถูกงูกัดตาย...” ทำให้ลูกสาวถูกงูกินเสียชีวิตในที่สุด

3. นิทานเรื่อง นางหมาขาว เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับสุนัขที่นำลูกคนมาเลี้ยง ลูกสาวคนโตแต่งงานกับขุนนาง ส่วนคนเล็กแต่งงานกับเจ้าเมืองแม่สุนัขมาหาก็อ่ห่อข้าวห่อน้ำให้แล้วไ้กลับ ลูกสาวคนโตเมื่อแม่สุนัขไปหาก็เลี้ยงดูอย่างดี เมื่อแม่สุนัขตายกระดูกได้กลายเป็นทองคำ น้องสาวคนเล็กมาขอแบ่งกระดูก กลับกลายเป็นขี้เถ้าดั้งเดิม สาเหตุมาจากที่ลูกสาวคนเล็กไม่มีความกตัญญูต่อมารดาของตนจึงไม่ได้รับการตอบแทนที่ดี

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ไม่ปรากฏนิทาน

8.2 ค่านิยมเรื่องความสามัคคี

นิทานของบ้านแก่นท้าว ตำบลเสมา อำเภอสูงเนินกับ นิทานบ้านตะคุ ตำบลตะคุอำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา

มี 2 เรื่อง ได้แก่

1. นิทานเรื่อง ความสามัคคี เป็นเรื่องของนกที่ไปติดตามชายของนายพราน แต่ละตัวก็พยายามหาทางหนี แต่ยกปีกเท่าไรก็ไม่สามารถบินหนีได้ ซึ่งต่างคนก็ว่าตนเก่ง ในตอนท้ายก็หนีไม่ได้ เพราะขาดความสามัคคี

2. นิทานเรื่อง นกกระจาบ เป็นเรื่องในชาดกเล่าเกี่ยวกับอดีตชาติของพระพุทธเจ้า เมื่อภพที่พระองค์เกิดเป็นนกกระจาบ มีบริวาร 80,000 ตัว อยู่มาวันหนึ่งฝูงนกกระจาบได้ไปติดตามชายดักนกของนายพราน ทั้งหมดร่วมแรงร่วมใจกันบินขึ้นพร้อมกันจึงบินหนีออกมาได้ ต่อมานกทั้งฝูงก็มาติดตามชายแต่ด้วยขาดความสามัคคี ทำให้นีรอดออกมาได้เพียงกลุ่มเดียว ดังข้อความที่กล่าวว่า

...อยู่ต่อมานักกระจาบโตหนึ่งกะบินลงมาเหยียบหัวอีกโตหนึ่งกะขอโทษกัน นักโตนั้นมีทฐิ
มานะขอได้กะบ่ยอมกะเลยได้เถียงกัน ตีกัน แบ่งเป็นสองพวกสองฝ่าย บาดนี้กะเลยบ่
ค่อยสามัคคีกันที่นี้หัวหน้านายฝูงนักกระจาบห้ามกะบ่ฟัง หัวหน้านายฝูงไยกะเลยบอกว่า
พี่น้องพวกญาติเราถ้าอยู่ไปกะคือจเกิดความฉิบหายเพราะญาติเราเกิดความฉิบหาย
คราวนี้ พระโพธิสัตว์พาบริวารหนีไปส่วนหนึ่งเหลือแต่พวกที่อยู่ พอตีมือหลังมานายพราน
เอาขี้นมาครอบไผ่วาโตตีแข็งแรงแกะบินต้างคันต้างแก้งแย่งเลยถูกนายพรานจับหักแข็ง
หักขาไขก้องไปขาย...

(พระอาจารย์ปราโมทย์ ปะโมธิโต, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...อยู่ต่อมานักกระจาบตัวหนึ่งก็บินลงมาเหยียบหัวอีกตัวหนึ่งก็ขอโทษกัน
นักโตนั้นมีทฐิมานะขอได้ก็บ่ยอมก็เลยได้เถียงกัน ตีกัน แบ่งเป็นสองพวกสองฝ่าย คราวนี้ก็เลย
ไม่ค่อยสามัคคีกันที่นี้หัวหน้านายฝูงนักกระจาบห้ามก็บ่ฟัง หัวหน้านายฝูงใหญ่ก็เลยบอกว่า
พี่น้องพวกญาติเราถ้าอยู่ไปก็คงจะเกิดความฉิบหาย เพราะญาติเราเกิดความฉิบหายคราวนี้
พระโพธิสัตว์พาบริวารหนีไปส่วนหนึ่งเหลือแต่พวกที่อยู่ พอตีวันหลังมานายพรานเอาขี้นมา
ครอบใครว่าตัวตีแข็งแรงแกะบิน ต่างคนต่างแก้งแย่งเลยถูกนายพรานจับหักแข็งหักขาไขก้อง
ไปขาย นิทานเรื่องนี้ก็คือน่ามาความสามัคคีมันก็เลยทำให้เกิดความฉิบหายโดนนายพราน
จับไป...

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ไม่ปรากฏนิทาน

8.3 ค่านิยมที่แสดงถึงลักษณะของบุคคล

ก. บุคคลที่มั่งคั่งร่ำรวย

**นิทานพื้นบ้าน บ้านแก่นท้าว ตำบลเสมา อำเภอสูงเนินกับ นิทานบ้าน
ตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา**

นิทานเรื่อง ตายเพราะเสือ เศรษฐีคนหนึ่งจ้างคนด้วยเงิน 300 บาท ให้ไป จับ
เสือ ซึ่งเงิน 300 บาท ในสมัยก่อนมีค่ามาก ชาวบ้านจึงพากันไปตามล่าจับเสือ

นิทานเรื่อง คนตายขอยาแก้ตาย ได้กล่าวถึงนางเกศาโปเตมี ที่ได้แต่งงานกับลูก
เศรษฐี แต่ทว่าถูกญาติทางสามีดูถูกเพราะว่านางมาจากตระกูลยากจน แสดงให้เห็นถึงการแบ่งชั้น
วรรณะทางสังคม ที่เห็นว่าคนที่มีเงินทองมีศักดิ์เหนือกว่าคนจน

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ไม่ปรากฏนิทาน

ข. ผู้มีอำนาจ

นิทานพื้นบ้านประเทศไทย

มี 2 เรื่อง ได้แก่

นิทานเรื่อง หมากินขี้ เล่าถึง สุนัขตัวหนึ่งที่อยากไปอยู่กับผู้มีอำนาจ ซึ่งคนที่มี
อำนาจในความคิดของสุนัขมากที่สุดคือคน จึงขอมาอยู่กับคน คนได้ตั้งเงื่อนไขกับสุนัขให้กินขี้
ของตน สุนัขยอมทำตามโดยดีเพราะต้องการที่จะอยู่กับคน

นิทานเรื่อง บักเซียงเมียง ตอนเบิ่งหน้าพระยา เป็นนิทานที่เล่าถึงข้อห้ามใน
การพบกับเจ้าเมืองหรือเจ้านายชั้นสูงว่าห้ามเงยหน้ามองหน้า เพราะเชื่อว่าเป็นบุคคลที่มีอำนาจ

ควรให้ความเคารพด้วยการก้มหัว ดังนั้นจึงไม่มีใครได้รู้จักหน้าตาของพระยา แต่เชียงเมียงก็คิดหาวิธีเพื่อที่จะได้เห็นหน้าพระยา

นิทานเรื่อง นางหมาขาว เนื้อหากล่าวถึงผู้ที่รับราชการ เป็นเจ้าเมือง เป็นเสนาบดี โดยนำเสียงของผู้เล่าบ่งบอกถึงทัศนคติที่มีต่อกลุ่มคนเหล่านี้ว่าเป็นผู้ที่มีอำนาจ และเป็นบุคคลที่น่ายกย่อง นับเป็นอาชีพที่มีเกียรติและเป็นที่น่าเชื่อถือของคนทั่วไป

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

มี 1 เรื่อง ได้แก่

นิทานเรื่อง มาก่อนไก่ เล่าถึงเจ้าเมืองบอกให้เชียงเมียง มาหาก่อนไก่ขัน เชียงเมียงจำต้องทำตามแม้ว่าจะใช้วิธีฉลาดแกมโกงคือเอาไก่ผูกติดกับตัวเองไว้ และเดินนำหน้ามาหาเจ้าเมือง

ค. ระดับของความอาวุโส

นิทานพื้นบ้านประเทศไทย

ไม่ปรากฏนิทาน

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ไม่ปรากฏนิทาน

จากการพิจารณาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มไทยและลาว พบว่า มีค่านิยมในเรื่องความกตัญญู ความสามัคคี ค่านิยมแสดงถึงลักษณะของบุคคล เช่น ความร่ำรวย ผู้มีอำนาจ ระดับความอาวุโส ค่านิยมมีบทบาทต่อความคิดและการแสดงออกทางพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม จะเห็นว่าอัตลักษณ์ค่านิยมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยและลาวมีลักษณะคล้ายคลึงกัน

เป็นแนวทางที่มนุษย์จะประพฤติตนไปในแนวทางใดแนวทางหนึ่งที่ตัวเองได้พิจารณาไตร่ตรองแล้วว่า เป็นสิ่งที่ดีสำหรับตน หรือสังคมยอมรับนับถือแต่อาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

9. ศาสนา

ศาสนาเป็นบ่อเกิดทางวัฒนธรรมของสังคม เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ ช่วยกล่อมเกล่าพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต ศาสนามีคุณค่าในการช่วยพัฒนาจิตใจให้รู้จักควบคุมกาย วาจา ใจ นำชีวิตไปสู่จุดหมายปลายทางคือ สันติสุข พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 (2546: 1166) ให้คำนิยามไว้ว่า ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลัก คือ แสดงกำเนิด และความสิ้นสุดของโลก เป็นต้น อันเป็นในฝ่ายปรมาตม์ ประการหนึ่ง แสดงหลักกรรมเกี่ยวกับบุญบาป อันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรม ประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็น หรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อถืออันนั้น ๆ

ศาสนาเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคม มีอิทธิพลต่อสังคม พุทธศาสนาอยู่คู่กับชนชาติไทยและชนชาติลาวมาตั้งแต่โบราณกาล พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรม หลักคำสอนทางพุทธศาสนามีความสอดคล้องกับลักษณะอุปนิสัยด้านต่าง ๆ วิถีชีวิตของคนไทย-ลาว มีความเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนตาย จะเห็นว่า หลักสำคัญคือช่วยทำให้สังคมสงบร่มเย็น คือ ทุกศาสนามุ่งเน้น การทำความดี ถ้าทุกคนเป็นคนดี สังคมโดยรวมก็จะสงบเรียบร้อย ประชาชนมีความสงบร่มเย็น พิจารณาความสัมพันธ์ของศาสนากับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไทย-ลาว ได้ดังนี้

นิทานพื้นบ้าน อำเภอปักธงชัย อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย

นิทานของไทยที่ปรากฏเกี่ยวกับศาสนา ดังต่อไปนี้

9.1 การบวช

นิทานเรื่อง หลวงพ่อชี้ไก่โป้ พระสงฆ์ไปบิณฑบาตให้สามเณรเฝ้าวัด ความว่า “...มือหนึ่ง ตอนเช้า ก่อนหลวงพ่อสื่อออกไปบิณฑบาต ก็ได้สั่งเณรน้อยว่า น้อย น้อย หลวงพ่อสื่อไปบิณฑบาตเด้อ อยู่กฎีกะให้เบ่งดี ๆ อย่าให้ไก่มาขี้ใส่เด้อ” (กิมไล อุสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...เช้าวันหนึ่งหลวงพ่อกับจะออกไปบิณฑบาต ก็เลยสั่งเณรน้อยว่าวันนี้ห้ามให้ไก่มาขึ้นบนศาลาเด็ดขาด ไม่งั้นจะโดนลงโทษอย่างแรง...

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า มีศาสนาพุทธในการดำรงรักษาศาสนา นิทานเรื่อง ทดแทนคุณ ได้กล่าวถึงครอบครัวหนึ่งเมื่อพ่อแม่เสียชีวิตลง ลูกสาวบวชชี ส่วนบุตรชายบวชเป็นพระภิกษุ เพื่อทดแทนพระคุณบิดามารดา ดังนี้

กะมีอยู่ว่ามีครอบครัวหนึ่งกะมีลูกสอง คนโตนี่กะผู้หญิง คนน้อยนี่กะเป็นผู้ชาย พ่อกะตายไปหลายปีแล้ว แม่กะเลยเลี้ยงลูกคนเดียว...ต่อมาบิดแม่กะตาย ที่นี้ลูกทั้งสองคนนี่กะเลยพากันไปบวช พี่สาวกะไปบวชเป็นแม่ชี ส่วนน้องชายกะไปบวชเป็นเณร พอพากันไปบวชแล้วกะเลยพากันไปวัดวิสาขนาครธรรมฐาน ฝ่ายพี่สาวนี่กะได้สำเร็จเป็นอรหันต์แล้ว ส่วนน้องชายนี่กะได้สำเร็จเป็น พระอรหันต์คือกัน...

(ทองน้อย เกียนจันทิก, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ก็มีอยู่ว่ามีครอบครัวหนึ่งก็มีลูกสองคน คนโตเป็นผู้หญิง คนน้องเป็นผู้ชาย พ่อก็ตายไปหลายปีแล้ว แม่ก็ต้องเลี้ยงลูกคนเดียว ก็ทำทุกวิถีทางในการเลี้ยงลูก ไม่ว่าจะเป็นการหาปลาหาปลาหาปู หาทั้งไก่ หาทั้งเป็ดมาให้ลูกกิน ต่อมาไม่นานแม่ก็ตาย ที่นี้ลูกทั้งสองคนนี้ก็เลยพากันไปบวช พี่สาวก็ไปบวชเป็นแม่ชี ส่วนน้องชายก็ไปบวชเป็นเณร พอพากันไปบวชแล้วก็เลยพากันไปวัดวิสาขนาครธรรมฐาน ฝ่ายพี่สาวนี้ก็สำเร็จเป็นอรหันต์แล้ว ส่วนน้องชายนี้ก็สำเร็จเป็นพระอรหันต์เหมือนกัน...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการทำบุญ เมื่อบิดามารดาหรือญาติเสียชีวิตลง หากมีการบวชให้ผู้ที่ล่วงลับไปก็จะได้ขึ้นสวรรค์ สะท้อนให้เห็นว่า ศาสนาสอนให้ประพฤติในสิ่งที่ดีงาม ตั้งมั่นอยู่ในคุณความดีตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

9.2 การทำงานบุญมหาชาติ

นิทานเรื่อง หลวงพ่อกับเณรน้อย ตอนบุญมหาชาติ บุญมหาชาติได้นำสัตว์มาผูกไว้ที่ศาลา เพื่อให้เกิดความสบายใจ ผ่อนคลายความเครียด ความว่า "...คือเป็นบุญมหาชาติ

เนี่ยน้อย แต่ก่อนมีสัตว์ได้มาช่วยคายเคียด กะเลยเอาควายมาช่วยคายเคียด เทศไปเทศมาเพิ่นกะเอาควายมาผูกไว้เสาศาลาเนี้ยโยมเอ๋ย เขากะเอามาผูกไว้เสาธรรมมาสเด้นี้ย คั้นผูกไว้เสาธรรมมาสกะได้เจอสเาธรรมมาสอยู่ไว้ย.." (น้อย เนียมตะคุด, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...เป็นบุญมหาชาติเมื่อก่อนมีสัตว์มาช่วยคลายเคียดก็เลยเอาควายมาช่วยคลายเคียด เทศนี้ไปเทศนี้มา เขาก็เอาควายมาผูกไว้ที่เสาศาลา หลวงพ่อพูด โยมเอ๋ย เอามาผูกไว้เสาธรรมมาสนั้นะเนี้ย ถ้าผูกไว้เสาธรรมมาสนี้ก็ได้เจอสเาธรรมมาสนี้...

นิทานเรื่อง ปัญญากับทรัพย์ ได้กล่าวถึง พระพุทธเจ้าถือกำเนิดเป็นพระเจ้าสิริชาติ ความว่า “พระพุทธเจ้านี้เคยเกิดขึ้นเป็นพระเจ้าสิริชาติ เคยเป็นผู้ที่มีศีล บำเพ็ญบารมีบ่ค่อยพูดค่อยจา ชาติที่เป็นเดชะตุเมชะชาติที่เก้าเป็นพ่อวิฑูรย์บัณฑิต พระเจ้าแผ่นดินถาม..”. (ประเจน อภิรมย์ชวาล, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ... พระพุทธเจ้านี้เคยเกิดเป็นพระเจ้าสิริชาติ เคยเป็นผู้ที่มีศีล บำเพ็ญบารมี ไม่ค่อยพูดค่อยจา ชาติที่เป็นเดชะตุเมชะชาติที่เก้าเป็นพ่อวิฑูรย์บัณฑิต พระเจ้าแผ่นดินถาม...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าถือกำเนิดเป็นพระเจ้าสิริชาติ เป็นผู้ที่มีศีล บำเพ็ญบารมี เป็นชาติที่เก้า

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

9.1 การกำเนิดศาสนาพุทธ

นิทานเรื่องกำเนิดของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าประสูติ ณ สวณลุมพินี พระองค์สามารถเดินได้ถึง 7 ก้าว ครั้นประสูติได้ 7 วัน พระมารดาก็สิ้นพระชนม์ พระนางพิมพา ซึ่งเป็นอาคยอบรมเลี้ยงดูเสมือนมารดา กำเนิดของเจ้าชายสิทธัตถะหรือพระพุทธเจ้านี้ ได้รับคำทำนายจากพราหมณ์ว่าพระองค์จะได้เป็นพระพุทธเจ้า ดังนี้

...ไปฮอดนั้นเกาะปุดทอง แล้วบ่ถ่าได้แบ่งเกาะไปกำยู้ฮั่น คั้นไปกำยู้ฮั่น เกาะพวกเทวนบุตร เทวดาฮั่น ยินดีหลายว่าฮั่น ผู้ในปาสวณลุมพินีเกิดสะออนขึ้น เฒ่านั่นเกิดขึ้นมามีเลือดมียางติด คนงามสวย เดินได้ย่างเจ็ดเก้า เจ็ดบาทเก้า มีคาถา ว่ามีคาถาเจ็ดบาทเก้าแล้วแม่เกาะฮั่นชีวิตไปจะมามอบไห่อา ชื่อนางพิมพาที่ไห่เลี้ยงเป็นแม่เลี้ยง มาเกิดเป็น

ภาระพุทเจ้า องค์เดียวนี้ นี่น้ำ เขาฮ้องว่า กุกุ สันโธ โกนา คามาตน คะชะโกก โคตะโม อาริยะ นี่โคตะโมน้องคี่ซี้ โคตะโมนี่ว่าครบมันเป็นจั้งซี้ มหาสมุทรที่แล้วแม่นเป็นปะวัด บนไท่เกิด บัดนี้ได้อ...

(ทองพัน จิตรราช, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ...กำเนิดของพระพุทเจ้านี้เกิด ณ สนวนลุมพินี พระองค์สามารถเดินได้ถึง 7 ก้าว ครั้นกำเนิดมาเจ็ดวันพระมารดาก็สิ้นพระชนม์ หลังจากนั้นจึงมีพระนางพิมพา ผู้เป็นอากอยเลี้ยงดู เป็นมารดาเลี้ยงพระพุทเจ้า กำเนิดของเจ้าชายสิทธัตถะหรือพระพุทเจ้านี้ ได้รับคำทำนายจากพราหมณ์ คนหนึ่งว่าพระองค์จะได้เป็นพระพุทเจ้าอย่างแน่นอน นี่คือเรื่องราวของพระพุทเจ้า....

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เจ้าชายสิทธัตถะกำเนิดในสวนลุมพินีวัน เมื่อประสูติไม่มีโลหิตติดพระวรกายของพระองค์ เป็นลักษณะของกุมารที่ดี เดินได้เจ็ดก้าว ซึ่งสะท้อนให้เห็นลักษณะพิเศษในการถือกำเนิดของพระองค์

นิทานเรื่อง กำเนิดศาสนา มีสามภรรยาชื่อว่าแม่อกกา แม่อกกาเรียกว่าแม่กาเผือก สามีและภรรยามีสี่สาว ร้องว่ากา เมื่อทั้งสองมีลูก เกรงว่าจะมีมนุษย์มาทำอันตราย จึงทำรังในที่ปลอดภัย ขณะนั้นยังไม่มีศาสนาพุท ไม่มีกฎเกณฑ์ ออกลูกมาเป็นไข่ 5 ฟอง พอถึง 5 โมงเย็นก็มีลมมาพัดเอาไข่ไป ไปตกในมหาสมุทร ระหว่างนั้นฝนตก ไข่แต่ละฟองกระจัดกระจายไปอยู่คนละทิศละทาง แต่ไข่ที่จะต้องกำเนิดเป็นพระพุทเจ้านี้ มีผู้นำไปเลี้ยง ความว่า

...แม่ออกกามีลูกนั้นไข่ฮาหน่วย เมื่อนั้นมีวาโย เกิดเป็นวาโย (ลม) ในระหว่าง ฮา ฮก โมงนั้น ตอนกลางมันมาตามมหาสมุทร แตกนั้น แล้วก็ฝืนตักฮวยน้ำกัน จำเป็นกะแม่กาโทกับแม่ คั้นบ่ได้ฝากลูกหน้าไม้ของก๊กไม่เดือน ฮักบ่ฮักลงลู่อามมหาสมุทร แตกกันออกไปคนละหน่วย ตักวางอยู่ชั้นหน่วยหนึ่ง บ่แม่นตักไข่น้ำแล้วนั้น แมเกาะเกาะเซินหาแต่กระยะ บ่ได้ดอก เพาะว่าไหลน้ำไปแล้ว เออ เจ้าเกาะสิฮู้ แล้วบัดนี้พระพุทเจ้าองค์นี้ ตักอยู่ในบ่อนระวางกลาง จ้างพวกกุกุ กูนา คามะโน คัดสะโป นี่ องค์คี่ซี้เนี่ย พอนี้เป็นคนเอาเจ้างูนี้ไปเลี้ยง คาบขึ้นเรือ คาวนี้มีน้ำนมมาเลี้ยงเกาะ เอาน้ำนมโคมาเลี้ยง ฮ้องโค ๆ ไซ้ชื่อตามน้ำเลี้ยง องค์คี่หาเจ้าที่บึงกรณ มันมีท่า องค์คี่บ่ของคี่โคตะโม องค์หาฮักบ่ทัน

มา ซิว่าให้ฟังก่อน รวมแล้วเนาะ รวมแล้วฮ่องพรรดิทะก๊ป คำว่าพรรดิทะก๊ป นี่มีพระเจ้า มีแต่ฮุก ยูนาวัดนำชิม บ่แม่นโตคนคือพ่อตู้ อายุเพิ่น 80 ปี เพิ่นจิยุค คันได้ธรรมะปลูกได้ธรรมะ คำสอนขึ้นมาแล้ว ที่นี้เพิ่นน้องชายชื่ออานนท์ น้องชายคนนี้เพิ่นมาแต่ไซเพิ่นเกาะบ่บอกเค้ามูลมาเดะ แต่เพิ่นฮ่องมาน้องชาย วาเป็นลูกพอมแมเดียวกันเกาะบ่บอก เป็นลูกลูกอ้าเกาะบ่บอก วาอานนท์เป็นคนน้ำใส เป็นคนนำความคิด ฟังแนวคิคนำพิจารณาคำเว้าของพี่ชาย ของอ้าย หัวเกาะเบิ่ง ชอบถามวาเจ้าเว้าอื๋ยยัง ๆ มักถามจั้งซี่ พระพุทธเจ้าเกาอธิบายให้ฟัง..

(ทองพัน จิตรราช, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า มีกาสามีภรรยาคนหนึ่ง ชื่อว่าแม่ออกา แม่กาเผือก สามีก็ขาว ภรรยาก็ขาว ตอนร้องร้องว่ากา เมื่อทั้งสองมีลูก ก็เกรงว่าจะมีมนุษย์มาทำอันตราย จึงหาที่ทำรังที่ปลอดภัย เวลานั้นยังไม่มีศาสนาพุทธ ไม่มีกฎเกณฑ์ ออกลูกมาเป็นไข่ 5 ฟอง พอถึง 5 โมงเย็นก็มีลมมาพัดเขาไข่ไป ไปตามมหาสมุทร ระหว่างนั้นฝนก็ตก แต่ละฟองกระจัดกระจายไปอยู่คนละที่ แต่ไข่ที่จะต้องกำเนิดเป็นพระพุทธเจ้านี้ มีผู้นำไปเลี้ยงดูพระพุทธเจ้านี้มีอยู่ 5 องค์ องค์ที่ 5 คือ ที่ปึงกรณ้องค์นี้ถ้ามีอายุได้ 80 ปี จะบรรลุนิพพาน แล้วเกิดเป็นคำสอนขึ้นมา พระพุทธเจ้ามีน้องชายชื่ออานนท์ ซึ่งไม่ทราบข้อมูลว่าเป็นพี่น้องร่วมสายโลหิตหรือไม่ตามตำนานไม่ได้บอกไว้ แต่พระอานนท์นี้เป็นคนเฉลียวฉลาด ชอบซักถาม คอยพิจารณาคำพูด คำสอนของพระพุทธเจ้าและบันทึกไว้ โดยมีคำสอนหนึ่งที่พระพุทธเจ้าอธิบายให้พระอานนท์ฟัง...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้านี้มีอยู่ 5 องค์ องค์ที่ 5 คือ ที่ปึงกรณ้องค์นี้ถ้ามีอายุได้ 80 ปี จะบรรลุนิพพาน แล้วเกิดเป็นคำสอนขึ้นมา พระพุทธเจ้ามีน้องชายชื่ออานนท์ พระอานนท์เป็นคนเฉลียวฉลาด ชอบซักถาม คอยพิจารณา คำพูด คำสอนของพระพุทธเจ้าและบันทึกไว้ โดยมีคำสอนหนึ่งที่พระพุทธเจ้าอธิบายให้พระอานนท์ฟังว่าเหตุที่มนุษย์เกิดมาแล้วร้องเพราะทราบว่าต้องเกิดมาชดใช้กรรม มีการเวียนว่ายตายเกิดนับไม่ถ้วน หากไม่เร่งสร้างกรรมดีก็จะไปเกิดในนรกภูมิได้

9.2 ศิลของพระภิกษุ

นิทานเรื่อง คูบาช่วยแม่ออก (พระสงฆ์ช่วยอุบาสิกา) หญิงหม้ายคนหนึ่ง ไปเก็บผักอยู่ข้างวัด บริเวณนั้นเป็นมีรุปรู ในขณะที่ยกผักนางปวดปัสสาวะ จึงไปนั่งปัสสาวะใส่รุปรู พอ

โดนน้ำก็ไหลออกมากัดอวัยวะเพศของแม่ออก แม่ก็ส่งเสียงร้องให้คนช่วย หลวงพ่อได้ยิน จึงรีบวิ่งมาดู ความว่า

...บัดนี้มีแม่อีกผู้หนึ่งไปเก็บผัก เก็บผักอยู่แคมวัดน้ำ แคมวัดแล้วเปนฮ้าง บาดนี้ยามแลงจึ่งขึ้นแล้ว เก็บไปเก็บมาธรรมชาติร้องมันกะมีขวยบุญมีบุญอียังเนาะ บาดนี้เก็บไปเก็บมาเพิ่นละปวดถ่ายเบาบาดเนี่ย บ่อนได้แปนเพิ่นละไปถ่ายไซ้ พอดีไปกวมเอาบุญบาดนี้ถ่ายจึก ๆ อยู่หั้น บาดนี้บุญในฮู้มันละปาดน้ำไหลฮอดวา ผนตกละออกไปกินเหยือกก่อนว่าขึ้นว่า ออกมาละลาดออกฮู้มามันกะเ็นอยู่แล้วเว้ย มันกัด โอ้ยแม่ออก กะเจ็บ โอ้ยตายแล้ว ๆ ว่าขึ้น คุบาอยู่วัดละได้ยิน เปนหยังแม่ออกว่าขึ้น โอ้ยมาขอยช้าน้อยแห่นว่าขึ้น เปน หยิง บุญนี้..นี้ขึ้นว่า คุบาจะมะลางต่างถ่ายไปแล้วบาดเนี่ย ไปกะหนีบ่อนได้ขึ้น โอ้ยหนีบอยู่ในนี้แล้วว่าขึ้น คันจิเอามือไปจับกะย่านผดศีลเนาะ...

(บุญเพ็ง สุขสวรรค์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...มีแม่ออกคนหนึ่งไปเก็บผักอยู่ข้างวัด บริเวณนั้นเป็นร่องมีบุญมากมาย เก็บไปเก็บมาก็เกิดปวดปัสสาวะขึ้นมา จึงไปนั่งปัสสาวะใส่ที่โล่งในบุญ พอโดนน้ำก็ไหลออกมากัดอวัยวะเพศของแม่ออก แม่ก็ส่งเสียงร้องให้คนช่วย พอดีหลวงพ่อก็ได้ยิน จึงรีบวิ่งมาดู พอไปถึงก็ถามว่าตรงไหน เมื่อหลวงพ่อรู้อย่างตรงไหนก็กลัวจะผดศีล...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เมื่อหลวงพ่อก็ได้ยินแม่ห้ายร้องขอความช่วยเหลือ จึงรีบมาดู ด้วยศีลของพระภิกษุไม่สามารถสัมผัสกับสตรี แต่ด้วยความจำเป็น พระภิกษุก็ต้องช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ถึงแม้จะผดศีลข้อห้าก็ตาม

9.3 การบิณฑบาต

นิทานเรื่อง หมายไฉย หลวงพ่อไปบิณฑบาตทุกเช้า ทุกวันก็จะลดต้นฝรังไป บังเอิญวันนั้นมีเด็กคนหนึ่งมาขึ้นฝรัง ดังปรากฏในนิทาน

...แต่ละมือคูบองค์หนึ่งหรือวาพระองค์หนึ่งมักไปบิณฑบาต แต่ละมือนั้นลอดโกงบักสีดา หั้นไป โกงบักสีดาหั้นนะ บังเอิญแล้วมีมือหนึ่งมีเด็กน้อยผู้หนึ่งขึ้นต้นสีดาอยู่ พอดีคูบาะกะ บ่เอ็นเนาะ...

(บุญจันทร์ แสงสว่าง, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...แต่ละวันจะมีหลวงพ่อกับไปบิณฑบาตทุกวัน ทุกวันก็จะลอดต้นฝรั่งไป บังเอิญวันนั้นมีเด็กคนหนึ่งมาขึ้นฝรั่งอยู่ หลวงพ่อก็กเกิดความสงสัยว่าเสียงอะไร เมื่อเงยขึ้นไปดู ก็เห็นเด็กอยู่บนนั้น ...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา มีกิจต้องไปบิณฑบาต ทุกวัน ทำให้พระสงฆ์ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับญาติโยมที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับวัด

จากการศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชนชาติไทยและลาว ที่เกี่ยวข้องกับ ศาสนา ผลการศึกษาพบว่า นิทานไทยได้กล่าวถึงอัตลักษณ์ของพระภิกษุเป็นการบวชเพื่อทดแทน คุณบิดา-มารดา กิจของพระภิกษุสงฆ์ในการบิณฑบาตยามเช้า ซึ่งตรงกับนิทานของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ส่วนนิทานลาว ยังได้สะท้อนให้เห็นถึงภาพ การกำเนิดศาสนา ประวัติศาสตร์ และศีล อันพึงปฏิบัติของพระภิกษุ มรดกตกทอดจากจากอดีตที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลพุทธศาสนาและ วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยและลาว จึงมีความกลมกลืนในอัตลักษณ์ทางศาสนา ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาเดียวกัน จึงให้ชนชาติทั้งสองกลุ่มมี วัฒนธรรมเป็นอัตลักษณ์ที่คล้ายคลึงกัน และได้สืบทอดศาสนาต่อกันมานับตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน อัตลักษณ์ลักษณะเช่นนี้จึงทำให้พุทธศาสนา และวัฒนธรรมไทยมีบทบาทที่สำคัญมาก และได้กลายเป็นสถาบันทางสังคมที่เป็นหลักของสังคมไทยในปัจจุบัน

10. ความเชื่อ

ความเชื่อเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับมนุษย์มาตั้งแต่ยุคโบราณ ระบบความเชื่อ ย่อมรวมถึงศาสนา และความเชื่อในลัทธิต่าง ๆ ศาสนา ในความหมายกว้าง ๆ คือการบวงสรวงบูชาหรือการสร้าง

สัมพันธภาพอันดีระหว่างมนุษย์กับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ซึ่งมนุษย์เชื่อว่าสามารถควบคุมหรือมีอิทธิพลเหนือวิถีทางธรรมชาติและวิถีชีวิตของมนุษย์ ศาสนาตามทัศนะทางมานุษยวิทยา จึงบ่งบอกนัยถึงการขยายความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ออกไปสู่ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีอำนาจเหนือมนุษย์และธรรมชาติ ดังนั้นศาสนาและความเชื่อทางศาสนาจึงเป็นสิ่งที่สากลที่เราพบเห็นได้ในทุกสังคมตลอดมาทุกยุคทุกสมัย ฐาปนี (2549: 15) ได้กล่าวว่าความเชื่อ คือ ความเห็นจริงด้วย ในแง่พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่เน้นหนักในเรื่องการใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตให้รู้จักกำจัดความทุกข์เดือดร้อนด้วยการพิจารณาให้เห็นต้นเหตุของความทุกข์แล้วแก้ไขให้ถูกต้องทาง ไม่ใช่ให้เชื่อถ้อยอย่างมง่ายไร้เหตุผล ความเห็นจริงด้วยนั้นต้องเป็นสิ่งที่ใช้หลักการในการลงความเชื่อนั้นลงไป ส่วน ประชิด สฤณะพัฒน์, วิมล จิโรจพันธุ์ และ อุดม เขยกิจวงศ์ (2548: 51) ได้กล่าวว่าความเชื่อ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของคนในอดีตที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา และมีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มชน โดยไม่คำนึงถึงเหตุผล ความเชื่อจะมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น สำหรับ วาสนา บุญสม (2548: 21) ได้กล่าวว่าความเชื่อ หมายความว่า เห็นจริงด้วย เห็นจริงตาม จะเห็นเช่นนั้นด้วยความรู้สึก หรือด้วยความไตร่ตรองโดยเหตุผลก็ตาม สรุปได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของคนในยุคอดีตที่มีความเชื่อสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ผู้วิจัยจะศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยและลาว ดังนี้

นิทานพื้นบ้านอำเภอปักธงชัย อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย

10.1 ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด

นิทานเรื่อง นางนกระจอก มีความเชื่อเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ กล่าวถึงนกระจอกสองตัวเมีย เมื่อตายแล้วจึงมาเกิดในชาติภพใหม่ ความว่า “...แล้ว กะตายแล้วกะเลยไปเกิดเป็นลูกผญา อีนางอันนกระจอกน้อยหนิ หนั้นแหละนางหนิกะเป็นลูกผญา นางนกระจอกน้อยหนิเป็นลูกผญา ชื่อว่าจันทรขจร...” (ทองเลื่อน ขาตะคุ, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...แล้วก็ตายแล้วก็เลยไปเกิดเป็นลูกพระยา อีนางอันนกระจอกน้อยหนินั่นแหละนางหนิกะเป็นลูกผญานางนกระจอกน้อยหนิเป็นลูกผญาชื่อว่าจันทรขจร...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า มีความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดใหม่ การมีภพชาติใหม่หลังจากเสียชีวิต การดำรงชีวิตอยู่ในปัจจุบันเป็นผลมาจากชาติก่อน และการกระทำในชาตินี้จะส่งผลต่อชาติหน้า

10.2 ความเชื่อเกี่ยวกับเทวดา

นิทานเรื่อง คนจน ชายคนหนึ่งยากจนมาก คิดจะผูกคอตาย เทวดาจึงแปลงกาย มาเป็นหมอดูทำนายว่า ในอนาคตชายคนจนจะร่ำรวย และอีกสิบปีจะสิ้นอายุขัย ดังนี้

...คนหนึ่งหมอนี้มันจนหลาย จนจนว่าหาเงินหาทองไม่ได้ ...จนเคียดก็เลยเข้าไปในป่า ผูกในบ้านก็ย่านคนเห็นกะเลยไปผูกคอตายในป่า บัดนี้มีคนหนึ่งมาบอก เทวดาแปลงกายลงมาเนอะ เสด็จยังว่าหนะ โอ้ยบ่อยากอยู่จี้ผูกคอตายชะว่าหนะ โดยนี่เป็นหมอดูว่าหนะ ซ่อยเป็นมอมมาตุลลายมือดู มานี้จี้ดูมอให้ ก็ผัดดูลลายมือว่าเจ้ายังบ่ตาย เจ้าก็หน้ามีชั้นว่ามืออย่างหลายเลย ไป ไป ไป จี้แม่นบ่มอนี้ก็ตาย จี้ไปหาใส่ได้ตั้งว่า มอก็บอกว่ามือนี้นยังบ่ฮอดมอตายของเจ้า ให้มันถึงมือก่อน ช้นมอเขียนปีมาเลย เมื่อวันที่เท่า่นั้น เดือนนั้น มอก็ว่าอีกประมาณสิบปีฮอดมอตาย มอก็จดใส่ให้ไว้...

(ประณีตย์ เครื่องสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...คนหนึ่งไอนี้มันจนมาก จนถึงขั้นว่าหาเงินหาทองไม่ได้ ภูจะอยู่ทำอะไรตายชะว่าหนะ ดีกว่าอยู่เป็นคน จนมากนะ จนเคียดก็เลยเข้าไปในป่า ผูกในบ้านก็กลัวคนมาเห็นก็เลยไปผูกคอตายในป่า ที่นี้มีคนหนึ่งมาบอก เทวดาแปลงกายลงมา ถามว่า ทำอะไรว่าหนะ โอ้ยไม่อยากอยู่จี้ผูกคอตายชะว่าหนะ โอ้ยนี่เป็นหมอดูลลายมือ มานี้จะดูลลายมือให้ ก็ผัดดูลลายมือว่าเจ้ายังไม่ตาย เจ้าก็หน้าเป็นคนมั่งมี มืออย่างมาหลาย ไป ๆ ไอนี้ก็เลยว่ามันจะจริงหรือจะไปหาเงินที่ไหนได้ หมอดูก็บอกว่าวันนี้ยังไม่ถึงวันตายของเจ้า ให้มันถึงวันก่อน ถ้าอย่างนั้นหมอเขียนปีมาเลย วันที่เท่า่นั้นเดือนนั้น หมอก็ว่าอีกประมาณสิบปีจะถึงวันตาย หมอก็จดวันที่ให้ไว้...

เมื่อได้ฟังดังนั้นชายยากจนจึงกลับบ้านและต่อมามีฐานะร่ำรวย เมื่ออยู่ครบตามคำทำนาย จึงไม่อยากตาย ความว่า

...พอกับบ้านก็เป็นแบบมอทรวงว่า เอ็ดบ่พอได้ก็ได้อะ เอ็ดบ่พอมีกี้มี ชื้อเบอะกะถึก ชื้อหวยกะถึก มีหลายกว่าบ้านกว่าเมืองเขาเถอะเดะ มีหลายจันบ่อยากตายเถอะนะ แนวคนมีตั้งเนอะ พอใกล้ มื่อสิด้ายก็เลยฮึดเป่ทองคำอย่างดี เอาไปผูกไว้ได้น้ำ พอฮอดวันมอ นั้นก็มานำหา หาไสก็บ่เห็น อยู่ไสนอเมื่อจี้ไปแล้วคือบ่เห็น นำหาจันชีค่านหา หาไสก็บ่เห็น ฮ่อนหลายก็เลยไปล่างหน้าอยู่บ่อนหมอน้อยอยู่นั้นหละ หมอน้อยไต่ำนั่นหละ พอล่างหน้าแล้วก็เหลียวเห็นไส พอสาวไสขึ้นมาก็เห็นคนที่ว่าแหละนะ เข้ามาอยู่ที่นี่ดี ไปไป ว่างนะ ก็เลยชวนไปเลยฮอดมือตายแล้วเดะ โอย บ่อยากตาย ๆ บ่ตายบ่ได้สิ บ่ได้ ๆ ต้องไปต้องให้นำหาเจ้าก็ตาย มันก็เลยยอมไปนำมานั้นละ ที่นี้มันก็เลยตาย...

(ประนิตย์ เครื่องสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...พอกลับบ้านก็เป็นแบบมอว่า ทำไม่พอได้ก็ได้อะ ทำไม่พอมีกี้มี ชื้อเบอร์ก็ถูก ชื้อหวยก็ถูก มีหลายกว่าบ้านกว่าเมืองเขา มีจันไม่อยากตายว่าเถอะนะ ก็คนมีเนอะ พอใกล้ถึงวันตายก็เลยทำเป่ทองคำอย่างดี เอาไปผูกไว้ได้น้ำ พอถึงวันมอดูนั้นก็มาตามหาหาที่ไหนก็บ่เห็น บ่นว่าอยู่ไหนหนอ วันจะไปแล้วคือบ่เห็น ตามหาจันชีเกียจหา หาที่ไหนก็บ่เห็นร้อนมากก็เลยไปล่างหน้าอยู่ที่ไสนั้นอยู่นั้นละ ไสน้อยไต่ำนั่นหละ พอล่างหน้าแล้วก็มองเห็นไส พอสาวไสขึ้นมาก็เห็นคนที่ว่านั้นละ เข้ามาอยู่ที่นี่หรือ ไป ๆ ว่างนะ ก็เลยชวนไปเพราะถึงวันตายแล้ว โอ้ยไม่อยากตาย ๆ ไม่ตายไม่ได้หรอ ไม่ได้ ๆ ต้องไปต้องให้นำหาเจ้านี้ มันก็เลยยอมไปตามนั้นละ ที่นี้มันก็เลยตาย...

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าไม่มีใครหนีความตายไปได้ ชายดังกล่าวได้เสียชีวิตตามวันเวลาที่เทวดาทำนาย

นิทานเรื่อง บักขี้หูดสามเปา ได้กล่าวถึงเทวดา เมื่อบักขี้หูดไปตัดต้นไม้ เทวดาเมตตาบักขี้หูด พร้อมทั้งมอบซองวิเศษเป็นรางวัล ดังนี้

...เมื่อหนึ่งบักขี้หูดสามเปาไปตัดไม้ในป่าฟันโล่งแล้ว ต้นไม้ต้นหนึ่งฟันจ้งตะกบ่ม มันไปมองเบิ่งมันกะเห็นเทวดาอาศัยอยู่มาตีฆ้องฮ้องปาว เอ็ดบ่วังห่างแบบโบราณถึกคอดแล้วกะว่ากุจฉิม่ามึง แล้วเทวดาฮ้องขอชีวิต ชาติดีเอาหยังให้เป็นอีหยังได้ บัดนี้ดีเอาหยัง

กะได้เปิดช่องนี้ จะตีเอาเวียงเอานา ได้เปิด..บั๊กชีหุดสามเปากะตีเอาเวียงเอานาเออวัง
กะได้เป็นเจ้า เป็นวาสนาดีของลูกสาวเจ้า ที่ได้บั๊กชีหุดสามเปาเป็นผัว...

(อรุณ สร้อยสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...วันหนึ่งไอ้ชีหุดสามเปาออกไปตัดไม้ในป่า ปรากฏว่าต้นไม้ต้นหนึ่ง
ไม่สามารถตัดให้ล้มลงได้สักทีทั้ง ๆ ที่มันก็ตัดขาดแล้ว ทำให้ไอ้ชีหุดเกิดความสงสัยเลยมองไป
รอบ ๆ ต้นไม้ก็ปรากฏเห็นเทวดาอาศัยอยู่เลยขอขมาลาโทษอย่างรวดเร็ว และได้ตัดต้นไม้ต่อไปแล้ว
ทำให้ปวงแบบโบราณนั้นถูกคอทำให้สิ้นชีวิตทันที เทวดาก็ช่วยเหลือ โดยการปลุกให้ฟื้นชีวิตมา
ด้วยความดีต่าง ๆ ที่สะสมมาทำให้เทวดาเห็นใจ เลยมอบพลังพิเศษให้เป็นรางวัล ชื่อนี้สามารถ
ตีเอาอะไรก็ได้ เช่น ตีเอาเมือง เออวัง จึงทำให้ไอ้ชีหุดตีชื่อเมืองเออวัง จากนั้นมาไอ้ชีหุด
ก็กลายเป็นเจ้าเมือง ด้วยความดีที่เคยทำมานั่นเอง ลูกสาวเจ้าเมืองก็ได้กลับมาเป็นพระธิดา
อีกครั้งหนึ่ง...

นิทานเรื่อง รัชศาสตร์อนิสงส์ นายพรานได้เดินทางไปสอบถามพระกาฬ ว่าเหตุใด
เจ้าเมืองไม่ตายตามคำทำนาย เทวดาจึงเนรมิตศาลา แล้วถามว่าจะไปไหน นายพรานจึงเล่าว่า
พระกาฬได้เข้าไปในนิมิตรพระเจ้าเศรษฐโกศล ว่าจะตายภายใน 7 วัน พระเจ้าเศรษฐโกศล
สงสัยว่าเหตุใดตนไม่ตาย เทวดาถามต่อว่าภายใน 7 วัน พระเจ้าเศรษฐโกศลได้ทำสิ่งใดไปบ้าง
ความว่า

...เทวดากะเลยเนรมิตศาลาขึ้น ตากะเลยหย่างเข้าไปในศาลา เทวดากะถามตาจิไปไส
ตาบอกว่าจิไปหาพระกาฬ ซึ่งพระกาฬได้เข้าไปในนิมิตรของ พระเจ้าเศรษฐโกศล วาจิ
ตายภายใน 7 มื้อ แต่เป็นหยั่งยังบ่ตาย เทวดากะเลยถามต่อว่าภายใน 7 มื้อ พระเจ้า
เศรษฐโกศลได้เฮ็ดสิ่งใดไปแน พระกาฬกะเลยตอบว่า ท่านกะทำบุญให้ทาน รัชศาสตร์
ฟังธรรม สร้างศาลาการเปรียญ สร้างสะพาน สร้างถนน ที่พระเจ้าเศรษฐโกศลเพราะ
ท่านได้สร้างกุศล กะเลยบ่เฮ็ดให้ตาย แล้วที่ จะเซ่เซ่ข้างคลองอยู่นั้น เพราะว่าเป็นสัตว์ฝั่ง
แต่อย่าเพิ่งบอกจะเซ่ ต้องข้ามฝั่งไปก้อน สองฟ้อ ลูกที่อยู่ใต้ต้นไทรกะเพราะหวงทรัพย์
เนื่องจากฝั่งทรัพย์ไว้ใต้ดิน ตายายชุดบ่อน้ำแล้วบ่เจอน้ำกะเป็นเพราะหวงลูกสาวคนมา
จับกะหวงบ่อยากไห้ลูกได้ผัว ตากะเลยกลับไปหา พระเจ้าเศรษฐโกศล ท่านกะเลยถาม
วาเจอพระกาฬบ่เป็นหยั่งข้าถึงบ่ตายภายใน 7 มื้อ เพราะท่านได้สร้างกุศล ให้ทาน รัชศา

ศีล ฟังธรรม สร้างสะพาน พระเจ้าเศรษฐโกศลให้ตาครองเมืองเคิ่งนึ่ง อยู่ต่อมาตากับยาย
ได้ย้ายเข้าไปอยู่ในเมืองที่มีข้าทาสบริวารหลาย ต่อมาตากับยายออกบวช แล้วบำเพ็ญ
เพียรจนบรรลุเป็นพระอรหันต์...

(พระอาจารย์ปราโมทย์ ปะโมธิโต, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...เทวดาจึงเนรมิตศาลาขึ้น ตาจึงเดินเข้าไปในศาลา เทวดาก็ถามตาจะไปไหน
ตาบอกว่าจะไปหาพระกาฬ ซึ่งพระกาฬได้เข้าไปในนิมิตของพระเจ้าเศรษฐโกศลว่าจะตาย
ภายใน 7 วัน แต่ทำไมยังไม่ตาย เทวดาจึงถามต่อว่าภายใน 7 วัน พระเจ้าเศรษฐโกศลได้ทำอะไร
ไปบ้าง พระกาฬจึงตอบว่า ท่านก็ทำบุญให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรม สร้างศาลาการเปรียญ สร้าง
สะพาน สร้างถนนที่พระเจ้าเศรษฐโกศลเพราะท่านได้สร้างกุศล จึงไม่ทำให้ตาย แล้วที่จระเข้
ขวางคลองอยู่นั้น เพราะว่าเป็นสัตว์ฝั่งแต่อย่าฟังบอกจระเข้ ต้องข้ามฝั่งไปก่อน สองพ่อลูกที่อยู่
ใต้ต้นไทรก็เพราะ หวงทรัพย์เนื่องจากฝั่งทรัพย์ไว้ใต้ดิน ตายายชุดบ่อน้ำแล้วไม่เจอน้ำก็เป็น
เพราะหวงลูกสาวคนมาจีบก็หวงไม่ยอมให้ลูกได้สามี ตาจึงกลับไปหา พระเจ้าเศรษฐโกศล
ท่านจึงถามว่าเจอพระกาฬไหมทำไมข้าถึงไม่ตายภายใน 7 วัน เพราะท่านได้สร้างกุศล ให้ทาน
รักษาศีล ฟังธรรม สร้างสะพาน พระเจ้าเศรษฐโกศลให้ตาครองเมืองครั้งหนึ่ง อยู่ต่อมาตากับ
ยายได้ย้ายเข้าไปอยู่ในเมืองที่มีข้าทาสบริวารมากมาย ต่อมาตากับยายออกบวช และบำเพ็ญ
เพียรจนบรรลุเป็นพระอรหันต์...

จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่า เทวดาให้คำตอบแก่นายพราณว่าเหตุที่ไม่ตาย
ภายในเจ็ดวันตามคำทำนายเพราะ พระเจ้าเศรษฐโกศล ได้ให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรม สร้าง
สะพาน จึงทำให้มีอายุยืน

10.3 ความเชื่อเรื่อง นรกสวรรค์

นิทานเรื่อง ทดแทนคุณ กล่าวถึงว่ามารดาตกรกเนื่องจากฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เมื่อ
ยมบาลถามว่ามีลูกบวชในพระพุทธศาสนาหรือไม่ ความว่า

...แม่ตายไปกะเลยไปตกหนะหรง ได้กินแต่น้ำมูต น้ำคูถในหนะหรง ยมบาลกะเห็น
ยายคนนี่ตกหนะหรงมาโดนแล้วกะเลยไปถามว่า ยายมาอยู่นรกโดนแล้วเจ้ามีลูกที่บวช

ในพระพุทธศาสนา ยายกะเลยตอบว่า มีลูกผู้หญิงบวชเป็นชี ยมบาลกะเลยไปตามลูกมาช่วยแม่ พอมาแล้วกะเลยมาช่วยแม่ พอมาแล้วกะเลยมาหย่อนผ้าเหลืองลงไปให้แม่จับกะปากว่าแม่ดึงขึ้นไปได้เพราะว่า หนามในหนะหรณันมันเหนียวคัก ที่นี้กะเลยถามอีกว่ามีลูกบวชอีกป่ ยายกะเลยบอกว่ากะมีลูกชายที่บวชเป็นเณรอยู่ ที่นี้กะเลยไปตามลูกชายมา พอลูกชายมากะเลยหย่อนผ้าเหลืองลงไปกะปรากฏว่าดึงแม่ขึ้นได้ ดึงขึ้นได้แบบเบาหวิวเลยที่นี้เณรน้อยกะเลยเทศน์โปรดแม่ในเรื่องศีลห้า พอแม่ได้ฟังธรรมแล้วแม่กะเลยได้ไปเกิดอยู่ถึงสวรรค์...

(ทองน้อย เกี้ยนจันทิก, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...แม่ตายไปก็ไปตกนรก ได้กินแต่น้ำมูตร น้ำคูลในนรก ยมบาลเห็นว่าตกนรกมานานแล้วก็เลยไปตามว่า ยายมาอยู่นรกนานแล้วมีลูกที่บวชในพระพุทธศาสนาใหม่ ยายกะเลยตอบว่า มีลูกผู้หญิงบวชเป็นชี ยมบาลก็เลยไปตามลูกมาช่วยแม่ พอมาแล้วก็เลยมาช่วยแม่ มายืนผ้าเหลืองลงไปให้แม่จับก็ปรากฏว่าดึงแม่ขึ้นไม่ได้เพราะว่า หนามในนรกมันเหนียวมาก ที่นี้ก็เลยถามอีกว่ามีลูกบวชอีกไหม ยายกะเลยบอกว่ากะมีลูกชายที่บวชเป็นเณรอยู่ ก็เลยไปตามลูกชายมา พอลูกชายมาก็ยืนผ้าเหลืองลงไปก็ดึงแม่ขึ้นมาได้ ที่นี้เณรน้อยก็เลยเทศน์โปรดแม่ในเรื่องศีลห้า พอแม่ได้ฟังธรรมแล้วแม่ก็เลยได้ไปเกิดอยู่บนสวรรค์...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ชาวพุทธเชื่อว่าพ่อแม่เสียชีวิตลง เมื่อลูกบวชจะได้เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์

นิทานเรื่อง นางนกระยางขาว หญิงผู้หนึ่งก็แต่งตัวสวยงาม สามีชวนเข้าวัดไปทำบุญก็ไม่เคยไปวัด เมื่อตายไปจึงเกิดไปเป็นนกระยาง ความว่า “นางนกระยางขาวนั้นเขาเป็นคณงามแต่งแต่โตผิวกะมีเมียหลายคนกะผิวพาทำบุญแต่งแต่โตแต่งแต่โต ผิวพาอันไปทำบุญสร้างวัด ขุดบ่อ ก่อศาล่ากะบ่อไปสร้างนำเขาละทาแต่แบ่งแต่งแต่โต บาดนี้ยามาพาดตายอันมูเมีย น้อยกับผิวได้ขึ้นสวรรค์คัณนางนี้ตายแล้วตายไปแล้วกะเกิดเป็นนกระยาง...” (ทองแก้ว เทพรักษ์, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...นกระยางขาวเป็นคนสวยชอบแต่งแต่ตัว แต่ผิวมีเมียหลายคนผิวพาทำบุญแต่ชอบแต่งแต่ตัว ผิวพาไปทำบุญสร้างวัดขุดบ่อก่อศาลาก็ไม่ไปแต่งแต่ตัวทาแต่แบ่ง พอตายแล้วพวกเมียน้อยกับผิวได้ขึ้นสวรรค์ แต่นางตายแล้วนางได้เกิดเป็นนกระยางหากินตาม

หนองน้ำไปไหนก็ไม่ได้ทำบุญก็ไม่ได้ ผัวได้ขึ้นสวรรค์แต่เมียไม่ได้ขึ้นสวรรค์เสียได้แต่ร้องไห้ไม่ได้ ขึ้นสวรรค์กับผัว...

10.4 ความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับ

นิทานเรื่อง วานเห็นผี มีความเชื่อว่าเมื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้กับญาติที่ล่วงลับไปแล้ว จะได้รับส่วนกุศล "...ก็พอดีกับที่เขายามเดือนสิบที่เขาทำบุญแห่นางผ้อเข้าเฝ้า บุญมีถูกปีน่ะ สอดเดือนสิบ เอ็นว่าสารทไทยสารทลาวน่ะ ไฉนก็อ้อมหวานไป คนกะเขาของไปทำบุญญาติกะอุทิศส่วนกุศลให้..." (ประนิตย์ เครื่องสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...ก็พอดีกับที่เขายามเดือนสิบที่เขาทำบุญแห่นางผ้อเข้าเฝ้าใหญ่ บุญที่มีทุกปี พอถึงเดือนสิบ เรียกว่าสารทไทยสารทลาวน่ะ ไฉนก็อ้อมหวานไป คนก็อุทิศส่วนกุศลให้ ผีก็วิ่งมาแย่งส่วนบุญ...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า มีความเชื่อว่าเมื่อมีการทำบุญ ญาติที่ล่วงลับไปแล้วจะได้รับผลบุญ สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว

10.5 ความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถา

นิทานเรื่อง มะม่วงสามฤดู ชาวสวนมีคาถาเสกมะม่วงนอกฤดูได้ ความว่า "มีบักนี่มันเป็นนักศึกษาที่แหละมันได้ยื่นข่าวเรื่องนี้ มันก็เลยเข้าไปขอเรียนวิชาจากชาวสวน ชาวสวนก็บ่สอนให้ บักนักศึกษาก็ยอมอยู่รับใช้ชาวสวน แบบว่าช่วยทำงานหลายอย่าง ชาวสวนก็เลยใจอ่อน ที่นี้เลยสอนวิชาเสกบักม่วงให้" (วงเดือน สร้อยสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...มีไฉนคนหนึ่งมันเป็นนักศึกษานี้แหละ มันได้ยื่นข่าวเรื่องนี้ มันก็เลยเข้าไปขอเรียนวิชาจากชาวสวน ชาวสวนก็บ่สอนให้ ไฉนนักศึกษาก็ยอมอยู่รับใช้ชาวสวน แบบว่าช่วยทำงานหลายอย่าง ชาวสวนก็เลยใจอ่อน ที่นี้เลยสอนวิชาเสกมะม่วงให้...

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับการใช้เวทมนต์คาถา ในการปลุกเสกเพื่อให้ได้ มาในสิ่งที่ สนองต่อความต้องการของตน

10.6 ความเชื่อเรื่องการทำนาย

นิทานเรื่องตายเพราะเสือ เศรษฐีไปให้หมอดูทำนาย หมอดูทำนายว่าตนนั้นจะตายเพราะเสือ เศรษฐีจึงว่าจ้าง หากใครจับเสือได้จะให้เงินสามร้อยบาท ความว่า

...มีคนหนึ่งเขาเป็นคนมั่งมีเนอะ เขาไปดูหมอ แล้วหมอก็อ้างว่าเจ้านี้จี้ตาย ตายก่อนเสือเตี้ย ย่อนเสือในป่า จี้ตายก่อนมันบ่ เสด็จคนนั้นก็เลยจ้างคน แต่ก่อน 300 ก็หลายเนอะ ผู้ได้ไปฆ่าเสือตัวนี้ได้กับมาจี้จ่าย 300 ว่านั่นนะ ชาวบ้านก็ไปกันทุกคน ชำมาได้ก็จี้ได้เงิน 300 ชำได้เขาก็ลากโตมาให้เบิงเลย เสด็จก็เลยวาที่จี้ตายก่อนเสือตัวนี้ เสือก็ตายแล้ว คนเสด็จนี้กะ โอ้บักนี้มึงจี้ฆ่ากว่าเนอะ ด้วยความแค้น ความโมโห ก็เลยทียบหัวเสือ ผัดตีนมันมันไปหาเขี้ยวเสือพอดี เลยเกิดบาดทะยักตายก่อนเสือตัวนี้ละ...

(ประนิตย์ เครื่องสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ... มีคนหนึ่งเขาเป็นคนมั่งมี เขาไปดูหมอ แล้วหมอก็อ้างว่าเจ้านี้จะตาย ตายเพราะเสือ เพราะเสือในป่า จะตายเพราะมันไซ้ใหม่ เศรษฐีถาม เศรษฐีก็เลยจ้างคน แต่ก่อน 300 ก็หลาย ใครไปฆ่าเสือตัวนี้ได้กลับมาจะจ่าย 300 ชาวบ้านก็ไปกันทุกคน ชำมาได้ก็จะได้เงิน 300 ชำมาได้แล้วก็ลากตัวมาให้ดูเลย เศรษฐีก็เลยวาที่จะตายเพราะเสือตัวนี้ เสือก็ตายแล้ว คนเศรษฐีนี้ก็พูดว่า โอ้ไอ้เนี่ยมึงจะฆ่ากูไซ้ใหม่ ด้วยความแค้น ความโมโห ก็เลยกระทียบหัวเสือ แต่ทำมันมันไปถูกเขี้ยวเสือพอดี เลยเกิดบาดทะยักตายเพราะเสือตัวนี้แหละ...

จะเห็นว่า เมื่อมีคนจับเสือมาได้จึงนำมาให้เศรษฐี ด้วยความโกรธจึงกระทียบที่หัวเสือ แต่ทำไปเหยียบเขี้ยวเสือ เลยทำให้เกิดบาดทะยัก เศรษฐีเสียชีวิตเพราะเสือด้วยเพราะประมาทนั่นเอง

นิทานเรื่องนายขี้หนูดสามเปา พระราชาธิราชของกษัตริย์ ทรงตั้งพระครรภ์ แต่ไม่ทราบว่าเป็นพระสวามีของพระธิดา โหรหลวงจึงทำนายความว่า "...หมอโหรกะทำนายทายทักว่า เป็นลูกบักขี้หนูดสามเปาย้อนหมากเขือ บัดนี้เอาไปเอามาเขาขับไล่ลูกสาวไปกับบักขี้หนูดสามเปา" (อรุณ สร้อยสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...พอดีโหรหลวงก็ทำนายทายทักว่า ลูกสาวของเจ้าเมืองอาจจะท้อง เพราะกินมะเขือของไอ้ขี้หนูดสามเปาก็ได้ พระมหากษัตริย์ก็เลยรับสั่งให้ไป

ตามตัวไอ้ชี้หูดสามเปามา เจ้าเมืองไม่พอพระทัยอย่างมากเลยขับไล่ลูกสาวไปอยู่กับไอ้ชี้หูดสามเปาทันที ลูกสาวเจ้าเมืองก็มาอยู่กับไอ้ชี้หูดที่ในป่า...

นิทานเรื่อง หมอคุณหมอเดา วัดแห่งหนึ่งมีพระที่ดูหมอได้ศักดิ์สิทธิ์มาก ทำนายอย่างไรก็เป็นเช่นนั้น ชายคนหนึ่งชื่อจั่ว เป็นผู้ที่เคยดูแลรับใช้หลวงพ่อดังค์ หลวงพ่อสงสารจึงดูดวงชะตาให้ เมื่อเขาดวงชะตาของไอ้จั่วมาดูพบว่า ดวงนายจั่วนั้นจะต้องตายเพราะสัตว์มีพิษภายในวันพรุ่งนี้ไม่เกินเที่ยง เมื่อจั่วรู้เช่นนั้นก็โศกเศร้าเสียใจ วันนั้นก็ตื่นขึ้นมาแต่เช้า ตักน้ำใส่ตุ่มทุกตุ่มจนเต็ม เพราะกลัวว่าเมื่อตนเองตายแล้วหลวงพ่อก็จะไม่มีน้ำอาบน้ำใช้ หลังจากทำงานทุกอย่างเสร็จแล้วก็ตามหลวงพ่อบิณฑบาต เมื่อบิณฑบาตจนได้ข้าวเต็มบาตรแล้วก็จะกลับวัด

ความว่า

มันมีตำนานมาเพิ่นวาคาตตายแล้วบ่ฮ่อนตายเพิ่นวานะ อยู่วัดแห่งหนึ่งแล้ว คุบาคนนั้น หั้นเบ็งเลขเบ็งหยังแม่นสักสิทธิ์ไปเบ็ด เพิ่นว่าหยังแม่นตามที่เพิ่นว่าวาชั้น แล้วมีไอ้จั่ว น้อยคนหนึ่งที่อุปถากเพิ่นนะ เปนผู้ฮับใช้ดูแลเพิ่นอยู่หั้นนะ แล้วอ้ายจั่วจั่วน้อยหั้นนั้นแต่ละ มื้อกะแม่นตักน้ำใส่ตุ่มใส่อุ้เองให้คุบาหั้นอาบ แล้วคุบาหั้นกะคิดฮักแพงแล้วกะลิตตนกะ เลยวเอาดวงชะตาของไอ้จั่วหั้นมากวดเบ็ง มากวดเบ็งแล้ววเอาไอ้จั่วนี้ตตายภายใน มื้ออื่นนี้บ่กายเที่ยงวาชั้น ตายฮ่อนอรสพิษฮ้ายวาชั้น โอ้ยไอ้จั่วนี้กะคิดเนาะวาทอติ ตายเข้าบ่ลำนน้ำบ่สัน เอ็ดแนวได้วาชั้น มือหน้าหั้นตื่นเข้ามาไอ้จั่วกะตื่นแต่ตีก ๆ ตักน้ำ ใส่ไหไว้สามไหสี่ไห เพิ่นวาทอติเองตายไปแล้วนั้น เพิ่นวาทอติเองตายไปนั้นฮับมีผู้ตักน้ำให้คุ บาหั้นอาบ ล้างตีนล้างมือวาชั้น หลังจากตักน้ำกวัดไว้แล้วไอ้จั่วหั้นกะตามกันคุบา ไปบิณฑบาต.กะเล่าให้คุบาฟังวเอาบาตรดมหัวแล้วถึงกูต้อดแล้วบ่ตาย คุบากะเสียใจ หลายวาทอตินี้ทำนายบ่ถึกแล้ว กะเลยเอาโตเลขทั้งเม็ดที่มีสิบบ่หั้นนะ กะเลยโยนลงน้ำ โยนลงน้ำแล้วไอ้จั่วหั้นคิดเสียตาย คืดเสียตายกะเลยลอยไปเก็บเอา ไปเก็บเอาโตเลข หั้นนะ ได้แต่เก้าโต ได้แต่เลขหนึ่งฮอดเลขเก้า เลขสิบหุดบ่เฮ้น ที่จริงหั้นเลขสิบบ่แม่น เลขหนึ่งกับเลขศูนย์นำกันกันคือเดียวนีวาชั้น เลขสิบหั้นมีสัญลักษณ์ต่างหาก เลขสิบหุด บ่เฮ้นจมน้ำ ตายไอ้จั่วจั่วน้อยคิดเสียตายบ่เลิกบ่แล้ว กุมดำกะบ่ได้เลขสิบหั้นนะ ไอ้จั่วกะ เลยวเลขสิบหายเลขสิบศูนย์ ศูนย์นี้ไอ้จั่วกะเลยวามีศูนย์ไปเลย ไอ้จั่วกะเลยหมาย เอมาน ๆ เป็นศูนย์ แล้วจั่งเอาเลขหนึ่งมาตั้งแล้วเออมาน ๆ มาไซเปนเลขสิบมาฮอดทุกมือนี่

ตั้งแต่นั้นมาจึงวามอดูนี้คือนมอเดา ปีกเพาะวาเลขศูนย์มันหาย ปักลิดคือเกา

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า มีตำนานจะต้องตายแล้วไม่ตาย อยู่วัดแห่งหนึ่งมีพระที่ดูหมิ่นและศักดิ์สิทธิ์มาก พุทธอะไรเป็นอย่างนั้น มีชายคนหนึ่งชื่อจั่ว เป็นผู้ที่คอยดูแลรับใช้หลวงพ่อกันนั้น หลวงพ่อจึงคิดส่งสารคิดจะดูดวงชะตาให้ เมื่อเอาดวงชะตาของไอ้จั่วมาดูพบว่า ดวงนายจั่วนั้นจะต้องตายภายในวันพรุ่งนี้ไม่เกินเที่ยง ตายเพราะสัตว์มีพิษ เมื่อจั่วรู้เช่นนั้นก็โศกเศร้าเสียใจวันนั้น ก็ตื่นขึ้นมาแต่เช้า ตักน้ำใส่ตุ่มทุกตุ่มจนเต็ม เพราะกลัวว่าเมื่อตนเองตายแล้วหลวงพ่อก็จะไม่มีน้ำอาบน้ำใช้ หลังจากทำงานทุกอย่างเสร็จแล้วก็ตามหลวงพ่อบิณฑบาต เมื่อบิณฑบาตจนได้ข้าวเต็มบาตรแล้วก็จะกลับวัด ระหว่างทางที่เดินกลับวัดนั้นเห็นปลาน้ำจืดที่กำลังจะตาย ด้วยความสงสารคิดว่าปลามันก็คงจะต้องตายเหมือนเรา จึงคิดจะช่วยมัน หลวงพ่อก็เดินกลับวัดก่อน เมื่อหลวงพ่อดำเนินกลับวัดจั่วก็ใช้มือกอบเอาปลาไปปล่อยในที่ที่มีน้ำ ใช้เวลาอยู่นานก็เอาไปไม่หมดเสียที เวลาใกล้เพลมาแล้ว จึงคิดว่ากลับไปไม่ทันแน่นอน จึงเข้างลงน้ำแล้วเอาบาตรมาตักปลา ตักจนกระทั่งหมด เมื่อตักหมดแล้วก็ล้างบาตรแล้วเอาบาตรงม (ใส่) หัวเดินลัดเลาะจะกลับวัด ระหว่างทางที่เดินมานั้นมีงูจงอางกำลังฟักไข่อยู่ ด้วยความตกใจจึงฉกจั่ว แต่ไม่โดนเพราะจั่วเอาบาตรงมหัวไว้ เมื่อรู้เช่นนั้นก็รีบวิ่งกลับมามหา เมื่อหลวงพ่อดูเห็นคิดว่าเป็นวิญญาณของจั่ว แต่จั่วนั้นเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟัง เมื่อหลวงพ่อดูฟังก็ผิดหวังเพราะตนทำนายผิด จึงเอาเลขทั้งหมดนั้นโยนลงน้ำ ด้วยความเสียตายจั่วจึงลงไปมหาเลข แต่หาเจอแค่เกี้ยว เลขสิบหายไป จั่วจึงเอาเลขหนึ่งกับเลขศูนย์มาต่อกันแล้วเรียกว่าเลขสิบมาจนทุกวันนี้

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องของการทำนายทายทัก เมื่อจั่วรู้ว่าตนเองจะตายมีความรู้สึกเศร้าเสียใจ เมื่อจั่ววิ่งกลับวัด หลวงพ่อดูเห็นคิดว่าเป็นวิญญาณของจั่ว แต่จั่วนั้นเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟัง หลวงพ่อดูฟังก็ผิดหวังเพราะตนทำนายผิด จึงเอาเลขทั้งหมดนั้นโยนลงน้ำ ด้วยความเสียตายจั่วจึงลงไปมหาเลข แต่หาเจอแค่เกี้ยว เลขสิบหายไป จั่วจึงเอาเลขหนึ่งกับเลขศูนย์มาต่อกันแล้วเรียกว่าเลขสิบมาจนทุกวันนี้

10.7 ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

นิทานเรื่อง นางมโนราห์ ตอน นางมโนห์ราหนี กล่าวถึงนางมโนราห์บินหนีพระสุธน นับว่าเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติวิสัยของคนทั่วไปที่จะสามารถบินได้ ความว่า

...นั่นแหละอยากหนีน้ำจ้งวา เถิงคิดนำผัวทั้งอยากหนีน้ำ ความหมายมัน ความเฮาคิดคือ ซิเป็นจ้งชั้นละ หนวยใจห้ายจ้งเฮา เฮามาเนียเอาดอกบ่อนี้กะ กะล่ำกะฟ่อนนี้แหละ ฟ่อนให้ยาเบ็งนี้แหละ สำคัญนี้กะถามยา ยายซิเว้าให้ฟัง กะถามยา ยาเอี้ยงงำบ่ ไ้ยงาม ว่าชั้นยานั่งเบ็ง งามว่าชั้นว่า งามหลายว่าชั้น ลูกไ้แม่นี้ ลูกไ้ยานี้ อันยานั้น ทางนี้ไ้ยย ช่างแม่นงามว่าชั้น กะถามสามเทื่อ ถามสามเทื่อว่าสามเทื่อ ยากะว่าความเก่า บานนี้กะ เลยเอี้ยงขึ้นตี ยาเอี้ยงคันมีปีกมีหางแขงชิงามกว่านี้ว่าชั้นว่า...

(พัน ทองตะคุ, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...นางมโนห์ราทั้งอยากหนีและคิดถึงสามี ก็เลยรำไปรำมา แล้วก็ถามแม่ สามีว่า เธอรำสวยไหม ฝ่ายแม่สามีก็บอกว่าลูกสะใ้ว่ารำสวย นางมโนห์ราถามแม่สามีสามครั้ง แม่สามีก็ตอบว่ารำสวยทั้งสามครั้ง นางมโนห์ราก็เลยเอี้ยงขึ้นว่าถ้ามีปีกมีหางจะสวยยิ่งกว่านี้ แม่สามีก็บอกว่าจะมีปีกมีหางมาจากไหนละลูก...

ก. ภูใหญ่

นิทานเรื่อง ภูใหญ่ หญิงสาวมีสามีเป็นภูใหญ่ ความว่า

...ลูกสาวบ่มีผัวจักเทื่อ แม่กะเป็นแม่หม้าย แม่หม้ายมีลูกสาวเดียว กะบ่ได้ผัวจักเทื่อ ฮานี้กะ ยามบักม่วง กะพาลูกไปขึ้นบักม่วง พาลูกไปขึ้นบักม่วงแล้วกะ ไปฮอดกะขึ้นบัก ม่วงบ่ได้เลยล่ำ ไผมาขึ้นบักม่วงให้สองไฟแดงบ่ให้แดง แดงเดี๋ยบบ่ให้อ้อน ให้อนซ้อคนคู่ สู้แลง ล้ำอ้อมกกบักม่วง สามฮอบงูกะเลยออกมา เลื่อยมา ล่วย ๆ มา ขึ้นบักม่วงให้ ขึ้นบักม่วงให้กะฟาดบักม่วงลงเต็มหาบ เต็มกะดำ กะเก็บ แม่กับลูกกะเก็บพอแล้วกะเซา ตีละงู พอสาวว่าชั้น งูกะลงมา บักม่วงกะเต็มหาบ หาบมาบ้านจักไกลหรือไ้กะบ่สู้ งูกะ เลยนำนามาเหือนมาซานกะเลยตักเข้าตักน้ำหาเข้าหาปลาให้กิน งูกะเลยบ่ไป กะเลย

นอนนำ นอนนำกะมือแล้งมากจะถ่ายคาบออกมาจ๋ามงาม ไผกะมาสะออน มาเบ็งลูกเขยใหม่
บ่เคยเห็นงูเป็นคนงาม...

(พัน ทองตะคุ, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ลูกสาวไม่มีสามีสักที แม่ก็เป็นแม่หม้าย มีลูกสาวคนเดียว ก็ไม่มี
สามีสักที พอถึงฤดูมะม่วง แม่ก็พาลูกไปเก็บมะม่วง พอไปถึงก็เก็บมะม่วงไม่ได้จึงรำบ่นบาน โดย
บอกว่าใครสามารถขึ้นมะม่วงให้ได้ จะไม่ได้แต่งงานคนเดียว พอรำจบสามารถบงูก็เลื้อยมาขึ้น
มะม่วงให้ พอได้มะม่วงเต็มตะกร้าก็กลับบ้าน งูก็ตามไปด้วย กลายร่างเป็นหนุ่มรูปงาม ใคร ๆ
ก็มาชื่นชม...

จากข้อความข้างต้นมีความเชื่อว่าคนสามารถอยู่กินกับงูจนสามีภรรยาได้
ชาวบ้านต่างก็ให้การยอมรับ เพราะงูสามารถกลายร่างเป็นชายหนุ่มที่งดงาม

ข. ช้องวิเศษ

นิทานเรื่อง คนขี้เกียจ กล่าวถึงชายขี้เกียจคนหนึ่ง ไม่ทำอะไร ไม่สนใจสิ่งใด
เพื่อนบ้านจะไปหาปลาจึงมาชวน บอกว่าให้ไปก่อน นอนจนกระทั่งคนอื่นหาปลาจนหมดแล้วจึงตาม
ไป ดังนี้

...คนขี้ค้ำนกะนอนบ่เฮ็ดบ่ล้างอีหยัง บ่เบ็งอันได้เหลียวอันได้ดอกเขาไปสาปลา หมู่กะมา
ชวนพงษ์ไปสาปลาเถอะมือเนียะ เออไปไปก่อน กะนอนจนเขาสาแห้งเก็บแล้ว กะไปเขา
กะเก็บแล้วพอดี ไปกะขี้ตมทายังแต่หน่วยตาบ่อหรอ นอนคาเปิดหัวเปิดหางปานเป็นคน
แล้วว่าชันเถาะเป็นขี้ตม แนวนกเจ้ามันชิมาลงกินปลาเดี บาดเนียะกะเลย นกเจ้ากะมา
จับ เจ้ากะฮ้องจับนกเจ้าได้ ฮ้องยอมสู้อันสู้อัน แห้ว ให้อันได้กะบ่เอาให้อันได้กะบ่เอา โอฎ
กะเปิดแห้วให้ว่าชัน ให้บ้านกะบ่เอา ให้คาถาเล่นสาวกะบ่เอา ให้ความมั่งความมีกะบ่
เอา บาดนี้เปิดแห้วให้แล้วว่าชัน เปิดแห้วให้กูกะบ่ปล่อยว่าชัน มาคิดได้มีอยู่คล่องน้อย
โอ้ยกูมีอยู่คล่อง คล่องน้อยหนึ่งมีงีเอาบ เอาว่าชัน มันเฮ็ดจังได้ได้แห้วว่าชันตีเอาหยัง
กะได้ว่าชัน นกเจ้า ตีเอาเมียงกะได้ ตีจังได้กะได้ ตีให้น้ำมากกะได้ ตีให้ไม้ล้มกะได้ ตีให้
ไม้ยืนกะได้ กะเลยยอมปล่อยนกเจ้า...ถางแล้วแล้ว คั้นมึงบ่ให้กูกินกินเข่านากูชิให้ไม้ลูก

เปิดว่าชั้น เขากะสำนุสำบันละ ภูกินผู้เดียวมึงชิกินบ่ ภูชิบไ้สุได้กิน เขากะไซโยเขากะ
ให้มันว่าชั้นเถาะ บ่ไ้ กินบ่ไ้กินเอง คันไม้ลุกขึ้นมาสืบได้กินเด้อ ภูกินคนเดียวว่าชั้น
ตีห้องหม่องไม้ลุกขึ้นเบ็ด พวกนั้นเลยบ่ได้กินเข้า...

(พัน ทองตะคุ, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ..คนชื่เกียจไม่ทำอะไร ไม่สนใจสิ่งใด เพื่อนบ้านจะไปหาปลา ก็เลย
มาชวน ก็บอกให้เขาไปก่อน นอนจนกระทั่งเขาหาปลาจนหมดแล้วจึงตามไป พอไปถึงก็เอา
โคลนมาทาตัวจนเห็นแต่ลูกตา นกเจ้าบินลงมาหาปลาคิดว่าตอไม้ จึงบินมาจับ พอคนเจ้าจับ
ชายหนุ่มคนนั้นก็จับนกเจ้าไว้ นกเจ้าร้องบอกให้ปล่อย โดยขออะไรก็จะให้ แต่ชายหนุ่มดังกล่าว
ก็ไม่เอา จนกระทั่งนกเจ้าบอกว่า มีคัลอยู่หนึ่งอัน สามารถตีเอาเมืองก็ได้ ตีให้น้ำมา ตีให้ไม้
ลูกก็ได้ เขาก็เลยยอมปล่อยนกเจ้า เมื่ออาบน้ำเสร็จแล้วก็มีคนมาจ้างให้ไปถางป่า เขาก็บอกให้
คนอื่นไปก่อนเดี๋ยวจะตามไปที่หลัง พอเขาไปปรากฏว่าเพื่อนเขาถางป่าเสร็จแล้ว กำลังจะกินข้าว
ชาวบ้านจึงตะโกนด่าเขาว่า มาทำอะไรตอนนี้ ไม่ให้กินข้าวด้วย ชายหนุ่มดังกล่าวจึงบอกว่า ถ้าเขา
สามารถทำให้ไม้ลุกได้ เขาจะได้กินข้าวแต่เพียงผู้เดียว หลังจากนั้นไม้ก็ลุกขึ้นทั้งป่า เขาจึงได้กินข้าว
แต่เพียงผู้เดียว...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า นกเจ้ามีพลังวิเศษ ชายชื่เกียจใช้พลังตีเอาเมือง
และให้ต้นไม้ลุกขึ้นได้ทั้งป่า นกเจ้าได้ให้พลังวิเศษแก่ชายชื่เกียจ ทำให้ชายชื่เกียจไม่ทำการสิ่งใด

ค. กินน้ำในรอยเท้าช้างทำให้มีบุตร

นิทานเรื่อง นางผมหมอม กล่าวถึงแม่หม้าย ไปดื่มน้ำในรอยเท้าช้าง รอยเท้าวัว
ทำให้มีบุตรได้ ความว่า

...เป็นแม่หม้ายกะไปโท่ง หิวน้ำแม่หม้ายนั้น หิวน้ำแล้วกะไปกิน น้ำฮอยช้าง กินกะบ่อุ้นท้อง
กะหิวอยู่ ผัดไปกินฮอยจัวกินสองฮอยกะมีลูก กินน้ำกินน้ำฮอยช้างแล้วกะบ่แล้วกะไปกิน
ฮอยจัวไปฮอดบ้านสามเดือนกะเลยต่าง ลูกไปโสกะบ่ได้ สิบเดือนได้สองนางกะเลยแก่
แม่กะเจ็บปวดท้อง สองสามวันกะเลยเป็นโตขึ้นโตหญิงทั้งคู่ผู้หญิงนั้นชื่อว่า ผมหมอมผู้หญิง

นั่นเลือกชื่อว่าอัปสร ออกมากะใหญ่หน้ากำบานมาเิงคู่...

(พัน ทองตะคุ, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...เป็นแม่หม้ายไปทุ่งนาเกิดหิวน้ำขึ้นมากก็เลยไปกินน้ำในรอยเท้าช้าง กินไม่อิ่มก็เลยกินในรอยวัวอีก หลังจากนั้นสามเดือนก็ตั้งครรภ์ พอสิบสองเดือนก็คลอดออกมา เป็นผู้หญิงสองคน คนพี่ชื่อผมหอม คนน้องชื่ออัปสร เมื่อโตขึ้นก็ไปเล่นกับเพื่อน ถูกเพื่อนล้อว่าเป็นลูกกำพร้าว สองพี่น้องจึงมาถามแม่ว่าพ่อของตนคือใคร ร้อนถึงพญาช้างจึงเอางวงมาวางลง แล้วอธิษฐานว่า ถ้าใครสามารถขึ้นไปถึงหลังได้ คนนั้นคือลูกของตน ฝ่ายนางผมหอมสามารถขึ้นไปบนหลังพญาช้างได้ แต่นางอัปสรได้ร่วงตกลงมาสู่...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ความเชื่อเรื่องการตีมน้ำในรอยเท้าช้างทำให้มีบุตรได้ และทารกเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ชื่อว่านางผมหอม และนางอัปสร

ง. ข้าวเมล็ดใหญ่เท่าลูกมะพร้าว

นิทานเรื่อง ข้าวเมล็ดใหญ่ ในสมัยก่อนมีเมล็ดข้าวขนาดใหญ่เท่ากับลูกมะพร้าว ความว่า “เมล็ดเข้าเม็ดไยทอหน่วยบักพร้าวนี้ แต่มันยุพากเขากะทบกันเขากะทบกัน แว็บ ๆ ยุแล้ว อันมนุษย์มะนาบมีปัญญาไปเอาบได้เขามันกะทบกันบัดนี้...” (ทองแก้ว เทพรักษ์, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า เม็ดข้าวเม็ดใหญ่เท่าลูกมะพร้าวที่อยู่บนเขา แต่มนุษย์ไม่สามารถที่จะไปเอามาได้...

...เมื่อนกกระจอกทราบความจึงอาสาที่จะไปเอามาให้มนุษย์ และขออาศัยอยู่บ้านคนตลอดไป ความว่า “บัดนี้มันกะสามารถบินไปเวลาเขากะทบกันมันกะแว็บเข้าไปคาบมา ให้มันกะหลายโตเนาะ คาบมาให้เม็ดเข้าทอหน่วยบักพร้าวบัดนี้ มันคาบเม็ดเข้ามาให้ แล้วกะพวกแมฮ้างแมหม่ายเนาะ บอกวามมีเม็ดขอเขาเขากะบให้แล้วกะเอาพ่อนทุบเม็ดเข้าเม็ดเข้ากะเลยมุ่นกะจัดกะจายเต็มบเป็นเม็ดน้อย...” (ทองแก้ว เทพรักษ์, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...พอนกกระจอกได้ยินมนุษย์คุยกันก็เลยอาสาที่จะไปเอาเม็ดข้าวมาให้ แต่มีข้อแม้ว่าถ้าไปเอาเม็ดข้าวมาให้แล้วต้องให้อยู่บ้านด้วยตลอดชีวิต นกกระจอกก็สามารถไปเอาเม็ดข้าวมาให้ได้ แต่แม่หม้ายบอกว่าไม่มีเม็ด ก็เลยเอาพ่อนทุบเม็ดข้าว

เม็ดข้าวก็เลยแตกละเอียดกระจายเป็นเม็ดเล็ก ๆ จนถึงทุกวันนี้ นกกระจอกก็เลยได้อยู่บ้านคน...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นกกระจอกเก็บเมล็ดข้าวให้แก่มนุษย์เป็นผลของความเชื่อว่านกกระจอก จึงได้ขออาศัยอยู่บ้านของมนุษย์ จวบจนทุกวันนี้

จ. ความเชื่อเรื่องยักษ์

นิทานเรื่อง นางสิบสอง เศรษฐีมีลูกสิบสองคนเลี้ยงไม่ไหว ปรึกษากันนำลูกไปปล่อยไว้ในป่า ยักษ์พาไปเลี้ยงจนเติบโต เมื่อรู้ว่าเป็นยักษ์เลี้ยงเกิดความหวาดกลัว จึงพากันหนี ความว่า

...นางสิบสองนี้จะมีลูกนำกันสิบสองคน เป็นเสดถี่หละเกะมีลูกนำกันสิบสองคน เลี้ยงไม่ไหว หล่อนควาเนี้ย กินอันใดก็เบ็ด กินอันใดกะเสี้ยง เอาอันใดมาให้กินเกาะเบ็ด บ่ยอมเลี้ยงควาเนี้ยเอาลูกไปโผดบ้านเนี้ย เอาลูกสิบสองคนไปโผด ไปโผดแล้วกะลูกกะไปอยู่ป่าอยู่เมียงพูนควาเนี้ยยกเกาะเอาไปเลี้ยง เลี้ยงมาใหญ่หนากลับบ้าน ควาเนี้ยเกาะอยู่ว่าเป็นยักษ์เลี้ยงมาเกาะกัวยักกิน เกาะพากันหนี...

(ทองอิน ฟ้างูเนิน, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...นางสิบสองนี้ก็มีลูกด้วยกันสิบสองคน เป็นเศรษฐีแล้วมีลูกสิบสองคนเลี้ยงไม่ไหว กินอะไรก็หมด กินอะไรก็ไม่เหลือ เอาอะไรมาให้กินก็หมด จึงเอาลูกไปปล่อย เอาลูกสิบสองคนไปปล่อยในป่า ยักษ์ก็เอาไปเลี้ยงจนโตมา พอรู้ว่ายักษ์เลี้ยงมากก็กลัว จึงพากันหนี...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ได้กล่าวถึงยักษ์กินคน ได้เลี้ยงนางทั้งสิบสองคน เมื่อนางทราบความจริง เกิดความหวาดกลัว แล้วหนีไป เป็นผลทำให้ยักษ์โกรธแค้นและคิดจะฆ่า

จ. ความเชื่อเรื่องผี

1) ผีปอบ

นิทานเรื่อง ผีปอบ เชื่อว่าผีปอบมีจริง มักจะเข้าไปสิงร่างคน ซึ่งต้องให้หมอผีเป็นคนทำพิธีไล่ ดังปรากฏในนิทานว่า

...ปอบมีจริงแต่ว่าเขาบ่เชื่อดอก ยังพวกเป็นหมอเป็นหยั่งนี้แหละ เขารู้ว่าเขาบ่มีจริง แต่เขาบ่เชื่อว่ามันมี บ้านนอกเราเ็นว่า ผีปอบ เวลาคนเจ็บคนหยั่งมันจี้ไปกินคน บ่ว่าต๊ะออกลูก ป่วยนี้...ลูกของแม่เเองก็เคยมาเช่า เคยมาสิงตั้งหลายหน คนที่เช่าเขาก็จี้ออก ชื่อออกเสียง ต้องมีหมอมาไล่อีกคือกัน หมอต๊ะหมอไล่กัน แต่มันบ่ถึงกับตายดอกที่ถูกผีสิง พอไล่ออกแล้วคนป่วยก็เลยปกติ ถ้าในระหะที่ผีสิงอยู่นั้นจี้ว่วไปทั่ว ลืมจนตัวเจ้าของเเองว่าเจ้าของเป็นไผ คือว่าผีที่มาสิงจี้พว่วไป ถ้ามันรุนแรงหลายเขาก็จี้เ้าซ่อน เาหยั่งไปขว้างบ้าน มันก็อยู่บ่ได้...

(ทองดี พราวจันทิก, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ผีปอบมีจริงแต่ว่าเขาไม่เชื่อหรืออก อย่างพวกเป็นหมอเป็นอะไรนี้แหละ เขารู้ว่ามีจริง แต่เขาไม่เชื่อว่ามี บ้านนอกเราเรียกว่า ผีปอบ เวลาคนเจ็บคนอะไรมันจะไปกินคน ไม่ว่าแต่ออกลูก ป่วยนี้... ต้องมีหมอมาไล่อีกเหมือนกัน หมอกับหมอไล่กัน แต่มันไม่ถึงกับตายหรืออกที่ถูกผีสิง พอไล่ออกแล้วคนป่วยก็เลยปกติ ถ้าในระหะที่ผีสิงอยู่นั้นจะพุดไปทั่ว ลืมจนตัวเองว่าตัวเองเป็นใคร คือว่าผีที่มาสิงพาพุดไป ถ้ามันรุนแรงมากเขาก็จะเ้าซ่อน เาอะไรไป ขว้างบ้าน มันก็อยู่บ่ได้...

2) ผีไม่ระบุชื่อ

นิทานเรื่อง ผีตีส่อง เมื่อผีตัวนี้ไปขโมยแต่งชาวบ้านก็มักจะตีฆ้องด้วย ชาวบ้านจึงเรียกผีตัวนี้ว่าผีตีส่อง ความว่า “มีผีตัวนี้มันมักตีฆ้องม้อง ๆ มันไปลักกินแต่งเขา ที่นี้เขาจะจับได้ แล้วก็เลยทิ้งฆ้องไว้ในไร่แต่งเขา เขากะเลยเ้าซ่อนนั้น มีตีม้อง ๆ” (น้อย เติตเจริญวงศ์,

สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...มีผีตัวหนึ่งมันมักจะตีห้องม่อ่ง ๆ มันไปลักกินแตงเขา ทีนี้เขาจับได้ แล้วก็เลยทิ้งห้องไว้ในไร่แตงเขา เขาก็เลยเอาห้องนั้น ตีดังห้อง ๆ...

นิทานเรื่องว่านเหินผี มีความเชื่อว่าเมื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้กับญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ก็จะได้รับส่วนกุศล ความว่า "...ก็พอดีกับที่เขายามเดือนสิบที่เขาทำบุญแห่เขาน้อยเข้าใหญ่ บุญมีถูกปีน่ะ สอดเดือนสิบ เอ็นว่าสารทไทยสารทลาวนะ ไฉนก็อ้อมหวานไปคนกะเฒ่าของไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้... (ประนิตย์ เครื่องสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...ก็พอดีกับที่เขายามเดือนสิบที่เขาทำบุญแห่เขาน้อยเข้าใหญ่ บุญที่มีทุกปี พอถึงเดือนสิบเรียกว่าสารทไทยสารทลาวนะ ไฉนนี้ก็อ้อมหวานไป คนก็อุทิศส่วนกุศลให้...

3) ผีเป่า

นิทานเรื่อง ผู้สาวผีเป่า หนุ่มไปจีบสาวเป็นผีเป่า เขาเรียกผีเป่าผีโพง หน้าหนาวก่อไฟบนบ้าน สาวผีเป่าหมกหมกสุนัขกินทุกวัน ความว่า

...มีผู้บ่าวผู้หนึ่ง หนุ่มผู้หนึ่งไปมักสาวอันเฮียนหนึ่งว่าชั้นเถาะ สะนี้ผู้สาวนั้นผัดไปเป็นผีเป่า ผีเป่าผีโพงหันเนาะเขาเดินแต่ก่อนนั้นเนาะ สาวนี้กะหมกหมกหมาน้อยกินส้มส้มส้ม ยามหนาวตั้งไฟเติงบ้านนั้นนา ใส่กะมังบักใหญ่ตั้งฝิงนั้นนา หมาผัดออกลูก หมาน้อยหมาออกลูก ลูกหมาหลายตัว คั้นหลายโตแล้วบัดนี้ ผู้สาวนั้นกะหมกหมกกินส้มส้มส้ม ผู้สาวกะถามว่า เอ้าไอ้ทิดเจ้ามาเมื่อได้ว่าชั้น เข้ามาโดนแล้วบ่ว่าชั้นว่า เอ้า อ้ายกะมาพอเดือนขึ้นพอมุโพล์ ผู้สาวปั้นเข้าสู่กับหมา หมาน้อยนี้ละว่าชั้น เพิ่นกะอายเติงอายเติงนั้น แล้วกะเลยผู้บาวนั้นกะไปอีกจักเทื่อ กะเลยจบ

(น้อย นวรักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...มีหนุ่มคนหนึ่ง ไปจีบสาว สาวเป็นผีเป่า เขาเรียกผีเป่าผีโพงสาวก็หมกหมกหมาน้อยกินทุกวัน หน้าหนาวก่อไฟบนบ้าน ใส่กะละมังใหญ่ หมาออกลูก หมาน้อยหมาออกลูก ลูกหมาหลายตัว พอหลายตัวแล้ว สาวก็หมกหมกกินทุกวัน หมกไปหมกมา บ่าวก็จะไปคุยสาวคนนั้น พอไปถึงบ้านเขายังไม่ทันเข้าไปในบ้าน ได้แค่ประตู พอขึ้นบันไดไปแค่ประตู ก็ไปเห็นสาวหมกหมกกำลังหมกหมกกำลังกินอยู่ พอเขากินเรียบร้อยแล้ว ก็เข้าไป สาวก็ถามว่า

มาตั้งแต่ตอนไหน ฝ่ายชายก็เลยบอกว่ามาตอนที่สาวกำลังหมกหมำน้อยนั่นเอง ฝ่ายสาวก็อาย ชายหนุ่มก็ไม่ไปอีกเลย...

จะเห็นว่า ชายหนุ่มเมื่อทราบความจริงว่าหญิงสาวเป็นผีป่า ผีโพง อย่างลูกสุนัขกิน ก็ไม่เคยไปเยี่ยมเยียนอีกเลย นิทานพื้นบ้านไทยปรากฏความเชื่อเรื่องผีที่ปรากฏมี 3 ชนิด ได้แก่ ผีปอบ ผีไม่ระบุชื่อ ผีป่า เป็นต้น

ข) ความเชื่อเรื่องพญานาค

นิทานเรื่อง พญานาค พญานาคแปลงตัวเป็นคน มีความต้องการที่จะบวช จึงไปบวชเป็นเถรตามพระพุทธศาสนา ดังนี้

...พญานาคแปลงโตเป็นคนกะได้ เวลาธรรมดานั้นกะเป็นงูเป็นสัตว์เลื้อยคานกะได้ แล้วกะไปบวชเป็นเถรตามพระพุทธศาสนา แต่เขาจะจับได้ว่าเป็นพญานาค เขากะจะจับสีก สีกได้กะมาขอพระพุทธเจ้าว่าก่อนคนจิ๋วขบเหนียวขอให้เอ็นชื้อว่านาคได้บ่ ตอนหลังมาบวชได้กะต่อมากะได้เอ็นชื้อว่านาค บวชเป็นพระอยู่ตอนแรกกะเป็นสัตว์เลื้อยคาน...

(กร้าว เกื้อจิตติพร, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า...พญานาคแปลงกายเป็นคนได้ เวลาธรรมดาเป็นงูเป็นสัตว์เลื้อยคานก็ได้ แล้วก็ไปบวชเถรตามพระพุทธศาสนา แต่เขาก็จับได้ว่าเป็นพญานาค เขาก็จับสีก สีกมาก็ได้ขอพระพุทธเจ้าว่า ก่อนคนจะบวชขอให้เรียกชื้อว่านาคได้ไหม ตอนหลังมาบวชก็ได้เรียกชื้อว่านาค บวชเป็นพระอยู่ก็ไม่รู้ว่าเป็นนาค ตอนแรกก็เป็นสัตว์เลื้อยคาน...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทยมีความเชื่อเรื่องพญานาคสามารถปลอมตัวเป็นคนได้ เมื่อทราบความว่าพญานาคบวชเป็นเถร คนบังคับให้สีกนาคขอพระพุทธเจ้าว่าก่อนหรือหลังบวชให้เรียกชื้อว่านาค เพื่อเป็นการระลึกถึงว่าครั้งหนึ่งนาคเคยบวชในพระพุทธศาสนา ผลของนิทานทำให้ก่อนบวชเป็นพระภิกษุ ในขณะที่ทำพิธีกรรม เรียกว่านาคมาจนถึงทุกวันนี้

จากการพิจารณานิทานชาติพันธุ์ไทย พบว่า อัตลักษณ์ในด้านความเชื่อในนิทานของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง เวทมนต์คาถา ความเชื่อเกี่ยวกับเทวดา การทำนาย การเกิด การตาย การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ นรกสวรรค์ พญานาค และความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ แสดงให้เห็นว่าชาติพันธุ์ไทยความเชื่อ สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีอัตลักษณ์ของตนเอง

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

10.1 ความเชื่อการสร้างโลกมนุษย์

นิทานเรื่อง โลกมนุษย์ แต่ก่อนโลกมนุษย์ไม่มีคนอาศัยอยู่เป็นที่ว่าง เมื่อเทวดาเห็นว่าพื้นที่ว่าง จึงปั้นสัตว์ชนิดต่าง ๆ แล้วให้ลงมาอยู่ในโลกมนุษย์ พร้อมกับสั่งว่าใครชอบอยู่แบบไหนให้ทำสร้างเอง ใครชอบอยู่รูทำรู ใครชอบอยู่รังทำรัง ไม่ให้เบียดเบียนกัน ใครฝันเรื่องใดจะเป็นไปตามความฝัน หลังจากนั้นสัตว์ต่าง ๆ ตลอดจนมนุษย์ลงมาอยู่ในโลก อยู่อย่างมีอิสระ

...อยู่ในโลกมนุษย์เฮานี้มีมีคน คนเฮานี้คันถ้าเทวดาเพิ่นบ่ปั้นแต่ง บ่ได้เกิดมาเปนมมนุษย์
เท่าปานนี้ว้าซัน เมื่อเทวดาเพิ่นเฮ็นวาลอกมนุษย์นี้ว่างบ่มีหยั่ง กะเลยว้าปั้นแต่งสัตว์ชนิด
ต่าง ๆ แล้ว บั้นเมิดแล้วตั้งแตแมงงอดคอดคอปไปฮอดจืหล่อจินายไปฮอดจนอดมนุษย์
พุ่นแล้ว มีสัตว์มีเลื้อมีหางมีเมิดทุกอย่าง แล้วสั่งว้าให้สุไปอยู่ในโลกมนุษย์ ไผ่มีฮุกกะซุด
ฮูอยู่ ไผ่มีฮักยังไผ่มีฮักยังกะให้แปลอยู่ แล้วบ่ให้เปียดเปียนกัน ผู้ใดฝันอันใดกะขอให้ได้ดัง
ฝันนั้นเทินว้าซัน พญาเถนเพิ่นสั่งหั้นนะ หลังจากนั้นสัตว์ต่าง ๆ รวมทั้งสัตว์มนุษย์นี้กะ
ลงมาอยู่ในโลกมนุษย์ ลงมาแล้วตุนพวกตุนพวกจินายจืหล่อกะซุดฮูพากันเฮ็ดหยั่งอยู่
ตามอิสรภาพ...

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...เมื่อก่อนโลกมนุษย์นี้ไม่มีคนอาศัยอยู่เป็นที่ว่าง เมื่อเทวดาเห็นว่าเป็นพื้นที่ว่าง จึงปั้นสัตว์ชนิดต่าง ๆ แล้วให้ลงมาอยู่ในโลกมนุษย์ พร้อมกับสั่งว่าใครชอบอยู่แบบไหน

ก็ทำเอาสร้างเอา ใครชอบบอญูก็ทำรู ใครชอบบอญูรงก็ทำรง ไม่ให้เบียดเบียนกัน ใครฝันอะไรก็ให้ได้เช่นนั้น หลังจากนั้นสัตว์ต่าง ๆ ตลอดจนมนุษย์ก็ลงมาอยู่ในโลก อยู่แบบอิสระ...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า มีความเชื่อว่าโลกมนุษย์ไม่มีคนอาศัยอยู่ เทวดาจึงปั้นรูปสัตว์ชนิดต่าง ๆ แล้วให้ลงมาอยู่บนโลก แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในการกำเนิดโลกว่ามาจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และสิ่งเหนือธรรมชาติ

10.2 ความเชื่อเรื่องเทวดา

นิทานเรื่อง ซองเขียว (เพื่อนกัน) มีสองครอบครัวเป็นเพื่อนรักกัน ครอบครัวหนึ่งเป็นคนใจดี ส่วนอีกครอบครัวมีจิตใจเป็นคนพาล ครอบครัวใจดี ไปขอบุตรกับเทวดา ส่วนครอบครัวใจเป็นคนพาลขอให้ตนนั้นร่ำรวย ความว่า

...แล้วกะเลยปรึกษากันว่าอิชวนกันไปขอลูก บัดนี้เขียวผู้ใจดีหั้นแล้ววออิขอเอาลูก แล้วเขียวผู้วาใจบดีหั้นวาบเอาลูกนะ เอามาแล้วมันอิได้เลี้ยงมันอิเม็ดเปลือง มันอิทุกข์ แล้วเขียวผู้ใจดีหั้นวาททุกข์กะสง แปลว่าได้ลูกมาแล้วเฮาจะได้ฮักแพง ได้เซยชม เวลามันใหญ่ขึ้นมาแล้วมันจะได้เบ็งแงง เขียวผู้ใจคดหั้นวาบเอา เอาสบายดีกั๊ว ไปหาขอเอาเงินเอาคำพุนดีกั๊ว ฮอดเวลาไปขอเขียวผู้ใจดีละขอเอาลูก เขียวผู้วาใจบดีละไปขอเอาเงินเอาคำแท้ ๆ มือได้กะขอนบเอาแต่เงินแต่คำ เอาไปเอามาเทวดานั้นกะเลยวอ เอ็ดให้ผัวเมียใจดีหั้นนะมีลูก แล้วผัวเมียใจบดีหั้นเอาคำเอาเงินให้แท้ ๆ แล้วกะห่างกะมี เขียวผู้ใจดีนั้นกะออกลูกมากะเปนน่าฮักน่าแพง มือได้ของเขียวผู้ผัวนั้นกะไปเอ็ดเวียก ผู้เมียนั้นกะแมนเลี้ยงลูก...

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...มีชายสองคนเป็นเพื่อนกัน คนหนึ่งเป็นคนมีจิตใจดี ส่วนอีกคนหนึ่งใจคด แต่งงานแล้วทั้งคู่แต่ยังไม่มีลูก วันหนึ่งจึงชวนกันไปขอลูก คนใจดีนั้นว่าจะขอลูก ส่วนอีกคนบอกว่าไม่เอาลูกจะเอาเงิน เอามาทำไมให้ลำบาก แต่คนดีนั้นบอกว่าเมื่อได้ลูกมาแล้วก็จะได้ชื่นชม เมื่อแก่เฒ่ามาจะได้เลี้ยงดูเรา เมื่อถึงเวลาไปขอ คนที่ใจดีนั้นก็ขอลูก ส่วนเพื่อนอีกคนขอแต่เงินทอง เทวดาจึงบันดาลให้มีลูกสมใจ เมื่อมีลูกแล้วก็เลี้ยงดูอย่างทะนุถนอม...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า เทวดาให้ครอบครัวที่เป็นคนใจดีนั้น มีบุตรน่ารัก แต่ยากจน ส่วนครอบครัวเป็นคนใจพาลนั้นร่ำรวยแต่ไม่มีบุตร แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของ เทวดา เมื่อต้องการสิ่งใดจะมีการบนบานสานกล่าว ซึ่งมีความเชื่อว่าจะได้ตามที่ขอพรจากเทวดา

เมื่อครอบครัวใจพาลคิดที่จะนำเอาบุตรของเพื่อนมาเป็นบุตรของตน จึงวางแผน ให้ออกไปหาเมียสองสามีภรรยาใจพาล ใจร้อนอยากรู้ว่าเพื่อนตายหรือยัง จึงรีบไปดู เมื่อเจอเมียสองสามีภรรยาใจพาล เทวดาสอบให้สองสามีภรรยาใจพาล กลายเป็นแมลงวัน แมลงวันหาก จะกินอะไรมักปิดกั้นก่อน ดังนี้

...แล้วเซียวใจดีนั้นไปซอกหาเซียวใจดีใส่กะบ่เอ็น กะไปเอ็นกองกระดูกอยู่หั้น กะเลย คิดวาโอของเซียวนี้ตีกเสือกินแล้ว ย้อนความใจดีบ่ฮู้ว่ามูหั้นวางแผนฆ่าตนเอง กะเลยเอา กองกระดูกหั้นไป หาไม้หาหมักกอกองไฟทำบุญกินทานหาเซียวหั้น ย้อนความใจดี ใจบาปของเซียวหั้น ย้อนความซื่อสัตย์ของเซียวหั้น เทวดากะเลยวาสาปแช่งให้เซียวเจ้า กลายเป็นแมลงวันทั้งตัวทั้งเมีย แมลงวันนั้นจึงดิ้นดิ้นเวลามันกินหยังแล้วมันกะปิดตีน บัดมือวาบได้กินบ่ได้เอ็นบ่ได้ลักตั้งแต่พุ่นมา ของผิวเมียใจดีหั้นกะได้ทรัพย์สมบัติแล้วกะ มีลูก แล้วกะอยู่กินอย่างสุขสบายสืบมา...

(สุวรรณารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ฝ่ายสองผิวเมียใจดีนี้เมื่อมาไม่เห็นเพื่อนก็ตามหา มาพบกระดูกก็รู้ว่า เพื่อนถูกเสือกินเสียแล้ว จึงเอากระดูกไปทำบุญให้ เทวดาก็สาปให้สองผิวเมียที่ตายไปนั้น กลายเป็นแมลงวันทั้งตัวทั้งเมีย แมลงวันเวลากินอะไรก็จะปิดกั้นว่าไม่ได้ไม่เอาตั้งแต่นั้นมา สองผิว เมียฝ่ายดีก็ได้ทรัพย์สมบัติและอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าเทวดา ไม่พอใจสองสามีภรรยาใจพาล จึงสาปให้เป็น แมลงวัน เชื่อว่าเทวดามีอิทธิฤทธิ์สามารถสาป เสกมนต์คาถาได้ และตั้งมั่นอยู่ในทำนองคลองธรรม

นิทานเรื่อง พระมหาเวสสันดรชาดก พระยาศรีสมุทรชัย มีพระราชโอรสชื่อพระ เวสสันดร พระเวสสันดรเมื่อเกิดก็มักจะทำทานอยู่เนืองนิตย์ มีเงินมีทอง ช้าง ม้า วัว ควาย ก็นำทำ ทานทั้งหมด พระราชทานช้างเผือกแก่พรามหณ์ พระราชบิดาและพระราชมารดาจึงเนรเทศให้

ออกจากวัง ไปบวชอยู่ที่เขาวงกต พระราชโอรสและพระราชธิดาของพระเวสสันดรชื่อกัณหา กับ ชาติ มีพรหมณ์คนหนึ่งชื่อชูชก มาขอกัณหาชาติเป็นทาน ในขณะที่เดินทางในช่วงกลางคืน พระอินทร์ได้แปลงกายมาเป็นพระเวสสันดรชาดกและนางมัทรีเพื่อให้มนุษย์ทั้งสอง ความว่า

...ตอนเอาไปหั้นฮ้องให้ตี พรหมนั้นตีสองน้อยกัณหาชาติละ ตีจนเลือดอาบเลือดย่อย ขอนำขอพรหมหั้นละ แล้วยังกลับคืนมา กัณหาชาติกลับคืนมาขอเงินเสียเงินสลึงนำพอ พระเวสหั้น อีมาจ้างพรหมบ่ให้ตีละ อีมาขอเงินว่าขอเงินจักเพียงจักสลึงให้พรหมบ่ให้ตี สองน้อยนะ แล้วยักให้หรือบ่ให้ บ่ให้บ่มี เงินบ่มีพอเพียง สลึงเดียวบ่ค้าง กะมามามัดไว้ กลางทางแล้วกะขึ้นนอนงาไม่พูน แล้วกะพระยาอินทร์หั้นเลยมาบิดงาไม่บาดนี้ บิดงา ไม่ให้มาทางเมืองบู่พื้ มาตอนกลางคืนกะมาเลี้ยงนมเลี้ยงหยังก่อนได้ กลับเฮ็ดเปนม มาเอานมให้กินก่อนกอ เทวดากลับเฮ็ดเปนมเอานมมาให้กินกลางคืนมา แล้วกะมาบิด ต้นไม้หั้น มันนอนป็นหน้าไปใต้ทางบ้านมันตัว บาดนี้พะยาอินทร์มาบิดต้นไม้ให้หั้นมา เมืองพระยาบู่พื้ พระยาศรีชนชัยพื้ แม่นั้นชื่อนางสิริมหามายา แม่พระเวสละ...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ตอนเอาไปก็ร้องไห้นะ พรหมณ์ตีสองกุมารกัณหาชาติ ตีจนเลือด อาบเลย ขอพรหมณ์นั้นว่า ขอกลับไป กัณหาชาติกลับคืนมาขอเงินสักสลึงกับพ่อพระเวสสันดร จะมาจ้างไม่ให้พรหมณ์ตี จะมาขอเงินว่าขอเงินสักเพียงสักสลึงให้พรหมณ์ไม่ให้ตีสองกุมาร แล้วก็ไม่รู้ให้หรือไม่ให้ เงินไม่มีถึงเพียง สลึงเดียวก็ไม่มี ก็มามามัดไว้กลางทางแล้วก็ขึ้นไปนอนบน ต้นไม้โน้น แล้วก็พระอินทร์นั้นเลยมาหักกิ่งไม้ หักกิ่งไม้มาทางเมืองบู่พื้ มาตอนกลางคืนก็มา เลี้ยงนมเลี้ยงอะไรก่อน ก็แปลงเป็นแม่มาเอานมให้กินก่อนนะ เทวดาก็แปลงเป็นแม่มาเอานมมา ให้กินในตอนกลางคืน แล้วก็มาบิดต้นไม้ให้หั้น มันนอนหันหน้าไปทางบ้านมันพรหมณ์นั้น คราวนี้พระอินทร์มาบิดต้นไม้ให้หั้นมาเมืองของบู่ พระยาศรีสญชัย แม่นั้นชื่อนางสิริมหามายา แม่พระเวสสันดร...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า เทวดาแปลงกายเป็นพระเวสสันดรกับนางมัทรี เพื่อให้มนุษย์สองกุมาร แสดงให้เห็นถึงความเชื่อว่าเทวดาหรือพระอินทร์จะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ ตกทุกข์ได้ยาก

10.3 ความเชื่อเรื่องพระอินทร์

นิทานเรื่อง ประวัติบ้านแก่งท้าว ความเป็นมาของสถานที่ได้กล่าวถึง ถ้าพระหย่อง กล่าวคือ หลวงพ่อองค์เดิมทางมาธาตุคงค์ไปฉันน้ำน้อยสายหนึ่ง ฉันแล้วเห็นว่าอร่อยเย็นชื่นใจ ซึ่ง น้ำสายนั้นแต่ก่อนไม่มีชื่อ น้ำสายนั้นมีชื่อเรียกว่า น้ำพระหย่อง พระชมว่าอร่อย ส่วนภู (ภูเขา เล็ก ๆ) ลูกนั้นอุดมสมบูรณ์ดี พระอินทร์ต้องการนำไปบนสวรรค์ หลวงพ่อองค์นั้นไปธาตุคงค์เห็น แล้วสงสาร จึงว่าเอาฝ้ายมาแลกไว้ ทุกวันนี้เขาก็เรียกว่าภูฝ้ายแลก พระธาตุคงค์นำฝ้ายแลกไว้ ไม่ให้พระอินทร์นำขึ้นไปบนสวรรค์ ความว่า

...ชะเจ้ากะเล่า อย่างของใช้หลาย ๆ อย่างอยู่ตามแถวหน้าพระหย่องล่องข้างนั้นนะ น้ำพระหย่องนั้นแม่นคูปาคคนึงไปกินวาชั้น แบบวาเพิ่นธาตุคงค์มานะ ธาตุคงค์มาแล้วมีน้ำ สายน้อยสายหนึ่ง แล้วไปกินแล้ววาแซบวาชั้น น้ำสายนั้นแต่ก่อนบมีชื่อ แล้วบัดนี้คูปา องค์นั้นธาตุคงค์ไปแล้วไปกินแล้ววามันแซบเย็นดี น้ำสายนั้นกะเลยวาน้ำพระหย่องชั้น พระหย่องวาแซบ แล้วพูนวยนึ่งหั้นนั้นวามันอุดมสมบูรณ์ดี แล้วพระอินทร์นั้นเอาขึ้นไป เมืองสวรรค์ แล้วคูปาองค์นั้นเพิ่นธาตุคงค์ไปเฮ็นแล้วเพิ่นลิโดน เพิ่นกะเลยวาเอาฝ้ายมา แลกเอาวาชั้นพูนวยนั้นนะ แล้วกะเดี๋ยวนี้ชะเจ้ากะเอิ้นว่าภูฝ้ายแลก พระธาตุคงค์องค์นั้นว่า เอาฝ้ายมาแลกไว้บให้พระอินทร์เอาไปเทิงฟ้านะ แล้วกะเอิ้นภูฝ้ายแลก ฉะนั้นประชาชน แถวบ้านห้วยเล็กปากแคมนี้เขาจะปลุกฝ้ายได้ฮับผลดี...

(ประวัติบ้านแก่งท้าว, 2551)

แปลว่า ...เขาเล่ากันว่าของใช้เยอะ ๆ อยู่ตามแถวหน้าพระ เป็นของพระ ที่ไป ธาตุคงค์ แล้วไปกิน แล้วอร่อย แต่ก่อนน้ำสายนั้นไม่มีชื่อ แล้วพระองค์ที่ธาตุคงค์ไป กินแล้วมันอร่อยดี น้ำนี้เลยชื่อว่า น้ำพระหย่อง แล้วมันเป็นที่ยอดมสมบูรณ์ พระอินทร์นั้นเอาขึ้นไปเมืองสวรรค์ พระองค์ นั้นเห็นแล้วสงสาร ก็เลยเอาฝ้ายมาแลก แล้วก็เลยเรียกว่า ภูฝ้ายแลก พระธาตุคงค์องค์นั้น เอาฝ้าย แลกไว้ไม่ให้พระอินทร์ไปขึ้นฟ้า ฉะนั้นประชาชนแถวบ้านห้วยเล็กปากแคมนี้จะปลุกฝ้ายได้ดี...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า เมื่อพระอินทร์จะนำภูเขาลูกเล็ก ๆ ขึ้นไปบนสรวง สวรรค์ พระธาตุคงค์ท่านจึงนำฝ้ายมาแลกกับพระอินทร์ มีภูเขาและสายน้ำ จึงเรียก น้ำพระหย่อง และเรียกภูเขาลูกนี้ว่า ภูฝ้ายแลก จวบจนปัจจุบัน

นิทานเรื่อง ดาวลูกไก่ นานมาแล้วมีผู้เฒ่าสามีภรรยาใจบุญ อาศัยอยู่บริเวณทุ่งนา วันหนึ่งพระอินทร์แปลงกายมาเป็นพระดูแลความเป็นอยู่ของมนุษย์ เมื่อทั้งสองเห็นเข้าก็นิมนต์ให้ฉันจังหัน ซึ่งมีแต่น้ำพริก มีแต่ข้าวกับน้ำพริก พระจึงมาขอพักอยู่ด้วยหนึ่งคืน เมื่อถึงรุ่งเช้าก็จะเดินทางต่อไป ดังนี้

...เดิมนานมาแล้ว มีสองเฒ่าผัวเมียใจบุญ อาศัยอยู่แคว้นนา เมื่อหนึ่งพระอินทร์แปลงกายเป็นคูบามาเยี่ยมยามผู้คน เมื่อถึงตบของสองเฒ่าจะแจกนิมนต์ให้ฉันจังหันซึ่งมีแต่แจ่ว มีแต่ข้าวกับแจ่ว หมายถึงน้ำพริกนี่นาะ คูบามาขอพักอยู่ตบหนึ่งคืน มีอยู่ขึ้นจึงเดินทางต่อไป...ลูกไก่ต่างฮ้างให้อาลักษณ์แม่และขอตายน้ำ ตอนเช้ามีดของมือลุนมาสองเฒ่าบอกกับไก่แม่ว่า ขอเอาไปฆ่าเพื่อเอ็ดอาหารทำบุญ ไก่แม่ก็พือปีกแสดงความยินดี ขณะที่พ่อเฒ่าลนคนไก่เตรียมจะปิ้งนั้น ลูกไก่ทั้งหกโตกะเลนเข้ากองไฟเพื่อฆ่าโตตายหลาย ๆ ครั้ง สองเฒ่าเห็นดังนั้นจะคุบไปซังไซ้ซุ่มไว้ และเอาซินไก่แม่ไปเอ็ดอาหารถวายคูบา คูบาฮับเคนอาหารเอ็นมีซินไก่อุดมสมบูรณ์กะถามว่า เปนหยังจึงมีอาหารบริบูรณ์ บ่ผีเดี๋ยงคือจังมีอวณนี้ สองเฒ่าเลาความจริงให้ฟัง คูบาจับใจในความฮักของลูกแม่ไก่อย่างล้นเหลือ อยากเอ็ดให้ความฮักนี้ปรากฏอยู่ตลอดไป จึงดลบันดาลให้แม่ไก่เป็นดาวแม่ไก่และลูกไก่ทั้งหกเป็นดาวไก่อ้อย อยู่ร่วมกัน เป็นกลุ่มเดียวเทิงท้องฟ้า ส่วนสองเฒ่านั้นคูบาก็ให้พรไปเกิดเป็นเทวบุตรเทวดาอยู่เทิงสวรรค์ นิทานเรื่องก็จบตอนนี้แล

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...นานมาแล้วมีผู้เฒ่าผัวเมียใจบุญอาศัยอยู่แถบนา วันหนึ่งพระอินทร์แปลงกายมาเป็นพระมาดูแลความเป็นอยู่ของผู้คน เมื่อทั้งสองเห็นเข้าก็นิมนต์ให้ฉันจังหัน ซึ่งมีแต่น้ำพริก มีแต่ข้าวกับน้ำพริก พระจึงมาขอพักอยู่ด้วยหนึ่งคืน เมื่อถึงรุ่งเช้าก็จะเดินทางต่อไป คือนั้นสองเฒ่าคุยกันเรื่องจะหาอะไรมาให้พระฉัน เพราะของกินที่มีอยู่ก็ถวายให้ไปเมื่อเช้านี้หมดแล้ว แม่เฒ่าก็ว่าเรามีแม่ไก่อยู่ตัวหนึ่ง เอามันมาฆ่าเป็นอาหารคงจะพอแก้ปัญหาได้ ส่วนลูกไก่อ้อยทั้ง 6 ตัวนั้น เนื้อหนังคงไม่มีเท่าไรเลี้ยงไว้ให้โตก่อนก็แล้วกัน ฝ่ายพ่อเฒ่าก็เห็นดีด้วย ส่วนแม่ไก่อ้นกำลังนอนกูกูกูอยู่ข้าง ๆ ได้ยินสองเฒ่าคุยกันเช่นนั้นก็รู้ว่าจะต้องตายในตอนเช้า จึงเป็นห่วงลูก เพราะมีลูกมาก แล้วก็ปลุกลูกเพื่อเล่าเรื่องให้ลูกฟัง ทั้งสั่งสอนให้รู้จักรักษาตัว ลูกไก่ต่างร้องให้อาลักษณ์แม่และขอตายตามไปด้วย ตอนเช้ามีดของวันต่อมา สองเฒ่าบอกกับแม่ไก่อ่า จะขอเอาไปฆ่าเพื่อนำไปทำอาหารเพื่อทำบุญ แม่ไก่อี้กระพือปีกแสดงความยินดี ขณะที่พ่อ

เผ่าลออกชนไก่เตรียมจะปิ้งนั้น ลูกไก่ทั้ง 6 ตัวก็ชวนกันวิ่งเข้ากองไฟ สองเผ่าเห็นดังนั้นก็นำลูกไก่ไปซังใส่สุ่มไว้ และนำแม่ไก่ไปทำอาหารถวายพระ พระรับอาหารเห็นไก่ตัวอ้วนท้วนก็ถามว่าทำไมจึงมีอาหารบริบูรณ์ไม่ผิดเคืองเหมือนเมื่อก่อนนี้ สองเผ่าเล่าความจริงให้ฟัง พระรู้สึกประทับใจในความรักของลูกไก่และแม่ไก่อย่างล้นเหลือ เพื่อให้ความรักนี้ปรากฏอยู่ต่อไป จึงบันดาลให้แม่ไก่กลายเป็นดาวแม่ไก่ ส่วนลูกไก่ทั้ง 6 เป็นดาวไก่อ้อย่อยรวมกันเป็นกลุ่มเดียวอยู่บนท้องฟ้า ส่วนสองเผ่านั้น พระก็ให้พรให้ไปเกิดเป็นเทวดาอยู่บนสวรรค์...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า เมื่อสองตายายได้ถวายแกงไก่เป็นภัตตาหารเช้าแด่พระภิกษุ จึงได้ถามว่าเหตุใด ตากับยายจึงไม่กินแกงไก่ จึงเล่าให้ฟังว่า ลูกไก่ทั้งหกได้กระโดดเข้ากองไฟตามแม่ไก่ พระอินทร์ที่แปลงกายเป็นพระภิกษุได้เข้าใจ จึงบันดาลให้แม่ไก่และลูกไก่ทั้งหกตัวไปเกิดเป็นดาวลูกไก่ ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องพระอินทร์ และตำนานดาวลูกไก่อมีมาจวบจนทุกวันนี้

นิทานเรื่องนกแซกเต่า พระอินทร์ลงมาเกิดเป็นนกแซกเต่าสองสามภรรยาคู่หนึ่งไปทำรังอยู่ปลายไม้ พอแม่นกออกลูก ก็นำลูกทั้ง 2 ตัว ไปฝากไว้กับคนอื่น พระอินทร์นี้พาไปฝากไว้ที่บ้านเศรษฐีหนึ่งตัว ไปฝากไว้ที่บ้านมหาโจรอีกหนึ่งตัว ความว่า

พระอินทร์มาแสดงเป็นนักแซกเต่า 2 คู่ ตัวเมียไปเฝ้าฮวงฮังอยู่ทางปลายไม้ แม่นกแซกกำลูกได้พอดี บินฝากลูกเราแล้วนกแซก 2 ตัว พลาดจากแม่ไป เพราะพระอินทร์พาไปตกไต้หนึ่ง ไปตกอยู่บ้านเศรษฐี ไต้ 2 ไปตกอยู่บ้านมหาโจน ไต้ไปตกอยู่บ้านมหาโจนนั้น โจทก์สอนให้เป็นโจนไปหมดเกลี้ยง คำว่าสอนก็สอนไปลักเอา ไปคาบเอาสายคอ ลักสายแขนหนี ไต้ที่ไปตกอยู่บ้านมหาเศรษฐีสอนให้ธรรมะ ไปสั่งเอกสารให้กะชัตนัน กะชัตนนี้คาบไป บินไป สอนทางดีทางธรรมให้ตัวที่ 2 สรู้ปนกแซกเต่า 2 ไต้มันไปยุ่นากะโจนนั้น เจ้าทิง(ผู้เลี้ยง) ฆ่าตาย ไต้ตกอยู่บนมหาเศรษฐี เบาะมีผู้ได้ฆ่าตาย พอตายแล้วเกาะไปเป็นเทวบุตรเทวดาคือเก๋า

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ...พระอินทร์ลงมาเกิดเป็นนกแขกเต้าสองสามภรรยาคู่หนึ่ง แล้วไปทำรัง อยู่ปลายไม้ พอแม่นกออกลูก ก็นำลูกทั้ง 2 ตัว ไปฝากไว้กับคนอื่น พระอินทร์นี้พาไปฝากไว้ที่บ้านเศรษฐีหนึ่งตัว ไปฝากไว้ที่บ้านมหาโจรอีกหนึ่งตัว ตัวที่ไปฝากไว้ที่บ้านมหาโจรนั้น โจร ก็สอนให้เป็นโจรเป็นขโมย ให้ไปคาบเอาสร้อยคอ สร้อยข้อมือของคนอื่นมา ส่วนตัวที่ไปฝากไว้ที่บ้านมหาเศรษฐี มหาเศรษฐีก็สอนแต่ธรรมะให้ ใช้งานให้ไปส่งเอกสารกับกษัตริย์ สอนทางดีทาง ธรรมให้ สรุปกนกแขกเต้าทั้ง 2 ตัวนั้น ตัวที่ไปอยู่กับมหาโจรก็ถูกนำไปฆ่าตายในที่สุด ส่วนตัวที่ไป อยู่กับมหาเศรษฐีเมื่อตายไปก็ไปเกิดเป็นเทวบุตร เทวดา...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า มีความเชื่อเกี่ยวกับพระอินทร์ และการเกิด การทำความดีจะได้ขึ้นสวรรค์ พระอินทร์สามารถลงมาจุติได้ตามที่ประสงค์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ สอนในการวางตนปฏิบัติตน โดยใช้ตัวละครที่เป็นนกในการดำเนินเรื่อง สำหรับนก ตัวที่ไปฝากไว้ที่บ้านมหาโจรนั้น โจรสอนให้มันเป็นโจรเป็นขโมย ให้ไปคาบเอาสร้อยคอ สร้อยข้อมือของคนอื่น มา ส่วนตัวที่ไปฝากไว้ที่บ้านมหาเศรษฐี มหาเศรษฐีสอนธรรมะให้ ใช้งานให้ไปส่งเอกสารกับ กษัตริย์ สอนทางดีทางธรรมให้ สรุปกนกแขกเต้าทั้ง 2 ตัวนั้น ตัวที่ไปอยู่กับมหาโจรถูกนำไปฆ่าตาย ในที่สุด ส่วนตัวที่ไปอยู่กับมหาเศรษฐีเมื่อตายไปก็ไปเกิดเป็นเทวบุตร เทวดา จะเห็นว่าการ ดำรงชีวิตขึ้นอยู่กับกรรมสั่งสอน การเลี้ยงดูที่ดี สามารถทำให้เป็นคนดีได้

10.4 ความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญให้ทาน

นิทานที่กล่าวถึงความเชื่อเรื่องการทำบุญใส่บาตร เมื่อกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล ให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วเชื่อว่าจะได้รับส่วนบุญ ที่อุทิศให้ ดังตัวอย่าง

นิทานเรื่อง เฮ็ดบุญ เมื่อครั้งกาลก่อนมีเมืองหนึ่งชื่อเมืองกะลิงกะลาด เมืองนั้นมี ลูกชายคนหนึ่งไม่ทราบชื่อ อายุประมาณสิบหกสิบเจ็ดได้เสียชีวิตลง พ่อแม่นั้นรักมาก รักปาน แก้วตาดวงใจ พ่อให้ไปทำสุสานไว้ริมน้ำ แล้วให้เสนาอำมาตย์เอาข้าวเอาน้ำไปให้ทุกวัน ความว่า

เมืองนั้นมีลูกชายผู้หนึ่งชื่อว่าท้าว แต่ตอนนั้นแต่โดนแล้ว ท้าวอียังเกาะ แล้วอายุสิบหก ปีแล้วตาย พ่อแม่นั้นรัก รัก รักปานแก้วตาดวงใจแล้วตาย พ่อให้ไปเฮ็ด พะหยานนั้นให้ ไปเฮ็ดสุสาน สุสานไว้แควมฟากน้ำ ต่อมาแล้วให้เสนาอำมาตย์เอาพาเข้าไปให้เพิ่นกิน ชุ่มมือ ๆ ไปจุดเทียนไซ แล้วมือหนึ่งฝนตัก ฝนตักแล้วไปบิได้น้ำท่วม น้ำท่วมแล้วไปบิได้อุด

เอ็นดูบา คูบามาบิณฑบาต แล้วเสนาอำมาตย์บ่จักเฮ็ดจั่งได้ กะเลยเอาให้คูบา กะเลยใส่บาตรให้คูบา แล้วคูบากะหยาดน้ำให้ แล้วตอนคั่นละมาฝั้น มาฝั้นมาเข้าฝั้นพอวาตายไปเปนสิบปีแล้ว บ่ทันได้กินเข้ากินน้ำ เปนหยั่งจึงบ่ให้เสนาอำมาตย์เอามาให้กินจักเทื่อ บาดนี้เพิ่นตื่นขึ้นมาเพิ่นกะมาด่ามาฮ้ายเสนาอำมาตย์ว่า ภูให้ชูเอาของกินไปให้ลูกกินชুমื่อ แล้วเปนหยั่งลูกกูจึงมาเข้าฝั้นวบได้กินแล้วกะเสนาอำมาตย์กะเล่าเรื่องสู่ฟังว่า ช้านอยเอาไปให้กินชুমื่อ แต่ว่าเมื่อนั้นช้านอยไปบ่ได้ ย้อนวาน้ำท่วม แล้วกะเลยเอาให้คูบาใส่บาตรให้คูบาแล้วคูบากะเลยหยาดน้ำให้ แล้วกะพะหยากะเข้าใจ...

(ทองพัน จิตรราช, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...เมื่อนั้น มีลูกชายชื่อท้าวอะไร จำไม่ได้นานแล้ว อายุ สิบหกปี แล้วตาย พ่อ แม่รัก ปานแก้วตาดวงใจ พ่อให้ทำสุสานไว้บริเวณปากน้ำ ต่อมาให้เสนาอำมาตย์เอาข้าวไปให้กินทุกวัน ไปจุดเทียนให้ แล้ววันหนึ่ง ฝนตก แล้วไปไม่ได้ น้ำท่วม พ่อได้เห็นพระพุทธรูปมาบิณฑบาต เสนาอำมาตย์ไม่รู้จะทำยังไง เลยเอาใส่บาตรให้พระพุทธรูป แล้วพระพุทธรูปก็หยาดน้ำให้ ตอนกลางคืนก็มาเข้าฝั้นพ่อ ว่าตายเปนสิบปีแล้วยังไม่ได้กินข้าวกินน้ำเลย ทำไมเสนาอำมาตย์จึงไม่เอามาให้กินสักที พ่อตื่นขึ้นมาก็ไปต่อว่าเสนาอำมาตย์ว่า ภูให้เอาของกินไปให้ลูกกินทุกวัน แล้วทำไมลูกกูจึงมาเข้าฝั้นว่ายังไม่ได้กินอะไรเลย เสนาอำมาตย์ฟังเรื่องราว ก็พูดว่า ช้านอยเอาไปให้กินทุกวัน แต่ว่าวันนั้นไปไม่ได้ เพราะน้ำท่วม แล้วก็เลยใส่บาตรพระ ให้พระหยาดน้ำให้แล้วพระยาก็เข้าใจ...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า มีความเชื่อในเรื่องความฝัน และการทำบุญให้ทาน เชื่อว่า การทำบุญใส่บาตรให้กับพระภิกษุสงฆ์ และกรวดน้ำให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว จะได้รับส่วนบุญกุศลเหล่านั้น และเมื่อบุตรชายของเจ้าเมืองมาเข้าฝั้น มีความเชื่อว่าเรื่องการทำบุญให้ทานเป็นเรื่องจริง ผลของความเชื่อ ต่อมาจึงพากันไปทำบุญที่วัด เพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับ ความว่า “ตั้งแต่นั้นมาพุทธศาสนิกชนนี้จึงค่อยมาเฮ็ดบุญ”

10.5 ความเชื่อเรื่องผลแห่งกรรม

นิทานเรื่อง แม่หญิงແທ່ນຊູ່ແຕ່ຍັງไม่ทันมีผัว (ผู้หญิงมีสามี ตั้งแต่ยังไม่แต่งงาน) ผู้หญิงคนหนึ่งต้องการให้ลูกที่อยู่ในท้องของตนตาย แต่ทำอย่างไรลูกก็ไม่ตาย พอคลอดลูกก็ไป

ตกอยู่นอกกองไฟ จึงนำมาอาบน้ำ พอโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว ชายคนนี้ก็มาเล่าเรื่องราวของตนเองให้ผู้ฟัง ดังนี้

อยากให้ลูกที่อยู่ท้องมันตาย เอ็ดให้มันตายแล้วมันไม่ตาย ท้องแล้วแตก แตกแล้วแตก แตกแล้วลูกไปตกอยู่นอกกองไฟ ยกมาอาบน้ำใส่กะจ่อไว้ แล้วก็เลยไต่สูงมา พอมันไต่มาแล้ว มันก็เล่าเรื่องแม่มันเอ็ดจ๊กสันจ๊กซี่ เก่านั้นไต่ขึ้นมา เกาะมีกรรมมีเวรหลาย เก่านั้นไต่ขึ้นมาแล้ว เอ็ดให้ว่ามีกำมีเวรหลาย นางอันนั้นก็เลยมะได้เกิด ความเป็นผีไปเลย

(ทองพัน จิตราช, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ...อยากให้ลูกที่อยู่ในท้องมันตาย ทำยังไงก็ไม่ตาย พอคลอดออกมาลูกไปตกอยู่ในกองไฟ นำมาอาบน้ำ พอโตขึ้นมาก็เล่าให้เรื่องของตนเองให้ฟังว่า แม่ทำอย่างนั้นอย่างนี้ มีกรรมมีเวรนางคนนั้นเลยไม่ได้ไปเกิดเป็นผีไปเลย...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ชายที่เป็นบุตรได้เล่าเรื่องราวของตนเองให้ฟังว่าตนนั้นมีเวรมีกรรม ส่วนนางนั้นก็ทำเวรทำกรรมกับลูกสุดท้ายก็ไม่ได้ไปผุดไปเกิด กลายเป็นสัมพะเวสี แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องของผลแห่งการกระทำในภพชาติปางก่อน

10.6 ความเชื่อเรื่องเวทย์มนต์คาถา

นิทานเรื่อง พระจมน้ำ มีตำนานเล่าว่า ในสมัยก่อนมีเมืองชื่อว่าเมืองพรหมกต ตั้งอยู่ฝั่งแม่น้ำเหือง เมืองนั้นเจริญ มีวัดวาอาราม ไร่ นา ทุกอย่างมีความอุดมสมบูรณ์ ศาสนาเจริญรุ่งเรือง มีพระภิกษุและสามเณรหลายองค์ เจ้าอาวาสวัดมีวิชาอาคมแก่กล้า ได้ศึกษาเรียนเวทย์มนต์คาถา แต่ท่านไม่รักชาติลัทธิจะ ทำให้มนต์เสื่อมจึงเป็นมนต์ดำ กลายเป็นปอบกินคน กินคนน้อยในวัดวันละองค์ ความว่า

มีตำนานมาแต่ตั้งแต่เดิมพันว่า แต่ก่อนนี้มีเมืองชื่อว่าเมืองพรหมกต ตั้งอยู่ทางปากเหือง แคมฝาน้ำเหืองตกใส่น้ำคลองหั้นนะ แล้วเมืองโตนั่นหั้นนะแต่ก่อนกะเจริญ มีวัดวาอารามมีโถงไฮโถงนา มียังอุดมสมบูรณ์หั้นนะ กะอยู่ในวัดหั้นกะศาสนากะรุ่งเรือง มีสามเณรมีคูปาอิหยังหลาย อยู่ในนั้นกะแมนเพิ่นเอ็นวาเจ้าอาวาสเนาะ เจ้าอาวาส

นั่นเป็นคนมีวิชาอาคมแก่กล้า มีวิชาอาคมแก่กล้าแล้วลาวหันกะศึกษาเขียนมนต์แมน
หยั่งหั้นนะ เอ็งตามเอ็งแล้วมนต์ของลาวกะละวา แมนวาลาเป็นคนปักษาศีลสัจจะ
แมนหยั่งหั้นนะ เอ็ดไ้มนต์ของลาวหันนะเสื่อม เสื่อมแล้วกลายเป็นมนต์ดำ เอ็ดไ้ลาว
นั่นกลายเป็นพีปอบพีโพง กะเลวากินคนบาดนี้ละ กินคนแล้วกะบ่สร้างไปชอกเอา
แล้วกะตัวเอาตัวไ้้อยในวัดหันไปกิน มือไ้กะเอาไปกินมือละองค์ ละองค์ ละองค์ ไ้
ไ้้อยหั้นกะเมิด

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...พระจมน้ำนี้มีตำนานมาแต่เดิมแล้ว แต่ก่อนมีเมืองชื่อว่า เมืองพรหมกต
ตั้งอยู่ปากเหือง ข้างฝ่าน้ำเหืองตกใ้้น้ำคลองนั้น เมืองนั้นแต่ก่อนเจริญ มีวัดวาอาราม ทุ่งไร่ทุ่งนา
ทุกอย่างอุดมสมบูรณ์ ศาสนาก็เจริญรุ่งเรือง มีเถรมีหลวงพ่หลายองค์ เจ้าอาวาสนั้นเป็นคนมีวิชา
อาคมแก่กล้า ท่านก็ศึกษาเรียนมนต์คาถา พอนานวันเข้าท่านก็ไม่รักษาศีลสัจจะ ทำให้มนต์เสื่อม
เสื่อมแล้วกลายเป็นมนต์ดำ ทำให้ท่านกลายเป็นปอบ กินคน กินคนแล้วก็หลอกเอาเถรน้อยในวัด
ไปกิน วันไหนก็เอาไปกินวันละองค์ ๆ ตัวเถรน้อยนั้นก็หมด...

จากข้อความข้างต้น กล่าวถึงผู้ที่มีคาถาอาคมหากไม่มีศีลและไม่รักษาสัจจะวาจา
จะทำให้เป็นผีปอบ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าพระประธานในโบสถ์เป็นผีปอบ จึงนำไปทิ้งไว้ในน้ำ
ดังนี้ "...กะมีความเชื่อมาฮอดทุกมือนี้ว่าพระองค์นั้นกะยังจมอยู่ในน้ำหั้น มันมีจริงฮีบกะบ่ฮู้
มันเปนตำนานนะ ของเมืองแก่นท้าวนี้..."

นิทานเรื่อง ประวัติบ้านท้าวแก่น ลำนวน 5 นางแพงศรีได้ขึ้นปกครองเมืองแทน
บิดา แต่นางแพงศรีครองเมืองไม่ได้ เพราะว่าเป็นผู้หญิง จึงประกาศหาผู้ที่มีวิชาอาคมแก่กล้า
ใครที่เก่งที่สุดจะได้เป็นผู้ครองเมือง เมื่อถึงวันประลองฝีมือ นางแพงศรีก็ออกพินดาบกับผู้ที่มา
แข่งขันเป็นเจ้าเมือง มีชายคนหนึ่งถูกพินชาหัก นางแพงศรีจึงเป่ามนต์ต่อกระดูกให้ติดกัน ดังนี้

...ท้าวแก่นตายแล้ว แล้วนางแพงศรีเปนลูกขึ้นปกครองเมืองบ่ได้ เพราะวาเลาเป็นผู้หญิง
แล้วกะเลาประกาศหานุคคลที่มีวิชาอาคมแก่กล้า แล้วผู้ไ้เก่งกั้มูแล้วไ้มาเปนเจ้าเมือง
แล้วฮอดมือประลองฝีมือกันแล้ว นางแพงศรีหันกะไ้่ออกพินดาบกับผู้ไ้่มาแคงเปนเจ้า
เมืองหั้นนะ แล้วมีผู้ไ้่ถักพินชาหัก นางแพงศรีไ้่ลาวเก่งหลาย ลาวกะเลาผู้ไ้่มาคองนั้น

ขาหัก หลังจากขาหักแล้ว แล้วมีผู้หนึ่งหันนั้นที่มาแข่งขันคือกันหันนะ เป็นเจ้าเมือง
มีมนต์จืดกระดูก หลังจากเป่าแล้วกระดูกมันจืดเลย สมมุติว่าขาหักแขนหัก เป่าแล้ว
กระดูกมันจืดกันเลย แล้วกะยังขอหาผู้เป็นเจ้าเมืองบ่ได้...

(ทัย วงศ์สว่าง, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ต่อมาจากท้าวแก่นกีสี่นางแพงศรีนั้นขึ้นปกครองเมืองแทนพ่อ ที่ได้ขึ้น
ครองเมืองแทนพ่อเขาบอกว่า หลังจากท้าวแก่นตายแล้ว นางแพงศรีเป็นลูกขึ้นครองเมืองไม่ได้
เพราะว่าเป็นผู้หญิง จึงประกาศหาบุคคลที่มีวิชาอาคมแก่กล้า ใครที่เก่งที่สุดจะได้เป็นผู้ครองเมือง
พอถึงวันประลองฝีมือ นางแพงศรีก็ออกฟันดาบกับผู้ที่มาแข่งขันเป็นเจ้าเมือง แล้วมีคนหนึ่งถูกฟัน
ขาหัก หลังจากขาหักแล้ว มีคนหนึ่งมาแข่งขันเหมือนกัน เป็นเจ้าเมืองมีเวทมนต์ต่อกระดูก
หลังจากเป่าแล้วกระดูกก็ต่อกันเลย สมมุติว่าขาหักแขนหัก เป่าแล้วกระดูกมันต่อกันเลย แล้วก็ยังหา
ผู้ที่จะเป็นเจ้าเมืองไม่ได้...

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า นางแพงศรีเป็นหญิงที่มีความสามารถตาม
กฎของบ้านเมือง ผู้หญิงไม่สามารถปกครองบ้านเมือง แต่ได้รับการยอมรับจากประชาชนส่วน
ใหญ่ นางจึงได้ปกครองบ้านเมืองแทนบิดา ดังนี้ "...แพงศรีกะเลยขึ้นปกครองเมืองแทนพ่อ เป็น
การตอบแทนคุณพ่อแม่ที่ตายหันนะ..." จะเห็นว่า ความเชื่อในการใช้เวทมนต์ในการต่อกระดูก
ของนางแพงศรี ทำให้ประชาชนเลื่อมใสศรัทธาทำให้นางเป็นผู้นำในที่สุด ดังนี้ "...เพิ่นไปโงง
พยาบาลเพื่อยัง เพื่อบอปป่างให้มันชื้อบ่ให้มันคดชื้อ ๆ เพิ่นจั่งมาเปาเอา แล้วกะแขนขาแมน
หยังกระดูกอันที่หักกะจืดกันเลย ยังมามีมาแต่ดึกดำบรรพ์พุ่นเพิ่นว่า เอ็นมนต์จืดกระดูก..."

(ทัย วงศ์สว่าง, สัมภาษณ์: 2551)

10.7 ความเชื่อเรื่องการตาย

ก. ตายแล้วได้ขึ้นสวรรค์

นิทานเรื่อง นางทาสี นางทาสีเป็นคนรับใช้ของเศรษฐี นางใส่บาตรเสร็จก็หาบ
เอาถังลงไปตักน้ำ ภูักัดนางทาสีเสียชีวิตทันที เมื่อตายแล้วก็ได้ขึ้นไปบนสวรรค์ เพราะว่า

...พอใช้บาดเลือดแล้วพระกะอ้วยหน้าอย่างหนี นางกะฮาบเอาकुลงไปท่าเลยไปพบงู งูนั้น มาตื้อด ตื้อดนางอันนั้นนะ ตอดก็ต่ายพ้อม พอต่ายแล้วขึ้นบนสวรรค์เลย ย้อนป็นเข้าจี ปั้นนั้น กะได้เป็นนางฟ้า แล้ววันนี้นั้น พระเพิ่นย้ายหนีไปก็ยังบ่งท่าเทื่อ นางนั้นก็เลย แอบมองเบิ่งจ๊อบเบิ่ง จ๊อบเบิ่งว่าพระองนี้ท่านชิสันให้บ่ เพราะวาของกินบ่แซบ กะเลยเฮ็น พระองค์นั้นเพิ่นสันเข้าจี ก็ดีใจมือสาธุ แล้วเกาะลงไปใหญ่ตื้อดตาย แล้วเกาะขึ้นบน สวรรค์พุ้น...

(จันทอง คำนึ่งสุข, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...เมื่อใส่บาตรเสร็จแล้วพระก็เดินไป นางก็หาบเอาถังน้ำลงไปพบงู งูนั้นมากัด กัดนางทาสี งูกัดตายในทันที พอตายแล้วก็ขึ้นไปบนสวรรค์เลย เพราะป็นเข้าจีปั้นนั้น ก็ได้เป็นนางฟ้า แล้ววันนี้พระท่านเดินจากไปยังไม่ลงท่าเรือ นางทาสีนั้นก็แอบมองท่าน มองว่า พระรูปนี้ท่านจะฉันให้ไหม เพราะวาอาหารไม่อร่อย ก็เลยเห็นพระท่านฉันข้าวจี ก็ดีใจมือสาธุ แล้วก็ลงไปตื้อดตาย แล้วก็ขึ้นสวรรค์โนน

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ผู้เล่ามีความเชื่อเกี่ยวกับนรกสวรรค์ เมื่อทำบุญให้ทานแล้วมีความเชื่อว่าจะได้ขึ้นสวรรค์ ผลปรากฏว่านางทาสีเสียชีวิตลงได้ไปอยู่บนสรวงสวรรค์

ข. ตายแล้วเกิดใหม่ (ชาติภพ)

นิทานเรื่อง ท้าวนกกระจอก นางจันทระไม่พูดกับชายใด ชาติก่อนเคยเป็น นกกระจอก อาศัยอยู่อาศรมของพระฤๅษี นกกระจอกน้อยสองตัวผัวเมียมีรังอยู่บนปลายไม้ ทั้งคู่ ก็เถียงกัน นกตัวเมียไม่ไว้ใจ ว่านกตัวผู้นอกใจตน ขณะเถียงกัน พระฤๅษีขับไล่ให้ไปอยู่ในป่า เมื่อ ไข่ใหม่ไฟใหม่ผัวบินหนีก่อนเมีย ไฟลามไหม้หมด นกจึงตายทั้งคู่ ความว่า

...ไปเกิดเป็นลูกพระยาเมือง เมียนั้นเกิดเป็นคนแล้วเป็นลูกพระยาเมือง อยู่คนละเมือง คนละบ้าน ผัวอยู่เมืองหนึ่ง เมียอยู่อีกเมืองหนึ่ง แล้วมีผัว สัญญากันไว้ว่าจะไม่พูดกับ ผู้ชายใด แม้แต่พ่อตัวเองก็ไม่พูดด้วย ให้มาพูดก็ไม่พูด พ่อจึงตีสั่งร้องป่าว ถ้าชายใด สามารถทำให้ลูกพูดด้วยได้จะยกเมืองให้ครึ่งหนึ่ง และให้เป็นราชบุตรเขย...

(จาย ศรีแสงรัตน์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ไปเกิดเป็นลูกพระยาเมือง เมียนั้นเกิดเป็นคนแล้วเป็นลูก พระยาเมือง อยู่คนละเมืองคนละบ้าน ผัวอยู่เมืองหนึ่ง เมียอยู่อีกเมืองหนึ่ง แล้วมีผัว สัญญากันไว้ว่าจะไม่พุด กับชายใด แม้แต่พ่อตัวเองก็ไม่พุดด้วย ให้มาพุดก็ไม่พุด พ่อจึงตีสั่งร้องปาว ถ้าชายใดสามารถ ทำให้ลูกพุดด้วยได้จะยกเมืองให้ครึ่งหนึ่ง และให้เป็นราชาบุตรเขย...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ท้าวอรจิตกับนางจันทกรในชาติก่อนนั้นเกิดเป็น นกกระจอก สะท้อนให้เห็นว่ามีความเชื่อเรื่อง การตายแล้วเกิดใหม่ เรื่องภพชาติ เมื่อนกกระจอก ตัวเมียเกิดใหม่มาเป็นนางจันทกร จึงไม่พุดกับชายใด แม้กระทั่งบิดาของตนเอง เมื่อนางพบกับ ท้าวอรจิต ในชาติที่แล้วซึ่งเคยเป็นสามี ท้าวอรจิตพุดถึงอดีตชาติ และปรับความเข้าใจกัน ทำให้นางจันทกรเปลี่ยนทัศนคติพุดกับชาย ดังนี้ ...ก่อนจะพุดท้าวอรจิตมาพุดว่า โอ๊ย..เป็นยังไง ผู้หญิงนี้ พอดีพุดว่าผู้ชายนี้ไม่ซื่อ ใครสัญญากันไว้ ไฟไหม้แล้วบินหนีก่อนเมีย โอ๊ย..ก็ทำนั่นแหละว่าจัน นางพุดคำนั้นเลย (จาย ศรีแสงรัตน์, สัมภาษณ์: 2551) ผลของนางจันทกรพุดกับ ท้าวอรจิตทำให้ ท้าวอรจิตได้สมรสกับนางจันทกรในเวลาต่อมา

นิทานเรื่อง ชายกำพร้า ชายกำพร้ากับนางพันงาอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข เมื่อเจ้าเมืองได้ทราบความจึงอยากได้นางพันงาเป็นภรรยาของตน วางแผนให้กำพร้ามาเข้าเฝ้า ให้มีการแข่งขัน ชนช้าง เตะไก่ ชนควาย แล้วก็แข่งเรือ ถ้าหากท้าวกำพร้าแพ้จะยึดภรรยาของ กำพร้ามาเป็นของตนทันที เมื่อเจ้าเมืองแพ้ และเรือคว่ำทำให้เจ้าเมืองเสียชีวิตลง ได้ไปเป็น เทวดาบนสวรรค์ ดังนี้

...เปิดแล้วเลยไปเอนพระยาเถนอยู่เทิงฟ้าพุ่น บาดนี้กะเอนพระยาเถนแล้วกะยังบ่แล้ว ยังอีเอาอยู่ เอาเมียบักชายกำพร้านี้ กะไปหาบ่วงลัว ไปหาบ่วงลัวเอาเมียบักชายกำพร้า ใหนะ บาดนี้บักผีน้อยมันรู้จักเนาะ มันกะมาบอกอ้ายมันไว้ อีอ้ายมือนี้นั้นพะยาเถน นั้นอีมาเอาเมียเจ้า ให้บักบ่วงลัวนั้นมาฮ้องเอาเมียเจ้า แล้วเจ้าอย่าฮ้องฮู้ให้เด้อ ให้เจ้า กอดเลาไว้ แล้วเจ้าอย่าฮ้องอย่าให้ อ้ายกะนอนกอดเมียอยู่ ฮ้องบาดนี้มันเ็นมาฮอด หัวเขาวาชัน บ้างฮ้องนะ ฮ้องบาดสองเ็นมาฮอดบักแคว ฮ้องบาดสามนี้ดลดเปิด เปิด แล้วกะไป ไปยุ่นาพระยาเถนอยู่เมียงฟ้าพุ่น บักผีน้อยนั้นกะโลดไป ไปบอกอ้ายไว้ว่า อ้าย เจ้าอย่าฮ้องอย่าให้เด้อ ให้เจ้านอนกอดเลาไว้นี้ ให้เจ้าเฝ้าเลาอยู่นี้ เจ้าอย่าฮ้องอย่า ให้บอกอ้ายนะ ผีน้อยนะ ไป ไปกินดอง กินดองบาดนี้บ่วงลัวพัดกินหลายเมาเตีเนาะ เขา มอมเหล้ามัน บักผีน้อยนั้นมอมเหล้ามัน เอาหล้ามาเบียบักบ่วงลัวนั้น บักบ่วงลัวโลดเมา

เมาแล้วตัดไม้มาสานห้อง บักผีน้อยนะ ตัดไม้มาสานห้องแล้ว เสียวแฮ็ดหยังขึ้นถามบักผีน้อยนะ ภูอิสานซังบองวาชัน มิงวาชะได้เกาะวาชัน ภูอิสานซังบองวาชัน บาดนี้กะสานแล้วแล้ว ลองเข้ามาเบิ่งดู เข้าไปแล้วมันปดบ่มันอิพิดบ่าวาชัน บ่างกะเข้าไป เข้าไปแล้วกะถีบมันกะบ่ปดบ่ขาดเดี๊ยะ ซ้องนะสานใหม่ ๆ บาดนี้กะได้มันกะพายมาหาอ้ายมันพีบาดเนี้ย อีอ้านเอี้ยซ่อยได้บ่างลัวมาสัวกิงวายวาชัน มันเอิ้นนะ อีมิงฆ่ากูแท้ ๆ ตีเสียววาชัน ฆ่าทั่ววาชัน มิงบ่เอาเอื้อนไก่อ้นมาให้กูฆ่ามิงโลดวาชัน คั่นมิงเอาเอื้อนไก่อ้นมาให้กูฆ่า กูปลอยมิง บาดนี้กะมิงอิเอาคิ่นมาให้กูได้บ่ ได้ ๆ วาชัน เอาไปกะไปวางไว้ เอื้อมิงเอาคิ่นมาให้กูมิงฮ้องเบิ่งดูวาชัน ฮ้องบาดนึ่งนั้นฮ้อนมาฮอดหัวเข้า ฮ้องบาดสองนั้นฮ้อนมาฮอดหัวใจ ฮ้องบาดสามคิ่นมาได้บาดเนี้ย คิ่นมาได้มิงเข็ดมิงยามแฮ็ดได้เสียวด้วยลันกูวาชัน แลบให้กูเบิ่งดูวาชัน มันโลดเอาพรวดเจ็ดตกลงมาไ่หางพลู เพ็นเคียวหมากกะเด็ดหางพลูออก...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ตายหมดเลยกลายเป็นพระยาแสนอยู่บนท้องฟ้า คราวนี้เป็นพระยาแสนแล้วยังไม่ยอมเลิกลา ยังจะเอาอยู่ เอาเมียชายกำพรวนี้ ก็ไปหาบ่าง ไปหาบ่างให้เอาเมียชายกำพรวให้ คราวนี้ไอ้ผีน้อยมันรู้จักเนาะ มันก็มาบอกพี่มันไว้ พี่วันนี้พยาแสนจะมาเอาเมียพี่ให้ไอ้บ่างมันมาร้องเอาเมียพี่ แล้วพี่อย่าร้องว่าให้มันนะ คราวนี้ก็ให้พี่ทอดเมียเอาไว้แล้วอย่าส่งเสียง พี่ก็นอนทอดเมียอยู่ ร้องวันนั้นเย็นมาถึงหัวเข้า บ่างร้องหนะ ร้องครั้งที่สองเย็นมาถึงเอว ร้องครั้งที่สามนี้ก็ตาย ตายแล้วก็ไปอยู่กับพยาแสนบนฟ้าโน่น ไอ้ผีน้อยนี้ก็ตามไป บอกพี่ว่าพี่อย่าร้องให้เสียใจไปเลย ให้พี่ทอดร่างเมียไว้ให้พี่เฝ้าอยู่ พี่อย่าร้องให้ บอกพี่หนะ ผีน้อยหนะ ไป ไป กินดอง กินเหล้า กินเหล้าคราวนี้บ่างมันกินมากจนเมา เขามอมเหล้ามัน บักผีน้อยมอมเหล้ามัน เอาเหล้ามอมไอ้บ่าง บ่างเมา เมาแล้วไม่มาสานห้อง ไอ้ผีน้อยนั้นหนะ ตัดไม้มาสานห้องแล้ว เพื่อนทำอะไรถามผีน้อย สานห้องไว้ซังบอง มิงวาชะไรนะ กูจะสานไว้ซังบอง คราวนี้ก็สำเร็จ ลองเข้ามาดูสิ เข้ามาแล้วมันจะพังไหม เข้าไปแล้วก็ลองถีบดูก็ไม่พัง ซ้องนะสานใหม่ ๆ คราวนี้ก็ได้มันกะพายไปหาพี่ พี่เข้าได้บ่างมาตัวนึ่งเอามากิน มันพูดนะ มิงฆ่ากูแท้ ๆ ฆ่าจริง ๆ มิงไม่เอาพี่สะไก่อ้นมาให้กูก็จะฆ่ามิง ถ้ามิงเอาพี่สะไก่อ้นมาให้กูก็จะไม่ฆ่ามิง กูจะปลอยมิง คราวนี้ก็ว่ามิงจะเอาคิ่นมาให้กูได้ไหม ได้ ๆ เอาไปก็เอาไปวางไว้ มิงจะเอามาคิ่นให้กูมิงลองดูสิ ร้องครั้งแรกนั้นฮ้อนมาจนถึงหัวเข้า ร้องครั้งที่สองนั้นฮ้อนมาจนถึงหัวใจ ร้องครั้งที่สามนั้นก็พินคิ่น มิงเข็ดไหม ทำยังไงเพื่อนด้วยลันกู ลบให้กูดูสิ มันก็เอามีดตัดลันบ่างตกลงมาไ่หางใบพลู เวลาเขาเคียวหมาเขาก็เด็ดหางพลูออก...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า เจ้าเมืองเสียชีวิตลง ได้ไปเกิดเป็นแกนอยู่บนสวรรค์ แต่ก็ไม่ละความพยายามต้องการนางพันงาเป็นภรรยา จึงให้บ่าวไปนำเมียของชายกำพร้ามาให้ ส่วนเจ้าผีน้อยซึ่งอยู่กับชายกำพร้าจึงเล่าให้ฟัง ทำให้นางพันงาเสียชีวิตและไปอยู่บนสวรรค์กับแกน

10.8 ความเชื่อเรื่องวิญญาณ

นิทานเรื่อง ลูกสาวขี้เหนียว ลูกสาวอาศัยอยู่กับมารดา มารดาชอบทำบุญให้ทาน ส่วนลูกสาวตระหนี่ถี่เหนียว เมื่อมารดาจะทำบุญไม่ต้องการให้ไปทำบุญ มารดา จึงกล่าวว่า เมื่อทำบุญทำทานแล้ว ชาติหน้าก็จะได้รับประทานอาหารในสิ่งที่ได้ทำบุญ ความว่า

...ค้นบ่กินบ่ทานแล้วชาติหน้าโตกะสิบได้กิน แม่เว้าว่าจั่งซี แล้วอีกมื่อหนึ่งนั้น คนขี้ถี่ได้คิดสิทานบาดเนี่ย ได้ยินแม่เว้าเพิ่นกะคิดอยากทาน คิดอยากทานว่าอันหนา เครื่องกินที่เอาไปทานนั้นโตบ่มีโตบ่ชอบ โตบ่กินโตบ่อยาก แล้วเครื่องทานเพิ่นนั้นมีข้าวเจ้าจานหนึ่ง กับปลาทุสองโต แล้วกะมีกล้วยสามหน่วย หน่วยที่สามนั้นหนูกัดกินเคี้ยวแล้ว กะปาดออก กะเอาใส่จานกับปลาทุสองโตนั้นห่อใส่จานแล้วเอาไปทาน เอาไปทานแล้วต่อไปกะแม่กะตาย แม่กะตายไปแล้ว ต่อมาลูกสาวกะตาย ไปพ้อกันอยู่เตี๋ยกับแม่นั้น กะลูกสาวนั้นกะไปละไปหาแม่ ไปหาแม่แม่กับลูกกะเห็นกัน แล้วบาดนี้ไปเห็นหมู่เห็นโข่งงักินเข้า ของกินนั้นเต็ม เต็มนั่งกินอยู่หั้นละหมู่หนึ่ง อี้ยมายากเดี๋ย ของกินอิหยังมาหลายแท้ อยากแต่ว่าบ่กินได้ได้ เห็นเขากินกะย่นเบิ่ง จับอันได้กะจับบ่ได้ติด ยกขึ้นบ่ได้ แม่เหลียวเห็นว่าแม่นลูกโตไปขอกินของกินนำเขาบ่ได้กิน ว่านางเฮี้ย ของกินเจ้าอยู่พี้ มากินของเจ้าพี้ลูกเอ๋ย ไปเบิ่งแล้วเห็นเข้าจานนั้นกับกล้วยสองหน่วยเคี้ยว กับห่อปลาทุสองโตนั้น แม่กะบอกให้กินอันนั้นของเจ้าอันเนี่ย ให้เห็นเขากินพริกแซบ ๆ นั้น หมู่เพิ่นเอาไปทานเพิ่นได้กินโตละเอาอันนั้นไปทานกะได้กินอันนั้น แนวโตบ่มีเอาไปทานนั้นหนา โตบ่มีมันบ่แซบหมู่ได้กินแต่ของกินหลายอย่างอันดี ๆ กะเห็นเขากินอันนั้นเลยให้...

(จันทอง คำนึ่งสุข, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ..ถ้าไม่ไปทำบุญทำทานแล้วชาติหน้าก็จะได้กิน แม่พูดว่าอย่างนี้ แล้วอีกวันหนึ่งนั้น คนขี้เหนียวนะ คิดจะทำทานคราวนี้ ได้ยินแม่พูดเธอก็คิดอยากทำทาน คิดอยากทำทานว่าอย่างนั้น อาหารที่นำไปทำทานนั้นเธอก็ไม่ชอบ เธอไม่อยากกิน แล้วเครื่องทาน เธอนั้น มีข้าวเจ้าจานหนึ่งกับปลาทุสองตัว แล้วก็มิกกล้วยสามผล ผลที่สามนั้นหนูกินไปครึ่งผลแล้ว ก็ปาดออก ก็เอาใส่จานกับปลาทุสองตัวนั้น ห่อใส่จานแล้วนำไปทำทาน เอาไปทำทาน แล้วต่อมาแม่ก็ตาย แม่ก็ตายไปแล้ว ต่อมาลูกสาวก็ตาย ไปพบกันอยู่ณะลูกกับแม่นั้น ก็ลูกสาวนั้น ก็ไปหาแม่ ไปหาแม่ แม่กับลูกก็เห็นกัน แล้วคราวนี้ไปเห็นเพื่อนเห็นฝูงนั่งกินข้าว อาหารนั้น มากมาย นั่งกินอยู่นั้นแหละพวกนั้น โอ้ยอยากกินจัง ของกินอะไรทำไมมากมายนัก อยากกินแต่ กินอะไรไม่ได้ เห็นเขากินก็ยืนดู จับอะไรก็จับไม่ได้ ยกขึ้นก็ไม่ได้ แม่มองเห็นว่าลูกไปขออาหาร เขากินไม่ได้ แม่ว่า ลูกเอ๋ย ของกินลูกอยู่เนี่ย มากินของลูกอยู่ตรงนี้ลูกเอ๋ย ไปดูแล้วเห็นข้าวจานนั้น กับกล้วยสองผลครึ่ง กับห่อปลาทุสองตัวนั้น แม่ก็บอกให้กินของลูกอันนี้ ที่ได้เห็นเขากินพริก อร่อย ๆ นั้น พวกเขานำไปทำบุญเขาจึงได้กิน ลูกหละนำสิ่งนี้ไปทำบุญก็ได้กินสิ่งนี้แหละ สิ่ง ที่ตัวเองไม่ชอบนำไปทำบุญ ลูกไม่ชอบว่ามันไม่อร่อย เพื่อนได้กินแต่อาหารดี ๆ หลายอย่าง ก็เห็น เขากินอย่างนั้นเลยร้องไห้ ก็เลยจบ...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า มีความเชื่อในเรื่องของการทำบุญเมื่อ บุตรสาวได้ เสียชีวิต วิญญาณจะได้รับประทานอาหารที่ตนนั้นได้นำไปถวายพระทำไว้ในขณะ ที่ ตนนั้นยังมีชีวิตอยู่ เป็นผลทำให้บุตรสาวที่ตระหนี่ถี่เหนียว ได้รับประทานอาหารที่ตนไม่ชอบ ซึ่ง คล้ายคลึงกับนิทานเรื่อง ลูกสาวขี้เหนียว ลูกสาวกับแม่อาศัยอยู่ด้วยกัน แม่เป็นคนชอบทำบุญทำ ทาน ส่วนลูกสาวนั้นตระหนี่ถี่เหนียว แม่นำสิ่งใดไปทำบุญก็ไม่ต้องการให้แม่ไปทำบุญ แต่แม่ไม่ รับฟังคำของลูกสาวตน จึงพูดว่า คราวนี้แม่พูดว่าลูกเอ๋ย ไปทำบุญทำทานกับเขาบ้าง ถ้าไม่ไป ทำบุญทำทานแล้วชาติหน้าจะได้กิน จากข้อความข้างต้นมีความเชื่อเกี่ยวกับ การทำบุญว่า ตายแล้วจะได้ขึ้นสวรรค์ ดังนี้

...แล้วลูกสาวนั้นขี้ถี่ แม่เอาหยังไปทานหลายกะบ่ออยากไห้แม่เอาไปทาน แต่แม่กะบ่ฟัง แล้วบาคนี้แม่นแม่กะบอกลูกเอ๋ย ไปกินไปทานนำเพิ่นแห่น ให้ได้บุญ คับบ่กินบ่ทานแล้ว ชาติหน้าโตกะสิบ่ได้กิน แม่เฝ้าว่าจั่งซี แล้วอีกมื่อหนึ่งนั้น คนขี้ถี่เด้ คิดสิทานบาคเนี้ย ได้ยิน แม่เฝ้าเพิ่นกะคิดอยากทาน คิดอยากทานว่าอันหน้า เครื่องกินที่เอาไปทานนั้นโตบ่มักโต บ่ชอบ โตบ่กินโตบ่อยาก แล้วเครื่องทานเพิ่นนั้นมิข้าวเจ้าจานหนึ่งกับปลาทุสองโต แล้วกะ มิกกล้วยสามหน่วย หน่วยที่สามนั้นหนูกัดกินเค็งนิ่งแล้ว กะปาดออก กะเอาใส่จานกับปลา

ทูลสองโตนั่นห่อใส่จานแล้วเอาไปทาน เอาไปทานแล้วต่อไปกะแม่กะตาย แม่กะตายไป แล้ว ต่อมาลูกสาวกะตาย ไปพ้อกันอยู่ได้ลูกกับแม่นั้น กะลูกสาวนั้นกะไปละไปหาแม่ ไปหาแม่แม่กับลูกกะเห็นกัน แล้วบาดนี้มันไปเห็นหมูเห็นโขนังกินเข้า ของกินนั้นเต็ม เต็มนั่งกินอยู่หั้นละหมู่นั้น โอ๊ยมาอยากได้ ของกินอียังมาหลายแท้ ออยากแต่ว่าบ่กินได้ ได้ เห็นเขากินกะเย็นเบิ่ง จับอันได้กะจับได้ติด ยกขึ้นบ่ได้ แม่เหลียวเห็นว่าแม่นลูกโต ไปขอกินของกินนำเขาบ่ได้กิน ว่านางเอี้ย ของกินเจ้าอยู่พี่ มากินของเจ้าพี่ลูกเอี้ย ไปเบิ่ง แล้วเห็นเข้าจานนั้นกับกล้วยสองหน่วยเค็ง กับห่อปลาทูลสองโตนั่น แม่กะบอกให้กินอัน นั้นของเจ้าอันเนี้ย ให้เห็นเขากินพริกแซบ ๆ นั้น หมูเพิ่นเอาไปทานเพิ่นได้กิน โตละเอา อันนั้นไปทานกะได้กินอันนั้น แนวโตบ่มีกเอาไปทานนั้นหนา โตบ่มีมันบ่แซบ หมูได้กิน แต่ของกินหลายอย่างอันดี ๆ กะเห็นเขากินอันนั้นเลยให้ กะเลยจบ

(จันทอง คำนึ่งสุข, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...แล้วลูกสาวนั้นชี้เหนียว แม่เอาอะไรไปทำบุญก็ไม้อยากให้แม่เอาไป ทำบุญ แต่แม่ก็ไม่ฟัง คราวนี้แม่กับบอกลูกเอี้ย ไปทำบุญทำทานกับเขาบ้าง ถ้าไม่ไปทำบุญทำ ทานแล้วชาติหน้าก็จะได้กิน แม่พูดว่าอย่างนี้ แล้วอีกวันหนึ่งนั้น คนชี้เหนียวนะ คิดจะทำทาน คราวนี้ ได้ยินแม่พูดเธอก็คิดอยากทำทาน คิดอยากทำทานว่าอย่างนั้น อาหารที่นำไปทำทาน นั้นเธอก็ไม่ชอบ เธอไม้อยากกิน แล้วเครื่องทานเธอนั้น มีข้าวเจ้าจานหนึ่งกับปลาทูลสองตัว แล้ว ก็มีกล้วยสามผล ผลที่สามนั้นหนูกินไปครึ่งผลแล้ว ก็ปาดออก ก็เอาใส่จานกับปลาทูลสองตัวนั้น ห่อใส่จานแล้วนำไปทำทาน เอาไปทำทาน แล้วต่อมาแม่ก็ตาย แม่ก็ตายไปแล้ว ต่อมาลูกสาว ก็ตาย ไปพ้อกันอยู่ได้ลูกกับแม่นั้น ก็ลูกสาวนั้นก็ไปหาแม่ ไปหาแม่ แม่กับลูกก็เห็นกัน แล้ว คราวนี้ไปเห็นเพื่อนเห็นฝูงนั่งกินข้าว อาหารนั้นมากมาย นั่งกินอยู่นั้นแหละพวกนั้น โอ๊ยอยาก กินจัง ของกินอะไรทำไมมากมายนัก ออยากกินแต่กินอะไรไม่ได้ เห็นเขากินก็เย็นดู จับอะไรก็จับ ไม่ได้ ยกขึ้นก็ไม่ได้ แม่มองเห็นว่าลูกไปขออาหารเขากินไม่ได้ แม้ว่า ลูกเอี้ย ของกินลูกอยู่นี้ มากินของลูกอยู่ตรงนี้ลูกเอี้ย ไปดูแล้วเห็นข้าวจานนั้นกับกล้วยสองผลครึ่ง กับห่อปลาทูลสองตัว นั้น แม่กับบอกให้กินของลูกอันนี้ ที่ได้เห็นเขากินพริกอร่อย ๆ นั้น พวกเขานำไปทำบุญเขาจึงได้กิน ลูกหละนำสิ่งนี้ไปทำบุญก็ได้กินสิ่งนี้แหละ สิ่งของตัวเองไม่ชอบนำไปทำบุญ ลูกไม่ชอบว่ามัน ไม่อร่อย เพื่อนได้กินแต่อาหารดี ๆ หลายอย่าง ก็เห็นเขากินอย่างนั้นเลยร้องไห้ ก็เลยจบ...

นิทานเรื่อง การทาน แม่เป็นคนจิตใจบุญ มักจะทำบุญทำทานเสมอ บอกลูกว่าให้ทำบุญด้วย ส่วนลูกสาวไม่ชอบทำทาน วันหนึ่งคิดอยากทำทาน อะไรที่ดีไม่ทำทาน ทำทานในสิ่งที่ตนไม่ชอบ ไม่อร่อย ไปทำทาน ดังนี้

...แบบว่าเครื่องทานนะเราไม่ชอบกิน ของไม่อร่อย แล้วมีปิ้งปลาทุสองตัว แล้วก็ห่อ แต่ก่อนเนาะห่อใบตองไว้ แล้วก็มียี่นน้ำว่าสามนวย แต่ว่าเค็งนั้นหนูกินแล้ว ตัดเอาที่เจียนหนุ้นั้นทึบ แล้วก็มาใส่จาน แล้วก็มียี่นอีกจานหนึ่ง เอาไปทานวันนั้นเนาะ แล้วก็ทานไปแล้ว แล้วก็ทานมาแล้วแม่ก็ตายเสียแล้ว ต่อมาลูกก็ตาย ตายไปหมด แล้วก็มียี่นหนึ่งที่ตายไปแล้วนะ วันนั้นมีฝูงหมูคนที่ล่องล่ำไปแล้วนะ เขากินเข้าซุงกันอย่างนี้แหละ แล้วก็เดินเข้าไปนางนั้นนะ เข้าไป แหมดูอาหารอะไรก็น่าอร่อย ๆ อยากจะกิน อยากจะกินแต่ว่ากินไม่ได้ทานไม่ได้ ไปยื้อเอาอะไรก็ติดหมด ไม่ได้กิน แล้วแม่มองเห็นว่าเป็นลูกของตน นางเอ๋ยไม่ใช่ของเรานะ อันนั้นนะ ของนางอยู่ที่นี่ มารับเอาอยู่ที่นี่ทานไว้เนะ มีกล้วยน้ำว่าสองนวยครึ่ง ปิ้งปลาทุสองตัว แล้วก็มียี่นหนึ่งจานอยู่ที่นี่มารับเอา พอไปดูก็ไปเห็นของโตแล้วก็ร้องไห้ เพราะเราไม่ชอบแล้วเอาไปทาน แล้วก็ร้องไห้ แล้วก็แม่ก็ว่าลูกเอ๋ยของทานเจ้าอยู่ที่นี่มารับเอา อันนั้นไม่ใช่ของเราเขาไม่ให้กินนะ โบราณท่านก็ทานอะไรก็ได้กิน แต่ว่าเราไปทานแล้วมีเจ้ารักษาให้เรา ทานอะไรก็ได้กินอันนั้น รักษาไว้ให้ไม่ตกเหยเสียหาย ทานอะไรก็ต้องเอาข้าวใส่ก็ได้กินข้าว ทานอย่างอื่นไม่เอาข้าวใส่ก็ไม่ได้กินข้าว แล้วก็ร้องไห้ไปแล้วก็จบ

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...เครื่องทานนะเราไม่ชอบกิน ของไม่อร่อย มีปิ้งปลาทุสองตัว แล้วก็ห่อ แต่ก่อนห่อใบตองไว้ แล้วก็มียี่นน้ำว่าสามผล แต่ว่าครึ่งหนึ่งนั้นหนูกินแล้ว ตัดเอาทิ้ง แล้วก็มาใส่จาน แล้วก็มียี่นอีกหนึ่งจาน เอาไปทานวันนั้น แล้วก็ทานไปแล้วแล้วก็ทานมาแล้วแม่ก็ตาย ต่อมาลูกก็ตาย ตายไปหมด แล้วก็มียี่นหนึ่งที่ตายไปแล้ว วันนั้นมีฝูงหมูคนที่ล่องล่ำไปแล้วนะ เขากินเข้าซุงกันอย่างนี้แหละ แล้วก็เดินเข้าไปนางนั้นนะ เข้าไป แหมดูอาหารอะไรก็น่าอร่อย ๆ อยากจะกิน อยากจะกินแต่ว่ากินไม่ได้ทานไม่ได้ ไปยื้อเอาอะไรก็ติดหมด ไม่ได้กิน แล้วแม่มองเห็นว่าเป็นลูกของตน นางเอ๋ยไม่ใช่ของเรานะ อันนั้นนะ ของนางอยู่ที่นี่ มารับเอาอยู่ที่นี่ทานไว้เนะ มีกล้วยน้ำว่าสองผลครึ่ง ปิ้งปลาทุสองตัว แล้วก็มียี่นหนึ่งจานอยู่ที่นี่มารับเอา พอไปดู ก็ไปเห็นของตนแล้วก็ร้องไห้ เพราะเราไม่ชอบแล้วเอาไปทาน แล้วก็ร้องไห้ แม่ก็ว่าลูกเอ๋ยของทาน

ลูกอยู่เฝ้ารับเอา อันนั้นไม่ใช่ของเราเขาไม่ให้กินนะ โบราณท่านก็ทานอะไรก็ได้กิน แต่ว่าเราไปทานแล้วมีเจ้ารักษาให้เรา ทานอะไรก็ได้กินอันนั้น รักษาไว้ให้ไม่ตกหล่นเสียหาย ทานอะไรก็ต้องเอาข้าวใส่ก็ได้กินข้าว ทานอย่างอื่นไม่เอาข้าวใส่ก็ได้กินข้าว แล้วก็ร้องให้ไปแล้วก็จบ...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า เมื่อแม่กับลูกสาวตายไปจึงได้ไปกินอาหารที่ตนได้ทำทาน สะท้อนให้เห็นความเชื่อในเรื่องของการทำบุญให้ทานว่า หากทำสิ่งใดก็จะได้รับสิ่งนั้นตอบแทน

นิทานเรื่อง ของตึก วันหนึ่งภรรยาไม่ชอบเศรษฐี เพราะไม่ได้รักตั้งแต่แรก จึงวางแผนชวนสามีไปไร่ นา ระหว่างทางที่เดินไปก็เก็บเอาหินใส่หัวผ้าถุงไปด้วย เมื่อไปถึงเหวก็ปล่อยหินนั้นกลิ้งลงไป แล้วจึงร้องว่า โอ้ยของตึก เมื่อสามีได้ยินดังนั้นก็ด้วยความรักความหวงคิดว่าของภรณานั้นตกลงไปในเหว จึงกระโดดลงไปหวังจะเอาคืน จึงตกหน้าผา เมื่อเศรษฐีตายแล้วภรรยาก็กลับมาบ้านมาอยู่บ้านอย่างมีความสุข ดังปรากฏในนิทาน

...ย้อนความมักหลายแล้วกะปัดหน้าคิดหลังหยั่ง อันมน ๆ หมก ๆ หั้นตกลงไปนั้นแม่นของดีเมียแท้ ๆ กะฮ้องโอ้ยของตึกแล้วของดีขอยตึกแล้ว อ้ายเสดถี่หั้นกะโดดเหวลงนำหวังวาเอาของเมียหั้นคืนมาได้หั้นนะ เสดถี่หั้นกะตกเหวตายเลย เมียกะกลับคืนมาบ้านแล้วกะมาอยู่มากินไป บานนี้ฝ่ายอ้ายผัวตายไปแล้ววิญญาณกะยังบ่แล้วปลื้มเนาะ ของเมียตึกหั้น ห่วงหลายคิดฮอดหลาย กะเลยกลายเป็นวิญญาณวนเวียนของตึก ๆ อยู่แถวนั้นบ่ไปไหนจักเพื่อ บานนี้พะยายมบาลนั้นเพิ่นรำคาญ ตายแล้วเพนยังเจ้าบ่ไปสุภพใหม่ วิญญาณของเสดถี่กะเลยวา ไปบ่ได้ย้อนห่วง ห่วงของดีเมียตึกอยู่เหวหั้นชอกหาได้ก่อนจั่งอิไปเกิดวาซัน แล้วกะชอกหาบานนี้เทวดาที่อาฮักที่ฮักษาอยู่แถวนั้นหั้นนะ รำคาญหลาย รำคาญเสดถี่ที่ชอกหาของดีเมียที่ตึกอยู่เหวหั้นนะ แล้วกะอำให้ชอกหาของตึก ๆ อยู่หั้น เทวดาแถวนั้นกะเลยสาปแช่งให้เลา วิญญาณของเสดถี่หั้นกลายเป็นนกชนิดหนึ่งฮ้องวาของตึก ๆ นกชนิดนั้นหาว่ามันไปเหินเหวเหินหุบเหวบ่อนชัน บ่อนลุ่มอยู่ทางใต้ มันอิบินเจิบชอกเหนือชอกได้ คือว่ามันเพนมันชอกหาเครื่องหาของอิหยังหั้นนะ แล้วเพินว่ามันแมนนกแซวเดี๋ยวนี๊ เจิบแอนซ้ายแอนขวอยู่นาหุบเหวหั้น

(สุวรรณารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...เมื่อไปถึงเหวก็ปล่อยหินนั้นลงไปถึง แล้วร้องว่า โอ๊ยของตก เมื่อผัวได้ยินดังนั้นก็ด้วยความรักความหลง คิดว่าของเมียนั้นตกลงไปในเหว จึงกระโดดลงไปหวังจะเอาคืน เมื่อกระโดดลงไปก็ตกหน้าผาตาย เมื่อเศรษฐีตายแล้วก็กลับมาบ้านมาอยู่กินอย่างสุขสบาย ฝ่ายผัวนั้นเมื่อตายไปแล้วจิตก็ยังหวนของอยู่ วิญญาณจึงยังคงวนเวียนอยู่ที่หน้าผานั้น ไม่ไปไหนสักที ยมบาลก็รำคาญถามว่า ตายแล้วทำไมไม่ไปสู่ภพใหม่ เศรษฐีจึงตอบว่า ไปไม่ได้เพราะยังหวนของเมียที่ตกไปนั้น ถ้าหาเจอแล้วจึงจะไปเกิด แล้วก็ค้นหาจนเหวตาที่รักษาป่าแถวนั้นรำคาญ จึงสาปแช่งให้วิญญาณของเศรษฐีนั้นกลายเป็นนกแซวร้องว่าของตก ๆ นกชนิดนี้ถ้าเห็นบริเวณไหนเป็นหุบเหวก็จะบินไปค้นหา เขาเรียกนกแซว...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เศรษฐีเมื่อตายไปแล้วจิตยังหวนกังวลกับอวัยวะเพศภรรยา วิญญาณจึงยังคงวนเวียนอยู่ที่หน้าผานั้น ไม่ไปไหน ยมบาลก็รำคาญถามว่า ตายแล้วทำไมไม่ไปสู่ภพใหม่ เศรษฐีจึงตอบว่า ไปไม่ได้เพราะยังหวนของภรรยาที่ตกไป ถ้าหาเจอแล้วจึงจะไปเกิด แล้วก็ค้นหาจนเหวตาที่รักษาป่าแถวนั้นรำคาญ จึงสาปแช่งให้วิญญาณของเศรษฐีนั้นกลายเป็นนกแซวร้องว่าของตก ๆ นกชนิดนี้ถ้าเห็นบริเวณไหนเป็นหุบเหวก็จะบินไปค้นหา จึงเรียกนกแซว

10.9 ความเชื่อเรื่องการทำนาย

นิทานเรื่อง กางฮมเขียว (ร่มเขียว) มีชายหนุ่มสองคนเป็นเพื่อนรักกัน ชายหนุ่มที่เป็นเพื่อนกัน เมื่อไปดูหมอลง เห็นว่านายจืดเป็นคนอาภัพ เกิดมาทุกข์ยากลำบาก ไปจนวันตาย ส่วนจ้อยนั้นหมอลงทำนายว่าเป็นคนมีวาสนา ความว่า

ซองเขียวกำลังเปนนางนี่ละ แต่ก็แตกจนกะวากการทำนายทายทักการดูหมอลงดูมอนี่กะวาคักดีสิดี ซองเขียวนั้นเปนนางน่านักไปดูมอที่น่ากัน ผู้นึงชื่อจืดผู้นึงละชื่อจ้อย ไปแล้วผู้ชื่อจืดนั้นเข้าไปกอนแล้วหมอลงมาทำนายให้ว่า โอ้เจ้านี้ดวงชะตาเจ้ายังว่าทุกข์ยากกะดื้อวาชั้น เจ้านี้อิทุกข์ยาก เมียกะอิได้เมียผู้ชั่วร้าย ๆ วาชั้น เจ้าอิทุกข์เท่ามือตายพุนแล้วชะตาเจ้านีวาชั้น บาดนี้หลังจากทวยท้าวจืดแล้ว ท้าวจืดกะตาย ๆ โตอิทุกข์ยาก บานนี้มาทวยท้าวจ้อยบานนี้ หมอลมกะเอาเลขมาคิดไล่คิดพุนคิดพิ้วา โทท้าวจ้อยนี่คือวาดวงชะตาเจ้านีดีกะดื้อวาชั้น เจ้านีห่านักมีเอ็ดกะได้กินบ่เอ็ดกะได้กินวาชั้น อิห่านักมีแท้ ๆ เจ้านี้ได้กั้งฮมเขียวพุนแล้ววาชั้น ท้าวจืดกับท้าวจ้อยนั้นกะดีใจตั้งแต่นั้นมาของ

เซียวกะเป็นคนละอย่างไปเลยบ้านเนี่ย ท้าวจิตนี่ย้อนวามอมอทวยวาโตเองมันอิทุกข
 อียาก กะตั้งใจทำมาหากิน บ่เลนบ่กินมีแต่เฮ็ดแต่สร้างเฮ็ดไฮเฮ็ดนา เฮ็ดไปเฮ็ดมาได้ปุ่ก
 เฮือนหลังบักใหญ่ มีเงินมีคำมีข้าวเต็มเล้าเต็มเจีย เลาบ่อยู่ซื่อ ๆ นี่เนาะ เลากะได้เมียผู้
 บักงาม ๆ อยู่ในหมู่บ้านหั้นบ้านเนี่ย ฝ่ายอ้ายท้าวจ้อยย้อนความเชื่อหมอมอ ม่นम्म่น
 พอมิทอได้กะเอามาซื้อจ่ายขายกินเม็ด เพราะแนวได้โตกะอิหยังอยู่แล้ว เพราะวาเฮ็ด
 กะได้กินบ่เฮ็ดกะได้กิน หมอมอบอก ได้กัสมเซียว ไปบ้านนั้นไปบ้านนี้กะไปเลาะไปกิน
 ไปซื้อจ่ายเม็ด บ้านนี้เอาไปเอามาหลายป้าหลายปีเนาะ ฝ่ายเวียวจิตนี้นั้นกัมน้ำหาเกีย
 ย่อนยานโตทุกข หากินไปหากินมาดสอดวักกลางคนหุดสบายบ้านเนี่ย สบายไปวอก
 หาทำวผู้ที่อิหยังอิมี่หั้นนะ วาเซียวอยู่จั่งได้กินอันได้วาเซียวหยังปานได้แล้ว คันวาเวีย
 หยังกะอิไปขอกินเหล้ากินเบียร์น้ามุ ไปแล้วพอดิไปพ้อเซียวจ้อยหั้นนั้นนั่งเหลาตอกอยู่
 ก่องกกไม่แคะนาวาขึ้น ไปทวงไ้เปนจั่งได้เซียวเอียวาขึ้น เปนแนวได้โตอยู่ดีกินดีแนวได้
 วาขึ้น เซียวจ้อยนั้นเหลียวเอ็นเซียวจิตกะสู้สีกน้าอ้าย อยู่ไสสมเซียวของโตพระราชวัง
 ของโตวาขึ้น เซียวจ้อยกะเลยชีไ้ตูปแคะน้าหั้น เออนั้นเด็สมเซียวของเฮาวาขึ้น ตั้งที่
 แท้ละแมนตูปละมุงไปตองเซียวหั้น ย่อนวาเลาเอาแต่เล่นแต่กิน มีหยังเลากะซื้อกะจ่าย
 เม็ด เพราะเชื่อหมอมอบอกวาเลาอิหยังอิมี่หั้นนะ เลากะเลยกลายเป็นคนได้ อยู่ชน
 ตูปพดไ้ส่เซียวหั้น แล้วเพิ่นจั่งวามอดูคุดมอเดา

(สุวรรณารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...มีหนุ่มสองคนเป็นเพื่อนกัน จิงชวนกันไปดูมอ คนหนึ่งชื่อจิตอีก
 คนหนึ่งชื่อจ้อย คนชื่อจิตเข้าไปหาหมอดูก่อน เมื่อหมอดูเห็นจิตก็ทำนายว่า นายจิตนี้เป็นคน
 อากัพ เกิดมาทุกขยากลำบาก ไม่มีวันจะได้อยู่สุขสบาย จะลำบากไปจนถึงวันตาย เมื่อคนชื่อ
 จ้อยเข้ามาหมอดูก็กทำนายว่าเป็นคนมีวาสนา จะได้เป็นเศรษฐีได้อยู่ปราสาทราชวัง ถึงไม่ทำงาน
 อะไรก็มิกิน เมื่อรู้เช่นนั้นทั้งสองคนก็กลับบ้าน จากนั้นเป็นต้นมาชีวิตของทั้งสองคนก็พลิกไปคน
 ละด้าน นายจิตนั้นตั้งหน้าตั้งตาทำมาหากิน เพราะกลัวตนจะต้องลำบาก จนกระทั่งมีเงินมีทอง
 ได้แต่งงานกับสาวสวยประจำหมู่บ้าน เมื่อถึงวัยกลางคนแล้วก็สุขสบาย ส่วนนายจ้อยเพราะเชื่อ
 คำหมอดูจึงไม่ทำมาหากินอะไร วัน ๆ เอาแต่กินและเที่ยว ใช้เงินพ่อแม่จนหมด เพราะคิดว่าวัน
 หนึ่งตนจะได้เป็นเศรษฐี จนกระทั่งวันหนึ่งหมดเนื้อหมดตัว อยู่มาหลายปีนายจิตก็คิดจะไปดู
 เพื่อนว่ารวยขนาดไหนแล้ว จึงเดินทางไปหาเพื่อน ไปเห็นเพื่อนนั่งเหลาตอกอยู่ จึงถามสารทุกข์

สุขดิบว่าเป็นอย่างไร ปราสาทราชวังสีเขียวนั้นอยู่ไหน ด้วยความอายจึงชี้ให้เพื่อนดูกระท่อมที่มุงด้วยใบตองสีเขียวว่านั่นคือร่มเขียวที่หมอดูทำนายไว้...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า เมื่อชายหนุ่มทั้งสองคนไปดูหมอดู วิธีในการดำเนินชีวิตก็เปลี่ยนไป จิตต๋องหน้าตั้งตาทำมาหากิน เพราะกลัวตนจะต้องลำบาก จนกระทั่งมีเงินมีทอง ได้แต่งงานกับสาวสวยประจำหมู่บ้าน เมื่อถึงวัยกลางคนแล้วก็สุขสบาย ส่วนนายจ้อยเชื่อคำหมอดูจึงไม่ทำมาหากินอะไร วัน ๆ เอาแต่กินและเที่ยว ใช้เงินพ่อแม่จนหมด เพราะคิดว่าวันหนึ่งตนจะได้เป็นเศรษฐี จนกระทั่งวันหนึ่งหมดเนื้อหมดตัว อยู่มาหลายปี นายจิตคิดจะไปดูเพื่อนว่ารวยขนาดไหนแล้ว จึงเดินทางไปหาเพื่อน จึงถามสารทุกข์สุขดิบว่าเป็นอย่างไร ปราสาทราชวังสีเขียวนั้นอยู่ไหน ด้วยความอายจึงชี้ให้เพื่อนดูกระท่อมที่มุงด้วยใบตอง สีเขียวว่านั่นคือร่มเขียวที่หมอดูทำนายไว้ จะเห็นว่าไม่ควรเชื่อหมอดู สมดังคำว่าหมอดูคู่กับ หมอเดา เรื่องนี้แสดงความเชื่อในด้านลบเกี่ยวกับหมอดู เป็นตัวอย่างอุทาหรณ์แก่ผู้อ่านผู้ฟังว่า หมอดูมิใช่รู้ทุกอย่าง

10.10 ความเกี่ยวกับการเสียดาย

มีนิทานหลายเรื่องกล่าวถึงความเชื่อเรื่องการเสียดายเพื่อจะารู้และพบสิ่งที่ปรารถนา ดังตัวอย่างนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องนางผมหมอม นางผมหมอมทราบความจากนางบุศราผู้เป็นแม่ว่า ช้างเป็นบิดา ออกเดินทางติดตามหาบิดาของตน มีน้องคนหนึ่งไปด้วย เมื่อช้างได้ยิน คิดว่าใครมาร้องตน จึงออกมาดู มาแล้วก็ถามว่าหนูเป็นลูกใครหลานใครจึงมาเรียกหาพ่อ นางผมหมอมกล่าวว่าตนเป็นลูกของพ่อ เล่าความจริงให้ฟัง ว่าแม่กินน้ำรอยช้างของพ่อฉัน ทำให้มีลูก พญาช้างจึงเสียดาย ดังนี้

...แมนไผมาเอ็นกูเปนพออยู่เนื่อวชัน กูไปเบิ่งเกาะวาชัน กะโลดมาช้างใหญ่โตนั้นนะ มาแล้วกะมาเว้าวาโตแมนลูกไผ โตแมนลูกไผหลานไผจั่งมาเอ็นพอเปนพอ ลูกกะเปนลูกของพอหั้นแล้ว เปนหยังวาแมนลูกของพอ แมของลูกนั้นนำฮอยช้างมา แล้วมากินน้ำฮอยฮอยช้างของพอหั้น แล้วกะมาเฝ้าลูกนี้ เอ้าคันแมนลูกพอแต่แรกหั้นแดงให้โต ให้โตวงพอนี้มา แล้วผู้หนึ่งนั้นนางลุน ผู้หนึ่งนะ ผู้หนึ่งนางลุนนั้นฮอยช้างขึ้นคาคลาดลง ๆ พอเลยกินข้า บ่แมนลูก ลูกคนอื่น บาดนี้นางผมหมอมได้ขึ้นมาโลดได้ ไปขี่คอพอไว้ พอกะเลย

เอาไป เอาไปแล้วไปสร้างเฮียนให้อยู๋บาดนี้ แล้วกะไปอยู่เรือนหัน...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ใครมาร้องตน จึงออกมาดู มาแล้วก็ถามว่าหนูเป็นลูกใครหลานใคร จึงมาเรียกหาพ่ออยู่นี้ ลูกก็เป็นลูกของพ่อนั่นแหละจะ ทำไมมาว่าเป็นลูกพ่อ แม่ของลูกตามรอย ช้างมา แล้วมากินน้ำรอยช้างของพ่อนั่น แล้วก็มาอยู่ที่นี่แหละ ถ้าว่าเป็นลูกพ่อจริงให้ขึ้นวงของ พ่อนี้ น้องของนางผมหอมไต่ขึ้นก็หล่นลง พ่อเลยจับกิน ไม่ใช่ลูก นางผมหอมนั้นสามารถไต่ขึ้นได้ พ่อก็พาไปสร้างบ้านให้อยู่ในป่านั้น...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าช้างได้เสียทาย ถ้าว่าเป็นลูกของพ่อจริงให้ขึ้นวง ของตนได้ น้องของนางผมหอมไต่ขึ้นก็หล่นลง ช้างจึงจับกิน ด้วยเสียงทายว่าไม่ใช่ลูก ส่วนนางผม หอมนั้นสามารถไต่ขึ้นได้ ช้างจึงพาไปสร้างบ้านให้อยู่ในป่า

นอกจากนี้ เมื่อนางผมหอมอาศัยอยู่กับพ่อซึ่งเป็นช้างหลายปี ได้เติบโตเป็นสาว อยากมีคู่ครอง ความว่า

...แล้วหลายฟ้าหลายปีแล้ว ไยเป็นสาวมาแล้ว พอนั้นกะไปหากิน พอนั้นสั่งลูกวาล่าเอี้ย ผมหอมพอเอี้ยให้ลูกอยู่นี้ถ้าพอเด้อ พอไปหากินหญ้าสามใบกับยอด สามปีพอถึงตัว อยู่นี้ถ้าพอเด้อ สั่งลูกนะ กะไป ไปลูกกะนอนเฮียนหันบาดนี้ นอนเฮียนหันแล้วกะคิดว่า อยากได้ผัวอยากได้คู่ ลูกนะ กะเลยหลกผมหอมนั้นใส่ปุ๊กแก้วลงน้ำหัน หลกผมหอม ใส่ปุ๊กแก้วแล้วกะไหลไป แล้วกะมีพระยาเมื่อนั้นชื่อว่า อันนั้นพระยาแมนหยังมันลัม แล้วนะ แล้วพระยานั้นกะมาอาบน้ำ มาอาบน้ำแล้วกะได้ถูกแก้วหัน แล้วกะเอาไปแล้วกะ มาน่าหะนี้ มาน่าหานางผมหอมนะ นำมา ๆ กะเลยมาพ้อกัน พ้อกันแล้วกะเลยเอากัน ไปนอนอยู่เฮียนพุ่น จนวาได้ลูกเปนสองคนสามคนพุ่นนี้ ได้ลูกสองคน ได้ลูกสองคนโลด พากันขึ้นไปอยู่ดอยบาดเนี้ย ขึ้นไปอยู่ดอยพุ่น บาดนี้พอพัดมา พอมาแล้วมาเอ็นหา หล่าพอเอี้ย ผมหอมพอเอี้ย พอนั้นมาแล้ว เอาผมมาให้พอแก้ว เอาน้ำเต้ามาให้พอกิน อันวานะ เอ็นปานได้กะบ่เอ็น บ่เอ็นลูก ลูกนั้นขึ้นไปอยู่จอมดอยพุ่นย่านพอกิน...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...หลายปีต่อมา นางผมหอมก็โตเป็นสาว พ่อก็ไปหากิน สั่งลูกไว้ว่า ให้ ลูกอยู่บ้านคอยพ่อนะ พ่อจะออกไปหากินสามปีถึงจะกลับ พ่อก็ไป ลูกอยู่คนเดียวคิดอยากมี คู่ครอง เลยนำผมใส่ในผอบแก้วลอยน้ำไป แล้วก็มีพระยาเมืองมาอาบน้ำและได้ผอบนั้นไป เมื่อ ได้ผอบแก้วแล้วก็ออกตามหา จนมาพบนางผมหอมและอยู่ด้วยกัน อยู่ด้วยกันจนมีลูกสองคน จึงขึ้นไปอยู่บนคอย เมื่อพ่อมาจึงเรียกหาลูก ลูกเอ๋ย ผมหอมพ่อเอ๋ย ออกมาหาพ่อหน่อย พ่อมาแล้ว เรียกยังงี้ก็ไม่เห็น ไม่เห็นลูก ลูกนั้นขึ้นไปอยู่คอยเพราะกลัวพอกิน...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่านางผมหอมได้เสียชีวิตด้วยการตัดผมของตนใส่ ผอบลอยน้ำไป หากใครได้ ผอบที่ใส่ผมจะเป็นสามีของตน เมื่อพระยาเมืองมาสงน้ำและได้ผอบ ออกตามหา จนมาพบนางผมหอมและอยู่ด้วยกันมีลูกสองคน

นิทานเรื่อง คนไม่มีวาสนา มีสองผิวเมียทุกข์ยาก ไม่มีอะไรสักอย่าง มีเพียงไก่ ตัวเดียว จึงชวนกันมาเสี่ยงทายวาสนา นำไก่มาฆ่าแล้วแยกกระดูกและเนื้อไว้ คนละที่กัน แล้ว เสี่ยงทายกันว่าใครมีวาสนาจะได้เนื้อ เมื่อเปิดออกผัวนั้นมีแต่กระดูก เมียนั้นได้เนื้อทั้งคู่จึงเลิกกัน ไปกันคนละทาง ดังนี้

สองผิวเมียแล้วทุกข์ยาก บ่มีหยั่งจึกสิ่งวาชัน แล้วอยู่ชานนอกบ้านพุนแล้ว แล้วหตมา ชวนกัน ชวนกันพอเฒ่าเอ๋ย เหาหนีบมีหยั่งจึกสิ่งวาชัน แล้วมีไก่โตหนึ่งวาชัน มาฆ่าไก่ ไก่โต นั้นมาเสี่ยงวาสนากันวาชัน ฆ่าไก่หั้นแล้วมาบุบ บุบหั้นแล้วเอากระดูกไว้พอกระดูกเอา ขึ้นไว้พอขึ้น เสี่ยงวาสนากันผู้ได้มีวาสนานั้นถักักขึ้นวาชัน บาดนี้กินข้าแล้วมาเบ่งต่อ หน้าผัวนั้นมีแต่กระดูก ต่อหน้าเมียนั้นมีแต่ขึ้น บาดนี้หตชวนกันปากันบาดนี้ พอเฒ่า เอ๋ยเจ้ากะบ่มีวาสนา แล้วกะต่างคนต่างอยู่ต่างคนต่างไปเถอะวาชัน...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...มีสองผิวเมียทุกข์ยากมาก ไม่มีอะไรเลยสักอย่าง มีเพียงไก่ตัวเดียว จึงชวนกันมาเสี่ยงทายวาสนากัน จึงนำไก่มาฆ่าแล้วแยกกระดูกและเนื้อไว้คนละที่กัน แล้วเสี่ยง ทายกันว่าใครมีวาสนาจะได้เนื้อ เมื่อเปิดออกผัวนั้นมีแต่กระดูก เมียนั้นได้เนื้อ ทั้งคู่จึงเลิกกัน ไปกันคนละทาง...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า สองสามีภรรยาใช้วิธีการเสี่ยงทายชีวิตคู่ว่าใครเป็นคนไม่มีวาสนา โดยใช้ไก่เสี่ยงทาย หากใครมีวาสนาได้กินเนื้อ เมื่อเสี่ยงทายทำให้ตัดสินใจเลิกรากัน ซึ่งต่อมาฝ่ายภรรยาก็ได้แต่งงานกับเจ้าเมือง ดังนี้

...ไปแล้วเมียกะละพักอยู่เฮียนน้อย บาดนี้พะยาเมืองหันหตบมีเมีย บมีเมียแล้วใช้เสนา
อำมาตย์ไปหาเมียมาให้เฒ่าสมควรวาชั้น ละไปเลาะเบ่ง ๆ ไสกะบเห็นสมควร มาเฮ็นอี
นางนั้น การปานการเฮือนอีหยังกะเปน เฮือนชานกะเหลื่อม หดมาว่าชู่พะยาเมืองฟัง
กะเอาอีนายนั้นมาเฮ็ดเมีย เอามาเฮ็ดเมียแล้วกะผู้ผัวนั้นกะมาเปนนำฮอยตีนข้างอยู่นำ
กันหันแล้ว อยู่นำเมียหันละเสนา พะยาเมืองหันละ...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...เจ้าเมืองนั้นไม่มีเมีย ให้ทหารออกตามหาผู้ที่เหมาะสมมาเป็นเมียตน
ทหารก็ตามหาไปเรื่อย ๆ แต่ก็ไม่พบผู้ที่เหมาะสม จนกระทั่งมานางนี้นั้นเรือนสะอาดสะอาดตา
มาเล่าให้เจ้าเมืองฟัง เมื่อเจ้าเมืองได้ฟังดังนั้นก็เลยนำมาเป็นเมีย ส่วนผู้เป็นผัวนั้นก็เป็นคนเลี้ยง
ม้าอยู่แถวนั้น...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าฝ่ายภรรยาได้ไปมีชีวิตร่วมที่มีความสุข ซึ่งตรงกับผล
ของการเสี่ยงทาย

10.11 ความเชื่อเกี่ยวกับการบนบาน

มีความเชื่อว่าการบนบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะช่วยให้สมปรารถนาได้ในสิ่งที่พึง
ประสงค์ ดังตัวอย่างในนิทาน

นิทานเรื่อง นางสังขาร มีเศรษฐีคนหนึ่งมีบ้านหลังใหญ่ แต่ไม่มีบุตรไว้สืบสกุล
เศรษฐีจึงไปอธิษฐานขอให้ตนมีบุตร เมื่อถึงวันดีวันศิลาไปอธิษฐานขอบุตร สามปีต่อมาถึงวัน
สังขารขึ้น พระอาทิตย์ขึ้นสู่ท้องฟ้า เศรษฐีบนบานต้นโพธิ์ต้นไทรเพื่อขอบุตร ดังนี้

...พระยาอินทร์อยู่ในต้นโพธิ์นั้น เทพอยู่ในต้นโพธิ์ลีโตนหลายจึงได้ให้ท้าวธรรมบาลกุมารนั้นลงมาเกิดนำ เมื่อมาเกิดนำชายเสดถึแล้ว เสดถึเลยใส่ชื่อลูกชายว่าธรรมบาล เสดถึเลยปลูกปราสาทเจ็ดชั้นให้อยู่ข้างต้นมหาโพธิ์ที่เสดถึได้ไปขอลูกนำหั้นนะ แล้วกะพรำสั่งสอนให้ลูกนั้นทำบุญกิตทาน ให้ฮักผู้เฒ่าผู้แก่ ท้าวธรรมบาลกุมารหั้นลาวเป็นคนดี ลาวฮักฮักฮอดเว้าภาษานก ลาวกะเป็นคนฉลาดหลักแหลมว่าขึ้นเพิ่นว่า ความส่าลือว่าท้าวธรรมบาลกุมารนั้นเป็นคนเฉลียวฉลาดมีปัญญา สามารถแก้ปัญหาได้ถูกต้อง หั้นนะแพดั่งไปทั่วโลก ไปจนฮอดพระพรหมอยู่ชั้นฟ้าถึงสวรรค์พุ่น...

(สุวรรณารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...พระยาอินทร์อยู่ในต้นโพธิ์นั้น เทพอยู่ในต้นโพธิ์สงสารจึงให้ท้าวธรรมบาลกุมารลงมาเกิด เมื่อมาเกิดกับชายเศรษฐีแล้ว เศรษฐีเลยตั้งชื่อว่าธรรมบาล แล้วปลูกปราสาทเจ็ดชั้นให้อยู่ข้างต้นมหาโพธิ์ที่เศรษฐีได้ไปขอลูกนั้น แล้วสั่งสอนให้ลูกทำบุญทำทาน ให้รักคนแก่คนชรา ท้าวธรรมบาลเป็นคนดี รู้จักพูดภาษานก เป็นคนฉลาดหลักแหลม ชาวส่าลือว่าท้าวธรรมบาลนั้นเป็นคนฉลาดมีปัญญา สามารถแก้ปัญหาได้ถูกต้องแพร่ไปทั่วโลก ถึงพระพรหมที่อยู่บนสวรรค์ ขณะนั้นมีพระพรหมองค์หนึ่งชื่อว่าพระยากบิลพรหม ต้องการทดสอบความรู้ความสามารถของธรรมบาล ลงมาสู่โลกมนุษย์ พอลงมาแล้วก็มุ่งหน้าไปหาธรรมบาลกุมารอยู่หอปราสาทเจ็ดชั้นนั้น...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ผลจากการบนบานขอบุตรต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพอยู่ในต้นโพธิ์เกิดความสงสารจึงให้ท้าวธรรมบาลกุมารลงมาเกิด เมื่อเกิดกับเศรษฐีแล้ว เศรษฐีจึงตั้งชื่อว่าธรรมบาล จึงปลูกปราสาทเจ็ดชั้นให้อยู่ข้างต้นมหาโพธิ์ที่เศรษฐีได้ไปขอลูกนั้น แล้วสั่งสอนให้ลูกทำบุญทำทาน ให้รักคนแก่คนชรา ท้าวธรรมบาลเป็นคนดี รู้จักพูดภาษานก เป็นคนฉลาดหลักแหลม

10.12 ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน

นิทานเรื่อง โลกมนุษย์ ในสมัยก่อนโลกมนุษย์ ไม่มีคนอาศัยอยู่ เมื่อเทวดาเห็นว่าเป็นพื้นที่ว่าง จึงปั้นสัตว์ชนิดต่าง ๆ แล้วให้ลงมาอยู่ในโลกมนุษย์ ใครฝันอะไรก็ได้เช่นนั้น หลังจากนั้นสัตว์ต่าง ๆ ตลอดจนมนุษย์ลงมาอยู่ในโลก อย่างมีอิสระ เสือเฒ่าตัวหนึ่งไม่สามารถ

หาอาหารกินได้ บอกกับคนว่า เมื่อคืนนี้ฝันว่าได้กินตับคน คนก็ตกใจเพราะพญาแถนสั่งไว้ว่าถ้าใครฝันยังงี้ก็ให้เป็นเช่นนั้น ทำยังไงเสียก็จะกินคนแน่ ๆ คนจึงขอเวลาเสียเจ็ดวันแล้วจะให้กับความว่า

บ้านนี้อยู่ไปอยู่มาแล้วบ้านนี้มีเสือเผ่าโตหนึ่งมันเผ่าแล้วมันหากินไม่ได้มันกะเลยคิดโลเลเลี้ยวไซคน มันกะเลยมาทำท่ามาพบคนกะเลยวาขอยฝันเมื่อคืนนี้ว่าขอยได้กินตับเจ้าวาชั้น คนนี้กะตกใจเจ้าหยังฝันฮ้ายแท้วาชั้น เพราะวาถ้าไฟฝันอันได้แล้วทุกคนต้องเฮ็ดนำเพราะวาพญาแถนตั้งกฎระเบียบไว้แล้ว เฮ็ดอันเสียกะอิกินคนแท้ ๆ เพราะเมื่อคืนขอยฝันว่าได้กินตับเจ้าแท้ ๆ คนกะอิวาเออขอยกะอิเฮ็ดตามสัญญา แต่วาให้ฮอดมือถอนเจ็ดกอนเดื่อเจ้าจ้งมากินตับขอยวาชั้น เสียกะวาเออเฮ็นดีแต่วาฮอดมือถอนเจ็ดแล้วเจ้าต้องให้ขอยกินแท้ ๆ เดื่อวาชั้น นับตั้งแต่มือนั้นมาคนกะบ่เฮ็ดบ่สร้างบ่กินบ่อยาก มีต๋องนั้งฮ้องนั้งให้โคกเศร้าเพราะเฮ็ดได้กะต๋องได้เป้นอาหารให้เสือ เพราะวาพญาแถนสั่งไว้แนวนั้นแล้ว บ่ให้ซี้ล็กซี้โลก เพราะวาคนสมัยก่อนนั้นบ่มีการตัว คั้นวาเฮ็ดอันได้กะเฮ็ดอันนั้น คั้นวาไปนากะไปแตนาโฮม่อ ๆ กะบ่ไป คั้นวาไปหาปลาเอาแต่ปลาบเขียดลอยมากะบ่เอา มีสัจจะ คนกะโคกเศร้าอยู่พอดีมีคั่นคากโตหนึ่งมาเฮ็น โยัยเจ้าเป้นหยังจ้งมาโคกเศร้าแท้มนุษย์ผู้ประเสริฐเอียววาชั้น เออขอยโคกเศร้าย้อนวาฮอดมือถอนเจ็ดนั้นเสียอิมากินขอย เพราะวาเสียหั้นฝันกินตับขอยวาชั้น มืออื่นนี้กะฮอดมือถอนเจ็ดแล้ววาชั้น คั่นคากผู้มีปัญญานี้กะเลยว่าวาโยัยเจ้าบ่ต๋องโคกเศร้าเดื่อขอยอิหาวิธีช่วยเจ้า แล้วมืออื่นขอยวาชั้นได้กะให้เจ้าวานำวาชั้น คนกะดีใจ ฮอดมือนัดมาเสียกะมาแท้ ๆ อิมากินคน บ้านนี้คั่นคากนี้วางแผนให้คนแล้ว เมื่อเสียมาฮอดกะเลยวา คนกะเลยวาขอยกะฝันกินตับเจ้าคือกันวาชั้น เสือมันกะเถียงวาขอยบ่ยอมเพราะขอยฝันกอน ฝันกอนฝันลุนกะอย่ามือคืนนี้ขอยฝันวาขอยกินตับเจ้าคือกัน เถียงกันไปเถียงกันมา คั่นคากมันกะเต็นฮือบ ๆ ออกมา เออพวกเจ้าบ่ต๋องเถียงกัน คั่นชั้นเฮาขึ้นไปหาพญาแถนพุน ให้เพิ่นตัดสินให้เพราะวาเพิ่นเป้นผู้ออกกฎระเบียบวาชั้น เม็ดทุกคนกะไปหาพญาแถนตนประเสริฐหั้นวา โอ้พวกสูมีเวียกหยังน้อจ้งมาหาภูมิอนี้วาชั้น คนกะเลยเสนอให้พญาแถนวาเสือนั้นวาฝันกินตับคน แล้วคนหั้นนั้นบ่ยอมให้กิน แล้วพญาแถนกะเลยฮ้อง เอ้ากูได้ตั้งกฎระเบียบไว้แล้วเป้นหยังสูบ่ปฏิบัติตาม สูเป้นหยังบ่เฮ็ดให้มันถึกต๋อง คนกะต๋องยอมให้เสียกินวาชั้น บ้านนี้ซ้าก่อนดูลาพญาแถนผู้ประเสริฐเอียววาชั้น โอ้คั่นคากนี้กะตาย ช้าน้อยกะฝันคือกัน กอนอดีตสินปัญหาหยังให้ช้าน้อยเล้าควมฝันกอนวาชั้น ช้าน้อยฝันได้เจ็ดมือแล้ววาโตช้าน้อยเองนี้ฝันว่าได้กินตับพญาแถนผู้

ประเสริฐหันแล้ววาชัน กอนอิให้เสียหันกินดับคนให้ช้าน้อยนี้กินดับพญาแณกอนวาชัน พญาแณไดยินปานนี้ ตักใจย่านคันคากินโตเอง เอ้าสู่อยามาเว้าร่นวายอญนี้ ตั้งแต่นี้ต่อไปผู้ไผ่ผืนอันได้กะอย่าได้อันนั้นเด้อ ไปลงไปกูอิพักผ่อนวาชัน เป็นอันวาคันคากะบ่ได้กินดับพญาแณ เพราะวาวพญาแณสั่งแล้ววาบให้กิน ผู้ไผ่ผืนอันได้กะอย่าได้กินวาชัน ตั้งแต่นี้ต่อไปผู้ไผ่ผืนอันได้กะอย่าได้อันนั้นเด้อวาชัน เสือกะผิดหวังบ่ได้กินดับคน คันคากะบ่ได้กินดับพญาแณ แล้วกะพากันลงมาอยู่โลกหลุม ตั้งแต่นั้นมาผู้ไผ่ผืนอันได้กะบ่ได้อันนั้น แล้วกะคนหรือวาสัตว์ต่าง ๆ กะมีการชี้ตัวหลบเลี้ยว สัตว์ใหญ่กินสัตว์น้อย ปลาช้อยกินปลาชิว แล้วกะไปไฮกะเลยไปสอadona ไปนากะเลยไปไฮ คั้นวไปหาไปหา ปลาพอกุ้งพอกชิวพอกบพอกเขียดแม่นหยังกะเอามาเม็ต แล้วกะผู้ไผ่ผืนอันได้กะบ่ได้อันนั้นจนเท่าทุกมือนี้

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...หลังจากนั้นสัตว์ต่าง ๆ ตลอดจนมนุษย์ก็ลงมาอยู่ในโลก อยู่แบบอิสระ แล้วมีเสือเผ่าตัวหนึ่งไม่สามารถหาอาหารกินได้ มันก็เลยมาบอกกับคนว่า เมื่อคืนนี้ผืนว่าได้กินดับคน คนก็ตกใจเพราะพญาแณสั่งไว้ว่าถ้าใครผืนยังงี้ก็ให้เป็นเช่นนั้น ทำยังไงเสือก็จะกินคนแน่ ๆ คนจึงขอเวลาเสือเจ็ดวันแล้วจะให้กิน เสือจึงตกลง นับตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมาคนก็ไม่ทำมาหากินอะไร เอาแต่นั่งร้องไห้เสียใจ เพราะคนสมัยนั้นไม่มีโกหกเหมือนทุกวันนี้ พุดยังงี้ก็ทำเช่นนั้น เมื่อไปนาก็ไปแคนาไรอยู่ใกล้ ๆ ก็ไม่ไป เมื่อบอกว่าจะไปหาปลา ก็ไปเอาแต่ปลา มีกบเขียดหรืออย่างอื่นก็ไม่เอา นั่งร้องไห้เสียใจเพราะอย่างไรรู้ก็ต้องตาย เมื่อคางคกผ่านมาเห็นเข้าจึงถามว่าเป็นอะไร คนจึงเล่าให้ฟัง ฝ่ายคางคกนั้นบอกว่าไม่ต้องเสียใจเราจะช่วยเอง เมื่อถึงวันนั้นให้ท่านพุดตามที่เราบอก คนก็ดีใจ เมื่อถึงวันนัดหมายเสือก็มาหมายจะกินคน คนจึงบอกว่าเมื่อคืนนี้เราก็ผืนว่าได้กินเสือเหมือนกัน เสือนั้นไม่ยอมบอกว่าตนผืนก่อน ต่างคนต่างเถียงกัน คางคกจึงออกมาแล้วบอกว่ากฏนี้พญาแณเป็นคนตั้งขึ้น เพราะฉะนั้นเราต้องขึ้นไปให้พญาแณท่านตัดสิน เมื่อขึ้นไปเล่าให้พญาแณฟัง พญาแณก็บอกให้ทำตามกฏที่วางไว้ แล้วไล่ให้ทุกคนลงไป แต่คางคกได้แย้งขึ้นว่า เมื่อคืนข้าก็ผืนว่าได้กินดับพญาแณเหมือนกัน ต้องให้ข้ากินดับพญาแณก่อน เมื่อพญาแณได้ยินเช่นนั้นก็ตกใจกลัว จึงบอกว่าให้ยกเลิกกฏ ต่อไปนี้ใครผืนอะไรก็ไม่ได้ดังนั้น ตั้งแต่นั้นมาคนก็ไม่ซื้อ พุดอีกอย่างแต่ทำอีกอย่าง ไปนาก็ไปไร่ บอกว่าไปเอาปลาเอาทุกอย่างที่ขวางหน้า ใครผืนอะไรก็ได้เช่นนั้น...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า มีความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน เมื่อคนทราบว่าจะตายก็ไม่ทำการสิ่งใด ได้แต่นั่งร้องไห้เสียใจ คางคกผ่านมาเห็นจึงถามว่าเป็นอะไร คนจึงเล่าเรื่องราวให้ฟัง คางคกนั้นบอกว่าไม่ต้องเสียใจเราจะช่วยเอง เมื่อถึงวันให้ท่านพูดตามที่เรากล่าว คนก็ดีใจ เมื่อถึงวันนัดเสียจะกินคน คนจึงบอกว่าเมื่อคืนนี้เราฝันว่าได้กินเนื้อเหมือนกัน เนื้อนั้นไม่ยอมบอกว่าตนฝันก่อน ต่างคนต่างเถียงกัน คางคกออกมาแล้วบอกว่ากฎนี้พญาแถนเป็นคนตั้งขึ้น เพราะฉะนั้นเราต้องขึ้นไปให้พญาแถนท่านตัดสิน เมื่อขึ้นไปเล่าให้พญาแถนฟัง พญาแถนบอกให้ทำตามกฎที่วางไว้ แล้วไล่ทุกคนลงไป แต่คางคกได้แย้งขึ้นว่า เมื่อคืนฝันว่าได้กินตัวพญาแถนเหมือนกัน ต้องให้กินตัวพญาแถนก่อน เมื่อพญาแถนได้ยินเช่นนั้นตกใจกลัว บอกว่าให้ยกเลิกกฎ ต่อไปนี้ใครฝันอะไรไม่ให้ได้ดังนั้น ผลของการยกเลิกกฎ ทำให้คนไม่เชื่อสัจย์ พูดอย่างแต่ปฏิบัติอีกอย่าง

นิทานเรื่อง อิมากับอิมินา อิมากับอิมินาสองพี่น้องเป็นลูกของนายปีตา มีรูปโฉม ผิวพรรณทั้งงดงาม ถูกใจแก่ผู้พบเห็น ในศาสนาพุทธ การทำบุญเป็นเรื่องสำคัญ นางทั้งสองมักจะไปทำบุญที่วัดเสมอ บังเอิญว่ากษัตริย์เมืองหนึ่ง ต้องการหาพระพี่เลี้ยงมาดูแลพระราชธิดา เห็นว่านางอิมากับอิมินานี้มีความเหมาะสม จึงไปไต่ถามดู นางทั้งสองตกลงมาเป็นพระพี่เลี้ยง ดูแลพระราชธิดากษัตริย์เป็นอย่างดี ต่อมาพระราชธิดาของกษัตริย์ ประชวรสิ้นพระชนม์ ฝ่ายกษัตริย์ยังไม่ให้นางทั้งสองกลับบ้าน ให้ทำหน้าที่ดูแลส่งข้าวปลาอาหารให้พระราชธิดา ดังนี้

...แล้วเรื่องอิมานี้เตรียมเอาเข้าของอาหาร นางอิมินานี้เตรียมเอาน้ำ น้ำสมน้ำหวาน แต่ละมือนีเกาะไปถึงฝัปปาชา แต่มีอนันต์บังเอิญฝนตก คันฝนตีสองพี่น้องเห็นศาลาอยู่กลางทุ่งนาเกาะเลยแวะเข้าไปนั้น คันแวะเข้าไปนั้นบังเอิญแนวได้ละเกาะเห็นพระพุทธรูปองค์อื่น ถ้ามั่วว้าวกัน ทางพระอุทิศเห็นพาอาหารเกาะเลยขอพาอาหาร สองนางนั้นเกาะเลยประเคนใส่ เกาะหยาดน้ำอุทิศหานางผู้ตายนั้น แล้วชวนเคล็ดลับไว้กะสองพี่น้อง เกาะบ่ได้บอกให้พระยาสุ ยานอำนาจเพิน แล้วคราวนี้คำมาแล้วบังเอิญลูกผู้ตายมาเข้านิมิตความฝันของพอ โอ้! เขาตายไปหลายมือแล้วหากแต่เพิ่งได้กินเข้ามือนี มือเดียวบัดนี้พระยาให้สองพี่น้องเอาไปให้ทุก มือเป็นยังบ่ได้กิน พอเข้าให้สองพี่น้องนั้นมาเผ่าถามเอาความว่าพวกเจ้าไปซ่งเจ้าน้องพวกเจ้าแฮ็ดจังได้ บอกหลายมือแล้ว ปรากฏว่าได้กินเข้าแต่มือเดียวนี้ มาเข้านิมิตฝันว่าซัน เกาะเลยไขความลับว่า มือนั้นพวกข้าไปหมายความว่าฝนตีกอกลางทางไปตอบได้ แล้วจึงว่าได้แหวกไปศาลากลางทุ่งนั้น ไปเห็นพระยูฮัน ไปแะยูฮัน พระเพินเกาะเลยขอเผ่าอาหารกับเข้าพีเข้าไป ลูกเกาะเลย

ประเคนให้เพิ่น ไข่เพิ่นหยาดน้ำให้ คั้นแล้วแกะโครงได้พระยานั้น สังเพชฌฆาตนั้น เอาไปฆ่า แล้วที่นี้มัดไว้หลักประหาร แตรอถ้ำคำซัง เตรียมเหล่า เตรียมดาบ เตรียมง่าม คราวนี้พอพระยาซัง ปราบก็ความมืดทั่วทิศทั่วแดนเลย เพชฌฆาตแกะล่อม พอเพชฌฆาต มืดบ่เห็นอีหยัง แล้วบัดนี้สองอ้ายน้องแล้วบ่เห็นปราบก็ควายหายไปกับเสียงที่มีดนั้น คั้นว่า จังชันแกะหน้าประหลาดใจแล้ว ยูมาเข้าความฝันพออีก พอแกะวาเป็นหยัง ลูกแกะ วา พอคืออ้าย โกรธ หล่ายแท้ สองพี่น้องนั้นก่อนมีคุณก๊ะเฮาหลายอยู่ พอไปเฮ็ดจังซีแกะบ่ งามนั้นแล้ว พิดทาง พอก่อเลยคิดหลายหรือว่าเป็นนำให้ซงเข้าบ่ถูกทาง ให้ทานบ่ถูก ทางจังบ่ได้ฮับ คั้นว่าอย่างนั้นแกะมาเปี่ยนใจโม สองนางนั้นบ่เห็นแล้ว คั้นว่าแล้วจังอยู่ใส แกะบ่ฮู้ ปราบกว่าบ่เห็นเลย พระพุทธเจ้าแกะแนะนำว่าการให้ทาน ให้ทานแก่พระสงฆ์ สามเณรหรือว่าคนผู้มีคุณจั้งจะเป็นพอบุญอันลูกเค้าได้รับ ที่เฮ็ดมานั้นพิดทางแล้ว แนะนำ พระยานั้น ขอให้เอาชื่อ อิมากับอิมินาไว้ในกรถวายทาน ก่อเลยต้องว่าอิมานขึ้นต้น เสมอ...

(ขันทอง พิภักดี, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ...นางทั้งสองก็ทำตาม จนวันหนึ่ง ระหว่างที่พวกนางเดินทางนำอาหาร และน้ำไปให้ลูกสาวของเจ้าเมือง เกิดฝนตกหนักระหว่างทาง พวกนางไปต่อไม่ได้ จึงเดินไปพักอยู่ที่ศาลากลางป่า บังเอิญมีพระพุทธรูปอยู่ที่นี่ นางจึงนำอาหารนั้นถวาย แล้วพระก็รวดน้ำให้กับ ลูกสาวของเจ้าเมือง คั้นนี้เองที่เจ้าเมืองฝันเห็นลูกสาวของตน ลูกสาวมาเข้าฝันบอกพ่อว่าตั้งแต่ ตายไปมีวันนี้วันเดียวที่ได้กินข้าวกินน้ำ เจ้าเมืองก็เอะใจ เพราะได้ให้นางทั้งสองไปส่งข้าว ส่งน้ำ เป็นประจำ ก็เข้าใจผิด โทษว่านางทั้งสองไม่ได้ทำตาม จึงสั่งประหาร พอสั่งประหารแล้วเกิด ปาฏิหาริย์ ฟ้ามืด ตัวนางทั้งสองหายไป ภายหลังลูกสาวของเจ้าเมืองมาเข้าฝันต่อว่าพ่อว่าทำ ไม่ถูก นางทั้งสองมีบุญคุณกับเรามาก พอทราบความดังนั้นเจ้าเมืองก็เลยเปลี่ยนความคิดเดิม ทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้า คือให้ทานให้ถูกต้องจึงจะได้บุญนั้น ครั้นนั้นเจ้าเมืองรู้สึกผิด จึงขอให้การถวายอาหารทุกครั้งให้ขึ้นต้นด้วยคำว่า อิมินา...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความ เชื่อเกี่ยวกับความฝันของพระราชา เมื่อพระธิดามาเข้าฝันแก่พระราชาบิดา ตั้งแต่สิ้นพระชนม์ว่า “มีวันนี้ที่ได้เสวยพระกระยาหาร” กษัตริย์จึงแปลกพระทัย เพราะให้นางทั้งสองไปส่งข้าว ส่งน้ำเป็นประจำ จึงกล่าวหานางทั้งสอง ไม่ได้ปฏิบัติตามคำสั่ง มีรับสั่งให้ประหารชีวิต จึงเกิดปาฏิหาริย์ฟ้ามืด นางทั้งสองหายไป ภายหลัง

พระราชธิดามาเข้าฝัน และปฏิสนธากับพระราชบิดาว่า นางทั้งสองมีบุญคุณมาก พอทราบความดังนั้นพระองค์ทรงเปลี่ยนพระทัย และได้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า คือ ให้ทานอย่างถูกวิธีเชื่อว่าจะทำให้ได้บุญ เหตุการณ์ครั้งนั้นพระองค์ทรงเสียพระทัย จึงขอให้การถวายอาหาร ทุกครั้งให้ขึ้นต้นด้วยคำว่า “อิมินา” จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่าพระธิดามาเข้าฝันพระราชบิดาถึงสองครั้ง สะท้อนให้เห็นความเชื่อของคนในสังคม

10.13 ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

ก. การเกิด

1) คลอดบุตรเป็นหอย, มีอาวูวิเศษติดตัวมาขณะเกิด

นิทานเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย กล่าวถึงเมืองเปงจาน มียักษ์กุมภกรรณอยากจะมีภรรยา จึงไปหาพระยาสุวรรณราชเทโวได้ถามว่า คู่ครองของเราอยู่ไหน พระยาสุวรรณราชเทโวกล่าวว่า นางนั้นเกิดในโลกมนุษย์ เป็นน้องสาวท่านเปงจาน ชื่อสุมนทา รูปร่างมาก ยักษ์กุมภกรรณกินไม่ได้ นอนไม่หลับ เดินทางมาเมืองเปงจาน ลักพาตัวนางสุมนทาไป ไปอยู่เมืองของยักษ์กุมภกรรณ อยู่จนกระทั่งมีลูกด้วยกันหนึ่งคน ส่วนพระยาผู้เป็นพี่ ไปบวชเป็นพระภิกษุเมื่อถึงเมืองเศรษฐีมีลูกสาวเจ็ดคน ไปรักใคร่ลูกสาวเศรษฐี มีชื่อนางลุน ให้เสนอำมาตย์ไปสู่ขอบุตรสาวเศรษฐี มีภรรยาแล้วยังไม่มีบุตรสืบสกุล แล้วจึงให้เหล่าเหสีแปดคนไปทำบุญ นางจันทากับนางทั้งเจ็ดได้ไปบนบานขอบุตร พระอินทร์ประทานให้ เจ็ดนางได้คลอดบุตรเป็นชายทั้งหมด ส่วนนางจันทาและนางลุน นางลุนได้ทำวหอยสังข์กับท้าวศิลป์ชัย ศิลป์ชัยนั้นตอนคลอดออกมาเป็นหอย นางลุนนั้นคลอดหอยออกมาก่อน ทารกจึงมีชื่อว่าศิลป์ชัยถือธนูกับดาบออกมามีด้วย นางจันทาผู้เป็นแม่เหสีเอกนั้นได้ทำวสีโห ซึ่งเป็นรูปคนแต่หัวเป็นช้าง หัวเป็นราชสีห์แต่หัวเป็นช้าง ให้ชื่อว่าสีโห สังข์ทอง และศิลป์ชัย ความว่า

...นางลุนนั้นกะเลยว่าได้ทำวหอยสังข์กับท้าวศิลป์ชัย ศิลป์ชัยนี้บาดะเกิดมานั้น หอยนั้นเกิดมาก่อน นางลุนนั้นหอยนั้นออกมาก่อน กะเลยว่ามีศิลป์ชัยนั้นถือธนูกับดาบออกมาพร้อม บาดนี้นางจันทาผู้เป็นแม่เหสีเอกนั้นแม่นได้ทำวสีโห ซึ่งเป็นรูปคนแต่หัวเป็นช้าง หัวเป็นราชสีห์แต่มีวงเป็นช้าง กะเลยให้ชื่อว่าสีโห สีโห สังข์ทอง แล้วกะศิลป์ชัย แล้วกะท้าวทั้งสาวแม่นไปนำเอาอา ไปนำจากกลับคืนมาเมือง ไปฮอดเมืองของยักษ์

แล้วกะซู้กันกับยักษ์กุมภกรรณหั้นนะ จนวาปราบยักษ์ได้เบ็ด แล้วกะเอาอาสน์นั้นคืนมาเมือง
เอาอาสน์มาเมือง...

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...นางลุนได้ทำวหอยสังข์กับท้าวศิลป์ชัย ศิลป์ชัยนั้นตอนคลอด
ออกมา หอยเกิดมาก่อน นางลุนนั้นหอยออกมาก่อน ก็เลยว่ามีศิลป์ชัยถือธนูกับดาบออกมา
ด้วย นางจันทาผู้เป็นมเหสีเอกนั้นได้ท้าวสีโห ซึ่งเป็นรูปคนแต่หัวเป็นช้าง หัวเป็นราชสีห์แต่หัว
เป็นช้าง ก็เลยให้ชื่อว่าสีโห สังข์ทอง แล้วก็ศิลป์ชัย ท้าวทั้งสามไปตามหาอา นำอากลับมาเมือง
ไปถึงเมืองยักษ์ก็สู้กันกับยักษ์กุมภกรรณ จนสามารถปราบยักษ์ได้หมด ...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า นางลุนได้คลอดบุตรเป็นหอย ส่วนนางจันทา
ผู้เป็นมเหสีเอก ได้คลอดบุตรตัวเป็นคนแต่ศีรษะเป็นช้าง ซึ่งเป็นสิ่งผิดธรรมชาติ

2) การดื่มน้ำในรอยเท้าช้าง

นิทานเรื่อง นางผมหมอม นางบุศราเป็นลูกเจ้าเมือง มีช้างใหญ่เข้ามากิน
ข้าว นางจึงตามช้างไป เมื่อตามไปแล้วเกิดกระหายน้ำ ไปเห็นบวบน้ำอยู่บวกหนึ่งมีรอยเท้าช้าง
จึงดื่มน้ำในรอยเท้าช้าง แล้วมีลูก เมื่อคลอดบุตรสาวแล้วพ่อถามว่าท้องกับใคร เพราะว่าไม่มี
ชายใดมาใกล้ คลอดบุตรแล้วตั้งชื่อนางผมหมอม ความว่า

...นางบุศราเป็นลูกเจ้าเมือง แล้วบาดนี้ช้างกะมากินเข้า แมนช้างใหญ่หั้นเข้ามากินเข้า
แล้วหะนี้ นางพัดน้ำหะนี้ น้ำช้างนะ นำไป นำไป นำไปโสดไปเฮ้นอยากกินน้ำ ไปเฮ้น
สระกินน้ำใสกะปมี แล้วไปเฮ้นบวบน้ำอยู่บวกหนึ่งดันมีรอยตีนช้างนะ กะไปกรอกกินน้ำ
ในรอยช้างหั้น แล้วมามีลูกบาดเนี้ย มามีลูกมามีนางผมหมอมหั้น บาดนี้กะมีลูกมาแล้ว
ออกลูกแล้วกะพอนั้นมาถามวามานำไผ เพราะวามีจักคนปมีชายมาหาลูกจักเทือ
บอกพอแม แล้วกะออกลูก ออกลูกแล้วกะใส่ชื่อนางผมหมอม บาดนี้กะเลี้ยงมาใหญ่
มาแล้ว ใหญ่หน้ากล้าบานมาแล้วปากเป็นเว้าเป็นแล้วกะเฮวเป็นแล้ว...

(ทองพัน จิตราช, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ...นางกุศราเป็นลูกเจ้าเมือง ช้างมากินข้าว ช้างใหญ่เข้ามากินข้าว นางจึงตามช้างไป ตามไปแล้วเกิดหิวน้ำ สระกินน้ำใส ๆ ก็ไม่มี ไปเห็นบวกรน้ำอยู่บวกรหนึ่งมีรอย ตีนช้าง ก็ไปกินน้ำในรอยตีนช้าง แล้วว่ามีลูก คลอดลูกแล้วพ่อก็ถามว่าท้องกับใคร เพราะว่าไม่มี ผู้ชายสักคนมาหาลูก บอกพ่อแม่ คลอดลูกแล้วตั้งชื่อว่านางผมหอม แล้วก็เลี้ยงมาจนเติบโต...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นางผมหอม เกิดขึ้นมาเพราะนาง บุศราไปดื่มน้ำในรอยเท้าช้างทำให้มีบุตรสาวชื่อนางผมหอม

3) รับประทานมะเขือที่รดด้วยปัสสาวะทำให้มีบุตร

นิทานเรื่อง บักขี้หูด นายขี้หูดเป็นชายเกียจคร้าน มีผิวหนังเป็นตุ่มเป็นตอ ถูกไล่ให้ไปอยู่ในป่า เมื่อบุตรสาวของพระยาเมืองไม่สบาย อยากรับประทานมะเขือต้มซึ่งหายาก จึงนำ มะเขือที่บักขี้หูดปลูกไว้และใช้ปัสสาวะรดให้รับประทาน ต่อมาทำให้นางมีบุตรแต่ไม่เคยมีสามี ความว่า

...ใช้นางนั้นใช้แล้วบาดนี้ขี้หูดสามมานั้นปลูกบักเขือไว้ ปลูกบักเขี้ยวแล้วเปนบักเขี้ยว หำ ม้า บักเขี้ยวหำมานวยยาว ๆ ปลูกบักเขือไว้แล้วนางนั้นพดใช้ ลูกพระยาเมืองนะ ใช้แล้ว เอายายยังมาให้กินกะบดี้ เอายายยังมากินกะบดี้แล้วอยากกินต้มบักเขือ ไปหาใส่กะบมี เลยไปเอาต้มบักขี้หูดหั้นมาให้กิน กินบักเขือแล้วโลดมีลูกบาดเนย บักขี้หูดมันเอาเสียวหุด เอาเต้ ไปกินแล้วกะเลยมีลูกบาดเนย มีลูกแล้วกะพอนั้นกะไปถามว่ามีน้ำไผ่ กะวามมีน้ำ ไผ่จักคน ผู้ช้อนผู้ขายกะบมีไผ่มามอง บอกนะ บอกพอนะ บาดนี้กะมาแล้วกะโลด ออกลูก ออกลูกแล้วกะใหญ่แล้ว ใหญ่แล้วบาดนี้มันกะเอาควมต้อนอ่อนหวานเปนแล้ว แล้วโลดเกณท์บ่าวไพร่เสนามาบาดนี้ เกณท์บ่าวไพร่เสนามาผู้พองได้ข้าวต้มพองได้เช่า หนม มาออยทำวนั้นหั้นนะ ออยเอาทำวนั้นนะ บาดนี้กะมาเอาหั้นกะบมีไผ่เอา บไปหา ไผ่จักคน บาดนี้ขี้หูดสามมานโลดได้หมากกะทันนวยนึ่ง กะเลยเอามาให้มาเดให้ทำวนั้น โลดยามาเอา เอานวยนั้นผู้เปนลูกหั้นนะ ของคนอื่นเช่าต้มเช่าหนมแมนยังกะมีบ่เอา ไปเอาพุดชาของชายขี้หูดสามมานั้น เอาแล้วก็นั่งดักของพอมันนี้ได้ แล้วบาดนี้พอกะโลดโลดนี้ พอพระยาเมียงนะโลดนี้ วาเอาคนขี้หูดสามมาน คนเบ็ดบ้านเบ็ดเมียงผู้ดี ผู้งามบ่เอา มาเอาขี้หูดสามมานหั้น...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ไม่สบายเอาอะไรมาให้กินก็ไม่กิน อยากกินต้มมะเขือ ไปหา
ไหนก็ไม่มี จึงไปเอาต้นที่ไ้ซี่หูคนนั้นปลูกไว้มาให้กิน กินแล้วก็มีลูก ไ้ซี่หูคนนั้นเอาปัสสาวะรด ไปกิน
แล้วก็มีลูก พ่อก็ถามว่ามีกับใคร ก็ว่าไม่มีใครสักคน ผู้ชายก็ไม่มีใครมามอง แล้วก็คลอดลูก ลูกออกมา
จนโต ก็เกณฑ์บ่าวไพร่เสนาอำมาตย์ ได้ข้าวต้มขนมมาให้ทำวั้นนั้นะ ก็ไม่เอาของใครสักคน
แล้วซี่หูสามมานได้พูดซาอุทหนึ่งมาให้ ก็เดินมาเอาและมานั่งตักพอมัน พ่อก็เลยไล่หนี พระยา
เมืองไล่หนี ว่าเอาคนซี่หูสามมานมาเป็นผัว คนทั้งบ้านทั้งเมืองไม่เอา...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า เมื่อลูกสาวเจ้าเมืองได้กินผลมะเขือซึ่งบั๊ก
ซี่หูปัสสาวะรด จึงมีบุตร บิดาถามว่ามีบุตรกับใคร เมื่อคลอดบุตร ออกมาจึงเกณฑ์บ่าวไพร่
เสนาอำมาตย์ แล้วซี่หูสามมานนำพุทรามาให้ลูกหนึ่ง ก็เดินมาและมานั่งตักบั๊กซี่หูสามมาน
ทำให้เจ้าเมืองไม่พอใจจึงไล่บุตรสาวให้ไปอยู่กับบั๊กซี่หูสามมาน

4) เมื่อคลอดตกลงไปได้ธูบ้าน แต่ไม่ตาย

นิทานเรื่อง เจ็ดหวดเจ็ดไห มีครอบครัวหนึ่งทุกข์ยาก ขณะคลอดบุตร
บนบ้าน บุตรตกลงด้านล่างตัวฝังอยู่ในดินจนเหลือแต่หัว พ่อต้องขุดขึ้นมา เมื่ออายุได้ประมาณสี่
ห้าขวบ ทำกินข้าวเจ็ดหวด และดื่มน้ำเจ็ดไห ความว่า

...มีครอบครัวหนึ่งทุกข์ยาก กะเลยวามีครอบครัวสองผัวเมียนั้นกะเลยได้ลูก อยู่นำกันมา
ได้ปีหนึ่งกะเลยเกิดลูก ลูกผู้นั้นเกิดออกมาแล้วมันผิดปกติ แต่ก่อนมันเปนเหมือนผาก
เนาะเปนปอง ขะเจ้าเกิดลูกอยู่เอื่อน คือวาออกลูกออกมาแล้วกะแม่นตักลงลุ่ม ลอด
ปองเลย ลอดปองตักลงลุ่มพุ่น ตักไซ้ดินกะคือวาหุลบลงไปคือวาเหลือแต่คอ แล้วเอา
เสียมไปขุดเอา ขุดมาล้างน้ำดี ๆ อยู่มากะแม่นได้ประมาณสี่ห้าขวบ ทำวอันนั้นกะคือวา
กินนี้กะต้องได้กินน้ำนี้เจ็ดไห กินเช่นนี้แม่นต้องได้นึ่งไหเจ็ดหวด...

(บุญจันทร์ แสงสว่าง, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...มีครอบครัวหนึ่งทุกข์ยาก มีสามคนพ่อแม่ลูก ลูกนั้นเกิดมา ผิดปกติ เวลาคลอดนั้นคลอดบนบ้านแล้วตกลงด้านล่างจนเหลือแต่หัว พ่อต้องชูดเขาขึ้นมา อยู่มา อายุได้ประมาณสี่ห้าขวบ ท้าวคนนี้ต้องกินข้าวเจ็ดหวด และกินน้ำเจ็ดไห...

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ในขณะที่มารดาคลอดนั้น ได้ ทำให้ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไหหล่นมาถึงพื้นด้านล่างเหลือแต่หัว ตัวฝังในดิน บิดาต้องไปชูดนำลูกชาย ขึ้นมาจากพื้นดิน

ข. ขนหน้าแข้งของผี

นิทานเรื่อง กำพรว้าผีน้อย กำพรว้าผีน้อย เมื่อเกิดมาพ่อแม่ตายหมด กำพรว้ามี อาชีพขอทาน ตอนเข้าไปขอข้าวบ้านเหนือ ตอนเย็นไปขอเกลือบ้านใต้ จนโตเป็นหนุ่ม ชาวบ้าน จึงว่า ไม่ได้แล้วจะให้กำพรว้าอยู่อย่างนี้ไม่ได้แล้ว ต้องให้เขาไปทำมาหากิน เขาโตเป็นหนุ่มแล้ว นำมิดและจอบเป็นสนิมให้กำพรว้า แล้วให้ไปอยู่ป่าที่ไม่มีแม่แต่ผีหรือคน พอไปถึงป่ากำพรว้าก็ ตัดสินใจตัดไม้ กลางคืนนอนห่มผ้าขาด ๆ อยู่ในป่า ป่าแห่งนั้นมีผี ผีต้นยางเป็นหัวหน้า กลางดึกมาเสียงแปลกประหลาดดังขึ้น ผีดีใจที่จะได้กินซากกำพรว้า พระยาอินทร์ที่รักษาป่าแห่ง นั้นพูดว่า ท่านจะกินกำพรว้าไม่ได้ และจะพาทำไร่นา พวกท่านต้องช่วยเหลือเขา ถึงเวลา กลางคืนผีช่วยกำพรว้าทำนา ความว่า

... กำพรว้าเลยชวนไซไปไ้ แต่ละมือลาวกะไ้ไซ ไปไ้ไซมือไ้กะมีพีหันมาโจกกินปลาของ กำพรว้าหันเบ็ด บั๊วว่าแมนพีหยัง หลังจากนั้นกำพรว้ากะไปเลาซูพื้ยางงามที่เคยมาจะกิน กำพรว้า ไปแล้วยางงามหันกะเลวาลกชนหนาแคงไห้เส้นนึ่ง ไ้กำพรว้าไปเฮ็ดแหว กำพรว้า กะไปเฮ็ดแหวไซบอนไซหัน ตกกลางคืนมันกะมีพีน้อยไ้หนึ่งมาติดแหวของกำพรว้า มาติด แหวของกำพรว้าดินทอไ้มันกะบ่อก ตอนเซากำพรว้ามา กำพรว้ามากะปอยพีไ้ไ้นไป โดย วาพีไ้หันซานอาสาา อไปเปนน้อง อไปเปนครนฮับไ้ไ้ในเฮือน กะเลยกำพรว้ากะเลย ปอยพีหันไป พีไ้ไ้นกะตามกำพรว้าไปเปนครนไ้ของกำพรว้าเลย หลังจากนั้นกะมีสัตว์ต่าง ๆ มาถึก เช่นวาเสื่อ พญานาค มีจอนพอน มีเงิน มีกระต่าย มีสัตว์ต่าง ๆ มาถึก แต่วา กำพรว้ากะปอยไปเมิด แล้วสัตว์ทั้งหลายกะเปนครนบิหารของกำพรว้าเมิด หลังจากนั้นกะมี พระหยามีช้างฝูงหนึ่งบาดเนี่ย มีช้างฝูงหนึ่งเข้ามากิน กำพรว้ากะเอาแหวไปไ้ แล้วมีพญาช้าง ไ้หนึ่งที่มีงายาวมาถึกแหว เฮ็ดอันไ้กะออกบไ้ บาดนี้กำพรว้ามายามแหว บาดนี้ช้างกะเลย อื้อนวนอนวาข้อชีวิตไ้แล้วจะมีของขวัญมีหยังไห้ หลังจากนั้นกำพรว้าปอยแล้วพญาช้างกะเลย

ถอดงาให้ ถอดงาเบื่อง่ายให้กำพร้าวักหนึ่ง แล้วกะแนะนำให้กำพร้าวามือคืนให้เอาไปนอน
มุนหัว ค่อน ๆ หลับโซกสิมาโฮมเจ้าว่าขึ้น หลังจากนั้นกำพร้าวักเองามมุนหัว ตก
กลางคืนมากจะมีสาวงามผู้หนึ่ง หลอยออกจากงามา แล้วมันกะงาม หลอยออกจากงามา
มาแต่งพาเข้าปัดเฮือนให้กำพร้าว แล้วสาวงามหั้นกะยังมีแหวนธำมรงค์ แหวนวงหนึ่ง
หลังจากเลาออกมาแล้วกะเนรมิตเอาบ้านเฮือนที่สวงาม เครื่องนุ่งที่สวงามให้ท้าวกำพร้าว
แล้วกะมีพาเข้ามาให้กำพร้าวักกินพ้อม แต่กำพร้าวักกะบักล้ากิน ดังนั้นกำพร้าวักจึงเห็ดแผนวาคี
นอนหลับ วาแมนไผมามาแต่งพาเข้าไว้ท่า ตกกลางคืนมาเขากะพากันนอน นางงาคิดว่า
ท้าวกำพร้าวักนอนแล้วกะเลยออกมาแต่งพาเข้า แล้วทางกำพร้าวักจึงได้เองาไปโยนใส่ไฟ แล้ว
นางงาแน่นกะอยู่กินกับกำพร้าวักในฐานะผัวเมีย คะเจ้ากะอยู่กันอย่างมีความสุข นากะหลาย
แล้วกะมีสัตว์ต่าง ๆ เป็นบริวาร รู้จักว่ากะเจ้าอยู่นำกันแล้ว

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...นานมาท้าวกำพร้าวักก็โตเป็นผู้ใหญ่เต็มตัว เลยसानไซไปใส่ในนา
แต่ละวันเขาก็ใส่ไซไปใส่วันไหนก็มีผีมาขโมยกินปลาหมด ไม่รู้ว่าเป็นผีอะไร หลังจากนั้นกำพร้าวัก
ก็ไปเล่าให้ผียามฟัง ผียามเลยถอนขนหน้าแข้งให้หนึ่งเส้นหนึ่ง ให้กำพร้าวักไปทำแห กำพร้าวัก
ก็ไปทำแห พอตกกลางคืนก็มีผีน้อยมาติดแหกำพร้าวัก ดิ้นยังงัดขึ้นไม่ออก ตอนเช้ากำพร้าวักมาเห็น
กำพร้าวักก็ปล่อยผีตัวนั้นไป โดยผีตัวนั้นอาสาว่าจะไปเป็นคนรับใช้อยู่ในบ้าน ก็เลย
ปล่อยผีนั้นไป ผีตัวนั้นก็เลยตามกำพร้าวักไปเป็นคนรับใช้เลย หลังจากนั้นก็มีสัตว์ต่าง ๆ มาติด
เช่น เสือ พญานาค พังพอน อีเห็น กระต่าย แต่กำพร้าวักก็ปล่อยไปหมด สัตว์ทั้งหลายก็เป็น
บริวารของกำพร้าวักหมด หลังจากนั้นผีฟ้าข้างฟุ้งหนึ่งเข้ามากิน กำพร้าวักก็เอาแหไปใส่ มีพญา
ข้างตัวหนึ่งมีงวงยาวมาติด ทำยังงัดออกไม่ได้ พอกำพร้าวักมายามแห ข้างเลยอ่อนวอนขอชีวิตไว้
แล้วจะมีของขวัญอะไรให้ หลังจากนั้นกำพร้าวักปล่อยแล้วพญาข้างก็เลยถอดงาให้ ถอดงาข้างซ้าย
ให้กำพร้าวัก แล้วบอกให้กำพร้าวักเอาไปนอนหนุนหัว ใกล้เคียงจะมีโชคอย่างนั้น หลังจากนั้น
กำพร้าวักก็เอางามาหนุนหัว ตกกลางคืนมากก็มีสาวงามคนหนึ่ง หลอยออกมาจากงาข้าง มาทำอาหาร
ทำความสะอาดบ้านให้กำพร้าวัก สาวงามนั้นมีแหวนธำมรงค์วงหนึ่ง หลังจากออกมาแล้วก็เนรมิต
บ้านเมืองให้สวงาม เครื่องนุ่งที่สวงามให้ท้าวกำพร้าวัก แล้วก็ทำอาหารพ้อม แต่กำพร้าวักก็ไม่กล้า
กิน กำพร้าวักจึงแกล้งนอนหลับ ว่าเป็นใครมาทำอาหารไว้ให้ ตกกลางคืนมาก็พากันนอนนางงา
คิดว่าท้าวกำพร้าวักหลับจึงออกมาทำอาหาร แล้วท้าวกำพร้าวักก็เลยนางาไปโยนใส่กองไฟ นางงา
ก็เลยอยู่กับท้าวกำพร้าวักในฐานะผัวเมีย ก็อยู่กันอย่างมีความสุขไร่นาก็มากมาย มีสัตว์ต่าง ๆ เป็น
บริวาร...

จากข้อความข้างต้นจะปรากฏ สิ่งมหัศจรรย์ ดังนี้ 1) ผียางงามเลยถอนขนหน้าแข้งหนึ่งเส้น ให้ชายกำพร้าวไปทำแห พอตกกลางคืนมีผีน้อยมาติดแหกำพร้าว พยายามดิ้นก็ไม่หลุด ตอนเช้าชายกำพร้าวมาพบ ปล่อยผีตัวนั้นไป ผีตัวนั้นอาสาตามกำพร้าวไปเป็นคนรับใช้ หลังจากนั้นผีตัวต่าง ๆ มาติด เช่น เสือ พญานาค พังพอน อีเห็น กระต่าย แต่กำพร้าวปล่อยไปหมด ผีตัวทั้งหลายกลายเป็นบริวารของกำพร้าว 2) มีพญาช้างเผือกหนึ่งเข้ามากิน กำพร้าวก็เอาแหไปใส่ มีพญาช้างตัวหนึ่งมีวงยาวมาติด ทำอย่างไรเอาออกไม่ได้ ช้างเลยอ่อนวอนขอชีวิตมีของขวัญให้ หลังจากกำพร้าวปล่อยแล้วพญาช้างถอดงาให้ ถอดงาข้างซ้ายให้กำพร้าว แล้วบอกให้กำพร้าวเอาไปนอนหนุนศีรษะ เมื่อหลับจะมีโชค ตอนกลางคืนมีสาวงามนางหนึ่งออกมาจากงาช้าง มาทำอาหาร ทำความสะอาดบ้านให้แก่ชายกำพร้าว สาวงามนั้นมีแหวนอำมรงค์หนึ่งวง หลังจากทีออกมาแล้วเนรมิตบ้านเมือง และเครื่องนุ่งห่มสวยงามให้แก่ท้าวกำพร้าว พร้อมทั้งอาหาร แต่ท้าวกำพร้าวไม่กล้ากิน แกล้งนอนหลับ สงสัยว่าเป็นใครมาทำอาหารไว้ให้ พอกลางคืนนางงาคิดว่าท้าวกำพร้าวหลับออกมาทำอาหาร แล้วท้าวกำพร้าวเองไปโยนใส่กองไฟ นางงาอยู่กับท้าวกำพร้าวในฐานะสามีภรรยา ทั้งคู่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและมีสัตว์ต่าง ๆ เป็นบริวาร

ค. มนุษย์อยู่ในท้องปลาไม่ตาย

นิทานเรื่อง เจ็ดหุดเจ็ดไห เมื่อได้เรือสำเภาจากการทำพนัน ทำให้ท้าวเจ็ดหุดเจ็ดไหมีลูกน้อง 6 คน ลูกน้องตกทะเลถูกปลาฉลามกินเป็นอาหาร จึงเข้าไปดิ่งขาจิ้งหรีดก็ติดออก ขาข้างหนึ่งตกในทะเล ส่วนขาอีกข้างอยู่บนฝั่ง ปลาจึงคาบขาอีกข้างหนึ่ง เมื่อเตะปลาขนาดใหญ่จึงกระเด็นไปตกในนาสามไร่ ความว่า

...ให้ลูกน้องผู้นี้ไปจึก จินายโตนี้กะติดปอง ฟุ่นละตีกทะเลฟุ่น บ่านนี้กะไ้ไปแล้วจินายนี้มันโตใหญ่ว้าขึ้น บาดนี้หมอนี่มาลีเอวาวัน จักอีก ปองตีกทะเลฟุ่นเม็ด ห้าคนหกคนคือวาไปตีกฟุ่นเม็ดเลย ปลาฉลามบักไ้กะสวบเอา ๆ อยู่ฟุ่น สวบลูกน้องหั้นนะ ไ้ยังแต่กูผู้เดียวไ้ยวว้าขึ้น มันสิเก่งปานไ้ว้าขึ้นวา จินายโตเนี้ยวว้าขึ้นวา พอดีท้าวเจ็ดหุดเจ็ดไหกะไปจึก ขาจินายมันกะติดอีก ติดบ่านนี้ขาบักอันนี้ตีกทะเลฟุ่นได้ ขานึงยังอยู่ฟู้้อยงอยู่ขุยจินาย บ่านนี้ปลามันคาบขาบ่านนี้ คาบขามันมันกะติดขึ้น เตะขึ้นมา ปลาโตนั้นไปตีกอยู่ไ้นาสามไ้นา ความใหญ่ของมันว้าขึ้นสาปลาโตนั้นนะ หลังจากนั้นกะไปไซ้ไปแพปลา พอดีลูกน้องมันหลังออกมาห้าคนหกคนออกมาเม็ด บ่ตายจักคน บ่านนี้สิบั้งปลากินบ่มีไฟ...

(บุญจันทร์ แสงสว่าง, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...จึงบอกให้ลูกน้องไปดึง เมื่อไปถึงจิ้งหรีดก็ติดขาทำให้ลูกน้อง กระเด็นตกทะเลทุกคน ถูกปลาฉลามกินเป็นอาหาร เหลือเพียงตนเท่านั้น จึงเข้าไปดึงขาจิ้งหรีดก็ ติดออก ขาข้างหนึ่งก็ตกในทะเล อีกข้างหนึ่งยังอยู่บนฝั่ง ปลาฉลามขาอีกข้างหนึ่ง ตะปลาตัวนั้น เมื่อตะก็กระเด็นตกในนาสามไร่ เพราะปลาตัวใหญ่ หลังจากนั้นก็ไปแล่นเอาเนื้อปลาและช่วย ลูกน้องออกมาจากท้องปลาได้ทุกคน เมื่อได้ปลามาแล้วก็จะเอามาย่างแต่ไม่มีไฟ...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าลูกน้องของท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห ทั้ง 6 คนได้ถูก ปลาฉลามขนาดใหญ่กินเป็นอาหาร แต่ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไหสามารถฆ่าปลาและนำลูกน้องออกมา ได้ จากนั้นแล่นเนื้อปลามาทำเป็นอาหาร

ง. เท้าช้างใหญ่เท้ากระด้าง/กินน้ำในรอยเท้าช้างทำให้มีบุตร

นิทานเรื่อง นางผมหมอม ยังมีเมืองใหญ่กว้างชื่อเมืองมิถิลา พญาผู้ครองเมือง ไม่มีมเหสี มีน้องสาวชื่อนางสีดา นางสีดาคิดอยากไปเที่ยวป่า จึงพาเหล่าเสนาอำมาตย์ไป เที่ยวป่า ต่อมาเทวดาได้บันดาลให้นางสีดาหลงป่า พลัดหลงจากเหล่าเสนาอำมาตย์ นางสีดา เดินทางไปเจอหมู่ช้างเป็นพันตัว ช้างตัวหนึ่งที่มีรอยเท้าใหญ่เท่ากับกะดัง นางสีดาหลงทางมา ไกล กระหายน้ำ เนื่องจากอยู่กลางดงกลางป่าจึงไม่มีน้ำดื่ม นางวักน้ำจากรอยเท้าช้างดื่ม แล้ว เดินย้อนกลับคืนที่เดิมได้เห็นน้ำในรอยเท้าของวัวตัวผู้ เกิดกระหายน้ำอีก จึงวักน้ำรอยเท้าของวัว ตัวผู้มาดื่ม ดังปรากฏในนิทาน

...ยังมีเมืองใหญ่กว้างเมืองชื่อ มิถิลา เป็นพญานั่งปองเป็นเจ้าปมิมเหสีห้อย มีนางน้อย ชื่อว่านางสีดานาน้อย นางแก้วนาคสะแพง แล้วละคิดว่าจะอยากไปเที่ยวไปดงไปป่า พาอำมาตย์ไปเข้าป่าเข้าดง บาดนี้เทวดาละบันดาล บันดาลให้นางสีดาอันหลงป่า เสนา อำมาตย์ละจักสิไปจึงได้บาดนี้ พากันมาดงมาป่าละมาทิ้งแล้ว นางสีดาไปทางใด แล้ว พอดีไปพ้อหมู่ช้าง ช้างอันนี้ละช้างเป็นพัน ช้างอันนั้นสอยได้ทอกันกับกะดังโยมาแล้วโดย อืดหิวเรวอยากกินน้ำ แล้วปมิมน้ำกินอยู่กลางดงกลางป่า เลยไปกอบกินน้ำอันนั้น ไปกิน น้ำสอยช้างอัน แล้วกลับคืนมาแล้วเห็นสอยจวบว อืดอยากอีก ไปกอบกินน้ำจวบวอีก พอแต่กินน้ำจวบวแล้วเห็นทางจางปาง คืดสออด ไชยเสนาอำมาตย์ภูนี้มันอยู่ไสน้อ ซอกไส กะบ่เห็น แม้กูสินาททางเก่าคืนเมื่อ มาแล้วมาสอดบ้าน มาสอดบ้านแล้วเจ้ากะถามซ้อย

ซ้อยกะถามเจ้า ไฉยซ้อยหลงปายเป็นทีปเห็นแดนไปพ้อซ้อยข้าง กินน้ำซ้อยข้างละก็กิน
น้ำเยยงัวบา แล้วกะกลับคืนมา มาได้เดือนหนึ่ง เดือนปายแล้วมีลูก มานมีท้องแล้วกะ
ไฉยญี่มาซางเป็นแท้ เสนาอำมาตย์ก็ว่าบมีผัวจึงได้มามีลูก มันสิเป็นจึงได้ ฮีสิกินน้ำเยยง
ซ้อยข้างกะจัวบานันบ มาได้เจ็ดเดือนแปดเดือนเก้าเดือนแล้วออกลูก ออกสองคนพร้อม
กัน ออกก่อนนั้นแม่นนางลุน ออกที่สองละแม่นนางผมหมอม มาเทือนีกะได้สิบสี่สิบห้าปี
มา ละบ่เห็นพ้อจักเทือ ถามว่าแม่ไฉยพ้ออยู่ไส พ้อเจ้าบมีว่าซัน ถามแม่ตู่กะว่าพ้อเจ้าบมี
ฮือจิงได้บ่มีพ้อ จังได้เฮาเกิดได้ แม่นีมาเล่านิทานให้ฟัง แม่นีไปชมดอกไม้ดวงปาไฟร
หนา ไปพ้อซ้อยข้างแล้วก็ไปกินน้ำซ้อยข้าง บาดมาเห็นน้ำซ้อยงัวบา แม่กะกินน้ำซ้อยงัว
บา แล้วมานมีท้อง โอ้! ครั้นว่าซันเฮากะอยู่น้ำเจ้าบได้แล้ว เฮาสีไปซอกหาพ้อเฮา โอครั้น
ลูกสิไปแท้ ๆ ให้เอากะดั่งฮั่นมา แม่สิบอกให้ เออดังมาให้แล้วเอาไม้มาแทก เอาไม้
มาแทก คาวาซ้อยพ้อเจ้าฮั่นใหญ่กว่าหมู่เหม็ด ซ้างเป็นพันเป็นพญาเอกซ้างหมู่ ให้เจ้าไป
ซอกครั้นว่าแทกซ้อยซ้างได้กักับซ้อยนี้ให้เจ้านั่งถ่าอยู่ฮั่นเด้อ ถ่าพ้อเจ้ามา

(ทองพัน จิตราช, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ...ยังมีเมืองใหญ่กว้างชื่อเมืองมิถิลา พญาผู้ครองเมืองไม่มีมเหสี
มีแต่น้องสาวชื่อนางสีดา นางสีดาคิดอยากไปเที่ยวป่า จึงพาเสนาอำมาตย์ไปเที่ยวป่า ต่อมา
เทวดาได้บันดาลให้นางสีดาหลงป่า หลงจากเสนาอำมาตย์ นางสีดาเดินทางไปเจอหมูซ้างเป็น
พันตัว มีซ้างตัวหนึ่งที่มีรอยเท้าใหญ่เท่ากับกะดั่ง ครั้นนางสีดาหลงทางมาไกลก็กระหายน้ำ
เนื่องจากอยู่กลางดงกลางป่าจึงไม่มีน้ำกิน นางจึงไปวกน้ำจากรอยเท้าซ้างกิน แล้วจึงเดิน
ย้อนกลับคืนมา และเห็นรอยเท้าของวัวตัวผู้ ก็เกิดกระหายน้ำอีก ก็วกน้ำรอยเท้าวัวตัวผู้ขึ้นมากิน
เมื่อกินน้ำในรอยเท้าของวัวตัวผู้แล้วหนทางที่มืดมน ไม่รู้ทิศทางก็กลับสว่างขึ้น นางสีดาจำทาง
กลับบ้านเมืองของตนได้ โอ้ เสนาอำมาตย์ซำอยู่ที่ไหนนะ ค้นหาที่ใดก็ไม่เจอ ซำจำต้องเดินทาง
ตามทางเดิมที่เคยเดินทางมากลับบ้านกลับเมืองของซำ

เมื่อนางสีดาเดินทางมาจนถึงบ้านเมืองของตน ทุกคนต่างมาถามข่าวคราว
ของนาง นางจึงตอบไปว่า ซำหลงป่า ไม่รู้ทิศทาง ครั้นไปเจอน้ำในรอยเท้าซ้าง ดื่มน้ำในรอย
เท้าซ้างและน้ำปัสสาวะของวัวตัวผู้ จึงกลับคืนบ้านเมืองมาได้ อยู่มาประมาณเดือนหนึ่งนางสีดา
ตั้งครรภ์ ไฉย ทำไมซำถึงเป็นอย่างนี้ไปได้ เสนาอำมาตย์ต่างว่าไม่มีสามีเหตุใดถึงมีลูกได้ มัน
เป็นไปได้อย่างไร หรือว่าเป็นเพราะซำไปกินน้ำรอยเท้าซ้างและรอยเท้าวัวตัวผู้ นั้น อยู่ต่อมาได้เก้า

เดือนนางสีดาก็คลอดลูกมาพร้อมกัน 2 คน คนแรกชื่อนางลุน คนที่สองชื่อนางผมหอม ครั้นนางทั้งสองเติบโตมีอายุได้สิบสี่สิบห้าปี ก็เกิดความสงสัยว่าพ่อตนเป็นใคร เพราะไม่เคยเห็นหน้าพ่อเลยสักครั้ง จึงถามแม่ว่า พ่ออยู่ที่ไหน แม่ก็ตอบว่า พ่อเจ้าไม่มี ครั้นถามแม่นมก็ตอบว่า พ่อเจ้าไม่มี นางทั้งสองจึงสงสัยว่า ไม่มีพ่อแล้วข้าจะเกิดมาได้อย่างไร แม่จึงตัดสินใจเล่าให้ฟังว่า แม่ได้ไปเที่ยวในป่าใหญ่ ชมดอกไม้ ต้นไม้ และจึงไปเจอรอยเท้าช้างก็ไปกินน้ำในรอยเท้าช้างนั้น ครั้นไปเจอน้ำในรอยเท้าวัวตัวผู้ แม่ก็กินน้ำรอยเท้าวัวตัวผู้ นั้น แล้วจึงได้ตั้งครรภ์ โอ้! ถ้าอย่างนั้น ข้าคงจะอยู่กับแม่ไม่ได้แล้ว ข้าจะไปค้นหาพ่อของข้า ครั้นลูกจะไปจริง ๆ ให้นำกระดังไบนั้นมา แม่จะบอกให้ นำกระดังไมาให้แล้ว เอาไม้มาวัดขนาด เพราะว่ารอยเท้าของพ่อเจ้านั้นใหญ่กว่าช้างทั้งหมด เป็นพญาของช้าง ให้เจ้าไปวัดรอยเท้าช้างหากว่ารอยเท้าช้างนั้นมีขนาดเท่ากับไม้ ที่วัดกระดังไบนี้นี้ไว้ ให้เจ้านั่งรออยู่ที่นั่น รอจนกว่าพ่อเจ้าจะมา...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่านางสีดาได้ไปพบรอยเท้าช้างเท่ากับกระดังใหญ่ จึงไปกินน้ำในรอยเท้าช้างทำให้มีบุตรสองคนคลอดออกมาพร้อมกัน คนแรกชื่อนางลุน คนที่สองชื่อนางผมหอม นางทั้งสองเติบโตมีอายุประมาณ 14-15 ปี เกิดความสงสัยว่าพ่อตนเป็นใคร แม่จึงตัดสินใจเล่าให้ฟังว่า แม่ได้ไปเที่ยวในป่าใหญ่ ชมดอกไม้ ต้นไม้ ไปเจอรอยเท้าช้าง ดื่มน้ำในรอยเท้าช้างนั้น ครั้นไปเจอน้ำในรอยเท้าวัวตัวผู้ นางก็กินน้ำรอยเท้าวัวตัวผู้ นั้น แล้วจึงได้ตั้งครรภ์ นางลุนกับนางผมหอมไปตามหาพ่อ สะท้อนให้เห็นภาพว่าบิดาเป็นช้างมีรอยเท้าที่ใหญ่มากกว่าปกติ และการดื่มน้ำในรอยเท้าช้างและวัวตัวผู้ ทำให้ผู้หญิงตั้งครรภ์ได้

จ. พญานาคการแปลงกายเป็นมนุษย์

นิทานเรื่อง ผาแดงนางไอ่ ท้าวพังคี่บุตรชายของพญานาค ได้ไปดูการจัดประเพณีบุญบั้งไฟเมืองนางไอ่ เมื่อพ่อแม่ห้ามไม่ฟัง เหล่าเสนาอำมาตย์แปลงกายเป็นกาบินออกมาดูผู้ที่เต็มบ้านเต็มเมืองพญาขอมไปหมด ส่วนท้าวพังคี่แปลงร่างเป็นกระรอกเผือกวิ่งมาด้านหน้าของพิธี ความว่า

...กล่าวถึงอ้ายพญาพังคี่ บ้า เมืองนางไอ่นี้เขาเฝ้าบุญบั้งไฟได้ เขาพากันไปเบิ่งเกาะเว่ยบอกเสนาอำมาตย์สั่งพ่อสั่งแม่แล้ว อย่าซุกไปไ้เด้อลูก เอี่ยมมนุษย์ มันบ่คือเมืองนาคได้ ยานเขาฆ่าชาติ บ่เฮาสักลับเพศเอง ว่าแท้พาสนาอำมาตย์ทหารมา มาแล้วกะกลับเพศเป็นกา บินมาเบิ่งมาแยง คนนี้เต็มเหมิดเด เมืองพญาขอมนี้ ม่วนขึ้นหลาย บัะ ภูนี้แฮ็ด

จ้งได้สิเห็นนางไ้อ่ ฎมาคืออยากเห็นแท้ เวรมันเด เวรจองเด ฎคืออยากเห็นนางไ้อ่แท้ บอกละนาอามาตย์ฎสิกลับเพศเป็นกระฮอกด่อน (กระรอกเผือก/ขาว) ให้สุเบิงอยู่ลุ่มพีได้้อ พวกนั้นกะเป็นแั้งเป็นกาบินอยู่ อ้ายนี้กะกลับเพศเป็น กระฮอกด่อนแล่นมาข้างหน้า นางไ้อ่เหลียวเห็น ไ้อ้ย อยากได้กระฮอกด่อนบาดนี้ สิเอามาเลี้ยงงามชาวจอนพอน บอกละนาอามาตย์ไ้อ้เอาเหมิดมือกะบ่ได้ บาดนี้นายพรานว่าครั้นเจ้าเอากะบ่ได้ดอก ยิงเอาชะ นายพรานกะเอาหน้ายิงเลย ยิงใส่กะตักดังเบ้ม บ่ทันตายเทือ กะอธิษฐานแล้วอ้ายพังคี่ สาธุเด้อ เทพบุตร เทพดาเอ้ย ขอให้ขึ้นผู้ข้าได้ 80 ลำเกวียน คนชาวเมืองขอมให้ได้กินหมดเกี้ยง ว่าจ้งขึ้นแล้วกะขาดใจตาย เขากะมาเห็นขึ้น เขากะมาปาดเอา ผู้ใดกะมาปาดเอา ผู้ใดไปกะได้กินหมด ได้กินขึ้นพังคี่ บาดนี้ยังแต่โนนแม่มายกะโนนแม่อ่าง จะชอกกิน ไ้อ้ยบ่ได้กินแล้วเจ้า โนนฮ้างมายบ่ได้กิน เขาบ่ให้กิน กวนบ้านบ่ให้กิน บ่ให้กินนางกะ ฟาวคีนเมื่อ ฟาวคีนเมื่อบอกกล่าวละนาอามาตย์พญานาคกลับคีนเมื่อเดี๋ยวนี้อั้ว ท้าวพังคี่ นั้นตายแล้วเขายิงตายแล้ว ปาดไว้ ฎห้ามมันบ่พัง ไปสุไปตีกเมืองพะยาขอมให้มันล้มลงเดี๋ยวนี้อั้ว มันสิอยู่ใส่กะให้มันอยู่โลด บอกละนาอามาตย์มาหมด ไผบ่ได้กินขึ้นกระฮอกด่อน สุกะหยุดอย่าซุไปแฮ็ดเฮือนเขาลงเด้อ บอกละนาอามาตย์แล้วกะดุข้อม...

(ทองพัน จิตรราช, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ...กล่าวถึงท้าวพังคี่ลูกชายของพญานาค พุดว่า เมืองนางไ้อ่เขาได้จัดประเพณีบุญบังไฟ เราไปดูกันเถอะ พวกละนาอามาตย์ต่างก็พากันลาพ่อลาแม่ของตน อย่าไปเลยลูกเมืองมนุษย์ มันไม่เหมือนเมืองนาคเรานะ กลัวว่าเขาจะฆ่าจะตีลูก พ่อของพญานาคกล่าวไม่หรรอกพ่อ ลูกจะแปลงกายไปหรรอก พ่อเหล่าละนาอามาตย์ทหรรมาพร้อมแล้วต่างก็พากันแปลงร่างเป็นกา บินออกมาดูผู้คนที่เต็มบ้านเต็มเมืองพญาขอมไปหมด เมืองพญาขอมนี้ ช่างเป็นเมืองที่สนุกสนานมาก ทำอย่างไรเราจะได้เห็นนางไ้อ่ ทำไม่ถึงอยากเห็นหน้านางมากถึงขนาดนี้ เป็นเพราะกรรมเวรที่เคยทำมาแต่ชาติปางก่อนถึงทำให้ท้าวพาตึกคิดอย่างนี้ ข้าอยากเห็นหน้านางไ้อ่ ข้าจะแปลงร่างเป็นกระรอกเผือก ให้พวกเจ้ารอดูข้าอยู่ตรงนั้นะ พวกละนาอามาตย์ก็เป็นแร้งเป็นกาบินอยู่แถวนั้น ส่วนท้าวพังคี่ก็แปลงร่างเป็นกระรอกเผือกวิ่งมาด้านหน้าของพิธี เมื่อนางไ้อ่มองเห็นกระรอกก็คิดอยากได้กระรอกตัวนั้น บอกละนาอามาตย์จึงได้จับทั้งวันก็ยังไม่ได้ นายพรานจึงบอกว่า คงจับไม่ได้หรรอก ครั้นอยากได้จริง ๆ ให้ยิงเลย พุดเสร็จนายพรานก็ใช้หน้าไม้ยิงกระรอกพังคี่แปลงร่างมานั้น ก่อนพังคี่จะตายก็ได้อธิษฐานว่า ...สาธุ เทพบุตร เทพดาทั้งหลาย ขอให้ขึ้นเนื้อของข้าได้ 80 ลำเกวียน ให้ชาวเมืองขอมได้กินทั้งหมด แล้วกระรอกพังคี่ก็ขาดใจตาย

ผู้คนที่เห็นกระรอกเมื่อตายไปแล้วมีขนาดของลำตัวที่ใหญ่ก็พากันมาเฉือนชิ้นเนื้อนั้นไปทำอาหารกิน ได้กินเนื้อกระรอกกันทั้งเมือง ยกเว้นเมืองแม่ข่ายที่ไปขอขึ้นเนื้อแล้วผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ปกครองเมืองไม่ให้เนื้อนั้นมาทำอาหารกิน นางจึงโกรธและรีบกลับไปบอกเหล่าเสนาอำมาตย์ของท้าวพังคี่ว่า ตอนนี้ท้าวพังคี่ได้ตายไปแล้ว เขายังตายแล้วเขายังตายแล้ว เมื่อเสนาอำมาตย์กลับคืนบ้านเมืองบอกพญานาคผู้เป็นพ่อของท้าวพังคี่ พญานาคก็โกรธและสั่งเสนาอำมาตย์ให้ไปทำให้แผ่นดินของเมืองพญาขอมยุบลงให้กลายเป็นแม่น้ำ และบอกว่าผู้ใดได้กินเนื้อของกระรอกเผือกให้บ้านเมืองของผู้นั้นจมลงในน้ำทั้งหมด...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นางไฉ่เห็นกระรอกคิดอยากได้กระรอก จึงบอกเหล่าเสนาอำมาตย์วิ่งไล่จับทั้งวันยังจับไม่ได้ นายพรานจึงว่า คงจับไม่ได้หรอก หากอยากได้จริง ๆ ให้ยิงเลย พุดเสริญนายพรานใช้น้ำไม่ยิงกระรอกพังคี่ ก่อนพังคี่จะตายได้อธิษฐานว่า ขอให้ชาวเมืองขอมได้กินเนื้อตนทั้งหมด อธิษฐานแล้วกระรอกพังคี่ขาดใจตาย ชนใดก็ตามได้กินเนื้อของกระรอกเผือกให้บ้านเมืองของผู้นั้นจมลงในน้ำทั้งหมด ผลจากการอธิษฐานของพังคี่ทำให้เมืองเกิดน้ำท่วมเมือง และผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก

ฉ. ของวิเศษ

1) แหวนวิเศษ

นิทานเรื่อง กำพรว้านางงา ท้าวกำพรว้ากับนางงาอยู่ด้วยกันมีสัตว์ทั้งหลายเป็นบริวาร ชาวบ้านไปพบเรือนหลังงาม ไปเห็นนาทุ่งกว้าง พบหญิงสาวสวยคนหนึ่งอยู่กับท้าวกำพรว้า จึงกลับมารำลือในหมู่บ้านว่า กำพรว้าได้ภรรยาสวย มีพระยาผู้หนึ่งเกิดอิจฉาอยากได้ภรรยาของกำพรว้า จึงวางแผนให้กำพรว้ามาเข้าเฝ้า ทำให้มีการแข่งขัน เช่น เตะไก่ ชนควาย และแข่งเรือ หากท้าวกำพรว้าแพ้จะยึดภรรยาของกำพรว้า เมื่อกำพรว้าทราบความจึงไม่สบายใจ นำความกลับไปเล่าภรรยาของตน ความว่า

...นางงาผู้เปิ่นเมียเลยวามมีไก่อะบ่ยาก กะเลยวาคั้นเอาเงินที่ถักแหของกำพรว้าหั้นเอิ้นมา แล้วนางงากะเลยเอาแหวนนั้นไปเสกให้เงินโตนั้นเปิ่นไก่ เปิ่นไก่อแล้วกะเอาไปตีกับไก่อะบ่หยา ธรรมดาเงินนั้นมันมักกินไก่อะบ่หยา เวลามันเห็นไก่อะบ่หยา ออมออยกะอยาก เมื่อมันเห็นไก่อะบ่หยา กัดเลย ไก่อะบ่หยาของกำพรว้ามันกะชนะ พระยานี้กะบ่แล้วบ่เล็ก

อยากได้เมียของกำพรวดมาเป็นเมียของตนเอง เพื่อที่ของนี้พนันชนควาย กำพรวดจะกลับคืนไปบอกเมียพนันชนควาย หาเอาควายมาแต่ไล่ ควายเฮาจะบ่มี นางงาจะว้ายยาก กะวาทให้ไปเ็นเอาเสื่อ เสื่อแต่ก่อนเคยถักแหวของกำพรวด ไปเ็นเอาเสื่อมา นางงานี้กะเสกเสื่อให้เป็นควาย เปนควายโตน้อย ๆ ไปชนกับควายพะหยาดโตบักไยธรรมดา เสื่อนี้มันกินควายเนาะ เวลาปอยให้มันชนกันเสื่อจะกัดควายของพะหยาดตาย บาดนี้พะหยาดทำแข่งชวงเสื่อ ทำแข่งเสื่อ กำพรวดบ่มีเสื่อ เฮ็ดจั่งได้ เมียบอกว้ายยากไปเ็นเอาพญานาคที่เมื่อก่อนเคยติดแหวกำพรวด พญานาคกะว้ายยากลิเปนเสื่อให้เอง แล้วเสื่อของกำพรวดที่มีเล่มน้อย ๆ เขียวอุมหุมเป็นตาย่าน เพราะวามันเปนพญานาค แล้วเสื่อของกำพรวดนั้นกะชนะโดยที่เสื่อของพะหยาด นั้นถักเสื่อของกำพรวดแล้วกะเสื่อแตก พะหยาดนั้นกะตาย...

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ผู้เป็นเมียเลยพูดว่า ไม่มีก็ไม่มีอะไร ก็เลยเรียกอีเหินที่เคยติดแหวของกำพรวดนั้นออกมา นางงาเอาแหวนเสกให้อีเหินเป็นไก่ เป็นไก่แล้วก็เอาไปตีกับไก่ของพะหยาด ธรรมดาแล้วอีเหินมันชอบกินไก่ พอเห็นไก่ของพะหยาดมันก็กัดกินเลย ไก่ของกำพรวดก็ชนะ พะหยาดก็ไม่ยอมอยากได้เมียของกำพรวดมาเป็นของตนเอง ครั้งที่สองพนันชนควาย กำพรวดก็กลับคืนไปบอกเมีย จะหาควายมาจากไหน ควายเราก็ไม่มี นางงาก็ว่าไม่ยาก เรียกเสื่อออกมาเสื่อแต่ก่อนติดแหวของกำพรวด นางงาเสกให้เสื่อเป็นควาย เป็นควายตัวเล็ก ๆ ไปชนกับควายของพะหยาดตัวโต ๆ เสื่อมันกินควาย พอปล่อยให้ชนกับเสื่อก็กัดควายของพะหยาดตายทันที คราวนี้พะหยาดทำแข่งเรื่อ กำพรวดไม่มีเรื่อ ทำยังงี้ เมียบอกว่าไม่ยากไปเรียกเอาพญานาคที่เมื่อก่อนเคยติดแหวของกำพรวดมา พญานาคก็อาสาเป็นเรื่อให้ แล้วเรื่อของกำพรวดล่ำเล็ก ๆ เขียว ๆ น่ากลัว เพราะว่าเป็นพญานาค เรื่อของกำพรวดก็ชนะโดยที่เรื่อของพะหยาดนั้นแตก พะหยาดนั้นก็ตาย...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า นางงาเป็นหญิงสาวที่มีความมหัศจรรย์สามารถเอาแหวนเสกให้อีเหินเป็นไก่ ได้นำไก่ไปตีกับไก่ของพะหยาด อีเหินชอบกินไก่ เมื่อเห็นไก่ของพะหยาดก็กัดกิน ไก่ของกำพรวดชนะ พะหยาดไม่ยอม อยากได้เมียของกำพรวดมาเป็นของตนเอง ครั้งที่สองพนันชนควาย กำพรวดก็กลับคืนไปบอกภรรยา นางงาจึงกล่าวว่าไม่ยาก เมื่อเรียกเสื่อที่เคยติดแหวของกำพรวด นางงาเสกให้เสื่อเป็นควาย เป็นควายตัวเล็ก ๆ ไปชนกับควายของพะหยาดตัวโตกว่าเสื่อกินควาย พอปล่อยให้ชนกับเสื่อก็กัดควายของพะหยาดตายทันที ผลของการมีอิทธิฤทธิ์ของนางงาทำให้เจ้าเมืองแพ้นันทาวกำพรวด

2) พ้องพิเศษ

นิทานเรื่อง บักขี้หูด เจ้าเมืองได้จับไล่ลูกสาวไปอยู่นอกเมืองกับบักขี้หูด ด้วยเหตุผลว่าบักขี้หูดเป็นสามี มีมิดหนึ่งเล่มติดตัวไป ล่องเรือไปขึ้นทางเหนือ และทำนาทำไร่ ทำสวน แต่ภรรยาไม่พูดด้วย บักขี้หูดเอาช้อนตักแกงคืดหูดไว้แล้ว ออกอุบายหาช้อน เพราะอยากให้ภรรยาพูดด้วย นางจึงพูดด้วย อยู่กันมาได้หลายเดือน หลายปี ทำไร่ ตอนเย็นถางไร่แล้ว พอเข้าเหมือนเดิม จึงคิดว่า ปานี้เป็นอย่างไร เมื่อถางป่าหมดแล้ว เหตุใดป่าลุกขึ้นมดั่งเดิม จึงไปอยู่บนขอนไม้ ลิงใหญ่มา ตีช้องครึ่งหนึ่งต้นไม้ลุกขึ้น นายบักขี้หูดสามมานคว่าลิงตัวนั้นได้ คิดจะฆ่าลิง ลิงจึงกล่าวว่า “อย่าฆ่าเราเลย ต้องการสิ่งใดจะหาให้” จึงมอบช้องพิเศษให้ขี้หูดสามมาน ควมว่า

...บาดนี้ไปงอย แล้วมีขอนใหญ่อยู่หั้นขอนหนึ่ง แล้วยอนนอนอยู่กขอนหั้น ลิงโตนั้นบัดมาหะนี้ ลิงใหญ่โตนั้นมา มาแล้วมาให้ตีช้อง ตีช้องม่งนึ่งลุกขึ้นเปิดกกไ่ม่นะ บาดนี้โลดคว่าได้หาลิงโตนั้นนะ กูอิฆ่ามึงตายวาชั้น กูมาฟันไอนี้มือได้มึงกะมาปลุกชูมือ ๆ มือเนี้ยมึงอิตายละวานะ ลิงโตนั้นกะโลดวาไ้ย้อย่าฆ่าผู้คาเถิด ผู้คาขอชีวิตนี้ไว้ อีเอาหยังผู้คาอือเอาให้ มั่นย่านตาย แล้วมึงอืออียังใหญ่ ผู้คาอือเอาช้องนี้ให้ ช้องนวยนี้มันตีได้ ตีเอาบ้านเอาเมีย ตีเอาป่าเอาไพรเอาวัวเอาควาย ตีเอาเงินเอาค่าได้เบ็ด มั่นบอกนะ บาดนี้กะโลดเอาช้องนั้นให้ เอาให้มึงตีให้ปานี้ลัมเบิงดู บอกนะ มันกะตีช้องย่องนึ่งกะลัมเบิด ปานะ ปาบวกหั้นนะแปนเอ็ดเติดเบิด เอาช้องให้แล้วให้เจ้านันตีเอาหัวปราสาทราชเมียงเดื่อ กะมาตี ตีหยองนึ่งสารผู้คาอือเอาหัวปราสาทราชวัง เอาช้างม้างจวควย เอาบ่าวไพร่เสนา กะตีช้องหยองกะมีพร้อมเบิดหะเนี้ย มีพร้อมเบิดบ่าวไพร่เสนา ช้างม้างจวควยมีเบิด บาดนี้กะอยู่หั้นหลายป่าหลายปีแล้วทางพอเมียนีพัดวา เอาสุไปสืบเบ่งบักขี้หูดสามมานดู มั่นตายหรือม้วยยัง โลดเกณฑบ่าวไพร่เสนาไปสืบ แล้วช้างนั้นชี้ช้างไหลมาชูมือ เสนากะเว้านะ เอ...ชี้ช้างนี้มันไหลมาชูมือมันไหลมาแต่ไสวาชั้น มีช้างม้างจวควยมาพร้อม บาดนี้กะได้คนมาสืบเบิง มาสืบเบิงแล้วบักขี้หูดสามมานก็เลยโละออกเบิด เปนคนหล่อเปนคนงาม เอาช้องตีเอาให้งาม ตีให้ขี้หูดสามมานนั้นโละออกเบิด บ่าวไพร่เสนากะมาสืบเบิง ไ้ยนางหั้นอยู่หั้นเปนหัวปราสาทราชวังหั้น พระยาเมียงขี้หูดสามมานนั้นเปนพระยาเมียงอยู่หั้น พอมันบ่เสียวา พาญไปเบิงดู พามาเบ่งกะโลดผู้ดี ผู้งามบาดเนี้ย กะเด็นดือกดีใจพอนะ...

(บัวผัน ไสภารักษ์, จันทอง คำนึ่งสุข, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ตอนเย็นถางแล้ว พอตตอนเช้าก็เหมือนเดิม ก็เลยว่าเอ๊ะ..ป่านี่มันเป็นอย่างนี้ เราก็กางฟันหมดแล้ว แล้วทำไมลุกขึ้นมาเหมือนเดิม แล้วก็ไปอยู่บนขอนไม้ ingsใหญ่ มา มาแล้วตีฆ้อง ตีฆ้องครั้งหนึ่งตื่นไมก็ลุกขึ้นมาหมด จึงคว่ำลึงตัวนั้นได้ กูจะฆ่ามันว้างัน กูมาฟันป่าจนหมดแล้วมันก็มาปลุกขึ้นมาทุกวัน ๆ วันนี้มันตายแน่ ingsตัวนั้นก็ว่า อย่าฆ่าเราเลย จะเอาอะไรก็จะเอาให้ มันกลัวตาย แล้วมันจะเอาอะไรให้กู เราจะเอาฆ้องให้ ฆ้องนี้ตีเอาบ้านเอาเมือง ตีเอาป่าเอาไพรเอาวัวเอาควาย เอาเงินเอาทองได้หมด มันบอก ก็เลยเอาฆ้องนั้นให้ เอาให้มันตีให้ป่านี่ล้มดูซิ มันก็ตีครั้งหนึ่งปากก็ล้มหมด เอาฆ้องให้แล้วก็ตีเอาหัวปราสาทราชวัง ตีครั้งเดียวก็ได้ เอาช้างม้าวัวควาย เอาป่าไพรเสนา ตีฆ้องครั้งเดียวก็มีพร้อมทุกอย่างแล้วก็อยู่นั้นหลายปี ทางพ่อตาก็ให้คนไปสืบดูว่าตายหรือยัง เกณฑ์ทหารป่าไพรเสนาไป แล้วก็มิชี้ช้างไหลมาทุกวัน เสนาอำมาตย์ก็เลยคิดว่า เอ...ชี้ช้างมันไหลมาจากไหนทุกวัน มีช้างม้าวัวควายมาด้วย ก็เลยไปสืบดู มาสืบดูแล้วไข้หูตสามมานก็เป็นคนหล่อคนงาม ตีฆ้องให้งาม ตีให้ชี้หูตสามมานนั้นหลุด ออกป่าไพรเสนาที่มาสืบดู นางนั้นอยู่หัวปราสาทราชวัง พระยาเมืองชี้หูตสามมานนั้นเป็นพระยาเมือง พ่อแม่เชื้อ พาเข้าไปดูซิ พามาดูก็เห็นผู้ดีผู้งาม ก็เด่นดีใจ พ่อแม่...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าบักชี้หูตสามมาน จับลึงใหญ่ไว้ได้ ลึงจึงร้องขอชีวิต และมอบฆ้องพิเศษเพื่อแลกกับอิสรภาพของตน ภายหลังจากที่ได้ฆ้องพิเศษ ชี้หูตสามมานตีฆ้องเอาเมืองมีปราสาทราชวังที่สวยงาม ได้ป่าไพร และทำให้ตนเองหล่อรูปงาม เมื่อเจ้าเมือง ผู้เป็นพ่อตาไปสืบทราบความ พึงพอใจที่บุตรสาวของตนอยู่กับบักชี้หูตอย่างมีความสุข

3) ฆ้องน้อยพิเศษ

นิทานเรื่อง ชายกำพร้าว (ชายกำพร้าวไปเห็ดรี) ชายกำพร้าวไปดักปลาไว้แต่ไม่เคยได้ปลา ไปซุ่มดูจึงรู้ความจริงว่าฝีกองกอยได้มากินปลาของตน คิดจะฆ่าฝีกองกอย แต่ฝีกองกอยนำตัวชายกำพร้าวไปเป็นสามี แล้วให้เลี้ยงลูกอยู่ในถ้ำ หลายวันต่อมานกหัวขวานร้องตื่นแดงแป๊ะ ๆ จึงเอาเท้าของลูกมาเตะปากถ้ำ ประตูถ้ำเปิดออก แล้ววิ่งออกมาหัวซ่อนในพุ่มไม้ ฝีกองกอยตามมาทัน มาจับและจี๊เอวของสามี ด้วยความตกใจสามีจึงผายลม ฝ่ายฝีกองกอยคิดว่าสามีตาย ดังนี้

...คืออยู่ในใจบ่ออกปากดอก กะไป อองไป ๆ กะไว้ในถ้ำพุ่นบาดเนี้ย ไว้ในถ้ำมันอยู่ มือได้กะวาพอน้อยมือนี้เจ้าเฝ้าเหื่อนเด้อ เฝ้าลูก ข่อยอิไปหากิน ลูกมันมีผิองอ่อยไตนั่น ออก

ไปมือนี้ขอยบไปเืองดอกขอยไปบีดเดียว เม็ดมือกะบ่มาวาชั้นบีดเดียว บาดนี้มือหน้ามา พอน้อยเอ้ยเฝ้าเือนเด้อขอยอไปหากิน มือนี้ขอยไปเืองเือง ไปบีดเดียวมา บาดนี้หลาย มี อหลายเว้นมานกหัวขวนฮ้องบาดเนี้ย ตีนแดงเป๊ะ ตีนแดงเป๊ะวาชั้น เอาตีนแดงลูกหันมา เป๊ะปากถ้ามั่นกะครั้นออก ลันออกกะแลน ออกมาหัวสุมพุ่มไม้อยูบาดเนี้ย หัวสุมพุ่มไม้อยู มั่นพัดน้ำฝีกองก้อยไตนั่นนะมาเยาะข้าง เยาะข้างแล้วกะตีตปุด บาดนี้กะตตปุดเบ่งตตไต่ บาดเนี้ย เบ่งตตแล้ววาผัวนั้นตาย กะวาพอน้อยเอ้ยเจ้าตายแล้ว คั่นนั้นเจ้าตายแล้วเจ้าถ่า ขอยเด้อ ขอยจิไปเอาของดีมาให้ กะไปกลับคั่นไปแล้วไปเอาฮ้องน้อยนั้นมา เอาฮ้องน้อย มาแล้วมาให้ เอาพอน้อยเอ้ยขอยเอาฮ้องน้อยนี้มาให้เจ้า เจ้าตายกะให้เจ้าได้ขึ้นสวรรค์ชั้น ฟ้าเด้อ คั่นเจ้าบ่ตายกะให้เจ้าไปตีเอาบ่าวไพร่เสนาดีเอาเงินเอาค่าวาชั้น ดีเอาหัวปราสาท ราชวังวาชั้น บอกผัวกะเอาให้แล้วกะหนี หนีไปแล้วกะได้ฮ้องน้อยแล้วกะมา ย่างมามา ฮอดบ่อนเปนตาแมนบ้านแมนเมืองกะไปตี ย่อมหนึ่งกะเปนหัวปราสาทราชวังขึ้นเปนได้บ่าว ไพร่เสนาได้เงินได้คำ เพิ่นเลยห่างเลยมีบาดเนี้ย ห่างมีดีได้...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...คิดอยู่ในใจ จึงเอาไปไว้ในถ้ำ วันไหนก็ว่า พอน้อยอยู่เฝ้าบ้าน นะ เฝ้าลูก ข้าจะไปหากิน ลูกมันก็มีฝีกองกอยนะ ออกไปวันนี้ไม่ไปนานหรอก ไปแป็บเดียว ทั้งวัน ก็ไม่มา วันหลังมา พอน้อยเฝ้าบ้านนะข้าจะไปหากิน วันนี้ข้าไปนาน แล้วไปแป็บเดียวก็มา หลายวันต่อมานกหัวขวนร้อง ตีนแดงเป๊ะ ๆ เอาตีนแดงลูกนั้นมาเป๊ะปากถ้ำก็เปิดออก ก็วิ่ง ออกมาหัวสุมพุ่มไม้ ฝีกองกอยตามมาทัน มาจ้เียว จ้เียวแล้วก็ผายลมออก เบ่งลม ฝีกองกอยคิดว่า ผัวตาย ก็ว่าพอน้อยเอ้ยตายแล้ว ถ้าเจ้าตายแล้วรออยู่เนาะ ข้าจะไปเอาของดีมาให้ ก็ไป กลับมาเอาฮ้องน้อยมาด้วย เอามาให้ ตายแล้วก็ให้ขึ้นสวรรค์ชั้นฟ้า ถ้าไม่ตายก็ให้ไปตีเอาบ่าว ไพร่เสนา เอาเงินเอาทอง ดีเอาหัวปราสาทราชวัง เอาให้ผัวแล้วก็หนี ผัวก็ออกมาหาฮ้องน้อย กลับมาบ้าน เดินมาถึงที่ที่เป็นบ้านเมืองก็ดี ดีครั้งเดียวก็เป็นปราสาทราชวัง มีบ่าวไพร่เสนา มีเงินมีทอง มีฐานะดี...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าฝีกองกอยคิดว่าสามีของตนเสียชีวิต จึง มอบฮ้องน้อยพิเศษ เชื่อว่าตายไปจะได้ขึ้นสวรรค์ หากไม่ตายก็ให้เอาฮ้องน้อยดีเอาบ้านเอาเมือง ปราสาทราชวัง เหล่าเสนา อำมาตย์ บ่าวไพร่ เป็นต้น ฝีกองกอยได้กลับไป ชายกำพร้าว่ารวยเป็น เศรษฐี เมื่อเพื่อนของชายกำพร้าได้ทราบความจริง อยากรจะเป็นเศรษฐี จึงไปดักกลอบปลา

เหมือนกับชายกำพร้าว ฝีกองกอยจับเพื่อนของชายกำพร้าวเป็นสามี ดังนี้

...บาดเนี่ยมีเสียวอยู่ผู้หนึ่ง เสียวผู้หนึ่งเพื่อนเลยมาถาม เสียวผู้หนึ่งเพื่อนเลยมาถามว่าอันเสียว
เอ๊ย แต่ก็นั่นมึงกะทั้งทุกข์ทั้งยากแท้ เดียวนี้มึงยังค้อยห่างค้อยมีกะด้อ โขียบเปนจั่ง
ขึ้นดอกเสียวกูไปเฮ็ดหรืออยู่ห้วยหั้น แล้วฝีกองอ้อยเอากูไปเฮ็ดผัววาชั้น บาดนี้เสียวผู้หนึ่ง
กะเลยไปเฮ็ดหรือยวบอนเก่าหั้น กะวาคือเก่าหั้นละ ไปยามหรือแล้วกะฝีกองกอยโดนนั้นกะ
มากิน มากินแล้วกะวาคือเก่าหั้นละ วากูฮิม่ามึง มันกะเลยเอาไปเฮ็ดผัว เอากูไปเบ็งดู
วาชั้น มันกะเอาไป ไปถ้ำพุนบาดเนี่ยกะบอกคือเก่า นกกะมาฮ้องตีนแดงแป๊ะ ตีนแดง
แป๊ะ กะแลนเอาหัวซุบซุ่มมันอยู่ บาดนี้กะมาเยาะ เยาะฝายนั่นเยาะฝายนี้หัวแะ ๆ จิก
กินผัวตาย...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...มีฐานะดีแล้วเพื่อนก็มาถามว่าทำยังไงถึงร่ำรวย แต่ก่อน
ยากจนมาก เพื่อนคนนั้นก็ไปทำห้อยอยู่ที่เดิม ก็พูดเหมือนเดิมทุกอย่าง ไปดูหลี่แล้วฝีกองกอยตัว
นั้นก็มากิน กินแล้วก็ว่าเหมือนเดิม ว่ากูจะเอามึงไปทำผัว เอากูไปชิวว้างั้น มันก็เอาไป ไปถ้ำก็พูด
เหมือนเดิม นกก็มาร้องตีนแดงแป๊ะ ๆ ก็วิ่งเอาหัวซุกหลุมมัน ก็มาเยาะ เยาะไปเยาะมาฝายทางนี้
หัวเราะแะ ๆ เลยจับผัวกิน...

จะเห็นว่า ฝีกองกอยจับสามีคนที่สองกินเป็นอาหาร ด้วยมีประสบการณ์
เดิมจากสามีคนแรก เพราะเคยถูกสามีหลอกว่าตายแล้ว

4) ไม่ทำวิเศษ

นิทานเรื่อง เจ็ดหวดเจ็ดไห เมื่อท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไหช่วยลูกน้องที่ติดอยู่
ในท้องปลาออกมาได้ จึงให้ลูกน้องไปขอไฟกับย่าซึ่งจำศีลอยู่ในกระท่อม เมื่อคนแรกไปขอไฟ
ย่าบอกอย่าเอาไปหมดท่อนนะให้เอาไปเฉพาะถ่าน แล้วจับมัดใส่ส้มไว้ เมื่อไม่เห็นคนแรกมาคน
ที่สองก็ไป ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไหสงสัยจึงไปเอง ไปขอไฟเหมือนเดิม ย่าพยายามจะจับมัดใส่ส้ม
เหมือนกัน แต่ท้าวเจ็ดหวดใช้ทำยันจนส้มขาด ช่วยลูกน้องออกมาได้ ก็จะฆ่าย่าเฒ่า แต่ย่าเฒ่า
ได้ขอชีวิตไว้ ท้าวเจ็ดหวดไม่ยอมเพราะเป็นความผิดร้ายแรง ความว่า

...บ่ได้ท่จ๊กเทื่อ เอ้าบักนี้คือไปเล็งแท้ววั้น บักนี้ไปนำ ไปนำไอ้ขอไฟแหงวาชาน เออเอา แต่ถ่านมันด้ออย่าสุเอาดันมันไปวาชั้น บ่ให้เอาไม่มันมา ให้เอาแต่ถ่านมัน จับยัดใส่ กระช่มไว้เบ็ด ย่าอั้นนั้นหั้นนะ บ่านนี้เอ้าเด็กน้อยมูนี้มันไปจั่งได้คือมิดซีลี กูอิไปลองเบิ่ง ดูวาชั้น ไปได้บ่านเนี้ยไปเอาไฟนะ ไปกะเคาะป๊อก ๆ คือกันนี้กะตาย อย่าสุเอาดัน มันด้อเอาแต่ถ่านมันไปวาวัน จับกุมมันยัดใส่ห้องเหล็ก หมอนี้กะตีนยันห้องเหล็กมุน เบ็ด ลูกน้องออกมาเบ็ด บ่านนี้สิมาไดชิมาอีนายนั้น อย่าสุมาแมเทินอย่าสุมาแมวาชั้น แมบ่ยากตายวาชั้น บ่ได้วาชั้น มีความผิดฮ้ายแสงวาชั้น ไอ้คันสิมาแท้ ๆ นี้กะให้แมขอสา ก่อน แมสิเอานี้ให้วาชั้น เอ็นวามั้ค้อนเท้า กกชี้ตายปลายชี้เป้น คั่นเอากกชี้ละมันตาย คั่นเอาปลายชี้ละมันคั่น พอดีกะเอาไม่ค้อนเท้าให้เลา หลังจากหั้นแล้วกะมาชี้เอาเฮือนชี้ เอาปราสาทราชวัง ชีเอาทรัพย์สมบัติ เงินค่าอิหยังต่าง ๆ ไอ้ได้เป้นเสดถี้

(บุญจันทร์ แสงสว่าง, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...เมื่อไม่เห็นคนแรกมาคนที่สองก็ไป โดนเหมือนกันจนหมดทุกคน ท้าวเจ็ดหวดสงสัยจึงไปเอง ก็ไปขอไฟเหมือนกัน ย่าคนนั้นก็พยายามจะจับยัดใส่ส้อม เหมือนกัน แต่ท้าวเจ็ดหวดใช้ตีนยันจนส้อมขาด ช่วยลูกน้องออกมาได้ หลังจากนั้นก็จะฆ่าย่า เฒ่าคนนั้น แต่ย่าเฒ่าขอชีวิตไว้ ท้าวเจ็ดหวดไม่ยอมเพราะเป็นความผิดร้ายแรง ก่อนจะฆ่าย่า เฒ่าได้ให้ไม้เท้ากับท้าวเจ็ดหวด โดยบอกว่าไม้นี้เป็นไม้ตันชี้ตายปลายชี้เป้น เมื่อได้ไม้นี้ไปก็ไปชี้ เอาเงินเอาทองจนร่ำรวยมหาศาล ชีเอาปราสาทราชวัง กลายเป็นมหาเศรษฐี...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไท่ทราบว่าย่าเฒ่าได้จับ ลูกน้องของตนขังส้อม จึงคิดจะฆ่าย่าเฒ่า ย่าเฒ่าได้ให้ไม้เท้ากับท้าวเจ็ดหวด โดยกล่าวว่าไม้นี้เป็น ไม้ตันชี้ตายปลายชี้เป้น เมื่อได้ไม้นี้ไปก็ไปชี้เอาเงินเอาทองจนร่ำรวยมหาศาล ชีเอาปราสาทราชวัง กลายเป็นมหาเศรษฐี แสดงให้เห็นว่าไม้เท้าที่ย่าเฒ่าให้เป็นไม้เท้าวิเศษ สามารถเนรมิต สิ่งของ ตามที่ตน ปรารถนาได้

5) งาช้าง

นิทานเรื่อง ชายกำพร้าผีน้อย ชายกำพร้าไปขอข้าวชาวบ้านกินทุกวัน ชาวบ้านจึงว่ากล่าวตักเตือน ให้มีตขึ้นสนิมหนึ่งด้าม ให้เสียมสั้น ๆ ให้ข้าวสามตะกร้า นำไป ปล่อยไว้ในป่า อยู่มาวันหนึ่งชายกับพร้าไปดักสัตว์ ช้างติดกับดักจึงร้องขอชีวิตและมอบงาช้าง

วิเศษแก่ชายกำพรว้า ความว่า

...ผู้มาขอชีวิตนำ คั้นเจ้าปุ่นนั้นมีสิ่งฮ้ายประการใดให้เฒ่าหาผู้ฆ่า ปลอยไป บาดนี้มัน มีอ
หน้ามา ช้างพดมาถึกหะเนี่ย ช้างน้ำมาถึกแล้ววาเอ็ดแม่มั่นช้างโตเนี่ยกูฮิมามันตาย โอ้ย
อย่าชุกมาผู้ฆ่าเทิน ผู้ฆ่าขอชีวิตนำวาชั้น ผู้ฆ่าฮิเอาของดีให้ ช้างโตนั้น มึงฮิเอาหยังให้กู
ผู้ฆ่าฮิเอาวงผู้ชำนันให้ เอาเงาให้เงาข้างนะ เอากะเอ็ดสะได้เอา ให้เจ้าเอามอยหิงมา
เอา บาดนี้กะคล้องเอาได้แล้วกะเอาไปไว้ข้างบ่อนนอน เอาไว้หั้นแล้วกะไปก่นนา ไปก่น
นามือได้แล้วเหลียวมาเฮือนนั้นควนไฟกลุ้มวาชั้น อันนางพินางหั้นนะ ออกมาทำของกิน
ให้ชายกำพรว้า ควนไฟกลุ้ม แล้วออกจากการมาแล้วมาเบ็งมีแต่ของกิน แล้วเอ...กูฮิกินดี
บักินดีวาชั้น ยานเขาไปเบีย กูฮิกินดีบักินดีวาชั้น บักินดีนั้น มีหน้ามาไปอีกตีมิไปก่น
นากะมาเอ็ดไว้คือเก่า เอ็มมอหยังมาเอ็ดไว้ให้กูกิน โลดเฒ่าหาบักผีน้อย ผีน้อยเอี้ยมา
หาฮ้ายเบ็งแหม่ ผีน้อยกะมาหา แม่นไผมาเอ็ดกินให้อายกินเนี่ย อิกินดีบักินดีวาชั้น
คั้นชั้นช้อยชิมเบ็งก่อนเด้อวาชั้น ผีน้อยวา เจ้าอย่าชุกกินช้อยชิมเบ็ง ผีน้อยนั้นมากิน
กินแล้วโอ้ยแซบฮ้ายบ่ตายดอก มีหน้ามากะไปเอ็ดไว้คือเก่า โลดกิน กินไปเรื่อย ๆ บาด
เนี่ย มีหน้ามากะมามอยบาดเนี่ย มามอยเขานันให้กินหั้นนะ ผู้ดีผู้งามแท้บาดเนี่ยนาง
พินางนะ ผู้ดีผู้งามโผดโผดหลอยขึ้นมากอดเอา เลยมามาเปนลูกเปนเมียหั้น เอ็ดอูยเอ็ด
กินอูยหั้น...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...อย่าฆ่าข้าเลย ถ้าเจ้านั้นมีเหตุร้ายประการใดให้มาเรียกหาข้า
ปลอยไป คราวนี้วันหนึ่งนั้นมีตัวเงินตัวทองมาติดกับดัก ตัวเงินตัวทองตัวนั้น ก็ว่ากูจะฆ่ามัน อย่า
เลยอย่าฆ่าข้าเลยข้าขอชีวิตด้วย ถ้าท่านนั้นมีเหตุร้ายประการใดให้เรียกหาข้า ปลอยไป คราวนี้
วันต่อมา ช้างมาถูกกับดักนั้นเนี่ย ช้างนั้นมาถูกแล้วก็ว่ากูจะฆ่ามัน อย่าฆ่าข้าเลย ข้าขอชีวิตด้วย
ว่าอย่างนั้น ข้าเอาของดีให้ ช้างตัวนั้น มึงจะเอาอะไรให้กู ข้าจะเอางวงเองข้าให้ เอาแล้วจะ
เอาไปทำอะไร ให้เจ้าเอางานี้ไปไว้ข้างหัวนอน เอาไว้แล้วก็ไปทำนา ไปทำนาวันไหนแล้วมองมาที่
บ้านนั้นควนไฟเต็มเลยวว่าอย่างนั้น ก็ว่านางพินางนั้นหะ ออกมาทำของกินให้ชายกำพรว้า ควน
โขมกเลย แล้วออกจากการมาแล้วมาดูมีแต่ของกิน แล้วก็เอ๊ะ..กูจะกินดีไมดีว่าอย่างนั้น กลัวเขา
มาวางยาจะกินดีไมดีว่าอย่างนั้น ไมกินวันนั้น วันต่อมาไปทำนาอีก กลับมาก็มาทำไว้
เหมือนเก่า เอ๊ะ! ใครมาทำไว้ให้กิน ก็เลยร้องเรียก ไล่ผีน้อย ๆ มาหาผีหน้อยผีน้อยก็มาหา ใคร

มาทำให้พิณจะกินดีหรือเปล่าว่าอย่างนั้น อย่างนั้นข้าชิมดูก่อน ฝัมน้อยว่า เจ้าอย่าเพิ่งชิมข้าชิมดูก่อน กินแล้วก็โอ้ยอร่อยไม่ตายหรอก วันต่อมาก็ทำให้เหมือนเดิม ก็กินไปเรื่อย ๆ คราวนี้ วันต่อมาก็มาแอบดูคราวนี้ มาแอบดูเขาทำให้กินที่นี้ สวยจริง ๆ นางพันงาหนะ สวยมากก็เลยขึ้นมากอดเอา เลยกลายเป็นเมีย อยู่กินด้วยกัน...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเมื่อชายกำพร้าได้รับงาช้าง มีหญิงสาวสวย ออกมาจากงาช้าง คอยปรนนิบัติชายกำพร้าและได้นางช้างพันงาเป็นภรรยา เมื่อเจ้าเมืองทราบความว่าชายกำพร้ามีภรรยาสวย คิดอยากได้มาเป็นภรรยาของตน จึงทำพนันด้วยการชนช้างตีไก่ ชนควาย แต่เจ้าเมืองไม่สามารถชนะชายกำพร้าได้แต่อย่างใด ดังนี้

...นะ ชายกำพร้าเอาช้างมาตีกันเด้อวาชั้น เอาช้างมาตีกันมาชนกันวาชั้น คั่นช้างกูแพ้วช้างมึงนั้นกูอียกเมียงให้มึงนั้น คั่นช้างมึงแพ้วช้างกูนั้นกูอียกเมียงวาชั้น เอามาตีกันบาดนี้กะให้ไปหาเมียบาดเนี้ย บ่คิดสะได้ให้ไปหาเมีย ให้ไปแล้วเมียหันวาชั้นเจ้าให้หยังให้มันแล้ว พระยาเมียงนั้นเพิ่นให้เอาช้างไปชนกัน แล้วเฮาอิไปเอาช้างไสมาวาชั้น ไปเอาไสของเฮาบ่มีวาชั้น ผู้เมียหันวาชั้นเจ้าอียากหยัง เจ้าเอาแหวนนี้ไปแกห้วนหานั้น เอาแหวนไปแกห้วนหานั้น ช้างน้ำโตนั้นกะออกมา ออกมาแล้วกะ โอ้ยเจ้ามีเหตุฮ้ายประการได้ โอ้ยบ่เปนจะนั้นดอกพระยาเมียงให้ผู้ชานี้เอาช้างไปชนกัน คั่นช้างของผู้ชานั้นแพ้วช้างพระยาเมียง พระยาเมียงอิเอาช้างของเฮาไป โอ้ยบ่ยาก ๆ วาชั้น ผู้ชานี้ไปให้โตโลดวาชั้น ช้างโตนั้นกะชนอาสาไป ไปกะเขากะหวัชวอนแล้ว โตน้อยทอหยังนี้เนาะ ช้างเจ้าเมียงโตบักใหญ่หนึ่ง เอาไก่ไปเตะกันก่อนเนาะ เตะไก่ก่อน เตะไก่กันแล้วคั่นไก่กูแพ้วไก่มึงนั้นกูอียกเมียงมึง ไก่นั้นแมนเงิน เงินน้อยโตนั้นเฮ็ดเปนไก่ เตะไปเตะมากะกัดไก่ตายซะ กัดคอตายแล้วกะเอาย่างไว้บาดเนี้ย พระยาเมียงนะ บาดนี้มีมือหน้ามาบ่แล้วจักเพี้ย มึงเอาควยมาชนกัน เอาควยให้มาหาเมียวาควยเฮาบ่มีเอาควยไสมา เพิ่นให้เอาควยไปชนกัน คั่นควยเฮาเพิ่นเพิ่นอิเจ้าไปเฮ็ดเมีย เจ้าอียากหยังเอาแหวนไปแกห้วนหานะ แหวนไปแกงกะเสียหันออกมา เสียออกมาแล้ว เพิ่นมีเหตุฮ้ายประสังสันได้วาชั้น เสียโตนั้นกลับเฮ็ดเปนควยไป โตน้อย ๆ ไปชน ชนไปชนมามันกะกัดคอตายสา ควยพระยาโตบักใหญ่ กัดตายแล้วกะอย่างไว้บาดเนี้ย บาดนี้กะเอาช้างไปชนกันบาดเนี้ย ช้างแมนช้างน้ำเด้เนาะ ช้างนั้นเปนช้างพยศ ชนไปชนมากะแทงตายบาดเนี้ย ช้างพระยาเมียงนะ ตายกะอย่างไว้บาดนี้ มือหน้ามาบอกวาคักชายกำพร้าวาชั้นอัน ให้มึงมากินวาชั้น กินไก่กินช้างกินควยเนี้ย กินเบ็ดโคนเบ็ดกระดูกเลียบให้เหลือจักสิ่ง คั่นมึงกินบ่เบ็ดกูอียกเมียง

เอ็ดไซกะบะชนะบาดเนี่ย กะให้มาหาเมีย วาเจ้าให้หยั่ง เพิ่นให้ไปกินข้างกินจัวกิน
ควยอันชนตายหั้น เอ็ดสะได้ข่อยอิกินได้วาชั้น เจ้าอยากหยั่ง เอาแหวนไปแกงหัวนาหั้น
เอาแหวนไปแกงกะหมื่นน้อออกมาบาดนี้ มาหาออกมาวาเพิ่นมีเหตุฮ้ายประการสิ่งสันได้
เพิ่นได้เรียกผู้เข้ามาหยั่งวาชั้น โอ้ยบ่เปนสะนั้นเนาะพะยาเมียเงาะให้เอาไก่อ่าข้างไปชน
กันแล้วตาย ตายแล้วเพิ่นยังไ่วแล้วเพิ่นให้ผู้เข้าไปกิน คั้นผู้เข้าไปกินบ่ได้นั้นเพิ่นอเ้าเมีย
ผู้เข้า โอ้ยปาก ๆ วาชั้น ไปกินเบ็ดบ่ได้ยังจักขึ้นบาดเนี่ยหม่นะ กระดุกกะบ่ล่อกินเบ็ด
กินเบ็ดแล้วยังบ่แล้ว...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ชายกำพร้าเอาข้างมาชนกันว่าอย่างนั้น เอาข้างมาชนกันถ้า
ข้างกูแพ้กูจะยกเมืองให้มึงครอง ถ้าข้างมึงแพ้กูก็จะเอาเมียมึง ไม่คิดว่าจะสู้ได้เลยร้องให้ไป
หาเมีย ร้องไปเมียก็ถามว่าพี่ร้องให้ทำไม ก็ร้องนะสิ เจ้าเมืองท่านให้เอาข้างไปชนกัน แล้วเรา
จะเอาข้างจากไหน ไปเอาที่ไหนของเราไม่มีว่าอย่างนั้น เมียก็เลยว่าจะยากอะไร เอาแหวนนี้ไป
แกงที่หัวนา ข้างตัวนั้นก็ออกมา ออกมาแล้วก็โอ้ยเจ้ามีเหตุร้ายประการใด โอ้ยไม่ได้เป็น
อะไรหรอกคือเจ้าเมืองให้ข้าเอาข้างไปชนกัน ถ้าข้างของข้าแพ้เจ้าเมืองก็จะเอาเมียเราไป โอ้ยไม่
ยากหรอกว่าอย่างนั้น ข้านี้ไปให้ได้ ข้างตัวนั้นชนอาสาไป ไปก็เขาก็หัวเราะแล้ว ตัวเล็กมาก
ข้างเจ้าเมืองตัวใหญ่มาก เอาไก่อไปตีกันก่อนเนาะ ตีไก่อันก่อน ตีไก่อันแล้วถ้าไก่อึงแพ้ไก่อู กูจะ
เอาเมียมึง ไก่อันนั้นเป็นตัวเงินตัวทอง เอาตัวเงินตัวทองนั้นทำเป็นไก่อ ตีไปตีมาก็กัดไก่อตาย กัดคอ
ตายแล้วก็เอาไปย่าง พระยาเมืองหนะวันหลังก็ไม่ยอมเลิกลา มึงเอาควายมาชนกัน เอาควาย
ร้องให้มาหาเมีย ควายเราไม่มีเอาควายที่ไหน ท่านให้เอาควายไปชน ควายเราไม่มี ถ้าควายเราแพ้
ท่านก็จะเอาน้องไปทำเมีย พี่ก็จะคิดมาทำไมเอาแหวนไปแกงที่หัวนา เสือกก็จะออกมา เสือก
ออกมาแล้ว ท่านมีเหตุร้ายประการใดว่าอย่างนั้น เสือกตัวนั้นก็แปลง ร่างเป็นควาย ตัวน้อย ๆ ไป
ชนมันก็กัดคอตาย ควายเจ้าเมืองตัวใหญ่ กัดตายแล้วก็ย่างไ่วที่นี้ ที่นี้ก็เอาข้างไปชนกัน ข้าง
เป็นข้างพยศ ชนไปชนมาก็แทงตายที่เนี่ย ข้างเจ้าเมืองนะตายก็เลยเอาไปย่าง วันต่อมาบอก
ชายกำพร้าว่าให้มึงมากิน กินไก่อ กินข้าง กินควาย กินให้หมดอย่าให้เหลือสักอย่าง ถ้ามึงกิน
ไม่หมดกูจะเอาเมียมึง ทำอะไรก็ไม่ชนะที่นี้ ก็ร้องให้มาหาเมีย ว่าพี่ร้องให้ทำไม ท่านสั่งให้กินไก่อ
กินข้าง กินควาย ที่ตาย ทำยังงี้พี่จะกินได้ พี่ก็จะคิดมากทำไม เอาแหวนไปแกงที่หัวนา เอาแหวน
ไปแกงพวกสัตว์ก็จะออกมา มาหาแล้วก็ถามว่าท่านมีเหตุร้ายประการใด ท่านถึงได้เรียกพวก
เรามา โอ้ยไม่ได้เป็นเช่นนั้นหรอก เจ้าเมืองนะให้เอาไก่อไปชนกันแล้วตาย ตายแล้วท่านก็ย่างแล้ว

ท่านก็ให้พี่กิน ถ้าพี่ไม่ได้กินเขาก็จะเอาเมียไป ให้อย ไม่ยาก ๆ ไปกินหมดไม่ให้เหลือสักชิ้น กระตู่ก็ให้กินให้หมด กินหมดแล้วยังไม่พอ...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า นางพันงามีแหวนวิเศษ สามารถเนรมิตสิ่งที่ตนปรารถนาให้แก่ชายกำพร้า ผลทำให้ชายกำพร้าชนะเจ้าเมืองทุกครั้ง นางพันงาครองรักกับชายกำพร้าอย่างมีความสุข

6) ผงวิเศษ

นิทานเรื่อง นางสิบสอง กล่าวถึงนางยักษ์ได้วางอุบายให้พระรถเสนไปพบนางเมรีลูกสาวของตนที่เมืองยักษ์ พระอินทร์จึงช่วยแปลงสาร ทำให้นางเมรีเข้าใจว่าให้รถเสนเป็นสามี นางเมรีจึงตกเป็นภรรยาของรถเสน นางเมรีถูกมอมเหล้า เมื่อตื่นขึ้นมาได้ออกติดตามหาพระรถเสน ความว่า

...แล้วก็พระยาเมืองพัคู้ อีนางยักษ์มันรู้ มันรู้ว่าลูกนางเภาเนี่ยยังอยู่ มันกะทำกลชะเลว่าให้มาเอาเขาเพื่อนไป แล้วกะให้มันนั้นไปบ้านมันพูนบาดเนี่ย จะเอาไปให้ยักษ์กิน ท้าวรถเสนหันนะลูกนางเภาเนี่ยชื่อเสน มันเคียนนั่งชื่อให้ท้าวหันว่าค้นไปฮอดแล้วให้กินเบ็ดเลือดกะบ่ให้เหลือมันเขียนหนังสือให้ท้าวอันนั้นไป และเกาะให้ไปเลือกเอามา มาได้ได้เกาะบ่อเอา เกาะเอามาโตตินั้น โตดีหันมาบินเป็น ไปฮอดป่าหิมพาน ไปนอนอยู่ ความนี้พระอินทร์เลยเอ็น เกาะมาแบ่งตัวหนังสือให้ ถ้าไปฮอดให้เอาเฮ็ดลูกเฮ็ดพั้ว ไปฮอดทางคีนกะให้เอากางคีน ไปฮอดทางเว็นเกาะให้เอากางเว็น ละก็ไปฮอดยามไหนเกาะยามนั้นเสนากะห้ามบ่ให้เอา กะบ่ฟังบ่บอกว่าแม่ให้เอาเกาะเลยเอาเป็นลูกเป็นพั้วและเกาะ และเกาะให้มาเลี้ยงเหล้าเลี้ยงเขากัน กินเมา แล้วพะฮอด ไปเฮวไปเลาะชมชวนนะ ไปปิดเอาซ่มฮิฮ้าวมะนาวฮิฮ้อย และเกาะมาอมเหล้าเมียแล้วเกาะหนี เมียตื่นละเกาะซ่องหาพั้วไม่มีกะนำ นำมา เกาะมาได้ผิงวิเส็ด มาฮอดแล้วเกาะเอาผิงอันนั้นหวานลงเป็นไฟ เป็นไฟใหม่ป่า นางเกาะบ่ได้นำมา ความนี้นำมาได้ เกาะเอาผิง วิเส็ดหวานลงกายเป็นแม่น้ำคงคา เกาะเลยมาบ่ได้ติดน้ำนะ กะเลยฮ้อยอยู่แคมน้ำ ฮ้อยฮ้อยนำพั้ว มาบ่ได้กะเลยตาย ชื่อนางเมรี กะตายผัวกะวาให้บ่าวไพร่เสนาเอาไปเมียน แล้วอิไปฮอดบ้านแล้วซิกกลับคีนมา แล้วเกาะมาหาพ่อหาแม่ แล้วเกาะเกามะม่วงฮิฮ้าวมะนาวฮิให้มาให้นางยักษ์นิหัน และเกาะเอาก็กี่ตายปายซี้เป็นซิ่นนางยักษ์ตาย แล้วกะเอาแม่ออกจาก

คุกมาให้พ่อแล้วก็กับไปหาเมีย แล้วเกาะสุด

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...พระยาเมืองรู้ นางยักษ์ก็รู้ว่าลูกนางผาวยังอยู่ จึงออกกลอุบาย ให้ไป ไปบ้านโนน จะเอาไปให้ยักษ์กิน ทำวรรณเสนะ เขียนหนังสือให้ท้าวโนนว่า ไปถึงแล้วให้ กินหมด เลือดก็ไม่ให้ตกลงพื้น แล้วให้ไปเลือกเอาม้า ตัวไหนก็ไม่เอา ก็เอาม้าตัวดี ๆ นั้นเป็นม้า บินได้ ไปถึงป่าหิมพานต์ ไปนอนอยู่ พระอินทร์เล็งเห็นก็เลยมาเปลี่ยนตัวหนังสือให้ ถ้าไปถึงให้ เอาเป็นผัว ไปถึงกลางคืนก็ให้เอากลางคืน ไปถึงกลางวันก็ให้เอากลางวัน เสนาก็ห้ามไม่ให้เอา แต่ก็ไม่ฟังบอกว่าแม่บอกให้เอา แล้วมาเลี้ยงเหล้า กินเหล้าแล้วก็เมา ไปเที่ยวชมสวน เด็ดเอา ส้มอิหว่า มะนาวอิหว่า แล้วก็มามอมเหล่าเมียจนเมาแล้วก็หนี เมียตื่นขึ้นมาหาผัวไม่มี ก็ตามไป ได้ผัววิเศษ เอาผัววิเศษหว่านลงเป็นไฟ เป็นไฟไหม้ป่า นางก็ตามมาไม่ได้ ก็เอาผัววิเศษหว่าน ลงกลายเป็นแม่น้ำคงคา ก็เลยมาไม่ได้ ร้องให้อยู่ข้างน้ำนั้นจนตาย ตายแล้วก็ให้เสนาเอาไปทำ พิธีแล้วจะกลับมา แล้วก็กลับมาหาพ่อและแม่ เอามะม่วงอิหว่ามะนาวอิหว่ามาให้นางยักษ์นั้น เอาต้นขี้ตายปลายชี้เป็นขี้นางยักษ์ตาย แล้วก็เอาแม่ออกจากคุกมาให้พ่อ แล้วก็กลับไปหาเมีย แล้วก็จบ...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ทำวรรณเสนได้ใช้ผัววิเศษหว่านลงพื้นและ หว่านลงแม่น้ำคงคา ทำให้ลูกเป็นไฟเป็นผลทำให้นางเมรีไม่สามารถตามทำวรรณเสนได้ นางเมรีจึง ร้องไห้เสียใจ ตายในที่สุด

7) แคนเป่าให้คนหลับ

นิทานเรื่อง ก่ำกาดำ ท้าวก่ำกาดำเป็นลูกเจ้าเมือง ชาตินี้ที่แล้วแม่ของ ท้าวก่ำกาดำเกิดเป็นเสือ ชาตินี้เกิดเป็นแม่ท้าวก่ำกาดำ ท้าวก่ำกาดำนั้นเกิดเป็นวัว ชาตินี้จึง เกิดมาเป็นแม่ลูกกัน แต่แม่เกลียดลูก ท้าวก่ำกาดำตัวดำ ส่วนพ่อนั้นรักท้าวก่ำกาดำมาก แม่นั้น ไม่รัก จึงนำท้าวก่ำกาดำไปลอยน้ำทิ้ง ลอยไปเรื่อยลอยขึ้นไปทางเหนือ ไปพักอยู่สวนยา แอบอยู่ใน สวน ดังนี้

...ถ้ากาดำกะเปนลูกพะยาเมียงคือกันนี้ละ ลูกพะยาเมียงถ้ากาดำนะ แล้วবাদนี้ชาดที่
แล้วนี้ละ แม่นั้นเปนเสีย เปนเสียแล้วโลดมาเกิดเปนแม่ท้าวถ้ากาดำนั้น ถ้ากาดำนั้น
เปนจัว แล้วมาเกิดนำแม่เสียหั้น แม่เสียมาเปนเมียพะยาเมียงหั้นแล้วก่อจัวโดนนั้นกะมา
เกิดนำหั้น เลยชังบาดเนี่ย...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

เมื่อถ้ากาดำไปอาศัยอยู่กับย่าหลายปีจนโตเป็นหนุ่ม จึงได้พบกับ
นางลูกสาวเจ้าเมืองในสวน เมื่อได้พูดคุยกันพอช่วงเย็นก็ไปที่บ้านของนางลูก ทำให้เหล่า
เสนาอำมาตย์กลับไป ความว่า

...เอาไปอยู่นำแล้วกะหลายฟ้าหลายปีกะหดยไยเปนบ่าว เปนบ่าว แล้วกะลูกสาวพะยา
เมียงกะไปชมสวน ไปชมสวนแล้วโลดให้เอาไปลิ่วไ่ว่ เอาบักถ้ากาดำนะไปเซียงไ่ว่ เซียง
ไ่ว่ในเฮียนบ่ให้ออกมา ให้มึงลื้อยนี้มึงอย่าสุออกไปวาชั้น อยากรายเพิ่นวาชั้น กะลื้อย
หั้นอยู่แะเฮียนหั้น บาดนี้เฮ็นผู้สาวงามละเนาะ ผู้สาวชมสวนอยู่ ออกมากะเว้าออกมา
ไซ้ เว้ามาไซ้อีย่าจ่าสวนกะนาบไ่วบ่ให้ปาก นี้กะไปชมสวนหลายเทียกะเว้ามาไซ้
ขอเปนนางลูกนางเมียได้บ่ชั้น มาอยู่บ่เฮ็นไผเว้าจักเทีย มาถามอีย่า อีย่าแมนไผมาอยู่
นำเจ้าวาชั้น บ่มีไผอย่ากะอยู่ผู้เดียวนี้แล้ววาชั้น อีย่าจ่าสวน บ่..ขอยได้ยินเสียงเว้ามวน ๆ
ต้องมีผู้ยูนำเจ้าวาชั้น โลดเข้าไปกวดเบ็งนางนั้นนะ ลูกสาวพะยาเมียงชื่อวานางลูก
เข้าไปกวดเบ็งกะเฮ็นถ้ากาดำนั้น ไปเฮ็นแล้วกะมาเว้ามาจ่ากัน เว้าจ่ากันแล้วกะมือค้ำ
มากะมาเฮวบาดเนี่ย เป้าแคนเอาแคนเป้ามา ย่าเป้าแคนหั้นกอมเขาหลับเปิด เป้าแคน
ขึ้นพวกเสนาอำมาตย์ ยามนะหลับเปิด แล้วกะเข้าไปหานางลูกนั้น เข้าไปหานางลูกกะ
ไปเว้ากันแล้วกะเซิงขู้สาวกัน แล้วกะวาทักวามักกะเลยนอนน่านกัน แจ้งหั้นมา แล้วกะมือ
หน้ามากะให้ย่าจ่าสวนหั้นไปขอ ไปขอกะพะยาเมียงกะลูกเจ้าเปนไผวาชั้น...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...เมื่อมาอยู่ด้วยหลายปีผ่านไปก็โตเป็นหนุ่ม ลูกสาวเจ้าเมือง
ก็มาเดินชมสวน เมื่อลูกสาวเจ้าเมืองมาก็ให้ท้าวถ้ากาดำไปซ่อนตัวอยู่ในบ้าน แต่ท้าวถ้ากาดำ
เห็นลูกสาวเจ้าเมืองรูปงาม จึงส่งเสียงออกมา ลูกสาวเจ้าเมืองจึงถามว่าเสียงใคร แต่ย่าจ่าสวน
ก็ยังคงโกหกว่าไม่มีใคร ลูกสาวเจ้าเมืองชื่อนางลูกจึงเข้าไปดูในบ้าน เมื่อเข้าไปดูก็พบท้าวถ้า

กาดำ พบกันแล้วก็พูดคุยกัน พอตกตอนเย็นท้าวกำกาดำก็เป่าแคนไปที่บ้านนางลุน ทำให้เสนาอำมาตย์หลับกันหมด เมื่อหลับหมดแล้วจึงเข้าไปหานางลุน และได้เสียดูเป็นสามีภรรยา วันต่อมาท้าวกำกาดำจึงบอกให้ยาไปสู้อให้...

จะเห็นว่า ท้าวกำกาดำมีแคนพิเศษ เมื่อเฝ้าแทน เป่าแคนแล้ว ทำให้เหล่าเสนาอำมาตย์ที่ได้ยินหลับไหล ทำให้ตนได้พบกับนางลุนและได้พูดคุยกันอีกครั้ง และได้เสียดูเป็นสามีภรรยากัน

วันต่อมาท้าวกำกาดำจึงบอกให้ยาไปสู้อลูกสาวเจ้าเมือง เจ้าเมืองโกรธมากกล่าวว่าดูถูกตน จึงให้ทหารไล่ตียา เมื่อยากลับมาก็ร้องไห้มาหาท้าวกำกาดำ จึงบอกให้ลองไปสู้ออีกครั้ง เมื่อนางลุนได้ยิน จึงวิ่งออกมาบอกพ่อให้เรียกค่าสินสอด เจ้าเมืองเรียกสามตั้งล้อ ช้างม้าวัวควายอย่างละร้อยตัว ให้ทำสะพานเงินสะพานทองจากบ้านยาจำสวนไปยังบ้านเจ้าเมือง ยาร้องให้กลับมา ท้าวกำกาดำนั้นบอกว่าไม่ยาก กลางคืนเณรมิตทุกอย่างได้ตามที่เจ้าเมืองต้องการ ดังนี้

...เมื่อคืนมามันกะนิมิตเอา เอ็ดมาตะพานเงินตะพานทองตั้งแต่บ้านยาหันมาฮอดบ้านพะยาเมียงพี ช้างม้าวัวควายฮ้อย เงินสามตั้งล้อ ได้เบ็ดสีเอาสะได้ได้เบ็ด กะเอา เอาแล้วกะบ่พอกพอใจบาดเนี้ย ไlohนี้ให้ไปอยู่หัวไฮปลายนาพุ่น ไlohนี้แล้วกะไปพาเมียไปอยู่หัวไฮปลายนา บาดนี้กะให้มาเอ็ด ไlohนางลุนนั้นมาหาพอ พอหันกะบ่ถักใจ บาดเนี้ยเอื่อนทั้งหกนั้นไlohน้องหนี มาถอดคราบออก ท้าวกำกาดำนะมาถอดคราบออก กะผู้ดีผู้งาม บาดเนี้ย...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ไปครั้งนี้นางลุนได้ยิน จึงวิ่งออกมาบอกพ่อให้เรียกค่าสินสอด เจ้าเมืองเรียกสามตั้งล้อ ช้างม้าวัวควายอย่างละร้อยตัว ให้ทำสะพานเงินสะพานทองจากบ้านยาจำสวนไปยังบ้านเจ้าเมือง ยาจำสวนก็ร้องไห้กลับมาหาท้าวกำกาดำ ท้าวกำกาดำนั้นบอกว่าไม่ยาก ตนจะทำเอง พอตกกลางคืนก็เณรมิตทุกอย่างได้ตามที่เจ้าเมืองบอก จึงยกลูกสาวให้ ยกให้แล้วก็ไม่พอใจจึงขับไล่ออกจากบ้านให้ไปอยู่ปลายนา เมื่อท้าวกำกาดำถอดรูปออกก็เป็นหนุ่มรูปงาม...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ท้าวกำกาดำสามารถเนรมิตดินสอดทองหมั่นให้แก่เจ้าเมืองได้ตามเงื่อนไข เจ้าเมืองจำใจต้องยกบุตรสาวให้ ทำให้เจ้าเมืองไม่พอใจ และได้ขับไล่ให้ทั้งสองไปอยู่ปลายนา

ช. มนุษย์

1) การเปลี่ยนสีผิว

นิทานเรื่อง ปู่ล้านย่าหงอก ปู่ล้านย่าหงอกเป็นผู้ปกครองเมืองแก่นท้าวมาก่อน ท่านอยู่บ้านป่าดงมานาน มีหญิงสาวนางหนึ่ง ชื่อว่าบานเย็นหรือนางเจ็ดผิว นางเจ็ดผิวนี้อจะเปลี่ยนสีผิวทุกวัน ดังนี้

...นางเจ็ดผิวนี้อจะเปลี่ยนสีไปตามมือ สีเหลือง สีแดง สีขาว ไปตามมือหั้นนะ เป็นผู้ยิ่งที่สวยงามที่สุด แล้วกะเปนบุคคลที่ดูหมั่น แต่วางามทางกายทางจิตใจ ทางนิสัยใจคองามไปเมิด แล้วนางบานเย็นนี่เปนสาว แต่ท้าวแก่นนี่เพิ่นมาแต่เมืองพรหมกต เพิ่นมาต่อไก่อเพิ่นพันแพรทอเฮื้อขึ้นมาตามลำน้ำ แต่ก่อนนำเฮื้อนั้นเพิ่นเ็นวานำเอ็ง ไปเอ็ง ๆ คน ๆ นาน ๆ ชินา หลายปีหลายปีมาจั่งค่อยเปียนวาเปนนำเอือง ขึ้นมาตามนำเอ็งแล้วมาจอดออยู่วางปากแพ แล้วเพิ่นละย่าง ย่างขึ้นไปเทิงพู ไปแยงเงาของโตเองอยู่ชายพูนี้ ชายพูนั้นกะเลยเ็นวาชายพูแยงเงา อยู่ทางเอื้องดอย เ็นวาชายพูแยงเงา เวลาตะเว็นพาดลงมือแล้วจะเห็นเงาพาดลงมาทางโ่งนา แก่นท้าวไปพ้อกับนางบานเย็น ซึ่งเป็นลูกสาวของปู่ล้าน ท้าวแก่นนั้นกะไปมัก มักสาวมักบานเย็น มักนางเจ็ดผิว แล้วกะเลยวามาขอ...

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...นางเจ็ดผิวนี้อก็เปลี่ยนผิวไปทุกวัน สีม่วง สีแดง สีขาว ไปตามวันนั้น เป็นหญิงที่สวยที่สุด ขยันหมั่นเพียร งามทั้งกายและใจ นิสัยดี แล้วนางบานเย็นนี่เป็นสาว ท้าวแก่นมาจากเมืองพรหมกต มาต่อไก่อ ทำแพเป็นเรือลอยขึ้นมาตามน้ำ แต่ก่อนตามเรื่อนั้นเขาเรียกว่าน้ำเอ็ง หลายปีต่อมาจั่งเปลี่ยนเป็นน้ำเอือง ขึ้นมาตามน้ำเอ็งแล้วมาจอดอยู่ตรงปากแพ แล้วก็เดินขึ้นไปบนภู ไปมองเงาตัวเองอยู่ทางซ้ายภูเขานี้ ภูเขานั้นก็เลยเรียกว่าภูแยงเงา อยู่ทางเอื้องดอยเรียกว่าซ้ายภูแยงเงา เวลาตะเว็นพาดลงมือก็กะเห็นเงาพาดลงมาทางทุ่งนา แก่นท้าวไปเจอกับนางบานเย็น ซึ่งเป็นลูกสาวของเจ้าปู่ล้าน ท้าวแก่นนั้นก็รักนางบานเย็น รักนางเจ็ดผิวแล้วจึงมาสู่ขอ

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า นางบานเย็นเป็นภรรยาของท้าวแก่น มีสีผิวเปลี่ยนทุกวัน เช่น สีม่วง สีแดง สีขาว ไปตามวัน เป็นหญิงสาวสวยที่สุด ขยันหมั่นเพียร งามทั้งกายและใจ ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วมนุษย์เรามีเพียงสีผิวเดียว ไม่สามารถเปลี่ยนสีผิวได้ทุกวัน

2) มนุษย์มีรูปร่างขนาดใหญ่

นิทานเรื่อง ประวัติบ้านแก่นท้าว ได้เล่าว่า คนสมัยก่อนตัวสูงขนาดแปดศอก ความว่า “แต่ตั้งแต่เดิมเนาะสมัยคนแปดศอก ท้าวแก่นมาตอไม้ มาตอไม้แล้วเห็นเป็นดินดำ นำขุม อยู่นี้ กะเลยวามาพ้อสาวงาม นางบานเย็นนี่ละเนาะ...” (สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552) แปลว่า ...คนในสมัยก่อนจะสูงแปดศอก ท้าวแก่นมาตอไม้ แล้วเห็นเป็นดินดำ ก็เลยได้พบสาวงาม คือนางบานเย็น...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า มนุษย์ในสมัยก่อนเชื่อว่า มีรูปร่างขนาดใหญ่กว่าคนในยุคปัจจุบัน มีความสูงแปดศอก

ซ. สัตว์

1) นกแร้งตัวขนาดใหญ่

นิทานเรื่อง ท้าวสีธนมนิราห์ ท้าวสีธนกกลับมาไม่พบนางมนิราห์ภรรยาของตน จึงเดินทางไปตามหาที่หลวงพระบาง ในระหว่างทางลำบากมาก ต้องข้ามน้ำข้ามทะเล เกาะปิกนกแร้งมา ทำให้ได้พบกับนางมนิราห์ ความว่า

...ท้าวสีธนกกลับมาบ้านบ่เห็นเมีย กะเลยล้างมือล้างเท้าตามไปหลวงพระบางตัว ท้าวสีธนกะไปหลายปีแล้วผมกะยาว เครื่องนุ่งอะไรก็ไม่สวย แล้วมาเจอกับนางมนิราห์ เวลาพานั้นทุกข์หลาย ท้าวสีธนน่ะ น้ำทะเลไกลแสนไกล แล้วก็ขึ้นปิกแข็ง ขึ้นปิกแล้วก็จ้องปิกแข็ง แต่ก่อนมันกินคนก็ได้ จ้องปิกของแร้งมา แล้วก็ถึงนางมนิราห์...

(หลอด ศรีมารัง, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ท้าวสีธนกกลับมาไม่เห็นเมีย ก็ล้างมือล้างเท้าไปตามหาที่

หลวงพระบาง ทำวสุณไปหลายปีผมกี่ยวว เครื่องนุ่งอะไรก็ไม่สวย แล้วมาพบกับนางมโนราห์ ระหว่างที่มาหานั้นลำบากมาก น้ำทะเลไกลแสนไกล เกาะปึกแรงมา แต่ก่อนมันกินคน เกาะปึกของแรงมา แล้วก็ถึงนางมโนราห์...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าทำวสุณ ได้ซ่อนตัวอยู่ในปึกของนกแรง ในขณะที่เดินทาง ไปตามหานางมโนราห์ แสดงให้เห็นว่านกแรงมีขนาดใหญ่ ทำวสุณสามารถ เกาะปึกแรงเป็นพาหนะในการเดินทาง และเป็นสะพานเชื่อมโยงให้ทั้งสองได้พบกัน

2) ควายกลายเป็นทองคำ

นิทานเรื่อง สามพี่น้อง พี่น้องสามคนเป็นลูกกำพร้า ชื่อว่าทำวหี๋ ทำวเจียง ทำวปู้ อาศัยอยู่กับลุง ลุงซื้อควายให้เลี้ยงหนึ่งตัว ทำวปู้ ทำวหี๋ ทำวเจียง อาศัยอยู่กับลุง ด้วยลุงซื้อควายให้เลี้ยง ทำวหี๋เป็นคนขยัน เข้ามานำควายไปเลี้ยง อาบน้ำให้ควาย ให้กินหญ้า ต่อมาควายตายลงแล้วกลายเป็นทองคำก้อนโต ทำวหี๋ให้ทองคำแก่ลุง แล้วนำไปขาย ทำให้มีฐานะ ร่ำรวย ความว่า

...ลุงซื้อควายให้เลี้ยงแล้ว มันกะหมั่นแท้ ๆ นะทำวหี๋นะ หมั่นเมื่อเข้ามาจะเอาควายไปเลี้ยง เลี้ยงกะหาเกี่ยวหญ้าอ่อน ๆ ให้กิน กะ มือแลงมันกะเอาไปอาบน้ำ อาบแห้ง ผัดอาบน้ำแล้วกะผัดค้อยู่นั้น มือเว้ามามันกะเอาดางแหไปเช็ดไปถูให้ ลูบเขาผัดให้อย่างดี ผู้ชาวเลี้ยงควายด่อนให้เปนควายเขาคำ เปนควายเขาคำ ผู้ชาวเลี้ยงควายคำให้เปนควายเขาแก้ว เลี้ยงไยแล้วให้เขามาปล้น กะเวาอยู่ชั้นนั้นทำวหี๋นะ ผัดควายมือได้กะเอาควายอาบน้ำแล้วกะไปผัดค้อยู่นั้น ผัดควายให้มันเลี่ยมมันเกี้ยง หญ้ากะให้กินหญ้างาม ๆ บ่ให้บ่ให้อยาก บาดนี้ควายโตนั้นกะคำคุณให้ แล้วกะมือหน้ามา ควายโตนั้นกะตาย ตายแล้ว หนี้กะเกิดเปนทองคำ ก้อนบักใหญ่ ทำวหี๋นั้นนำเอาไปหาลุงนั้น เอาคำไปขาย เอาคำไปขายกะเลยมีเงินมีทองหลาย...

(หลวงพ่อจันโท ชาชยาปณณกะภาโร, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ลุงซื้อควายให้เลี้ยง ทำวหี๋ก็ขยัน เข้ามาก็เอาควายไปเลี้ยง เลี้ยงมาก็เกี่ยวหญ้าอ่อน ๆ ให้กิน ตกเย็นมาก็เอาไปอาบน้ำ เข้ามาก็เอาแหไปขัดถูให้ เลี้ยง

ควายด่อให้เป็นควายดำ เลี้ยงควายดำให้เป็นควายเขาแก้ว เลี้ยงโตแล้วให้เขามาปล้น ก็พุดอยู่อย่างนั้นทำวเหยี่นะ ชัดควายวันไหนก็เอาควายอาบน้ำแล้วก็ไปชัดอยู่อย่างนั้น ชัดควายให้มันเกลี้ยง หญ้าก็ให้กินหญ้าสวย ๆ ไม่ให้อดอยาก ควายตัวนั้นก็แสนรู้ ต่อมาควายตัวนั้นก็ตายตายแล้วเกิดเป็นทองคำก้อนโต ทำวเหยี่จึงเอาไปให้ลุงไปขาย ก็เลยมีเงินมีทอง...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า เมื่อลุงซื้อควายให้กับทำวเหยี่เลี้ยง ทำวเหยี่ดูแลเป็นอย่างดี เมื่อควายตายไป จึงกลายเป็นทองคำก้อนโต ทำให้ทำวเหยี่ร่ำรวยกลายเป็นเศรษฐีในที่สุด

3) ขนไก่มีกลิ่นหอม

นิทานเรื่อง ไก่แก้ว ชายกำพร้าคนหนึ่งอยู่กับแม่สองคน ไปต่อไก่อยู่เสมอวันหนึ่งไปพบไก่พญานาคที่แปลงตัวมา จับได้ขนของไก่จึงนำมานอนกอดไว้ ขนไก่นั้นส่งกลิ่นหอมไปทั่วเมือง เจ้าเมืองจึงสั่งให้ทหารตามหาที่มาของกลิ่นหอม ทราบว่าเป็นกลิ่นหอมมาจากบ้านของชายกำพร้า ดังนี้

...ไปแล้วไก่นั้นแมนลูกพะยานาคกลับเพศมา ไก่แก้วนะกลับเพศขึ้นมา ไปต่อเอาหัดได้ไปถึกชิงหัดไปไล่จับเอาหัดได้แต่ขันบาดเนี่ย ได้แต่ขันบได้โต เอามานอนกอดไว้ขันขันไก่หันวหอมแหวาขัน หอมกุ่มบ้านกุ่มเมียงวาขัน บาดนี้มือได้กะมานอนกอดขันไก่หันแล้ว หอมกุ่มไปหาพะยาเมียง พะยาเมียงกะวาเอ.มันหอมหยังกะด้อวาขัน หัดให้เสนาอำมาตย์นั้นมาชอก ชอกกลิ่นหอมหันนะ ชอกมา ๆ สืบมา ๆ มาอยู่เสียนชายกำพร้าหันวาขัน วาเอ..บ่ชายกำพร้ามันมีหยังค้อยหอมกะด้อวาขัน ข้าน้อยบ่มีหยังข้าน้อยกะมีแต่ขันไก่นี้แล้ววาขัน แล้วหัดพะยาเมียงหัดมาเบ็ง มาเบ็งแล้วหัดมึงไปต่อไล่วาขัน ไก่นี้แมนไก่แก้ว ไปบอกกูดูมึงต่อมองได้วาขัน กะไปบ่บอกพะยาเมียงนะ แล้วมันเปนหูกขึ้นมาแต่พื้นแผ่นดินพุ้นนะ เปนหูกขึ้นมาเปนหูกใหญ่จึงบึงวาขัน ไก่ขันชาผัดหลุดลงหัน ไปพาไปเบ็งแล้ววาแมนหลุดลงนี้ไก่นะ เจ้าของขันนี้ละหลุดลงไปสู้นี้วาขัน พะยาเมียงหัดให้มันลงไปบาดเนี่ยให้บักชายกำพร้าหันลงไป ลงไปสู้นั้นไปนำไก่โตนั้นนะ ไปนำไป ๆ ลงไปกะไปฮอดเมียงพะยานาคบาดเนี่ย...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...วันหนึ่งไปเจอไก่พญานาคที่แปลงตัวมา จับได้แต่ขนของไก่เอามาถอนออกไว้ ขนไก่นั้นส่งกลิ่นหอมไปทั่วบ้านทั่วเมือง หอมไปถึงเจ้าเมือง เจ้าเมืองจึงสั่งให้ทหารตามหากลิ่นหอมนั้น จนมาพบว่ากลิ่นหอมมาจากบ้านของชายกำพร้านั่นเอง จึงถามชายกำพร้าว่าไปต่อไก่บริเวณไหนจึงได้ขนของไก่แก้วมา ชายกำพร้าจึงพาไปดู เห็นเป็นรูอยู่ เจ้าเมืองจึงบอกให้ชายกำพร้าลงไป ให้ไปนำไก่ตัวนั้นขึ้นมา เมื่อไปแล้วก็เดินลงไปเรื่อย ๆ ไปถึงเมืองพญานาค...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ชายกำพร้าไปพบไก่ที่พญานาคแปลงตัวมาได้ขนไก่ ส่งกลิ่นหอมไปทั่วเมือง เจ้าเมืองจึงสั่งให้ทหารตามหากลิ่นหอมนั้น ทราบความว่ากลิ่นหอมมาจากบ้านของชายกำพร้า แสดงให้เห็นว่าของวิเศษนั้นแม้เป็นเพียงขนไก่แต่มีกลิ่นหอม สร้างความประทับใจให้กับคนที่อยู่บริเวณใกล้เคียง

4) เต่าคำ

นิทานเรื่อง เต่าคำ ยายอาศัยอยู่กับหลานสองคน ออกไปหาปลาทุกวัน แต่ไม่ได้ปลา ได้แต่เต่าคำตัวเดิม โยนทิ้งไปแล้วยังมาติดอีก ยายจึงนำเต่าคำกลับบ้านและนำไปขังไว้ วันหนึ่งหลานร้องไห้หิวข้าว จึงคิดจะเอาเต่าคำมาทำเป็นอาหาร เมื่อเปิดไหออก เต่าคำ ร้องขอชีวิตและขอมาอยู่ด้วย ขอเป็นลูกหลานยาย ยายจึงไม่ฆ่าเต่าคำ เต่าคำตัวนั้นช่วยหาอาหาร หาเงินหาทองมาให้ เนรมิตได้ทุกอย่าง ดังนี้

...มีแม่เต่าผู้หนึ่งเลี้ยงหลานสองคนกับหลานวาซัน แล้วไปซ่อน ๆ ชูมือ ๆ ไปซ่อนหากินนะ เมื่อได้กะไปซ่อนหากินมาชูหลานกิน แล้วมีोनั่นซ่อน ๆ ปานได้กะปลีก ซ่อนบาดได้กะไปปลีกแต่เต่าคำโตนั้นวาซัน สาดทิ้งซ่อนไปกะไปปลีกอีกคือเก่า บ่ได้บู่ได้ปลาได้แต่เต่าคำโตนั้นนะ โลดเอามาบ้าน เอาเต่าคำโตนั้นมาบ้านบาดเนี่ย เอามาบ้านกะเอามาไว้ ลูกหลานผัดให้กินเข้า อีแม่ช่อยอยากกินเข้าวาซัน บ่มีหยังกินดอกอ้ายอ้ายมีแต่เต่าคำโตนั้นแล้ววาซัน ไปหมกเต่าคำโตนั้นกินเอวาซัน บาดนี้loedไปอิเอาเต่าคำไปหมก เต่าคำโตนั้นผัดวา อ้าย..อย่าซุหมกซุฆ่าผู้ฆ่ากิน ผู้ฆ่าขอชีวิตนาวาซัน ผู้ฆ่านี้กะอิมาเปนขอหาอาศัยนี้แล้ว เปนลูกเปนเต้าอยู่หน้าแม่นี้แล้ววาซัน เต่าคำโตนั้น แล้วกะหุดบ่ฆ่า บ่ฆ่าแล้วกะอยู่มา แล้วกะเต่าคำโตนั้นกะไปหามาให้กิน หาเงินหาค่าไปคาบอันนั้นมาไหคาบอัน

นี่มาให้ มันเนรมิตเอามันคนบุญนะ...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...มียายอยู่กับหลานสองคน ออกไปซื้อหนูปลาทุกวัน ขึ้นไปเรื่อย ๆ ก็ไม่ได้สักที ได้แต่เต้าคำตัวเดิมตลอด โยนทิ้งไปแล้วก็ยังมาติดอีก วันนั้นเลยนำเต้าคำตัวนั้นกลับบ้านไปด้วย นำไปซังไว้ วันหนึ่งหลานร้องไห้หิวข้าว ไม่รู้จะเอาอะไรให้หลานกิน จึงคิดจะเอาเต้าคำตัวนั้นมาหมกกินเป็นอาหาร เมื่อไปเปิดไหออก เต้าคำก็ร้องขอชีวิต บอกว่าจะมาขออยู่อาศัยด้วย ขอเป็นลูกหลานยาย จึงไม่ฆ่าเต้าคำ เต้าคำตัวนั้นก็หาอาหารมาให้กิน หาเงินหาทองมาให้ เนรมิตได้ทุกอย่าง...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า เต้าคำมีอิทธิฤทธิ์ สามารถดลบันดาลให้ยายกับหลานมีฐานะร่ำรวย เต้าคำอยู่กับยายจนกระทั่งเติบโตเป็นหนุ่ม คิดจะไปสู่ขอลูกสาวเจ้าเมืองมาเป็นภรรยาของตน ยายไปสู่ขอลูกสาวเจ้าเมือง ความว่า

...ลูกสาวเหล่าชื่อวานางลุนนะ ให้ไปหาให้แห้วว้าขึ้น โย้ยอ้ายเอี้ยโดนันกะเปนสัตว์เปนเต้า แล้วค้นไปเอาลูกเจ้าลูกนาย แล้วให้เงินเอาค่าไต่ไปแต่งเพิ่นว้าขึ้น แล้วกะบ่ยากเรื่องเงินเรื่องดอกว้าขึ้น บ่ยากค้นได้มาแม่นั้นไปหาว้าขึ้น แมกะหุดไป ไปหาพะยาเมียงกะวาลูกชายเจ้าชื่อวาสะได้ ชื่อวาท้าวเต้าคำ ไปหาแล้วกะฆ่าตีเนาะ ฆ่าหนีตีส่งว้าข่อยเปนพะยาเมียงแท้ ๆ เจ้ามารอดูกดูหมิ่นข่อย ลูกเจ้าเปนสัตว์เปนเต้าอิมารอดูกสาวข่อยสะไต่ว้าขึ้น บาดนี้กะให้มาบ่าน แล้วเต้าคำกะเลยถามวา แมเปนสะไต่ว้าขึ้น เปนสะไต่เพิ่นไล่ฆ่าไล่ตีแม แมอิตายแท้ ๆ แล้วว้าขึ้น โย้ยบ่เปนสะไต่ดอกแมว้าขึ้น ลอง ๆ ลองไปอีกตีแมว้าขึ้น ให้เจ้าไปหาลูกสาวเพิ่นหั้นบาดเนี้ย ไปหาลูกสาว หาลูกสาวแล้วมาหาพอมหาพอ พอกะหุดเอิ้นลูกสาวมาบาดเนี้ย เอิ้นลูกสาวมาสะไต่โตอือเอาบ่ว้าขึ้น ท้าวเต้าคำน้ำว้าขึ้น เอาพอ พอให้ลูกเอาหยังลูกกะอือว้าขึ้น ให้เอาม้ากะอือเอาให้เอาคนกะอือว้าขึ้น กะมันเปนคนมาเล่นกัน กลับเฮ็ดเปนคนมาเล่นกันแล้วกะมักกันบาดเนี้ย เอ้าค้นอือเอาอีแท้กะค่าแสนชูอือเอาเงินนะสามบวกควยนอน แล้วควยขานะเอาฮ้อย ช้างม้าจัวควยกะเอาฮ้อย กะให้มาหาเต้าคำ เต้าคำกะวบบ่ยากดอกแม ให้เฮ็ดตะพานเงินตะพานทองตั้งแต่บ้านแมฮอดบ้านพะยาเมียง บ่ยากดอกแมบ่หาฮ้อยหาให้ว้าขึ้น ลูกอือเฮ็ดให้เองว้าขึ้น มือคีนมามันกะนิมิตเอา เฮ็ดมาตะพานเงินตะพานทองตั้งแต่บ้านแมขึ้น

ฮอดบ้านพะยาเมืองพี่ ช้างม้าวัวควยฮ้อยเบ็ด เงินนสามบวกควยนอนชั้น ให้ได้เบ็ด
กะมาเอามาเอาแล้วกะมาอยู่กันหัน บาดนี้มือคีนมากะถอดคราบหันเนาะ ถอดคราบ
มานอนนำเมีย...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ฝ่ายแม่นั้นบอกว่า เราเป็นสัตว์ส่วนเขาเป็นถึงลูกเจ้าเมือง
เราจะเอาเงินทองที่ไหนไปให้เขา แต่คำนั้นบอกว่าไม่ใช่เรื่องยาก ตนจะเป็นคนหาเงินเอง แม่จึง
ไปขอลูกสาวเจ้าเมืองให้ เมื่อเจ้าเมืองรู้จึงโกรธมาก หาวว่าดูถูกตน จึงสั่งให้ทหารไล่ตีหนีมา เมื่อ
กลับมาก็ร้องไห้มาหาแต่คำ แต่คำนั้นบอกว่าให้ลองไปอีกที่ คราวนี้ให้ไปหาลูกสาวก่อน แล้ว
ค่อยไปหาพ่อ เมื่อไปหาพ่อ พ่อก็เรียกให้ลูกสาวออกมาแล้วถามว่าจะเอาไหม ฝ่ายลูกสาวบอก
ว่า เอา พ่อให้เอาใครก็จะเอา เมื่อตกลงกันเช่นนั้นแล้วก็เรียกค่าสินสอด โดยเรียกเงินสามบวก
ควยนอน ช้างม้าวัวควยอย่างละร้อยตัว ทำสะพานเงินสะพานทองจากบ้านแม่ไปยังบ้านของ
เจ้าเมืองด้วย เมื่อแม่รู้เช่นนั้นก็รีบกลับมาบอกแต่คำ แต่คำบอกว่าไม่ยาก ตนจะจัดการเอง
ภายในคืนนั้นทำแต่คำก็เนรมิตทุกอย่างขึ้นมา ได้ตามที่ต้องการทุกอย่าง เจ้าเมืองจึงยกลูกสาวให้
เมื่อยกให้แล้วก็มาอยู่ด้วยกัน พอตกตอนกลางคืนก็ถอดรูปเป็นชายรูปร่างมมาอยู่กับเมีย...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า เมื่อยายไปสู่ขอลูกสาวเจ้าเมืองให้กับ
แต่คำ เจ้าเมืองเรียกเงินค่าสินสอด แต่คำสามารถเนรมิตค่าสินสอด เพื่อไปสู่ขอลูกสาว
เจ้าเมืองได้ ได้ตามความต้องการ เจ้าเมืองจึงยกลูกสาวให้แก่แต่คำ

ณ. อมนุษย์

1) ยักษ์

นิทานเรื่อง ยักษ์ชนิดนี้ ตาทานฟ้ามีบุตรสองคน ได้อาศัยอยู่ในป่า ภรรยา
นั้นคลอดบุตร ใช้ลูกคนโตไปขอผ้าอ้อมกับแม่ย่าเป็นยักษ์ ความว่า

...มีตาทานฟ้า ตาทานฟ้าหั้นมีลูกสองคน แล้วบาดนี้ไป พากันไปป่า ไปป่าแล้วเมียนั้น
พอดีออกลูก แล้วกะไปเฮ็ดนา เฮ็ดไฮเฮ็ดนาแล้วเมียนั้นพอดีออกลูก เมียออกลูกแล้ว
บาดนี้ใช้ให้ลูกนั้นไปขอผ้าอ้อมกับแม่ย่า แม่ย่ายักษ์นะ แม่ย่ายักษ์ชนิดนี้ละ อีหล้าไปขอ

ผ้าอ้อมกับแม่ย่ายักษ์ไปวาชั่นวา ก็ไปลูกทั้งสองคนนะไป ไปแล้วอีย่าข่อยขอผ้าอ้อม
 แห่น อีแม่ข่อยจะออกลูกแล้วบมีผ้าอ้อม แล้วย่ากะเอาผ้าอ้อมให้ แล้วตัดอ้อยให้ผู้ละ
 ป้องบาดนี้ น้องป้องนึ่งเอื้อยป้องนึ่ง ไปให้โตกินนำทางไปเด้อหล่าววาชั่น นีกะกินนำทาง
 ไป ผู้เอื้อยนะ ผู้น้องอย่าสุกินเอื้อย ยักษ์อิน่าเฮา นำอิยังหูกูอยากูกะกินหวาววาชั่น
 ผู้เอื้อยนะกินออยนำทางมา กินมา ๆ บาดนี้ยักษ์กะนำที่เนี่ย นำมา นำมาผู้น้องเฮ็น
 อีเอื้อยยักษ์นำเฮามาแล้ววาชั่น ผู้น้องหนี มันกินผู้เอื้อยหัน กินผู้เอื้อยหันตายแล้ว บาดนี้
 ผู้น้องกะ ยักษ์หนีแล้วกะออกมา มาฮอดบ้านมาบอกพอบอกแม่ วาอิพอบิแม่ยักษ์กิน
 อีเอื้อยตายแล้ว บาดนี้ผู้พอบุ้แม่กะอิไปฆ่าบาดเนี่ย เย็ดแม่มันกูจะฆ่ามันอียักษ์โตเนียว
 ชั่น กะไป ไปแล้วบาดนี้แมงงอดพัดเฮ็น แมงงอดพัดเฮ็นวาเสียวเอื้อย เสียวจะไปเอ็ดหยัง
 จะไปฆ่ายักษ์ชิตีโตนี้มันตายวาชั่น...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...มีตาทานฟ้า ตาทานฟ้ามีลูกสองคน พวกกันไปป่า ไปป่าแล้ว
 พอดีเมียนั้นคลอดลูก แล้วก็ไปทำไร่ทำนาแล้วเมียนั้นพอดีคลอดลูก เมียคลอดลูกแล้วใช้ให้ลูกไป
 ขอผ้าอ้อมกับแม่ย่า แม่ย่ายักษ์นะ แม่ย่ายักษ์ชิตีนะ ลูกทั้งสองคนก็ไป ไปแล้วว่า ย่าหนูขอ
 ผ้าอ้อมหน่อย แม่หนูคลอดลูกแล้วไม่มีผ้าอ้อม ยาก็เอาผ้าอ้อมให้ และตัดอ้อยให้คนละป้อง น้อง
 นึ่งป้องพี่นึ่งป้อง ให้กินระหว่างเดินทางนะว้างั้น คนพี่ก็กินไปตลอดทาง น้องบอกว่าอย่ากิน
 ยักษ์จะตามเรามา ตามอะไรช้าหิวช้าก็กินเป็นอะไร ก็กินมาเรื่อย ๆ ยักษ์ก็ตามมา น้องเห็น ยักษ์
 ตามเรามาแล้วว้างั้น น้องวิ่งหนี ยักษ์เลยกินพี่ตาย กินพี่ตายแล้วน้องก็กลับมาบอกพอบอกแม่
 ว่ายักษ์กินพี่ตาย พ่อแม่มันโมโหมากจะไปฆ่ายักษ์ จะฆ่ามันตายดูยักษ์ตัวนี้ ไป ไปแล้วแมงป่อง
 เห็นก็ถามว่า เพื่อนจะไปไหน จะไปฆ่ายักษ์ชิตีให้ตาย...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ตาทานฟ้ามีแม่เป็นยักษ์ เมื่อภรรยา
 คลอดลูกจึงให้ ลูกทั้งสองคนไปขอผ้าอ้อมจากย่าซึ่งเป็นยักษ์ ย่าได้ตัดอ้อยให้หลานคนละ 1 ท่อน
 ย่ากินหลานคนโต สะท่อนให้เห็นว่ายักษ์นั้นกินคนเป็นอาหาร เหตุการณ์ครั้งนั้นสร้างความ
 ไม่พอใจแก่ผู้เป็นพ่อและแม่ จึงคิดจะฆ่ายักษ์ ยักษ์จับกระบวยถูกแมงป่องต่อย แล้ววิ่งมาที่
 บ้านได้ ยักษ์สะดุดบันไดบ้านและตายไป ความว่า "...ยักษ์โตนั้นไดยิน เอ...ไก่อโตนี้เพนหยังชั่น
 ต่างกะด้อวาชั่น แลนไปเอาไค่นพินมาบนไค่ไก่อ ปลาทั้งย่ำเทือกถา แล้วอิไปเอานำหม่อหนึ่งมา
 ไชย ฐูเห่าชูไค่ ไปจับก้านบอยจิเอาตักนำมาไชยกะแมงงอดต้อด แลนมาหัวคั่นไค่ มาพาลาเทา

ตกคันไถตาย" (บัวผัน โสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552) แปลว่า ...เอ..ไถตัวนี้ทำไมชันแปลก ๆ วึ่งถื่อไม้จะตีไถ ปลายข้างซ้ายไถโดนตา จะไปเอาน้ำที่หมอนึ่งล้างตา ฐูเห่าวึ่งใส่ ไปจับกระบวยจะตักน้ำมาล้างเมงปองกัดเอา วึ่งมาบ้นไถ มาสะดูเลาตกบ้นไถตาย...

นิทานเรื่องทำวนิ้วไปน้อย สองสามีภรรยาเมื่ออาชีพตัดฟันขาย มีลูกด้วยกันเจ็ดคน มีความทุกข์ยากลำบาก เลี้ยงลูกไม่ไหว จึงปรึกษารือกันว่าจะนำลูกไปปล่อยป่า ลูกหลงทางไปเจอเมืองยักษ์ ยักษ์คิดจะกินเด็กทั้งเจ็ดคน ความว่า

...น้องกะพาอ้ายเลาะป่าเลาะดงไปบาดนี้ไปพ้อบ้านยักษ์ ยักษ์กะบังเอิญมีลูกเจ็ดคนคือกัน ลูกนั้นเปนลูกผู้ยิง ไปกะเข้าไปขอเพิงพาอาศัยนะ ไปเคาะประตูปอก ๆ โอ้ยข่อยขอพักจึกคืนแห่นว้าน พอแมข่อยบ่เฮ็น เมื่อบานป๊ะแล้วว้าช้น บาดนี้กะไ้ยักษนั้นกะดีใจ โอ้ยมือนี้ละกูไ้กินเนื้อคนว้าช้น ผัวเพิ่นว้าจ้งได้กะต้องเอามาเมี้ยนไว้เอาไว้เป็นอาหารเฮวว้าช้น บาดนี้กะทำวน้อยกะฉลาดเดีเนาะ บาดนี้มันเข้าไปเลาะเบ็งเฮ็นลูกยักษ์เจ็ดคน แล้วผู้เมียนีวานี้มือค่านีเฮาไปกินคนเจ็ดคนที่เขามาเขาอยู่หั้นว้าช้น คล้าย ๆ ลูกเฮานั้นละว้าช้น อย่าสิหลงหลงเต้ลูกเฮานั้นมีกระใส่หัวเบ็ดชุนว้าช้น บาดนี้มันไ้ยีนกะไปลักเอากระโجمหัวใส่หัวอ้ายมันเบ็ด บาดสุดท้ายตึกมาแล้วกะไป ไ้ผัวยักษ์กะไปกินคำไปวานี้แมนลูกเฮวว้าช้น บาดสุดท้ายโอดไปกินลูกโตเจ็ดคนเม็ด ไปอิมหน้าสำราญแล้วกะไปนอน มันกะปุกอ้ายลูกพากันหนีกลางคืนเลย หนีไปหนีบุป่าบุดงไป บาดนี้แล้วตื่นเขามาไ้ยักษสองคนนะ มันนี้ไ้ตายบาดนี้กินลูกโตเองเฮ็นเครื่องลูกโตเองเม็ด บาดนี้เด็กน้อยเพิงเจ็ดคนบ่เฮ็นบาดเนี้ย กะนำบาดเนี้ย สิบเกิบแก้ววิเศษบินนำพา ไปแล้วบ่เฮ็นพักลง บาดนี้บักน้อยมันเฮ็นยักษ์บินมาแล้ว หนีเข้าถ้ำ กะพากันหนีเข้าถ้ำ ยักษ์เมื่อหลายกะนอนหลับอยู่หั้นบาดนี้ โจนพืด ๆ อยู่บ้านนี้บักน้อยกะหลอยคอย ๆ ไปหลอยเอาเกิบวิเศษหั้นแล้ว เกิบเหาะไ้หั้นนะสิบใส่ สิบใส่กะพาอ้ายเหาะกลับบ้านมาแล้วกะหลังจากนั้นกะสร้างอยู่ทำกินกะหาบขายเกิดเป็นคนฮางคนมีขึ้น แล้วกะจบ

(แพงตา พิทักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...น้องก็พาพี่เดินทางเข้าป่าไปเรื่อย ๆ ไปเจอเมืองยักษ์ ยักษ์นั้น มีลูกเจ็ดคนเป็นลูกผู้ยิงทั้งหมด ก็เข้าไปขออาศัยอยู่ด้วย ฝ่ายยักษ์สองผัวเมียนั้นก็คิดจะเก็บเด็กทั้งเจ็ดคนไว้เป็นอาหาร ให้อยู่อาศัยด้วย พอตกดึกยักษ์สองผัวเมียก็ปรึกษากันบอกให้ผัวไป

กินเด็กทั้งเจ็ดคนที่อยู่ห้องข้างลูกตน แต่อย่ากินผิดให้จำไว้ว่าถ้าเป็นลูกเราจะมาเครื่องบนหัว บังเอิญลูกชายคนเล็กได้ยื่นเข้าพอดี จึงไปเอาเครื่องนั้นให้พี่ชายใส่ เมื่อยักษ์มาถึงก็เข้าใจผิดจับลูกของตัวเองกินจนหมด เมื่อกินหมดแล้วก็กลับมานอน ฝ่ายเด็กทั้งเจ็ดก็หนีไป ตื่นเข้ามายักษ์จึงรู้ตัวว่าตนกินลูกของตัวเอง จึงคิดจะไปแก้แค้น สวมรองเท้าแก้ววิเศษแล้วเหาะออกไป เมื่อเหาะออกไปลูกชายคนเล็กมองเห็นจึงรีบชวนกันหลบในถ้ำ ยักษ์ตามหาจนเหนื่อยจึงลงมาพักแล้วเผลอหลับไป เมื่อหลับไปลูกชายคนเล็กก็แอบไปสวมรองเท้าแก้วแล้วพาพี่เหาะกลับบ้านไป...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า เมื่อลูกคนที่เจ็ดได้ยื่นยักษ์สองนิ้วเมียปรึกษากันว่ากินตนและพี่ ๆ ที่อยู่ห้องข้างลูกยักษ์ ให้จำว่าลูกของตนมีเครื่องบนหัว ลูกชายคนเล็กจึงไปนำเครื่องนั้นใส่ให้พี่ชาย เมื่อยักษ์มาถึงก็เข้าใจผิดจับลูกของตัวเองกินจนหมด ตื่นเข้ามายักษ์รู้ว่าได้กินลูกของตัวเอง ยักษ์คิดไปแก้แค้น ได้สวมรองเท้าแก้ววิเศษแล้วเหาะออกไป เมื่อเหาะออกไปลูกชายคนเล็กมองเห็น รีบชวนกันหลบในถ้ำ ยักษ์ตามหาจนเหนื่อย ลงมาพักแล้วเผลอหลับไป ลูกชายคนเล็กแอบไปสวมรองเท้าแก้ว แล้วพาพี่เหาะกลับบ้านไป สะท้อนให้เห็นว่ามีความเชื่อในเรื่องยักษ์

นิทานเรื่อง นางผมหมอม พระยาช้างพ่อนางผมหมอมได้ตายลง จึงสั่งความให้นางกระดุกของตน ว่าหากพ่อตายให้เอากระดุกแขนไปทำเสาหลัก กระดุกขาไปทำเสารอง กระดุกขาอ่อนเอาไปทำไม้พาย งวงให้เอาไปทำเรือ เมื่อสั่งไว้แล้วก็สิ้นใจตาย นางผมหมอมจึงพาสามีล่องเรือมา ความว่า

...คันทายหั้นกระดุกแขนให้เอาไปเอ็ดเสาหลักเด้อ กระดุกขาให้เอาไปเอ็ดเสาอิ้ว เสาอิ้วฝ่ายนะ แล้วบัดนี้กระดุกขาอิงนั้นให้เอาไปเอ็ดไม้พาย แล้ววงพอนี้ให้เอาเอ็ดเฮีย พอสั่งไว้นะ บัดนี้พอก็ตายตายแล้วกะเอาคือพอวานั้นละ มาเอ็ดแล้วกะพาลูกพาผัว ผัวนั้นกะพามาบ้าน มาเมียงผัวเนี่ย ล่องเฮียมี้า ล่องเฮียมานางยักษ์นั้นพัดมาเอ็น บาดเนี่ย เอ็นแล้วกลับเอ็นเปน ดอกไม้แดงไหลมา แสงแควมเฮียหั้น ลูกเอ็นลูกพัดให้เอาผู้พอนั้นพัดคินขึ้นให้ลูก คินขึ้นโอดจับขึ้นเฮียนันกะกลับเอ็ดเปนอินางผมหมอมจะอยู่อินางผมหมอนันลงน้ำ ผู้อินางผมหมอนันลงน้ำแล้วลูกมันกะให้น้ำ อีแม่ช้อย อีแม่ช้อยอีพ้อ อีแม่ช้อย เอาขึ้นมาให้ช้อยแทน เอาแม่โตกะนั่งอยู่เฮียหั้นเดี บ่แมนแม่ช้อยตกน้ำ

มันบอมนะ มันบ่ฟัง แล้วกะล่องมา มาฮอดบ้านฮอดเมือง ลูกมันกะเอามาไต่บ้านมันกะ
กลับคืนไป แมกะล่อยเข้าฝึ่งไปอยู่กกบักเต๋...

(ทองพัน จิตรราช, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ...ถ้าพ่อตายให้เอากะตุกแขนไปทำเสาหลักนะ กระตุกขาไปทำ
เสารอง กระตุกขาอ่อนเอาไปทำไม้พาย งวงให้เอาไปทำเรือ พ่อสั่งไว้แล้วก็ตาย ตายแล้วก็ทำดั่ง
พ่อว่าทำแล้วก็พาลูกพาผัวมาเมืองผัวนั้น ล่องเรือมา นางยักษ์มาเห็นเข้า แปลงร่างเป็นดอกไม้
แดงไหลมาตามน้ำข้างเรือ นั้น ลูกเห็นก็อยากได้ พ่อก็เอาให้ลูก เชี่ยขึ้นก็แปลงเป็นนางผมหอม
แล้วผัดนางผมหอมตักน้ำ ลูกก็ร้องตามแม่ว่า แม่หนู ๆ เอ้าแม่เจ้านั่งอยู่นั่นนะ ไม่ใช่แม่หนูตัก
น้ำว้างนั้น พ่อก็ไม่ฟัง ล่องเรือมา มาถึงบ้านเมือง ลูกก็กลับคืนไป แม่นั้นล่อยเข้าฝึ่งไปอยู่ต้น
มะเดื่อ...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า นางยักษ์เมื่อมาพบสามีของนางผมหอม
ล่องเรือ แปลงร่างเป็นดอกไม้สีแดงไหลมาตามน้ำข้าง ๆ เรือ ลูกเห็นอยากได้ พ่อจึงเก็บดอกไม้
ให้ลูก นางยักษ์ได้แปลงกายเป็นนางผมหอม แล้วผัดนางผมหอมตักน้ำ เมื่อลูกของ นางผ
มหอมทราบว่านางยักษ์ไม่ใช่แม่ของตน จึงร้องให้ บอกพ่อไม่เชื่อ ล่องเรือมาถึงบ้านเมือง ส่วนแม่
ล่อยเข้าฝึ่งไปอยู่ต้นมะเดื่อ ลูกคนโตพาน้องไปหาแม่ทุกวัน พ่อถามว่าเอาน้องไปทำอะไร จึงเล่า
ว่า ตนกับน้องไปหาแม่ หากพ่ออยากเห็นให้ไปกับตน ถ้าพ่อไปแล้วลูกจะทำยังไง ให้ลูกนั้นเอา
ผผแม่ (นางยักษ์) มัดต้นไม้ไว้ สะท้อนให้เห็นว่ามีความเชื่อในเรื่องของยักษ์ว่าสามารถแปลงร่าง
เป็นคนได้

2) ผี

(1) ผีกองกอย

นิทานเรื่องผีกองกอย (สำนวนที่ 1) กล่าวถึงชายคนหนึ่งไปทำนา
และไปปักไผ่ไว้ในห้วย ทุก ๆ เข้าจะไปดูไผ่ที่ตนปักเอาไว้ ดังนี้

...หั้นนะ มือหนึ่งเลาอดบ่ไดเลากะเลยไปพัก ไปพักไ้หั้นนะ เลากะเลยเ็นฟักองก้อย หั้นนะมา ฟักองก้อยมาเ็นเลาแล้วอยากได้เลาไปเปนผัว เพราะวาฟักองก้อยมันบ่มีผัว กะเลยวาจับเลาไปเปนผัว เอาไปไว้ในถ้ำพุน เลากะอดอยุ่หน้าเมียฟักหั้นนะ อดอยุ่จนวาฟักองก้อยหั้นมานลูก มานลูกแล้วเลากะออกลูก เลาคิดฮอดบ้านคิดฮอดเมียเลาหลายอัน ผู้นั้นหั้นนะ เลาเ็ดจังได้เลาจะไ้หนีมาบ้าน แล้วเลาสั่งเกตเบิ่งวาฟักองก้อยคั่นบว่า อ้ายมือน้องอิไปหากินโดน ๆ ให้อ้ายเฝ้าถ้ำเด้อ แล้วไปบ่เดียวแล้วมา คั่นบาคั่นว่า อ้ายมือน้องน้องไปบ่เดียวเด้อ ให้อ้ายเฝ้าถ้ำจักนอยน้องอิมมาซี้แล้วมันไปเ็ง เว่าปิ่นก ลับหั้นนะ...

(สุวรรณารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...วันหนึ่งทนมไ้หวกก็เลยไปดูไซ เห็นฝักองก้อย ฝักองก้อย เห็นก็อยากได้ไปเป็นสามี เพราะวาฝักองก้อยมันไม่มีสามี ก็เลยจับเขาไปเป็นสามี เอาไปไว้ในถ้ำ เขาก็ทนมอยู่กับผีนั่นจนฝักองก้อยนั้นมิลูก แล้วก็คลอดลูก เขาคิดถึงบ้านคิดถึงเมียเขามาก ทำยังไ้ถึงจะได้หนีมาบ้าน แล้วสั่งเกตดูวาฝักองก้อยนั้น ถ้าพูดวาฟักวันนี้น้องจะไปหากินนาน ๆ ให้อ้ายเฝ้าถ้ำนะ แล้วไปบ่เดียวมา แต่ถ้าวานไหน ฟักวันนี้น้องจะไปครู่เดียวนะ ให้อ้ายเฝ้าถ้ำสักพักน้องก็จะมาแล้วไปนาน พุดกลับกันนั้นนะ ...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ชายหนุ่มได้ไปอยู่กินฉันสามีภรรยา กับฝักองก้อย วันหนึ่งมีนกมาร้องอยู่บนปากถ้ำ ความว่า ... เอาตีนแดงเป๊ะ ๆ เมื่อนกไซร้องจึงคิดว่า ...เอาตีนแดงเป๊ะมันคืออะไร... จึงอุ้มลูกน้อยที่เกิดกับฝักองก้อย แล้วเอาเข้าไปแตะที่ปากถ้ำ ปากถ้ำก็เปิดออก วางลูกไว้รับวิ่งกลับบ้าน ฝักองก้อยได้ยินเสียงปากถ้ำก็วิ่งกลับมาที่ถ้ำ เมื่อเห็นสามีหนีก็วิ่งไล่ ชายหนุ่มซ่อนตัวเข้าไปในป่ามัน เมื่อฝักองก้อยมาถึง กลัวมากไม่ยอมมกระดุก กระดิก ฝักอง ก้อยก็จ้ใจเว เรียกว่าให้ผัวออกมา ชายหนุ่มจ้ใจมากจึงผายลมออกมา เหม็นมาก ฝักองก้อยคิดว่าสามีตาย จึงคิดว่า ทำไมมาตายเน่าเหม็นอยู่ที่นี่หนอ ถ้าเป็นอย่างนี้น้องจะเอา หม้อทองเหลืองให้ ถ้าหิวข้าวให้ต๋อยหูขวา ถ้าอยากได้เงินทองให้ต๋อยหูซ้าย ดังนี้

เอาตีนแดงเป๊ะ เอาตีนแดงเป๊ะ นกไซฮ้อง เลากะเลยคิดออกวา เอ...เอาตีนแดงเป๊ะมันคืออันไ้ เลากะเลยเข้าใจวาต้องเอาตีนของลูกไปเป๊ะไซปากถ้ำหั้น เลากะเลยอุ้มลูกน้อย ๆ ที่เลามีกับฟักองก้อยหั้นนะเอาตีนไปเป๊ะไซปากถ้ำ ปากถ้ำกะดังครั้น...แล้วกะไซออก ไซออก

แล้วเลากะวางลูกที่บเลากะแลนหนี หนีฟักองก้อยนะ แลนหนีกลับมาทางบ้านแล้วฟักอง
ก้อยมันได้ยินเสียงเนาะ ปากถ้ามันดังแหงดังคริม กะแลนกลับคืนมามันกะต้องคิดว่าผัว
หันหนีน้ำ แลน กลับคืนมาเห็นผัวหนีมันกะได้ ไผ่ผัวนั้นกลับมาหาน้องก่อน มันบ่อยาก
ให้หนีนะ กลับคืนมาก่อน ๆ เอ็ดจั่งมันกะบ่คืน พ่อทำอันนั้นนะ เพื่อนกะแลน ๆ เตะสะดุ
สะดุแล้วหัวไปซุบเข้าบ่อนขุมเผือกขุมมันที่ชาวบ้านไปโกนไว้ เตะสะดุคองกันจุดปุดอยู่
บาดนี้ฟักองก้อยมาฮอดแล้ว แล้วกะตีตายบาดนี้ เอ็ดจั่งได้มันกะมาฮอดแล้วละ ย่านแล้ว
กะตีตายบ่คืนบ่ตึงบ้านนี้ ฟักองก้อยมันกะมาเยาะช่างเยาะแฉว ควักขึ้นให้ผัวออกมา
แล้วกะอดเอาดักกะเดียวเลากะบ่ปาก แล้วดักเดียวหลายบาดนี้ละตดออกมาบาดนี้ ตด
ปุดนี้ง เหม็นแท้เหม็นวาชั้น ฟักองก้อยมันเข้าใจว่าผัวตายบาดนี้ ไอ้ย..อ้ายวังมาตายเนาะ
ตายเหม็นอยู่นี้หนอวาชั้น คันเปนแบบนี้แล้วน้องอือเอาหม้อทองเหลืองนี้ให้เด้อ คันอ้าย
อยากกินเข้าให้อ้ายต๋อยหูซัว คันอ้ายได้เงินค่าให้อ้ายต๋อยหูซัววาชั้น บอกผัวนั้นนะ ผัวกะ
เลยวอดเอา หลังจากฟักองก้อยหนีไปแล้วบาดนี้ เลากะลุกขึ้นมาแล้วกะได้หม้อตมนั้นนะ
แล้วกะหนีกลับมาหาเมียเลาอยู่บ้าน แล้วกะอยากกินเข้าเลากะต๋อยหูซัว อยากได้เงินค่า
เลากะต๋อยหูซัว เอาไปเอามาเลากะฮังกะมีบ้านเนีย

(สุวรรณารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...มีนกไซตัวหนึ่งมาร้องอยู่บนหลังคาถ้า เอาตีนแดงแป๊ะ ๆ
นกไซร้องก็เลยคิดออกว่า เอ..เอาตีนแดงแป๊ะมันคืออะไร ก็เลยเข้าใจว่าให้เอาตีนแดงของลูกไป
แป๊ะปากถ้า อุ่มลูกน้อยที่เกิดกับผีกองก้อยนั้น เอาตีนไปแป๊ะปากถ้า ปากถ้าก็เปิดออก เปิดออก
แล้วก็วางลูกไว้รับวิ่งหนี วิ่งหนีกลับมาทางบ้าน ผีกองก้อยได้ยินเสียงปากถ้าก็วิ่งกลับคืนมา เห็น
ผัวหนีก็วิ่งไล่ กลับมาหาน้องก่อน มันไม่อยากจะให้หนี กลับคืนมาก่อน ๆ ทำยังไก็ไม่กลับ เตะ
สะดุหัวมุดเข้าปามัน พอผีกองก้อยมาถึง กลัวมากไม่กระดุกกระดิก ผีกองก้อยก็มาเยาะแฉว
เรียกให้ผัวออกมา จึกจึกมากจึงตดออกมา เหม็นมาก ผีกองก้อยคิดว่าผัวตาย ไอ้ยพี่ทำไมมา
ตายเนาะเหม็นอยู่นี้หนอ ถ้าเป็นอย่างนี้น้องจะเอาหม้อทองเหลืองให้ ถ้าหิวข้าวให้อ้ายต๋อยหูซัว
ถ้าอยากได้เงินทองให้อ้ายต๋อยหูซัว บอกผัว ผัวก็ทนเอา เมื่อผีกองก้อยไปจึงออกมารับหนีกลับบ้าน
ไป หนีกลับมาบ้านแล้วถ้าอยากกินข้าวก็ต๋อยหูซัว อยากได้เงินได้ทองก็ต๋อยหูซัว ไป ๆ มา ๆ
ก็มีเงินทองร่ำรวย มีเงินทองร่ำรวย...

จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่า ชายหนุ่มร่ำรวยเป็นเศรษฐี ด้วย

ภรรยาที่เป็นฝีกองกอยให้หม้อทองเหลืองที่สามารถเนรมิตข้าวของเงินทองได้ เมื่อเพื่อนของชายหนุ่มทราบความ อยากจะร่ำรวยบ้าง จึงไปสอบถาม ความว่า

...ยังมีแล้วบาดนี้ผู้มีผู้หนึ่งบาดเนี่ย เปนเลี้ยวเลาหันแหละ เปนเลี้ยวอยากยังอยากมีคือเลาบาดเนี่ย กะถามมาถามว่าเฮ็ดได้โตจังห่าจังมีแท้ว่าขึ้น เลากะเลาเรื่องสู่ฟังวาไปใส่ไซแล้วได้ฝีกองกอยเปนเมียบาดนั้นบาดนี้ละ ฝ่ายเลี้ยวนี้กะไปบาดนี้อยากได้คือเลา นั้นนะ ไปฝีกองกอยกะจับไปเฮ็ดผัวคือกัน ได้ลูกผู้หนึ่งคือกัน ได้ลูกผู้หนึ่งแล้วกะหนีมาคือกัน หนีนี้ หนีมากะมาเตะชุมมัน เตะชุมมันหัวชุมลงชุมมัน แล้วบาดนี้ชุมลงชุมมันแล้วมันกะมาเยาะมาเอ็นนะฝีกองกอยนะให้ผัวคืนไปนะ แล้วกะตดออกมาคือเก่า แล้วกะเหม็น ๆ คือเก่า แล้ววาบาดนี้เอาหม้อเงินหม้อยังให้ก้อบาดนี้ เพื่อนี้เอาหม้อหนึ่ง เพื่อที่แล้วนี้เอาหม้อต้มทองแดงให้นะ เพื่อนี้ละน้องอ้อเอาหม้อหนึ่งให้เด้อว่าขึ้น ผู้นี้พันเป็นคนโลกมากเด ได้ยินว่าหม้อหนึ่งละบ่อยากได้ อยากได้หม้อคือเก่าหันนะ แล้วเลากะเลยลงตอบไปว่า กูบ่เอาหม้อหนึ่ง กูอ้อเอาหม้อต้มทองแดงว่าขึ้น ฝีกองกอยนั้นมันรู้ว่าผัวนั้นตัว กะเลยวาจักไล่ของผู้นั้นหันกินเลย แล้วกะเลากะตายบ่ได้มาคืนมาห่างามมีข้า...

(สุวรรณารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...แล้วมีเพื่อนคนหนึ่ง อยากมีเหมือนเขา ก็ถามว่าไปทำอะไรมาจึงร่ำรวย ก็เล่าให้ฟังว่าไปใส่ไซแล้วได้ฝีกองกอยเป็นเมีย เพื่อนนี้ก็ไปอยากได้เหมือนกัน ไปแล้วฝีกองกอยก็จับไปเป็นผัวเหมือนกัน ได้ลูกคนหนึ่งเหมือนกัน ได้ลูกแล้วก็หนีมาเหมือนกัน หนีมาก็มาเตะหลุมมัน หัวมุดลงหลุมมัน ฝีกองกอยก็มาเยาะมาเรียกให้ผัวคืนไป แล้วก็ตดออกมาเหมือนกัน เหม็นเหมือนเดิม ฝีกองกอยก็คิดว่าผัวตาย ก็เอาหม้อหนึ่งให้ ครั้งที่แล้วเอาหม้อทองแดงให้ คราวนี้เอาหม้อหนึ่งให้ คนนี้มันเป็นคนโลกมากนะ ได้ยินว่าหม้อหนึ่งก็บ่อยากได้ อยากได้หม้อทองแดง ก็เลยพูดตอบไปว่า กูบ่เอาหม้อหนึ่ง กูจะเอาหม้อต้มทองแดง ฝีกองกอยเลยรู้ว่าผัวโกหก เลยล้วงไส้กินเลย แล้วก็ตายไม่ได้กลับมา ร่ำรวยอีก...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า เมื่อเพื่อนของชายหนุ่มไปเป็นสามีของฝีกองกอย รู้ว่าตนจะได้หม้อหนึ่งจึงกล่าวว่าอยากได้หม้อเหมือนเดิม แต่คราวนี้ฝีกองกอยรู้ทัน ฝีกองกอยจึงล้วงไส้กิน ชายผู้นั้นจึงเสียชีวิตลง ไม่ได้กลับมาเป็นเศรษฐีเหมือนกับชายหนุ่มคนแรก

นิทานเรื่อง ฝีกองกอย (สำนวนที่ 2) ฝีกองกอยในสมัยก่อนอาศัยอยู่ในไร่หรือท้องนา พูดภาษาคนได้ เมื่อได้ยินเสียงเด็กร้องไห้ มันพูดว่า อองออยอับ จกกินตบเด็กน้อยก่อนนะ ดังนี้

ฝีกองกอยนะแต่กั้นอนไฮอนนา คอยย่องมา มาดูได้ยินเสียงร้องไห้ มาแต่กั้นมันพูดเพ่นพะเนาะ แต่กั้นมันพูดเพ่น ไปไม้ไ้บะไรอียังกะพูดเพ่น แล้วได้ยินเสียงเด็กร้องไห้ แล้วมันกะมา แล้วมันกะพูดว่า อองออยอับ จกกินตบเด็กน้อยก่อนนา ถ้ามันจำชื่อได้มันกะเรียกชื่อ ถ้ามันจำชื่อไม่ได้มันกะวา อองออยอับจกกินตบเด็กน้อยก่อนนา แล้วกะกินแต่กั้นะเดียนั้นมันไม่นั่นแล้ว แต่กั้นคนจะไปหาหน่อไม้ กะเอาแต่หน่อไม้ จะไปหาปลากะเอาแต่ปลา แล้วไปไม้ไ้บะไรกะพูดเพ่น...

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ฝีกองกอยนั้นแต่ก่อนนอนไร่อนนา คอยย่องมาดูได้ยินเสียงร้องไห้ เมื่อก่อนมันพูดภาษาคนได้ ไปไม้ไ้บะไรมันก็พูดได้ แล้วได้ยินเสียงเด็กร้องไห้แล้วมันก็มา แล้วมันก็พูดว่า ออง ออยอับ จกกินตบเด็กน้อยก่อนนะ ถ้ามันจำชื่อได้มันก็จะเรียกชื่อ จำไม่ได้มันก็พูดว่า อองออยอับ จกกินตบเด็กน้อยก่อนนะ แล้วก็กินจริง ๆ ในสมัยก่อน เดียนั้นมันไม่ทำแล้ว แต่ก่อนมันคงจะไปหาหน่อไม้ ก็เอาแต่หน่อไม้ ไปหาปลาก็เอาแต่ปลา ไปไม้ไ้บะไรแล้วก็หมากับหมูพูดภาษาคนได้....

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า มีความเชื่อเรื่องฝีกองกอยว่ามีจริง มักอาศัยอยู่ในไร่หรือท้องนา

นิทานเรื่องชายกำพรว้า (ชายกำพรว้าไปเอ็ดรี) ชายกำพรว้าไปทำหลั้ต้อนไว้ดักปลา ปลามาติด ฝีกองกอยแอบกินปลา วันต่อมาแอบดูเห็นฝีกองกอยกินปลา จึงด่าฝีกองกอยและจะฆ่าเสีย ฝีกองกอยนำชายหนุ่มไปเป็นสามี ความว่า

...ชายกำพรว้าแล้วไปเอ็ดหรือ ไปเอ็ดต้อนใส่ปลา เขาเดินหาเอ็ดต้อนเอ็ดหรือใส่ปลา แล้วบาดนี้นั้นปลามันกะมาติดต้อน ปลามาติดต้อนฝีกองกอยกะมากินอะนี่ ฝีกองกอยมันเลยมากินปลามายากินปลา ฝีกองกอยนะ มากินปลามากินหมู่มือหมู่มือบาดเนี้ย ไปยามมือได้กะบ่ได้ บาดนี้บ๊ะกูมอยเบ็งก่อน มอยเบ็งกะเอ็นฝีกองกอยหันมา ฝีกองกอย

มามากินปลาเนี่ย เย็ดแม่มันอีกะเนี่ยวาชั้น ภูอิหม่ามึงเกาะ มือได้มึงกะมากินปลาภูมื่อ ๗ วาชั้น แล้วอีกะอือองเอาไปเป้นผัววาชั้น ผู้น้อย ๗ มึงออมภูมึงลองอมเบิ่งดูวาชั้น กะ อ้อมเอาไป เย็ดแม่มันไปฮอดตันไม้ตันนั้นภูอิจ้องตันไม้ไ้ววาชั้น คึดอยู่ในใจบ่อกปาก ดอก กะไป อองไป ๗ กะไไว้ในถ้ำพุนบาดเนี่ย ไไว้ในถ้ำมันอยู่ มือได้กะวาพอน้อยมือเนี้ เจ่าเฝ้าเฮือนเด้อ เฝ้าลูก ข่อยอิไปหากิน ลูกมันมีฝีองอ้อยโตเนั้น ออกไปมือเนี้ย่อยบไป เฮิงดอกข่อยไปปัดเดียว เม็ดมือกะบ่มาวาชั้นปัดเดียว...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ชายกำพร้าั้นไปทำหรี ทำต้อนไว้ตักปลา เขาเรียกว่า ทำต้อนทำหรีใส่ปลา แล้วปลาก็มาติดต้อน ปลาติดฝีกองก่อยก็มากิน ฝีกองก่อยมาแอบกิน ปลา มากินทุกวัน ๗ ไปดูวันไหนก็ไม่ได้ปลา วันต่อมาจึงแอบไปดู ก็เห็นฝีกองก่อยมากินปลา จึงด่าฝีกองก่อยและคิดจะฆ่าเสีย แล้วฝีกองก่อยก็เอาไปเป็นผัว ตัวเล็ก ๆ มึงลองอ้อมภูดูซิ ก็อ้อมไป คิดในใจว่าไปถึงตันไม้ตันนั้นจะจับตันไม้ไ้ววาชั้น คึดอยู่ในใจ จึงเอาไปไว้ในถ้ำ วันไหนก็ว่า พอน้อยอยู่เฝ้าบ้านนะ เฝ้าลูก ข้าจะไปหากิน ลูกมันก็มีฝีกองก่อยนะ ออกไปวันนี้ ไม่ไปนานหรอก ไปแป็บเดียว ทั้งวันก็ไม่มา วันหลังมา พอน้อยเฝ้าบ้านนะข้าจะไปหากิน วันนี้ ข้าไปนาน แล้วไปแป็บเดียวก็มา...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าฝีกองก่อย มักจะกินปลาที่คน ไปได้กลอบไว้ ฝีกองก่อยจึงได้นำชายกำพร้าไปเป็นสามีของตน

(2) ฝียักขวาย

นิทานเรื่องฝียักขวาย กล่าวถึงฝียักขวายมักจะชิงร้างคน ดังนี้

...บัดนี้ฝียักขวายนี้บ่เห็นโต มันบุญ ทนใดมันกินชีกกินมูล บัดนี้มีมือ เนิงตอนสวย ทหาร สิมากินเข้า มีหมอนึงถือถ้วยออกมาสิไปเอา หัวชักจิ้นลงโลด ปั้นเกาะตอกไล่ดแล้วดอกไซ หัวดำ ๆ บ่ออกฮ่องว้อย ๆ คนนี้แล้วมูเดียวกับกันนี้และ ญ่นากัน มันญ่มมมิดเทานั้นได้ ฝียัก ขวายเข้าคน แตวาหัวชักเจดไผดได้ จะออกไปกินเข้าจิงสิมาตอนสวยลุ่มตึง เบ็ดมือตะเวน จังได้ออกไป มือวันสิลบได้เฮ็ด ฝียักขวายญูคูมิด มันจ้องกินแตบุญ ฝียักขวายมันจะสูง

คน และมันจะอยู่เขต ภูเมือง เขตวังเวียงเวลามันถึงคนผู้นั้น คนผู้นั้นจะยิงปืนบอกเลย
แล้วจะไปแก้ไขที่จำ จำ ของบ้านของเมือง จำเกาะคือหมอผีประจำบ้าน...

(สุวรรณารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ส่วนผียักษ์วายนี้ไม่มีตัว มันกินบุญ กินมูล ตอนสาย ๆ
ทหารออกมากินข้าว คนหนึ่งถือถ้วยออกมา เห็นก็เลยยิงที่มุมมืดนั้น ผียังวายเข้าคน ตอนเย็นถึง
จะออกจากร่าง วันพระทำอะไรไม่ได้ ผีตัวนี้ก็จ้องกินแต่บุญ เข้าสิงคน และมันจะอยู่เขต ภูเมือง
เขตวังเวียงเวลามันถึงคนผู้นั้น คนผู้นั้นจะยิงปืนไม่ออกเลย หากจะแก้ต้องไปหาหมอผีประจำบ้าน...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า มีความเชื่อเกี่ยวกับผียักษ์วาย
ไม่มีตัวตน มักชอบกินบุญ กินมูล ทหารนายหนึ่งถือถ้วยออกมากินข้าว เห็นจึงยิงที่มุมมืด ทำให้ผี
ยักษ์วายเข้าสิงร่างคน ตอนเย็นจึงจะออกจากร่าง ทุกวันพระ ผีจ้องกินบุญ เข้าสิงคน มักอยู่
บริเวณเขตภูเมือง ขณะสิงคน ปืนยิงไม่ออก หากแก้ต้องไปหาหมอผีประจำบ้าน เรื่องนี้แสดงให้เห็น
ความเชื่อเกี่ยวกับผียักษ์วาย ซึ่งเป็นความเชื่อของคนในสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ลาว

(3) ผีตาแฮก

นิทานเรื่อง ผีตาแฮก แต่โบราณกาลมีผีตาแฮกนี้จะอยู่ประจำนา
เลี้ยงผีชนิดนี้ด้วยสุรา และไก่หนึ่งตัว ก่อนลงนาในเดือนหก ผีตาแฮกไปขอยุ่ที่นาของเจ้าของที่
ทำนา ก่อนทำนาชาวนา ต้องไปขออนุญาตผีตาแฮก เป็นประเพณีสืบต่อมา ดังนี้

...เดือนหก ผีตาแฮกนาแตวฯขอยุ่ที่นาเป็นเจ้าของที่ดิน ทำนา เวลาทำนาชาวนาเกาะจะต้องไป
ขออนุญาตผีตาแฮก แบบวานับถือ ผีตาแฮกมันจ้องประเพณีพอแมสืบมา...อันนี้มันเป็นฮีต
ฮีตของบ้าน มันมีเสียงขึ้น เสียงลง มีสัญญากันระวางหอบ้าน...เวลาเขาไปฮั่นไปนี่เกาะไป
เว้ากับเพื่อนให้เพื่อนไปนำฮักฯ แตวฯบ่เชื่อ บ่เชื่อ อีเฮือนนี้มีแต่เฮานี้ไหวพระไหวพระไหวเจ้า
แล้วเกาะแล้ว เขตเรานี้มีแล้วมีแต่ยุคภาคเหนือแล้ว...

(พินโพธิ์ กงมณี, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ...ในเดือนหก ผีตาแฉงจะไปขอยุ่ที่นาของเจ้าของที่ทำนา เวลาทำนาชาวนาจึงจะต้องไปขออนุญาตผีตาแฉง เพราะว่ามันบื้อ เป็นประเพณีสืบมา เวลาลูกหลานไปเป็นทหารอยู่ไกล ๆ ก็ขอให้ช่วยปกป้องรักษาได้ ซึ่งแต่ละบ้านก็จะมีหมอยี่ประจำบ้านอยู่ เวลาเราไปไหนมาไหนก็จะรักษา ปัจจุบันมีอยู่ทางภาคเหนือ...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า มีความเชื่อเกี่ยวกับผีตาแฉงในเรื่องของการทำนา มีพิธีบูชาผีเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ไร่นาของตน เพื่อให้ผลผลิตดี

(4) ผีปอบ

นิทานเรื่อง ผีตาแฉง กล่าวถึงผีปอบ ในสมัยก่อน หมู่บ้านต่าง ๆ มีการขับไล่ผีเป็นประจำ การเลี้ยงผีปอบต้องเลี้ยงด้วยเลือด แทะคอกหมูเอาเลือดหมูไปเช่น ผีปอบสิงอยู่กับคน เกิดจากการทำวิชาที่ไม่ดี ผู้ที่ถูกผีสิงสุขภาพไม่ดี ผีปอบเข้าสิงคนป่วย ถ้าผีปอบไปอยู่ผิดบ้านก็อยู่ไม่ได้ ส่วนผีโพง ตามความเชื่อของคนลาว มีลักษณะเป็นแสง พอเดือนหก ออกไปกินไก่ตอนกลางคืน กินกบกินเขียด เวลาหากินได้แล้วกลับบ้าน เอาน้ำหมากน้ำข้าวล้างหน้า กลับคืนเป็นคนปกติ ดังนี้

...ว่าเรื่องผีปอบ แรกก่อนนี้ตามหมู่บ้านนี้เกาะยังได้ไล่ อันนี้เคเจ้าเห็ดฝาคำ ฝาดแดงได้เหียนหลังนั้นถือผีได้ ที่นี้ผีปอบมาอยู่บ้านเกาะแพบ้านแพเมือง เมื่อบ้านนี้จ้งวาไปไล่หนีไล่หนีเกาะบ่ยอมหนีเอาใส่รถไป ไปที่มิได้เกาะชุดแล้วแต่ คั่นวาเลี้ยงนี้ต้องไปเอาเลือด แทะคอกหมูเอาเลือดหมูไปถวายเป็น คั่นวามายูบ้านคน เกาะถูกคนไล่หนี ผีปอบ มันจะสิงยุ่นำคน เกิดจากการทำวิชาที่ไม่ดี เวลามันร้ายเกาะจะไปกวนคนที่มีสุขภาพอ่อนแอ โดยชะเพาะคนป่วย ถ้าผีปอบอยู่ผิดบ้านเกาะจัญไรได้ ผีโพง ตามความเชื่อของคน ผีโพงนี้มีไหม ผีโพงนี้เป็นแสง ยามเดือนหกมันจไปกินไก่ยามตอนกลางคืน มันจะไปหากินกับกินเขียด เวลาหากินได้แล้วมันเกาะจะกับคั่นเหียน ถ้ากับคั่นมาก่อเอาน้ำหมากข้างวงเข้ามากิน หรือใส่หน้า (ล้างหน้า) แล้วเกาะจะกลายเป็นคนปกติ

(พินโพธิ์ กงมณี, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ...พอมาร้องผีปอบ แต่ก่อนนี้ตามหมู่บ้านมีการขับไล่เป็นประจำ ผีปอบจะอยู่ได้เฉพาะบางหมู่บ้านเท่านั้น เรื่องการเลี้ยงผีปอบต้องเลี้ยงด้วยเลือด แหงคอ หมูเอาเลือดหมูไปเช่นผี ผีปอบ มันจะสิงอยู่กับคน เกิดจากการทำวิชาที่ไม่ดี คนที่ถูกสิงจะสุขภาพไม่ดี และผีปอบนี้ก็จะไปสิงโดยเฉพาะคนป่วย ถ้าผีปอบไปอยู่ผีดบ้านก็จะอยู่ไม่ได้ ส่วนผีโพงตามความเชื่อของคนลาว จะมีลักษณะเป็นแสง พอเดือนหก จะออกไปกินไก่ตอนกลางคืน กินกบ กินเขียด เวลาหากินได้แล้วก็จะกลับบ้าน เอน้ำมาก น้ำข้าวล้างหน้ากลับคืนเป็นคนปกติ...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่ามีความเชื่อเกี่ยวกับผีปอบที่ชอบสิงร่างคน การเลี้ยงผีปอบต้องเลี้ยงด้วยเลือด เพราะผีปอบชอบกินเลือดสด ๆ

4) ผีบรรพบุรุษ

ความเชื่อเรื่อง การเข้าสิงร่างมนุษย์ นิทานเรื่องประวัติแก่นท้าว ท้าวแก่นท้าวมาอยู่ในเมืองไทย บริเวณหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อก่อนท่านออกจากบ้านมา แล้วก็มาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน มีพ่อ มีญาติพี่น้องมาด้วย น้องชื่อว่าเจ้าสิบสอง ภรรยาท้าวแก่นท้าวชื่อนางบานเย็น เป็นเจ้าเมืองนี้มีหลักเมือง มักจะสิงร่างคน ถึงขวบปีท่านก็มาพูดคุยกับลูกหลานในหมู่บ้าน ดังนี้

เพิ่นบ่ให้ถือว่าเป็นเจ้าบ้านเมือง เพิ่นให้ลบล้างไป แล้วกะผู้ที่เขาเคยเคารพนับถือ กะบ่ปาก กะคือว่าเดี๋ยวนีเพิ่นกะอยู่เมืองไทย เพิ่นอยากมาเพิ่นกะมา คันผีสิงเป็นร่างของเพิ่น เพิ่นกะลักเอ็ดกันอยู่เมืองไทย ฮอดขวบปีกะเลี้ยงเพิ่น เลี้ยงเจ้าบ้านเจ้าเมือง มีอวันที่เพิ่นเลี้ยงนั้นบ่ได้เอ็ดหยัง บ่ทำงานบ่หยังจักสิ่ง หาบกะบ่ได้ แต่ก่อนนั้นตักน้ำดำเข้าเพิ่นกะบ่ให้เอ็ด มีอนันนะขลัง ยาวโผดประวัติแก่นท้าว นั้นนะ ตอนนีเพิ่นเสียนานแล้ว ธาตุเพิ่นอยู่นั้น ธาตุเพิ่นงามสูง

(จันทอง คำนึ่งสุข, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ท่านไม่ให้นับถือว่าเป็นเจ้าเมือง ท่านให้ลบล้างไป แล้วก็ผู้ที่เราเคยนับถือก็ไม่พูด ตอนนีท่านก็อยู่เมืองไทย ท่านอยากมาท่านก็มา ถ้าผีสิงเป็นร่างของท่าน ท่านก็ทำอยู่เมืองไทย ถึงขวบปีก็เลี้ยงท่าน เลี้ยงเจ้าบ้านเจ้าเมือง วันที่เลี้ยงเขาจะไม่ทำอะไร ไม่ทำงานไม่ทำอะไรสักอย่าง หาบก็ไม่ได้ แต่ก่อนตักน้ำดำข้าวเขาก็ไม่ให้ทำ วันนั้นเป็นวันที่ขลัง

ยาวมากประวัติแก่ันท้าว ตอนนีท่านเสียชีวิตนานแล้ว ธาตุท่านอยู่นั้น ธาตุท่านสวยและสูง...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า คนในหมู่บ้านเคารพนับถือท้าวแก่้น ท่านเป็นผู้ก่อตั้งหมู่บ้านเป็นครั้งแรก กล่าวว่า ท่านอยู่ที่เมืองไทย เมื่อท่านมาเมืองลาวจะมาสังเวยคน เมื่อครบปีมีการเลี้ยงเจ้าบ้านเจ้าเมือง วันที่เลี้ยงชาวบ้านจะไม่ให้ทำกิจอันใด แม้กระทั่งหาบน้ำ ต่ำข้าว วันนั้นถือว่าเป็นวันศักดิ์สิทธิ์ ชล้ง ปัจจุบันท่านเสียชีวิตมานาน มีเจดีย์ใส่อัฐิท่านสวยงาม แสดงให้เห็นการเคารพบรรพบุรุษ

จะเห็นว่าความเชื่อเรื่องผี นิทานพื้นบ้านลาวที่ปรากฏมีผี 4 ชนิด ได้แก่ ผีกองกอย ผียักษ์วาย ผีตาแฮก ผีบรรพบุรุษ เป็นต้น

3) เงือก

นิทานเรื่อง สองผัวเมีย สองสามีภรรยาลำบากมาก ฐานะยากจน จึงชวนกันไปท่อน้ำเพื่อจับปลา เมื่อทั้งสองพากันไปวิดน้ำเพื่อจับปลา เงือกในสระก็โผล่ขึ้นมาดังนี้

...สองผัวเมียทุกข์ยาก ทุกข์ยากฮ้าย แล้วบาดนี้โอดวาฮิไปหาหยังมากิน หาหยังมาอยากกันเลยชวนกันวาเฮาไปสาหนองแขงเฮาะ เฮาไปสระหนองแขงเฮาะกันเถอะวาซัน พากันไปสองผัวเมียนั้นไปสระทวน ๆ อยู่ บาดนี้เงือกมันสะเนียนหัวเตีเเนะกะโปโล่ขึ้นมา ไปโล่ขึ้นมาผัวหั้นวาปลาตก ๆ วาซัน เมียนั้นเอาอิ้วไป อิ้วไปอิ้วไปซ้อนนะ ปลาตกอยู่ ไส ๆ วาซัน ถืออิ้วไปสวิงไปอิ้วไปซ้อน เลยหลุดไป หลุดไปแล้วพากันสระ สระทวน ๆ ไปโล่ขึ้นมา ไปโล่ขึ้นมาแล้วโຍียปลาตก ๆ วาซัน ผัว ผัวเมียนั้นไสปลาตกอยู่ ไส ผัวเมียนั้นถือสวิงไปซ้อน หลุดไป หลุดไปกะพากันสระ สระอยู่หั้นละยังมื่อยังเว็นพากันสระ สระทวน ๆ อยู่บ่ได้มันสะเนียนหัว โผล่ขึ้นมากะมาถาม เพิ่นมาเถ็ดจั่งซันเพิ่นเถ็ดเอาหยัง เพิ่นอยากได้หยังวาซัน โຍียพวกเฮานั้นทุกข์ฮ้ายยากฮ้าย แล้วบ่มีหยังอีกิน เงินทองกะบ่มีทุกข์ยากวาซัน แล้วมาสระเอาหาได้บู่ได้ปลาไปขาย ได้เงินได้ทองมาซื้ออีกิน วาซัน โຍียเจ้าอิสระเอาจากมือนีไปฮอดมื่อตายเจ้ากะบ่แห่ง ให้เจ้าพากันเซาสา ซ่อยอิเอาให้คั้นเจ้าอยากได้เงินค่านะ เอาเงินเอาค่านั้นไซเียขึ้นมาให้เฮียนึง ได้เงินได้ค่าแล้ว กะห่างกะมี พากันมาบ้าน...

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...มีสองผัวเมียมีฐานะยากจนมาก วันก็ชวนกันไปวิดน้ำที่ทะเลเพื่อหาปลา ชีเรือไปกัน พอไปถึงก็ไปช่วยกันวิดน้ำ พญานาคสะดุ้งขึ้นมา เมื่อโผล่ขึ้นมาผัวก็คิดว่าปลาตก จึงร้องบอกเมียว่า ปลาตก ๆ เมียรีบวิ่งไปหมายจะจับแต่ก็ไม่ทัน มุดหายลงไปก่อน เมื่อมุดหายไปที่ปากกันวิดน้ำต่อ วิดไปวิดมาก็โผล่ขึ้นมาอีก ผัวก็ร้องว่า ปลาซ่อน ๆ เมียก็รีบวิ่งจะมาจับ แต่ก็ไม่ทันอีก แล้วทั้งสองก็วิดน้ำต่อไปจนพญานาคทนไม่ไหว จึงขึ้นมาถามว่าต้องการอะไรที่มาจากน้ำอยู่ สองผัวเมียจึงเล่าความทุกข์ของตนให้ฟัง ฝ่ายพญานาคบอกว่าต่อให้วิดจนตายน้ำก็ไม่แห้ง ถ้าท่านอยากได้เงินทองเดียวเราจะให้เอง เมื่อพูดดังนั้นก็มุดลงไปเอาเงินทองใส่เรือขึ้นมาให้เต็มเรือ เมื่อสองผัวเมียได้เงินทองแล้วก็กลับบ้านไป...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า เหงือกได้โผล่ขึ้นมาจากสระน้ำ เกิดความสงสัยสองสามีภรรยา ให้เงินและทองคำแก่สามีภรรยา ทำให้รำรวยกลายเป็นเศรษฐี เมื่อเพื่อนบ้านฐานะยากจนทราบความ จึงได้ไต่ถามว่าเหตุใดมีเงิน สองสามีภรรยาเล่าให้ฟัง เพื่อนบ้านที่มีฐานะยากจนไปที่สระน้ำเพื่อหาปลา ดังนี้

...บัดนี้คู่เสี่ยวมันกะทุกข์ยากคือกันแล้วมาถาม เสี่ยวเอ๊ยแต่ก็นั่นเสี่ยวกะคือทุกข์ยากแท้ว้าซัน เสี่ยวยังกะห่างกะดึกะดื้อเดียวนั้นะ โอ๊ยบ่เปนสะนั้นดอก เฮานี้ไปสระหนองแซงแล้วเฟิ่นเอาเงินเอาค่าไหววซัน สองผัวเมียกะพากันไปบาดเนี้ย ไปสระคือกันหั้น สระทวน ๆ เจียกกะไปโผล่ขึ้นมา ผัวหั้นวาปลาตก ๆ วาซันวา ปลาตกมันทิ่มคอมึงตาย ผัวเมียนั้นวา สระเขาไป สระแล้วไปโผล่ขึ้น โอปลาตก ๆ ผัวหั้นวานะ ผัวเมียนั้นวาปลาตกมันอกินหัวมึงตาย สระปลาสระนั้นจนตายสองผัวเมียนั้น จบ

(บัวผัน ไสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...เมื่อกลับบ้านไปเพื่อนสนิทก็มาถามว่าไปทำอะไรมาจึงร่ำรวยขนาดนี้ สองผัวเมียก็เล่าให้ฟัง สามีภรรยาผู้นั้นจึงไปทำอย่างนั้นบ้าง ชวนกันไปวิดน้ำในทะเลเหมือนกัน พญานาคก็โผล่ขึ้นมา ผัวร้องว่า ปลาตก ๆ เมียนั้นเลยพูดขึ้นว่า ปลาตกมันจะกัดกินคอแก่นั่นแหละ แล้วพญานาคก็มุดลงไป สองผัวเมียก็วิดน้ำต่อไป วิดไปเรื่อยพญานาคก็โผล่ขึ้นมาอีก ผัวก็ร้องว่า ปลาซ่อน ๆ เมียนั้นว่า ปลาซ่อนมันจะกินหัวแก่นั่นแหละ เมื่อกล่าวดังนั้นสองผัวเมีย ก็ถูกพญานาคกินจนตาย...

จะเห็นว่า เพื่อนบ้านมีฐานะยากจนไปวิดน้ำที่สระเพื่อจับปลา ในขณะที่วิดน้ำ นางเงือกโผล่ขึ้นมา สามีพูดว่าปลาตก ๆ ปลาตกมันทิ่มคอมีงตาย ภรรยากล่าวเช่นนั้น ทำให้นางเงือกไม่พอใจในคำพูดของสองสามีภรรยา จึงไม่ให้เงินทอง สองสามีวิดน้ำจนตายในสระนั้นจะเห็นว่าการใช้วาจาดีมักจะได้รับความสะดวกสบายแก่ผู้อื่น

จากการพิจารณานิทานชาติพันธุ์ลาว พบว่า อัตลักษณ์ในด้านความเชื่อในนิทานของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง วิญญาณ เชื่อเรื่องเวทมนต์คาถา ความเชื่อเกี่ยวกับเทวดา การทำนาย การเกิด การตาย การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ นรก สวรรค์ พญานาค และความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ แสดงให้เห็นว่าชาติพันธุ์ไทยความเชื่อสะท้อนให้เห็นถึงวิถีในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีเอกลักษณ์ของตนเอง

ผลของการศึกษาความเชื่อทั้งสองชนชาติพบว่า มีความเชื่อคล้ายคลึงกัน ได้แก่ ความเชื่อในเรื่องของอำนาจลึกลับ เป็นการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในเรื่องเวทมนต์คาถา มีความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณ เชื่อเรื่องการพยากรณ์ความฝัน การทำนายทายทักของหมอดู มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องอำนาจของจิต การอธิษฐาน มีอิทธิพลความเชื่อเกี่ยวกับของวิเศษ และความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ผลจากปรากฏในนิทานสะท้อนให้เห็นว่าสิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดจากความเชื่อของชนทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีลักษณะร่วมกัน ความเชื่อบางประการ เป็นผลทำให้เกิดในกลุ่มชนมีความเกรงกลัวต่อผลของการกระทำผิด ทำให้คนในสังคมเกิดความรักความสามัคคี มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันอีกด้วย

11. ประเพณี/พิธีกรรม

คำว่า ประเพณี (Tradition) กับคำว่าพิธีกรรม (Rite) มีความหมายใกล้เคียงกันมาก บางครั้งใช้ในความหมายเดียวกัน ประเพณียังรวมไปถึงวิถีชีวิต (Way of life) ส่วนคำว่า พิธีกรรม มีความหมายไปในเชิงพิธีการ หรือกิจกรรมเฉพาะกิจมากกว่า พิธีกรรมที่พบในสังคมไทยอาจแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ พิธีกรรมตามเทศกาล (Festival) พิธีกรรมที่เกี่ยวกับวงจรชีวิต (Rite of Passage) พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชุมชนหรือท้องถิ่น ซึ่งแต่ละพิธีกรรมที่แจกแจงแยกย่อยนี้ ก็ยังมีความเหลื่อมซ้อนกันด้วย

สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ (2548: 3) กล่าวว่า ประเพณีคือระเบียบแบบแผนที่กำหนดพฤติกรรมในสถานการณ์ต่างๆ ที่สังคมยึดถือปฏิบัติสืบกันมา และยังหมายรวมถึงแบบความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทศนคติ ศีลธรรม จารีต ระเบียบแบบแผนและวิธีการกระทำสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนจนถึงการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่าง ๆ ที่กระทำกันมาแต่ในอดีต ส่วน ประชิต สกฤษณ์พัฒน์, วิมล จิโรจน์พันธุ์ และ อุดม เขยกิจวงศ์ (2548:195) กล่าวว่า ประเพณีเป็นการประพฤติปฏิบัติของบุคคลซึ่งได้เรียนรู้หรือยึดถือสืบต่อกันมา และพิธีกรรมเป็นกระบวนการที่กระทำให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ เพื่อให้เหมาะสมเป็นที่ยอมรับของสังคม สำหรับ บรรเทิง พาพิจิตร (2549: ความนำ) กล่าวว่า ประเพณีเป็นการกระทำกิจกรรมทางสังคมที่ผู้คนส่วนใหญ่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา เป็นบรรทัดฐานเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ตามความคิดความเชื่อปฏิบัติเพื่อความเจริญแห่งตนและสังคม สรุปได้ว่า ประเพณีเป็นระเบียบแบบแผนที่กำหนดพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สังคมปฏิบัติสืบกันมา

นิทานพื้นบ้านประเทศไทย

11.1 ประเพณีเดือนสิบ

นิทานเรื่อง วานเห็นผี ได้กล่าวถึงประเพณีเดือนสิบ ซึ่งเรียกว่าสารทไทยสารทลาว มีการอุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับ ความว่า “...พอดีกับที่เขายามเดือนสิบที่เขาทำบุญแห่เขาน้อยเข้าไย บุญมีถูกปีน่ะ ฮอดเดือนสิบ เอ็นว่าสารทไทยสารทลาวนะ ไฉนก็อ้อมหวานไปคนกะเฒ่าของไปทำบุญญาติกะอุทิศส่วนกุศลให้...” (ประนิตย์ เครื่องสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...ก็พอดีกับที่เขายามเดือนสิบที่เขาทำบุญแห่เขาน้อยเข้าไย บุญที่มีทุกปี พอถึงเดือนสิบเรียกว่าสารทไทยสารทลาวนะ ไฉนก็อ้อมหวานไป คนก็อุทิศส่วนกุศลให้ ผีก็วิ่งมาแย่งส่วนบุญ...

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงประเพณีในเดือนสิบของทุก ๆ ปี ซึ่งเรียกว่าสารทไทยสารทลาว เพื่อเป็นการทำบุญให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว

11.2 ประเพณีการแต่งงาน

นิทานเรื่อง แต่งงานใหม่ ได้กล่าวถึงพิธีการแต่งงาน ความว่า “ตอนเช้าจะมีการจัดงานแต่งงานขึ้นอย่างไ้ กะเลียงแขกให้อิ่มหน้าสำราญแล้วแขกกะพากันกลับบ้านเหมิด...” (บุญ เมฆขุนทด, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ตอนเช้าก็มีการจัดงานแต่งงานขึ้นที่บ้านหลังหนึ่ง เมื่องานเลี้ยงฉลองการแต่งงานเสร็จสิ้นลงแล้ว แขกที่มากกลับบ้านกันหมด...

11.3 ประเพณีเผาศพ

นิทานเรื่อง แม่หม้ายโกยกระดูก กล่าวถึงแม่หม้ายสามีเสียชีวิต มีพิธีเผาศพ เก็บกระดูก ความว่า “เว้าให้ฟังว่าผัวตาย ไปเผาแล้วกะเพินกะให้เก็บกระดูก เก็บกระดูกกะชีเอาไปฝังนะ เก็บกระดูกใส่หม้อ” (วิไล อักษรประจักษ์, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...พูดให้ฟังว่าสามีตาย ไปเผาแล้วให้เก็บกระดูก เก็บกระดูกไปฝัง เก็บกระดูกใส่หม้อ...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงประเพณีและพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเกี่ยวกับ ประเพณีเดือนสิบ ซึ่งเรียกว่าสารทไทยสารทลาว ประเพณีการแต่งงาน การเผาศพ เป็นต้น เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย เป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

11.1 ประเพณีการแต่งงาน

นิทานเรื่อง ท้าวสีน-มโนราห์ นางมโนราห์เกิดอยู่เมืองภูเงินหลวงพระบาง ท้าวสีนไปเที่ยวชมสวน นางมโนราห์มาอาบน้ำที่สระ นายพรานจับนางมโนราห์ มาถวายท้าวสีน แล้วจัดให้มีพิธีมงคลสมรส ความว่า

...แล้วบัดนี้นายพรานนั้นกะคล้องเอา คล้องเอานางมโนราห์นะ คล้องเอานางมโนราห์แล้วกะเอามาถวายท้าวสีน ไปถวายท้าวสีน แล้วกะแต่งกินดองให้อย่างจ้ง แต่งกินดองให้ แล้วกะนางบ้านนางเมืองนั้นบ่มี ท้าวสีนนะ นางมโนราห์นั้นอยากกลับบ้าน

แต่ท้าวสีทนนั้นเอานางมโนราห์ไปส่งเมืองภูเงิน แล้วจะไปครองเมืองโคราชนั้น เกิดอยู่เมืองโคราชนี้ มโนราห์นี้จะอยู่เมืองภูเงินหลวงพระบางนั้น แล้วจะมาแต่งให้อย่างจึ่ง ท้าวสีทนจะไปหานางมโนราห์ที่เมืองโคราช ไม่รู้เรื่อง แล้วเสียดพวงมาลัยให้ผัว แล้วบอกให้ผัวค้นอยากเห็นนางมโนราห์ให้เบ่งพวงมาลัย พวงมาลัยนี้จะบ่เสียวบแสง บาดนี้นางมโนราห์อยู่นำพอนำแม่ พอแม่กะหาเลื่องอิษานางมโนราห์ อิษานางมโนราห์ อิษ่าแล้วนางมโนราห์จะมาร้องมารำให้เบ่ง โอ้ย บินไปเมืองภูเงินพุ่น ย่านตายนางมโนราห์นั้น ย่านตายไปเมืองภูเงิน เลยลาแม่ย่า แม่ย่าบ่รัก นางมโนราห์นี้เกิดอยู่เมืองภูเงิน อันท้าวสีทนนั้นเกิดอยู่เมืองโคราชนครราชสีมา เขาลำเรื่องนะ มโนราห์จะหนีนะ ขอให้แม่ย่านั้นเปิดไฟพญ่าให้ เปิดไฟพญ่าที่มุงเรือนนั้นนะ จะกลับแล้วจะร้องรำ แล้วจะเปิดไฟพญ่าแม่ย่าเปิดไฟพญ่าจะบินออกไป แม่ย่าจะสั่งนำเด็บบาดเนี้ย สั่งนำลูกสะใภ้...

(หลอด ศรีมารัง, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...นายพรานก็มาคล้องเอานางมโนราห์ เอามาถวายท้าวสีทน แล้วก็แต่งงานกัน นางบ้านนางเมืองไม่มี ท้าวสีทนนะ นางมโนราห์นั้นอยากกลับบ้าน แต่ท้าวสีทนนั้นเอานางมโนราห์ไปส่งเมืองภูเงิน แล้วก็ไปครองเมืองราชันนั้น เกิดอยู่เมืองโคราชนั้น มโนราห์นั้นก็อยู่เมืองภูเงินหลวงพระบาง ท้าวสีทนจะไปหานางมโนราห์ที่โคราช แล้วทำพวงมาลัยให้ผัว บอกผัวว่า ถ้าอยากเห็นนางมโนราห์ให้ดูพวงมาลัย พวงมาลัยนี้ไม่เหี่ยวไม่แห้ง นางมโนราห์อยู่กับพ่อ กับแม่ พ่อแม่ก็หาเรื่องจะฆ่านางมโนราห์ นางมโนราห์ก็มาร้องมารำให้ดู บินไปเมืองภูเงิน นางมโนราห์ก็กลัวตาย ลาแม่ย่า แม่ย่าไม่ชอบ นางมโนราห์นี้เกิดอยู่เมืองภูเงิน ท้าวสีทนนั้นเกิดอยู่เมืองโคราชนครราชสีมา นางมโนราห์จะหนี บอกให้ย่าเปิดหลังคาให้ จะกลับแล้วก็รำร้อง แล้วก็เปิดหลังคา แม่ย่าเปิดหลังคาก็บินไป แม่ย่าก็ร้องตาม ร้องตามลูกสะใภ้...

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชนชาติลาว กล่าวคือ เมื่อนายพรานคล้องตัวนางมโนราห์ได้ มอบให้ท้าวสีทน ท้าวสีทนแต่งงานอยู่กับ นางมโนราห์ และได้อยู่ร่วมกันพ่อแม่ของสามี คิดจะฆ่า นางกลัวความตาย วางอุบายให้แม่ย่าเปิดหลังคา แล้วรำร้องให้แม่ย่าดู เมื่อเปิดหลังคานางมโนราห์บินจากไป ท้าวสีทนไปตามที่หลวงพระบาง หนทางลำบากมาก ข้ามน้ำข้ามทะเล ใช้เวลาหลายปีในการเดินทาง เมื่อทั้งสองมาพบกัน จึงได้ครองรักกันอย่างมีความสุข

11.2 พิธีสู่ขวัญ

นิทานเรื่อง ท้าวสีณ-มโนราห์ เมื่อนางมโนราห์หนีจากเมือง ท้าวสีณตามมาพบ นางมโนราห์ พ่อแม่ของนางมโนราห์ทำพิธีสู่ขวัญ ดังนี้

...ก็มาพบกันกับนางมโนราห์ แล้วก็ทำสู่ขวัญให้ ผูกแขนให้ บาดนี้อันพ่อแม่ฉันว่าคันทว่า เก่งยกยอได้บ่ เอาภูสามนวยกองกันให้ยก คั่นยกบ่ได้อิหม่า อันที่หนึ่งนัยกฏ อันที่สองนั้น แต่งผ้าขาวไว้ท่า ให้ไปหาผ่านางมโนราห์ ผ้าขาวก็ให้เป็นเงินเป็นทองหมด เทวดากะชอย มีชอยมีโตชอย ไปหาเมียแล้วที่นี้จะกลับคืนมาครองเมืองโคราช

(หลอด ศรีมารัง, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ก็พบกับนางมโนราห์ ทำพิธีสู่ขวัญ ผูกแขนให้ แล้วพ่อแม่เลยเถิดว่าถ้า เก่งยกยอได้ไหม เอาภูสามลูกมากองให้ยก ถ้ายกไม่ได้จะฆ่าเสีย ครั้งแรกนัยกฏ ครั้งที่สองนั้น แต่งสำหรับไว้รอ ให้ไปหาสำหรับของนางมโนราห์ สำหรับอาหารก็ให้เป็นเงินเป็นทองหมด เทวดาช่วย มีตัวช่วย ไปหาเมียแล้วก็กลับมาครองเมืองโคราช...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า เมื่อทำพิธีสู่ขวัญแล้ว ฝ่ายพ่อแม่ของนางมโนราห์ ให้ท้าวสุธนลองยกยอหนึ่งลูก หากยกยอไม่ได้จะประหารชีวิต ส่วนข้อสองให้เลือกว่าผ้าผืนใดที่ นางมโนราห์นั้นแต่งไว้ เทวดาจึงช่วยพระสีณเลือก แล้วพานางกลับมาครองเมืองโคราช

11.3 ประเพณี บุญบั้งไฟ

นิทานเรื่อง ผาแดงนางไอ่ นางอรพิมสิ้นชีวิตลงเกิดเป็นนางไอ่ ส่วนสามเณรน้อย เกิดเป็นท้าวพังคี่ ท้าวปาจิตเกิดเป็นท้าวผาแดงอยู่เมืองผาโพง ส่วนพญานาคเป็นพ่อของท้าวพังคี่ เมื่อท้าวพังคี่ได้สิบห้า สิบหกปีแล้ว นางไอ่โตเป็นสาว เมื่อถึงเดือนหก เดือนเจ็ดก็มีประเพณีบุญ บั้งไฟ พญาขอม (พ่อของนางไอ่) ได้จัดประเพณีบุญบั้งไฟ แต่ไม่ได้เชิญท้าวผาแดงมาร่วมงาน ส่วนท้าวผาแดงบอกว่าไม่เป็นไรจะทำบั้งไฟไปแข่งขัน ผู้ใดจุดบั้งไฟ แล้วขึ้นสู่ฟ้าสูงที่สุดผู้นั้นจะได้ นางไอ่เป็นคู่ครอง และได้เป็นพระยาครองเมือง ท้าวผาแดงเมื่อทำบั้งไฟเสร็จก็ชวนญาติพี่น้องแห่ บั้งไฟไปเมืองพญาขอม ความว่า

...นางอรพิมมาเกิดเป็นนางไฉ่ สามเณรน้อยมาเกิดเป็นท้าวพังคี่ ท้าวปาจิตมาเกิดเป็นท้าวผาแดง อยู่เมืองผาโพง พญานาคนั้นกะได้ท้าวพังคี่ได้สิบห้า สิบหกปีแล้ว นางอันนี้ (นางไฉ่) กะใหญ่กล้ำหน้าบานโศกเศร้าจึงได้นอบาตนี้ ตกเดือนหก เดือนเจ็ดบุญบั้งไฟ เมืองพญาขอมนั้น (แม่น้องเพิ่นเมืองหยั่ง ลืมอีกแล้ว) แล้วใส่บุญบั้งไฟไป บั้งไฟได้ใช้ท้าวผาแดง ท้าวผาแดงนี่ว่าเป็นหยั่งมันบั้งไฟกู กูใส่บั้งไฟนี้ไป เฮ็ดบั้งไฟไปเสี่ยงเสี่ยงกัน ถ้าว่าผู้ใดเสี่ยงได้บั้งไฟ บั้งไฟผู้ใดขึ้นลีให้นางไฉ่เป็นเมีย ลีเอาเป็นพยานั่งเมือง ท้าวผาแดงเฮ็ดบั้งไฟได้กะชวนลูกชวนหลานชวนน้องชวนอ้ายไป แห่บั้งไฟมา อ้ายพญาเหียนน้องชายพญาขอมเฮ็ดบั้งไฟมาคือกัน กะไปต้อนรับท้าวผาแดง ข้อยบั้งไฟเจ้าแล้วข้อยลืม เอ้อบาคนี้ข้อยลีเสี่ยงเสี่ยงเสี่ยงบั้งไฟนี้ ครั้นถั่วว่าบั้งไฟข้อยขึ้น บั้งไฟเจ้าขึ้นให้เจ้าเอาเมืองมาอวยข้อย เอาเมืองมาส่วยข้อย ถั่วว่าบั้งไฟเจ้าขึ้น ข้อยลีเอานางไฉ่ให้เจ้าเป็นเมียเป็นลูก เป็นเมียเจ้า แข่งขันกันแล้วบาคนี้ อ้ายน้องชายบั้งไฟพญาเหียนขึ้นไปจุด จุดขึ้นสามมือกะบ่งลง ขึ้นเอาแท้อว่า บาคนี้ของท้าวผาแดงขึ้นไปจุด ไปจุดบาคนี้ไฉ่ควันอุดอ้าว เหม็ดมือเหม็ดเว็นกะบ่เหม็ดบั้งไฟ หมวดเสนาอาตมยัวไฉ่ตายแล้วเฮานี้ลีได้เป็นลูกน้องพญาขอมแล้ว เฮาได้เอาเมืองมาส่วยเพิ่นแล้วเฮ็ดจ้งได้เฮา บาคนี้หมดแล้วเฮาบั้งไฟพญาขอมขึ้นจุด บั้งไฟพญาขอมก็แตก ไฉ่ดีอกดีใจบาคนี้มันจาวกันได้ (เสมอกัน) พญาขอมก็แตกกุ่มที่ปีกุ่มแดน พวกกันฮ้องกันให้กันชมกันแซว...

(ขันทอง พิภักดี, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...นางอรพิมเมื่อตายไปก็ได้เกิดมาเป็นนางไฉ่ ส่วนสามเณรน้อยมาเกิดเป็นท้าวพังคี่ ท้าวปาจิตมาเกิดเป็นท้าวผาแดงอยู่เมืองผาโพง ส่วนพญานาคเป็นพ่อของท้าวพังคี่ เมื่อท้าวพังคี่ได้สิบห้า สิบหกปีแล้ว นางไฉ่ก็โตเป็นสาวเหมือนกัน เมื่อถึงเดือนหก เดือนเจ็ดก็มีประเพณีบุญบั้งไฟ พญาขอม (พ่อของนางไฉ่) ได้จัดประเพณีบุญบั้งไฟ แต่ไม่ได้เชิญท้าวผาแดงมาร่วมงาน ส่วนท้าวผาแดงก็บอกว่าไม่เป็นไร ถึงอย่างไรเราก็จะทำบั้งไฟไปแข่งขัน โดยผู้ใดแข่งขันบั้งไฟ แล้วบั้งไฟขึ้นสู่ฟ้าผู้นั้นจะได้นางไฉ่เป็นคู่ครอง และได้เป็นพระยาผู้ครองเมือง ท้าวผาแดงเมื่อทำบั้งไฟเสร็จก็ชวนลูกหลานพี่น้องแห่บั้งไฟไปเมืองพญาขอม ส่วนพระยาเหียนน้องชายพระยาขอมก็ทำบั้งไฟมาเช่นกัน ได้ไปต้อนรับท้าวผาแดง เข้าไม่ได้ไปเชิญชวนเลย เพราะขำลืมนะ คราวนี้ขำจะแข่งขันบั้งไฟกับเจ้า ครั้นว่าบั้งไฟของขำขึ้นสู่ฟ้า แต่บั้งไฟของเจ้าไม่ขึ้น ให้เจ้าเอาเมืองมาเป็นเมืองขึ้นของขำ แต่ถ้าบั้งไฟของเจ้าขึ้นสู่ฟ้า ขำจะให้นางไฉ่ไปเป็นคู่ครองของเจ้า หลังจากตกลงกันแล้วก็ได้แข่งขันกัน บั้งไฟของพญาเหียนน้องชายของพญาขอมเมื่อจุดแล้ว ก็พุ่งขึ้นไปบนฟ้าถึงสามวันก็ยังไม่ตกลงมา แต่บั้งไฟของท้าวผาแดงจุดอย่างไรก็ไม่ขึ้น มีแต่ควันโขมง

ทั้งวัน หมูเสนาอำมาตย์ก็ว่า คงตายแล้วละเราคราวนี้ คงได้เป็นไพร่พลของพระยาขอมก็คราวนี้ เราจะได้นำเมืองมาเป็นเมืองขึ้นของเขาก็คราวนี้แหละ ทำอย่างไรดีเรา ต่อมานำบั้งไฟของพญาขอมมาจุด บั้งไฟของพระยาขอมก็แตก เหล่าเสนาอำมาตย์ก็ต่างพากันดีใจเพราะทั้งสองฝ่ายแข่งขันเสมอกัน...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ประเพณีบุญบั้งไฟจะมีในช่วงเดือนเจ็ดของทุกปี มีการแข่งขันบั้งไฟ การทำพन्न พญาเมืองขอมได้จัดประเพณีบุญบั้งไฟ หากผู้ใดแข่งขันบั้งไฟขึ้นสู่ฟ้าสูงสุด จะได้นางไฉ่เป็นคู่ครอง และยังได้เป็นพระยาผู้ครองเมือง ผลการแข่งขันปรากฏว่า ทั้งสองฝ่ายเสมอกัน

11.4 ประเพณีการตาย (การตาย)

นิทานเรื่อง บุญบั้งไฟ (บุญบั้งไฟ) สองสามีภรรยารักกันมาก ฝ่ายสามีนั้นชอบทำบุญเข้าวัด ภรรยาจึงบอกว่าอย่าทำบุญมากนัก เอาอาหารเก็บไว้ดูแลตนเองก่อน แต่สามีนั้นไม่เชื่อฟัง วันหนึ่งภรรยาเบื่อหน่ายการทำบุญของสามี จึงหนีไป อยู่มาไม่นานสามีได้ล้มป่วยและเสียชีวิตลง ดังนี้

...เสียชีวิตแล้วเขาก็จะเอาไปฝังตามประเพณีของคนแต่เก่าเภาะ คนตายแล้วมักเอาไปฝัง ฝังแล้วฝังไถ่ต้นไม้ ฝังไถ่ต้นไม้แล้วเกิดฟ้าผ่า ฟ้าผ่าลงชุมศพผัวนะ แล้วกะเลยถึกคอหั้นขาด คอขาดแล้วหัวกระเด็นออกทางนอก กระเด็นออกมาทางนอกแล้วบาดนี้เมียหั้นมา มาแล้วรู้แล้วว้าผัวตาย แล้วเขาบอกว่าเอาไปฝังแล้ว เอาไปฝังแล้วกะเลยนำไปเบ่งที่ชุมป่าช้า ไปฮอดป่าช้าแล้วกะเหินกะโหลกหัวของผัวนะออกมาวางอยู่นอก แล้วเลากะเอามือหั้นกัดเลือดแล้วกะเขียนไฉว หน้าผากนี้นาวาบุญบั้งไฟ...

(พระภูมิรัตน ธรรมวงศ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...เสียชีวิตแล้วเขาก็จะเอาไปฝังตามประเพณีของคนแต่ก่อน คนตายแล้วมักจะเอาไปฝัง ฝังไถ่ต้นไม้ ฝังไถ่ต้นไม้แล้วฟ้าผ่า ฟ้าผ่าหลุมศพผัว ถูกคอขาด คอขาดแล้วหัวกระเด็นออกมาข้างนอก เมียนั้นมารู้ว่าผัวตาย เขาบอกว่าเอาไปฝังแล้ว ก็เลยตามไปดูที่ป่าช้าไปถึงป่าช้าแล้วเห็นกะโหลกหัวของผัวออกมาวางอยู่ข้างนอก ก็เอามือนั้นกัดเลือดแล้วเขียนว่าบุญไม่ช่วย เขียนใส่สมน้ำหน้าผัว บอกแล้วว่าอย่าทำบุญทำทานมาก ถ้าตายไปแล้วก็อย่างนี้

แหละ ไม่มีบุญวาสนาหรือบุญไม่ช่วยอะไรหรอก...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเมื่อมีคนเสียชีวิตจะทำพิธีฝังศพในป่าช้า ตามประเพณีโบราณ มักฝังใกล้กับบริเวณต้นไม้ใหญ่ ฝ่ายสามีซึ่งตายไป เกิดเป็นพระราชโอรสของกษัตริย์ ร้องไห้ไม่หยุด และมีรอยเขียนหนังสือติดที่หน้าผาก กษัตริย์จึงให้เหล่าเสนาอำมาตย์ตีฆ้องร้องปาวหากใครทำให้ตัวหนังสือจากหน้าผากหายไปจะให้รางวัล ฝ่ายภรรยาจำลายมือของตนได้ จึงอธิษฐานให้ตัวหนังสือหายไปจากหน้าผากพระราชโอรส ดังนี้

...แล้วจะให้เด็กน้อยผู้นี้เขาให้วั้น เลากะอธิษฐานแล้วเอามือนั้นลูบ ลูบไปซื่อ ๆ นั้นแล้วแล้วโตหนังสือกะลืบไปเด็กน้อยกะเขาให้เลยบัดนี้ละ แล้วเลากะเชื้อ เลากะเชื้อวอ... เอ็ดบุญกะต้องได้บุญวั้น แล้วบัดนี้ด้วยความพอใจของพ่อแม่เด็กน้อยกะเลยมอบให้เลานั้นเป็นแม่ เป็นแม่เลี้ยงเบิ่งเด็กน้อยหั้น มอบให้รักษาทรมบัติจำนวนหนึ่ง มอบให้อยู่กับลูกหั้น อันนี้แม่อันผลของทีว่าผู้เป็นเมียได้สาปแช่งผัวด้วยความบ่พอใจ กะได้มาเห็นความจริงกับชีวิตของเลาหั้น อันนี้วาบุญบ่ช่วยแต่ว่าเอ็ดดีกะต้องได้ดีเอ็ดบุญกะต้องได้บุญ

(พระภูมิรินทร์ ธรรมวงศ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ให้เด็กคนนี้หยุดร้องไห้ อธิษฐานแล้วเอามือลูบ ลูบไปเฉย ๆ ตัวหนังสือนั้นก็หายไป เด็กก็หยุดร้องไห้ แล้วเธอก็เชื่อว่าทำบุญก็ต้องได้บุญ ด้วยความพอใจของพ่อแม่เด็กน้อย จึงให้เป็นแม่เลี้ยงเด็กน้อยนั้น ให้รักษาสถาปัตยกรรมหนึ่ง ให้อยู่กับลูกนั้น เป็นผลทีว่าเมียได้สาปแช่งผัวด้วยความไม่พอใจ ก็ได้มาเห็นความจริงว่า บุญไม่ช่วยแต่ว่าทำดีก็ต้องได้ดี ทำบุญก็ต้องได้บุญ...

ฝ่ายภรรยาได้สาปแช่งสามีด้วยความไม่พอใจ ได้ทราบความจริงว่า การทำดีย่อมได้รับผลดีตอบแทน

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ประเพณี และพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเกี่ยวกับ ประเพณี การแต่งงาน งานศพ การสู่ขวัญ บุญบั้งไฟ เป็นต้น เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว อันเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาเมื่อครั้งโบราณกาล

จากการพิจารณาอัตลักษณ์ในด้านประเพณี พิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยและลาว พบว่ามีพิธีกรรมแต่งงานที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ยังได้สะท้อนวัฒนธรรมการสูบบุหรี่ การทำบุญสารทไทย-ลาว การทำบุญบั้งไฟ ยังสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ที่คล้ายคลึงกัน

12. การสาธารณสุข

การสาธารณสุขเป็นการดูแลอภิบาลให้ประชาชนมีสุขภาพและพลานามัยดี มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ สังคมใดจะเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าได้ จำเป็นต้องมีพลเมืองที่มีสุขภาพอนามัยดี อันเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศ จึงจำเป็นที่จะต้องจัดให้มีการพัฒนาสาธารณสุขขึ้น การสาธารณสุขมีความสำคัญทั้งต่อตัวบุคคลและสังคม โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ เรื่องอาหารการกินหรือการบริโภค และการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ วรรณวิไล จันทราภา (2527: 7) ได้กล่าวไว้ในหนังสือสุขุทัยธรรมมาธิราชเกี่ยวกับการสาธารณสุขว่า เป็นวิทยาการและศิลปะแห่งการป้องกันโรค การทำให้คนเรามีอายุยืนยาว การยกระดับสภาวะอนามัย และประสิทธิภาพของบุคคล โดยได้รับการสนับสนุนจากชุมชนเอง ส่วน เขียวภา ปินทุพันธุ์ (2545: 46) ได้กล่าวไว้ในหนังสือมหาวิทยาลัษุทัยธรรมมาธิราชว่า การสาธารณสุขเป็นการพัฒนากลไกทางสังคมในการบูรณาการเป้าหมายทางสุขภาพ เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีสุขภาพและศักยภาพในการผลิตทั้งทางสังคมและทางเศรษฐกิจ ส่วน พัชรา กาญจนารัตน์ (2523: 2) กล่าวว่า การสาธารณสุขมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นอย่างยิ่ง

สรุปได้ว่า การสาธารณสุข คือวิทยาการในการป้องกันโรค เพื่อยกระดับสภาวะอนามัย และประสิทธิภาพของบุคคล ในการดำรงชีพในการอนามัยที่ดี

12.1 เรื่องการบริโภค

นิทานพื้นบ้าน บ้านแก่นท้าว ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา กับนิทานของบ้านตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย

นิทานเรื่อง แม่หมา เล่าถึงแม่หมาเลี้ยงลูกสองคนที่เป็นมนุษย์ด้วยการหาของป่า

นิทานเรื่อง คนฆ่าวัว กล่าวถึงสามีภรรยา สามีมีอาชีพฆ่าวัวแล้วแบ่งเนื้อเก็บไว้กินเอง โดยเนื้อเรื่องได้กล่าวถึงอาหารคาว ซึ่งทำมาจากเนื้อวัว ซึ่งใช้เป็นกับแกล้มกินกับเหล้า

นิทานเรื่อง คาถาชีแตก เล่าถึงชายชื่อกี๊จซึ่งบอกว่าบักแดง เพื่อน ๆ บักแดงชวนกันไปหาปลา จากนั้นก็นำปลาที่หามาได้ มาปิ้งรับประทาน

นิทานเรื่อง บักเชียงเมี่ยง ได้กล่าวถึงอาหารไว้หลายประเภทด้วยกัน ได้แก่ ลาบจากเนื้อวัว ต้มยำปลา ต้มไข่ และซูปแบบชาวอีสานคือการใส่ข้าว พริก ตะไคร้ลงในอาหารประเภทเนื้อหรือผักที่เตรียมไว้

นิทานเรื่อง พ่อหม้ายได้เมียใหม่ มีตอนหนึ่งกล่าวถึงอาหารคือ “ขนมเส้น” ซึ่งในภาษาไทยหมายถึง “ขนมจีน”

นิทานเรื่อง หลวงพ่อกินชีไก่โป่ (สำนวน 1) ได้กล่าวถึงอาหารชนิดหนึ่ง ได้แก่ น้ำอ้อยที่เคี่ยวจนงวดจับตัวเป็นก้อนแข็ง ทำให้น้ำตาลที่มีรสหวานและหอม

นิทานเรื่อง ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ ได้กล่าวถึงอาหารพื้นเมืองของคนอีสาน ได้แก่ ข้าวเหนียว ดังที่ปรากฏในเนื้อหานิทานตอนหนึ่งว่า “...แม่กะตั้นหนึ่งข้าวคิกัน เข้าที่กินนั้นเป็นเข้าเหนียวได้ พอหุงเข้าเสร็จกะเอาไข่กะตบข้าวน้อย ๆ แต่ยัดข้าวเหนียวลงไปปักหลาย...”

นิทานเรื่อง หลวงพ่อกินชีไก่โป่ (สำนวน 2) ได้กล่าวถึง น้ำอ้อย ดังข้อความตอนหนึ่งว่า “...เณรน้อย กะเลยวางแผนอุบาย แกล้งหลวงพ่อ กะคือ เอาน้ำอ้อยย้วย ไปหยอดไว้หม่องฮั่น หม่องหนึ่ง เริ่มตั้งแต่บ่อนคันไถ พุนนะขึ้นมา...” หยอดคือกองชีไก่ ซึ่งเณรน้อยแกล้งออกอุบายว่าน้ำอ้อยนั้นเป็นชีของไก่ เพื่อหลอกให้หลวงพ่อกินชีไก่จริง ๆ ในคราวหน้าจะปล่อยให้ไก่ขึ้นบนกุฏิ

และนิทานเรื่อง หลวงพ่อกินชีไก่โป่ (สำนวน 3) กล่าวถึงน้ำอ้อย เช่นกัน

นิทานเรื่อง ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห ได้กล่าวถึง ข้าวเหนียว ซึ่งท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไหกินหมดครั้งละเจ็ดหวด และกินน้ำหมดเจ็ดไห จึงเป็นที่มาของชื่อตัวละคร

นิทานเรื่อง จำปาสี่ต้น ได้เล่าถึงวิธีการประกอบอาหาร คือการตำข้าว

นิทานเรื่อง ผีสาวผีป่า เป็นนิทานตลกเล่าถึงหญิงสาวคนหนึ่ง นางเป็นผีและชอบที่จะหมกเนื้อสุ่นขมารับประทาน นับเป็นวิธีการประกอบอาหารประเภทหนึ่ง

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

นิทานเรื่องอยากกินเลน กล่าวถึงการบริโภคตัวเลน หรือตัวตะกวด

นิทานเรื่อง คนไม่มีวาสนา เป็นเรื่องของสองผัวเมียที่มีฐานะยากจน เมื่อแยกทางกันเมียได้เป็นภรรยาของเจ้าเมือง ส่วนสามีหาเลี้ยงตัวด้วยอาชีพเลี้ยงม้า ซึ่งจากเรื่องได้กล่าวถึงอาหารการกินของตัวละครในเรื่อง ได้แก่ ห่อหมกไก่ ข้าวต้ม และข้าวห่อ อาหารทั้งสามอย่างนี้เป็นอาหารง่าย ๆ ที่เน้นข้าวเป็นหลัก

นิทานเรื่อง การทำบุญ นางวิสาขะ ได้ตำข้าวแล้วร่อนเอารำ แล้วนำมาผสมน้ำหมักเพื่อปั้นเป็นข้าวจี และนำไปทำบุญ นับว่าเป็นอาหารดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ลักษณะการบริโภคของชาติพันธุ์ไทย-ลาว อาหารส่วนใหญ่เป็นอาหารชั้นปฐมภูมิ วัตถุดิบส่วนใหญ่มาจากธรรมชาติ มีทั้งอาหารคาว-หวาน สะท้อนภาพชนชาติไทยส่วนใหญ่รับประทานข้าวเจ้ามากกว่าข้าวเหนียว ส่วนชนชาติลาวรับประทานข้าวเหนียวเป็นหลัก แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ที่คล้ายคลึงกันของคนในสังคม

12.2 เรื่องการรักษาโรค

นิทานพื้นบ้านประเทศไทย

นิทานเรื่อง หมอตำแย ได้เล่าถึงเรื่องการคลอดบุตร สมัยก่อนซึ่งไม่มีหมอแผนปัจจุบัน หมอตำแยจะทำคลอดให้กับผู้หญิงที่ตั้งครรภ์ หากแท้งลูก หมอตำแยจะรักษาให้โดยการนำลูกออกจากครรภ์มารดา ดังข้อความตอนหนึ่งในนิทานที่เล่าว่า “ถ้ามันตายในท้องแม่ก็จึก เขาจะนอนกะเอามือล้วงไป มันตายในท้อง มันบ่กั๊บหัวค้อยเอามือกวดมาหัว” (น้อย เชิดเจริญวงศ์, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...ถ้ามันตายในท้องแม่ก็ล้วง เขาก็นอนก็เอามือล้วงไป มันตายในท้อง มันไม่กลับหัว ค้อยเอามากวาดออกมา...

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

12.1 การคุมกำเนิด

นิทานเรื่อง นางสิบสอง ครอบครัวหนึ่งมีลูกสิบสองคน ทำให้เลี้ยงลูกไม่ไหวจึงนำลูกไปปล่อยในป่า ความว่า

...แต่ก่อนนะมันอดอยากนะ พ่อแม่เลยไปโผดก่อนจะเป็นช่างเป็นลิงนะ เป็นช่างเป็นลิงมาเท่าสู่มือนี้นะ คนเรานี้แหละ แม่เอาไปโผดไม่ได้กินได้ยากอะไรเลย แต่ก็มันอดอยากนะ แล้วก็เอาลูกไปโผดไว้ป่านะ เอาไปโผดแล้วมาบ้านไม่ได้ ที่นี้เอาไปโผดแล้ว เอาไปโผดวันหนึ่งกลับคืนมา กลับคืนมาแล้วเอาอ้อยให้กิน กินอ้อยไปไม่นานทางแล้วเอาไปโผดวันนั้นหันกลับคืนมาบ้านได้...

(บัวผัน โสภารักษ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...เมื่อก่อนนี้อดอยากมาก พ่อแม่เลยเอาลูกไปปล่อยทั้งก่อนจะกลายเป็นลิงกลายเป็นลิงจนมาจนทุกวันนี้ คนเรานี้แหละ แม่เอาไปปล่อยไม่ได้กินอะไรเลย เมื่อก่อนนี้อดอยากแล้วก็เอาลูกไปปล่อยไว้ในป่า เอาไปปล่อยแล้วกลับบ้านไม่ได้ คราวนี้เอาไปปล่อยแล้ว เอาไปปล่อยวันหนึ่งกลับคืนมา กลับคืนมาแล้วเอาอ้อยให้กิน กินอ้อยไปตามทาง แล้วเอาไปปล่อยวันนั้นหาทางกลับบ้านได้ วันต่อมาก็เอาไปปล่อย ก็เอาไปปล่อยไว้ในป่าแล้วก็กลับคืนมา แล้วก็ที่นี้เอากลับคืนไปป่าใหม่ แล้วก็ที่นี้ไม่มีอะไรกิน ไปก็กลับมาไม่ได้...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ในสมัยก่อนไม่มีการคุมกำเนิด ทำให้มีลูกเยอะ เป็นผลให้พ่อแม่ไม่สามารถเลี้ยงดูลูกได้ จึงคิดหาวิธีนำลูกไปปล่อยในป่า

12.2 การคลอดบุตร

นิทานเรื่อง เจ็ดหวดเจ็ดไห มีครอบครัวหนึ่งทุกข์ยาก คลอดบุตรบนบ้านแล้วตกลงด้านล่างจนเหลือแต่หัว พ่อต้องขุดขึ้นมาจากพื้นดิน ดังนี้

มีครอบครัวหนึ่งทุกข์ยาก กะเลยว่ามีครอบครัวสองผัวเมียนั้นกะเลยได้ลูก อยู่ใกล้กันมาได้ ปีนึงกะเลยเกิดลูก ลูกผู้นั้นเกิดออกมาแล้วมันผิดปกติ แต่ก่อนมันเป็นเหียนผาก เนาะเป็นปอง ขะเจ้าเกิดลูกอยู่เหียน คือวาออกลูกออกมาแล้วกะแม่นตักลงลุ่ม ลอด ปองเลย ลอดปองตักลงลุ่มพุ่น ตักใส่ขี้ดินกะคือวาหลุบลงไปคือวาเหลือแตกคอ แล้วเอา เสียมไปขุดเอา ขุดมาล้างน้ำดี ๆ อยู่มากะแม่นได้ประมาณสี่ห้าขวบ ท้าวอันนั้นกะถือว่า กินนี้กะต้องได้กินน้ำนี้เจ็ดให้ กินเขานี้แม่นต้องได้นึ่งให้เจ็ดหวด

(บุญจันทร์ แสงสว่าง, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...มีครอบครัวหนึ่งทุกข์ยาก ลูกเกิดมาผิดปกติ เวลาคลอดนั้นคลอดบน บ้านแล้วตกลงด้านล่าง เหลือแต่หัว พ่อต้องขุดนำเอาขึ้นมา เมื่ออายุประมาณสี่ห้าขวบ ท้าวคนนี้ ต้องกินข้าวเจ็ดหวด และกินน้ำเจ็ดไห...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงภาพของการคลอดบุตรในสมัยก่อนส่วนใหญ่ จะคลอดบุตรที่บ้านของตน สะท้อนให้เห็นว่าการแพทย์ในสมัยก่อนยังไม่เจริญ ในด้าน สาธารณสุขของนิทานทั้งสองชนชาติพบว่า การบริโภคสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต การเก็บของป่า การล่าสัตว์ การเก็บรักษาอาหารไว้รับประทาน การทำขนมจีน การตำข้าว อาหารส่วนใหญ่ได้นำมาจากธรรมชาติ สำหรับการรักษาโรค ได้กล่าวถึงการคลอดบุตรในสมัยก่อน หมอตำแยมีหน้าที่ในการทำคลอด

13. การคมนาคม

การคมนาคมเป็นการติดต่อกันระหว่างบุคคล เป็นการเดินทางไปมาหาสู่กัน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 218) ได้กล่าวถึงการคมนาคม หมายถึงการติดต่อไป มาถึงกัน, การสื่อสาร; ชื่อกระทรวงที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการคมนาคม หมายถึงการติดต่อไป การสื่อสาร และการอุตุนิยมวิทยา (ป. คมน+อาคม). สำหรับกระทรวงศึกษาธิการ (2545: 2) ได้กล่าวว่า การคมนาคมเป็นการถ่ายทอดความคิดไปมาหาสู่กันเป็นการสื่อสารกัน อาจจะโดยทาง การเขียน หรือทางเสียง นอกจากนี้ เกื้อกูล ยืนยงอนันต์ (2546: 1) ได้กล่าวว่าการคมนาคมทาง บกมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ การขยายตัวทางเศรษฐกิจ การดำเนินการ

ปกครอง และการป้องกันประเทศ ในท้องถิ่นที่ถนนหรือทางรถไฟสร้างเข้าไปถึงย่อมนำความเจริญไปสู่ชุมชนนั้น และยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตของประชาชนด้วย

สรุปได้ว่า การคมนาคม คือการติดต่อไปมาหาสู่กัน ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางน้ำ ทางบก หรือทางอากาศ เป็นต้น การคมนาคมมีความสำคัญในการพัฒนาประเทศ เป็นวิถีของการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิต นิทานที่ได้รับอิทธิพลมาจากการคมนาคม มีดังนี้

นิทานพื้นบ้านประเทศไทย

13.1 การเดินทางโดยทางน้ำ

นิทานเรื่อง เมืองน้ำอ้อย ชายคนหนึ่งอายุ 15 ปี ไม่ชอบอยู่บ้าน พ่อแม่เสียชีวิตแล้ว อยากไปเที่ยวเมืองต่าง ๆ จึงขอเดินทางไปกับนายสำเภา ความว่า

...มีชายคนหนึ่งอายุ 15 ปี เขาชอบอยู่บ้าน ครอบครัวกะบ่มีพ่อแม่กะตายหมดแล้ว ชายหนุ่มกะอยากไปเที่ยวเมืองต่าง ๆ กะเลยไปขออนายสำเภาที่เดินเรือผ่านมาไปนำ นายสำเภาบอกว่า ต้องไปขออนุญาตกับแม่ก่อน ชายหนุ่มบอกว่า เขาบ่มีญาติพี่น้องเหลือแต่พี่ชายคนเดียว พี่ชายกะอนุญาตให้ไป เพื่อหวังสมบัติผู้เดียว คิดว่าการเดินเรือสำเภาอันตราย...

(วิไล อักษรประจักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...มีชายคนหนึ่งอายุ 15 ปี เขาไม่ชอบอยู่บ้าน ครอบครัวก็ไม่มีพ่อแม่ก็เสียชีวิตหมดแล้ว ชายหนุ่มก็อยากไปเที่ยวเมืองต่าง ๆ จึงไปขออนายสำเภาที่เดินเรือผ่านมาไปด้วย นายสำเภาบอกว่าต้องไปขออนุญาตกับแม่ก่อน ชายหนุ่มบอกว่า เขาไม่มีญาติพี่น้องเหลือแต่พี่ชายคนเดียว พี่ชายก็อนุญาตให้ไป เพื่อหวังสมบัติคนเดียว ซึ่งคิดว่าการเดินเรือสำเภาอันตราย...

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การเดินทาง ใช้เรือหรือ เรือสำเภาเป็นพาหนะในการเดินทาง เพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสาร การเดินทางไปมาหาสู่กัน คำชายแลกลเปลี่ยนสินค้า เป็นต้น

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

13.1 การเดินทางด้วยเท้า

นิทานเรื่อง ประวัตินบ้านแก่นท้าว ท้าวแก่นเป็นคนก่อตั้งบ้านเรือน การเดินทางไป ต้องใช้การเดินทางด้วยเท้า ความเป็นมา “เดิมทีมันก็เป็นป่าเป็นเขาหะนะ แล้วมีคนคนหนึ่งชื่อท้าวแก่น อยู่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีกำเนิดอยู่ที่นั่นท้าวแก่นเนี่ย แล้วก็คนสมัยเก่ามันก็ไม่ มีอะไรนะ ไม่มีทางรถทางรา ไม่มีอะไรแหละ หากินไปตามป่าตามดงไป ตามป่าตามเขา คั้นว่า เดินทางกันนี้ใช้ลำห้วยลำน้ำไปตามไป...” (จันทอง คำนึ่งสุข, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...เดิมที แ่งนี้ที่เป็นป่าเป็นเขา มีคนหนึ่งชื่อท้าวแก่น อยู่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีกำเนิดอยู่ที่นั่น ท้าวแก่นนะ คนสมัยเก่าก็ไม่ทำอะไร ไม่มีทางรถทางลา ไม่มีอะไร หากินไปตามป่าตามดง ตามป่า ตามเขา ถ้าว่าเดินทางกันนี้ใช้ลำห้วยลำน้ำตามไป...

จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่าคนในสมัยก่อน มักเดินทางด้วยเท้า เนื่องจากไม่มี ทางสำหรับรถหรือทางเกวียน มักจะเดินทางน้ำโดยใช้เรือในการเดินทางไปมาหาสู่กัน จะใช้ แม่น้ำเป็นสายหลักในการเดินทางติดต่อกัน

13.2. การเดินทางโดยทางน้ำ

นิทานเรื่อง เจ็ดหวดเจ็ดไห มีครอบครัวหนึ่งทุกข์ยาก มีบุตรกินข้าวเจ็ดหวด และ ดื่มน้ำเจ็ดไห จึงเรียกว่า “เจ็ดหวดเจ็ดไห” วันหนึ่งมีพ่อค้าเดินเรือสำเภามาค้าขายในเมืองของ ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห ความเป็นมา

...บัดนี้บังเอิญมีมือหนึ่งพ่อค้าสำเภา พ่อค้าสำเภาชื่อเฮื้อใหญ่มานะ กะเลยเอาเฮื้อมา จอดไว้ทำหั้น มาจอดไว้ทำหั้นแล้วแม่มีการชักเครื่องชักของแล้วชีเอาไปตากไว้ขอนแก่น นั้น เฒ่านี้ไปเอ็นแล้วว ไขมันไผมาตากเคียงไซ่ น้ำขุ่น ใ้พวกผู้ขานี้แล้วมา ตากเคียงไซ่น้ำขุ่น ชีเอ็ดหยังวาชั้น เอาออกได้ขุ่น ชีเอาไม่ลงเดียวนี้ได้ ชีเอาเอ็ด เฮื้อนี้วะวาชั้นนะ ไ้บักน้อย ๆ นี่คือมาสามหมแม่ เว้าแก่งแท้ววาชั้น คือชีคุ้ยแท้คือไม้แท้ว ชั้นนะ พอดีหลังจากนั้นกะบ่เชื่อวาชั้น เอ้าบ่เชื่อกะลองเบ็งชีให้หยัง คั้นเอ็ดได้แล้วชีเอา เคียงอยูนเฮื้อสำเภาให้เมิดวัน พอดีเขาเอาเครื่องออกเลาตะจัดลงน้ำเลย บังเอิญ ละเปนเฮื้อไม้ลำนั้นนะ ไ้พากันจิดเนาะบ้านนี้ กะเลยเครื่องอยู่ในเฮื้อหั้นนะให้ทำวนี้เปิด

หลังจากนั้นมอบสำเนาให้อีกตี๋มลำหนึ่ง ซี่สำเภานั้นก็เลย ซี่ลงไปที่ท่า บ้านนี้ไปเอ็นชุยจินายไม้ เขาเอ็นชุยจินายไม้ปัจจุบันนี้นะ มันกะได้ลูกน้องได้อีตี๋ม เอ็นได้ลูกน้องอีตี๋มหกคนเจ็ดกับมันนั้น เปนเจ็ดคนนำกันซี่สำเภาไปค้าทางใต้พูน...

(บุญจันทร์ แสงสว่าง, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...วันหนึ่งมีพ่อค้าสำเภาซี่เรือใหญ่มา เอาเรือมาจอดไว้ เมื่อเอามาจอดไว้ก็เอาของออกมาซัก เมื่อซักแล้วก็เอามาตากที่ดอนไม้ นั้น เมื่อมาเห็นจึงว่าใครเอาผ้ามาตากใส่ดอนไม้ จึงว่าพวกเรานี้แหละท่านจะทำอะไร เอาออกซะเราจะเอาไม้ลงไปที่เรือ โอ้เด็กคนนี้ทำไมปากกล้านัก จะทำได้ยังไง จึงทำกัน ถ้าเราทำได้ท่านจะให้อะไรเรา ถ้าทำได้เราจะให้ของทั้งหมดในเรือนี้ว่าจ้าง บังเอิญทำได้ดังที่บอกจริง จึงได้ของในเรือทั้งหมดและให้สำเภานั้นก็ลำ เมื่อได้เรือสำเภาซี่ไปทำน้ำ ได้ลูกน้องอีกหกคน...

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงการเดินทางค้าขาย ในเรือสำเภาในสมัยก่อน

นิทานเรื่องท้าวปาจิตกับนางอรพิม ชาวความงามของอรพิมลือไปไกลทั่วทุกสารทิศ ในเมืองต่าง ๆ ส่วนท้าวปาจิตได้ยินชาวความงามของนางอรพิมได้มาอยู่กับนางอรพิมฉันสามีภรรยา พระยาผู้ครองเมือง ได้ส่งเสนาอำมาตย์ให้ไปรับนางอรพิมเป็นมเหสี นางจึงได้ปรึกษารื้อกับท้าวปาจิต ตกลงกันว่าหากันหนีไปตามป่าดง ไม่ให้ใครรู้ เมื่อเดินทางไปถึงแม่น้ำ ปรึกษากันว่าจะทำอย่างไรให้สามารถข้ามแม่น้ำได้ ความว่า

...แฮ็ดจ้งไดเอจ้งมาข้ามไปได้ น้ำนี้ อยากข้ามออกจากพญาองค์นี้ พญานี้ก็นำบาดนี้ ให้เสนาอำมาตย์นำ พอดีอ้ายนั้นเป็นคนคือเฮาแหละพายเฮือมา เอาเครื่องนุ่ง เอาผ้าสบงผ้าคลุมมานุ่ง บ่มีไผ่บวชให้ นุ่งเอามาซี่เฮือข้ามไป ซี่เฮือข้ามมา นางอรพิมกับท้าวปาจิตนั่งอยู่ริมตลิ่งพื้ เจ้าสิเอาข่อยข้ามไปได้บ่ เอาข้ามไปปากพูน ไปได้อยู่ แต่ว่าหากไปสองคนบ่ได้ ไปสามคนบ่ได้ ไปสี่คนบ่ได้ เจ้าสิเฮ็ดจ้งได้ครั้นไปบ่ได้ ข้อยสิเอาเจ้าไปก่อน จ้งค่อยมาเอาเมียเจ้า ว่าจ้งขึ้นแล้ววามาสงสัยแท่นอ ครั้นบ่ไปเค้ากะสินามาฮอด ครั้นไปนี้มันกะสิเป็นแนวใด สิปะกันกะเมียกูปเอาไปกะไป ไปบาดนี้บ่ออกไปทางสิไปเด้าบาดนี้ เอามันนั้นไปข้ามน้ำไปแล้วไปทางอื่น เจ้าอยู่นี้ถ้าเด้อ ข้อยสิไปเอาเมียเจ้ามาให้ กลับคืนมาเอานางอรพิม เจ้าสิเอาข่อยไปใส่ไปยังทางนี้ ผัวข่อยไปทางนี้ ข้อยสิเอาเจ้า ข้อยมัก

เจ้าหลาย เจ้าสิเอาข้อยจ้งใด เจ้าเป็นจัว (สามเณร) บ่ข้อยนุ่งเอาชื้อ ๆ ข้อยมักเจ้าหลาย
ข้อยเอาผัวเจ้าไปพุ้นแล้ว ข้อยสิเอาเจ้าแฮ็ดเมีย เออเจ้าสิเอากะเอา นางกะหาเรื่องหากล
พอดิบังเอิญล่องเฮือไป...

(ขันทอง ภักดิ์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...เราอยากหนีไปจากพระยาผู้นี้ ฝ่ายพระยาผู้ครองเมืองก็ให้เหล่าเสนา
อำมาตย์เฝ้าติดตามทั้งสองไป ต่อมาชายคนหนึ่งทำที่ว่าเป็นเณรโดยนำสบงจีวรของพระมาห่ม
พายเรือข้ามไป ข้ามมา นางอรพิมและท้าวปาคิตนั่งอยู่ฝั่งหนึ่งของแม่น้ำ และพูดกับเณรนั้นว่า
เจ้าจะพาเราข้ามไปฝั่งโน้นได้หรือไม่ เณรพลอมตอบว่า ได้ แต่ต้องไปที่ละคน ท้าวปาคิตจึงถามว่า
เจ้าจะทำอย่างไรถ้าไปที่ละคนไม่ได้ เณรพลอมจึงตอบว่า ข้าจะนำเจ้าไปก่อน แล้วจึงจะกลับมา
รับภรรยาเจ้า เมื่อท้าวปาคิตได้ฟังแล้วก็เกิดความสงสัย และคิดว่าครั้นถ้าเราไม่ไปพวักพญาก็จะ
ตามมาทัน แต่ถ้าเราไปแล้วจะเป็นอย่างไร จะได้เจอกันกับภรรยาของเราหรือไม่ ไปก็ไป ครั้นเมื่อ
เณรพลอมนำท้าวปาคิตออกไปแล้วก็พาไปข้ามฝั่งไว้อีกที่หนึ่ง และกลับคืนมารับนางอรพิม และ
นำข้ามไปอีกที่หนึ่ง นางอรพิมจึงถามขึ้นว่า เจ้าจะพาข้าไปที่ไหน ในเมื่อสามของข้าไปที่ตรงโน้น
เณรพลอมจึงตอบว่า ข้าต้องการเจ้า ข้ารักเจ้ามาก นางอรพิมจึงตอบว่า เจ้าจะต้องการข้าได้
อย่างไร ในเมื่อเจ้าเป็นสามเณร เณรพลอมจึงตอบว่า ไม่ใช่ ข้าเพียงแต่นำสบงจีวรมาคลุมไว้
เท่านั้น ข้ารักเจ้ามาก ข้านำสามเณรไปทางโน้นแล้ว ข้าต้องการให้เจ้าเป็นเมียข้า นางอรพิม
จึงตอบว่า เป็นก็เป็น นางจึงคิดอุบาย บังเอิญล่องเรือไป...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ท้าวปาคิตกับนางอรพิมในขณะเดินทางเพื่อ
หนีเจ้าเมือง ไปพบที่แม่น้ำจึงคิดจะข้ามฟาก มีชายคนหนึ่งทำที่ว่าเป็นเณรโดยนำสบงจีวรของ
พระมาห่มพายเรือข้ามไปมา นางอรพิมและท้าวปาคิตนั่งอยู่ฝั่งหนึ่งของแม่น้ำ ด้วยเกรงว่าจะไม่
ทันจึงได้ขึ้นเรือไปกับชายผู้นั้น ในขณะที่พายเรือไปได้ไปเจอกับต้นมะเดื่อ นางอรพิมจึงออกอุบาย
ให้ไปเก็บผลมะเดื่อให้ ดังนี้

โอ้ย..มาอยากกินหมากเดื่อนี้แท้ ผู้ใดกะอยาก อ้อ ไหวเจ้าอยู่ฮุ่มนี้เด้อ ข้อยสิขึ้นไปกิน อ้าย
เณรน้อยกะขึ้นไปกิน ขึ้นง่าต่ำ โอ้ยมันบ่แซบ นางเยาะขึ้น เยาะขึ้น ๆ เจ้าไปขึ้นเทิงปายพุ้น
นะ มันค้อยแซบมันหนวยไยดี สุกดีได้ นางอรพิมนั่งอยู่อยถ่าฝั่ง ท้าวกะขึ้นไป ๆ เชื่อว่าเขา
ลิบฆ่าโตได้ ขึ้นไป ๆ ขึ้นไปสูง นางนี่กะไปชอกก้านหนามมา เอาหนามมามัดใส่กเดื่อ อ้อม

เหมิดให้ลงไปได้ ช่วยแก้จ้งใจกุสิดได้ ลงมาแหลม ๆ ลงไปแล้วเจ้าเอาหนามมาใส่ นางนี้ (อรพิม)กะได้ไม้ไผ่กะเอื้อกะพายเอื้อโอดแล้ว พายเอื้อหนี พายเอื้อหนีไปหาผัว อ้ายนี้กะตาย อยู่กบักเดื่อนั้น บาดนี้นางละสาปแข่งไว้ว่า ซาติน้ำนี้ให้เหมิดตายอยู่คือตันบักเดื่อเดื่อ คือ กูนี้เดื่อ ว่าจ้งชีแล้วกะ ตายแล้วละมาเป็นเมงหมี่ในผลหมากเดื่อนั้น...

(ขันทอง ภัคดี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...โอ้ย ข้าอยากกินผลมะเดื่อนี้มาก ใครจะนำมาให้กินได้ เณรปลอมจึง ตอบว่า ให้เรารออยู่ใต้ต้นมะเดื่อนี้ละ ข้าจะปีนขึ้นไปกินก่อน พอเณรขึ้นไปบนกิ่งไม้ต่ำสุด นางก็ ตอบว่า มันไม่อร่อย และแกล้งยุให้เณรขึ้นไปบนกิ่งไม้ที่อยู่ข้างบนสุด เณรปลอมคิดไม่ถึงว่านาง อรพิมจะฆ่าตนจึงปีนขึ้นไปบนต้นมะเดื่อจนสูงสุด เพื่อเก็บผลมะเดื่อให้กับนางอรพิม ส่วนนาง อรพิมอยู่ข้างล่างก็ไปหากิ่งไม้ที่มีหนามมามัดติดกับต้นของต้นมะเดื่อ ทุกด้านจนเณรไม่สามารถ ลงมาจากต้นมะเดื่อได้ ส่วนนางอรพิมก็ไปหาไม้ไผ่และเรือแล้วก็พายเรือหนีเณรปลอมออก ติดตามหาทำบาปจิด เณรปลอมก็ตายอยู่ที่ต้นมะเดื่อนั้น และนางอรพิมก็ได้สาปแข่งไว้ว่า ซาติ หนาก็ให้เกตตายอยู่ที่ต้นมะเดื่อนี้ ครั้นเณรตายแล้วก็มาเป็นเมงหมี่ในลูกมะเดื่อ...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าเมื่อนางอรพิมออกอุบายให้ชายพายเรือเก็บผล มะเดื่อให้ นางจึงใช้หนามวางไว้รอบ ๆ บริเวณต้นไม้ ทำให้ชายผู้นั้นเสียชีวิตอยู่บนต้นมะเดื่อ นางจึง พายเรือกลับไปหาสามี

จากการพิจารณาอัตลักษณ์ในด้านการคมนาคมของทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่า มี การเดินทางอยู่ 2 ทางด้วยกัน คือ การเดินทางด้วยเท้าและการเดินทางน้ำ สะท้อนให้เห็นว่าใน สมัยอดีตการคมนาคมยังไม่เจริญ การเดินทางไปมาหาสู่กันเป็นไปอย่างยากลำบาก ซึ่งส่วนใหญ่ อาศัยวิธีทางธรรมชาติ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เรียบง่าย เป็นเครื่องมือในการเดินทาง เช่น เรือ หรือใช้สัตว์เป็นพาหนะในการเดินทาง

14. ภูมิปัญญาของผู้เล่านิทาน

ภูมิปัญญาของผู้เล่านิทานมีบทบาทในการอนุรักษ์พันธุ์ สืบสานนิทานพื้นบ้าน เป็นการ ปลุกฝังทัศนคติที่ดีและความรักความภูมิใจในภูมิปัญญาในกลุ่มชาติพันธุ์ของตน ตลอดจนได้ เผยแพร่นิทานพื้นบ้านโดยผ่านการแสดงที่สนุกสนาน แต่เต็มไปด้วยคุณค่าทางภูมิปัญญา และ

เป็นกรณีตัวอย่างในการดำเนินชีวิตอีกด้วย เรไร ไพรวรรณ (2553: 135) ได้กล่าวว่า ความรู้ความสามารถที่ได้รับการสั่งสมจากประสบการณ์ มีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และมีการถ่ายทอดสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ลักษณะดังกล่าวเรียกว่า ภูมิปัญญา ส่วน อานนท์ อาทิตย์อุทัย (2550: คำนำ) กล่าวว่า ภูมิปัญญาของผู้เล่นนิทานคือภูมิปัญญาไทยที่สะท้อนให้เห็นวิถีไทยในแง่มุมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี หรือความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของคนไทย ที่ถ่ายทอดมาแต่อดีตและตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน มีแง่คิดคติธรรมสอนใจ เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตสังคม พัฒนาความจำ สร้างสรรค์ ความคิด เป็นสิ่งที่ควรรักษาไว้ให้คงอยู่และสืบสานให้ก้าวหน้ามีประโยชน์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

นิทานพื้นบ้านประเทศไทย

14.1 การสร้างนิทานประกอบภูมินาม

นิทานเรื่อง ตำนานบ้านแก่นท้าว การตั้งชื่อหมู่บ้านแก่นท้าวได้มาจากชื่อคน หรือได้มาจากชื่อต้นไม้ ความว่า “แก่นท้าว ท้าวนี้คือขี้เทา คนมาจากขอนแก่น อุบล อุตรดิตถ์ ไล่ควายมาขาย แล้วที่นี้ก็ขายควายแล้วบ่กลับบ้านสักทีก็มาอยู่บ้านแก่นท้าวนี้ เขาเลยเอ็นดูว่าบ้านแก่นท้าว.... ต้นขี้เฒ่ามันล้มมันหยั่ง ต่อมาที่นี้คนมาแก่นมาหยั่งที่กลับบ้าน เขาเลยเรียกบ้าน แก่นท้าว (พรม กล่อมสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...แก่นท้าว ท้าวนี้คือ ขี้เฒ่า คนมาจากอุบล อุตรดิตถ์ ไล่ควายมาขาย แล้วที่นี้ก็ขายควายแล้วไม่กลับบ้านสักที ก็มาอยู่บ้านแก่นท้าวนี้ เขาเลยเรียกว่าบ้านแก่นท้าว ตั้งชื่อบ้านแก่นท้าว มาอยู่ที่นี่เอาลูกเอาเมียที่นี้ไม่กลับบ้านสักทีก็มี ตั้งชื่อบ้านแก่นท้าวกับต้นแก่นท้าว นั้นล้มมันอะไรอยู่ ต้นขี้เฒ่ามันล้มมันอะไร ต่อมาที่นี้คนมาแก่นมาอะไรที่กลับบ้าน เขาเลยเรียกบ้านแก่นท้าว...

14.2 การสร้างนิทานอธิบายเหตุ

นิทานเรื่อง หมากินขี้ ผู้เล่านิทานได้อธิบายเหตุ สาเหตุที่สุนัขกินอุจจาระคน ความว่า

...ย่านคนตัวะหมาก็ตาย ก็เลยมาง้อขออยู่นำคน คนก็บ่ให้อยู่นะ คนบ่อยากให้อยู่นะ ให้อยู่เถอะหมาว่า มึงจ้อยู๋จั่งใด ถ้ามึงมาอยู่มึงกินขี้กูได้บ่ล่ะ กินว่านะ ถ้ามึงกินขี้กูได้กู

ก็จีให้ยูน่า หมากก็เลยกินชีคนถูกมือนี้ ชีอย่างอื่นบ่กิน กินแต่ชีคนอย่างเดียวนะหมานี้ คือ ความซื่อสัตย์ของมันนั่น มันสัญญาไว้นะ

(ประนิตย์ เครื่องสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...หมากก็คิดว่าเสื้อนี้กลัวคน ก็เลยมาง้อขออยู่กับคน คนก็ไม่ให้อยู่ คนไม่ยอม ให้อยู่ ให้อยู่เถอะหมาน่า มึงจะอยู่ยังงี้ ถ้ามึงมาอยู่มึงกินชีกูได้ไหม ถ้ามึงกินได้กูจะให้อยู่ด้วย หมากก็เลยกินชีคนทุกวันนี้ ชีอย่างอื่นไม่กิน กินแต่ชีคนอย่างเดียวนะหมานี้ คือความซื่อสัตย์ของมัน ที่มันสัญญาไว้...

จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่าสุนัขขอยู่ร่วมกับมนุษย์ แต่มนุษย์ได้ให้ข้อตกลงว่า จะต้องกินอุจจาระของตน สุนัขให้คำมั่นสัญญาตามที่ตกลงไว้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความซื่อสัตย์ของสุนัขที่มีต่อมนุษย์

นิทานเรื่อง พญานาค พญานาคแปลงตัวเป็นมนุษย์ เวลาธรรมดาก็เป็น สัตว์เลื้อยคลาน แล้วบวชเป็นสามเณรตามพระพุทธศาสนา แต่พอจับได้ว่าเป็นพญานาค จึงจับ ลึก เมื่อลึกแล้วนาคก็มาขอพระพุทธเจ้าว่า เมื่อมีคนบวชขอให้เรียกว่า “นาค” ดังนี้

...พญานาคแปลงโตเป็นคนกะได้ เวลาธรรมดานั้นกะเป็นงูเป็นสัตว์เลื้อยคานกะได้ แล้ว กะไปบวชเป็นเณรตามพระพุทธศาสนา แต่เขาจะจับได้ว่าเป็นพญานาค เขากะจะจับ ลึก ลึกได้กะมาขอพระพุทธเจ้าว่าก่อนคนบวชเนียขอไห้เ็นชื้อว่านาคได้บ่ ตอนหลังมาบวช ได้กะต่อมากะได้เ็นชานว่านาค บวชเป็นพระอยู่ตอนแรกกะเป็นสัตว์เลื้อยคาน...

(กร้าว เกื้อจิตติพร, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...พญานาคแปลงกายเป็นคนได้ เวลาธรรมดาเป็นงูเป็นสัตว์เลื้อยคลาน ก็ได้ แล้วก็ไปบวชเณรตามพระพุทธศาสนาแต่เขาก็จับได้ว่าเป็นพญานาคเขาก็จับ ลึก ลึกมากก็ได้ ขอพระพุทธเจ้าว่า ก่อนคนจะบวชขอให้เรียกชื้อว่านาคได้ไหม ตอนหลังมาบวชก็ได้เรียกชานว่า นาคบวชเป็นพระอยู่ก็ไม่ว่าว่าเป็นนาค บวชเป็นพระอยู่ตอนแรกก็เป็นสัตว์เลื้อยคลาน...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เมื่อมีผู้เข้าในพิธีบวชก่อนเป็นพระภิกษุจะเรียกว่า “นาค” ตั้งแต่นั้น

นิทานเรื่อง ทำไมผู้ชายมีเมียสอง นายพรานเศรษฐีมีภรรยาสวย แต่ไม่มีบุตรจึงขอเด็กผู้หญิงที่มีฐานะยากจนมาเป็นบุตร ความว่า

...ตั้งแต่โดนมาแล้ว ยังมีนายพรานผู้หนึ่งมีเมียผู้ดีบ่มองดี รวยกะรวยระดับมหาเศรษฐี แต่หาว่ามีลูก ผัวกับเมียก็เลยได้ตกลงกันว่าสีพากันไปหาคนไข้จักคนหนึ่งมาเป็นหม้อ อ้ายออกป่าบ่มีผู้ใดเฝ้านำเมียกะหวาดี้ อ้ายเฮาสีไปหาได้ได้ ผัวกะบอกหวามี่อ้ายเห็นเด็กน้อยแม่หยิงผู้หนึ่งในหมู่บ้านพ่อแม่กะยากจนเฮากะให้เงินเดือนหลายจักหน้อย พ่อแม่เขากะสีให้เฮามา เด็กน้อยอายุ 16 ปี ผู้ดีน้าฮักหลาย ผัวขาวบ่มองดี เอาออกเอาใจเจ้านายเก่ง เมียของนายพรานกะฮักคือลูกผู้หนึ่ง อยู่โดนหลายปีนางกะไยเป็นสาวแล้วกะน้าฮักหลาย ...

(บุญ เมฆขุนทด, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...นานมาแล้วมีนายพรานคนหนึ่งมีเมียสวยไม่มีที่ติรวยถึงขั้นเป็นระดับมหาเศรษฐีแต่ไม่มีลูก ทั้งสองก็ได้ตกลงกันว่าหาคนไข้มาสักคนหนึ่งมาเป็นเพื่อน เมื่อพี่เข้าป่าจะไม่มีเพื่อนคุย เมียก็บอกว่าดีพี่จะได้ไปไหนมาไหน สามีก็เลยบอกว่า พี่เห็นเด็กผู้หญิงคนหนึ่งหมู่บ้าน พ่อแม่เขายากจน เราให้เงินเดือนเขาเยอะหน้อยพ่อกับแม่เขาก็จะให้เรามา เด็กอายุ 16 ปี ทั้งสวยและน่ารัก เอาออกเอาใจเจ้านายเก่ง เมียของนายพรานก็รักเด็กคนนี้เหมือนลูก อยู่มานานหลายปีคนรับใช้ก็โตเป็นสาว...

วันหนึ่งนายพรานไปพบแก้วแหวนเงินทองอยู่เต็มปากสิงโต จึงได้เก็บมา วันต่อมาพาภรรยากับคนรับใช้ไปที่ถ้ำอีกครั้ง ในขณะที่นายพรานกำลังเก็บเพชรเม็ดใหญ่ที่อยู่ในปากสิงโต สิงโตจึงจับมือของนายพรานไว้ ขณะนั้นน้ำได้ไหลป่าเข้ามาในถ้ำ น้ำได้ท่วมถึงอกนายพราน ความว่า

...น้ำกะท่วมฮอดคอของนายพราน นายพรานกะดันกะดิงกะบ่มีทางหลุดออกมาได้นายพรานกะเลยสั่งเมียกับคนไข้เอาหระนองถึงสองเมียของอ้ายอ้ายขอชมเจ้าเป็นเพียสุดท้ายก่อนตายแห่น ไต่ ๆ อ้ายกะสิตายอยู่แล้ว เจ้ากะแก้ผ้าออกเหมิดแล้วกะมาให้อ้ายหอมก่อนตายแห่นบ่ต้องอ้ายอ้ายดอกอ้ายขอเบ็งเป็นเพียสุดท้ายก่อนอ้ายตายแล้ว ๆ แห่น คนไข้

กะบอกให้นายสาวแก้ผ้าออก นายสาวกะบอกว่าบ่กล้าอายหลายคน คนใช้กะบอกหว่า
แก้โลดขอให้นายผู้ชายเพิ่นให้เบิ่งเป็นเที้ยสุดท้ายแห่นให้ ๆ เพิ่นกะสิตายแล้วอายเฮ็ดหยัง
เฮ็ดจั่งได้นายสาวกะบ่แก้คนใช้กะหันหน้าไปเบิ่งผู้เป็นนาย น้ำกำลังสิด่วมฮอดปากจน
หว่าสิตอดตั้งอยู่แล้วเหลียบจักนาที่เจ้านายกะสิตาย นางกะเลยว้าขึ้นมานายผู้หยิงบ่
กล้าตนเองสิแก้ให้นายได้ชมคนใช้กะเลยแล่นเข้าไปหานายพรานที่กำลังสิตายได้คมได้จูบ
หว่าพอใจ บโนสิงโตกะเลยหัวขวันปากสิงโตกะอ้างกว้างออกนางคนใช้กะเลยดึงมือนาย
ออกมา พอรอดพ้นความตายแล้วนายพรานกะเห็นความดีความชอบ กะเลยรับเป็นเมีย
อีกคนหนึ่งแล้ว กะได้เลี้ยงนางให้มีความสุข...

(บุญ เมฆขุนทด, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...เมื่อน้ำท่วมถึงหน้าอกนายพรานนายพรานก็ร้องด้วยความสลดใจ เมีย
กับคนใช้ต่างร้องให้เหมือนจะตายตามให้ได้ นายพรานก็เลยสั่งเมียกับคนใช้ เมียทั้งสองของพี่
พี่ขอชมเจ้าเป็นครั้งสุดท้ายก่อนตายหน่อย ไหน ๆ พี่ก็จะตายอยู่แล้วน้องแก้ผ้าออกแล้วมาให้พี่
หอมก่อนตายหน่อยไม่ต้องอายพี่หรอก พี่ขอดูเป็นครั้งสุดท้ายก่อนที่พี่จะตายหน่อยเร็ว ๆ คนใช้ก็
บอกให้เมียนายพรานแก้ผ้าออก เมียนายพรานก็บอกว่าไม่กล้าแก้ คนใช้ก็บอกว่าให้แก้เลยไม่ต้อง
อายหรอก ขอให้นายพรานดูเป็นครั้งสุดท้าย ไหน ๆ นายพรานก็จะตายแล้วจะทำอะไร จะพูด
อย่างไรเมียนายพรานก็ไม่ยอมแก้ คนใช้ก็หันหน้าไปมองนายพรานน้ำกำลังจะท่วมถึงปากและ
กำลังจะเข้าจมูกอยู่แล้ว เหลืออีกไม่กี่นาทีเจ้านายก็จะตายอยู่แล้วนางก็เลยพูดว่า นายหญิง
ไม่กล้าหาญเอง หนูจะแก้ผ้าให้นายพรานดูเอง คนใช้ก็เลยวิ่งเข้าไปหานายพรานที่กำลังจะตาย
นายพรานได้หอมจนพอใจ ไม่นานสิงโตก็เลยหัวเราะปากของสิงโตก็อ้าออกคนใช้ก็เลยดึงมือของ
นายพรานออกมา พอรอดพ้นความตายแล้ว นายพรานก็เห็นความดีความชอบก็เลยรับเป็นเมีย
อีกคนและได้เลี้ยงดูอย่างมีความสุข...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า นายพรานได้เห็นถึงความเสียสละ การตัดสินใจเปเลื่อง
ผ้าของคนรับใช้ ขณะที่นายพรานใกล้ตาย เมื่อสิงโตอ้าปาก หญิงคนรับใช้ดึงมือนายผู้ชายออกมา
พอรอดพ้นจากความตาย ก็จึงเห็นความดีความชอบจึงรับนางเป็นภรรยาอีกคน

นิทานเรื่องวานเหินผี ผู้เล่าได้อธิบายเหตุว่าเหตุใดสุนัขและไก่จึงเหินผี ความว่า

...เดานี้กะถือว่าได้หว่านมาแล้ว ก็พอดีกับที่เขายามเดือนสิบที่เขาทำบุญแห่เขาน้อยเข้าใหญ่ บุญมีถูกปีน่ะ ฮอดเดือนสิบ เอ็นว่าสารทไทยสารทลาวนะ ไฉนก็อ้อมหว่านไป คนกะเอาของไปทำบุญญาติกะอุทิศส่วนกุศลให้ ผีกะแล่นไปแย่งส่วนบุญ บักนีอ้อมหว่านไปก็เห็นผี มันได้หว่านตัวนั้นมาเห็นผีกะปากบ่ดี หมอนี่ก็ตาย เอ้า ๆ พวกมึงอย่าแย่งกัน ๆ ว่านะ ผีก็ตักใจว่าหมอนี่เห็นเฮาอะ พวกผีก็พากันมารุมบีบคอ แต่บ่ตายต๊อก บีบคอให้หว่านออกมา พอหว่านออกจากปากก็เลยบ่เห็น แล้วก็มีไก่ มีหมาไปกินหว่านนั่นว่าเออะนะ ที่เดานั่นคาบออก ที่ผีบีบคอออกนา อันละหมาได้เห็นผี ไก่ได้เห็นผีฮอดถูกมือนี้

(ประนิตย์ เครื่องสูงเนิน, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...เดาคนนี้ก็ถือว่าได้หว่านมาแล้ว ก็พอดีกับที่เขายามเดือนสิบที่เขาทำบุญแห่เขาน้อยเข้าใหญ่ บุญที่มีทุกปี พอถึงเดือนสิบ เรียกว่าสารทไทยสารทลาวนะ ไฉนก็อ้อมหว่านไป คนก็อุทิศส่วนกุศลให้ ผีก็วิ่งมาแย่งส่วนบุญ ไฉนก็อ้อมหว่านไปก็เห็นผี ก็ปากไม่ดี เลยว่า เอ้า ๆ พวกมึงอย่าแย่งกัน ว่านะ ผีก็พากันตักใจว่าไฉนนี่มันเห็นพวกเรา พวกผีก็พากันมาบีบคอ บีบคอให้หว่านออกมา พอหว่านออกจากปากก็เลยไม่เห็น แล้วก็มีไก่ มีหมาไปกินหว่านที่เดานั่นคายออก เพราะอย่างนี้หมากก็เลยเห็นผี ไก่ก็ได้เห็นผีจนถึงทุกวันนี้...

จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่าเมื่ออมหว่านจะทำให้ผี เมื่อไต่กับสุนัขไปกินหว่านที่หลุดจากปากมนุษย์ทำให้เห็นผีจนถึงทุกวันนี้

นิทานเรื่อง นางผมหมอม กล่าวถึงแม่หม้ายไปกินน้ำในรอยเท้าช้างและวัว ทำให้ตั้งครรรค์ ชื่อนางผมหมอม และนางอัปสร เมื่อโตขึ้นไปเล่นกับใครก็มักถามหาพ่อ ไปถามแม่ให้คำตอบไม่ได้เช่นกัน ความพญาช้างมาเสียดายว่านางใดเป็นบุตรของตน แล้วอธิษฐานว่า ถ้าใครสามารถขึ้นไปถึงหลังได้ คือบุตรของตน ฝ่ายนางผมหมอมสามารถขึ้นไปบนหลังพญาช้างได้ แต่นางอัปสรได้ร่วงตกลงมาสู่พื้น ถูกพญาช้างจับกิน ด้วยความสงสารน้องนางผมหมอมได้แต่ร่ำไห้ พญาช้างพานางผมหมอมขึ้นหลังเดินทางไปยังปราสาทราชวัง นางผมหมอมร้องให้คิดถึงน้อง พญาช้างจึงถามว่าเป็นอะไร นางผมหมอมบอกว่าเป็นเชื้อของตน น้ำตานางผมหมอมจึงกลายเป็นน้ำมัน จึงเรียกว่า “ช้างตกมัน” มาจนถึงทุกวันนี้ ความว่า

...แล้วน้ำตานันกะย้อยไหลคือน้ำนอง ไหลอาบหลังพอลงมา น้ำอียังละมอมมาไหลลงหลังพ้อแท้ น้ำเหี้ย ตัวพ้อว่าบ่แม่นน้ำตา บาดนี้พ้อกะมีแต่พระทนมมาตั้งมาให้ตั้งใส่พระธนไปเลยจึกว่ามีมาแต่ใส ไปกะไปใส่กะล่ำอยู่แต่ความเก่ามีว่า อับสรเอยยากจังชีจึกชิเกิดจึกชิเกิดมาหยังเนาะชี ช้างโตนั้นกะเลยตกล้ำมัน น้ำตานางผมหอมนี้เป็นน้ำมันเลย นั้นหละเพิ่นว่าคั่นช้างตกล้ำมัน มันฮ้าย ๆ เพิ่นเว้ามาแต่พุนหละ เข้ามาแต่นางน้ำตานางผมหอมพุนหละ

(พัน ทองตะคุ, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...แล้วน้ำตานันไหลอาบหลังพ้อ แต่โกหกว่าไม่ใช่ น้ำตา คราวนี้พ้อมีแต่พระทนมมาตั้งให้ ตั้งใส่พระธนไป แต่ไม่รู้มาที่ใด มีความเก่าว่า อับสรเอยยากอย่างนี้แบบนี้เกิดมาทำไมนะ ช้างตัวนั้นก็เลยตกล้ำมัน น้ำตานางผมหอมนี้เป็นน้ำมัน เขาเรียก ช้างตกล้ำมัน เลยเรียกมาตั้งแต่บัดนั้นว่า ช้างตกล้ำมัน...

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า มูลเหตุของการเรียก ช้างตกล้ำมัน มาจากน้ำตานางผมหอม

นิทานเรื่อง จำปาสีตัน กล่าวถึงเด็กสี่คน เมื่อตายเกิดเป็นต้นจำปา ความว่า “ก่อนชิตายก็ห่อข้าวต้มมาให้กินห่อข้าวต้มมาให้คนละกลีบละกลีบ ไอ้คนละโค่น กะนอนยายกันตายอยู่คั่นไค เทิงสี่คนกะไปเกิดเป็นจำปาสีตันขึ้นมา แล้วกะมาถอน ที่นี้กะมาฝางนางนทีกะมาถางเอาไปทิมหล่องน้ำ ตากับยายกะอยู่สวนดอกไม้ กะเลยเอาไปปลูกไว้สวนดอกไม้...” (พัน ทองตะคุ, สัมภาษณ์: 2551) แปลว่า ...เหตุที่ตายเพราะกินข้าวต้มคนละกลีบ แล้วนอนตายเกลื่อนกลาดที่บ้านไคบ้านทั้งสี่คน หลังจากนั้นก็ไปเกิดเป็นต้นจำปาสีตัน ฝ่ายนางนทีก็ตามมาถอนเอาไปลอยน้ำ ตากับยายซึ่งอยู่ที่สวนดอกไม้ก็เลยนำไปปลูกที่สวน...

นิทานเรื่อง ทำไมตุ๊กแกจึงตัวลาย ในเดือนห้าจักจั่นร้องเสียงไพเราะมาก พระอินทร์ได้ฟังเกิดความไพเราะจับใจ จึงลงมาตามเสียงดังกล่าว ความว่า

ในเดือนห้าจักจั่นร้องเสียงนั้นช่างไพเราะเสนาะหูแล้วบินไปมาบอ้ออยู่กับที่ พระอินทร์ฟังแล้วกะเลยเกิดความไพเราะ แล้วได้ลงมาตามหาเสียงนั้นแต่บ่เห็นจักจั่นเพราะอ้อ

แล้วกะไปที่อื่นเห็นแต่กับแกเกาะอยู่เตียงต้นไม้ พระอินทร์กะเลยถามว่า เสียงไฟฮ้องหวัง อันเจ้ากับแกเกิด เจ้ากับแกตอบว่าครับ พระอินทร์บอกว่า เป็นหยิ่งฮ้องได้ไฟเพราะหนูข้าแท้ กะเลยพากันกับแกไป ฮ้องข้างเตียงสวรรค์ เมื่อต่อมากะเลยให้กับแก ฮ้องให้เหล่าเทวดาฟัง เลยให้กินอาหารอิมหน้าสำราญแล้วกะเลยให้กับแกฮ้อง กับแกกะเลยฮ้องบได้คือจักจั่น กับแกฮ้องได้แต่ แอ แอ แอ แต่มันบ่แมนเสียงนี้ที่เฮาได้ยิน เจ้าลองฮ้องอีกดู แต่กับแก ฮ้องทอได้ก็ เป็นเสียงเก่าพระอินทร์กะเลยโมโห เลยใช้แสงตีจนกับแกโตลาย

(พระอาจารย์จ้อย, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...สาเหตุที่ตุ๊กแกตัวลาย ในเดือนห้าจักจั่นร้องเสียงนั้นข้างไฟเพราะเสนาะหู และบินไปมาไม่ร้องอยู่กับที่ พระอินทร์ฟังแล้วจึงเกิดความไฟเพราะและได้ลงมาตามหาเสียงนั้นแต่ไม่เห็นจักจั่นเพราะร้องแล้วก็ไปที่อื่น เห็นแต่ตุ๊กแกเกาะอยู่ที่ต้นไม้ พระอินทร์จึงถามว่า เสียงใคร ร้องเมื่อครู่นี้เจ้าตุ๊กแกหรือ เจ้าตุ๊กแกตอบว่าครับ พระอินทร์บอกว่าทำไมร้องไฟเพราะจัง จึงพาตุ๊กแกไปร้องบนสวรรค์ วันต่อมาจึงให้ตุ๊กแกร้องให้เทวดาฟัง เลยให้กินอาหารอิมหน้าสำราญ แล้วจึงให้ตุ๊กแกร้อง ตุ๊กแกจึงร้องไม่ได้อย่างจักจั่นร้องได้แต่ แอ แอ แอ แต่มันไม่ใช่เสียงนี้ที่เราได้ยิน เจ้าร้องอีกทีสิ แต่ตุ๊กแกร้องเท่าใดก็เป็นเสียงเดิมพระอินทร์จึงโมโห จึงใช้แสงตีจนตุ๊กแกตัวลายเต็มไปหมด นี่คือนสาเหตุที่ตุ๊กแกตัวลาย...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เมื่อตุ๊กแกบอกแก่พระอินทร์ว่า ตนนั้นมีเสียงอันไฟเพราะ พระอินทร์จึงพาตุ๊กแกขึ้นไปบนสรวงสวรรค์ ให้ตุ๊กแกกินอาหารอย่างอิมหน้าสำราญ เมื่อให้ตุ๊กแกร้องให้ฟัง ตุ๊กแกก็ร้อง แอ แอ แอ พระอินทร์รู้ว่าไม่ใช่เสียงที่ตนฟังจากโลกมนุษย์ พระอินทร์โกรธ ใช้แสงตีตุ๊กแกจนตัวลาย จึงเป็นที่มาของความเชื่อว่าเหตุใดตุ๊กแกจึงตัวลาย

นิทานเรื่อง เฒ่าปากบอน หงส์กับเต่าเป็นเพื่อนกัน หงส์นั้นมาเล่าให้เต่าฟังว่าบนสวรรค์มีแต่อาหารทิพย์ หงส์ก็รับปากว่าจะพาเต่าไป แต่ต้องรับปากว่าจะไม่พูดกับใคร เต่าก็สัญญา หงส์จึงหาไม้มาให้เต่าคาบ ความว่า

...หงส์กับเต่าเป็นหมู้กัน หงส์นั้นอยู่ข้างเตียงสวรรค์หงส์มาว่าให้เต่าฟังว่า เตียงสวรรค์มีแต่ของทิพย์ หงส์บอกว่า เห็นแล้ววอย่าไปว่าให้ไฟฟัง เต่าตอบตกลง แล้วเห็ดจึงได้ถึงใจไปได้ หงส์กะรับปากว่าพาไปแต่ต้องสัญญาก่อนว่า เวลาผู้ใดถามเจ้าห้ามปาก เต่ากะตอบ

สัญญา หงส์ทะเลหาไม่มาให้เต้าคาบแล้วเอาเท้าเกาะไม้ไป พอคนเห็นทะเลถามว่า ปาดหงส์คาบเต้า เต้ากะอดว่าบได้ ทะเลตอบไปว่า บ่แมนหงส์คาบเต้า แต่เป็นข้าที่คาบ หงส์ พอเต้าอำปากทะเลตกลงมาจากข้างเทิงทะเลเฮ็ดให้กระดองแตกร้าว ตากระเด็น ไปติดกอไผ่ คนทะเลเห็นว่า ตาเต้า แล้วกระดองตกลงมาหมองหลังคาบ้านที่กำลัง แต่งงาน ทะเลเห็นว่า กินดอง หางกระเด็นไปถูกที่กระด้น ทะเลเห็นว่า หางเต้า ตับตกลงไปในหนองน้ำ ทะเลเห็นว่า ผักตบเต้า

(พระอาจารย์จ้อย, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...หงส์และเต้าเป็นเพื่อนกัน หงส์นั้นอยู่บนสวรรค์หงส์มาแล้วให้เต้าฟังว่า บนสวรรค์มีแต่อาหารดี ๆ หงส์บอกว่า เห็นแล้วอย่าไปเล่าให้ใครฟัง เต้าตอบตกลง แล้วทำอย่างไรจึงจะไปได้ หงส์ก็รับปากว่าจะพาไปแต่ต้องสัญญาก่อนว่า เวลาใครถามอะไรห้ามพูด หงส์จึงหาไม่มาให้เต้าคาบแล้วเอาเท้าเกาะไม้ไป เมื่อคนเห็นจึงถามว่า ไฉ่หงส์คาบเต้า เต้าก็อดพูดไม่ได้ จึงตอบไปว่า ไม่ใช่หงส์ที่คาบเต้า แต่เป็นเราที่คาบหงส์ พอเต้าอำปากจึงตกลงมาจากพื้นจึงทำให้กระดองแตก เมื่อตากระเด็นไปติดกอไผ่ คนจึงเรียกว่า ตาเต้า แล้วกระดองตกลงที่หลังคาบ้านที่กำลังแต่งงาน จึงเรียกว่า กินดอง หางกระเด็นไปถูกที่ท้ายทอย จึงเรียกว่า หางเต้า ตับลอยลงไปในหนองน้ำ จึงเรียกว่า ผักตบเต้า...

จากข้อความข้างต้น เมื่อเต้าคาบไม้ขณะที่หงส์บินอยู่ คนร้องทักว่า ไฉ่หงส์คาบเต้า เต้าอดพูดไม่ได้ จึงตอบไปว่า ไม่ใช่หงส์ที่คาบเต้า แต่เป็นเราที่คาบหงส์ พอเต้าอำปากจึงตกลงมาจากพื้นจึงทำให้กระดองแตก เมื่อเต้ากระเด็นไปติดกอไผ่ คนจึงเรียกว่า “ตาเต้า” แล้วกระดองตกลงที่หลังคาบ้านที่กำลังแต่งงาน จึงเรียกว่า “กินดอง” หางกระเด็นไปถูกที่ท้ายทอย จึงเรียกว่า “หางเต้า” ตับลอยลงไปในหนองน้ำ จึงเรียกว่า “ผักตบเต้า” จึงเป็นเหตุเรียกชื่อมาจนถึงปัจจุบัน

ก. ภูมิปัญญาในการตอบคำถาม การใช้แนวความคิด

นิทานเรื่อง เมืองน่าอยู่ มีชายคนหนึ่งอายุ 15 ปี เขาไม่ชอบอยู่บ้าน เป็นชายกำพร้า ชายหนุ่มอยากไปเที่ยวเมืองต่าง ๆ ไปขออนายสำเภาที่เดินเรือผ่านมาไปด้วย นายสำเภาบอกว่าต้องไปขออนุญาตกับแม่ก่อน ชายหนุ่มตอบว่า พี่ชายอนุญาตให้ไป ชายหนุ่มได้พูดคุยกับ

นายสำเภา และซักถามปัญหาต่าง ๆ แต่นายสำเภาไม่ได้ตอบ เมื่อเดินทางกลับบ้านเล่าให้ลูกสาวของตนฟัง บุตรสาวไปซักถามชายหนุ่ม ความว่า

...ลูกสาวกะเลยไปถามว่า ท่านถามอียังกับพ่อแน ชายหนุ่มตอบว่า ถามว่าบ้านท่านมีคันสามขาบ่ ทุกคันกะหัวเราะ แล้วถามว่ามีหีนบ่ มีไม้บ่ แล้วชายหนุ่มกะถามนางว่า แล้วบ้านท่านมีคนสามขาบ่ นางตอบว่า มี กะคนเฒ่าคนแก่ ที่ใช้ไม้ท้าว ชายหนุ่มเว้าว่า ถ้าจั่งขึ้นบ้านเมืองของท่านกะมีคนเฒ่าคนแก่ไว้ปรึกษา แล้วตอบว่า แล้วเมืองท่านมีไม้บ่ นางตอบว่า มีอยู่ในป่าลึก กะป่าไม้กะฤษณา ไม้จัน กิโละเป็นแสนมีราคาแพงหลาย ชายหนุ่มถามว่า แล้วบ้านท่านมีหีนที่ นางตอบว่า หีนนั้นมันหายากหลาย แต่หีนที่สุดยอดกะคือเพชร พลอย ชายหนุ่มได้ยินแบบนั้นกะคิดว่าบ้านเมืองนี้น่าอยู่ นายสำเภาได้ฟังกะคิดว่าคำถามที่หีนคนนั้นถามเป็นคำถามที่ฉลาดมาก กะเลยคิดอยากได้มาเป็นลูกเขยโตเอง กะเลยไปถามลูกสาวตนว่า เจ้ามักชายหนุ่มผู้นี้บ่ทั้งหล่อ แล้วกะฉลาดถึงแม้ว่าจิบมีสมบัติอียังติดโตมาแต่มีความรู้เก่งฉลาดแบบนี้หายากนัก เฮาจได้ไว้พึ่งพาในภายภาคหน้า นางกะตอบตกลงแล้วครอบครัวนี้กะอยู่กันมาอย่างมีความสุข

(วิไล อักษรประจักษ์, สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...ลูกสาวจึงไปถามว่า ท่านถามอะไรกับพ่อบ้าง ชายหนุ่มตอบว่า ถามว่าบ้านท่านมีคนสามขาไหม ทุกคนก็หัวเราะ และถามว่ามีหีนไหม มีไม้ไหม และชายหนุ่มก็ถามนางว่า แล้วบ้านท่านมีคนสามขาไหม นางตอบว่า มี ก็คนเฒ่าคนแก่เฒ่า ที่ใช้ไม้เท้า ชายหนุ่มพูดว่า ถ้าอย่างนั้นบ้านเมืองของท่านก็มีคนเฒ่าคนแก่ไว้ปรึกษา แล้วตอบว่า แล้วเมืองท่านมีไม้ไหม นางตอบว่า มีสิ อยู่ในป่าลึก ก็ป่าไม้กะฤษณา ไม้จัน กิโละเป็นแสนมีราคาแพง ชายหนุ่มถามว่า แล้วบ้านท่านมีหีนไหม นางตอบว่า หีนนั้นมันหายากมาก แต่หีนที่สุดยอดก็คือเพชร พลอย ชายหนุ่มได้ยินดังนั้นก็คิดว่าบ้านเมืองนี้น่าอยู่ นายสำเภาได้ยินการสนทนาดังนั้นก็คิดว่าคำถามที่หีนคนนั้นถามเป็นคำถามที่ชาญฉลาดมาก จึงคิดอยากได้มาเป็นลูกเขยตัวเอง จึงไปถามลูกสาวตนว่า เจ้าชอบชายหนุ่มคนไหนไหมทั้งหล่อ และฉลาด ถึงแม้ว่าจะไม่มีสมบัติอะไรติดตัวมาแต่มีความรู้เก่งฉลาดอย่างนี้หายากนัก เราจะได้ไว้พึ่งพาในภายภาคหน้า นางก็ตอบตกลงและครอบครัวนี้ก็อยู่กันมาอย่างมีความสุข...

จากข้อความข้างต้น เมื่อนายสำเภาได้ฟังชายหนุ่มได้ถามปริศนาแก่หญิงสาว เมื่อลูกสาวของตนตอบคำถามที่ชายหนุ่มถามแก่ตน รู้ว่าชายหนุ่มเป็นผู้มีปัญญา นายสำเภาอยากได้เป็นลูกเขย สะท้อนให้เห็นว่าคนส่วนใหญ่ชอบคนที่ฉลาดหลักแหลม มีปฏิภาณไหวพริบ

ข. สาเหตุการมีเลขศูนย์ถึงเลขสิบ

นิทานเรื่องหมอดูหมอดูเตา วัดแห่งหนึ่งมีพระดูหมอดูได้แม่นยำและศักดิ์สิทธิ์มาก พุทธสิ่งใดเป็นความจริง มีชายคนหนึ่งชื่อจั่ว เป็นผู้ที่คอยดูแลรับใช้หลวงพ่อบุญ หลวงพ่อบุญจึงดูดวงชะตาให้ เมื่อเขาตรวจชะตาของไอ้จั่วมาดูพบว่า ดวงนายจั่วนั้นจะต้องตายเพราะสัตว์มีพิษ ภายในวันพรุ่งนี้ไม่เกินเที่ยง เมื่อจั่วรู้เช่นนั้นก็โศกเศร้าเสียใจ ความว่า

มันมีตำนานมาเพิ่นว่าคาดิตายแล้วบ่ฮ่อนตายเพิ่นวานะ อยู่วัดแห่งหนึ่งแล้วคุบาคคนนั้น หั้นเบ็งเลขเบ็งหยังแม่นลักสิทธิ์ไปเบ็ด เพิ่นว่าหยังแม่นตามที่เพิ่นว่าวาซัน แล้วมีไอ้จั่ว น้อยคนหนึ่งที่คุบปากเพิ่นนะ เปนผู้ฮับใช้คุแลเพิ่นอยู่หั้นนะ แล้วอ้ายจั่วน้อยหั้นนั้นแต่ละมือกะแม่นตักน้ำใส่อุใส่เองให้คุบาหั้นอาบ แล้วคุบาหั้นกะคิดฮักแพงแล้วกะลิตตนกะเลยวาเอาดวงชะตาของไอ้จั่วหั้นมากวดเบ็ง มากวดเบ็งแล้ววาเอาไอ้จั่วนี้ิตตายภายในมืออื่นนี้บ่กายเที่ยงวาซัน ตายย้อนอรสพิชฮ้ายวาซัน ...กะเล่าให้คุบาฟังวาเอาบาตรถมหัวแล้วถึกกูต้อดแล้วบ่ตาย คุบากะเสียใจหลายวาโตนี้ทำนายบ่ถึกแล้ว กะเลยเอาโตเลขทั้งเม็ดที่มีสิบโตหั้นนะ กะเลยโยนลงน้ำ โยนลงน้ำแล้วไอ้จั่วหั้นคิดเสียตาย คิดเสียตาย กะเลยลอยไปเก็บเอา ไปเก็บเอาโตเลขหั้นนะ ได้แต่เก้าโต ได้แต่เลขหนึ่งฮอดเลขเก้า เลขสิบหุดบ่เฮ้น ที่จริงหั้นเลขสิบบ่แม่นเลขหนึ่งกับเลขศูนย์นำกันกันคือเดียวนีวาซัน เลขสิบหั้นมีสัญลักษณ์ต่างหาก เลขสิบหุดบ่เฮ้นจมน้ำ ตายไอ้จั่วน้อยคิดเสียตายบ่เลิกบ่แล้ว กุมดากะบ่ได้เลขสิบหั้นนะ ไอ้จั่วกะเลยวาเลขสิบหายเลขสิบศูนย์ ศูนย์นี้ไอ้จั่วกะเลยวาบ่มีศูนย์ไปเลย ไอ้จั่วกะเลยหมายเอาমন ๆ เป็นศูนย์ แล้วจั่งเอาเลขหนึ่งมาตั้งแล้วเอามน ๆ มาใส่เปนเลขสิบมาฮอดทุกมือนี้ ตั้งแต่นั้นมาจึงวาหมอดูนี้คู้หมอดูเตา บ่ถึกเพราะวาเลขศูนย์มันหาย บ่ลักลิดคือเกา

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...มีตำนานจะต้องตายแล้วไม่ตาย อยู่วัดแห่งหนึ่งมีพระที่ดูหมอแม่น และศักดิ์สิทธิ์มาก พุทธอะไรเป็นอย่างนั้น มีชายคนหนึ่งชื่อจ้าว เป็นผู้ที่คอยดูแลรับใช้หลวงพ่อดัง นั้น หลวงพ่อจึงคิดสงสารคิดจะดูดวงชะตาให้ เมื่อเอาดวงชะตาของไอ้จ้าวมาดูพบว่า ดวงนายจ้าว นั้นจะต้องตายภายในวันพรุ่งนี้ไม่เกินเที่ยง ตายเพราะสัตว์มีพิษ เมื่อจ้าวรู้เช่นนั้นก็โศกเศร้าเสียใจ วันนั้นก็ตื่นมาแต่เช้า ตักน้ำใส่ตุ่มทุกตุ่มจนเต็ม เพราะกลัวว่าเมื่อตนเองตายแล้วหลวงพ่อก็ไม่มี น้ำอาบน้ำใช้ หลังจากทำงานทุกอย่างเสร็จแล้วก็ตามหลวงพ่อไปบิณฑบาต เมื่อบิณฑบาตจนได้ ข้าวเต็มบาตรแล้วก็กลับวัด ระหว่างทางที่เดินกลับวัดนั้นเห็นปลาน้ำจืดที่กำลังจะตาย ด้วย ความสงสารคิดว่าปลา มันก็คงจะต้องตายเหมือนเรา จึงคิดจะช่วยมัน หลวงพ่อจึงเดินกลับวัดก่อน เมื่อหลวงพ่อเดินกลับวัดจ้าวก็ใช้มือกอบเอาปลาไปปล่อยในที่ที่มีน้ำ ใช้เวลาอยู่นานก็เอาไป ไม่หมดเสียที เวลาใกล้เพลมาแล้ว จึงคิดว่ากลับไปไม่ทันแน่นอน จึงเทข้างลงน้ำแล้วเอาบาตร มาตักปลา ตักจนกระทั่งหมด เมื่อตักหมดแล้วก็ล้างบาตรแล้วเอาบาตรลงน้ำเดินลัดเลาะจะ กลับวัด ระหว่างทางที่เดินมานั้นมีฝูงงูกำลังฟักไข่อยู่ ด้วยความตกใจจึงฉกจ้าว แต่ไม่โดน เพราะจ้าวเอาบาตรลงน้ำไว้ เมื่อรู้เช่นนั้นก็รีบวิ่งกลับมารวัด เมื่อหลวงพ่เห็นคิดว่าเป็นวิญญูณ ของจ้าว แต่จ้าวเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟัง เมื่อหลวงพ่ได้ฟังก็ผิดหวังเพราะตนทำนายผิด จึงเอา เลขทั้งหมดนั้นโยนลงน้ำ ด้วยความเสียตายจ้าวจึงลงไปมหาเลข แต่หาเจอแค่เกี้ยว ตัว เลขสิบ หายไป จ้าวจึงเอาเลขหนึ่งกับเลขศูนย์มาต่อกันแล้วเรียกว่าเลขสิบมาจนทุกวันนี้...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึง ภูมิปัญญาของผู้เล่าใน การกำเนิดตัวเลข ว่า หลวงพ่ผิดหวังเพราะทำนายผิด จึงนำเลขทั้งหมดนั้นโยนลงน้ำ ด้วยความเสียตายจ้าวจึงลง ไปมหาเลข แต่หาเจอแค่เกี้ยว ตัว เลขสิบ หายไป จ้าวเอาเลขหนึ่งกับเลขศูนย์มาต่อกันแล้วเรียกว่า เลขสิบมาจนทุกวันนี้

นิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

14.1 การสร้างนิทานอธิบายเหตุ

ก. เหตุที่ควายไม่มีฟันด้านบน

นิทานเรื่องพญากระบือ พญาถามกระบือว่า ไปพูดกับพวกมนุษย์ว่าอย่างไร กระบือตอบว่า วันหนึ่งกินข้าวสามเวลา พระยาโกรธมากเลยกระโดดเตะปากกระบือ ฟันร่วง ดังปรากฏในนิทาน

...สามวันคาบหนึ่ง ๆ ที่นี้มันกะมีนกกมาอยู่ต่อหน้า กะเลยบินไปป็นนึ่งนกันะ บินไปกะมือสามคาบ วันหนึ่งสามคาบนะสามเวลา แล้วที่นี้ไปบอกกลับคืนไปหาพญา พญาก็เลยถาม มึงไปพูดกับมนุษย์เมืองคนว่ายังงัย วันหนึ่งสามคาบ พญากะเลยโดดเตะปากมัน แคว้เลยหักนะ แคว้ข้างบนไม่มีมีแต่ข้างล่างนะ เตะปากแล้วกะแคว้หัก กระบือไม่มีแคว้ข้างบน มีแต่ข้างล่างนะ ดูดี ๆ เด้อเห็นโคกระบือแล้วมันกินหญ้า มันไม่มีแคว้เวียงเทิง มีแต่ข้างล่าง...

(บุญเพ็ง สุขสวรรค์, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...สามวันมือหนึ่ง ๆ ที่นี้มันก็มียกมาอยู่ต่อหน้าก็บินไปวัน นึ่งสามคาบ วันหนึ่งสามคาบนะคือสามเวลา แล้วที่นี้ก็เลยบอกให้กลับคืนไปหาพญา พญาก็เลยถาม มึงไปพูดกับเมืองมนุษย์ว่ายังงัย วันหนึ่งสามคาบ พญาก็เลยกระโดดเตะปากมัน ฟันมันก็เลยหัก ฟันบนไม่มีมีแต่ฟันล่าง เพราะเตะปากฟันเลยหัก ควายไม่มีฟันข้างบนมีแต่ข้างล่างนะดูดี ๆ นะเวลามันกินหญ้าฟันข้างบนมันไม่มีมันมีแต่ฟันข้างล่าง...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า เหตุที่กระบือไม่มีฟันบนมาจนถึงทุกวันนี้ เพราะด้วยเหตุที่กระบือไปพูดกับมนุษย์เรื่องเวลา ทำให้พระยาไม่พอใจจึงเตะฟันบนของกระบือจนหมดปาก สะท้อนให้เห็นว่าผู้เล่าพยายามสื่อให้เห็นภาพภูมิปัญญาของผู้เล่าด้วยการอธิบายสาเหตุว่าเหตุใดกระบือจึงไม่มีฟันบนมาจนถึงปัจจุบันนี้

ข. เหตุที่แมลงวันก่อนตอมอาหารทำไมจึงกัดกัน

นิทานเรื่อง ซองเขียว (เพื่อนกัน) มีสองครอบครัวที่เป็นเพื่อนรักกัน ครอบครัวหนึ่งเป็นคนใจดี ส่วนอีกครอบครัวมีจิตใจเป็นคนพาล เมื่อเทวดาเห็นว่าสามีภรรยาใจพาลกลั่นแกล้ง ครอบครัวใจดีเสมอ เมื่อตายไปจึงสาปให้เป็นแมลงวันจนถึงทุกวันนี้ ความว่า

...แล้วเขียวใจดีนั้นไปซอกหาเขียวใจคดใส่กะบ่เอ็น กะไปเอ็นกองกระดูกอยู่หั้น กะเลยคิดว่าโอของเขื่อนี้ก็กินแล้ว ย้อนความใจดีบ่รู้วามุั้นวางแผนฆ่าตนเอง กะเลยเอากองกระดูกหั้นไป หาไม้หาหมักมาถักไฟทำบุญกินทานหาเขียวหั้น ย้อนความใจคดใจบาปของเขื่อนั้น ย้อนความซัดซัดโลกของเขื่อนั้น เทวดากะเลยวาสาปแช่งให้ชะเจ้า

กลายเป็นแมลงวันทั้งตัวทั้งเมีย แมลงวันนั้นจึงตัดสินใจว่าเวลามันกินหยังแล้วมันจะปิดตีน ปิดมือวาบได้กินบ่ได้เห็นบ่ได้ลักตั้งแต่พุงมา ของผิวเมียใจดีนั้นกะได้ทรัพย์สินสมบัติแล้วกะมีลูก แล้วกะอยู่กินอย่างสุขสบายสืบมา...

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...เพื่อนใจดีไปหาเพื่อนใจคดที่ไหนก็ไม่เจอ เห็นแต่กองกระดูกอยู่ตรงนั้นก็เลยคิดว่า ไอ้ ! เพื่อนรักสองคนนี่โดนเสือกินแล้ว ด้วยความเป็นคนดีไม่คิดว่าเพื่อนของตัวเองจะวางแผนฆ่าก็เลยเอากระดูกนั้นไปหาไม้หาฟืนมาก่อกองไฟทำบุญทำทานให้เพื่อนรักทั้งสอง ด้วยความใจคดใจบาปของเพื่อนทั้งสองนั้น เทวดาจึงสาปแช่งให้เป็นแมลงวันทั้งตัวและเมีย แมลงวันจึงตัดสินใจว่าเวลาที่มันกินอะไรมันก็จะขีดมือขีดเท้าว่ายังไม่ได้กิน ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา สองผิวเมียจึงได้ทรัพย์สินสมบัติแล้วมีลูกด้วยกัน และอยู่กินกันอย่างสุขสบายตลอดมา...

จากข้อความข้างต้นได้อธิบายเหตุว่า เหตุใดแมลงวันจึงตัดสินใจเวลาที่กินสิ่งใดมักจะปิดกันเสมอ ด้วยเหตุที่เทวดาได้สาปให้สองสามีภรรยาใจพาลกลายเป็นแมลงวัน แสดงให้เห็นภูมิปัญญาของผู้เล่าเกี่ยวกับแมลงวัน ว่าเหตุใดแมลงวันจึงปิดกันก่อนตอมอาหาร

ค. เหตุใดนกแซวชอบอยู่ใกล้หุบเขา

นิทานเรื่อง ของตก เศรษฐีชรา มักจะซื้อสาวงามมาเป็นภรรยา ต่อมาเมื่อสาวงามนางหนึ่งเป็นคนฉลาด เมื่อเศรษฐีอยากได้ นางยอมเป็นภรรยาของเศรษฐีเพื่อหวังให้พ่อแม่สบาย อายุประมาณสิบห้าสิบหกปี เศรษฐีก็ไม่ยอมห่างนางเลย ไม่มีใครติแม้แต่นิดเดียว ไปไหนใครก็ชมว่าสวย อยู่มาวันหนึ่งนางเกิดไม่ชอบเศรษฐี เพราะไม่ได้รักตั้งแต่แรก จึงแกล้งทำของตกลงดังปรากฏในนิทาน

...วิญญาณของเสดถี้กะเลยว้า ไปบ่ได้ย่อนหว่ง ห่วงของดีเมียตีกอยู่เหวหั้นชอกหาได้ก่อนจั่งอิไปเกิดว้าขึ้น แล้วกะชอกหาบ่านนี้เทวดาที่อาฮักที่ฮักษาอยู่แถวหนั้นหั้นนะ รำคาญหลาย รำคาญเสดถี้ที่ชอกหาของดีเมียที่ตีกอยู่เหวหั้นนะ แล้วกะอำให้ชอกหาของตีก ๆ อยู่หั้น เทวดาแถวหนั้นกะเลยสาปแช่งให้เลา วิญญาณของเสดถี้หั้นกลายเป็นนกชนิดนี้ฮ้องว้าของตีก ๆ นกชนิดนั้นหาว่ามันไปเห็นเหวเห็นหุบเหวบ่อนชันบ่อนลุ่มอยู่

ทางใต้ มั่นอินบินเจ็บชอกเหนือชอกใต้ คือความมันปนมันชอกหาเครื่องหาของอิหยังหันนะ
แล้วเพิ่นวามันแมนนงแซวเดี๋ยวนี้นี้ เจ็บแอนซ้ายแอนขวอยุ่หน้าหุบเหวหัน

(สุวรรณนารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...วิญญาณของเศรษฐีก็เลยว่ไปไม่ได้เพราะเป็นห่วง ห่วงของดีเมีย
ตกอยู่เหนือนั้นไปหาได้ก่อนถึงจะไปเกิดว่กัน แล้วก็พากันหาที่นี้เทวดาที่อารักขารักษาอยู่แถวนั้น
รำคาญมาก รำคาญเศรษฐีที่หาของดีที่ทำตกอยู่แถวนั้น แล้วก็ร้องไห้หาของที่ดีตกอยู่แถวนั้น
เทวดาที่อยู่แถวนั้นก็เลยสาปแช่งให้เหล่าวิญญาณของเศรษฐีนั้นก็กลายเป็นนกชนิดหนึ่งร้องว่า
ตก ๆ นกชนิดนั้นหาว่ามันไปเห็นหุบเหวลุ่มต่ำหลุมตื้นอยู่ตรงไหนมันจะบินไปทางเหนือทางใต้
มันหาเครื่องหาของอะไรนั้นนะแล้วเขาก็บอกว่ามันคือนกอีแซวในสมัยนี้ อาศัยอยู่ทางซ้าย
ทางขวาอยู่กับหุบเขา...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นภูมิปัญญาของผู้เล่าว่าเหตุใดนกแซวมักจะอยู่
ใกล้หุบเขาอยู่เสมอ เนื่องจากเศรษฐีเมื่อตายไปแล้วจิตก็ยังห่วงอวัยวะเพศของภรรยา วิญญาณ
ยังคงวนเวียนอยู่ที่หน้าผานั้น ไม่ไปไหนสักที ยมบาลรำคาญถามว่า ตายแล้วทำไมไม่ไปสุภพใหม่
เศรษฐีตอบว่า ไปไม่ได้เพราะยังห่วงอวัยวะเพศของภรรยาที่ตกไปในหุบเขา ถ้าหาเจอแล้วจะไป
เกิด เทวดาที่รักษาป่าเกิดความรำคาญ สาปแช่งให้วิญญาณของเศรษฐีนั้น กลายเป็นนกแซวร้อง
ว่าของตก ๆ นกชนิดนี้ถ้าเห็นบริเวณที่เป็นหุบเหวก็จะบินไปค้นหา จึงเรียกว่า “นกแซว”

ง. เหตุใดควายจึงไม่มีฟันล่าง (เพนหยังจั่งมีแควแต่มองลุม)

พญาแถนสั่งให้ควายไปบอกมนุษย์ว่า ให้กินข้าววันละหนึ่งครั้ง เมื่อแก่แล้วให้
ลอกคราบไม่ให้ตาย ควายได้รับคำสั่งแล้วลงมายังโลกมนุษย์ ระยะเวลาที่เดินทางมาก็ท้องมา
ในใจ เพราะกลัวล้ม แต่สะดุดหกล้ม ทำให้จำเนื้อความไม่ได้ ความว่า

...พญาแถนกำหนดให้ กำหนดให้มาเมิดแล้วควายจะกลับคืนขึ้นมาตามบาดนี้ กลับคืน
ขึ้นมาตามเอ็นควายคืนเมื่อ แล้วบ่านนี้ควายขึ้นเมื่อแล้วบอกควายหัน มึงไปบอกคนเด้อ
สัตว์อื่นบ่ให้บอกให้บอกแต่คนหันว้า มื่อหนึ่งให้กินคาบหนึ่ง แล้วคั้นเผม่ามาแล้วให้ลอกบ่
ให้ตายจักเพื่อขึ้นนะ ให้ลอกคราบบ่ให้ตายจักเพื่อมนุษย์นี้ คนเฮามนุษย์ประเสริฐ บ่าน

เนี่ยควายลงมาได้บ้านเนี่ย ควายลงมามันกะภาวนามาวา คนกินเข้าคาบเดียว ๆ แล้ว
กะตายไปกะให้ลอคคราบ บ่ให้ตาย บ้านนี้มาสะดุดล้มบ้านเนี่ย ล้มแล้วลุกขึ้นมาล้ม
บ้านเนี่ยควมเว้านั้น ปาดมันแม่นอันได้น้อ แล้วมาตั้งเอามันผู้เดียวบ้านนี้ คนกินมือหนึ่ง
สามคาบวาขึ้น แล้วคนละเฒ่าละแก่ละให้ตาย กกเปื่อยเฒ่าแล้วให้กกเปื่อยลอค บ้านเนี่ย
มาฮอดคนแล้วได้บ้านเนี่ย มาบอกสู่ละกินเข้ามือหนึ่งสามคาบเด้อวาขึ้น แล้วคันแก่แล้วให้
ตาย กกเปื่อยแก่แล้วให้กกเปื่อยลอค เบ็งกกเปื่อยแก่แล้วมันลอคเด้นาะ บ้านนี้บอก
แล้ว ๆ กะกลับคืนขึ้นเมื่อรายงานพญาเถนได้บาดเนี่ย โอ้ยพญาเถนช้าน้อยบอกเขา
แล้ววาขึ้น บอกวาแนวได้ เข้ากะบอกให้วากินมือ หนึ่งสามคาบคนนะ คันคนเฒ่าแล้วให้
คนตาย กกเปื่อยเฒ่าแล้วให้กกเปื่อยลอค มานี้ซบนั้นกะตบซบแควเทิง ๆ ละหล่นเบ็ด บ่มี
แควชำเดียนี่ ไปคันมึงเว้าแนวนี้แล้วมึงไปไถโฮไถนาให้เขากิน มึงไปเฮ็ดโฮเฮ็ดนาให้เขา
กินมึงเว้าแนวนี้ละ จำเปนลงมาแกไถเฮ็ดนาให้คนนั้น แล้วคนกะแม่นแก่แล้วกะตาย กก
เปื่อยแก่แล้วมันกะลอคเปนต้นหนึ่งใหม่

(สุวรรณารี แก้วมณี. สัมภาษณ์: 2551)

แปลว่า ...พญาเถนกำหนดให้มาหมดแล้วควายกลับคืนขึ้นจึงมาเรียกควาย
กลับบ้านสั่งให้ควายไปบอกคน สัตว์ตัวอื่นไม่ให้บอกให้บอกแต่คนว่ามือหนึ่งให้กินคาบหนึ่งเมื่อถึงยาม
แก่ก็ไม่ให้ตายให้ลอคคราบไว้มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐไม่ให้ตาย ควายตัวนั้นก็เดินไปทองคำสั่งไปจน
เดินไปสะดุดล้มจนล้มคำสั่งที่ทองมาจนหมดคิดทบทวนอยู่นานเลยไปบอกกับคนว่าวันหนึ่งให้กินข้าว
สามมือถ้าแก่แล้วก็ไม่ต้องลอคคราบให้ตายไปเลยพอบอกเสร็จก็รีบกลับมารายงานพญาเถนฟัง
พญาเถนได้ฟังจึงไล่ให้ควายไปไถนาเหมือนเดิมเพราะเขาคำสั่งไปบอกคนผิด...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า เมื่อควายเดินสะดุดล้ม จำไม่ได้ว่าพญาเถนสั่ง
ว่าอย่างไร จึงกำหนดขึ้นมาเองว่า ให้พวกมนุษย์กินข้าววันละสามมือ เมื่อแก่แล้วให้ตาย ส่วน
ต้นเปื่อยนั้นเมื่อแก่แล้วให้ลอคคราบ เมื่อบอกมนุษย์เช่นนั้นกลับขึ้นไปรายงานพญาเถน พญา
เถนถามว่าบอกไปอย่างไร ควายพูดว่าให้มนุษย์กินข้าววันละสามครั้ง เมื่อแก่แล้วต้องตาย ส่วน
ต้นเปื่อยนั้นเมื่อแก่แล้วให้ลอคคราบ เมื่อพญาเถนได้ยินเช่นนั้นตบปากควายจนฟันล่างร่วงหมด
แล้วไล่ให้ควายไปไถนาทำนาให้มนุษย์กิน ควายต้องไถนาให้คน คนเมื่อแก่แล้วก็ตายทุกคน จะ
เห็นว่าผู้เล่าได้อธิบายเหตุว่าเหตุใดควายจึงไม่มีฟันล่าง

จ. เหตุที่เชียงเมี่ยงมีสติปัญญา เฉลียวฉลาด

นิทานเรื่อง เชียงเมี่ยง เชียงเมี่ยงบวชเป็นเณรไปอยู่วัด วัดนั้นมีพระอยู่ 500 รูป มีเณรอยู่รูปเดียว ดูแลพระทั้ง 500 รูป ในทุกเช้า-เย็น เณรน้อยจะต้มน้ำร้อนให้พระทั้ง 500 รูปฉัน มีอ้อยและน้ำอ้อยต้มให้ฉัน พระอาจารย์ทั้งหลายฉันหมด เหลือไว้แค่กากอ้อย เณรน้อยจึงนำกากอ้อยที่เหลือมาอธิษฐานให้ตนมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ความว่า

...เก็บค้ออ้อยไซโย ไชเจี้ยวไว่ จักหน้อยจักหลายปั่นได้บ่ว่า เวลาจ้วนอย น้ำฮ่อนก็เมิด อยากกินลำป่องมันก็เมิด ยังเหลือแต่ค้ออ้อย เหลือไว้โถหนึ่งนี้ เาเอามาล้าง แล้วอธิษฐาน ว่า สาธุเด้อ สติปัญญาพวกข้านี้ผู้ในพระหาล้อยอ้ง ขอให้มาอยู่พวกข้าเมิด ขอให้พวกข้านี้ได้เมิดความฮู้ ความฮัก ขอให้พวกข้านี้ได้เมิด อธิษฐานขอไว้ แล้วมาหยากันเราเลย กินค้อจะขอเพาะตุ้ก็บ่ว่า สติปัญญา แล้วจะมีปัญญาต่อ ยอนขอไว้พระหาล้อยอ้ง...

(ทองพัน จิตรราช, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ...เก็บท่อนอ้อยใส่โถไว้จะน้อยหรือจะมากขนาดไหนก็ไม่ต้องพูดเวลาก็น้อยน้ำร้อนก็หมดอยากจะกินลำต้นมันก็หมด ยังเหลือก็เพียงแต่ท่อนอ้อยเหลือไว้ในโถนี้ เาก็เอามาล้างแล้วก็อธิษฐานว่า สาธุนะ สติปัญญาของพวกข้านี้ในพระหำร้อยอ้งขอให้มาอยู่กับพวกข้าทั้งหมด ขอให้พวกข้านี้ได้ความรู้ ความรัก ขอให้ทั้งหมดมาอยู่กับพวกข้าแล้วก็เคี้ยวกิน ท่อนจะขอปลูกไว้ก็ไม่พูด สติปัญญาแล้วจะมีปัญญาต่อเพราะพระทั้งหำร้อยอ้ง...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เชียงเมี่ยงมีปัญญาด้วยเพราะเหตุที่นำกากอ้อยที่เหลือจากพระสงฆ์ฉัน และได้อธิษฐานให้ตนมีสติปัญญาฉลาดหลักแหลม ปัญญาทั้งหลายที่มีอยู่กับพระภิกษุทั้ง 500 รูปมาอยู่ในตัวเณรน้อยเชียงเมี่ยงทั้งหมด เชียงเมี่ยงจึงมีปัญญาฉลาดหลักแหลมด้วยเหตุนี้

ฉ. เหตุที่กล่าวคำอิมินาในการถวายข้าวพระภิกษุ

นิทานเรื่อง อิมากับอิมินา อิมากับอิมินาสองพี่น้องเป็นลูกของนายปีตา นางทั้งสองเป็นพระพี่เลี้ยงของพระราชธิดาของกษัตริย์เมืองหนึ่ง ต่อมาพระราชธิดาทรงประจวบ

สิ้นพระชนม์ ฝ่ายกษัตริย์มีรับสั่งไม่ให้นางทั้งสองกลับบ้าน ให้ทำหน้าที่ดูแลส่งข้าวปลาอาหารให้บุตรของตน เมื่อพระราชธิดามาเข้าฝันแก่พระราชบิดาว่าตั้งแต่สิ้นพระชนม์ว่า “มีวันนี้ที่ได้เสวยพระกระยาหาร” กษัตริย์แปลกพระทัย เพราะให้นางทั้งสองไปส่งสำหรับอาหารและน้ำเป็นประจำ กล่าวหาว่านางทั้งสองไม่ได้ปฏิบัติตามตาม มีรับสั่งให้ประหารชีวิต ดังนี้

...เมื่อนั้นพวกข้าไป หมายความว่าฝนตกอำกลางทางไปตอบได้ แล้วจึงว่าได้แหวกไปศาลากลางทุ่งนั้น ไปเห็นพระยูษณ์ ไปแะยูษณ์ พระเพิ่นเกาะเลยขอแผ่อาหารกับข้าพื่อเข้าไป ลูกเกาะเลยประเคนให้เพิ่น ให้เพิ่นหยาดน้ำให้ คั้นว่าแล้วเกาะโกรธได้พระยานั้น สังเพชฌฆาตนั้นเอาไปฆ่า แล้วที่นี้มัดไว้หลักประหาร แตรอคำซัง เตรียมเหล่า เตียมดาบ เตียมง่าม คราวนี้พอพระยาซัง ปรากฏความมืดทั่วทิศทั่วแดนเลย เพชฌฆาตเกาะล่อม พอเพชฌฆาต มีดบเห็นอียัง แล้วบัดนี้สองอ้ายน้องแล้วบเห็นปรากฏหายไปกับเสียงที่มืดนั้น คั้นว่าจึงชันเกาะหน้าประหลาดใจแล้ว ยูมาเข้าความฝันพออีก พอเกาะวาเป็นหยั่ง ลูกเกาะวา พอคืออ้าย โกรธ หล่ายแท้ สองพี่น้องนั้นก่อนมีคุณกะเฮาหลายอยู่ พอไปเฮ็ดจังซีเกาะบงามนั้นแล้ว พิดทาง พอก่อเลยคิดหลายหรือว่าเป็นนำให้ชงเข้าบ่ถูกทาง ให้ทานบ่ถูกทางจึงบได้ฮับ คั้นว่าอย่างนั้นเกาะมาเปี่ยนใจโม สองนางนั้นบเห็นแล้ว คั้นว่าแล้วจึงอยู่ไล่เกาะบ่ฮู้ ปรากฏว่าบเห็นเลย พระพุทธเจ้าเกาะแนะนำการให้ทาน ให้ทานแก่พระสงฆ์ สามเณรหรือว่าคนผู้มีคุณจึงจะเป็นพอบุญอันลูกได้ได้รับที่เฮ็ดมานั้นพิดทางแล้ว แนะนำพระยานั้น ขอให้อาเชื่อ อิมากับอิมินาไวในการถวายทาน ก่อเลยต้องว่าอิมานีขึ้นต้นเสมอ

(ขันทอง พืภักดี, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ...วันนั้นพวกเราไป หมายความว่าฝนตกใส่เรากลางทาง เราจึงไปศาลากลางทุ่งนั้นแะไปอยู่ที่นี่ไปเห็นพระยูษณ์ พระก็เลยขอแผ่อาหารและกับข้าวพื่อไป พื่อเลยประเคนให้แล้วก็หยาดน้ำ ถ้าพูดแล้วก็โกรธนะพระยานั้นสั่งให้เพชฌฆาตเอาไปฆ่าแล้วมัดไว้ที่หลักประหารแต่รอคำสั่งฆ่าแล้วก็เตรียมอาวุธแล้วที่นี้เมื่อพระยาสั่งให้ฆ่าก็ปรากฏว่าท้องฟ้ามืดทุกทิศ เพชฌฆาตก็เลยมองไม่เห็นอะไรแล้วที่นี้พี่น้องนั้นก็หนีหายไป ถ้าจะพูดอย่างนั้นก็น่าประหลาดอยู่นะเพราะพี่น้องนั้นก็บุญคุณกับเราทำแบบนี้ก็ผิดทางพอก็เลยคิดมากหรืออาจเพราะว่าส่งข้าวและกับข้าวไม่ถูกทางจึงทำให้เกิดเหตุการณ์แบบนี้ขึ้นมา พระพุทธเจ้าก็เลยแนะนำให้ว่าพวกเจ้านะทำบุญผิดทางแล้วในการถวายทานแด่พระสงฆ์ พระยาก็เลยขอให้เอาเชื่ออิมากับอิมินาไว้เป็นคำขึ้นต้นในการถวายทาน...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เมื่อสั่งประหารชีวิตของอิมากับอิมินาแล้ว เกิดปาฏิหาริย์ ฟ้ามีด นางทั้งสองหายไป ภายหลังพระราชธิดามาเข้าฝันว่า พระราชบิดาปฏิบัติไม่ถูกต้อง นางทั้งสองมีบุญคุณมาก พอทราบความดังนั้นเจ้าเมืองทรงเสียพระทัย และได้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า คือให้ทานอย่างถูกวิธีจะทำให้ได้บุญ เจ้าเมืองให้การถวายพระกระยาหารทุกครั้งให้ขึ้นต้นด้วยคำว่า “อิมินา” ด้วยเหตุนี้มีคำว่า “อิมินา” ในการถวายข้าวพระทุกครั้ง

ข. เหตุใดกาจึงมีสีดำ

นิทานเรื่อง กากับนกยูง แต่เดิมกล่าวว่า กาและนกยูงมีสีขาวเหมือนกัน แต่คิดอยากเปลี่ยนแปลงตน นำสีมาทามาแต่งให้สวยงาม ดังนี้

...กากับนกยูง บัดนี้แตกอนเฟิ่นว่า กาก่อขาวนกยูงเกาะขาว เว้วาพวกได้เกาะเขียวชาญ ฝีมือชันต๊วะ เกาะสีเปลี่ยนกันแต่งให้กัน คราวนี้ไ่กานี้เขียวชาญฝีมือที่สุด แล้วบัดนี้ไ่ นกยูงให้ไ่กาแต้มให้ก่อน แล้วให้เรียบร้อยแล้วงามแล้ว แล้วบัดนี้ไ่กานี้ บัดนี้ไ่กานกยูง สีแต้มให้ไ่กานี้ ไ่กานี้เกาะฟาวบินไปกินอาหารน้าม บัดนี้เพื่อนเกาะบินข้ามฟ้าผ่าน ไปได้ทีนี้ บัดนี้เกาะเคียวนกยูงไ่ทีนี้ เคียวไว ๆ บัดนี้ไ่ ไ่กานกยูงเกาะเลยฮดลวกบัดนี้ จังวามันดำ นี่เป็นการอธิบายวากาเป็นหยังคือดำ นกยูงเป็นหยังจึงสีงาม...

(ขันทอง พิภักดิ์, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ...กากับนกยูงเมื่อก่อนเขาแล้วว่ากาก็ขาวนกยูงก็ขาวพูดว่าพวกไหนที่เขียวชาญฝีมือก็จะเปลี่ยนกันแต่งให้กันทีนี้ไ่กานี้มีฝีมือเขียวชาญที่สุด แล้วไ่กานกยูงจึงให้ไ่กาแต้มสีทำให้ก่อนเสร็จก็สวยงามมากต่อมานกยูงจะแต้มสีทำให้กาบ้าง ไ่การิบบินไปหาอาหารกินกับเพื่อนแล้วเพื่อนก็บินข้ามฟ้าผ่านไป ทีนี้นกยูงจึงเทสีด่างไล่กา นี่เป็นการอธิบายว่าทำไมกาจึงเป็นสีดำแล้วทำไมนกยูงจึงมีสีสวยงาม...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กามีฝีมือตกแต่งขนให้กับนกยูงก่อน นกยูงมีขนสวยงาม พอถึงคราวที่นกยูงต้องแต่งให้กาบ้าง กากลับเร่งให้นกยูงแต่งให้แก่นตน เพราะอยาก

ไปกินอาหารกับเพื่อน นกยูงโมโห ขาดสติ สาดสีใส่กลายเป็นสีดำหมดตัว ด้วยเหตุนี้อธิบายว่า เพราะเหตุใดนกยูงมีสีสันสวยงามและกาทำไมจึงมีสีดำ

ซ. เหตุที่มีรังอยู่บนฟ้า

นิทานเรื่อง อีฮ้างกินน้ำ ในสมัยก่อนมีชาวชนลุ่มกับนางฮ้าง อาศัยอยู่ผาแดง ทั้งสองรักกันมานาน พ่อแม่ฝ่ายนางฮ้างรู้ได้ขัดขวางความรัก ต่อมานางฮ้างได้ผูกคอตาย ดังนี้

ตะกี้ฉันมีชาวชนลุ่มกับนางฮ้าง อยู่ทางผาแดงนี้และ เว้าวังเวียงยูงนี้และ คั่นหมอลำพื้นเกาะ ลำออกยูงนั้นแล้ว แกเกาะเลยมามากัน คั่นมกกันแล้ว เกาะให้พอแมฮ้างแล้ววอ แมนาฮ้างนี้เป็น คนที่ถื่นะ ก็นชอกกันกับลูกนี้หนา ชอกินบักเกี้ยงบักคูกทางเหนือเขาเดินบักคูก แล้วบัดนี้มา พวกนี้ก็มามากฮักกัน ความมกฮักกันเพลานั้นพอแม่บ่เห็นฮ้าง ทางนึ่งพอแมเกาะซี้ที ต่อมา นางฮ้างมาผูกคอตาย ย่อนวพอแม่บ่ให้เอากันเด้ ต่อมาลู่เกาะไปผูกคอตายนำกัน ข่อยกับ เจ่าไปพบกันอยู่บนฟ้า จังวาเกิดขึ้นมาก่อเป็นฮ้างเคียงกันยูงนั้น บ่เข้าใจว่าสีได้เป็นนางฮ้างสี ไหนเป็นฮ้าง หากความมกกันมาโดน ไหญ่มาแล้วมามากกันแล้วพอแม่บ่มก ฝ่ายนึ่งเกาะซี้ถีบให้ลูกเอากันนะ นางฮ้างนี้ผูกคอตายก่อน แล้วฝ่ายนึ่งเกาะวาค่อยมามากกันบนฟ้า

(พินโพธิ์ กงมณี, สัมภาษณ์: 2553)

แปลว่า ... เมื่อก่อนนี้มีชาวชูลุ่มกับนางฮ้าง อาศัยอยู่ผาแดง หมอลำจะนำไป เล่นบ่อย สองคนนี้ชอบพอกันมานาน พ่อแม่ฝ่ายนางฮ้างรู้ก็กีดกัน ขัดขวางความรักของทั้งสอง ต่อมานางฮ้างจึงมาผูกคอตาย เพราะว่าพอกับแม่ไม่ให้รัก ไม่ให้แต่งงานอยู่ร่วมเป็นสามี ภรรยา ภายหลังฝ่ายชายคือชูลุ่มก็ไปผูกคอตายตามไปด้วย และอธิษฐานว่าจะไปพบนางฮ้างอยู่บนฟ้า เกิด ชาติหน้าให้อยู่เคียงคู่กัน ด้วยเหตุนี้ทั้งสองจึงไปเกิดเป็นรังกินน้ำ อยู่บนท้องฟ้า...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ภายหลังฝ่ายชายคือชูลุ่มผูกคอตายตามนางฮ้าง อธิษฐานว่าจะไปพบนางฮ้างอยู่บนฟ้า เกิดชาติหน้าให้อยู่เคียงคู่กัน ด้วยเหตุนี้ทั้งสองไปเกิดเป็นรังกินน้ำ อยู่บนท้องฟ้า

14.2 การสร้างถ้อยคำสำนวน

นิทานเรื่อง ฝีกองกอย หมูสามารถพูดภาษาคนได้ ทำนาเป็น พระยาพูดว่า หากใครทำนาเป็นจะได้กินข้าว หากทำนาไม่เป็นให้กินรำ หมูทำนาเป็น ส่วนหมาทำอะไรไถนาไม่เป็น หมูทำนาเสร็จแล้วหมาเหี้ยบและพูดว่าตนทำนา หมูได้กินรำหมาได้กินข้าว มีคนกล่าวถึงคำว่า “หมูทำนาแล้วหมาได้กินข้าว” ดังปรากฏในนิทาน

...แล้วกะกินแต่เกี๊ยะ เดียวนี้มันไม่นั่นแล้ว แต่ก็มันคนจะไปหาหน่อไม้ กะเอาแต่หน่อไม้จะไปหาปลากะเอาแต่ปลา แล้วไปไม้ใบไร่กะพูดเปน ก็ปากเปน แต่เดียวนี้มันไม่สัจไม่ซื่อ คินวาไปหาหน่อไม้ เห็นอะไรก็เอาหมด แต่ก็ไปหาหน่อกะเอาแต่หน่อ ไปหาปลากะเอาแต่ปลา ไปไม้ใบไร่ทำปากเปน แล้วกะหมากับหมู หมูนี้ส่วนนาเปน หมากับหมูพะหยาก็เลยบอกมันว่า หากไผทำนาเปนแล้วได้กินข้าว หากไผทำนาไม่เปนแล้วได้กินรำ ทีนี้หมูมันก็ทำเปนนะ หมูมันดูตืดเฮ็ดเปนไฮนา ทีนี้ทำเสร็จแล้วหมาเหี้ยบเอา ละวามาวาโตทำนาเปน หมูได้กินรำหมาได้กินข้าว เขาเรียกว่าหมูเฮ็ดนาแล้วหมาได้กินข้าวนะ

(สุวรรณารี แก้วมณี, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...เมื่อก่อนนั้นก็กินจริง ๆ แต่เดียวนี้ไม่แล้วเพราะเมื่อก่อนมันจะไปหาหน่อไม้ก็กะเอาแต่หน่อไม้ ไปหาปลาก็กะเอาแต่ปลา แล้วไปไม้ใบไร่ก็พูดได้ พูดเก่ง แต่เดียวนี้มันไม่มีความซื่อสัตย์ ถ้าจะไปหาหน่อไม้เห็นอะไรก็เอาหมด เมื่อก่อนไปหาหน่อไม้ก็เอาแต่หน่อไม้ไปหาปลาก็เอาแต่ปลา ไปไม้พูดได้แล้วก็หมากับหมู พระยาเลยบอกหมากับหมูว่า หากใครทำนาเป็นแล้วได้กินข้าว หากใครทำไม่เป็นแล้วได้กินรำ ทีนี้หมูก็ทำเป็นพอหมูทำเสร็จแล้วหมาก็มาเหี้ยบหมาบอกว่าหมาก็ทำเป็นหมูจึงได้กินรำหมาจึงได้กินข้าว เขาเรียกว่าหมูได้ทำนาแล้วหมาได้กินข้าวนั่นเอง...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าผู้เล่าได้อธิบายความเป็นมาของการใช้ถ้อยคำสำนวน หมูเฮ็ดนาแล้วหมาได้กินข้าว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของผู้เล่าว่ามีความเป็นมาอย่างไร

นิทานเรื่อง ไทยลาวแข่งกัน ไทยกับลาวแข่งกันพูดว่าใครจะพูดเสียงดังมากกว่ากัน ให้พูดคำว่าน้ำผึ้ง แล้วให้ไทยพูดก่อน คนไทยก็พูดตามสำเนียงว่า น้ำผึ้ง... คนลาวบอกให้ดังกว่านั้น แต่ก็ดังกว่านั้นไม่ได้ ต่อมาคนลาวพูดบ้าง น้ำผึ้ง...เสียงดังกว่าไทยจึงชนะไป ต่อมาแข่งกันนับรู มีรูเล็กกับรูใหญ่ คนไทยก็ว่า รูเล็ก ๆ รูใหญ่ ๆ หมดแค่นั้น ส่วนคนลาวพูดกลับมีทั้งชูจ๋องป๋อง แจงแปง จิงปึง จ่างป่าง โจงโป่ง จ้อดว้อด จี้ดวี้ด ยังจี้ดโหวด เจดเวด มีหลายรู คนไทยมีแค่สองรู ลาวจึงชนะไป ดังนี้

เรื่องการว่าเสียงดังเนาะ บาดนี้คนลาวละวาเออคันไทยว่าดังละแม่นว่าน้ำผึ้งแข่งกัน เออแข่งกะแข่ง ให้คนไทยว่าก่อนเนาะ คนไทยกะว่าตามเสียงสำเนียงละเนาะ น้ำผึ้ง... วาชัน บ่เอาแรงกัวนั้น น้ำผึ้ง..ของเสียงซังอยู่ในคอเนาะ สุนแสงแล้ววาชัน เอาคนลาวว่า น้ำผึ้ง...มันแสงกัวกะเดี บาดนี้เอาเอ็ดจั่งได้กะบ่แพ้คนลาวแล้ว คนลาวมันว่าเสียงดังกัว บาดนี้นับสุวาชัน นับสุนี้เนะ คนไทยเอิ้นรูเนาะ เอ้านับสุกะนับคนไทยนับก่อน มันมีสุไยมันมีสุ่น้อยเตีเนาะ คนไทยกะวาสุเล็ก ๆ สุไย ๆ เบ็ดทอนันแล้วบ้อ เออ เบ็ดแล้ววาชัน เอาคนลาวละนับบาดเนีย ชูจ๋องป๋อง แจงแปง จิงปึง จ่างป่าง โจงโป่ง จ้อดว้อด จี้ดวี้ด ยังจี้ดโหวดเจดเวด บักหลาย ๆ สุ ไยมีแค่สองสุนี้เนะ คนลาวละว่าหลายสุโหด คนไทยจะได้สองสุติละ คนลาวชนะ

(บุญเพ็ง สุขสุวรรณ, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...เรื่องการพูดเสียงดัง คนลาวทำคนไทยให้พูดคำว่า น้ำผึ้ง แข่งกัน คนไทยเลยตอบไปว่า เออ แข่งก็แข่ง จึงให้คนไทยพูดก่อน คนไทยก็พูดตามเสียงตามสำเนียง น้ำผึ้ง วาชัน ไม่เอาเสียงต้องดังกว่านี้ น้ำผึ้ง เสียงก็อยู่ในลำคอ เอาที่นี้ให้ลาวพูดบ้าง น้ำผึ้ง...มันดังกว่าเนะที่นี้ ที่นี้จะทำไยจะแพ้คนลาวแล้วคนลาวมันเสียงดังกว่า ที่นี้ก็เลบชวนนับรู ให้คนไทยนับก่อน มันมีทั้งรูใหญ่และรูเล็กเนะ คนไทยก็นับรูเล็กรูใหญ่ หมดแค่นั้นแล้วเหอ เออหมดแล้ว วาชัน ที่นี้ให้ลาวนับ บ้าง รูจ๋องป๋อง แจงแปง จิงปึง จ่างป่าง โจงโป่ง จ้อดว้อด จี้ดวี้ด ยังจี้ดโหวดเจดเวด มีตั้งหลายรู ไย ! มีแค่สองรูเอง คนลาวพูดหลายรูเกินไป คนไทยได้สองรูเองคนลาวก็เลยชนะ...

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ผู้เล่ามีภูมิปัญญาในการใช้ถ้อยคำ หรือความหมาย ที่มีคำชนิดเดียวกัน แสดงให้เห็นถึงการใช้คำที่หลากหลาย

นิทานเรื่อง แม่ค้าแย่งกันซื้อมะพร้าว ในสมัยก่อนมีชาวเวียดนามมาเป็นแม่ค้าอยู่
ประเทศลาว ไปซื้อมะพร้าวแล้วไปเจอแม่ค้าลาว คนขายจึงบอกว่า ใครจะซื้อก็ให้นับเอา ใครนับ
ได้เร็วกี่ได้มาก แม่ค้าจึงแย่งกันนับมะพร้าว ดังนี้

...บัดนี้ถือน์ลาวนั้นกะนับละเนาะลาวนะ นับละบ่แม่นับด้วยบักพร้าวบัดเนี้ย นับหนึ่ง
สองสามสี่แล้วนับได้นวยได้กะเขี่ยไปนวยนั้น บัดนี้ไ้เวียดนี้กะไปจับเอามาหนึ่งนวยบัก
พร้าวเฮา สองนวยบักพร้าวเฮา สามนวยบักพร้าวเฮา คือว่าคนลาวนั้นนับได้สองร้อยนวย
คนอื่นนะเวียดนามนะนับได้ห้าสิบนวย เอามาเว้ากันเข้าผู้ได้นับหลายได้ผู้ั้น คนเวียด
ละไยยลาวนับเลขได้บ่ได้นับบักพร้าวได้ ช่อย ๆ ละนับบักพร้าวแท้ ๆ ได้ ผู้ได้นับบักพร้าว
ละผู้ั้นได้เงินละได้บักพร้าววาซัน เกียงกันไปเกียงกันมาละพอดีมีหมอนึงนั้นมา
กะแมนควมเลาผู้ได้นับบักพร้าวละได้บักพร้าว ผู้ได้นับเลขกะได้แต่เลข คือว่าคน
เวียดนามนี้ได้บักพร้าวเบ็ดทุกนวย แล้วคนลาวเนียบได้บักพร้าว ได้แต่เลขนั้นละ

(บุญเพ็ง สุขสุวรรณ, สัมภาษณ์: 2552)

แปลว่า ...ที่นี้คนลาวก็นับแต่ที่นับไม่ใช่ นับมะพร้าว นับหนึ่งสองสามสี่แล้วนับได้
ลูกไหนก็เขี่ยไปลูกนั้น ไ้เวียดก็ไปจับเอามาหนึ่งลูกมะพร้าวเรา สองลูกมะพร้าวเรา สามลูก
มะพร้าวเรา คือว่าคนลาวนั้นนับได้สองร้อยลูก คนเวียดนามนะนับได้ห้าสิบลูก เอามาคุยกันว่า
ใครจะนับได้มากกว่ากัน คนเวียดนามบอกว่า ไยย! ลาวนับเลขนะไม่ได้นับมะพร้าว ฉันนะนับ
มะพร้าวจริง ๆ นะ ใครนับมะพร้าวคนนั้นก็จะได้เงินและได้ลูกมะพร้าว เกียงกันไปมาพอดีมีชาย
คนหนึ่งเดินมาบอกว่าก็ใช่เหมือนที่เขาพูดใครนับมะพร้าวก็ได้มะพร้าว ใครนับเลขก็ได้แต่เลข คือ
ว่าคนเวียดนามนี้ได้ลูกมะพร้าวทุกลูกแต่คนลาวไม่ได้มะพร้าวได้แต่เลข...

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นภูมิปัญญาในการใช้ภาษาของผู้เล่าว่า คนลาว
นับมะพร้าวได้อย่างรวดเร็ว แต่ก็ไม่สามารถซื้อมะพร้าวได้เพราะนับเพียงตัวเลข ส่วนชาวเวียดนาม
นับลูกมะพร้าวทำให้แม่ค้าคนเวียดนามได้ซื้อมะพร้าวส่วนคนลาวนั้นนับเพียงตัวเลข ทำให้ได้นับ
เพียงตัวเลขเท่านั้น จะเห็นว่าคนเวียดนามพยายามใช้เหตุผลในเรื่องการใช้ภาษาซื้อขายมะพร้าว

จากการศึกษาลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏ ในนิทานพื้นบ้าน
จังหวัดนครราชสีมาประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐ

ประชาธิปไตยประชาชนลาว แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของผู้เล่าเพื่ออธิบายเหตุ สะท้อนให้เห็นถึง ภูมิปัญญา แนวความคิดที่คล้ายคลึงกันของชาติพันธุ์ไทย-ลาว เหล่านี้ล้วนนับว่าเป็นการปลูกฝัง แนวความคิดร่วมกันระหว่างกลุ่มชนทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ มีการสร้างภูมินาม เช่น ตำนาน เกี่ยวกับชื่อหมู่บ้าน สร้างนิทานอธิบายเหตุ ด้วยการหาเหตุผลประกอบ นับว่าเป็นสติปัญญาที่ ชาญฉลาดของบรรพบุรุษที่ได้สืบทอดและสั่งสม โดยการเล่าสืบทอดกันมา

จะเห็นว่า นิทานเป็นเรื่องเล่าสืบทอดต่อกันมา เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ให้ข้อคิดคติเตือนใจ การร่วมสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นการสรรค์สร้างเรื่องจาก ประสบการณ์จริงและจินตนาการ เพื่อเป็นกรณีตัวอย่าง เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต การปฏิบัติ ตน การวางตน ต่อบุคคลในสังคม ปัจจุบันการเล่านิทานมีน้อยลง เนื่องจากมีวิทยาการ สื่อ เทคโนโลยีสมัยใหม่เกิดขึ้น เข้ามาแทนที่อย่างมากมาย เป็นผลทำให้นิทานลดบทบาทลงมาก หากไม่มีการอนุรักษ์การเล่านิทานอาจสูญหายไปตามกาลเวลาในที่สุด

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุป

วิทยานิพนธ์เรื่อง“ลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยกับนิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” มีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อศึกษานิทานพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมาประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
2. เพื่อเปรียบเทียบลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมาประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาโดยสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ดังนี้

ผู้เล่านิทานแบ่งเป็นสองกลุ่ม คือ ประเทศไทย ได้แก่ บ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย และบ้านแก่นท้าว ตำบลเสมาใหญ่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ส่วนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่ บ้านนาทรายทอง ตำบลน้ำเกลี้ยง อำเภอนาทรายทอง แขวงเวียงจันทน์ และบ้านท้าวแก่น ตำบลแก่นท้าว อำเภอแก่นท้าว แขวงไชยบุรี

ในการศึกษานิทานพื้นบ้านในจังหวัดนครราชสีมาได้แก่ ชาวบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา อพยพมาจากบ้านนาทรายทอง ตำบลน้ำเกลี้ยง อำเภอนาทรายทอง แขวงเวียงจันทน์ ส่วนบ้านแก่นท้าว ตำบลเสมาใหญ่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งราษฎรในหมู่บ้านนั้นได้อพยพมาจากบ้านท้าวแก่น ตำบลแก่นท้าว อำเภอแก่นท้าว แขวงไชยบุรี เนื่องจากคนทั้งสองหมู่บ้านอพยพมาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอาศัยอยู่เป็นกลุ่มโดย ผู้วิจัยเลือกข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องนิทานจากผู้ให้สัมภาษณ์ใน

ประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และผู้วิจัยศึกษาหลักทฤษฎีจิตวิเคราะห์
ทฤษฎีโครงสร้างนิยม ทฤษฎีบริบททางสังคม และทฤษฎีวรรณกรรม

ผลการวิจัยที่ปรากฏมีดังนี้

1. ผลการศึกษานิทานพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมาประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้านแขวง
เวียงจันทร์ และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.1 จำแนกนิทานพื้นบ้านได้เป็น 11 ประเภท ได้แก่ นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิต
นิทานวีรบุรุษ นิทานประจักษ์ นิทานอธิบายเหตุ นิทานปรัมปรา นิทานสัตว์ นิทานมุกตลก
นิทานศาสนา นิทานผี นิทานเข้าแบบ

1.2 ผลศึกษาการใช้ภาษาไทยในนิทานพื้นบ้าน 2 ด้าน ได้แก่

1.2.1 ด้านกลวิธีในการเล่านิทานพื้นบ้าน ได้แก่ กลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง กลวิธี
การเล่าเรื่อง: การนำเสนอเรื่อง และกลวิธีในการดำเนินเรื่อง

1.2.2 การใช้คำ สำนวน และการใช้ภาษาภาพพจน์ ในนิทานพื้นบ้านได้แก่
การใช้คำซ้ำ คำซ้ำ และการใช้คำภาษาอังกฤษ การใช้สำนวน การใช้ภาษาภาพพจน์

2. ผลการเปรียบเทียบลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทาน
พื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมาประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทร์และแขวงไชยบุรี
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยศึกษาตามทฤษฎีบริบททางสังคม ดังนี้

2.1 ผลการศึกษาลักษณะทางสังคม พบว่าบริบทร่วมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน
ได้แก่ ลักษณะนิสัย สถาปัตยกรรมและดนตรี กีฬา และการละเล่นพื้นบ้าน ซึ่งมีรายละเอียด
ดังนี้

2.1.2 ลักษณะนิสัย จากการศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ด้านลักษณะนิสัย
ในนิทานพื้นบ้านของทั้งสองประเทศ ผลการศึกษพบว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในนิทาน

พื้นบ้านประเทศไทย ลักษณะนิสัยในด้านดี ได้แก่ มีความกตัญญูกตเวที มีความเมตตากรุณา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การตอบแทนบุญคุณ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในนิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คล้ายคลึงกัน 3 ประการ ได้แก่ ความกตัญญูกตเวที มีความเมตตา กรุณา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ลักษณะนิสัยในด้านไม่ดี ที่ปรากฏในนิทานทั้งสองประเทศที่มี ลักษณะคล้ายคลึงกันคือ ไม่มีสัมมาคารวะ นอกจากนี้ยังพบลักษณะนิสัยไม่พึงประสงค์ในนิทานพื้นบ้านประเทศไทย ดังนี้ 1) ขาดความเมตตากรุณา 2) ขาดความกตัญญู กตเวที สำหรับนิทานพื้นบ้านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่า 1) ไม่มีสัมมาคารวะ 2) ความโลภ 3) ความตระหนี่ถี่เหนียว

2.1.2 สถาปัตยกรรม จากการพิจารณาสถาปัตยกรรมของทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทยได้ปลูกสร้างบ้านเรือนโดยใช้ไม้ซึ่งเป็นวัสดุจากธรรมชาติ ซึ่งแสดงถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ไม่ปรากฏสถาปัตยกรรมในนิทานพื้นบ้าน

2.1.3 ดนตรีไทย กีฬาไทย และการละเล่นพื้นเมืองต่าง ๆ จากการพิจารณา ดนตรี กีฬา และการละเล่นพื้นบ้านทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไทยมีการเล่นดนตรี มิใช่ดนตรีที่แสดงเพื่อให้เกิดความสุนทรีภาพแต่เป็นการใช้เครื่องดนตรีมาบอกข่าว ส่งสารให้คนในสังคมรับรู้ การแสดงหมอลำซึ่งเป็นศิลปะพื้นบ้าน สำหรับ กลุ่มชาติพันธุ์ลาว ปรากฏกีฬา ในด้านการพนัน พนันทางด้านสติปัญญา การเชิงไหวพริบ พนันแม้แต่ใช้ภรรยาเป็นเดิมพัน แสดงให้เห็นถึงภาพทางด้านสังคมที่มีการแข่งขัน

2.2 ผลการศึกษาลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน ได้แก่ ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน การปกครอง การศึกษาเล่าเรียน ระบบครอบครัว การดำรงชีวิต อาชีพ การวางตน การปฏิบัติตน ค่านิยม ศาสนา ความเชื่อ ประเพณี/พิธีกรรม การสาธารณสุข การคมนาคม ภูมิปัญญาของผู้เล่านิทาน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน จากนิทานทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงสภาพการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน นิยมปลูกสร้างบ้านเรือนแบบใต้ถุนสูง เพื่อความปลอดภัย ปลูกสร้างบ้านเรือนแบบเรียบง่ายโดยใช้วัสดุจากธรรมชาติ ส่วนภูมิประเทศโดยรอบ ยึดความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่เป็นหลัก เช่น เป็นพื้นที่ราบซึ่งเหมาะแก่การทำนา ทำไร่ และทำสวน เป็นต้น มี

แม่น้ำและลำห้วย มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ เพื่อความสะดวกในการดำรงชีวิต เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าภูมิประเทศมีลักษณะเอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพของคนในสังคม

2.2.2 การปกครอง พบว่า ชนชาตินั้นปกครองโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำชุมชน และสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการเลือกผู้นำในสังคมว่ามีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านที่มีความรอบคอบ ฉลาดหลักแหลม มีคุณสมบัติสามารถที่จะปกครองผู้อยู่ใต้ปกครองได้อย่างมีความสุข สำหรับการปกครองของชนชาติไทย ไม่ปรากฏอัตลักษณ์การปกครองในนิทาน

2.2.3 การศึกษาเล่าเรียน จากการพิจารณานิทานของทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางการศึกษาว่า ในยุคอดีตการศึกษาไม่มีสถาบันการศึกษา ผู้เรียนต้องเดินทางไปศึกษาเล่าเรียนวิชาการความรู้กับอาจารย์ผู้สอนเอง การศึกษาในอดีตส่วนใหญ่จะเป็นวิชาการดำรงชีวิตเพื่อความอยู่รอด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเรียนเวทย์มนต์คาถาสำหรับป้องกันตนเอง เป็นวิชาเหนือธรรมชาติไม่สามารถอธิบายหรือพิสูจน์ได้

2.2.4 ครอบครัว จากการพิจารณานิทานทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์แสดงให้เห็นว่า ระบบครอบครัวจะให้ความสำคัญแก่ฝ่ายหญิง เห็นได้จาก นิทานจะเกี่ยวข้องกับพ่อตากับลูกเขย หรือแม่ยายกับลูกสะใภ้ การเคารพและให้เกียรติ ผู้อาวุโสในกิจการงานต่าง ๆ ลักษณะครอบครัวที่พบมี 4 ลักษณะ ได้แก่ 1. ครอบครัวอยู่ครบพ่อแม่ลูก 2. ครอบครัวมีสามี และภรรยา แต่ไม่มีลูก 3. ครอบครัวมีพ่อแม่สามี หรือพ่อแม่ภรรยา อาศัยอยู่ด้วยกัน และ 4. สามีมีภรรยาหลายคน

2.2.5 การดำรงชีวิต พบว่า มีลักษณะร่วมที่คล้ายคลึงกัน สภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิตที่เรียบง่ายเช่น เมื่อมีการแข่งขัน ทำประลองฝีมือในการต่อสู้ ในด้านสติปัญญา ส่วนใหญ่มักใช้วิธีการทำพนัน เพื่อให้ทราบว่าฝ่ายใดชนะหรือแพ้ ชนทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม การจับปลา ลักษณะที่แตกต่าง กลุ่มชาติพันธุ์ไทยมี อัตลักษณ์ในการรับประทานข้าวเจ้า ส่วน กลุ่มชาติพันธุ์ลาวรับประทานข้าวเหนียวเป็นหลัก

2.2.6 อาชีพ พบว่า วัฒนธรรมในการประกอบอาชีพมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน อาชีพที่สำคัญ คืออาชีพเกษตรกรรม พื้นที่ในการตั้งหมู่บ้านในสมัยก่อนเป็นป่าดง อาชีพการล่าสัตว์ หาปลา นั้นจะนำมาบริโภค การเก็บของป่ามาเป็นอาหาร เพื่อการดำรงชีวิตในสังคม อาชีพการค้าขาย มักมีการแลกเปลี่ยนสินค้า สิ่งของที่ขายส่วนใหญ่เป็นของที่ใช้ในครัวเรือนที่จำเป็น การเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่สามารถควบคุมได้ เป็นสัตว์ไม่ดุร้าย เพราะเป็นสัตว์ที่ถูกเลี้ยงเพื่อไว้ใช้

แรงงานและการบริโภค ซึ่งการเลี้ยงสัตว์เป็นผลที่มนุษย์มาจากมนุษย์หาทางออกเกี่ยวกับความอดอยาก เพื่อเป็นต้นทุนในการดำรงชีวิต

2.2.7 การวางตน การปฏิบัติตน จากการศึกษาเอกลักษณ์ด้านการวางตนของทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่า มีลักษณะร่วมที่คล้ายคลึงกัน คือมีการวางตน ปฏิบัติตนตามกรอบที่ดีงามของคนในสังคม เช่น การแสดงเคารพ และให้เกียรติผู้อาวุโส เป็นต้น

2.2.8 ค่านิยม จากการศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของนิทานพื้นบ้านไทย - ลาว พบว่า มีค่านิยมในเรื่องความกตัญญู ความสามัคคี ค่านิยมแสดงถึงลักษณะของบุคคล เช่น ความร่าเริง ผู้มีอำนาจ ระดับความอาวุโส ค่านิยมมีบทบาทต่อความคิด และการแสดงออกทางพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม จะเห็นว่าอัตลักษณ์ค่านิยมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยและลาวมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เป็นแนวทางที่มนุษย์จะประพฤติตนไปในแนวทางใดแนวทางหนึ่งที่ตัวเองได้พิจารณาไตร่ตรองแล้วว่าเป็นสิ่งที่ดีสำหรับตน หรือสังคมยอมรับนับถือแต่อาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

2.2.9 ศาสนา จากการศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชนชาติไทย - ลาว ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ผลการศึกษาพบว่า นิทานพื้นบ้านไทยได้กล่าวถึงอัตลักษณ์ของพระภิกษุ เป็นการบวชเพื่อทดแทนคุณบิดา - มารดา กิจของพระภิกษุสงฆ์ในการบิณฑบาตยามเช้า ซึ่งตรงกับนิทานของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว สำหรับนิทานพื้นบ้านลาวสะท้อนให้เห็นถึงภาพ การกำเนิดศาสนา ประวัติศาสตร์ และศีลอันพึงปฏิบัติของพระภิกษุ มรดกตกทอดจากอดีตที่เกี่ยวกับอิทธิพลพุทธศาสนาและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยและลาว จึงมีความกลมกลืนในอัตลักษณ์ทางศาสนาได้เป็นอย่างดี เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาเดียวกัน ทำให้ชนชาติทั้งสองกลุ่มมีวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ที่คล้ายคลึงกัน และได้สืบทอดศาสนาต่อกันมานับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อัตลักษณ์ลักษณะเช่นนี้จึงทำให้พุทธศาสนา และวัฒนธรรมไทยมีบทบาทที่สำคัญมาก และได้กลายเป็นสถาบันทางสังคมที่เป็นหลักของสังคมไทยในปัจจุบัน

2.2.10 ความเชื่อ จากการศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชนชาติไทยและลาว มีความเชื่อในเรื่องของอำนาจลึกลับ เป็นการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในเรื่องเวทย์มนต์ คาถา มีความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณ มีความเชื่อเรื่อง การพยากรณ์ความฝัน การทำนายของหมอผี มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องอำนาจของจิต การอธิษฐาน มีอิทธิพลความเชื่อเกี่ยวกับของวิเศษ และความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ผลจากการศึกษาที่ปรากฏในนิทานสะท้อนให้เห็นว่าสิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดจากความเชื่อของชนทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีลักษณะร่วมกัน ความเชื่อบางประการ เป็น

ผลทำให้คนในกลุ่มชนมีความเกรงกลัวต่อผลของการกระทำผิด ทำให้คนในสังคมเกิดความรักความสามัคคี มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันอีกด้วย

2.2.11 ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย-ลาว มีพิธีกรรมแต่งงานที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ยังได้สะท้อนวัฒนธรรมการสู่ขวัญ การทำบุญสารทไทย-ลาว การทำบุญบั้งไฟ เหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์

2.2.12 การสาธารณสุข อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในด้านสาธารณสุขที่ปรากฏในนิทานทั้งสองชนชาติ พบว่า ในด้านสุขภาพอนามัยยังไม่ดีมากนัก สะท้อนให้เห็นถึงการบริโภคอาหารที่เรียบง่าย เช่น การเก็บของป่า การล่าสัตว์ เป็นต้น ส่วนในเรื่อง การรักษาโรค ได้กล่าวถึงการคลอดบุตรในสมัยก่อน ซึ่งต้องอาศัยหมอตำแย ในการทำคลอด สะท้อนให้เห็นว่าในสมัยก่อนการรักษาพยาบาลยังไม่เจริญก้าวหน้า ในการรักษาผู้ป่วยโดยมีหมอชาวบ้านทำการรักษาผู้ป่วย

2.2.13 การคมนาคม ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย-ลาว มีลักษณะร่วมกันคือการเดินทางอยู่ 2 ทางด้วยกัน ได้แก่ การเดินทางด้วยเท้าและการเดินทางโดยทางน้ำ สะท้อนให้เห็นว่าในสมัยอดีต การคมนาคมยังไม่เจริญ การเดินทางไปมาหาสู่กันจึงเป็นไปอย่างยากลำบาก

2.2.14 ภูมิปัญญาของผู้เล่านิทาน ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทย-ลาว การเล่านิทานเพื่ออธิบายเหตุ สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา แนวความคิดที่คล้ายคลึงกันของสองกลุ่มชาติพันธุ์ นับว่าเป็นการปลูกฝังแนวความคิดร่วมกันระหว่างกลุ่มชนทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ มีการสร้างภูมินาม เช่น ตำนานเกี่ยวกับชื่อหมู่บ้าน สร้างนิทานอธิบายเหตุ ด้วยการหาเหตุผลประกอบ นับว่าเป็นสติปัญญาที่ชาญฉลาดของบรรพบุรุษที่ได้สืบทอดและสั่งสม โดยการเล่าสืบต่อกันมา

นิทานพื้นบ้านไทย-ลาว สะท้อนให้เห็นภาพของบริบทของสังคม สังคมมีอิทธิพลต่อผู้เล่านิทาน และผู้เล่ามีอิทธิพลต่อสังคม บริบททางสังคมที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน การศึกษาเล่าเรียน ครอบครัว การดำรงชีวิต อาชีพ การวางตน การปฏิบัติตน ค่านิยม ศาสนา ความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรมประเพณี การสาธารณสุข การคมนาคม ภูมิปัญญาของผู้เล่านิทาน แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความคิด ความเชื่อ ฯลฯ ทำให้ผู้เล่า ผู้ฟังได้ศึกษา นิทานจึงเป็นสิ่งที่มีความค่า ควรแก่การอนุรักษ์ และเผยแพร่ให้ผู้ฟังได้ศึกษาต่อไป

อภิปรายผล

ในการศึกษานิทานพื้นบ้าน จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์ และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่ามีความคล้ายคลึงกันในการใช้ภาษาถ้อยคำ สำนวน และบริบททางสังคม ผลการวิจัยที่ปรากฏมีดังนี้

1. จำแนกนิทานพื้นบ้านได้เป็น 11 ประเภท ได้แก่ นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิต นิทานวีรบุรุษ นิทานประจักษ์ นิทานอธิบายเหตุ นิทานปรัมปรา นิทานสัตว์ นิทานมุกตลก นิทานศาสนา นิทานผี นิทานเข้าแบบ พบว่า บางประเภทรวบรวมนิทานได้จำนวนมากเช่น นิทานมุกตลก สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดของคนในกลุ่มว่าส่วนใหญ่มีนิสัยสนุกสนาน ร่าเริง นิทานบางประเภทรวบรวมได้น้อย เช่น นิทานเข้าแบบ สะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดของกลุ่มคนส่วนใหญ่ไม่นิยมเล่านิทานที่ซับซ้อน มีปม ซ่อนเงื่อน หรือไม่นิยมเล่านิทานไม่รู้จบ ส่วนใหญ่มักจะเล่านิทานที่จบภายในเรื่อง ผลการศึกษาสอดคล้องกับประคอง นิมมานเหมินทร์ (2537: 72) ที่ว่า การแบ่งประเภทนิทาน สติธ ทอมป์สัน ได้แบ่งโดยพิจารณาจากนิทานประเทศต่าง ๆ เท่าที่มีผู้รวบรวมไว้ วิธีนี้อาจไม่เหมาะสมทีเดียว ในการพิจารณาประเภทนิทาน เพราะนิทานบางประเทศมีลักษณะพิเศษไม่เหมือนนิทานประเภทใด ผู้ศึกษาจึงควรคำนึงถึงรายละเอียดของเนื้อหา และทัศนคติของผู้เล่าต่อนิทานที่เขาเล่าเป็นสำคัญ

2. การใช้ภาษาไทยในนิทานพื้นบ้าน ได้แก่ การใช้คำ สำนวน และการใช้ภาษาในนิทานพื้นบ้าน พบว่ามีความคล้ายคลึงกัน เนื่องจากมีบรรพบุรุษร่วมกัน การใช้ภาษาพูดมีความเหมือนหรือแตกต่างกันบ้าง สามารถใช้ภาษาสื่อสารกันได้ เนื่องจากใช้ภาษาใกล้เคียงกัน

3. ผลการเปรียบเทียบลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์และแขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สะท้อนให้เห็นภาพของบริบทของสังคม สภาพชีวิตความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน สังคมมีอิทธิพลต่อผู้เล่านิทาน และผู้เล่ามีอิทธิพลต่อสังคม

การศึกษานิทานของทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ เมื่อเปรียบเทียบเชิงวรรณกรรม ทำให้ทราบว่า นิทานเมื่อมีการเดินทาง และเกิดการแพร่กระจายนิทาน นิทานเรื่องเดียวกันโดยภาพรวมมีโครงเรื่องคล้ายคลึงกัน แต่จะมีความแตกต่างในรายละเอียดย่อย นิทานยังแสดงให้เห็นถึง

เอกลักษณ์ ลักษณะร่วมหลายประการ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า ได้จำนวนนิทานแตกต่างกัน นิทานมีชื่อเรื่องและเนื้อหาต่างกันหลายเรื่อง นิทานบางเรื่องมีผู้เล่าหลายท่านด้วยกัน เช่น เรื่องนางผมหมอม, เรื่องนางสิบสอง เป็นต้น สะท้อนให้เห็นว่าเมื่อกาลเวลาผ่านไป ชนสองกลุ่มมีนิทานหลากหลายและแตกต่างกันมากขึ้น เนื่องจากสภาพแวดล้อม

จะเห็นว่านิทานเป็นเรื่องเล่าสืบทอดต่อกันมา เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ให้ข้อคิดคติเตือนใจ การร่วมสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นการสรรค์สร้างเรื่องจากประสบการณ์จริงและจินตนาการ เพื่อเป็นกรณีตัวอย่าง เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต การปฏิบัติตน การวางตน ต่อบุคคลในสังคม ปัจจุบันการเล่านิทานมีน้อยลง เนื่องจากมีวิทยาการ สื่อนวัตกรรม เทคโนโลยีสมัยใหม่ เกิดขึ้นและเข้ามาแทนที่อย่างมากมาย เป็นผลทำให้นิทานลดบทบาทลงมาก และการเล่านิทานอาจสูญหายไปตามกาลเวลาในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา ลักษณะร่วมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏ ในนิทานพื้นบ้าน จังหวัดนครราชสีมาประเทศไทย กับนิทานพื้นบ้านแขวงเวียงจันทน์และแขวงไซบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีประเด็นที่น่าสนใจและควรมีการค้นคว้าต่อไป ซึ่งจะนำเสนอในบางประเด็น ดังนี้

1. ศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในนิทานพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เพื่อศึกษาการใช้ถ้อยคำ ลำนวน ไวยากรณ์ ฯลฯ ลักษณะร่วมและลักษณะแตกต่างกันในด้านอื่น
2. คัดเลือกนิทาน จัดพิมพ์เผยแพร่ ในรูปของหนังสือประกอบการเรียน หรือสารคดี เพื่อปลูกฝังความคิดวางแผน และภูมิใจในท้องถิ่นของตน ผู้สนใจศึกษาหาความรู้ต่อไป
3. นำผลการศึกษาค้นคว้าไปเปรียบเทียบกับภูมิภาคอื่น เพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยและพัฒนาสังคมต่อไป

จากข้อเสนอแนะดังกล่าว จะแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของทั้งสองชนชาติ ในยุคอดีต เพื่อการพัฒนา วางแผน การพัฒนาประเทศชาติในอนาคต ความสัมพันธ์อันดีระหว่าง ไทย-ลาว ให้มีสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อไป

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กัตัญญ ชูชีน. 2542. **เอกสารคำสอนภาษาลาวเบื้องต้น 1 (ระบบการเขียน-อ่าน ลาว-ไทย)**. เพชรบุรี: โครงการตำราวิชาการราชภัฏเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในวโรกาส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษา 6 รอบ.

กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ. 2545. **การคมนาคมขนส่งในประเทศไทย**.

กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.

กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. 2545. **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**
สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับ-ส่ง
สินค้าและพัสดุภัณฑ์.

ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์. 2546. **อีสานเมื่อวันวาน/ มุลนิธิตศตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์**
เพื่อการส่งเสริมการอ่าน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: จิรัชการพิมพ์.

กองเทพ เคลือบพณิชกุล. 2542. **การใช้ภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์.

_____. 2544. **การเขียนเชิงปฏิบัติการ**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2555. **เอกลักษณ์ไทย (Online)**.

www.thai.tourismthailand.org, 11 มีนาคม 2556.

กิ่งแก้ว อุตถากร. 2519. **คติชนวิทยา**. เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 184. กรุงเทพมหานคร :
หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ.

กิตสุรางค์ กาฬสุวรรณ. 2546. **การวิเคราะห์โครงสร้างนิทานพื้นบ้านไทยมุสลิมภาคใต้ตาม**
ทฤษฎีโครงสร้างนิทานของวลาดิมีร์ พรอพพ์. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บุญศรี คำชาย. 2542. **จิตวิทยาแนะแนวเด็กวัยรุ่น**. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์.
สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.

กุสุมา รัชชมนต์. 2547. **ปกรณัมนิทาน**. กรุงเทพมหานคร: แม่คำผาง.

กุหลาบ มัลลิกะมาส. 2518. **คติชาวบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.

_____. 2519. **วรรณกรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

_____. 2520. **วรรณคดีวิจารณ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เกื้อกูล ยืนยงอนันต์. 2546. **การพัฒนาการคมนาคมทางบก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

ชนิษฐา จิตชินะกุล. 2545. **คติชนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2555. **แขวงไชยบุรี** (Online).

www.wikipedia.org,11 มีนาคม 2555.

คณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2550. **การใช้
ภาษาไทย 2**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

คำอู่่ง แสงมณี และคณะ. 2548. **พื้นเวียงสมัยเจ้าอนุวงศ์**. เวียงจันทน์: วิสาหกิจโรงพิมพ์
ศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติ.

งามพิศ สัตย์สงวน. 2535. **การวิจัยทางมานุษยวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยา
การพิมพ์.

_____. 2545. **สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาครอบครัวญวน.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จรงักษ์ ชัยมณี. 2550. **การวิเคราะห์วัฒนธรรมกับภาษาจากปริศนาคำทายล้านนา.** วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสอนภาษาไทย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

จรูญ เพชรมณี. 2523. **วรรณกรรมสำหรับเด็ก.** นครศรีธรรมราช: ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช.

จันทิภา ดวงวิไล. 2550. **การศึกษาลักษณะการเรียนรู้ด้วยบทเรียนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต รายวิชาภาษากับวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีผลต่อสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2.** วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

จันทร์ศรี นิตยฤกษ์. ม.ป.ป. **ความรู้เรื่องคติชนวิทยา.** กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูนบุรี.

จารุวรรณ เขาวินม. 2542. **นิทานพื้นเมืองลาว: ลักษณะเด่นและความสัมพันธ์กับสังคม** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวรรณคดีเปรียบเทียบ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2521. **ลักษณะวรรณกรรมอีสาน.** มหาสารคาม: มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.

_____. ม.ป.ป. **ตำนานและพงศาวดารพวนอุดมการณ์สมานฉันท์ระหว่างเผ่าพันธุ์.** มหาสารคาม: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม

_____. ม.ป.ป. **วรรณกรรมท้องถิ่นกรณีอีสานล้านช้าง.** อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรม ออฟเซต.

จิรวัดณ์ เพชรรัตน์ และ อัมพร ทองใบ. 2555. ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

เจือ สตะเวทิน. 2518. การใช้ภาษาระดับปริญญา. กรุงเทพมหานคร: สุทธิสารการพิมพ์.

_____. 2518. วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพมหานคร: สุทธิสารการพิมพ์.

ฉัตรชัย พงศ์ประยูร. 2536. การตั้งถิ่นฐานมนุษย์ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัยณรงค์ ศรีสุข. 2545. คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอท่าบ่อ
จังหวัดหนองคาย. การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและ
การสอน, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ชำนาญ รอดเหตุภัย. 2552. สัมมนาการใช้ภาษาไทยปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์.

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. 2545. อ่าน (ไม่) เอาเรื่อง. กรุงเทพมหานคร: คบไฟ.

ฐะปะนีย์ นาครทรรพ. 2520. ภาษาไทยสำหรับครู. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2523. ภาษา-พาสาร์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ดวงดีการพิมพ์.

_____. 2537. “ภาษาไทยภาษาถิ่นไม่สิ้นสูญ”. วารสารของสมาคมภาษาและหนังสือ
แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. 26 (1-2) : 25-31.

ฐาปนี. 2549. พิธีกรรมและความเชื่อท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: แสงดาว.

ณรงค์ เส็งประชา. 2537. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: พัทธอักษร.

ดวงจันทร์ เจริญเมือง. 2547. **เมืองยั่งยืนในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ดวงใจ ไทยอุบุญ. 2552. **ทักษะการเขียนภาษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. 2548. **ประวัติศาสตร์ลาวหลายมิติ**. กรุงเทพมหานคร: ไบราณ.

ตรีศิลป์ บุญขจร. 2545. **นวนิยายกับสังคมไทย (พ.ศ. 2475-2500)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. 2530. **ประวัติศาสตร์ลาว**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำรา.

_____. 2546. **ประวัติศาสตร์อีสาน**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทองพัน จิตราษ. 2553. **สัมภาษณ์**, 13 ตุลาคม 2553.

ที่ทำการปกครองอำเภอปักธงชัยกลุ่มงานบริหารงานปกครอง (สำนักงานอำเภอ). 2555. **บรรยายสรุปข้อมูลทั่วไปของอำเภอปักธงชัย**. นครราชสีมา: ที่ว่าการอำเภอปักธงชัย.

ธงชัย วินิจจะกุล. 2530. “ประวัติศาสตร์การสร้างตัวตน”. **วารสารอยู่เมืองไทย: รวมบทความทางสังคมศาสตร์เพื่อเป็นเกียรติแด่ ศ.เสนห์ จามริก ในโอกาสอายุครบ 60 ปี**. 129-182.

ธงชัย สมบูรณ์. 2549. **อัตลักษณ์ของชาติตามนโยบายการศึกษา**. งานวิจัย คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ธเนศ อารยะรังสี. 2551. ปราชญ์ชาวบ้าน. **สัมภาษณ์**, 16 สิงหาคม 2551.

ธวัช ปุณโณทก. 2553. **นิทานพื้นบ้าน**. นนทบุรี: ปันรุ.

ธวัชชัย ปทุมล่องทอง. 2542. **เกร็ดน่ารู้ประเทศไทย 76 จังหวัด**. กรุงเทพมหานคร: น้ำฝน.

ธัญญรัตน์ ปาณะกุล. 2535. **ภาษาศาสตร์ภาคประวัติเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. 2545. **สถาบันครอบครัวกับความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม**. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.

ธัญญา สังขพันธานนท์. 2539. **วรรณกรรมวิจารณ์**. ปทุมธานี: นาค.

นพดล สังข์ทอง. 2549. **แต่งเรื่องร้อยนิทานจากจินตนาการมาเป็นหนังสือ**. กรุงเทพมหานคร: สถาพรบุ๊คส์.

นพวรรณ พันธุเมธา. 2550. **คลังคำ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.

นาวิศักดิ์ จรรยาเจริญ. 2526. **ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดนครราชสีมา**. นครราชสีมา: สมบูรณ์การพิมพ์.

นิจพงศ์ ศรีวรรณ. 2542. **ลักษณะภาษาไทย**. เพชรบุรี: โครงการตำราวิชาการราชภัฏเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษา 6 รอบ, สถาบันราชภัฏเพชรบุรี.

นิภาพรณ ศรีพงษ์. 2552. **การใช้ภาษาไทย**. นครราชสีมา: คณะวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน นครราชสีมา.

บรรจบ พันธุเมธา. 2519. **ลักษณะทางภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.

บุญยงค์ เกศเทศ. 2536. **วัฒนธรรมเผ่าพันธุ์มนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: ยงสวัสดิ์การพิมพ์.

_____. 2548. **วิถีคิด วิถีเขียน**. กรุงเทพมหานคร: หลักพิมพ์.

บุญส่ง ครูศรี. 2538. **นิทานเพลงพื้นบ้านโคราช**. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.

บุปผา บุญทิพย์. 2550. **การเขียน**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

บุษรา วงศ์พงศ์เกษม. 2551. **เงินตราไทย: สะท้อนเอกลักษณ์ทางภาษาและ
วัฒนธรรมไทย**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ปณิดา สระวาสี. 2546. **การสร้างสำนึกความเป็นชาติของรัฐบาลสาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยผ่านแบบเรียนชั้นประถมศึกษา ตั้งแต่
ค.ศ. 1975-2000**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภูมิภาคศึกษา,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประมินท์ จารุวร. 2547. **ความขัดแย้งและการประนีประนอมในตำนานปรัมปราไทย**.
วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประคอง นิมมานเหมินท์. 2543. **นิทานพื้นบ้านศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร:
โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2551. **นิทานพื้นบ้านศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่
ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประจักษ์ อักษรพิมพ์. 2551. **ข้าราชการบำนาญ. สัมภาษณ์**, 15 ตุลาคม 2551.

ประชิด สกณะพัฒน์, วิมล จิโรจพันธ์ และ อุดม เขยกิจวงศ์. 2548. **ศิลปะและวัฒนธรรมไทย**.
กรุงเทพมหานคร: แสงดาว.

ประไพ เอกอุ้น. 2542. **การศึกษาไทย**. ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะครุศาสตร์.
สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.

ประภาพร บุญพาเกิด. 2542. **ศึกษาเปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านหนองกุง ตำบลกุดบง
อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย กับนิทานพื้นบ้านโนนชัย เมืองปากงึม
แขวงนครเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**.
วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ประภาศรี สีหอำไพ. 2538. **วัฒนธรรมทางภาษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประยูร ทรงศิลป์. 2542. **การศึกษาวิเคราะห์ตำนานและนิทานพื้นบ้านเขมรภาคที่ 1-9**.
กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
สถาบันราชภัฏธนบุรี.

ปราณี กุลละวณิช และคณะ. 2544. **ภาษาทัศน**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร:
โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา อุตระกุล (บรรณาธิการ). 2540. **วัฒนธรรมพื้นบ้านนครราชสีมา**. นครราชสีมา:
โคราชออฟเซตการพิมพ์.

ปรียาภรณ์ กันทะลา. 2551. **แนวคิดการสร้างชาติของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว
ค.ศ. 1975-1986: วิเคราะห์ผ่านหนังสือพิมพ์เสียงประชาชน**. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เปรมจิต ชนวงค์. 2542. **ภาษาศาสตร์เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 6. นครราชสีมา:
สถาบันราชภัฏนครราชสีมา.

เปลื้อง ณ นคร. 2497. **คำบรรยายวิชาคำประพันธ์และหนังสือพิมพ์**. กรุงเทพมหานคร:
ไทยวัฒนาพานิช.

ผะอบ นมะตร. 2524. **เชื้อชาติและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: หมวดการศีกษา
สังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ผะอบ ปะกะกะณะ. ม.ป.ป. การละเล่นของเด็กไทย. น. 161-168. ใน **สารานุกรมไทย
สำหรับเยาวชนไทย โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**
กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์.

พงษ์ศักดิ์ คนขยัน. 2552. **อัตลักษณ์ที่ปรากฏในนิทานไทใหญ่ อำเภอแม่ฮาด
จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการสอนภาษาไทย,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พรณทิพย์ ศิริวรรณบุญ. 2550. **จิตวิทยาครอบครัว**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระเทพเทวี (ประยุทธิ์ ปยุตโต). 2532. “วัฒนธรรมกับการพัฒนา”. ใน **สู่โฉมหน้าใหม่ของ
วัฒนธรรมกับการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์ พรินติง.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธิ์ ปยุตโต). 2537. **สืบสานวัฒนธรรมไทยบนฐานแห่งการศึกษา
ที่แท้จริง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย.

พัชรา กาญจนารัตน์. 2523. **สาธารณสุขุขนำ**. กรุงเทพมหานคร: ไพศาลศิลป์การพิมพ์.

พิชญานี เจริญศรี. 2542. **การศึกษาวรรณกรรมนิทานไทยตามทฤษฎีโครงสร้างนิทานของ วลาดิมิร์ พรอพพ์**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิษณุ จันทรวีพัน. 2545. **เสน่ห์ภาษาลาว**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: นิลุบล.

เพลินจิตร ภูดี. 2546. **ภาษาไทยตามแนวคิดทางภาษาศาสตร์สังคมเพื่อการสอนภาษา และวัฒนธรรมไทยสำหรับผู้เรียนภาษาไทยเป็นภาษาต่างประเทศ**. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสอนภาษาไทย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ไพวรรณ เครือวรรณ. 2514. **นิทานมุขปาฐะบ้านดงเมือง ตำบลลำพาน อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

มนตรี ภูงาม. 2530. **สังคตินิยม. โครงการตำราวิชาการเผยแพร่ วิทยาลัยครู นครราชสีมา**. คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูนครราชสีมา.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2531. **เอกสารการสอนชุดภาษาไทย 8**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____. 2545. **เอกสารการสอนชุดวิชา การสาธารณสุขทั่วไป หน่วยที่ 1-5**. นนทบุรี: สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____. 2545. **เอกสารการสอนชุดวิชา การสาธารณสุข 1 หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี: สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

มหาสิลา วีรวงศ์. 2535. **ประวัติศาสตร์ลาว**. แปลโดย สมหมาย เปรมจิตต์. เชียงใหม่: เทคนิคการพิมพ์.

ยศ สันตสมบัติ. 2537. **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รสริน ดิษฐบรรจง. 2552. **การเขียน**. โครงการผลงานวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี เฉลิมพระเกียรติ เนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

รัตนา จันทร์เทวี่, สุก ไชยะเลิด. 2548. **ภาษาและวัฒนธรรมไทยแมน แขวงบอลิคำไซ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. โครงการนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนการวิจัยโดยศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมแม่ฮ่องสอน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2529. **ภาษิต คำพังเพย สำนวนไทยประเภทต่างๆ**. กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์.

_____. 2546. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. 2550. **พลังการวิจารณ์: วรรณศิลป์**. กรุงเทพมหานคร: ประพันธ์สาส์น.

เรไร ไพรวรรณ. 2553. **คติชนและภูมิปัญญาไทย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

วนิดา ตรีสินธุรส. 2545. **คติชนวิทยา**. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

วาสนา บุญสม. 2548. **ศิลปวัฒนธรรมไทยสายใยจากอดีต**. กรุงเทพมหานคร: ปิรามิด.

วิเชียร เกษประทุม. 2536. **นิทานพื้นบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาศึกษา.

_____. 2551. **สำนวนไทยฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาศึกษา.

วิเชียร ณ นคร. 2531. **รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษานิทานพื้นบ้านในจังหวัด นครศรีธรรมราช**. นครศรีธรรมราช: ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้, วิทยาลัยครู นครศรีธรรมราช.

วิทยา เชียงกุล. 2541. **รายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี 2540**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

วิภา กงกะนันท. 2533. **วรรณคดีศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

วิลาวัลย์ ปานทอง และคณะ. 2549. **รายงานการวิจัยเรื่อง ภาษาและวัฒนธรรมไทย ทรงดำ**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.

_____. 2551. **โครงการบรรจบวิจัย “ภาษาและวัฒนธรรมไท-ไทย” ลำดับที่ 1 ภาษา และวัฒนธรรมไทยทรงดำ**. กรุงเทพมหานคร: สัมภาษณ์.

วิไล อักษรประจักษ์. 2551. **ปราชญ์ชาวบ้าน**. สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2551.

วิไลพร ธนสุวรรณ. 2536. **เทคนิคการสอนการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชามัธยมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์.

วิศณุ ทรัพย์สุวรรณ. 2549. **ภาษาและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: ไพลิน.

ศรีศักร วัลลิโภดม. 2532. “การนับถือผีในเมืองไทย”. **วารสารศิลปวัฒนธรรม**. 7-17.

_____. 2540. **แอ่งอารยธรรมอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

ศิราพร จิตะฐาน ณ ถลาง. 2532. “พัฒนาการการวิเคราะห์ข้อมูลทางคติชนวิทยาในประเทศไทย”. **รวมบทความการวิเคราะห์ข้อมูลทางคติชนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: ชมรมวิจัยเชิงคุณภาพ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2539. **ในห้องถิ่นมินิกานและการละเล่น...การศึกษาคติชนในบริบทสังคมไทย.**
กรุงเทพมหานคร: มติชน.

_____. 2545. **ชนชาติไทในนิทาน: แลลอดแวนคิตชนและวรรณกรรมพื้นบ้าน.**
กรุงเทพมหานคร: มติชน.

ศิริพร จิตะฐาน ณ ถกลาง. 2548. **ทฤษฎีคติชนวิทยา.** กรุงเทพมหานคร: คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2552. **ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน.**
กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ทางวิชาการคณะอักษรศาสตร์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ และคณะ. ม.ป.ป. **ลาวตอนล่าง.** กรุงเทพมหานคร:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). 2548. **ภูมิปัญญากับการสร้างพลังชุมชน.**
กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์.

สมชัย ใจดี และ ยรรยง ศรีวิริยาภรณ์. 2533. **ประเพณีและวัฒนธรรมไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

สมชาย นิลอาทิ และ สุจิตต์ วงษ์เทศ, บรรณาธิการ. 2545. **ประวัติศาสตร์ลาว
ฉบับกระทรวงศึกษาธิการ.** กรุงเทพมหานคร: มติชน.

สมบุญรณ์ ตันยะ. 2542. **ค่านิยมทางการศึกษาของไทย: อดีต ปัจจุบัน อนาคต.**
นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์. 2548. **ประเพณีท้องถิ่นภาคใต้.** กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

สมพงษ์ กาศเกษม. 2553. **ปัจจัยในการตัดสินใจเลือกเรียนสายอาชีพเกษตรของผู้เรียนในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเพชรบุรี**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.

สมหมาย เปรมจิตต์ (ผู้แปล). 2535. **ประวัติศาสตร์ลาว**. ลำพูน: เทคนิคการพิมพ์.

สรเชต วรคามวิชัย. 2540. **วัฒนธรรมกับการพัฒนาทางเลือกของสังคมไทย**.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

สายทิพย์ นุกูลกิจ. 2534. **วรรณกรรมไทยปัจจุบัน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรินติ้ง.

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. 2544. **ปฏิรูปการศึกษาไทยในมุมประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.

สิทธิศักดิ์ จุลศิริพงษ์. 2548. **การสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา**. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

สิริวรรณ นันทจันทุล. 2551. **ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร/คณะกรรมการวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสารศูนย์วิชาการบูรณาการ หมวดวิชาการศึกษาทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุจรีต บัวพิมพ์. 2538. **มรดกไทย**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

สุเทพ สุนทรภัสช์. 2512. **แนะแนวการศึกษามานุษยวิทยา**. ม.ป.ท.

_____. 2548. **ชาติพันธุ์สัมพันธ์**. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.

สุธาทิพย์ สว่างผล. 2531. **วิเคราะห์นิทานพื้นบ้านของไทยยวน บ้านคลองน้ำไหล จังหวัดกำแพงเพชร**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาและวรรณกรรมล้านนา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุพร ประเสริฐราชกิจ. 2526. **รวมประวัติและสัญลักษณ์จังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทย.**
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: บำรุงสาส์น.

สุพัตรา สุภาพ. 2523. **สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัวยุคใหม่ ศาสนา ประเพณี.**
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

สุพิศวง ธรรมพันทา. 2532. **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย.** กรุงเทพมหานคร: ดี.ดี. บุ๊คส์ไตร์.

_____. 2548. **ชาติพันธุ์สัมพันธ์.** กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.

สุมิตร ปิติพัฒน์. 2542. **ความเป็นคนไทย.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เสถียร โกเศศ (นามแฝง). 2514. **วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย.**
กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา.

_____. 2515. **วัฒนธรรม.** กรุงเทพมหานคร: บรรณาคาร.

อนูมานราชชน, พระยา. 2499. **นิรุกติศาสตร์ภาค 1.** พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.

อภิญา เพ็ญพสุกุล. 2546. **อัตลักษณ์.** กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ
สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

_____. 2546. **อัตลักษณ์การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด.** กรุงเทพมหานคร:
คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

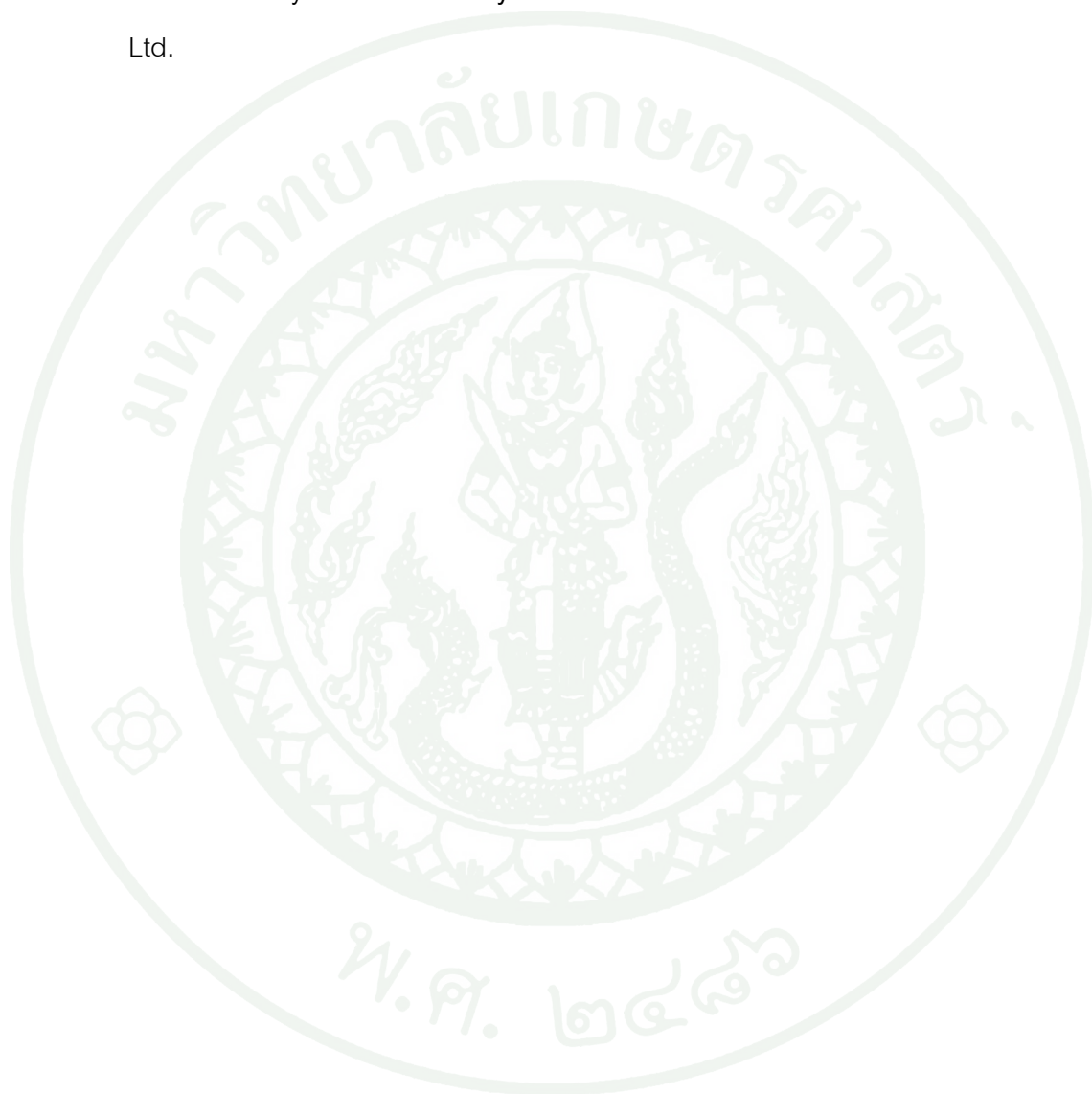
อภิศักดิ์ โสมอินทร์. 2541. **วัฒนธรรมกับการพัฒนา: ทางเลือกของสังคมไทย.**
กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา. กระทรวงศึกษาธิการ.

- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2541. **ภาษาศาสตร์สังคม**. กรุงเทพมหานคร:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุดม เชยกิจวงศ์. 2549. **76 จังหวัด**. กรุงเทพมหานคร: ภูมิปัญญา.
- อุดม วิโรตม์ลิขิตต์. 2547. **ภาษาศาสตร์เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อุทัย หิรัญโต. 2521. **ข้าแหละสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- อุทิศศิลปสาร, พระยา. 2507. **หลักภาษาไทย**. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. 2531. **หลักภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- อุมารินทร์ ตูลารักษ์. 2550. **แม่หญิงในวรรณกรรมลาวร่วมสมัย หลังการปฏิวัติชาติ
ประชาธิปไตย ค.ศ. 1975**. ปริญญานิพนธ์ดุขฎิบัณติต สาขาไทศึษา,
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อุษา ช้วยบำรุง. 2550. **ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้**.
ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณติต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. 2534. **วิเคราะห์เอกลักษณ์ไทยในกระแสความเปลี่ยนแปลง**.
กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินตึงกรุ๊ป.
- เอมอร ตรูวิเชียร. 2531. **ภาษาศาสตร์เชิงสังคม**. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Blum, L. A. 1980. *Friendship, altruism and morality*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Chatman, S. 1978. *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*.
Ithaca: Cornell University Press.

Richard, J. 1996. **Social Identity**. London and New York: Routledge.

Thomson, S. 1946. **The Folktale**. New York: Holt Rinehart and Winston Inc., -.

Woodward and Kathryn. 1997. **Identity and Difference**. London: SAGE Publications Ltd.

ภาคผนวก

รายชื่อผู้เล่านิทาน

รายชื่อผู้เล่านิทานประเทศไทย

- กร้าว เกื้อฐิติพร. 2551. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2551.
- กิมไล อู่สูงเนิน. 2551. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2551.
- คำเปียง เจิดสูงเนิน. 2551. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2551.
- คำพัน ทีจันทิก. 2551. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2551.
- จำปี นรารักษ์. 2551. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2551.
- เจริญ หินแดง. 2551. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2551.
- ทองแก้ว เทพรักษ์. 2551. สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2551.
- ทองดี พรารจันทิก. 2551. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2551.
- ทองน้อย เกื้อจันทิก. 2551. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2551.
- ทองนาค ด่านเสนา. 2551. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2551.
- ทองปุ่น ชินเกษม. 2551. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2551.
- ทองเลื่อน ขาตะคุ. 2551. สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2551.
- ทองอิน พูลสวัสดิ์. 2551. สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2551.
- ทองอิน ฟ่ำสูงเนิน. 2551. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2551.
- โทมัส สูงเนิน. 2551. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2551.
- นงนภัส อภิรมย์ชวาล. 2551. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2551.
- น้อย เชิดเจริญวงศ์. 2551. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2551.
- น้อย นรารักษ์. 2551. สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2551.
- น้อย เนียมตะคุ. 2551. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2551.
- บุญ เมฆขุนทด. 2551. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2551.
- บุญมา ขาตะคุ. 2551. สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2551.
- ประจักษ์ อักษรพิมพ์. 2551. สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2551.
- ประเจน อภิรมย์ชวาล. 2551. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2551.
- ประนิตย์ เครื่องสูงเนิน. 2551. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2551.
- พรม กล่อมสูงเนิน. 2551. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2551.
- พระครูอุบาลี ธรรมธาตุ. 2551. สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2551.

- พระอาจารย์จ้อย. 2551. **สัมภาษณ์**, 15 สิงหาคม 2551
- พระอาจารย์ปราโมทย์ ปะโมธิโต. 2551. **สัมภาษณ์**, 15 ตุลาคม 2551.
- พระอาจารย์สุรพันธ์ ธรรมวโร. 2551. **สัมภาษณ์**, 16 สิงหาคม 2551.
- พันธ์ ทองตะคุ. 2551. **สัมภาษณ์**, 15 ตุลาคม 2551.
- เพทาย ธีระปัญญา. 2551. **สัมภาษณ์**, 16 สิงหาคม 2551.
- พระอาจารย์สุรพันธ์ ธรรมวโร. 2551. **สัมภาษณ์**, 16 สิงหาคม 2551.
- มณี เนียมตะคุ. 2551. **สัมภาษณ์**, 15 สิงหาคม 2551.
- มาลี ธนจินดา. 2551. **สัมภาษณ์**, 16 สิงหาคม 2551.
- จำเริญ ลือนาม. 2551. **สัมภาษณ์**, 16 สิงหาคม 2551.
- วงเดือน สร้อยสูงเนิน. 2551. **สัมภาษณ์**, 16 สิงหาคม 2551.
- วิไล อักษรประจักษ์. 2551. **สัมภาษณ์**, 15 สิงหาคม 2551.
- ส่ง วิจันทร์. 2551. **สัมภาษณ์**, 16 สิงหาคม 2551.
- สง่า มะสูงเนิน. 2551. **สัมภาษณ์**, 16 สิงหาคม 2551.
- สมเกียรติ พงษ์ประสิทธิ์. 2551. **สัมภาษณ์**, 16 สิงหาคม 2551.
- สวัสดิ์ ฝอยสูงเนิน. 2551. **สัมภาษณ์**, 16 สิงหาคม 2551.
- สำรวย สร้อยสูงเนิน. 2551. **สัมภาษณ์**, 16 สิงหาคม 2551.
- สำราญ บุญใหญ่. 2551. **สัมภาษณ์**, 16 สิงหาคม 2551.
- แสง ขำพรมราช. 2551. **สัมภาษณ์**, 25 ตุลาคม 2551.
- หา ไชยวิจิต. 2551. **สัมภาษณ์**, 16 สิงหาคม 2551.
- อรุณ สร้อยสูงเนิน. 2551. **สัมภาษณ์**, 16 สิงหาคม 2551.
- อุทัย ช่อสูงเนิน. 2551. **สัมภาษณ์**, 16 สิงหาคม 2551.
- อุบล ขำพรมราช. 2551. **สัมภาษณ์**, 16 สิงหาคม 2551.
- ไธ คุสูงเนิน. 2551. **สัมภาษณ์**, 16 สิงหาคม 2551.

รายชื่อผู้เล่านิทานประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

- ชั้นทอง พิภักดี. 2553. **สัมภาษณ์**, 14 ตุลาคม 2553.
- จันทอง คำนึ่งสุข. 2551. **สัมภาษณ์**, 26 ธันวาคม 2551.
- _____. 2552. **สัมภาษณ์**, 5 เมษายน 2552.
- จาย ศรีแสงรัตน์. 2551. **สัมภาษณ์**, 26 ธันวาคม 2551.
- ทองพัน จิตราช. 2553. **สัมภาษณ์**, 13 ตุลาคม 2553.
- _____. 2553. **สัมภาษณ์**, 26 ตุลาคม 2553.
- ตั้ง พลรัตน์. **สัมภาษณ์**, 26 ธันวาคม 2551.
- ทัน ศรีเชียงรัตน์. 2551. **สัมภาษณ์**, 26 ธันวาคม 2551.
- ทัย วงศ์สว่าง. 2553. **สัมภาษณ์**, 26 ตุลาคม 2553.
- ทา นาวารัตน์. 2551. **สัมภาษณ์**, 26 ธันวาคม 2551.
- บัวผัน ไสภารักษ์. 2551. **สัมภาษณ์**, 26 ธันวาคม 2551.
- _____. 2552. **สัมภาษณ์**, 5 เมษายน 2552.
- บัวรอง พานศิริ. **สัมภาษณ์**, 26 ธันวาคม 2551.
- บุญจันทร์ แสงสว่าง. 2552. **สัมภาษณ์**, 5 มีนาคม 2552.
- บุญเพ็ง สุขสุวรรณ. 2552. **สัมภาษณ์**, 5 มีนาคม 2552.
- พรทิพย์ ชันสิงห์. 2551. **สัมภาษณ์**, 26 ธันวาคม 2551.
- พระภุมรินทร์ ธรรมวงศ์. 2551. **สัมภาษณ์**, 26 ธันวาคม 2551.
- พ่อตุ๋กา. 2553. **สัมภาษณ์**, 14 ตุลาคม 2553.
- พินโพธิ์ กงมณี. 2551. **สัมภาษณ์**, 14 ตุลาคม 2553.
- แพงตา พิทักษ์. 2551. **สัมภาษณ์**, 26 ธันวาคม 2551.
- เลี่ยม แสนพันศิริ. 2551. **สัมภาษณ์**, 26 ธันวาคม 2551.
- สุวรรณนารี แก้วมณี. 2551. **สัมภาษณ์**, 26 ธันวาคม 2551.
- _____. 2552. **สัมภาษณ์**, 5 มีนาคม 2552.
- หลวงพ่ोजันโท ชาชยาปัญญาภาโร. 2552. **สัมภาษณ์**, 5 มีนาคม 2552.
- หลอด ศรีมารัง. 2552. **สัมภาษณ์**, 5 มีนาคม 2552.

ประวัติการศึกษาและการทำงาน

ชื่อ-นามสกุล	จิรัฐิพร ไทยงูเหลือม
วัน เดือน ปี ที่เกิด	วันที่ 3 ตุลาคม 2517
สถานที่เกิด	จังหวัดนครราชสีมา
ประวัติการศึกษา	ครุศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย) สถาบันราชภัฏนครราชสีมา การศึกษามหาบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาจารย์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา